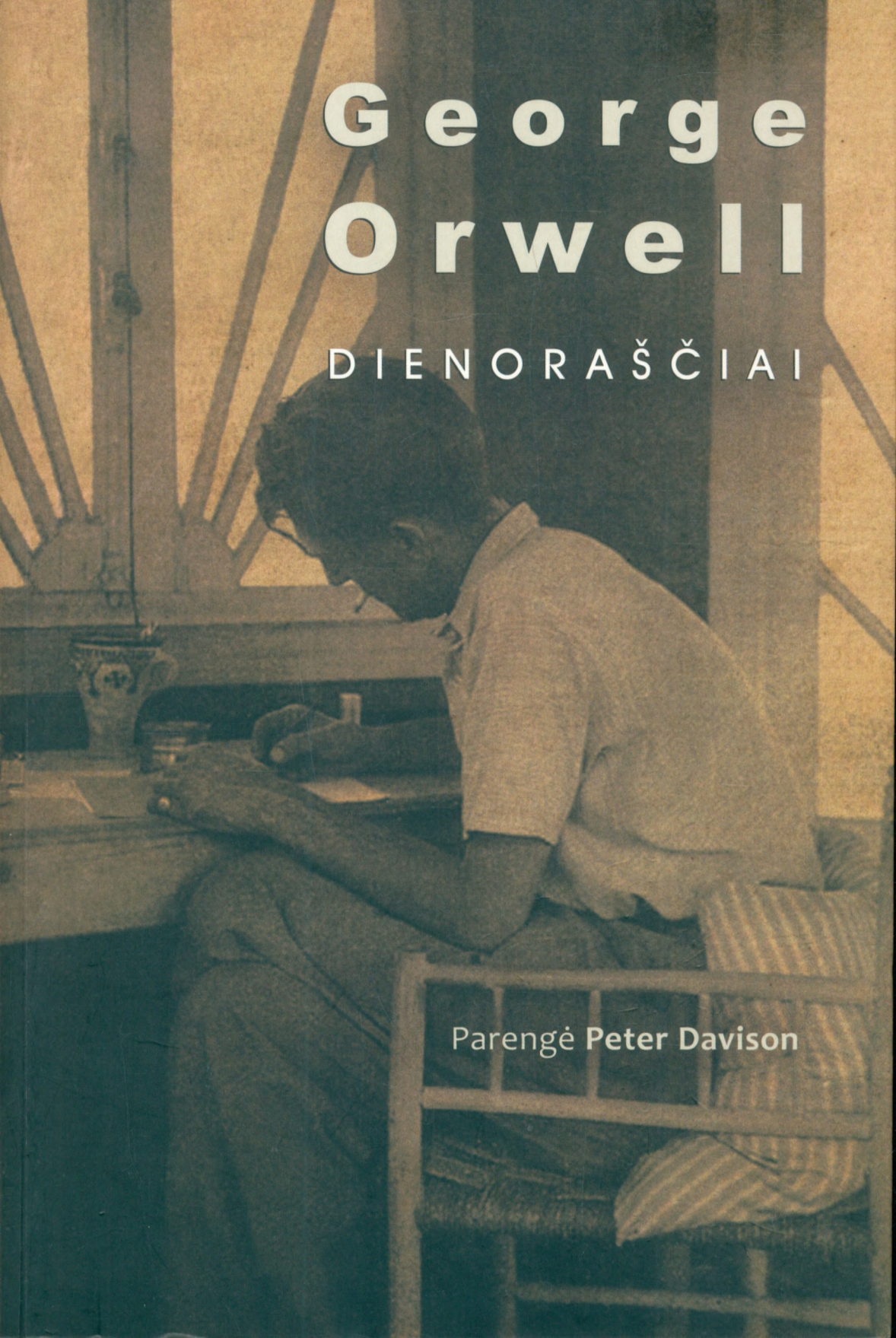

George Orwell

DIENORAŠČIAI

Parengė **Peter Davison**

George'as Orwellas (tikrasis vardas — Ericas Arthuras Blairas) gimė 1903 m. Indijoje, vėliau, šeimai sugrįžus į Angliją, studijavo Itone. 1922—1927 m. tarnavo Indijos imperinėje policijoje Birmoje, o patirti išgyvenimai vėliau, 1934 m., įkvėpė parašyti pirmąjį romaną *Burmese days*, („Gyvenimas Birmoje“). Prieš sugrįždamas į Angliją gyveno Paryžiuje, o 1936 m. išėjo knyga *Down and Out in Paris and London* („Dienos Paryžiuje ir Londone“, liet. 2007). Parašęs knygas *The Road to Wigan Pier* („Kelionė į Vigano prieplauką“) ir *Homage to Catalonia* („Katalonijai pagerbti“, liet. 2010), – pastarojoje aprašė savo dalyvavimą Ispanijos pilietiniame kare, kur kovėsi respublikonų pusėje, — 1938 m. Orwellas gydėsi sanatorijoje, tačiau galutinai nepasveiko. Šešis mėnesius praleido Maroke ir ten parašė *Coming Up for Air* („Aukštyn, įkvėpti oro“). Antrojo pasaulinio karo metais jis tarnavo Vietinės gynybos būryje ir dirbo BBC. 1945-aisiais išleista jo politinė alegorija *Animal Farm* („Gyvulių ūkis“, liet. 1952, 1991, 2005, 2009), kuri kartu su 1949 m. pasirodžiusiu romanu *Nineteen Eighty-Four* („1984-ieji“, liet. 1991 ir 2007) jam pelnė pasaulinį pripažinimą. 1948—1949 m. žiemą George'as Orwellas sunkiai susirgo, o 1950 m. mirė Londone.

Peteris Davisonas yra De Monforto universiteto Lesteryje anglų kalbos profesorius, mokslo darbuotojas. Jis gimė 1926 m. Niukasle prie Taino, 1954-aisiais baigė neakivaizdines bakalauro studijas Londono universitete. Parengęs spaudai karalienės Elžbietos I laikų vadovėlį, Londono universitete apgynė magistro darbą (1957), vėliau dėstė Sidnėjaus universitete ir įgijo filosofijos daktaro laipsnį. 1999 m. De Monforto universitetas jam suteikė literatūros daktaro ir humanitarinių mokslų garbės daktaro laipsnius. Jis yra parašęs arba redagavęs dvidešimt tris knygas, tarp jų — romano „1984-ieji“ rankraščio faksimilinis leidimas ir dvidešimties tomų Orwello „Pilnas raštų rinkinys“ (kartu su Ianu Angusu ir Sheila Davison). Jis yra Bibliografijos draugijos eksprezidentas, dvidešimt metų redagavęs jos žurnalą. Už nuopelnus literatūrai 1999 m. Peteriui Davisonui suteiktas Britanijos imperijos ketvirtojo laipsnio ordinas. 2003 m. jis apdovanotas Bibliografijos draugijos aukso medaliu, o 2009-aisiais jam suteiktas Glyndŵro universiteto nusipelniusio profesoriaus emerito vardas.

George Orwell

DIENORAŠČIAI

Parengė Peter Davison

Iš anglų kalbos vertė Arvydas Malinauskas

Jotema

UDK 821.111-94
Or-102

George Orwell
THE ORWELL DIARIES
Edited by Peter Davison
Penguin Books, 2010

Copyright © George Orwell
Compilation copyright © The Estate of the late Sonia Brownell Orwell, 2009
Introduction and notes copyright © Peter Davison, 2009
p23: The Wigan Pier and Basin, c. 1905 © Wigan Archives Service, WLCT
p29: Cliffe Park Hall; photograph by Peter Davison
p371: Sketch map of Jura by Mara Davison
All sketches are from Owell's originals in his Diaries.
Copyright © The Estate of the late Sonia Brownell Orwell
© Vertimas į lietuvių kalbą, *Arvydas Malinauskas*, 2014
© UAB „Jotema", 2015

ISBN 978-9955-13-506-7

TURINYS

Įžanga 7

APYNIŲ SKYNĖJO DIENORAŠTIS
1931 m. rugpjūčio 25 d. — 1931 m. spalio. 8 d. 12

KELIONĖS Į VIGANO PRIEPLAUKĄ DIENORAŠTIS
1936 m. sausio 31 d. — 1936 m. kovo 25 d. 32

NAMŲ DIENORAŠTIS, I DALIS
1938 m. rugpjūčio 9 d. — 1939 m. kovo 28 d. 80
kartu su MAROKO DIENORAŠČIU
1938 m. rugsėjo 7 d. — 1939 m. kovo 28 d. 89
MARAKEŠO UŽRAŠŲ KNYGELĖ 143
NAMŲ DIENORAŠTIS, I DALIES tęsinys
1939 m. balandžio 10 d. — 1939 m. gegužės 26 d. 145

NAMŲ DIENORAŠTIS, II DALIS
1939 m. gegužės 27 d. — 1939 m. rugpjūčio 31 d. 154
PRIEŠKARINIŲ ĮVYKIŲ DIENORAŠTIS
1939 m. liepos 2 d. — 1939 m. rugsėjo 3 d. 165
NAMŲ DIENORAŠTIS, II DALIES tęsinys
1939 m. rugsėjo 5 d. — 1940 m. balandžio 29 d. 219

KARO METO DIENORAŠTIS
1940 m. gegužės 28 d. — 1941 m. rugpjūčio 28 d. 254

ANTRASIS KARO METO DIENORAŠTIS
1942 m. kovo 14 d. — 1942 m. lapkričio 15 d. 325

DŽUROS DIENORAŠČIAI
NAMŲ DIENORAŠTIS, III DALIS
1946 m. gegužės 7 d. — 1947 m. sausio 5 d. 370
NAMŲ DIENORAŠTIS, IV DALIS
1947 m. balandžio 12 d. — 1947 m. rugsėjo 11 d. 422
NAMŲ DIENORAŠTIS, V DALIS
1947 m. rugsėjo 12 d. — 1947 m. spalio 29 d. 470

AVRILĖS ĮRAŠŲ SANTRAUKA
1947 m. gruodžio 27 d. — 1948 m. gegužės 10 d. 479

SU DIENORAŠČIU SUSIJĘ ORWELLO SĄSIUVINIŲ ĮRAŠAI
apie 1948 m. vasario 20 d. — 1948 m. gegužės 21 d. 481

NAMŲ DIENORAŠTIS, V DALIS
1948 m. liepos 31 d. — 1948 m. gruodžio 24 d. 486

SVARBŪS PASKUTINIO LITERATŪRINIO SĄSIUVINIO ĮRAŠAI
1949 m. kovo 21 d. — 1949 m. rugsėjis 507

Trumpas papildomų skaitinių sąrašas 511

Rodyklė 513

ĮŽANGA

George'as Orwellas buvo nenuilstamas dienoraščių rašytojas ir sąrašų sudarytojas; į sąsiuvinius jis užrašydavo ir savo mintis, ir eilėraščių apmatus — „Nutiko tai antradienio rytą" arba „Josephas Higgsas, velionis, gyvenęs šioje parapijoje", — perrašydavo į juos informaciją iš laikraščių, receptus, sodininkystės bei daržininkystės patarimus, ir taip toliau. Jis sudarinėjo nacionalistų lyderių, populiarių dainų, taip pat įvairių žodžių ir frazių lotynų, prancūzų ir kitomis kalbomis sąrašus. Gerai žinomi jo sudaryti sąrašai žmonių, kurie, jo manymu, buvo pogrindiniai komunistai arba jiems prijaučiantys, pažymėdavo jis ir pastabas apie knygas, kurias labai intensyviai skaitė paskutiniais savo gyvenimo metais. Orwellas daugelį metų rinko brošiūras (jos dabar yra Britanijos bibliotekoje) ir buvo pradėjęs jas klasifikuoti. Be to, rūpestingai pasižymėdavo, kokį atlygį gaudavo už savo rašinius, kad būtų lengviau deklaruoti pajamas, o vėliau susigrąžinti pajamų mokestį. Deja, išliko tik duomenys apie pajamas, gautas nuo 1943-iųjų liepos iki 1945-ųjų gruodžio; ironiška, tačiau jie buvo surašyti sąsiuvinyje, kuriuo naudojosi Eileena, dirbdama Vaithole, Cenzūravimo skyriuje. Nors Orwellas ir neketino saugoti išleistų darbų rankraščių, dalis jų išliko (pavyzdžiui, „Gyvulių ūkio" ir „1984-ųjų" mašinraščiai), tačiau turbūt tik todėl, kad autorius nesuspėjo jų sunaikinti. O savo dienoraščius jis saugojo ir net perspausdindavo mašinėle. Vienuolika jų išliko. Jie nepriminė Pipso (Pepys) asmeninių, užkoduotų, dienoraščių, juose iš esmės buvo aprašomi autoriaus gyvenimas, gamta, kurią jis stebėjo, politiniai to meto įvykiai. 1939 m. rugsėjį, jam išvykus iš Volingtono, jo „Namų dienoraštį" tęsė Eileena, o 1947–1948 m. žiemą, kai George'as Orwellas gulėjo ligoninėje, jo sesuo Avrilė už jį aprašė oro sąlygas ir Barnhilo apylinkėse vykstančius darbus.

Labai tikėtina, kad dvyliktas, o galbūt ir tryliktas dienoraščiai yra slepiami Maskvoje, NKVD archyve. 1996 m. kovo mėnesį profesorius Miklosas Kunas, Vengrijos komunistų vado Bélos Kuno anūkas, man papasakojo, kad NKVD sekė Orwellą, o archyve esanti jam užvesta byla. (Béla Kunas, susipykęs su sovietų valdininkais, galimas dalykas, 1938-ųjų rugpjūčio dvidešimt devintą buvo nušautas viename iš sovietinių gulagų, nors anksčiau sovietai tvirtino, kad jis miręs viename iš jų kalėjimų 1939 m. lapkričio trisdešimtą.) Deja, patikrinti šio fakto nepavyko, nes archyvas buvo uždarytas ir tapo neprieinamas visuomenei. 1937-ųjų rugpjūčio 2-ą George'as Orwellas rašė Charlesui Doranui (*Completed Works*, XI, p. 386) apie tai, kad iš „Continental" viešbučio Barselonoje, kuriame buvo apsistojusi jo žmona, buvo pagrobti jo dokumentai. Knygoje „Katalonijai pagerbti" jis teigia, kad šeši civiliniais drabužiais vilkintys policininkai atėmė „mano dienoraščius". Turint omenyje George'o Orwello įprotį rašyti dienoraščius, galima daryti prielaidą, kad jis rašė dienoraštį ir tarnaudamas policijoje Birmoje, tačiau sunku tikėtis, jog šis dienoraštis

kada nors atsiras. Savo „Namų dienoraštyje“ 1946-ųjų liepos pirmą Orwellas mini triušienos receptą, esantį „kitame dienoraštyje“, tačiau šis dienoraštis taip ir liko nenustatytas. Nepaisant akivaizdžių nuostolių, šie vienuolika dienoraščių ir įrašai dviejuose sąsiuviniuose pateikia, su tam tikromis spragomis, Orwello gyvenimo asmeninio pobūdžio aprašymus, pradedant jo avantiūra 1931 m., kai jis išvyko skinti apynių, ir baigiant jo paskutiniosiomis dienomis ligoninėje.

Orwello dienoraščių įrašai nuo 1938 m. rugpjūčio 9 d., kartu su puikios kokybės žemėlapių kopijomis, iliustruojančiomis jo tuometes keliones, praėjus septyniasdešimčiai metų, buvo kasdien, tiksliai pagal jų datą publikuojami Orwello premijos tinklalapyje www.orwelldiaries.wordpres.com.

Pateikdamas publikacijai Orwello dienoraščius, norėjau perteikti ne tiek Orwello — pedantiško rašytojo, kiek Orwello — dienoraščių autoriaus savybes, nors ir stengiausi, kad jo tekstas būtų lengvai skaitomas. Smulkias rašybos klaidas ištaisiau, apie tai atskirai neužsimindamas, tačiau palikau jam būdingus žodžių „tai yra“ ir „pavyzdžiui“ trumpinius „i. e.“ ir „e. g.“ vietoje „ie“ ir „eg“, o žurnalų pavadinimus išskyriau kursyvu*. Reikšmingus pakeitimus akcentavau. Orwellas dažnai netaisyklingai vartojo didžiąsias raides (pavyzdžiui, vienoje vietoje rašo „Kenterberio varpeliai“, tačiau jau kitame įraše — „Kenterberio Varpeliai“), neretai jų nepaisydavo. Žodžiai pradedami didžiąja raide tik siekiant išvengti painiavos (kaip minėtame pavyzdyje**). Reikia paminėti, kad Eileenos rašyba, kai ji rašė savo vyro dienoraštį už jį, yra daug taisyklingesnė. Pavyzdžiui, ji rašo *scabious*, o jis — *scabius****. Šioje knygoje palikau abu variantus. Identifikavau kiek galėdamas daugiau asmenų, kuriuos autorius pažymėjo tik inicialais, ir pasistengiau iššifruoti (užrašydamas laužtiniuose skliaustuose) dažniau minimus vardus, pavyzdžiui A[vrilė] arba B[ilas]. Jeigu Orwellas buvo mašinėle perspausdinęs kai kuriuos savo ranka rašytus dienoraščių originalus, dėmesį atkreipiau tik į keletą įdomesnių variantų. Apie daugumą pataisymų, kuriuos Orwellas atliko galutinėse, mašinėle perspausdintose dienoraščių versijose, šioje knygoje paprasčiausiai neužsiminiau. Išsamesnę informaciją galima rasti „George'o Orwello pilname raštų rinkinyje“. Išnašose esančias nuorodas į „Pilną raštų rinkinį“ pažymėjau raidėmis *CW*****, nurodydamas taip pat tomą ir puslapį. Pastabos šioje knygoje, išskyrus aukščiau minėtus nereikšmingus pataisymus, papildytos „Pilno raštų rinkinio“ pastabomis.

Nuoširdžiai dėkoju Orwello fondui, ypač Richardui Blairui ir Billui Hamiltonui, taip pat Gillui Furlongui, UCL Specialiosios kolekcijos bibliotekos archyvarui, leidusiems publikuoti „Dienoraščius“ šioje knygoje. Esu labai dėkingas Myrai Jones, skvarbiu žvilgsniu atlikusiai korektūrą.

* Vertime į lietuvių kalbą jie išskiriami kabutėmis.

** „Kenterberio varpeliai“ lietuviškai vadinami darželiniais katilėliais.

*** Žvaigždūnė (*bot.*).

**** Angl. *CW* — *Completed Works* (čia visos pastabos vertėjo).

Baigdamas norėčiau pridurti: atsižvelgiant į Orwello neigiamą nuostatą biografijos rašymui, ironiška tai, kad šie dienoraščiai yra faktinė jo autobiografija, iš kurios sužinome apie jo gyvenimą ir požiūrį į daugelį dalykų.

*Paties Orwello atliktos išnašos žymimos, kaip jis buvo įpratęs, simboliais (pvz., *, †, §). Laipsnio ženklas virš teksto eilutės (°) vartojamas retai, tik norint atkreipti dėmesį į kai kuriuos išskirtinius, autoriui savitus rašybos atvejus, tačiau dažniausiai analogiški atvejai palikti nenurodyti. Redakcinės išnašos įterptos kiek tik galima arčiau medžiagos, kurią jos paaiškina.*

APYNIŲ SKYNĖJO DIENORAŠTIS

1931 m. rugpjūčio 25 d.–1931 m. spalio 8 d.

GEORGE'AS ORWELLAS gimė 1903 m. birželio dvidešimt penktą Motiharyje, Bengalijoje, Richardo Walmesley'io Blairo, tuo metu tarnavusio Indijos vyriausybės administracijoje Opiumo departamento atstovo pavaduotoju, ir jo žmonos Idos šeimoje. Jam buvo duoti vardai Ericas Arthuras. Jis turėjo vyresnę seserį Marjorie. 1904 m. vaikai grįžo į Angliją ir apsigyveno Henlyje prie Temzės. Tėvą jis vėl išvydo 1907-ųjų vasarą, kai šis sugrįžo atostogų. Jaunesnioji sesuo Avrilė gimė 1908 m. balandžio šeštą. 1912 m., ponui Blairui išėjus į pensiją, šeima persikėlė gyventi į Šipleiką Oksfordšyre, kur Orwellas susidraugavo su Buddicomų šeima, o ypač su jų vyresniąja dukra Jacintha. Vertingą žemėlapį, vaizduojantį jų kaimynystę, kur jie drauge gyveno ir žaisdavo, rasite Jacinthos Buddicom *Eric&Us* („Erikas ir mes"), o ypatingą dėmesį siūlyčiau atkreipti į antrąjį prierašo leidimą (Dione Venables, 2006). Iš pradžių Orwellą auklėjo anglikonų vienuolės, vėliau jis mokėsi privačioje Šventojo Kiprijono parengiamojoje mokykloje Istborne (apie tai jis pats rašo gerai žinomoje, bet šališkoje apybraižoje *Such, Such Were the Joys* („Štai tokie tad buvo džiaugsmai"), kur sukūrė du patriotinius eilėraščius ir juos paskelbė „Henley and South Oxfordshire Standard". Vėliau, gavęs stipendiją, išvyko vienam semestrui į Velingtono koledžą, o iš ten, pelnęs karališkąją stipendiją, persikėlė studijuoti į Itono koledžą. Pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui, Blairai persikraustė į Sautvoldą, Safolko pajūryje.

Nuo 1922 m. spalio iki 1927 m. gruodžio Orwellas tarnavo Birmoje, Indijos imperinėje policijoje; šis gyvenimo laikotarpis paskatino sukurti romaną *Burmese Days* („Gyvenimas Birmoje") ir dvi ankstyvąsias, tačiau reikšmingiausias jo apybraižas, *Shooting an Elephant* („Nušauti dramblį") ir *Hanging* („Korimas"). Sugrįžęs į Angliją atostogų, jis atsistatydino, atsisakydamas palyginti gerai apmokamo darbo, idant, vargais negalais sudurdamas galą su galu, galėtų siekti rašytojo karjeros. Jis gyveno kaip bastūnas ir ne kartą buvo nuvykęs į Ist Endą*, norėdamas ištirti, kaip gyvena vargingieji, ir savo kailiu patirti jų gyvenimo sąlygas. Nuo 1928 m. pavasario iki pat 1929 m. pabaigos Orwellas gyveno Paryžiuje, darbininkų rajone, iš pradžių iš santaupų, kurias buvo užsidirbęs Birmoje, ir parašė daug to meto spaudoje publikuotų straipsnių. Tuo metu jis parašė kelis romanus (jo paties teiginiai nesutampa), tačiau sunaikino, o vėliau gailėjosi taip pasielgęs. Jo pirmuosiuose straipsniuose, — juos visus, išskyrus vieną, išspausdino mažieji Paryžiaus dienraščiai, — galima įžvelgti

* Londono rytinė dalis (vert. past.).

temas, kurioms Orwellas skirs daugiausia dėmesio savo vėlesnėje literatūrinėje veikloje: cenzūra, bedarbystė, varguomenė, imperialistinė eksploatacija, literatūra (apybraiža apie Johną Galsworthy'į) ir populiarioji kultūra. Vėliau, pavogus jo paskutines santaupas, Orwellas kurį laiką dirbo iš pažiūros prabangaus viešbučio bjaurioje virtuvėje, o paskui grįžo į Angliją. Sugrįžęs gyveno Sautvolde kartu su tėvais ir parašė būsimos knygos „Dienos Paryžiuje ir Londone" (*Down and Out in Paris and London*) juodraštį, rašė recenzijas į žurnalą „The Adelphi" ir toliau bastėsi kartu su valkatomis. 1931-ųjų rudenį jis išvyko į Kentą skinti apynių; būtent apie tai ir pasakoja pirmasis jo dienoraštis. Dienoraščio įrašai išspausdinti pagal 1931 m. spalio dešimtą Orwello mašinėle rašytą rankraštį. Jo nuorašą, atliktą per kalkę, autorius išsiuntė savo draugui Dennisui Collingsui, gyvenusiam Sautvolde. Collingsas (1905–2001) dirbo antropologu ir 1934 m. tapo Raflio muziejaus Singapūre direktoriaus pavaduotoju. Singapūrą okupavus, jis pasitraukė į Javą, tačiau japonai jį paėmė į nelaisvę ir įkalino. 1946-ųjų sausio dvidešimt antrą Orwellas rašė, kad matė jį sugrįžusį iš nelaisvės, ir jis „neatrodęs pernelyg blogai, mat stovykloje dirbęs vertėju" (CW, XVIII, p. 53). Orwellas pasiūlęs galbūt parodyti rankraštį Collettei Cresswell Pulleyne, jųdviejų bendrai pažįstamai advokatei iš Jorkšyro, taip pat Eleanorai Jaques, su kuria jį siejo romantiški ryšiai, bet kuri vėliau, 1934 m., ištekėjo už Collingso. Orwellas taip pat parašė straipsnį „Apynių skynimas". 1931 m. spalio 17 d. Erico Blairo vardu jis buvo paskelbtas „The New Statesman and Nation" (PR, X, p. 233–235). Jame panaudotas vienas dienoraščio skirsnis. Iš *Clergyman's daughter* („Dvasininko dukra") sužinome, kad Dorothy Hare kurį laiką irgi skynė apynius (II sk., III–VI skirsniai, p. 108–141)

Orwello „Pastabose", kurias rasite šio dienoraščio pabaigoje, pateiktos definicijos (pvz., aiškinančios sąvoką „būgnelis"); tokie žodžiai tekste virš eilutės žymimi laipsnio ženklu (°).

APYNIŲ SKYNĖJO DIENORAŠTIS

1931 08 25: 25-os naktį susiruošiau į kelionę iš Čelsio su maždaug 14/- kišenėje* ir nuvykau į Lew Levy'o nakvynės namus[1] Vestminsterio Tilto gatvėje. Jie išlikę tokie patys, kokie buvo ir prieš trejetą metų, tiktai dabar bemaž visos lovos atsieina šilingą, nebe devynis pensus. Už tai reikia dėkoti LCC, kuri nusprendė (kaip įprastai — higienos labui), kad lovos nuomojamuose kambariuose su baldais turi būti atitrauktos viena nuo kitos per didesnį atstumą. Nuomojamų kambarių reikalu išleistas ne vienas įstatymas**, tačiau nebuvo ir niekada nebus

* /- Didžiojoje Britanijoje tuo metu buvo vartojamas šilingui žymėti (vert. past.).

** Pavyzdžiui, Diko kavinei Bilingsgeite. Tai buvo viena iš nedaugelio vietų, kur už 1 p galėjai išgerti arbatos puodelį, be to, ten buvo keletas krosnelių, todėl kiekvienas, turintis kišenėje nors pensą, galėdavo sušilti, užsukęs čia ankstyvą rytą. LCC, apeliuodama į higienos normų pažeidimus, uždarė ją tik praėjusią savaitę [Orwello pastaba]. LCC — tai Londono grafystės taryba.

priimtas toks, kad lovos privalo būti pakankamai patogios. Dėl minėto įstatymo atstumas tarp lovų padidėjo iki trijų pėdų vietoje dviejų, o nakvynė atsieina trimis pensais brangiau.

1. *kip*: iš pradžių šis žodis reiškė viešnamį, vėliau juo imta vadinti nakvynės namus (kaip šiuo atveju), o platesne reikšme gali būti „lova"; šiuo metu dažniausiai — miegas, snaudulys.

1931 08 26: Kitą dieną nuėjau į Trafalgaro aikštę ir apsistojau prie šiaurinės sienos, kuri laikoma Londono valkatų pamėgta susitikimų vieta. Šiuo metų laiku aikštėje įsikūrusių žmonių skaičius kinta nuo 100 iki 200 (apie dešimt procentų sudaro moterys), o kai kurie jų aikštę laiko savo namais. Maisto jie gauna, nuolatos elgetaudami aplink (Kovent Gardene[2] 4 val. ryto renka apgedusius vaisius, vėliau ryte apeina įvairius vienuolynus, o restoranus ir šiukšlių dėžes — vėlai vakare etc.), be to, yra įsigudrinę kaulyti pinigų iš geriau atrodančių praeivių, ir iškaulija tiek, kad užtenka arbatai. Arbata aikštėje geriama ištisą parą, vieni parūpina „būgnelį"°, kiti cukraus, ir taip toliau. Pienas būna kondensuotas, po 2½ p už skardinę. Peiliu praduri skardinėje dvi skyles, prie vienos jų pridedi lūpas ir pūti, netrukus pro kitą skylę ima varvėti lipni pilka masė. Vėliau skylutės užkemšamos apkramtytu popieriumi, o skardinė saugoma dar ne vieną dieną, padengta dulkėmis ir nešvarumais. Karštas vanduo kaulijamas kavinėse arba verdamas virš panaktinių laužų, bet tai turi būti atlikta slapčia, nes policija to neleidžia. Kai kurie iš aikštėje mano sutiktų žmonių čia yra praleidę šešias savaites be pertraukos, tačiau neatrodo daug blogiau už kitus, tiktai jie neįtikėtinai murzini. Didelę jų dalį, kaip ir apskritai beturčių, sudaro airiai. Prarečiui jie išvyksta aplankyti namiškių, ir atrodo, kad niekada nė nemano mokėti už savo kelionę, bet visuomet plaukia pasislėpę nedideliuose krovininiuose laivuose, jų įgulai į tai žiūrint pro pirštus.

Aš ketinau miegoti Šv. Martyno bažnyčioje[3], tačiau iš pasakojimų supratau, kad įėjusį į ją pasitinka viena tokia moteris, vadinama Madona, ir nuodugniai iškamantinėja, todėl nusprendžiau pernakvoti aikštėje. Nakvynė nebuvo tokia bloga, kaip tikėjausi, vis dėlto šaltis ir policijos pareigūnai neleido sumerkti akių, ir niekas, išskyrus keletą užkietėjusių valkatų, nė nebandė to daryti. Kėdžių pakanka maždaug penkiasdešimčiai žmonių, o likusieji turi sėdėti ant žemės, o tai, žinia, draudžia įstatymas. Kas kelios minutės gali pasigirsti riksmas: „Saugokitės, vyručiai, ateina naujas kambariokas!" — tuomet pasirodo policininkas ir purto miegančius, ir verčia atsistoti įsitaisiusius ant žemės. Mes įprastai vėl atsiguldavome, vos tik jis pasitraukdavo, ir tai panėšėjo į žaidimą, kuris prasidėdavo aštuntą vakaro ir baigdavosi trečią ar ketvirtą valandą ryte. Po vidurnakčio buvo taip šalta, kad aš, norėdamas sušilti, išėjau pasivaikščioti, ir gana toli. Tokiu paros metu gatvės atrodo pakankamai baisiai: tylios ir ištuštėjusios, tačiau jose būna šviesu beveik kaip dieną, mat jas apšviečia akinantys žibintai,

sukuriantys mirties nuotaiką, sakytum Londonas būtų miestas negyvėlis. Apie trečią valandą aš su kitu vyru nusileidome prie žole apaugusio sklypo už pratybų aikštės ir išvydome šaltoje migloje, tiesiai ant rasotos žemės, sugulusias poreles — prostitutes su vyrais. Prostitutės nuolat sukiojasi aikštėje — tai tos nelaimėlės, kurios nepajėgia užsidirbti pakankamai, kad galėtų susimokėti už nakvynę. Išvakarėse viena iš šių moterų, gulinčių ant grindinio, graudžiai verkė dėl to, kad vienas klientas nesumokėjęs jai už paslaugas šešių pensų. Paryčiui jos dar nebūna gavusios savo šešių pensų, nebent tik arbatos puodelį arba cigaretę. Apie ketvirtą valandą kažkas nugvelbia šūsnį laikraščių plakatų[4], ir mes šešiese, o gal aštuoniese, įsitaisome ant suoliuko, susipakavę į didžiulius popierinius ryšulius, kurie leidžia išsaugoti šilumą, kol atsidaro Stiuarto kavinė Šv. Martyno skersgatvyje. Gerdamas arbatos puodelį joje gali sėdėti nuo penktos iki devintos ryto (būna, kad vienu puodeliu dalijasi net trys ar keturi žmonės), o iki septintos čia leidžiama miegoti padėjus galvą ant stalo; paskui tave pažadina savininkas. Čia renkasi labai mišri publika — valkatos, Kovent Gardeno budėtojai, ankstyvi verslininkai, prostitutės — ir nuolat kyla ginčai bei muštynės. Šį syk labai bjauri senė, vieno budėtojo žmona, smarkiai plūdo dvi prostitutes už tai, kad šios išgalėjo užsisakyti geresnius pusryčius, nei valgė ji. Kiekvieną kartą, kai tik joms būdavo atnešamas naujas patiekalas, senė pirštu rodydavo į lėkštę ir kaltindama jas šaukdavo: „Štai, užmokestis už dulkinimąsi! Pusryčiams mes nevalgome rūkytos silkės, ar ne, mergužėlės? Kaip jums atrodo, iš kur ji traukia šlamančiųjų, kad susimokėtų už visa tai? Taigi negras jai davė šešiukę!“ etc. etc., tačiau prostitutės jai per daug neprieštaravo.

2. *Kovent Gardenas*: Orwello laikais (ir maždaug tris šimtus metų iki tol) tai buvo svarbiausias Londone vaisių ir daržovių turgus. 1974 jis persikėlė į „Devynias guobas“ Batersyje.
3. *Laukų Šv. Martyno bažnyčia*: fasadu atgręžta į Trafalgaro aikštės šiaurės rytinį kampą. Jos kriptoje glausdavosi benamiai. Prieglobstis čia teikiamas ir šiandien.
4. *plakatai*: ranka rašytas žodžio „ryšuliai“ keitinys*.

1931 08 27: Apie aštuntą ryto visi skutamės Trafalgaro aikštės fontanuose, o didesnę dienos dalį praleidžiu skaitydamas „Eugénie Grandet“[5], vienintelę knygą, kurią turiu su savimi. Knyga prancūzų kalba paskatino įprastas replikas: „O, prancūzų? Turėtų neblogai šildyti, a?“ ir pan. Matyt, dauguma anglų visiškai nenutuokia, kad knygos prancūzų kalba gali būti ne pornografinio turinio. Skurdžiai, atrodo, skaito tik apie bizonų medžiotoją Bilą. Kiekvienas valkata nešiojasi vieną iš tokių knygų, be to, čia veikia kažkas panašaus į cirkuliuojančią biblioteką, mat visi, patekę į smailę[6], keičiasi literatūra.

Kadangi ryte turėjome leistis į Kentą, miegoti nusprendžiau lovoje ir nusi-

* Angl. *posters, parcels* (vert. past.).

gavau į Sadarko Tilto gatvėje veikiančius nakvynės namus. Lova juose atsieina septynis pensus, tokių nakvynės namų Londone yra keletas, o jie ir atrodo atitinkamai pagal kainą. Kambariuose stovi penkių pėdų ilgio lovos be pagalvių (po galva tenka pasidėti suvyniotą apsiaustą), kuriose knibžda blusų, galima aptikti ir vieną kitą blakę. Virtuvė ankšta, įrengta dvokiančiame rūsyje, o jame vos už kelių pėdų nuo įėjimo į tualetą, prie stalo, apkrauto musių nutaškuotais pyragėliais su uogiene etc., sėdi šefo pavaduotojas. Žiurkės tokios įžūlios, kad dėl jų reikia laikyti keletą kačių. Man atrodo, kad čia apsistoję dokų darbininkai, o jie nėra bloga kompanija. Tarp jų mačiau vieną jauną vaikiną, išblyškusį it džiovininkas, tačiau neabejotinai juodadarbį, aistringai besidomintį poezija. Jis atmintinai labai nuoširdžiai skaitė:

„Širdis krūtinėje kaip niekad virpa
Balendį, kai kukū gegutės pasigirsta,
Jos balsas skriodžia marių tylą
Anapus tolimiausiųjų Ibridų“ [7]

Niekas iš vaikino labai nesišaipė.

5. *Eugénie Grandet*: Honoré de Balzaco romanas (1834) iš serijos „Provincijos gyvenimas“, įeinančios į jo „Žmogiškąją komediją“ (*Comédie Humaine*).
6. *smailė* (angl. *spike*): vargšų prieglauda.
7. *„Širdis krūtinėje džiugiai suvirpa... Anapus tolimiausiųjų Ibridų“*: iškraipytas Wordswortho eilėraščio „Vienišas pjovėjas“ posmas: „Širdis krūtinėje kaip niekad virpa / Pavasarį, kukavimui gegutės pasigirdus, / Jis skroste skrodžia marių tylą / Anapus tolimiausiųjų Hebridų“ (1805).

1931 08 28: Kitos dienos popietę mūsų ketvertas išsiruošė į apynių laukus. Įdomiausias iš keliavusių kartu su manimi buvo jaunuolis, vadinamas Džindžeriu, kuris ir dabar, man rašant šiuos žodžius, tebėra mano bičiulis. Tai stiprus, sportiškas dvidešimt šešerių vyrukas, kone beraštis ir visiškas tuščiagalvis, tačiau drąsus ir galįs ryžtis bet kam. Pastaruosius penkerius metus, išskyrus įkalinimo laiką, jis bemaž kasdien nusižengdavo įstatymui. Paauglystėje trejus metus praleidęs Borstale[8] ir iš ten išėjęs būdamas aštuoniolikos, po vieno sėkmingo įsilaužimo susituokė ir netrukus stojo į karo tarnybą artileristu. Mirus žmonai, gana greitai jį ištiko nelaimė, — susižeidė kairę akį, — todėl buvo atleistas iš tarnybos. Vadovybė leido jam rinktis pensiją arba vienkartinę išmoką, ir jis, be abejo, pasirinko išmoką, kurią per maždaug savaitę prašvilpė. Paskui vėl ėmėsi įsilaužimų ir šešis kartus buvo nuteistas laisvės atėmimo bausme, tačiau niekada nebuvo kalėjęs ilgesnį laiką, nes jį sučiupdavo tik už kokį nors smulkų nusikaltimą; už vieną ar du nusikaltimus jam yra tekę sumokėti daugiau kaip 500 £. Mano, kaip kolegos, atžvilgiu jis yra nepaprastai atviras, tačiau apskritai gali

nukniaukti bet ką, kas tik nėra pririšta. Vis dėlto abejoju, ar jis galėtų būti geras įsilaužėlis, mat yra pernelyg kvailas, kad numatytų pavojus. Man labai gaila šio vyruko, nes jis, jei tik panorėtų, galėtų sąžiningai pelnytis sau duoną. Jis puikus gatvės prekeivis ir jau daugybę kartų yra bandęs komisinę prekybą, deja, kiekvieną kartą, kai tik aplankydavo sėkmė, akimirksniu dingdavo su visais uždirbtais pinigais. Šis žmogus turi talentą derėtis, todėl, pavyzdžiui, visuomet įkalbėtų mėsininką jam parduoti svarą valgomos mėsos už du pensus, tačiau su pinigais elgiasi kaip visiškas idiotas ir nesugeba sutaupyti nė pusės penso. Jam patinka dainuoti „Pilkas namelis Vakaruose“[9] ir panašias dainas, o apie savo mirusią žmoną ir motiną visada kalba nepaprastai sentimentaliai. Manyčiau, jis yra tipiškas smulkus vagišius.

Vienas iš kitų dviejų buvo vaikis, vadinamas Jaunuoju Džindžeriu, iš pažiūros neblogas berniokas, tačiau našlaitis be jokio auklėjimo, pastaruosius metus praleidęs Trafalgaro aikštėje. O kitas buvo mažas Liverpulio žydelis, aštuoniolikmetis, tikras gatvės vaikėzas. Nežinau, ar man kada nors anksčiau buvo tekę sutikti žmogų, kuris būtų kėlęs tokį pasišlykštėjimą, kokį kėlė šis vaikinas. Maistui jis buvo godus it kiaulė ir nuolatos slampinėdavo aplink šiukšlių dėžes, o jo vulgarus veidas buvo nelyginant stipenomis mintančio gyvulio. Jis taip nešvankiai kalbėdavo apie moteris, o veido išraiška tuo metu būdavo tokia atstumianti, kad mane beveik pykino. Mums niekada nepavykdavo įkalbėti jį nusiprausti daugiau kaip nosį ir nedidelį apskritimą aplink ją, o jis yra atsainiai užsiminęs, kad ant jo kūno veisiasi kelių skirtingų rūšių utėlės. Jis irgi buvo našlaitis ir kone nuo pat kūdikystės valkatavo.

Dabar aš turėjau apie 6/-[10], todėl prieš išvykdami nusipirkome vadinamąją antklodę už 1/6 p ir išprašėme keletą skardinių, iš kurių galėsime pasidaryti „būgnelius“. Tačiau jį galima pasidaryti tiktai iš dviejų svarų skardinės su uostomuoju tabaku, rasti tokią tikrai nėra taip paprasta. Mes turėjome ir duonos su margarinu bei arbatos atsargų, taip pat peilių, šakučių etc., ir visa tai įvairiu metu buvome nukniaukę iš „Woolworth“. Sėdome į tramvajų ir, už du pensus nusigavę iki Bromlio, „būgnijome“, įsitaisę ant šiukšlių krūvos, laukdami kitų dviejų, kurie turėjo prisidėti prie mūsų, tačiau niekada taip ir nepasirodė. Liovėmės jų laukti, kai jau buvo visiškai sutemę, todėl jau nebeturėjome jokių šansų rasti geresnę vietą stovyklavietei ir naktį teko praleisti aukštoje drėgnoje žolėje pačiame pramogų parko pakraštyje. Šaltis kandžiojosi stipriau. Keturiese turėjome dalytis dviem plonomis antklodėmis, o uždegti laužą buvo nesaugu, mat iš visų pusių stovėjo namai; kadangi gulėjome ant šlaito, kuris nors iš mūsų retsykiais nusiridendavo į griovį. Jaučiausi gerokai pažemintas, matydamas kitus, jaunesnius už save, palyginti kietai įmigusius, nors sąlygos tam nebuvo palankios, kai aš pats tuo tarpu kiaurą naktį negalėjau nė bluosto sudėti. Nenorėdami, kad mus sučiuptų, į kelią turėjome išeiti prieš auštant, ir tik po kelių valandų mums pavyko gauti karšto vandens ir papusryčiauti.

8. *Borstalas*: miestas Kente, kuriame buvo išvystyta jaunų nusikaltėlių perauklėjimo sistema, taikant bausmes, švietimą ir darbą. Ji buvo naudojama ir kitose šios srities institucijose, tačiau 1982 priimtu Baudžiamosios teisės aktu panaikinta, o ją pakeitė jaunimo globos centrai.
9. *Pilkas namelis Vakaruose* (*Little Grey Home in the West*): sentimentali daina, sukurta 1911. Žodžių autorius — D. Eardley-Wilmontas, o kompozitorius — Hermannas Lohras. Pirmojo pasaulinio karo metais ją išpopuliarino australų baritonas Peteris Dawsonas, kurio puikus balsas nesunkiai kompensavo akustinio įrašo ir šelako dervos plokštelių trūkumus.
10. *6/-*: šeši šilingai, arba, toliau tekste, 1/6 = vienas šilingas ir šešiapensis arba aštuoniolika pensų. Prieš įvedant dešimtainę pinigų sistemą, vienas svaras sterlingų (1 £) buvo dalijamas į dvidešimt šilingų, o šilingas — į dvidešimt pensų, tai yra 1 £ = 240 pensų. Sunku nustatyti tikslų vertės ekvivalentą pagal šių dienų kainas, nes atskiros prekės kainuoja labai nevienodai. Vis dėlto, norėdami apskaičiuoti bent apytikriai, 1930 kainas turėtume padauginti iš keturiasdešimties. Vadinasi, šeši šilingai šiandien prilygtų (apytikriai) 12 £.

1931 08 29: Už keleto mylių priėjome vaismedžių sodą, ir kiti tuojau pat įlindo į jį ir ėmė vogti obuolius. Nebuvau tam pasirengęs, kai mes išsiruošėme į šią kelionę, bet dabar supratau, kad privalau arba elgtis taip pat, kaip kiti, arba išsiskirti su jais, todėl teko dalytis obuoliais; pirmąją dieną aš vis dėlto nevogiau, tik ėjau sargybą. Šiaip ar taip, greičiau ar lėčiau, mes judėjome „Septynių ąžuolų“ link ir iki pietų turėjome nugvelbę apie tuziną obuolių bei slyvų ir penkiolika svarų bulvių. Kiti taip pat prisidėjo prie mūsų ir vis ką nors nugręždavo[11], kai tik eidavome pro kepyklą ar arbatinę, todėl dabar mes turėjome nemažai duonos ir mėsos likučių. Stabtelėję užsikurti laužo pietums, susitikome du valkataujančius škotus, kurie vogė obuolius iš sodo netoliese, ir ilgokai su jais šnekučiavomės. Visi kalbėjosi įvairiomis sekso temomis, o jų kalbėjimo maniera kėlė pasibjaurėjimą. Valkatos šios temos atžvilgiu elgiasi šlykščiai, nes skurdas juos visiškai atskiria nuo moterų, todėl nešvankybės užteršia jų mintis. Eiliniai ištvirkėliai yra normalūs žmonės, tačiau tie, kurie nori tokie būti, bet neturi galimybių, dėl to labai degraduoja. Jie man panašūs į šunis, pavydžiai besisukiojančius aplink kitus du besiporuojančius šunis. Jaunasis Džindžeris papasakojo, kaip jis kartu su keliais kitais Trafalgaro aikštės gyventojais išaiškino vieną „vištgaidį“, arba „pederastą“. Netrukus, kai tik jį demaskavo, atėmė iš jo visus pinigus, 12/6 p, kuriuos patys netrukus išleido. Be abejo, jie manė, kad apiplėšdami elgiasi teisingai, nes jis yra pederastas.

Pirmyn stūmėmės labai lėtai, labiausiai dėl to, kad Jaunasis Džindžeris ir žydas nebuvo pratę vaikščioti ir tolydžio norėjo sustoti, kad galėtų paieškoti maisto trupinių. Sykį žydas aptiko keletą sumindžiotų bulvių lupenų, surinko jas ir suvalgė. Kadangi greitai artėjo pavakarys, nutarėme keliauti ne į „Septynis ąžuolus“, o link Meknės kalvos smailės, kuri, kaip mums paaiškino škotai, yra geresnė, nei apie ją įprastai pasakojama. Likus iki jos maždaug myliai, stabtelėjome išgerti arbatos, ir aš prisimenu, kaip iš netoliese sustojusio automobilio išlipęs džentelmenas maloniausiai padėjo susirasti medienos laužui ir kiekvienam davė po cigaretę. Paskui vėl patraukėme į smailę, pakeliui skindami sausmedžio žiedų puokstę valkatų vyresniajam[12]. Mes tikėjomės pakelti jam

nuotaiką ir palenkti savo pusėn, kad kitą rytą leistų keliauti toliau, nes paprastai sekmadieniais valkatų iš smailės neišleidžia. Tačiau kai nuvykome, valkatų vyresnysis pažadėjo mus laikyti iki antradienio ryto. Pasirodo, vargšų prieglaudos šeimininkas labai norėjo kiekvieną laikiną įnamį bent vienai dienai įdarbinti, tačiau nenorėjo nė girdėti apie darbą sekmadienį; taigi sekmadienį turėjome dykinėti, o pirmadienį dirbti. Jaunasis Džindžeris kartu su žydu apsisprendė likti iki antradienio, o mudu su Džindžeriu išėję susiradome nakvynę parko pakraštyje, netoli bažnyčios. Buvo nežmoniškai šalta, tačiau geriau nei praėjusią naktį, nes turėjome daugybę pagalių ir galėjome užsikurti ugnį. Prieš vakarienę Džindžeris nugręžė vietos mėsininką, kuris atidavė mums didesnę dviejų svarų dešrelių dalį. Mėsininkai visada būna dosnūs šeštadienių vakarais.

11. *nugręždavo*: įsigydavo, o iš tiesų iškaulydavo elgetaudamas.
12. *valkatų vyresnysis*: valdininkas, atsakingas už kasdienį prieglaudos gyventojų organizuotumą ir jų drausmę.

1931 08 30: Iš ryto mus nutvėrė į ankstyvąsias rytines pamaldas einantis kunigas ir paliepė, nors ne itin piktai, dingti iš čia. Pro „Septynis ąžuolus" nusigavome į „Ruonį", o ten mūsų sutiktas žmogus patarė teirautis darbo Mitchello ūkyje, iki kurio buvo dar trys mylios. Kai galiausiai ten nuėjome, deja, ūkininkas paaiškino, kad negali mūsų įdarbinti, nes neturi kur apgyvendinti, o aplink šniukštinėja Vyriausybės inspektoriai ir prižiūri, kad visi apynių skynėjai būtų „tinkamai apgyvendinti". (Šie inspektoriai*, beje, šiemet sutrukdė keliems šimtams bedarbių įsidarbinti apynių laukuose. Negalėdami rinkėjams pasiūlyti „tinkamo apgyvendinimo", ūkininkai priversti samdyti tik savo namuose gyvenančius čiabuvius.)

Užklydę į vieną iš Mitchello daržų, nugvelbėme apie svarą aviečių, o tada leidomės tolyn ir užsukome pasiprašyti darbo pas kitą ūkininką, Kronką, iš kurio išgirdome tą patį atsakymą; tačiau jo laukuose prisikasėme bulvių, gal penkis, o gal dešimt svarų. Mes jau buvome bekeliaujantys link Meidstono, kai susitikome seną airę, kurią Mitchellas buvo įdarbinęs, atsižvelgdamas į tai, kad ši nuomojasi kambarį „Ruonyje", nors iš tikrųjų nesinuomojo. (Tiesą sakant, ji nakvodavo kokio nors sodo įrankių sandėliuke. Buvo įgudusi ten įsėlinti sutemus ir išeiti dar prieš auštant.) Namelyje gavome karšto vandens, o kartu su mumis arbatą gerianti airė davė daug maisto, kurio ji buvo sukaupusi elgetaudama ir kurio jai dabar nebereikėjo; mes labai nudžiugome, nes turėjome tik 2½ p ir ne kažin kiek maisto. Pradėjo lyti, todėl nuėjome prie ūkininko gyvenamojo namo šalia bažnyčios ir paprašėme jo leidimo prisiglausti vienoje iš karvidžių. Ūkininkas su šeima dar tik rengėsi eiti į vakarines pamaldas ir

* Paskirti Darbo ministerijos [Orwello pastaba].

pasipiktinę pareiškė jokiu būdu negalį mūsų priglausti. Todėl prieglobstį susiradome dengtame įėjime į bažnyčios šventorių, vildamiesi, kad būdami purvini ir pavargę iš atvykstančių parapijiečių gausime bent keletą variokų. Negavome nieko, tačiau po pamaldų Džindžeriui pavyko nugręžti iš dvasininko pakankamai geros būklės flanelines kelnes. Tūnoti įėjime į šventorių kiaurai permirkusiems buvo labai nepatogu, mes neturėjome tabako, o mudu su Džindžeriu buvome sukorę dvylika mylių; vis dėlto, prisimenu, mes džiaugėmės ir visą laiką juokėmės. Airė (ji buvo šešiasdešimties ir visą gyvenimą neabejotinai praleidusi klajodama) buvo nepaprastai linksma, begalę istorijų žinanti senutė. Besikalbant apie vietas, kur galima švartuotis, ji mums papasakojo, kaip vieną naktį įsliūkino į kiaulidę ir norėdama sušilti įsitaisė prie senos paršavedės.

Lietus nesiliovė ir sutemus, todėl nutarėme susirasti nakvynei negyvenamą namą, bet pirmiau nuėjome į bakalėjos krautuvę nusipirkti pusės svaro cukraus ir poros žvakių. Kol aš pirkau, Džindžeris nukniaukė nuo prekystalio tris obuolius, o airė — pakelį cigarečių. Jie jau iš anksto buvo suplanavę savo veiksmus ir man apie tai sąmoningai nieko nesakė — ketino pasinaudoti mano nekalta išvaizda kaip priedanga. Gerai paieškoję radome nebaigtą statyti namą, į kurį įlindome pro statybininkų paliktą atvirą langą. Plikos grindys buvo baisiai kietos, vis dėlto čia buvo šilčiau negu išorėje, ir man pavyko dvi ar net tris valandas nusnausti. Prieš auštant išėjome ir, kaip buvome susitarę, netoliese miškelyje susitikome su senute aire. Lijo, tačiau Džindžeris sugebėjo užkurti laužą bet kokiomis aplinkybėmis, todėl užsiplikėme arbatos ir pakepinome keletą bulvių. Išaušus airė *1931 09 01*:º nuėjo dirbti, o aš su Džindžeriu patraukėme į Chamberso ūkį už kelių mylių paprašyti darbo. Kai priėjome šį ūkį, jie buvo ką tik pakorę katiną — dar niekada man nebuvo tekę girdėti, kad kas nors taip elgtųsi. Prievaizdui atrodė, kad jis galės mus įdarbinti, ir paprašė luktelėti; laukėme nuo aštuntos ryto iki pirmos, o tada prievaizdas pareiškė, jog jis apskritai neturėjęs mums jokio darbo. Sprukome tolyn, nudžiovę didelį kiekį obuolių ir aitriųjų slyvų, ir patraukėme išilgai Meidstono kelio. Apie trečią sustojome papietauti, pasigaminti šiek tiek uogienės iš aviečių, kurias vakar buvome nugvelbę. Dviejose gretimose sodybose, gerai prisimenu, atsisakė mums duoti šalto vandens, nes esą „šeimininkė draudžia ką nors duoti valkatoms“. Džindžeris išvydo netoliese automobiliu iškylaujantį džentelmeną ir patraukė prie jo nugręžti degtukų; jis buvo sakęs, kad iškylautojais visada galima pasinaudoti, nes grįždami namo jie paprastai turi maisto likučių. Kaip ir tikėtasi, džentelmenas netrukus atnešė mums šiek tiek sviesto, kurio jis nebuvo suvalgęs, ir ėmė su mumis kalbėtis. Jis elgėsi taip draugiškai, kad aš pamiršau kokni akcentą, o jis įdėmiai pažvelgė į mane ir pareiškė, kaip skaudu turėtų būti tokiam žmogui kaip aš etc. Paskui pridūrė: „Klausykite, tikiuosi, jūs neįsižeisite? Gal paimtumėte tai?“ „Tai“ buvo šilingas, už kurį nusipirkome tabako ir pirmą kartą tą dieną užsirūkėme. Tai buvo vienintelis kartas per visą kelionės laiką, kai mums pavyko nugręžti pinigų.

Tęsėme savo kelionę Meidstono kryptimi, bet nuėjus keletą mylių ėmė pliaupti lietus, o mano kairysis batas smarkiai spaudė koją. Aš tris dienas nebuvau nusiavęs batų ir miegojau tik aštuonias valandas per pastarąsias penkias paras, todėl jaučiau, kad neištverčiau dar vienos nakvynės lauke. Nusprendėme traukti į Vest Malingo smailę, kuri buvo maždaug už aštuonių mylių, ir jei tik pasitaikys galimybė, dalį šio atstumo įveikti važiuojant. Manau, mes bandėme sustabdyti keturias dešimtis sunk-vežimių, kol pagaliau pavyko. Šiais laikais sunkvežimių vairuotojai jau nebeveža pakeleivių, nes nėra apdrausti nuo rizikos veiksnių trečiųjų šalių atžvilgiu ir nelaimingo atsitikimo atveju būtų atleisti iš darbo. Taigi galiausiai mus pavėžėjo, o išlaipino likus dviem mylioms iki smailės, į kurią mes nusigavome aštuntą valandą vakaro. Prie vartų, iš lauko pusės, sutikome kurčią valkatą, susiruošusį švartuotis tiesiog po atviru dangumi, liūtyje, mat praėjusią naktį buvo praleidęs smailėje, todėl jeigu jis sugrįžtų atgal, jie uždarytų jį visai savaitei. Jis papasakojo, kad netolimame Blesto ūkyje mums tikrai duotų darbo, o anksti ryte išleistų iš smailės, jei tik pasakytume, jog jau turime darbą. Priešingu atveju mūsų niekur neišleistų visą dieną, nebent išeitume „per sieną“, tai reiškė — pabėgtume, kai valkatų vyresnysis nematytų. Valkatos dažnai taip elgiasi, bet tokiu atveju savo asmeninius daiktus reikia paslėpti kur nors lauke, o mes dėl stipraus lietaus negalėjome to padaryti. Įėjome į vidų, ir aš netrukus įsitikinau, kad sąlygos smailėse (jei tik Vest Malingas yra tipiška prieglauda) po mano pastarojo apsilankymo labai pagerėjo*. Vonios kambarys buvo švarus ir tinkamas naudotis, o mudu gavome po švarų rankšluostį. Tiesa, pamaitino mus, kaip įprasta, sužiedėjusia duona ir margarinu, o valkatų vyresnysis supyko, kai nuoširdžiai pasiteiravome, ką geriame — arbatą ar kakavą†. Lovos buvo su šiaudiniais čiužiniais ir daugybe apklotų, todėl abu miegojome it užmušti.

Ryte mums paaiškino, kad turėsime dirbti iki vienuoliktos, ir pristatė šveisti vieno iš miegamųjų. Kaip įprastai, tai buvo ne tiek darbas, kiek formalumas. (Smailėse man dar niekada neteko iš tikrųjų dirbti arba sutikti nors vieną dirbantį.) Miegamajame stovėjo penkiasdešimt lovų, viena prie kitos, ir tvyrojo dar šviežias išmatų dvokas — kaip atrodo, prieglaudose jo neįmanoma išvengti. Patalpoje radome silpnaprotį bastūną, didžiulį kelmą, kuris galėjo sverti apie šešiolika stonų, siauru skundiko veidu ir kreivai išsiviepusį. Jis labai vangiai tuštino naktipuodžius. Vargšų prieglaudos visur atrodo panašios, o jų aplinka kelia didelį pasibjaurėjimą. Vien tik pagalvojus apie šiuos pagyvenusius vyrus pilkais veidais, ramiai, nuošaliai nuo pasaulio leidžiančius savo gyvenimo dienas WC smarvėje ir praktikuojančius homoseksualius santykius, mane ima pykinti. Tačiau išreikšti žodžiais tai, ką turiu omenyje, nėra taip paprasta, nes ši mano patirtis susijusi su prieglaudos kvapais.

* Ne: truputį blogiau, jei jau taip [Orwello pastaba].

† Iki šiol nežinau, kas tai buvo [Orwello pastaba].

Vienuoliktą jie išleido mus, įdėję, kaip įprasta, duonos kampą ir sūrio, ir mes patraukėme į Blesto ūkį už maždaug trijų mylių, tačiau jį pasiekėme tik pirmą, nes pakeliui buvome sustoję prisiskinti aitriųjų slyvų, kurių čia buvo begalė. Atvykus į ūkį meistras mums pasakė, kad rinkėjų jam labai reikia, ir iškart pasiuntė į lauką. Dabar teturėjome vos 3 p, ir aš tą patį vakarą parašiau laišką namo ir paprašiau atsiųsti 10/-; juos gavau po dviejų dienų, o tuo tarpu mes praktiškai nebūtume turėję ką valgyti, jei kiti rinkėjai nebūtų mūsų pavalgydinę. Nuo tos dienos mes bemenk tris savaites rinkome apynius, todėl aš geriau atskirai aprašysiu skirtingus šio darbo aspektus.

---

*X*1931 09 02–1931 09 31*: Apynojai auga, vydamiesi aukštyn kartimis arba virvėmis, apie dešimt metrų ir yra susodinti eilėmis, viena nuo kitos atskirtomis vieno arba dviejų jardų tarpais. Apynių skynėjams tereikia atplėšti apynojus, nuskinti nuo jų apynius ir, kaip įmanoma švaresnius, be lapų, surinkti į krepšį. Žinoma, išvengti lapų praktiškai neįmanoma, todėl patyrę rinkėjai dirbtinai padidina surinktų apynių tūrį — priskina kartu su jais lapų tiek, kiek tik ūkininkas gali pakęsti. Darbo įgūdžiai sukaupiami greitai, o sunkiausia ilgai stovėti (įprastai stovėdavome po dešimt valandų per dieną), kamuoja įvairūs augalų parazitai ir žalojamos rankos. Nuo apynių syvų rankos pajuoduoja lyg negro, dėmes galima nuvalyti tik šlamu†, po dienos ar dviejų oda ima trūkinėti, o dygliuoti apynojų stiebai atveria dar daugiau žaizdelių. Rytais, kol jos dar neatsinaujinusios, rankos man sukeldavo baisias kančias, o žaizdų žymės matyti netgi dabar, kai aš spausdinu šiuos žodžius (spalio 10-ąją).

Dauguma apynių skynėjų užsiima tuo nuo pat vaikystės ir daro tai žaibo greitumu, taikydami visas šios srities gudrybes, pavyzdžiui, sukratydami apynių spurgus taip, kad jie krepšiuose būtų kuo palaidesni etc. Geriausiai sekasi šeimoms, kuriose yra du ar trys suaugusieji — jie nutraukia apynius nuo apynojų — ir pora vaikų — šie surenka nukritusius ant žemės apynius ir nuskabo nuo jų trumpus ūsus. Vaikų darbą reglamentuojančio įstatymo visiškai nepaisoma, o kai kurie apynių rinkėjai engia savo vaikus. Prie gretimos dėžės dirbanti moteris, tikra senamadiška Ist Endo gyventoja, vertė savo vaikus dirbti taip, tarytum šie būtų vergai. „Nagi, Roza, pirmyn, judinkis, tingus katinėli, rink apynius. Pakaitinsiu tau subinę, kai tik tave pasieksiu“ etc., kol vaikai, nuo šešerių iki dešimties metų, griūva it pakirsti ir užmiega čia pat, ant žemės. Tačiau šis darbas jiems patiko, ir aš nemanau, kad jis padarė jiems žalos daugiau negu mokykla.

O dėl atlyginimo, tai darbo užmokesčio sistema yra tokia. Du ar tris kartus per dieną apynių spurgai sveriami, ir už kiekvieną surinktą bušelį gauni atitin-

* Fragmentas tarp kryželių (bent jau esminiai dalykai) buvo panaudotas straipsniui *Nation* [Orwello pastaba]. Antrąjį *X* rasite už šešių pastraipų. Norėdami perskaityti straipsnį, žr. *CW*, X, p. 233–235.

† Arba apynių syvais, o tai iš tiesų linksma [Orwello pastaba].

kamą sumą (mūsų atveju du pensus). Nuo gero apynojo galima priskinti apie pusę bušelio apynių, o geras rinkėjas gali nuskinti vieną apynoją per maždaug dešimt minučių, taigi teoriškai uždirbti apie 30/- per šešiasdešimties darbo valandų savaitę. Deja, praktiškai tai visiškai neįmanoma. Pirmiausia, apyniai yra labai įvairūs. Ant vienų apynojų jie užauga nedidelės kriaušės dydžio, o ant kitų neką didesni už žirnius; nuskinti spurgus nuo prastų apynojų užtrunka ilgiau negu nuo gerų, — paprastai pirmieji būna raizgesni, — ir bušeliui pririnkti kartais prireikia penkių ar net šešių apynojų. Be to, dažnai pasitaiko įvairių vilkinimo atvejų, o rinkėjai už priverstines prastovas negauna jokios kompensacijos. Kartais lyja (jei lietus smarkus, apyniai pasidaro per daug slidūs, kad juos būtų galima rinkti), be to, laiko sugaištama persikeliant iš vieno lauko į kitą, taigi kasdien viena arba dvi valandos. Tačiau svarbiausia — matų sistema. Apyniai yra minkšti kaip pintys, todėl apskaitininkui panorėjus labai lengva bušelį suspausti iki ketvirčio. Būna dienų, kai jis paprasčiausiai ima ir išsemia surinktus apynius, tačiau neretai pasitaiko, kad ūkininkas liepia „būti griežtam“, ir šis krepšyje taip stipriai suspaudžia apynius, jog vietoje 20 bušelių, kurie sudaro vieną dėžę, užskaitoma tik 12 arba 14, i. e. darbininkas gauna tik šilingą, o gal ir dar mažiau. Apie tai net sukurta daina — ją visada dainuodavo senė iš Ist Endo su savo anūkais:

„Ak, tie šlykštūs apyniai!
Šlykštūs mūsų apyniai!
Prievaizdas vos pasirodo,
Puolam rinkt jų išsijuosę!
O paskui juos suskaičiuoja,
Murma, niurna ir riaumoja:
Ei, greičiau, stuobriai, krutėkit,
Bėkit, šliaužkit, netingėkit!“

Apyniai iš dėžių supilami į dešimties bušelių talpos terbas[13], paprastai turinčias sverti centnerį ir būti pakeliamas vieno vyro. Tačiau kai apskaitininkas būna griežtas, pilną terbą kelia du vyrai. Tokiomis sudėtingomis sąlygomis galima uždirbti 30/- arba labai panašią sumą. Kurioziška, bet tik nedaugelis darbininkų supranta, kiek mažai jie iš tikrųjų uždirba, nes darbo apmokėjimo už surinktą kiekį sistema maskuoja mažą atlyginimo tarifą. Geriausi rinkėjai mūsų brigadoje yra čigonų šeima: penki suaugę ir vienas vaikas, kurie visi, žinoma, apynius renka kiekvienais metais nuo tada, kai pradėjo vaikščioti [14]. Per mažiau nei tris savaites šie žmonės drauge uždirbo lygiai 10 £, tai yra, neskaičiuojant vaiko, kiekvienas užsidirbo po maždaug 14/- per savaitę. Mudu su Džindžeriu gavome po maždaug 9/- per savaitę[15], ir aš abejoju, ar kuris nors iš rinkėjų būtų galėjęs užsidirbti daugiau kaip 15/- per savaitę. Esant tokiam darbo užmokes-

čio tarifui, kartu dirbanti šeima gali užsidirbti pragyvenimui ir bilietams atgal į Londoną, bet vienišas rinkėjas vargu ar užsidirbtų ir tiek. Kai kuriuose ūkiuose vienas šilingas mokamas ne už 6, bet už 8 arba 9 bušelius, todėl, norėdamas užsidirbti 10/- per savaitę, turi plušėti išsijuosęs.

Pradedančiam dirbti ūkyje išduodama spausdinta taisyklių kopija, taip siekiama paversti rinkėją daugmaž vergu. Taisyklėse nurodyta, kad ūkininkas gali atleisti rinkėją, iš anksto apie tai neįspėjęs ir dėl bet kokio preteksto, taip pat jis gali užmokėti jam šilingą už 8 bušelius, o ne už šešis, i. e. konfiskuoti ketvirtį jo atlyginimo. Jei rinkėjas išeina iš darbo anksčiau nei baigiama rinkti, iš jo atlyginimo išskaičiuojama atitinkama suma. Rinkėjas negali pasiimti savo atlyginimo ir sprukti, nes ūkininkas niekada neišmoka avansu daugiau kaip dviejų trečdalių atlyginimo ir lieka tau skolingas iki paskutinės dienos. Atsakantieji už dėžės (brigadų vadovai) gauna pastovų atlyginimą ir nėra priklausomi nuo apmokėjimo už surinktą kiekį sistemos, tačiau streiko atveju jų atlyginimas prapuola, todėl jie nieku gyvu neleis jam įvykti. Apskritai apynių skynėjams ūkininkai sudarę nežmoniškas sąlygas, ir taip bus visada, jeigu rinkėjai nesusiburs į profsąjungą. Deja, iš bandymų suorganizuoti rinkėjų profsąjungą ne kažin kiek naudos, nes apie pusę jų sudaro moterys ir čigonai, kurie per daug kvaili, kad įžvelgtų profsąjungos privalumus.

O dėl mūsų gyvenamųjų patalpų, tai geriausios sąlygos yra nebenaudojamose arklidėse, nors tai ir ganėtinai ironiška. Dauguma mūsų miegodavo apskritose ir ankštose, kokių 10 pėdų skersmens lūšnose langais be stiklų ir su daugybe skylių, pro kurias skverbiasi vėjas ir lietus. Jų viduje buvo tik į krūvą sumesti šiaudai ir apynojai, nieko daugiau. Mes lūšnoje buvome įsikūrę keturiese, tačiau kituose trobesiuose gyveno ir po septynis ar aštuonis žmones, bet tai, tiesą sakant, reiškė privalumą, nes pas juos buvo šilčiau. Šiaudai, ant kurių turėjome miegoti, buvo supuvę (juos košia skersvėjai, ir pašaro jie toli gražu neprimena), o mudu su Džindžeriu turėjome tik po vieną antklodę, todėl pirmą savaitę kankinomės iš šalčio; vėliau nusičiupome terbų, ir buvo šilčiau. Ūkyje mums duodavo malkų, tiesa, mažiau nei buvo reikalinga. Vandens čiaupas už 200 jardų, tiek pat reikėdavo eiti ir iki išvietės, tačiau joje buvo taip nešvaru, kad mes verčiau sukardavome mylią, nei ryždavomės įkelti į ją koją. Čia tekėjo upelis, kuriame galėjome šį bei tą išsiskalbti, bet išsimaudyti šiame kaime buvo nė kiek ne lengviau nei nusipirkti prijaukintą banginį.

XApynių skynėjų, kaip man atrodė, būta trijų tipų: žmonės iš Ist Endo, daugiausia gatvės prekeiviai, čigonai ir keliaujantys žemės ūkio darbininkai, tarp jų ir saujelė valkatų. Mudviem su Džindžeriu, kaip valkatoms, leido tikėtis didelės simpatijos, juoba iš labiau prakutusių žmonių. Čia dirbo pora, gatvės prekiautojas su žmona, kurie mums tartum atstojo tėvą ir motiną. Jie buvo iš tų, kurie kiekvieną šeštadienio vakarą pasigeria ir prie kiekvieno daiktavardžio priduria „sušiktas“, bet aš nesutikau geresnių ir taktiškesnių už juos

žmonių. Jie be paliovos duodavo mums maisto. Būdavo, ateina vaikas į mūsų lūšną su prikaistuviu rankose: „Erikai, motina šį troškinį būtų išpylusi, bet jai gaila taip eikvoti maistą. Gal norėtum?“ Be abejo, jie nė neketindavo išpilti, tik sakydavo taip, nenorėdami demonstruoti savo geraširdiškumo. Vieną dieną jie atidavė mums visą kiaulės galvą, iškeptą, paruoštą valgyti. Šie žmonės patys keletą metų praleido klajodami, todėl buvo tokie užjaučiantys. „Ak, žinau, ką tai reiškia. Švartuojiesi kur nors sušiktoje drėgnoje žolėje, paskui ryte taikaisi nugręžti pienininką, kad galėtum išgerti puodelį arbatos. Du mano berniukai gimė klajojant“ etc. Kitas mums labai malonus žmogus buvo popieriaus fabriko tarnautojas. Prieš tai jis buvo dirbęs pačius juodžiausius darbus „Lyons“, ir kartą man papasakojo apie tai, jog „Lyons“ virtuvėse, netgi „Cadby Hall“, buvo labai nešvaru ir veisėsi neįtikimai daug parazitų. Jam dirbant „Lyons“ filiale, Trogmortono gatvėje, žiurkių buvo tiek daug, kad sutemus būdavo nesaugu eiti į virtuvę be ginklo, todėl tekdavę neštis revolverį[16]. Susipažinęs su šiais žmonėmis, keletą dienų jaučiausi labai nejaukiai, dėdamasis kalbąs kokni akcentu, ir jie netruko pastebėti, kad aš kalbėjau „kitaip“. Kaip paprastai, jie dėl to pasidarė dar draugiškesni, nes šie žmonės, regis, galvoja, jog „nusigyventi“ yra ypač baisu.

Iš maždaug 200 rinkėjų, kurie dirba Blesto ūkyje, 50 ar 60 yra čigonai. Jie nepaprastai panašūs į Rytų Azijos valstiečius — tokie pat niūrūs veidai, tuo pat metu ir apatiški, ir šelmiški, tokie pat įžvalgūs savo kompetencijos ribose ir visiški neišmanėliai kitose srityse. Dauguma jų negalėtų perskaityti nė žodžio, ir atrodo, kad nė vienas jų vaikas nėra lankęs mokyklos. Vienas čigonas, maždaug 40 metų, manęs dažnai klausinėdavo įvairių klausimų, pavyzdžiui: „Ar toli Paryžius nuo Prancūzijos?“ arba „Kiek laiko užtrukčiau, jeigu į Paryžių važiuočiau dengtu vežimu?“ etc. Vienas dvidešimtmetis jaunuolis keletą kartų per dieną užmindavo tą pačią minklę: „Ar nori, kad užduočiau tokią užduotį, kurios negalėtum atlikti?“ — „Taigi?“ — „Pakutenk uodui subinę telegrafo stulpu.“ (Tada pasigirsdavo nepaliaujamas kvatojimas.) Čigonai atrodo palyginti turtingi, jie turi dengtus vežimus, arklius etc., vis dėlto ištisus metus klajoja, versdamiesi įvairiais darbais ir taupydami uždirbtus pinigus. Jie visuomet tvirtina, kad mūsų gyvenimo būdas (gyvenimas namuose etc.) jiems atrodo nepakenčiamas, ir aiškina, kaip protingai jie elgėsi, karo metais išvengdami tarnybos armijoje. Besikalbant su jais apima jausmas, kad kalbiesi su žmonėmis iš kito šimtmečio. Dažnai girdžiu čigonus sakant: „Jei tik žinočiau, kur tas tipas yra, varyčiau savo žirgą taip, kad nudiltų visos pasagos, bet jį sučiupčiau“; o juk tokios metaforos jau nedera XX amžiui. Vieną dieną keletas čigonų šnekučiavosi apie žinomą arkliavagį George'ą Biglandą, ir vienas vyras, gindamas jį, pareiškė: „Nemanau, kad George'as yra toks blogas, kaip jūs tvirtinate jį esant. Suprantu, kad jis vagia gorgijų arklius, tačiau niekada neliestų nė vieno iš mūsų arklių.“

Čigonai vadina mus gorgijais, o save — romais, bet yra pravardžiuojami

didekajais (nesu tikras dėl rašybos). Jie visi moka romų kalbą ir kartkarčiais pavartoja vieną kitą žodį, kai nenori, kad juos kas suprastų. Pastebėjau keistą dalyką, susijusį su čigonais, — nežinau, ar taip yra visur, — jų šeimos nariai dažnai būna visiškai nepanašūs vienas į kitą. Atrodytų, ši detalė patvirtina versiją apie čigonus, grobiančius vaikus; tačiau labiau tikėtina, kad tai tik gudrus pramanas etc.

Vienas iš mūsų lūšnos gyventojų buvo senas ir kurčias valkata, sutiktas dar prie Vest Malingo užtvaro, ir visi jį vadino Kurčiumi. Kalbėdamas jis labai priminė pono F. tetą[17] ir atrodė lyg nužengęs iš George'o Belchero[18] paveikslo, tačiau buvo inteligentiškas, ganėtinai gerai išsilavinęs žmogus, kuris, be abejonės, nebūtų klajojęs, jei būtų galėjęs girdėti. Jis nebuvo toks stiprus, kad pajėgtų sunkiai dirbti, ir pastaraisiais metais vertėsi tik atsitiktiniais darbais, pavyzdžiui, apynių skynimu. Jis suskaičiavo, kad yra pabuvojęs daugiau kaip 400 skirtingų smailių. Kitas vyras, vardu Barrettas, ir dar vienas mūsų brigados narys, George'as, buvo tipiški keliaujantys žemės ūkio darbininkai. Pastaraisiais metais jie sukosi nuolatinių darbų rate: prižiūrėjo besiėriuojančias avis, paskui skindavo žirnius, braškes, įvairius vaisius ir apynius, „kapliuodavo" bulves, raudavo ropes ir cukrinius runkelius. Jie retai kada neturėdavo darbo ilgiau kaip savaitę ar dvi, tačiau ir tiek užtekdavo, kad išleistų visą savo uždarbį. Į Blesto ūkį jie atvyko be cento kišenėje, ir aš savo akimis mačiau, kaip Barrettas visą dieną dirbo ir neturėjo nė kąsnio burnoje. Visos jų darbo pajamos buvo drabužiai, kuriais jie vilkėjo, šiaudai, ant kurių miegojo ištisus metus, duona, sūris ir kumpis, ir, spėju, vienerios ar dvejos stiprios išgertuvės per metus. George'as visada būdavo prislėgtas, it menkysta didžiavosi tuo, kad mito pusbadžiu ir persidirbdavo, ir bastėsi, ieškodamas darbo tai vienur, tai kitur. Jo moto buvo: „Tokiems kaip mes žmonėms neverta svajoti." (Jis nemokėjo skaityti nei rašyti, ir atrodo, kad raštingumą laikė tam tikra ekstravagancija.) Tokia filosofija man gerai žinoma, ji buvo populiari tarp indų plovėjų Paryžiuje[19]. Barrettas, kuriam buvo 63-eji, dažnai skundėsi prasta dabartine maisto kokybe, palyginti su tuo, ką jis valgydavo vaikystėje. „Anomis dienomis mes nevalgėme tokios šūdinos duonos su margarinu, mes turėjome gero, sotaus maisto. Jaučio širdis. Virtiniai su kumpiu. Kraujiniai vėdarai. Kiaulės galva." Lipnus, svajingas tonas, kuriuo jis ištarė „kiaulės galva", bylojo apie badmiriavimo dešimtmečius.

Be visų šių nuolatinių rinkėjų dirbdavo ir vadinamieji „naminiai", i. e. vietos gyventojai, renkantys apynius laisvalaikiu, dažniausiai savo malonumui. Jų daugumą sudaro ūkininkų žmonos ir į jas panašūs, kurie paprastai nesugyvena su nuolatiniais darbininkais, mat jie bjaurisi vieni kitais. Tačiau buvo tarp jų ir viena labai maloni moteris, atidavusi Džindžeriui porą batų, o man — puikų apsiaustą, liemenę ir dvejus marškinius. Regis, daugelis vietinių laikė mus padugnėmis, o krautuvininkai mus labai užgauliodavo, nors šiame kaime, tarp mūsų kalbant, palikome tikriausiai kelis šimtus svarų.

Skinant apynius visos dienos buvo labai panašios viena į kitą. Maždaug be penkiolikos minučių šeštą išsiropšdavome iš šiaudų, apsirengdavome apsiaustus, apsiaudavome batus (miegojome nenusirengę visų kitų drabužių) ir eidavome užkurti ugnies — rugsėjį, be perstojo lyjant lietui, tai buvo nelengva užduotis. Pusę septintos būdavome išsivirę pusryčiams arbatos ir pasikepinę duonos, o paskui išeidavome į darbą, pietums įsidėję sumuštinių su kumpiu ir būgnelį° šaltos arbatos. Jei nelydavo, be pertraukos dirbdavome iki maždaug pirmos, o tada tarp apynojų užkurdavome laužą, ant jo pasišildydavome arbatą ir pusvalandį nieko nedirbdavome. Paskui vėl kibdavome į darbą ir jį baigdavome pusę šeštos, o kol sugrįždavome, nušveisdavome nuo rankų apynių sultis ir išgerdavome arbatos, visiškai sutemdavo, ir mes leipdavome nuo miego. Tiesa, gana dažnai naktimis traukdavome vogti obuolių. Netoliese buvo didelis vaismedžių sodas, kurį sistemingai švarindavome trise ar keturiese — nusinešdavome maišą ir grįždavome su puse centnerio obuolių, be to, prisiskindavome po kelis svarus riešutų. Sekmadieniais dažniausiai skalbdavome savo marškinius ir kojines upelyje, o likusią dienos dalį miegodavome. Kiek tik pamenu, ten būdamas niekada visiškai nenusirengdavau, nevaliau dantų, o skusdavausi tik dusyk per savaitę. Tarp darbo ir valgymo (valgymas reiškė nuolatinį bidonų su vandeniu tąsymą, grumtynes su šlapiais žabais, kepimą ant skardos etc.) apynių skynėjas neturėjo laisvos akimirkos. Per visą tą laiką, kol ten gyvenau, perskaičiau vos vieną knygą, ir ta pati buvo apie bizonų medžiotoją Bilą. Skaičiuodamas mūsų išlaidas, padariau išvadą, kad mudu su Džindžeriu maistui išleisdavome po 5/- per savaitę, todėl nenuostabu, jog visada stokojome tabako ir jautėme nuolatinį alkį, nepaisant obuolių ir to, ką mums duodavo kiti. Dabar man atrodo, kad mes visą laiką skaičiuodavome fartingais*, norėdami žinoti, ar išgalime nusipirkti dar pusę uncijos pigaus tabako, o gal net už du pensus įsigyti kumpio. Gyvenimas nebuvo labai sunkus, tačiau dėl nuolatinio stovimo darbo, miego stygiaus ir stipriai sudraskytų rankų pabaigoje jaučiausi visiškai išsekęs. Mus žemino daugumos vietos gyventojų požiūris į mūsų darbą kaip į pramogą, kadangi apynių skynėjai dirbo už elgetišką atlyginimą. Iš to, kad apynių skynimas, kitų ūkyje dirbančių žmonių akimis žiūrint, apskritai nelaikomas darbu, galima spręsti ir apie jų pačių gyvenimą.

Vieną vakarą į mūsų duris pasibeldęs jaunuolis prisistatė naujuoju rinkėju, kuriam liepta apsinakvoti mūsų trobelėje. Mes jį priėmėme, ryte pavalgydinome, o paskui jis dingo. Pasirodė, jis nebuvo joks rinkėjas, o tik valkata, vienas iš daugelio, kurie, prasidėjus apynių skynimo sezonui, dažnai griebiasi šios gudrybės, norėdami nusnūsti po stogu. Kitą vakarą viena namo grįžtanti moteris paprašė manęs padėti jai nugabenti lagaminą į Vateringberio stotį. Kadangi ji susiruošė išvykti per anksti, moteriai buvo sumokėta po šilingą už

* Ketvirtadalis penso (vert. past.).

aštuonis bušelius, todėl viso atlyginimo vos užteko su vaikais grįžti namo. Jau sutemus pustrečios mylios stūmiau vaikišką vežimėlį vienu ekscentriniu ratu, prikrautą didžiulių ryšulių, lydimas klykiančių vaikų. Vos tik pasiekus stotį, pasirodė paskutinis traukinys, ir aš, skubėdamas su vežimėliu per geležinkelio pervažą, jį apverčiau. Niekada nepamiršiu anos akimirkos: į mus lekia traukinys, o mudu su nešiku vejamės bėgiais dardantį naktinį puodą. Džindžeris kelis vakarus mėgino įkalbėti mane eiti kartu su juo apiplėšti bažnyčios, ir jis būtų padaręs tai vienas, jei nebūčiau įkalęs jam į galvą, jog įtarimas kris ant jo, nes jis buvo žinomas kaip nusikaltėlis. Džindžeris anksčiau buvo apiplėšęs ne vieną bažnyčią, ir mane labai nustebino jo žodžiai, esą vargšams skirtų aukų skrynelėje visada galima rasti pinigų. Kelis kartus šeštadienį vakare linksminomės, iki vidurnakčio sėdėdami prie didelio laužo ir kepdami obuolius. Kartą, gerai prisimenu, paaiškėjo, kad iš penkiolikos aplink laužą besišildančių žmonių tik aš vienas nebuvau sėdėjęs kalėjime. Šeštadieniais kaime būdavo triukšminga, mat pinigingesni įprastai pasigerdavo, ir iš baro juos pavykdavo iškrapštyti tik su policija. Vietiniai, nė neabejoju, laikė mus baisiais pašlemėkais, tačiau manęs neapleidžia mintis, kad kartą per metus vykstanti kokni invazija šiam niūriam kaimui būdavo tik į naudą.

13. *terbos*: maišai (plg. „elgeta nesibodėk, tarbos neatsižadėk").
14. *vaikščioti* (*walk*): Orwellas pavartojo žodį „dirbti" (*work*).
15. *po maždaug 9/- per savaitę*: 18 £ pagal dabartinę vertę, o tai reiškia kur kas mažiau už anksčiau minėtą teorinį atlyginimą, 30/- (trisdešimt šilingų, arba 60 £ pagal dabartinę vertę).
16. pirmajame leidime (1968) vardai buvo praleisti.
17. *pono F. teta*: Dickenso „Mažoji Dorytė" herojės Floros Finčing velionio vyro teta. Pavesta Floros globai ji buvo žinoma paprasčiausiai kaip „pono F. teta". Jos pagrindiniai charakterio bruožai buvo „perdėtas griežtumas ir niūrus nekalbumas; retsykiais verčiama polinkio pareikšti kokią nors pastabą, nors niekas savo ištartais žodžiais tam nesuteikdavo nė menkiausios dingsties, o ir minčių asociacijos tam neturėdavo įtakos, darydavo tai tokiu žemu, perspėjamu balsu, kad ne juokais sujaukdavo protą ir įvarydavo siaubą". Orwellui, kurio vaikystė prabėgo Henlyje prie Temzės, įspūdį veikiausiai buvo padaręs šis fragmentas: „Pono F. Teta, dešimt minučių piktdžiugišku žvilgsniu tyrusi kompaniją, grėsmingai pareiškė: „Mums gyvenant Henlyje, keliaujantys alavuotojai pavogė Barnio žąsiną." (13 sk.).
18. *George Belcher* (1875–1947): Karališkosios draugijos akademikas, knygų apie piešimą *Characters* (1922), *Taken from Life* (1929), *Potted Char* (1933) ir kitų autorius.
19. *indų plovėjai Paryžiuje*: 1929 Orwellas dirbo indų plovėju, *plongeur*, žr. „Dienos Paryžiuje ir Londone", išleistoje 1933, praėjus dviem metams po apynių skynimo.

1931 09 31: Paskiausią rytą, kai buvo belikę surinkti apynius paskutiniame lauke, žaidėme keistą žaidimą: gaudėme moteris ir kišome jas į dėžes. Labai tikėtina, kad jis gali būti aprašytas „Aukso šakoje"[20]. Tai neabejotinai senas paprotys, ir bet kokio derliaus nuėmimą lydi savotiški papročiai. Beraščiai ir mažaraščiai nešė man ir kitiems „mokslinčiams" apskaitos sąsiuvinius ir prašė perskaičiuoti, o kai kurie net užmokėdavo už tai po varioką arba po du. Įsitikinau, kad daugeliu atvejų ūkių kasininkai, atlikdami sudėties veiksmą, klysdavo, o klaidos visada būdavo naudingos ūkiui. Žinoma, rinkėjai, jeigu tik pasiskųsdavo,

atgaudavo jiems priklausančią pinigų sumą, tačiau to nebūtų įvykę, jeigu jie būtų sutikę su kasininko skaičiavimu. Be to, ūkyje galiojo viena neesminė, tačiau nemaloni taisyklė: kiekvienas norintis pasiskųsti dėl neteisingos apskaitos privalėdavo laukti, kol bus išmokėti atlyginimai kitiems rinkėjams. Tai reiškė, kad laukti teks iki pavakario, taigi norintiems suspėti į autobusą tekdavo grįžti namo, nepareiškus pretenzijų į jiems priklausančią atlyginimo dalį. (Be abejo, dažniausiai tai būdavo tik keletas variokų. Tačiau nuo vienos moters pagal apskaitos sąsiuvinį buvo nusukta daugiau kaip 1 £.)

Mudu su Džindžeriu susidėjome mantą ir patraukėme į Vateringberį, norėdami suspėti į apynių skynėjų traukinį. Pakeliui stabtelėjome nusipirkti tabako, o Džindžeris, tarsi atsisveikindamas su Kentu, labai mikliai nušvilpė iš tabako pardavėjos keturis pensus. Mums nuvykus į Vateringberio stotį, traukinio jau laukė apie penkiasdešimt apynių skynėjų, o pirmiausia aš išvydau senąjį Kurčių, sėdintį ant žolės su priešais save atverstu laikraščiu. Netrukus senis patraukė laikraštį į šoną, ir mes pamatėme, kad jis, atsisagstęs kelnes, demonstruoja savo varpą pro šalį einančiai moteriai su vaiku. Aš nustebau: juk jis atrodė padorus seniokas; vis dėlto vargu ar atsirastų nors vienas valkata be kokio nors lytinio iškrypimo. Kelionė apynių skynėjų traukiniu buvo devyniais pensais pigesnė nei paprastu, o iki Londono, tai yra trisdešimt mylių, ji užtrukdavo penkias valandas. Apie dešimtą vakaro apynių skynėjai pasipildavo į Londono tilto stotį, daugelis būdavo girti ir visi nešdavosi apynių puokštes; praeiviai noriai pirkdavo šias puokštes, tačiau aš nežinau kodėl. Kurčius parvažiavo viename vagone su mumis, pakvietė mus į artimiausią aludę ir nupirko po bokalą alaus, kurį dabar gėriau pirmą kartą po trijų savaičių. Paskui senis išsivilko į Hamersmitą, ir aš nė neabejoju, kad jis bastysis iki ateinančio vaisių skynimo sezono.

Iš apskaitos sąsiuvinių mudu su Džindžeriu sužinojome, kad uždirbome vos po 26/- per aštuoniolika darbo dienų. Abudu buvome paėmę po 8/- avanso ir, tarp mūsų kalbant, iš parduotų vogtų obuolių uždirbę dar 6/-. Sumokėję už kelionės bilietus, į Londoną grįžome turėdami po maždaug 16/-. Šiaip ar taip, mes ne tik sugebėjome pragyventi Kente, bet ir sugrįžome su šiek tiek pinigų kišenėje; tiesa, tai padaryti pavyko tik minimaliai tenkinant savo poreikius.

20. *The Golden Bough: A Study in Magic and Religion*, Sir James George Frazer (1854–1941), (2 tomai 1890, 12 tomų 1906–1915).

1931 09 19–1931 10 08: Mudu su Džindžeriu nuėjome į nakvynės namus Tulio gatvėje, kurių savininkas yra Lew Levy, tas pats, kuriam priklauso ir nakvynės namai Vestminsterio Tilto gatvėje. Nakvynė čia kainuoja tik septynis pensus, ir tai turbūt geriausi visame Londone nakvynės namai už septynis pensus. Lovose yra blakių, bet ne per daugiausia, o virtuvėse, nors jos ir tamsios, ir nešvarios, kūrenasi ugnis ir yra pakankamai karšto vandens. Nuomininkai — ganėtinai

žemos kilmės, dažniausiai nekvalifikuoti airių tautybės darbininkai, kurie, be to, dar ir neturi darbo. Matėme tarp jų ir vieną kitą keistuolį. Pavyzdžiui, vienas šešiasdešimt aštuonerių vyras, Bilingsgeito turguje nešiojęs dėžes su žuvimi (viena tokia dėžė sveria centnerį). Jis domėjosi politika ir papasakojo man, kad 88-ųjų Kruvinąjį sekmadienį[21] dalyvavo riaušėse ir tą pačią dieną buvo prisaikdintas kaip ypatingasis konsteblis. Kitas senis, prekiautojas gėlėmis, buvo beprotis. Didesnę laiko dalį jis elgdavosi visiškai normaliai, tačiau ištikus priepuoliui imdavo vaikštinėti po virtuvę ir agonijos iškreiptu veidu, baisiai, tartum gyvulys, riaumoti. Nors ir keista, priepuoliai jį ištikdavo tik esant lietingam orui. Buvo čia ir vagis. Jis vogė nuo parduotuvių prekystalių ir iš paliktų be priežiūros, ypač iš keliaujančių prekybininkų, automobilių, o grobį parduodavo vienam žydui Lambet Kute. Kiekvieną vakarą matydavome jį besidabinantį ir besirengiantį kelionei „į Vakarus“*. Jis pasakojo galįs tikėtis 2 £ per savaitę, o kartkartėmis pasitaiko ir didesnis laimikis. Buvo įsigudrinęs kone per kiekvienas Kalėdas įsisukti į kurios nors smuklės kasą, o tada jo pelnas siekdavo apie 40–50 £. Jis vogė jau daugelį metų, bet tik kartą buvo įkliuvęs ir sulaikytas. Kaip ir daugelis kitų vagių, iš savo amato naudos neturėjo, nes akimirksniu prašvilpdavo ir didžiausią sumą. Jo veidas buvo vienas iš niekingiausių, kokius tik man yra tekę matyti, ir priminė hienos snukį; vis dėlto jis buvo simpatingas ir elgėsi padoriai, kai tekdavo dalytis maistu ir sumokėti skolas.

Kelis rytus mudu su Džindžeriu uždarbiavome Bilingsgeite padėdami nešikams[22]. Apie penktą jau reikia stovėti ties kurios nors iš gatvių, vedančių iš Bilingsgeito į Istčipą, kampu. Kai nešikas nepajėgia užstumti vežimėlio, jis ima šaukti: „Į kalną!“ Tada leidiesi bėgti kiek įkabindamas (be abejo, dėl darbo vyksta nuožmi kova), tempdamas paskui save vežimėlį su prekystaliu. Atlyginimas už darbą siekia „du pensus ir daugiau“. Keturis centnerius sveriantį vežimėlį įprastai stumia vienas žmogus, o nuo tokio didelio krūvio labiausiai kenčia šlaunys ir alkūnės, bet juk sekinantį darbą gauni ne kasdien. Budėdamas nuo penktos ryto iki beveik vidurdienio, niekada neuždirbau daugiau kaip 1/6 p. Jeigu plačiai nusišypso sėkmė, gali tapti nuolatiniu nešiko padėjėju ir uždirbti apie 4/6 p kas rytą. O patys nešikai, kaip atrodo, uždirba nuo 4 iki 5 £ per savaitę. Apie Bilingsgeitą būtina pastebėti keletą dalykų. Pirmiausia, ten daugybė darbų yra visiškai bereikalingi ir atliekami vien todėl, kad nėra centralizuotos transporto sistemos. Nugabenti toną žuvų iš Bilingsgeito į kurią nors iš paskutinių Londono geležinkelio stočių, dalyvaujant nešikams, gatvės prekiautojams ir vežimėlius stumiantiems pagalbininkams atsieina maždaug 1 £. Jeigu tai būtų daroma organizuotai, vežant sunkvežimiais, manau, mokėti už darbą reikėtų keletu šilingų mažiau. Antra, barai Bilingsgeite atidaryti tomis valandomis, kai kitur jie jau neveikia. Trečia, gatvės prekiautojai Bilingsgeite

* Vest Endas — turtingųjų rajonai Londono vakarinėje dalyje (vert. past.).

nuolat verčiasi prekyba vogta žuvimi, todėl jeigu tarp jų turi pažįstamą, gali velniškai pigiai įsigyti žuvies.

Po maždaug dviejų savaičių nakvynės namuose suvokiau, kad aš nieko nerašau, o ir pati vieta, triukšminga ir stokojanti privatumo, su troškiu virtuvės karščiu ir visuotine nešvara, buvo bepradedanti dirginti nervus. Virtuvėje nuolat tvyrojo salsvas žuvies dvokas, o visi nutekamieji vamzdžiai buvo užkimšti pūvančiais ir siaubingai smirdančiais žuvų viduriais. Maistą tenka saugoti tamsiuose užkaboriuose, kuriuose pilna juodų vabalų ir tarakonų, o visur ropoja bjaurios suglebusios musės. Ne mažiau bjaurios atrodė ir miegamosios patalpos, kuriose be paliovos buvo kosėjama ir spjaudoma — visus nakvynės namų gyventojus kamavo chroniškas kosulys, be abejo, nuo užteršto oro. Aš buvau įsipareigojęs parašyti keletą straipsnių, deja, tokiomis aplinkybėmis tai buvo neįmanoma, todėl parašiau į namus laišką ir paprašiau atsiųsti man pinigų, o jų gavęs išsinuomojau kambarį Vindzoro gatvėje, netoli Harou kelio. Džindžeris jau buvo išėjęs ir vėl bastėsi. Didžioji šio pasakojimo dalis parašyta Bermondsio viešojoje bibliotekoje, turinčioje puikią skaityklą ir man suteikusioje laikiną prieglobstį.

21. *Kruvinasis sekmadienis* įvyko Londone 1887 (ne 1888) lapkričio 13. Maždaug 10 000 protestuotojų nužygiavo į Trafalgaro aikštę, kurioje į juos turėjo kreiptis grupė kalbėtojų (tarp jų ir George'as Bernardas Shaw). Jie protestavo prieš padėtį Airijoje ir reikalavo išleisti į laisvę Parlamento narį Williamą O'Brieną. Jiems kelią pastojo apie pora tūkstančių policininkų ir keturi šimtai kareivių (nors pastarieji prieš juos nenaudojo nei šautuvų, nei durklų).
22. *Bilingsgeitas*: Bilingsgeito žuvų turguje (Londonas, Trafalgaro kelias, E14) prekiauja daugiau kaip penkiasdešimt prekybininkų, daugiausia siūlančių žuvis, tačiau taip pat ir paukštieną, ir kitus produktus (kaip antai bulves). Šiais laikais jis veikia nuo antradienio iki šeštadienio, nuo 5 val. ryto iki 8 val. vakaro; vienas prekybininkas sekmadieniais, nuo 6 val. ryto iki 8 val. vakaro, prekiauja kiaukutiniais vėžiagyviais.

ORWELLO PASTABOS

Nauji žodžiai (i.e. man nauji žodžiai), kuriuos sužinojau tuo metu.
Shackles (pančiai, grandinės) — sultinys arba padažas.
Drum (būgnelis, bidonas) — skardinis katiliukas. (*To drum up* — užkurti ugnį.)
Toby, on the — žygyje pėsčiomis. (Taip pat *to toby* ir *a toby* — bastūnas, valkata. Slengo žodyne: plentas, vieškelis.)
Chat, a (pokalbis, šneka) — utėlė. (Taip pat *chatty*, *lousy* reiškia plepus, utėlėtas. Šie žodžiai pateikti ir slengo žodyne, bet *a chat* nenurodytas.)
Get, a? (Užgaulus žodis, reikšmė nežinoma.)[23]
Didecai, a — čigonas.
Sprowsie, a — šešių pensų vertės moneta.
Hard-up — tabakas, surinktas iš nuorūkų. (Slengo žodyne *hard-up* reiškia žmogų, renkantį nuorūkas.)

Skipper, to — miegoti kur pakliūva. (Slengo žodyne *a skipper* reiškia daržinę, klojimą.)
Scrump, to — vogti.
Knock off, to — suimti, areštuoti.
Jack off, to — išvykti, išeiti.
Jack, on his — savarankiškai.
Clods coppers
Vagių slengas.
A stick arba *a cane* — laužtuvėlis. (Slengo žodyne — *stick*.)
Peter a — seifas, nedegamoji spinta. (Slengo žodynas.)
Bly, a* — oksiacetileninė litavimo lempa.
Žodžio tart** *vartosena tarp Ist Endo gyventojų*. Šis žodis šiuo metu gali būti vartojamas kaip žodžio „mergaitė“ sinonimas, be jokios neigiamos potekstės („prostitutė“). Jis vartojamas kalbant apie savo dukterį, seserį.
Rimuotas slengas. Maniau, kad jis jau išėjęs iš mados, bet taip toli gražu nėra. Apynių skynėjai dažnai vartoja šiuos posakius: „Kapo kasimas“ reiškia „skutimąsi“. *Hot cross bun* reiškia „saulę“. ‘Reinklodai’ [slyvų veislė; *vert. past.*] — tai uždarbis. Rimuotam slengui vartojami net trumpiniai, e. g. „Pasuk savo dvipensį“ — „Pasuk galvą“. Pastarasis posakis išvedamas tikriausiai taip: galva, duonos riekė, riekė, riekė už du pensus, dvipensis.***
Homoseksualizmas Londone. Atrodo, kad svarbiausia pasimatymų vieta — Londono metropoliteno Čaringo kryžkelės stotis. Regis, Trafalgaro aikštės gyventojai laikė savaime suprantamu dalyku, kad jaunimas tokiu būdu gali šiek tiek užsidirbti, ir keletas yra man sakę: „Jei tik nueičiau į Čaringo kryžkelę, man daugiau nebereikėtų nakvoti po atviru dangumi.“ Be to, jie teigė, kad įprastai mokama po šilingą.

23. *a Get*: niekinantis *git*, pvz. *you git* turbūt reiškia idiotą. Palyginkite škotų *gyte* (tariama *git*), anksčiau vartotą vaikui pavadinti.

* Užmiršau paminėti, kad šios lempos nuomojamos naktiniams plėšikams. Džindžeris teigė, kad už tokią lempą nakčiai jis mokėdavo 3. 10 £. Įsilaužėliai naudodavosi ir kitais, įmantresniais, įrankiais. Norėdami įveikti sudėtingas spynas, gudrūs įsilaužėliai į seifus stetoskopu klausosi, kaip spragsi reversinis mechanizmas [Orwello pastaba].

** Angl. *tart* — vaisinis pyragaitis, naminis tortas; kekšė, prostitutė (sl.; vert. past.).

*** *A dig in the grave — a shave. The hot cross bun — the sun. Greengages — wages. Use your twopenny — use your head: head, loaf of bread, loaf, twopenny loaf, twopenny* (vert. past.).

KELIONĖS Į VIGANO PRIEPLAUKĄ DIENORAŠTIS

1936 m. sausio 31 d.–1936 m. kovo 25 d.

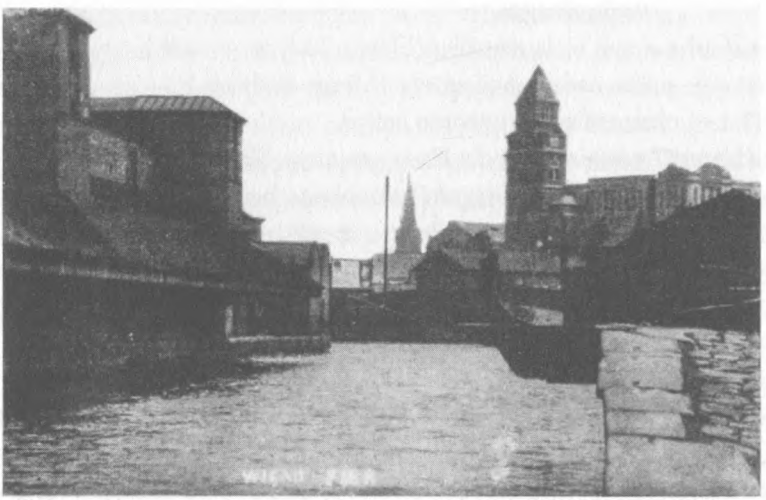

1943 m. gruodžio 2 d. Orwellas dalyvavo transatlantinėje radijo programoje „Atsakymai į jūsų klausimus“. Jo buvo pasiteirauta apie Vigano prieplauką. Jis atsakė taip:

> „Ką gi, apgailestauju, bet esu priverstas pasakyti, kad Vigano prieplauka neegzistuoja. 1936-aisiais aš specialiai keliavau ten, norėdamas ją pamatyti, tačiau neradau. Tiesa, ji kadaise egzistavo ir, sprendžiant iš nuotraukų, turėjo būti maždaug dvidešimties pėdų ilgio.
>
> Viganas yra pačiame viduryje kasybos rajono, kuris negali pasigirti savo peizažu, nors tam tikrais atžvilgiais atrodo labai miela vieta. Kraštovaizdyje vyrauja šlako krūvos, primenančios Mėnulio kalnus, šlamas, suodys ir taip toliau. Nors Viganas nėra blogesnis už penkiasdešimt kitų panašių vietovių, dėl nežinomos priežasties jis visada buvo laikomas pramoninių rajonų bjaurumo simboliu. Prie vieno iš nedidelių drumzlinų kanalų, einančių per miestą, prieš kurį laiką stovėjo apgriuvęs medinis pirsas, kurį kažkas juokaudamas praminė Vigano prieplauka. Sąmojis prigijo vietos mastu, o jį pasigauna miuzikholo komikai, kuriems pavyko išsaugoti Vigano prieplauką kaip simbolį dar ilgai po to, kai ji buvo nugriauta“. (*CW*, XVI, p. 11)

DIENORAŠTIS

1936 m. sausio 31 d.–1936 m. kovo 25 d.

Orwellui baigus dalį būsimosios knygos „Dienos Paryžiuje ir Londone“ juodraščio ir pakeitus įvykių seką (pirminiame variante įvykiai Londone ėjo prieš įvykius Paryžiuje), Jonathanas Cape'as ir T. S. Eliotas iš leidyklos „Faber & Faber“ jį atmetė (vėliau jie abu atsisakys išleisti ir „Gyvulių ūkį“). Orwellas neteko vilties. Tačiau jo pažįstama, ponia Sinclair Fierz, nusiuntė mašinraštį vienam žmogui, kuris vėliau taps Orwello literatūros agentu, tai yra Leonardui Moore'ui iš „Christi & Moore“. Moore'as įkalbėjo Victorą Gollanczą išleisti knygą. Orwellas nenorėjo atskleisti savo tapatybės, pirmiausia todėl, kad pasakojimu apie gyvenimą drauge su padugnėmis nenorėjo skaudinti savo tėvų, o antroji priežastis (apie ją jis prasitarė bičiuliui, serui Richardui Reesui, „The Adelphi“, į kurį rašė, redaktoriui) buvo keista baimė, o greičiau — prietaras, jog tuo atveju, jeigu knygoje būtų paminėtas jo vardas arba pavardė, priešas galėtų „panaudoti prieš jį magiją“. Vis dėlto Gollanczas labai norėjo, kad būtų paminėtas knygos autorius, ir Orwellas galų gale pasiūlė keletą variantų, tarp kurių buvo ir „George'as Orwellas“. Tam tikrais atvejais, taip pat seniems savo draugams, jis liks Ericas Blairas, bet nuo to laiko jis kaip rašytojas bus žinomas George'o Orwello vardu, tik kartais BBC laidose vis dar prisistatys tikruoju vardu. 1933-iųjų sausio devintą Gollanczas išleis „Dienos Paryžiuje ir Londone“, o po šešių mėnesių ši knyga bus išleista ir Niujorke.

Nuo 1932 m. balandžio iki 1933 m. liepos jis mokė Hotornuose, privačioje mokykloje 10–16 metų berniukams, įsikūrusioje Heise, Midlsekse. 1932-ųjų Kalėdoms jis parašė pjesę berniukams *Charles II.* 1933 m. rudenį George'as Orwellas dirbo truputį geresnėje mokykloje, Frėjaus koledže, Aksbridže, ir tuo metu užbaigė rašyti *Burmese Days*. Tačiau gruodžio mėnesį susirgo pneumonija ir liovėsi mokęs. 1934 m., nuo sausio iki spalio, gyveno kartu su savo tėvais Sautvolde. „Gyvenimas Birmoje“ pirmą kartą išleisti Niujorke 1934-ųjų spalio dvidešimt penktą, o vėliau — 1935 m. birželio dvidešimt ketvirtą, pirmiau padarius kai kuriuos pakeitimus, siekiant išvengti kaltinimų šmeižtu, knygą išleido ir Viktoras Gollanczas. Gyvendamas Sautvolde parašė *A Clergyman's Daughter* (knyga išleista 1935 m. kovo 25 d. ir 1936 m. rugpjūčio 17 d. Niujorke). Nuo 1934-ųjų spalio iki 1936-ųjų sausio Orwellas dirbo ne visu etatu knygyno Hampstede pardavėju. Tuo metu jis parašė *Keep the Aspidistra Flying* („Lapok, aspidistra“, liet. 2012), knygą, kurioje pasakojama apie jaunuolį, dirbantį knygyne ir norintį tapti poetu.

1936 m. sausio 31 d. Orwellas išvyko į Viganą, padarė pirmą įrašą kelionės dienoraštyje, taip pat parašė Viktorui Gollanczui. Gollanczo advokatui Haroldui Rubinsteinui (kuris pats buvo rašytojas, dramaturgas ir kritikas) reikėjo patvirti-

nimo, kad skelbimas, kurį knygoje „Lapok, aspidistra“ minėjo Orwellas, „nėra pagrįstas jokiu žinomu skelbimu. arba bet kokiu tikru skelbimu. absoliučiai jokiu.“ Orwellas klaidingai tikėjosi, kad savo patikinimu bus išsklaidęs visus įtarimus dėl šmeižto, kurie galėtų kilti prieš rankraščiui patenkant pas spaustuvininką, ir galės susikoncentruoti į naują užduotį: Gollanczo pasiūlymą tirti padėtį vadinamojoje „Nelaimės ištiktoje zonoje“ Šiaurės Anglijoje. Dėl šio nesusipratimo daugelis susidarė nuomonę, kad Orwellas kelionei į šiaurę avansu gavo 500 £. Tačiau jau įrodyta, kad tokia nuomonė klaidinga. Maža to, tai neatitinka gerai žinomo fakto, jog Gollanczas niekada iš anksto nemokėdavo didelių sumų savo autoriams. Iš jo baisaus skurdo kelionės metu galima spręsti, kad savo ekspedicijai Orwellas buvo gavęs labai mažą finansinę paramą. D. J. Tayloras visiškai neseniai išaiškino, kad iki pat 1936-ųjų spalio dvidešimt devintos Viktoras Gollanczas, sprendžiant iš jo laiško Orwello agentui Leonardui Moore'ui, nežinojo netgi ką Orwellas rašo (Taylor, p. 175). O tuo metu jis jau buvo beveik baigęs „Kelionę į Vigano prieplauką“.

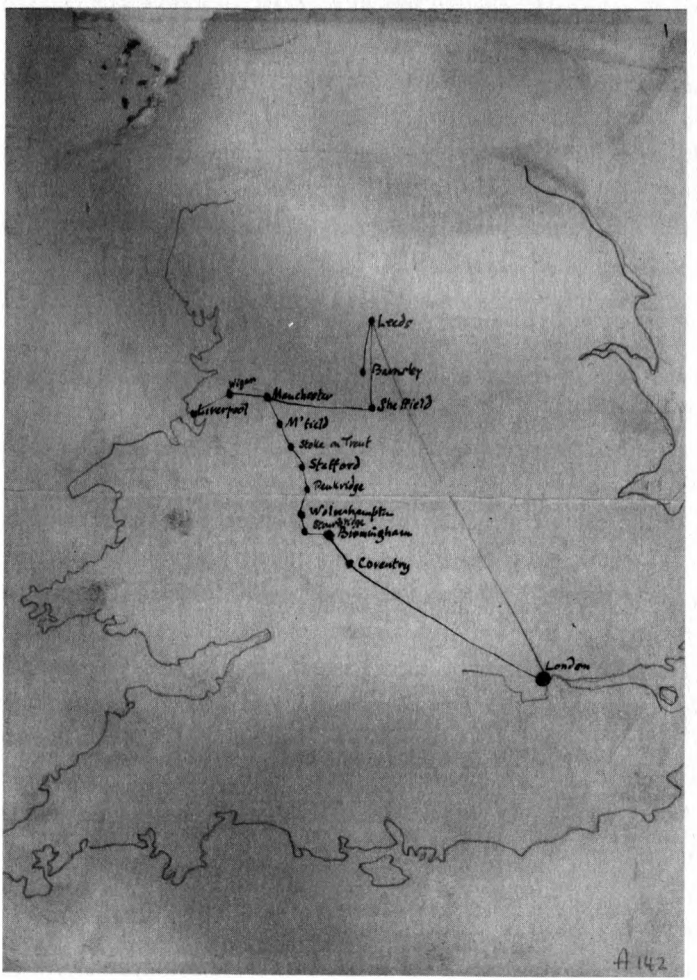

Orwello pieštas žemėlapis iš jo kelionės po šiaurę.

Londonas
Koventris
Birmingamas
Stauerbridžas
Vulverhamptonas
Penkridžas
Stafordas
Stokas prie Trento
Maklsfildas
Mančesteris
Viganas
Liverpulis
Šefildas
Barnslis
Lidsas

Rašydamas „Kelionę į Vigano prieplauką“, Orwellas rėmėsi savo dienoraščiu, tačiau dar atliko ir didelės apimties tyrimą, o daugelis dokumentų, kuriais jis naudojosi, yra išlikę. Didžioji šios medžiagos dalis yra perspausdinta, o jos atspaudus ir išsamesnę informaciją galima rasti *CW*, X, p. 538–584. Galimas dalykas, kad Orwellas dar būdamas šiaurėje spausdino dienoraštį mašinėle, kurią buvo pasiėmęs su savimi ir kuria rašė laiškus. Tačiau mašinėle spausdintas tekstas randamas dviejose atskirai numeruotose knygos dalyse (1–36 sk. nuo sausio trisdešimt pirmos iki kovo penktos imtinai; 1–25 sk. pavadinti „Dienoraščiu“ sudaro likusią dalį), taigi visiškai įmanoma, kad bent jau antroji dalis buvo atspausdinta vėliau, o dalį iš pradžių ranka rašyto teksto galėjo atspausdinti Eileena (žr. Įžangines pastabas, *CW*, X, p. 417). Mašinėle rašytas rankraštis vietomis pataisytas ranka, tačiau šioje knygoje nurodyti tik patys svarbiausi pataisymai. Detalesnė informacija — „Pilname raštų rinkinyje“.

Orwellas nurodo išlaidas, kurias patyrė keliaudamas į šiaurę ir ten apsistojęs. Žinoma, jos nurodytos „senais pinigais“, o be to, ir kainos tuo metu buvo daug mažesnės, palyginti su dabartinėmis. Patogumo dėlei reikia atsižvelgti, jog šilingą sudarė dvylika pensų, o dvidešimt šilingų — vieną svarą (taigi vienas svaras sterlingų atitiko du šimtus keturiasdešimt pensų). Pensas galėjo būti dalijamas į dvi dalis, tai yra į du puspensius, ir į keturias (fartingus). Pateikti šiuolaikinius ekvivalentus 1936-ųjų kainoms ir kainoms po septyniasdešimties metų yra sudėtinga, tačiau, padauginę iš keturiasdešimties, galėtume atlikti bent jau apytikrius skaičiavimus. Labai svarbu suprasti, kad tai tėra vidurkis: kai kurios prekės pabrango daugiau kaip keturiasdešimt kartų, o kai kurios — ne tiek daug.

Pastabos, susijusios su tam tikros dienos įrašu, pateiktos arba jo pabaigoje, arba įterptos iškart po žodžių, kuriuos jos paaiškina. Orwello pastabos žymimos, kaip jis pats buvo įpratęs, simboliais; redakcinės pastabos sunumeruotos. Laipsnio ženklas (°) virš eilutės vartojamas retai, pažymint tik pačiam Orwellui būdingus rašybos atvejus.

1936 01 31: Į Koventrį, kaip planuota, traukiniu; atvykimas apie 4 popiet. Nakvynė su pusryčiais, labai utėlėta, 3/6. Vestibiulyje kabantis įrėmintas sertifikatas byloja apie tai, kad (Johnui Smithui) suteikta Primo Buffo kategorija[1]. Kambaryje dvi lovos, mokestis už kambarį — 5/-. Kvapas kaip prastuose nuomojamuose namuose. Pusprotė stambaus sudėjimo tarnaitė smulkia galva ir riebiu sprandu, keistai primenanti riebų kumpį.

1. *Primo Buffo*: pagrindinis komedijų solistas.

1936 02 01: Utėlėti pusryčiai kartu su Jorkšyro komivojažieriumi. Nuėjau 12 mylių iki Birmingamo pakraščio, įlipau į autobusą, vykstantį į Bulringą (labai panašus į Noridžo turgų), į kurį atvažiavau 1 val. popiet. Pietūs Birmingame, paskui

autobusu į Stauerbridžą. 4–5 mylios pėsčiomis į Klento turistų viešbutį. Aplink raudonžemis. Kur ne kur apie tuoktuves skelbia paukščiai — ryškiaspalviai kikilių ir sniegenų, taip pat kurapkų, patinėliai. Tarp Koventrio ir Birmingamo sunku rasti padorų namą, nebent tik Meridene[2]. Birmingamo vakarinėje dalyje kalvomis šliaužia vilų civilizacija. Visą dieną lyja, tik retkarčiais nustoja.

Pėsčiomis nuėjau 16 mylių. Kelionei išleidau 1/4. Maistui — 2/3.

2. *Meridenas*: tradiciškai laikomas Anglijos centru, Pirmojo pasaulinio karo memorialo dviratininkams vieta.

1936 02 02: Patogi nakvynė viešbutyje. Vieno aukšto medinis pastatas su didžiule kokso krosnimi, nuo kurios čia labai karšta. 1/- už lovą, 2 p už krosnį ir dar keli pensai už dujas maistui gaminti. Viešbutis parduoda duoną, pieną etc. Reikia turėti savo miegmaišį, tačiau čia gauni antklodžių, matracą ir pagalvių. Varginantis vakaras, praleistas su komendanto sūnumi, kuris, mano manymu, būdamas paslaugus, priėjęs pasiūlė pažaisti stalo tenisą, o baigėme tik tada, kai aš vos išsilaikiau ant kojų. Ryte ilgas pokalbis su komendantu, auginančiu naminius paukščius ir kolekcionuojančiu stiklinius ir alavinius indus. Jis papasakojo man apie tai, kaip 1918 m. Prancūzijoje, persekiojant besitraukiančius vokiečius, jis pagrobęs labai vertingų stiklinių indų, kuriuos vėliau pas jį aptiko ir iš jo lygiai taip pat pagrobė jo divizijos generolas. Taip pat parodė man keletą dailių alavinių indų komplektų ir labai keistų japoniškų paveikslų, kuriuose akivaizdžiai pastebima europietiška įtaka, jo tėvo pagrobtų per jūrų ekspediciją, maždaug 1860 m.

Išvykau 10 ryto, nuėjau į Stauerbridžą, autobusu nuvažiavau į Vulverhamptoną, trumpai pasivaikščiojau po Vulverhamptono lūšnynų rajoną, papietavau ir sukoriau 10 mylių iki Penkridžo. Vulverhamptonas atrodo bjauri vieta. Kur tik pažvelgsi, menki namukai, apgaubti dreifuojančių dūmų, nors buvo sekmadienis, o išilgai geležinkelio — didžiuliai molio pylimai ir kūgio formos kaminai (*pot-banks*)[3]. Kelionė pėsčiomis iš V-tono į Penkridžą — labai nuobodi, visą laiką lijo. Tarp abiejų miestų beveik nepertraukiamai plyti vilų civilizacija. Penkridže apie 4.30 stabtelėjau arbatos puodeliui. Ankšta tvanki° [Orwellas: *frouzy*]* svetainė su dailiu židiniu, žemo ūgio raukšlėtas seniokas ir siaubinga maždaug 45-erių moteris pakulų spalva dažytais trumpai kirptais plaukais ir be priekinių dantų. Abu palaikė mane didvyriu — juk tokią dieną ėjau pėsčiomis. Išgėriau su jais arbatos *en famille*. Apie 5.15 atsisveikinau ir nuėjau dar porą mylių, paskui autobusu nuvažiavau likusias 4 mylias iki Stafordo. Nuėjau į „Temperance" viešbutį**, vildamasis, kad jame bus pigu, bet lova ir pusryčiai

* Iš tikrųjų turėtų būti *frowsy* arba *frowzy* (vert. past.).

** Viešbutis, kuriame neprekiaujama svaigalais (vert. past.).

kaštuoja 5/-. Kaip įprasta, baisus kambarys ir pilkšvos spalvos smirdanti saržos patalynė. Nuėjęs į vonios kambarį, radau komivojažierių, ryškinantį momentines nuotraukas. Įkalbėjau jį išnešti jas ir išsimaudžiau, tada pajutau, kaip skauda nutrintas kojas.

Sukoriau apie 16 mylių. Kelionei išleidau 1/5. Maistui — 2/8½.

3. *kūgio formos kaminai* (*pot-banks*): keramikos gamybai.

1936 02. 03: Išvykau 9 ryto, autobusu išvažiavau į Hanlį. Apėjau Hanlį ir dalį Berslemo. Siaubingai šalta, žvarbus vėjas, naktį snigo; aplink patamsėjęs sniegas. Hanlis ir Berslemas bene šlykščiausios mano matytos vietos. Mažų pajuodusių namukų labirintai, o tarp jų, nelyginant milžiniški į žemę pusiau įkasti burgundiško vyno buteliai, dūmus leidžia kūgiški kaminai. Visur matyti skurdo ženklai, labai prastos parduotuvės. Vietomis išrausti gilūs plyšiai, vienas toks plyšys maždaug 200 jardų pločio ir beveik tokio pat gylio, vienu jo šlaitu bėgiais aukštyn ropoja grandinėmis traukiami aprūdiję vagonėliai, o kitame, beveik visiškai statmename, vienur kitur kabo keletas darbininkų, primenančių salikornijų rinkėjus, kirtikliais kertančių šlaitą, iš pažiūros visiškai be jokio tikslo, tačiau, mano manymu, jie kasa molį. Pasiekiau Eldoną, pietavau smuklėje. Siaubingai šalta. Kalvotas kraštas, nuostabūs vaizdai, ypač paėjėjus toliau į rytus, ten, kur gyvatvorės užleidžia vietą akmeninėms sienoms. Avys atrodo smulkesnės nei pietuose. Nuėjau prie Radjardo ežero[4].

4. *Radjardo ežeras*: Orwellas turėjo daryti lankstą palei Radjardo ežerą. Dr. Robertas Fysonas paaiškino, kodėl Orwellas taip elgėsi. 1863 ten iškylavo Lockvoodas Kiplingas ir Alice Macdonald. Po dvejų metų jie apsivedė ir pirmajam savo vaikui davė vardą „Radjardas". Rudyardas Kiplingas mirė 1936 sausio 18, o Orwellas parašė apie jį straipsnį, kurį sausio 23 išspausdino „New English Weekly" (*CW*, X, p. 409–410.). Jis rašė: „... jam mirus, aš savo ruožtu negaliu neatiduoti duoklės — jeigu tai būtų įmanoma, saliutuodamas ginklu, — pasakotojui, kuris mano vaikystėje vaidino labai svarbų vaidmenį." Šis lankstas, nepaisant stipraus šalčio, buvo jo duoklė.

Radjardo ežeras (iš tikrųjų rezervuaras, iš kurio tiekiamas vanduo keramiką gaminantiems miestams) labai niūrus. Vasarą jis virsta pramoginiu kurortu. Kavinės ir dešimties jardų ilgio jachtos bei kateriai ištuštėję ir nešvarūs — ne sezono metas. Rašoma, kad čia galima žvejoti, tačiau apžiūrėjęs vandenį nepasakyčiau, kad jame galėtų veistis kokios nors žuvys. Aplink nė gyvos dvasios, pučia žvarbus vėjas. Visos ledo lytys nuplukdytos į pietinį krantą, kur jas dabar sūpuoja bangos — tarkšt-tarkšt, tarkšt-tarkšt — labiausiai melancholiškas garsas, kurį man yra tekę kada nors girdėti. (Atm. panaudoti kada nors romane: tuščias „Craven A" pakelis šokčioja tarp ledo lyčių.)

Nuėjęs apie mylią toliau, nelengvai radau nakvynės namus. Ir vėl vienišas. Pati keisčiausia vieta šiuo metu. Didelis vėjo traukiamas barakas, pastatytas imituojant pilies stilių, — kažkieno Kaprizas — apie 1860. Visi, išskyrus tris ar keturis

Nakvynės namai (šiuo metu Klifės parko rūmai, privatus pastatas, stūksantis greta Radjardo ežero), kuriuose 1936-ųjų vasario trečią buvo apsistojęs Orwellas. Pastatyti maždaug 1811 m., 1893–1969 m. buvo jaunimo bazė. Joje galėjo apsistoti keturiasdešimt šeši vyrai ir dvidešimt moterų.

kambarius, tušti. Mylios aidinčių akmeninių koridorių, jokio apšvietimo, vien žvakės, ir tik aprūkusios mažos žibalinės viryklės maistui paruošti. Baisiai šalta.

Liko tik 2/8 p, todėl ryt turiu vykti į Mančesterį (pėsčiomis į Maklsfildą, iš ten autobusu) ir paimti pinigus pagal čekį.

Nueitas atstumas — 12 mylių. Kelionei išleidau 1/8. Maistui — 2/8.

1936 02 04: Atsikėliau toks sušalęs, kad nepajėgiau užsisegti nė vienos sagos, turėjau [nulipti] žemyn atšildyti rankas, kad paskui galėčiau apsirengti. Išvykau apie 10.30. Nuostabus rytas. Žemė sustingusi it geležis, jokio vėjelio, ryškiai šviečia saulė. Nė gyvos dvasios. Radjardo ežeras (maždaug 1½ mylios ilgio) per naktį užšalo. Laukinės antys nelaimingos vaikštinėja ledu. Saulei kylant, nuožulniai krintanti šviesa apšviečia ledą tokia stebuklinga raudonai auksine spalva, kokios dar niekada nesu matęs. Ilgai mėčiau akmenis ant ledo. Ledu slystantis grublėtas akmuo švilpia it raudonasis tulikas.

Nuėjau iki Maklsfildo, 10 ar 11 mylių, paskui autobusu į Mančesterį. Nuėjau ir susirinkau laiškus, paskui į banką išgryninti čekio, bet paaiškėjo, kad jie jau užsidarę — jie čia užsidaro trečią valandą. Labai keblu, nes grynais turiu tik 3 p. Nuėjau į jaunimo viešbučio administraciją ir paprašiau išduoti pinigų pagal čekį, bet jie atsisakė, paskui užsukau į policiją ir paprašiau supažindinti mane su patikėtiniu, galinčiu išduoti pinigų pagal čekį, tačiau ir jie atsisakė. Siaubingai šalta. Gatvės padengtos storu bjauriai juodos masės sluoksniu — iš tikrųjų tai

buvo sniegas, kietai sušalęs ir pajuodęs nuo dūmų. Nenorėjau nakvoti gatvėse. Nusigavau iki skurdaus kvartalo (Česterio gatvė), užėjau į lombardą ir pabandžiau įkeisti lietpaltį, bet jie man pasakė, kad jų daugiau nepriima. Galiausiai prisiminiau, kad galiu įkeisti savo šaliką, ir gavau už jį 1/11 p. Nuėjau į nakvynės namus, kurie Česterio gatvėje buvo treji.

Ilgas laiškas nuo Reeso, kuris patarė man, pas kokius žmones galėčiau užeiti, vienas iš jų, laimei, gyvena Mančesteryje.

Nuėjau apie 13 mylių. Kelionei išleidau 2/-. Maistui — 10 p.

1936 02 05: Ėjau ieškoti Meade'o[5], bet jis buvo išvykęs. Dieną praleidau nakvynės namuose. Labai panašu kaip Londone, 11 p už lovą, vienviečiai kambariukai, o ne miegamieji. „Pavaduotojas" — luošys, kaip dažniausiai būna. Arbatą verda siaubingu metodu — pliko ją skardiniuose dubenėliuose. Ryte pasiėmiau pinigus pagal čekį, bet nakčiai liksiu nakvynės namuose, o ryt eisiu pasimatyti su Meade'u.

5. *Frankas Meade'as*: Jungtinės stalių draugijos atstovas. Vadovavo „The Adelphi" Mančesterio kontorai (nuo 1930 išspausdino keletą Orwello apžvalgų), buvo „Labour's Northern Voice", Nepriklausomos socialistų partijos organo, komercijos direktorius.

1936 02 06–10: Apsistojau pas Meade'us, Braintono kelio 49, Longsaite, Mančesteryje. Braintono kelias — vienas iš naujų namų rajonų. Labai tvarkingi namai su vonios kambariais ir elektriniu apšvietimu; nuomos kaina, mano galva, yra 12/- arba 14/-. Meade'as yra Profesinės sąjungos veikėjas ir kažką dirba „Labour's Northern Voice" redakcijoje — jie užsiima „Adelphi" spausdinimu. M-ai man buvo labai malonūs. Abu yra iš darbininkų klasės, kalba su Lankašyro akcentu, vaikystėje avėjo klumpėmis, bet tokioje kaip ši aplinkoje gyvena išimtinai vidurinioji klasė. Abu M-ai truputį pasipiktino, išgirdę, kad aš Mančesteryje apsistojęs nakvynės namuose. Mane priblokšė ir tai, kad darbo žmogus, vos tik užėmęs oficialias pareigas Profsąjungoje arba įstojęs į Leiboristų partiją, bet kuriuo atveju tampa viduriniosios klasės atstovu. T. y. kovodamas prieš buržuaziją, pats tampa buržua. Dalykas yra tas, kad gyvenimo būdas ir išpažįstama ideologija negali neatitikti žmogaus pajamų (spėju, kad M-ų pajamos siekia apie 4 £ per savaitę). Su M-ais ginčijuosi tik dėl vieno — noriu, kad jie vadintų mane „draugu"*. Pona M., kaip įprasta, nelabai supranta apie politiką, bet, kaip žmonai pridera, perėmė vyro pažiūras; tardama žodį „drauge", ji akivaizdžiai varžosi. Nors esu pakankamai toli šiaurėje, stulbina elgsenos skirtumai. Ponia M. stebisi ir apskritai nemėgsta, kai aš, jai įėjus į kambarį, atsistoju, siūlausi padėti plaunant indus etc. Ji sako: „Mūsų vaikinai mėgsta, kai jiems patarnauja."

* Angl. *comrade* (vert. past.).

M. išlydėjo mane į Viganą, pas Joe Kennaną[6], elektriką, aktyvų socialistų judėjimo dalyvį. Kennanas irgi gyvena neblogame Korporacijos* name (Bukmedžių kalvos rajone), bet yra kur kas labiau panašus į darbo žmogų. Tai labai žemo ūgio, bet tvirto sudėjimo, stiprus vyras, pasižymintis ypatingu švelnumu ir svetingumu, uoliai pasiryžęs padėti. Jo vyresnysis sūnus buvo antrame aukšte, lovoje (kaip įtariama, sirgo skarlatina), o jaunesnysis žaidė su žaisliniais kareivėliais ir patranka pirmame aukšte. Kennanas šypsosi: „Matote — ir aš privalau būti pacifistas." Jis nukreipė mane į N.D.B.J.[7] prieglaudą su laišku sekretoriui, kuriame prašė surasti man laikiną būstą Vigane. Prieglauda — tai baisiai sukiužęs mažas pastatas, tačiau visiems jame prisiglaudusiems bedarbiams jis reiškia netikėtą laimę, mat čia šilta, yra laikraščių etc. Sekretorius Paddy Grady yra bedarbis šachtininkas. Aukštas, laibas kokių 35-erių vyras, inteligentas, apsiskaitęs ir labai mielai norįs padėti. Jis yra nevedęs, gauna 17/- bobų° [šilingų] per savaitę ir atrodo fiziškai išsekęs dėl maisto stygiaus ir dykinėjimo. Jo priekiniai dantys beveik visiškai išpuvę. Visi N.D.B.J. vyrai labai draugiški ir mielai dalijasi su manimi informacija, vos tik sužinoję, kad esu rašytojas ir renku faktus apie darbininkų klasės padėtį. Tačiau negaliu jų priversti, kad bendrautų su manimi kaip su jiems lygiu. Jie kreipiasi į mane arba „sere", arba „drauge".

6. *Joe Kennanas*: tuo metu bedarbis angliakasys ir Nepriklausomos darbo partijos aktyvistas. Jis surado Orwellui nuomojamą kambarį pas Johną ir Lily Andertonus (šiame dienoraštyje — ponas ir ponia Hornby'ai). *Orwell Remembered* (p. 130–133) yra vertingas interviu su Joe Kennanu. Žr. ir 19 toliau tekste.
7. *N. D. B. J.*: Nacionalinis darbininkų bedarbių judėjimas**.

1936 02 11: Apsistojęs Vigane, Varingtono skersgatvyje 72[8]. Mokestis už maistą ir kambario nuomą — 25/- už savaitę. Kambariu dalijuosi su kitu nuomininku (bedarbiu geležinkelininku), valgome virtuvėje, prausiamės indų plovyklos kriauklėje. Maistas geras, tik sunkiai virškinamas ir milžiniškomis porcijomis. Lankašyro paprotys valgyti žarnokus (šaltus su actu) pasibaisėtinas.

Šeima. Ponas Hornby's, 39 metų, dirbo kasykloje nuo 13-os. Devyni mėnesiai kaip nebedirba. Stambokas, nerangus, labai ramaus būdo ir gerų manierų žmogus, kuris, prieš atsakydamas į kiekvieną jam užduodamą klausimą, rūpestingai apsvarsto atsakymą ir kalbėdamas pradeda žodžiais „Mano nuomone". Kalba su vos juntamu akcentu. Prieš dešimt metų jam į kairę akį pateko akmens anglies dulkių, todėl šia akimi jis faktiškai nemato. Kuriam laikui buvo gavęs darbą „viršuje", tačiau vis tiek sugrįžo į šachtą, nes ten galėjo daugiau uždirbti. Prieš devynis mėnesius jis pradėjo blogiau matyti ir kita akimi (kažkoks

* Čia ir toliau tekste „Korporacija" reiškia Municipalitetą (vert. past.).
** Angl. N.U.W.M. (vert. past.).

negalavimas, vadinamas nijastagmu[9] ar panašai, kuris kamuoja šachtininkus) ir dabar mato ne toliau kaip kelis jardus. Gauna „kompensaciją" — 29/- per savaitę, bet dabar jie kalba apie „dalinės kompensacijos", i. e. 14/- per savaitę, skyrimą. Tai priklausys nuo to, ar gydytojas pripažins jį tinkamu darbui, nors, be jokios abejonės, jokio kito darbo nenusimato kaip tik darbas „viršuje", bet tokių yra labai nedaug. Jeigu jam skirs dalinę kompensaciją, jis galės gauti pašalpėlę, kol bus išnaudotas antspaudų limitas.

Ponia Hornby. Ketveriais metais vyresnė už savo vyrą. Ūgis nesiekia nė penkių pėdų. Figūra primena alaus puodelį. Linksmo būdo. Visiška nemokša — prie 27 prideda 10 ir gauna 31. Labai ryškus akcentas. Atrodo, kad artikelį *the* vartoja dvejopai. Prieš priebalses jį dažnai visiškai praleidžia (*Put joog on table** etc.), o tais atvejais, kai žodis prasideda balse, artikelį neretai sujungia su žodžiu. Pvz., *My sister's in thospital* — *th* kaip žodyje *thin***.

Sūnui, „mūsų Džo", ką tik suėjo 15, ir jau metus jis dirba kasykloje. Šiuo metu naktinėje pamainoje. Išvyksta į darbą apie 9 vakaro, grįžta tarp 7 ir 8 ryte, pavalgo pusryčius ir tuojau pat gula miegoti į lovą, kuri tuo metu būna nereikalinga kitam nuomininkui. Miega paprastai iki 5 arba 6 vakaro. Iš pradžių gaudavo 2/8 per dieną, o vėliau atlyginimą jam pakėlė iki 3/4, i.e. £ per savaitę. 1/8 atlyginimo per savaitę būna išskaitoma (draudimui etc.), o 4 p kasdien išleidžia kelionei tramvajumi į kasyklą ir atgal. Taigi jo grynas uždarbis visu etatu — 16/4 per savaitę. Tačiau vasarą jis dirbs sutrumpintą darbo dieną. Išstypęs, trapaus sudėjimo ir mirtinai išblyškęs jaunuolis akivaizdžiai išsekintas darbo, tačiau atrodo ganėtinai laimingas.

Tomas, ponios Hornby pusbrolis, yra nevedęs ir pas juos nuomojasi kambarį, už savaitę mokėdamas 25/-. Stipriai apžėlęs romaus būdo ir labai nuoširdus vyras zuikio lūpa. Irgi naktinėje pamainoje.

Joe, dar vienas nuomininkas, nevedęs. Bedarbis, gauna 17/- per savaitę. Už kambarį kas savaitę moka 6/- ir pats pasirūpina maistu. Keliasi apie 8, kad užleistų lovą „mūsų Džo", ir veik ištisą dieną praleidžia kur nors viešojoje bibliotekoje etc. Truputį asilas, bet yra ragavęs mokslų ir mėgsta skambias frazes. Aiškindamas, kodėl nebuvo vedęs, pompastiškai atsako: „Vedybiniai pančiai yra rimta problema." Pakartojo šią frazę keletą kartų, akivaizdu, kad ją labai pamėgęs. Septynerius metus neturi jokio darbo. Išgeria, jei tik pasitaiko proga, bet dabar taip nebūna.

Pirmame aukšte yra du kambariai ir indauja, viršuje — trys kambariai, už namo mažytis kiemas ir lauko tualetas. Nėra karšto vandens. Būtinai reikalingas remontas — deformuojasi fasadinė siena. Nuoma — 12/-, o su vietiniais komunaliniais mokesčiais — 14/-. Hornby'ų bendros pajamos:

* Turėtų būti: *Put jug on the table* („Pastatyk ąsotį ant stalo"). (Vert. past.)

** Turėtų būti: *My sister's in the hospital* („Mano sesuo yra ligoninėje"). (Vert. past.)

Pono Hornby'o kompensacija ..... 29/- per savaitę
Džo atlyginimas ..... 16/4 "
Tomo savaitinis mokestis už nuomą ..... 25/- "
Joe t. p..... 6/- "

Iš viso ..... 3 £ – 16 – 4. [10]

Sumokėjus visus mokesčius, lieka 3 £–2–4. Jų turi užtekti keturiems asmenims išmaitinti, be to, reikia pasirūpinti trijų asmenų drabužiais ir kitomis reikmėmis*. Žinoma, dabar reikia pridėti ir mano indėlį, tačiau tai yra išimtis.

Vigano centras neatrodo taip prastai, kaip yra vaizduojamas — toli gražu ne toks slegiantis kaip Mančesteris. Žmonės kalba, kad Vigano prieplauka buvo išgriauta. Vietos gyventojai dažniausiai avi klumpėmis, o mažesnėse vietovėse, kaip antai Hindlyje, jos yra visuotinai priimtas apavas. Skaromis galvas apsigobusios dažniausiai vyresnio amžiaus moterys, o merginos, akivaizdu, tai daro tik prispaustos didelio skurdo. Beveik visi apsirengę labai prastai, o pakampiuose stoviniuojantys vaikinai savo smarkumu ir triukšmingumu gerokai atsilieka nuo jaunuolių Londone, nors šiaip labai ryškių skurdo ženklų nematyti, išskyrus keletą tuščių krautuvių. Teigiama, kad trečdalis registruotų darbininkų neturi darbo.

Vakar vakare kooperatyvo salėje kartu su įvairiais žmonėmis iš N.D.B.J. klausytis Walo Hanningtono[11] kalbos. Menkas kalbėtojas, mėgstantis daugiažodžiauti ir vartojantis banalias socialisto oratoriaus frazes, o ir jo kokni akcentas yra nevykęs (ir vėl — nors komunistas, tačiau tikrų tikriausias buržua), bet jam pavyko sužadinti žmonių entuziazmą. Nustebino komunistinių nuotaikų mastas. Garsūs pritarimo šūksniai, Hanningtonui pareiškus, kad, kilus karui tarp Anglijos ir S.S.R.S., laimėtų S.S.R.S. Auditorija nusiteikusi labai triukšmingai, akivaizdu, kad joje visi bedarbiai (moterys sudaro maždaug dešimtą dalį), bet labai mandagūs. Po kalbos vyko rinkliava išlaidoms — salės nuomai ir H'o kelionės traukiniu iš Londono bilietams — padengti. Surinkta 1 £–6–0 — neblogai, turint omenyje maždaug 200 bedarbių.

Šachtininką visada galima atskirti pagal mėlyną akmens anglies dulkių tatuiruotę tarpuakyje. Dulkių linijomis išvagotos kai kurių vyresnio amžiaus vyrų kaktos primena Rokforo sūrį.

8. *Varingtono skersgatvyje*: iliustraciją galima rasti Peter Lewis, *George Orwell: The Road to 1984* (1981, p. 50), tame pačiame puslapyje yra ir Vigano prieplaukos iliustracija.
9. *nijastagmas* = *nistagma*, i.e. nuolatinis nevalingas akies obuolio trūkčiojimas.
10. Bendra Hornby'ių pajamų suma *apytikriai* lygi 150 £ pagal dabartinę vertę.
11. *Walas Hanningtonas (1896–1996)*, NDBJ vadovas, knygų *Unemployed Struggles 1919–1936* ir *The Problem of the Distressed Areas*, kurias 1937 išleido „The Left Book Club", autorius. Panašiai kaip

* H-iai pagal vietos standartus yra pasiturintys [Orwello ranka rašyta pastaba].

„Kelyje į Vigano prieplauką", išleistoje pirmiau, joje buvo pagrindinis skyrius, kurį sudarė trisdešimt dvi iliustracijos. Regis Reynoldsas, vienas iš Orwello draugų pacifistų, rašydamas apie savo simpatijas su Badaujančių bedarbių žygio dalyviais, pastebėjo, kad, atvykę į Haid Parko Kampą Londone, jie „visiškai neatrodė išalkę, o mažiausiai — tasai drūtas komunistas, Walas Hanningtonas, kuris ir vadovavo jiems" (*My Life and Crimes*, 1956, p. 106). Hanningtonas taip pat yra parašęs ir praktišką vadovą *Mr Chairman! A Short Guide to the Conduct and Procedure of Meetings* (1950). Surinkta suma, 1 £-6-0, atitinka 312 pensų — jei vidutiniškai po maždaug pusantro penso iš kiekvieno dalyvio, jeigu jų buvo apie 200.

1936 02 12: Baisiai šalta. Ilgai ėjau išilgai kanalo (anksčiau ten būta Vigano prieplaukos) link kažkokios šlako krūvos tolumoje. Peizažas bjauriai sudarkytas šlako krūvų ir dūmų kamuoliais spjaudančių kaminų. Kai kurios šlako krūvos kone tokios kaip kalnai — viena lygiai tokia pati kaip Strombolis. Geliantis vėjas. Jiems teko pasiųsti garlaivį, kad šis sulaužytų ledą prieš baržas, kuriomis kanalu plukdoma akmens anglis. Valtininkai iki pat akių apsikūtoję plačiais apsiaustais. Visi „žybsniai" (užsistovėję duburiai, susiformavę nusėdus nebenaudojamoms šachtoms) padengti neapdirbtos umbros spalvos ledu. Nuo šliuzo vartų nukarusios ledinės barzdos. Per sniegą lėtai nubėga kelios žiurkės, labai vangiai, tikriausiai nusilpusios iš bado.

1936 02 13: Gyvenimo sąlygos Vigane siaubingos. Ponia H. man pasakoja, kad jos brolio namuose (jam tik 25-eri, todėl manau, jog jis turėtų būti jos pusbrolis, tačiau jo vaikui jau 8-eri) 11 asmenų, iš kurių 5 suaugusieji iš trijų skirtingų šeimų, gyvena 4 kambariuose, „2 viršuj, 2 apačioj".

Visi mano sutikti šachtininkai arba patys yra turėję sunkių sužeidimų, arba juos yra patyrę jų draugai ir artimieji. Ponios Hornby pusbroliui nugarą sulaužė ant jos nukritęs akmuo, — „Iki mirties pratraukė septynerius metus, ir visą laiką jam tai buvo tikra koronė", — o jos svainis nukrito į 1200 pėdų gylio šachtą naujoje kasykloje. Aišku, kad jis trankėsi tai į vieną kraštą, tai į kitą, taigi turbūt mirė dar prieš nukrisdamas į dugną. „Jie niekad nebūt surankioję jo iš dalių, jeigu jisai nebūt vilkėjęs naujų drabužių iš klijuotės."

1936 02 15: Vykau kartu su N.D.B.J. aukų rinkėjais, ketindamas surinkti faktų apie gyvenimo sąlygas, o ypač vilkstinėse. Pasižymėjau apie tai, Q.V. [12] Mane labiausiai apstulbino išraiška, mano matyta kai kurių moterų veiduose, labiausiai gyvenančių perpildytose vilkstinėse. Vienos moters veidas priminė kaukolę. Jos išraiška bylojo apie nepakeliamą vargą ir pažeminimą. Padariau išvadą, kad ji jautėsi taip, kaip jausčiausi aš, nuo galvos iki kojų apipiltas mėšlu. Tačiau visi jie, atrodo, yra paprasčiausiai susitaikę su šiomis gyvenimo sąlygomis. Jiems jau daugybę kartų buvo pažadėti namai, deja, pažadai taip ir liko pažadais, ir jie jau įprato manyti, kad tinkamas gyventi namas jiems yra absoliučiai nepasiekiamas tikslas.

12. *Q.V.* = *quod vide* = žr. (šiuo atveju žr. Orwello pastabas, kurių dalis įtraukta į *Completed Works*, žr. X, p. 546, t. p. *The Road to Wigan Pier* iliustraciją nr. 31, tik šiuo atveju vilkstinės yra Durame, o ne Vigane).

Praeidamas bjauriu ir apleistu nuošaliu skersgatviu, išvydau moterį, dar apyjaunę, bet labai išblyškusiu veidu ir, kaip įprasta, niūria suvargusio žmogaus išraiška jame, klūpančią prie nutekamojo griovelio šalia namo ir lazda krapštančią užsikimšusį nutekamąjį vamzdį. Pamaniau, kaip turėtų būti baisu klūpoti nutekamajame griovyje, nuošalioje Vigano gatvelėje, kai kandžiojasi šaltis, ir lazda badyti užsikimšusį drenažo griovį. Kaip tik tuo metu ji pakėlė akis ir pastebėjo mano žvilgsnį — tokios sielvartingos veido išraiškos man dar niekada nebuvo tekę matyti; man dingtelėjo, kad ji galvoja tą patį, ką ir aš.

[Šį epizodą Orwellas išplėtojo knygoje *The Road to Wigan Pier*].

Traukinys nešė mane tolyn per baisų peizažą, išmargintą šlako krūvomis, kaminais, metalo laužu, dvokiančiais kanalais, šlako takais su juose įspaustais klumpių pėdsakais. Ėjo kovo mėnuo, bet buvo baisiai šalta, o aplink kėpsojo daugybė pajuodusio sniego. Iš lėto važiuodami priemiesčiu, praslinkome pro eilę mažų pilkų lūšnų, stovinčių stačiu kampu į krantinę. Už vieno iš tokių namų tiesiai ant akmenų klūpėjo jauna moteris ir basliu baksnojo nutekamąjį vamzdį, išvestą iš nuotako namo viduje, kuris, mano manymu, buvo užsikimšęs. Turėjau pakankamai laiko ją apžiūrėti — jos kiltinę prikyštę, suklypusias klumpes, nuo šalčio raudonas rankas. Traukiniui pravažiuojant, ji pakėlė akis, o aš buvau visai netoli ir nedaug betrūko, kad sugaučiau jos žvilgsnį. Jos apskritas išblyškęs veidas niekuo nesiskyrė nuo išvargusių veidų, būdingų visoms lūšnynų merginoms, kurios, būdamos dvidešimt penkerių, dėl persileidimų ir sunkaus darbo atrodo kaip keturiasdešimties; jos veido išraiška tą akimirką, kol aš ją mačiau, atrodė pati nelaimingiausia ir beviltiškiausia — nieko panašaus man dar nebuvo tekę matyti. Tuomet man dingtelėjo mintis, kad klystame tvirtindami, jog „jiems tai yra kas kita nei būtų mums", arba manydami, jog lindynėse užaugusieji negali įsivaizduoti nieko daugiau kaip tik savo lindynes. Tai, ką išvydau jos veide, buvo tikrai ne supratimo neturinčio gyvūno kančia. Ji pakankamai gerai — ne blogiau už mane — suvokė, kokia baisi lemtis ją ištikusi, kad jai tenka klūpėti tokiame šaltyje ant slidžių akmenų, išklotų jos lūšnos užpakaliniame kieme, ir basliu baksnoti dvokiantį nutekamąjį vamzdį.

Tačiau visai netrukus traukinys išvažiavo į užmiestį, ir man tai pasirodė keista, veik nenatūralu, sakytum užmiestis būtų buvęs kažkoks parkas...[13]

13. Kontrastas tarp dviejų fragmentų akivaizdus. Orwellas „Dienoraštyje" rašo, kad jis pėsčiomis eina pro apleistą skersgatvį. Jaunai moteriai pakėlus galvą ir pažvelgus Orwellui į akis, tarp jų atsiran-

da akivaizdus betarpiškumas. Knygoje Orwellas stebi sceną per atstumą, važiuodamas traukiniu, žvelgdamas pro langą, bet netrukus nutolsta nuo jaunos moters, atsiklaupusios prie nutekamojo vamzdžio; pastarajame epizode Orwellas sukuria atstumo įspūdį: „Aš buvau visai netoli, ir nedaug betrūko, kad sugaučiau jos žvilgsnį."

Keičiu butą, nes ponią H. kamuoja kažkokia paslaptinga liga, dėl kurios ji paguldyta į ligoninę. Jie surado man kitą nuomojamą kambarį adresu Darlingtono kelias 22, virš niekniekių parduotuvės, kur jie priima nuomininkus[14]. Vyras — buvęs šachtininkas (58 metų), jo žmona — silpnos širdies, gulinėja ant sofos virtuvėje. Socialinė aplinka labai panaši į H'ių, tik namas dar labiau netvarkingas ir dvokiantis. Daug nuomininkų. Senyvas, maždaug 75-erių buvęs šachtininkas, gyvenantis iš senatvės pensijos, be to, gaunantis pusę kronos per savaitę iš parapijos (iš viso 12/6). Kitas, apie kurį kalbama, jog jis anksčiau buvęs pasiturintis, tačiau nusigyvenęs, daugmaž ar mažiau prikaustytas prie patalo. Airis, buvęs šachtininkas, kuriam krisdamas akmuo prieš kelerius metus sulaužė mentikaulį ir keletą šonkaulių, gyvenantis iš neįgalumo pensijos, 25/- per savaitę. Akivaizdžiai iš aukštesnio visuomenės sluoksnio, pradėjęs klerku, bet „nusileidęs į šachtą", mat buvo didelis ir stiprus, todėl, būdamas šachtininkas, galėjo užsidirbti daug daugiau (tai buvo prieš karą). Taip pat keletas laikraščio agentų. Du iš jų atstovavo kandžių pamėgtam „John Bull"[15], apie 40 ir 55 metų, o vienas dar gana jaunas, ketverius metus dirbęs kaučiuko firmoje Kalkutoje. Negaliu perprasti šio vaikino. Kalbėdamas su kitais vartoja Lankašyro akcentą (yra iš ten kilęs), tačiau bendraudamas su manimi kalba kaip „išsilavinęs" žmogus. Šeimoje, be pačių Forrestų, dar yra apkūnus sūnus, kuris kažkur dirba, o gyvena netoliese, jo žmona Megė, kone visą dieną praleidžianti parduotuvėje, du jų vaikai, taip pat Annie, jų kito sūnaus, kuris gyvena Londone, sužadėtinė. Jie turi ir dukrą, gyvenančią Kanadoje. (Ponia F sako *at Canada*.) Megė ir Annie atlieka visus darbus namie ir parduotuvėje. Annie labai liesa, darbų išsekinta (ji dirba dar ir siuvėja) ir akivaizdžiai nelaiminga. Suprantu, kad dėl vestuvių niekas dar negali būti tikras, bet ponia F. vis tiek elgiasi su Annie kaip su šeimos nare, o Annie kenčia jos priespaudą. Name, išskyrus parduotuvės patalpas, yra keletas kambarių, penki ar šeši, ir vonios kambarys kartu su tualetu. Čia apsistoję devyni asmenys. Be manęs, kambaryje gyvena dar trys.

Priblokšė stulbinantis čia gyvenančių darbo klasės žmonių nemokšiškumas ir maisto eikvojimas — manau, didesnis net už matytą pietuose. Vieną rytą, prausdamasis H-ių indaujoje, aptikau maisto produktų. Kumpio gabalą, apie 5 svarus. Apie 2 svarus jaučio kulninės. Svarą su puse kepenėlių (visos žalios). Milžiniško dydžio pašteto likučius (ponia H gamindavo paštetą emaliuotame dubenyje, viename iš naudojamų indams plauti. T. p. ir su pudingais.) Pusdubenį su 15 ar 20 kiaušinių. Keletą mažų pyragaičių. Plokščią vaisių pyragą ir keksą (pyragaitį su razinomis viduje). Visokių pyragaičių likučių. 6 dideles bandas ir

12 mažų bandelių (mačiau, kaip ponia H kepė jas iš vakaro). Įvairiausių sviesto likučių, pomidorų, atidarytų pieno skardinių etc. Be to, buvo ir šilto maisto, laikomo orkaitėje, virtuvėje. Viskas, išskyrus duoną, įprastai būdavo paliekama neuždengta arba nešvariose lentynose. Beveik visada valgome duonos ir krakmolo gaminius. Tipiškas dienos meniu pas H-ius. Pusryčiai (apie 8 ryto): du kepti kiaušiniai su kumpiu, duona (be sviesto) ir arbata. Pietūs (apie 12.30): didžiulė jautienos troškinio lėkštė, virtinukai ir virtos bulvės (atitinka maždaug 3 „Lyons“ [16] porcijas) ir didelė ryžių arba lajaus pudingo porcija. Pavakariai (apie 5 popiet): mėsos užkandžių lėkštė, duona su sviestu, saldūs tešlainiai ir arbata. Vakarienė (apie 11 vakaro): žuvis su bulvių traškučiais, duona su sviestu ir arbata.

14. *Darlingtono kelias*: („kelias“ klaidingai parašyta vietoje „gatvė“). Orwellas išsikėlė iš Varingtono skersgatvio, susirgus ir į ligoninę atsigulus poniai Hornby. Jam buvo surastas nuomojamas kambarys virš prastos reputacijos parduotuvės, prekiaujančios niekniekiais, kuri aprašyta *The Road to Wigan Pier* 1 skyriuje. Tradiciškai manoma, kad tai buvo Darlingtono gatvė 22 (žr. Crick, p. 282), bet Sydney Smithas (g. 1909) tvirtina, kad tai buvo Suvereno gatvė 35, ir nuomininkai gyveno 33 nr., kaimynystėje. Žr. *Orwell Remembered*, p. 136–139 Žinoma, Orwellas, nurodydamas atgalinį adresą ant savo siunčiamų, rašydavo „Darlingtono gatvė 22“.
15. *„John Bull“*: įkurtas 1906 m., redaktoriumi nuo pat pradžių dirbo Horatio Bottomley (1860–1933). Specializavosi sensacijų srityje ir rengdavo konkursus palyginti dideliems prizams laimėti. Bottomley per Pirmąjį pasaulinį karą apibūdino save kaip „Kario draugą“ ir aktyviai agitavo už Ramsay MacDonaldo (vėliau tapusio ministru pirmininku nuo Leiboristų partijos) įkalinimą, tačiau į kalėjimą už sukčiavimą pateko pats Bottomley.
16. *„Lyons“*: tuo metu populiarių arbatinių ir restoranų tinklas.

1936 02 16: Didelis susijaudinimas, kilęs dėl to, kad maždaug apie Kalėdas maždaug mėnesiui čionai apsistojusi pora buvo areštuota (Prestone), jai pateikti kaltinimai pinigų padirbinėjimu, ir manoma, jog jie tuo užsiėmė būdami čia. Vietos policijos inspektorius apie valandą uždavinėjo klausimus. Ponia F. pasakoja šniukštinėjusi po jų kambarį tuo metu, kai jie buvo kažkur išėję, ir aptikusi po čiužiniu kažką panašaus į lydmetalį ir keletą mažų puodynių, panašių į indelius kiaušiniams įstatyti, tik didesnių. Ponia F. nedvejodama sutikdavo su kiekviena policijos inspektoriaus pasiūlyta prielaida, o jam užlipus į antrą aukštą apieškoti kambario aš irgi pateikiau dvi prielaidas, ir ji man taip pat pritarė. Buvo matyti, kad ji neabejojo jų kaltumu nuo to momento, kai tik išgirdo, jog jie nevedę. Inspektoriui užrašius jos parodymus, paaiškėjo, kad ji nemoka nei skaityti, nei rašyti (tik pasirašyti), o jos vyras šiek tiek skaitė.

Vieno iš agentų lova prispausta prie manosios kojūgalio. Negaliu visiškai ištiesti savo kojų, nes jeigu pabandau tai padaryti, pėdomis įsiremiu jam į strėnas. Atrodo, praėjo jau daug laiko nuo to meto, kai miegojau lininiuose pataluose. Saržos paklodės netgi pas M[eade'us]. Jų (M-ų) namas buvo vienintelis iš visų, kuriuose man teko apsistoti išvykus iš Londono ir kuris nesmirdėjo.

1936 02 17: Laikraščio agentai atrodo ganėtinai graudžiai. Be abejo, jų darbas yra visiškai beviltiškas. Susidariau įspūdį, kad „John Bull" samdo žmones, kurie milžiniškomis pastangomis tam tikrą laiką prisideda prie daugmaž nesąžiningo verslo, o paskui juos atleidžia ir priima naujus darbuotojus, ir t. t. Reikia manyti, šie vyrai uždirba po 2 arba 3 £ per savaitę kiekvienas. Abu turi šeimas, o vienas iš jų yra senelis. Jie taip sunkiai verčiasi, kad negali užmokėti už visavertį maitinimą, todėl moka tik už kambarius, o virtuvėje naudojasi skurdžia maisto spintele, iš kurios pasiima duonos, margarino etc. ir susigėdę patys gaminasi sau valgį. Jie kasdien turi pasibelsti į daugybės jiems priskirtų namų duris ir sudaryti minimalų užsakymų skaičių. Dabar jie vilioja žmones nauja Johno Bullo suktybe, esą išsiuntusieji dviejų šilingų vertės pašto ženklus ir dvidešimt keturis kuponus gausią „nemokamą" arbatos servizą. Vos tik pavalgę, jie puolė pildyti tuščių formų kitai dienai, o senesnis šiuo metu jau miega, įsitaisęs krėsle, ir vis garsiau užknarkia.

Esu vis dėlto apstulbintas darbininkų klasės gyvenimo sąlygų išmanymu. Jie gali papasakoti viską apie apgyvendinimą, nuomą, užimtumą etc. visuose šiaurės Anglijos miestuose.

1936 02 18: Ankstų rytą fabriko darbininkės merginos klapsi akmenimis grįsta gatve, visos apsiavusios klumpėmis, nuo kurių sklinda keistai grėsmingas garsas, sakytum kariuomenė skubėtų į mūšį. Manau, šis garsas yra įprastas Lankašyrui. Toks pat įprastas, kaip ir purve įspaustas klumpės apkausto kontūras, primenantis galvijo pusės kanopos įspaudą. Klumpės labai pigios. Jų pora kainuoja apie 5/-, tačiau jos nenusidėvi metų metais ir pakanka tik pakeisti apkaustus, kainuojančius keletą pensų.

Kaip ir visur kitur, taip ir čia, vietos gyventojų apranga laikoma plebėjiška. Viena labai ori, bet nusiminusi, it žemę būtų pardavusi moteris, kurios namuose apsilankiau kartu su N.D.B.J. aukų rinkėjais, papasakojo:

„Aš visada atrodžiau padoriai. Niekada nevaikščiojau apsigobusi skara — negalėjau pasirodyti taip apsirengusi. Nuo pat vaikystės nešioju skrybėlaitę. Tačiau naudos iš to ne per daugiausia. Kalėdų metu mes taip sunkiai vertėmės, kad aš nusprendžiau prašyti „lauktuvių". (Pintinė su maistu, dalijama labdaros organizacijų.) Man nuėjus, dvasininkas ir sako: „Ne, *tau* tikrai nereikia jokių „lauktuvių", — dėsto jis. — Daugeliui yra blogiau negu tau. Mes žinome daug tokių, kurie minta tik duona ir uogiene." — „Iš kur jūs žinote, kuo *mes* mintame?" — klausiu. Jis atsako: „Jums dar negali būti taip blogai, jeigu galite taip rengtis", — paaiškina turėdamas omenyje mano skrybėlaitę. Taip ir negavau „lauktuvių". Jei būč nuėjus su skara ant galvos, būčiau gavusi. Štai, kaip būna, kai stengiesi išlikti ori."

Vasario 18 Orwellas atsakė į pirmą iš daugelio „Victor Gollancz Ltd" laiškų, kuriuose buvo prašoma atlikti daugiau pataisymų knygoje „Lapok, aspidistra", mat ponas Rubinsteinas labai nerimavo dėl šmeižto ir difamacijos. Orwellas labai sielojosi dėl šių prašymų. Visą dieną sunkiai ropojus po šachtą ir stebėjus angliakasių darbo sąlygas, kai kurie iš jų turėjo atrodyti itin smulkmeniški. Vasario 24 savo agentui Leonardui Moore'ui jis rašė: „Mane suerzino tai, kad jie nereikalavo šių pakeitimų anksčiau. Knyga buvo peržiūrėta, ir agentas kaip paprastai įvertino ją O.K.... Aš būčiau perrašęs visą pirmąjį skyrių ir redagavęs keletą kitų. Tačiau jie paprašė manęs atlikti pakeitimus, kai knyga buvo išspausdinta, ir norėjo, kad suvienodinčiau raidžių skaičių, bet tai neįmanoma, nesugadinant ištisų fragmentų, o vienu atveju — viso skyriaus." (Kol dar nebuvo kompiuterių, tekstas būdavo renkamas naudojant šviną, ir koregavimas, kai reikėdavo suvienodinti eilučių ilgį, buvo nuobodus ir daug laiko atimantis užsiėmimas; todėl ir buvo prašoma pakeisti žodžius kitais, turinčiais lygiai tiek pat raidžių.)

1936 02 19: Senkant „šiukšlynui", o taip anksčiau ar vėliau vis tiek nutinka, susiformuoja kalvotas paviršius, kurį dar labiau sugadina streikuojantys angliakasiai, besitikintys rasti nedidelių akmens anglies likučių. Viena tokia vieta, naudojama kaip žaidimų aikštelė, primena staiga užšalusią banguotą jūrą. Vietos gyventojai vadina jas „nuovėlų matracais". Dirvožemis jų paviršiuje yra pilkas, didesnę jo dalį sudaro šlakas, ir auga jame tik negraži rusva žolė.

Šįvakar į N.D.B.J. rengiamą pobūvį, kuriame surinktos aukos bus skirtos Thaelmanno[17] gynimo fondui. Įėjimas ir užkandžiai (arbata ir paštetas) — 6 p. Apie 200 žmonių, tarp jų vyrauja moterys, daugiausia Ko-op°, kurio vienoje iš patalpų vyko renginys, narės; manau, didžiuma jų tiesiogiai ar netiesiogiai gyvena iš bedarbio pašalpos. Pačiame gale sėdi keletas geranoriškai nusiteikusių vyresnio amžiaus šachtininkų, o priekyje — daugybė jaunų merginų. Kelios šoka grojant koncertinai (daugelis merginų prisipažino, kad jos negalinčios šokti, ir man tai nuskambėjo gana graudžiai) ir graudžiai dainuojant. Spėju, šie žmonės atstovavo revoliucingiau nusiteikusiai Vigano gyventojų daliai. Jeigu taip, tai tepadeda mums Dievas. Tokia pati avių bandą primenanti minia — žiovaujančios merginos ir beformės vidutinio amžiaus, snūduriuojančios prie savo mezginių, — kokią gali pamatyti bet kur kitur. Anglijoje jau nebeliko *turbulencijos*. Vis dėlto išgirdau vieną gerą dainą, kurią atliko viena senyva moteris, greičiausiai kokni, gaunanti senatvės pensiją ir šiek tiek prisiduriantį prie jos dainuodama baruose. Dainos priedainis:

„Nes tu čia nieko padaryti negali,
Ne, nieko tu čia padaryti negali,

Visur kitur galėtum daug ką padaryti,
Bet tik ne čia, bet tik ne čia.“ [18]

17. *Ernstas Thaelmannas (1886–1944)*, transporto darbininkas ir Vokietijos komunistų partijos pirmininkas nuo 1925 m. Reichstago narys (1924–1933), buvo Hindenburgo varžovas prezidento rinkimuose (1932), kuriuose gavo penkis milijonus balsų. 1933 suimtas; teismas buvo keletą kartų atidėtas, o 1936 paskelbta, jog jis veikiausiai įkalintas iki gyvos galvos be teismo. Oficialiai pranešta, kad jis žuvo per oro antskrydį, tačiau iš tikrųjų buvo nušautas nacių Buchenvalde 1944 rugpjūtį. Ispanijoje Respublikos pusėje kovojusieji vokiečiai buvo susibūrę į Telmano centuriją (vėliau — brigada).
18. *„Nes tu čia nieko padaryti negali...“*: Orwellas mini šią dainą „Dainose, kurias mes dainuodavome“, 1946 sausio 19 (*CW*, XVIII, p. 51) ir perša mintį, kad tai turbūt „egzistuojančios politinės situacijos atspindys... galbūt pusiau sąmoningas atsakas Hitleriui“.

1936 02 20: Pavakare kartu su Paddy Grady vyksiu stebėti, kaip bedarbiai angliakasiai apiplėšia „sąnašų traukinį“, arba, kaip jie patys vadina, „pešasi dėl anglių“. Labiausiai stulbinantis reginys. Mes vykome įprastu bjauriu maršrutu, palei akmens anglies kasyklos geležinkelio liniją iki eglių pralankos, pakeliui sutikdami įvairių vyrų ir moterų su maišais, prikrautais vogtų akmens anglių, permestais per dviračių rėmus. Man labai knieti sužinoti, iš kur jie ištraukė šiuos dviračius, galbūt surinko iš senų detalių, išmestų į šiukšlių konteinerius. Nė vienas neturėjo purvasaugių, tik keli buvo su balneliais, o kai kurie net be padangų. Nusigavę prie didelės sąnašų krūvos, kur iškraunami vagonai su skalūnu iš kasyklos, radome apie 50 žmonių, besiknaisiojančių po atliekas, jie nukreipė mus toliau, ten, kur vyrai sulipa į traukinį. Nusigavę ten, radome mažų mažiausia 100 lūkuriuojančių vyrų ir kelis berniukus su maišais ir kūjais akmens anglims skaldyti, paslėptais po apsiaustų skvernais. Pagaliau pasirodė ir traukinys, kelio vingiu pūškuojantis maždaug 20 mi/h greičiu. Prie jo metėsi 50, o gal 70 žmonių, kurie, įsitvėrę į buferius etc., sušoko į vagonus. Atrodo, kad kiekvienas vagonas iškart tampa nuosavybe tų, kurie važiuojant traukiniui sugeba į jį įšokti. Garvežys nutempė vagonus prie atliekų krūvos, o paskui, kai jie buvo atkabinti, grįžo atgal, prie likusių vagonų. Ir vėl toks pat smarkus antpuolis, ir lygiai taip pat buvo užgrobtas antrasis sąstatas, įsiropšti į jį nepavyko tik keliems žmonėms. Vagonus atkabinus, krūvos viršuje stovintys vyrai nieko nelaukdami ėmė žerti viską žemyn, apačioje laukiančioms moterims ir kitiems pagalbininkams, kurie skubiai puolė rūšiuoti sąnašas, grūsdami akmens anglis (jų buvo gana daug, tik mažais, kiaušinio dydžio, gabalais) į savo maišus. Toliau rikiavosi tie, kuriems nepavyko įšokti nė į vieną traukinį, todėl dabar jie rankiojo nuo krūvos viršaus žemyn slystančias smulkias anglių skeveldras. Žinoma, nė vienas ropšdamasis į traukinį nežino, ar jis pataikys į gerą vagoną, ar ne, nes tai paprasčiausiai sėkmės dalykas. Pasitaiko vagonų, vežančių ne sąnašas nuo šachtos dugno, kuriose būna nemažai akmens anglių, o gabenančių vien tik skalūną. Atrodo, — apie tai niekada anksčiau nebuvo tekę girdėti, — kad tarp skalūno, bent jau kai kuriose šachtose, pasitaiko degių

akmenų, vadinamų „kaneliais“* (nesu tikras dėl rašybos), kurie beveik niekuo nesiskiria nuo skalūno, tik yra truputį tamsesni ir skyla horizontaliai, panašiai kaip skalūnas. Stebėjau dirbančius žmones, kol jie beveik ištuštino vagonus. Iš viso buvo dvidešimt vagonų, o juose triūsė daugiau kaip 100 žmonių. Kiekvienas iš jų, jei teisingai apskaičiavau, surinko maždaug po ½ cnt arba akmens anglių, arba „kanelių“. Šį reginį kartais galima stebėti daugiau kaip sykį per dieną, kai išvažiuoja keletas sąstatų su atliekomis, taigi akivaizdu, jog kasdien nugvelbiamos kelios tonos kuro.

Labai įdomios viso šio reikalo ekonominė ir moralinė pusės. Visų pirma, sąstato su sąnašomis apiplėšimas yra neteisėtas, o žmogus, patekdamas ant sąnašų krūvos, formaliai peržengia žemės valdos ribas. Taip besielgiantys kartkarčiais būna persekiojami baudžiamąja tvarka — šįryt „Examiner“ rašė apie 3 vyrus, nubaustus pinigine bauda. Tačiau apie baudžiamąją atsakomybę neužsimenama, o vieną iš pinigine bauda nubaustų vyrų popiet savo akimis mačiau čia, kartu su kitais. Kita vertus, akmens anglies kompanija neketina naudoti anglių etc., išmestų kartu su atliekomis, nes rūšiavimas atsieitų pernelyg brangiai. Todėl, jei niekas jų nevogtų, anglys tiesiog pražūtų. Be to, tai leidžia kompanijai išvengti išlaidų, kurios susidarytų iškraunant vagonus, mat anglių rinkėjai juos visiškai ištuština. Todėl jie pro pirštus žiūri į sąstato užpuolį — atkreipiau dėmesį, kad garvežio mašinistas nepastebi į vagonus besiropščiančių žmonių. Sakoma, kad baudžiamasis persekiojimas kartkartėmis vykdomas todėl, kad įvyksta daug nelaimingų atsitikimų. Visiškai neseniai vienas vyras paslydo ir palindęs po traukiniu neteko abiejų kojų. Atsižvelgiant į traukinio greitį, stebėtina, kad nelaimingi atsitikimai nėra dar dažnesni.

Pati keisčiausia mano regėta transporto priemonė anglims išvežti buvo vežimėlis, pagamintas iš įpakavimo dėžės ir dviejų virtuvinių kočėlų.

Kalbama, kad dalis pavogtos anglies parduodama miestelyje po 1/6 už maišą.

1936 02 21: Nešvara šiuose namuose jau pradeda erzinti. Niekas nieko nevalo, dulkių irgi nešluosto, kambariai netvarkomi iki penktos vakaro, o staltiesė ant virtuvės stalo net nepajudinama. Vakarieniaudamas randi trupinius nuo pusryčių. Bjauriausia, kad virtuvėje ant sofos visą laiką guli ponia F. Ji turi siaubingą įprotį plėšyti laikraštį į skiautes, kuriomis paskui šluostosi burną, o nusišluosčiusi meta jas tiesiog ant grindų. Šįryt per pusryčius po stalu stovėjo pilnas naktipuodis. Maistas irgi siaubingas. Mus maitina tais mažais du pensus kaštuojančiais gatavais kepsniais ir kepenų paštetu iš turimų atsargų. Tenka girdėti baisias istorijas apie rūsius, kuriuose laikomi žarnokai ir knibždėte knibžda juodųjų tarakonų. Akivaizdu, kad šviežiais žarnokais atsargos pasipildo negreit. Ponia F štai taip datuoja įvykius: „Pala, leiskite prisiminti. Nuo tada tris kartus

* Angl. *cannel* — bituminė anglis (vert. past.).

atvežė šaldytų (šaldytų žarnokų)", etc. Manau, kad „šaldytų" jiems atveža kartą per porą savaičių. Be to, labai vargina, kad naktį negaliu ištiesti kojų visu ilgiu.

1936. 02 24: Vakar leidausi į Kripeno šachtą su Jerry'u Kennanu[19], dar vienu jo draugu elektriku, dviem mažais pastarojo sūnumis, dar dviem elektrikais ir už šachtą atsakingu inžinieriumi, kuris ir aprodė ją. Gylis iki šio narvo dugno siekia 300 jardų. Mes leidomės žemyn 10.30, o grįžome 1.30, sukorę, pasak mus lydėjusio inžinieriaus, maždaug 2 mylias.

19. *Jerry (Joe) Kennanas*: tuo metu bedarbis angliakasys ir Nepriklausomos leiboristų partijos aktyvistas. Jis tvirtino, kad butas Varingtono skersgatvyje 72, nepaisant griežtos Orwello kritikos, buvo nepriekaištingai švarus, o „Orwellas išmainė jį į niekniekių krautuvę tik tam, kad rastų blogesnes sąlygas". Orwello išvykimas, nepriklausomai nuo to, ar jis skubėjo, ar ne, sutampa su ponios Hornby liga (žr. 14). Suprantama, Kennanas galėjo įsižeisti dėl to, kad Orwellas neatsiuntė jam autografuoto „Kelionės į Vigano prieplauką" egzemplioriaus; kita vertus, jis buvo labai malonus, nurodydamas, kad „ši knyga buvo nebloga. Aš nemanau, kad joje kas nors būtų perdėta. Be to, mano manymu, joje aiškiai aprašytos gyvenimo pramoniniuose rajonuose sąlygos 1936-aisiais" (*Orwell Remembered*, p. 130, 133).

Keltuvui leidžiantis, pilve paprastai trumpą laiką juntamas pykinimas, paskui užgula ausis. Pusiaukelėje kabina išvysto didžiulį greitį (teigiama, kad gilesnėse šachtose jis siekia 60 mi/h ir net daugiau), paskui taip staiga sulėtina, kad sunku atsikratyti minties, jog kyli aukštyn. Kabinos ankštos — maždaug 8 pėdų ilgio, 3½ pločio ir 6 aukščio. Jose gali tilpti 10 žmonių arba (mano nuomone) apie pusantros tonos akmens anglies. Mes buvome šeši vyrai ir du berniukai, bet tik vargais negalais susigrūdome į vidų, o kabinoje labai svarbu stovėti atsigręžus į tą pusę, kurioje reikės išlipti, pasiekus kelionės tikslą.

Apačioje buvo daug šviesiau nei tikėjausi, mat be žibintų, kuriuos mes visi nešėmės, pagrindiniai keliai buvo apšviesti elektros lempų. Vis dėlto labiausiai netikėta ir svarbiausia ypatybė man čia buvo labai žemos lubos. Aš tik labai neaiškiai galėjau įsivaizduoti, ką reiškia bastytis metropoliteno tunelius primenančiose vietose; iš tikrųjų, tik kur ne kur buvo galima atsitiesti visu ūgiu. Apskritai lubos čia buvo maždaug 4 pėdų arba 4 pėdų 6 colio aukščio, o vietomis daug žemesnės, nes pasitaikydavo sijų, gerokai stambesnių už kitas, todėl po jomis tekdavo kaip reikiant susilenkti. Sienos kai kur atrodė tokios tvarkingos, kad panėšėjo į akmenines Derbišyro skalūno plokščių sienas. Viršuje, maždaug kas jardą, buvo šachtų atramos, beveik visos medinės.

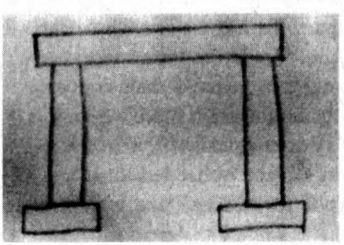

Jos pagamintos iš vienodo ilgio nedidelių maumedžių (iš to, kiek jų čia daug, suprantu, kodėl žmonės, įrengdami plantacijas, bemenk visuomet sodina maumedžius), kurie paprasčiausiai suguldyti ant galų stačių atramų, užkeltų ant pusrąsčių, ir visiškai neįtvirtinti. Apatiniai pusrąsčiai pamažu su-

smenga į perdangą, o šachtininkų kalba, „perdanga pasikelia aukštyn“, tačiau visas šis statinys išsilaiko dėl svorio viršuje. Iš to, kaip šen bei ten išlinkusios vietoje medinių atramų naudojamos plieninės sijos, galima spręsti apie stogo svorį. Po kojomis — storas akmens dulkių sluoksnis ir bėgiai, maždaug 2½ pėdų pločio, vagonėliams. Takui leidžiantis šlaitu žemyn, šachtininkai, avėdami klumpėmis, dažnai čiuožia jais, nes įdubę apavo padai savo forma daugmaž atitinka bėgius.

Po kelių šimtų jardų ėjimo susilenkus ir dviejų ar trijų atkarpų ropomis pajutau smarkų skausmą šlaunyse. Stipriai patempiau sprando raumenis, nes, nors ir susikūprinęs, turi žvilgčioti aukštyn, bijodamas atsitrenkti į sijas, tačiau skausmas šlaunyse yra nemaloniausias. Žinoma, artėjant prie kirtavietės, praėjimai žemėja. Kartą teko ropoti laikinu tuneliu, panašiu į praplatintą žiurkių urvą be jokių atramų, o vienoje vietoje naktį buvo įvykusi akmenų griūtis — jų, mano galva, turėjo būti 3 ar 4 tonos*. Akmenys užvertė visą praėjimą ir paliko tik siaurą kiaurymę netoli stogo, kuria turėjome prašliaužti neužkliudydami nė vienos sijos. Netrukus turėjau minutę stabtelėti, kad pailsinčiau savo kelius, kurie jau linko, o po kurio laiko, nuėję dar kelis šimtus jardų, pasiekėme pirmą darbo vietą. Ji buvo anksta, joje du vyrai dirbo mašina, labai primenančia elektrinį gręžtuvą [20], kokie naudojami gatvėms taisyti, tik daug didesniu. Šalia stovėjo dinama (ar kaip ten ji vadinama), kabeliais tiekianti elektros energiją šiam ir kitiems mechanizmams; buvo čia ir palyginti mažų gręžtuvų (kiekvienas jų sveria 50 svarų ir darbo metu turi būti laikomas ant peties), kuriais išgręžiamos skylės sprogstamiesiems užtaisams; be jų, čia išvydau ir ryšulius su šachtininkų įrankiais, sukabintus ant laidų nelyginant raktų ryšulius, o tai daroma bijant juos pamesti.

20. Orwellas tikriausiai turėjo omenyje pneumatinius gręžtuvus.

Nuėjome dar kelis šimtus jardų tolyn ir pasiekėme vieną iš svarbiausių pagrindinių darbo vietų. Žmonės čia iš tiesų nedirbo, tik pamaina traukė į darbą už maždaug 250 jardų. Tai vienur, tai kitur stovėjo viena iš didesniųjų mašinų, kurias aptarnavo po penkis vyrus. Tokia mašina turi besisukantį ratą su maždaug dviejų colių dantimis, išdėstytais įvairiais kampais; iš esmės tai yra nepaprastai pastorintas apskritas pjūklas su daug retesniais nei įprastai dantimis, pjaunantis horizontaliai, o ne vertikaliai. Mašiną į reikiamą vietą nutempia ją aptarnaujanti komanda, o priekinę jos dalį galima pasukti bet kuria kryptimi ir prispausti tiesiai prie kirtavietės sienos. Du vyrai, vadinamieji „skaferiai“, pila akmens anglis ant guminės konvejerio juostos, kuri tuneliu perneša anglis į vežimėlius, sustatytus pagrindiniame kelyje, iš čia garu varomi vilkikai tempia juos prie keltuvo. Aš anksčiau neįsivaizdavau, kad anglių pjoviklį prižiūrintys

* Pasak Jerry'o Kennano, 20 arba 30. Nežinau, kurio iš mudviejų nuomonė teisingesnė [Orwello ranka rašyta išnaša].

vyrai dirba vietoje, kurios aukštis nesiekia nė jardo. Kai nuropojome po stogu, prie kirtavietės, geriausiu atveju galėjome tik priklaupti, o priklaupę negalėjome ištiesti nugarų, todėl manau, kad vyrai čia dirba dažniausiai sugulę kniūbsti. Karštis irgi buvo siaubingas: mano manymu, galėjo siekti apie 100 laipsnių pagal Farenheitą. Komanda skverbėsi per anglių kirtavietę, iškirsdama pusapskritį taką, retsykiais pastumdama savo mašiną pirmyn ir į ją pasiramsčiuodama. Mane apstulbino mintis, kad ši didžiulė mašina, — be abejo, plokščios formos, tačiau 6 ar 8 pėdų ilgio, sverianti kelias tonas ir turinti ne ratus, o šliužes, — buvo boginama maždaug mylią siaurais koridoriais, kol galiausiai atsidūrė šioje vietoje. O juk paprasčiausiai traukti tokį gremėzdą tarpsluoksniu turėjo būti baisi kančia, juolab kad vyrai tai darė faktiškai atsigulę. Priekyje, prie kirtavietės, išvydome keletą pelių, kurių čia, anot pasakojimų, yra begalė. Teigiama, kad jų daugiausia tose kasyklose, kur yra arba anksčiau būta arklių. Tačiau aš nežinau, kokiu būdu pelės visų pirma patenka į šachtą. Tikriausiai keltuvais, bet gali būti, kad jos paprasčiausiai įkrenta į ją, mat yra sakoma, kad pelė (dėl to, kad jos paviršiaus plotas yra ganėtinai didelis, palyginti su jos svoriu) gali nukristi iš bet kokio aukščio ir nė kiek nesusižeisti.

Grįždamas atgal aš buvau taip pervargęs, kad vos vilkau kojas, o išvykai artėjant į pabaigą turėjau kas penkiasdešimt jardų stabtelėti poilsio. Nuolatinės pastangos susilenkiant ties kiekviena sija ir vėl atsitiesiant baisiai vargino, o galėdami atsistoti visu ūgiu, — tokia galimybė pasitaikydavo ten, kur stoge žiojėdavo kiaurymė, — pajusdavome didžiulį palengvėjimą. Retsykiais mano keliai paprasčiausiai atsisakydavo kelti mane po eilinio atsiklaupimo. Reikalą dar labiau apsunkino stogas, kuris žemiausiose vietose įprastai būna nuožulnus, todėl tekdavo ne tik pasilenkti, bet ir brautis šonu. Mes visi ganėtinai prisikankinome, išskyrus mus vedžiojantį inžinierių, jau pripratusį prie šių sąlygų, ir du mažus berniukus, kuriems visiškai nereikėdavo lankstytis; blogiausia daugeliu atžvilgių buvo man, nes buvau aukščiausias. Man knietėjo sužinoti, ar tarp šachtininkų yra nors vienas toks aukštas kaip aš, o jei yra, tai ar jie dėl to kenčia. Keletas šachtoje sutiktų kalnakasių atrodė nepaprastai judrūs ir tarp atramų bėgiojo keturiomis, nelyginant šunys.

Kai galų gale išnirome į paviršių, nusimazgojome labiausiai į akis krintančius nešvarumus ir gurkštelėjome alaus, aš grįžau namo, papietavau ir ilgam pasinėriau į karštą vonią. Stebėjausi tokia daugybe purvo ir tuo, kaip sunku jį nugrandyti. Jis buvo įsiskverbęs pro visus mano darbinius ir apatinius drabužius į kiekvieną kūno colį. Žinoma, tik nedaugelis šachtininkų savo namuose turi vonias, — paprastai tai būna puskubilis vandens priešais virtuvėje stovinčią krosnelę. Turėčiau pripažinti, kad be tikros vonios visiškai neįmanoma palaikyti švaros.

Patalpoje, kurioje mes persirengėme, buvo keletas narvelių su kanarėlėmis. Jas laikyti įpareigojo įstatymas, siekiant apsaugoti angliakasius nuo galimo

sprogimo. Šie paukščiukai nuleidžiami į šachtą narveliu, ir jeigu jie nenualpsta, reikia manyti, kad oras yra tinkamas.

Deivio žibintai skleidžia pakankamai šviesos. Viršuje įmontuotas oro ėmiklis, bet liepsną slopina ploni metaliniai tinkleliai. Liepsna negali prasiskverbti pro mažesnio skersmens skyles. Todėl tinklelis praleidžia orą, kad šis palaikytų liepsną, bet nepraleistų jos į išorę ir neleistų sukelti pavojingų dujų sprogimo. Visiškai pripildytas žibintas dega 8–12 valandų, jie būna užrakinti, todėl jeigu užgestų leidžiantis į šachtą, jų nebūtų galima įžiebti iš naujo.

1936 02 27: Trečiadienį (25-ą) nuvykau į Liverpulį susitikti su Deinerais [21] ir Garrettu [22]. Turėjau grįžti atgal tos pačios dienos vakare, bet vos tik nusigavęs į Liverpulį sunegalavau ir gėdingai pasidaviau ligai, todėl Deinerai primygtinai reikalavo atsigulti į lovą ir pernakvoti pas juos.

21. *May'a ir Johnas Deinerai* vadovavo „The Adelphi" Liverpulio skyriui. Orwellą su jais supažindino arba Middletonas Murray'us, arba Richardas Reesas iš „The Adelphi". Johnas dirbo telefonų mechaniku. Orwellas atvyko pas juos sunkiai sirgdamas, todėl Liverpulio pamatė gerokai mažiau nei buvo planavęs. Jis sakęs jiems, kad nori grįžti į Londoną laivu ir patirti kelionės jūra sąlygas. Knygoje *Orwell Remembered**, p. 134–136, yra labai žavus May'os Deiner atsiminimas apie Orwellą. Ji užbaigia žodžiais: „Jis buvo toks natūralus... Būdami su juo mes nejautėme jokio nepatogumo. Išskyrus tai, kad nedaug kalbėdavo, nebent apie savo knygas arba jį dominančius dalykus, apie depresiją... Ir vis dėlto jautei šilumą; jautei rūpestį, jeigu taip galima pasakyti."
22. *George'as Garrettas* (1896–1966), bedarbis jūreivis, su kuriuo Orwellas labai gerai sutarė. Jis rašė į „The Adelphi", taip pat trumpus pasakojimus, o pasirašydavo pseudonimu „Matt Lowe" (i.e. „jūreivis")**. Trečiame praeito amžiaus dešimtmetyje daug laiko praleido Jungtinėse Amerikos Valstijose ir buvo „Wobblies", Pasaulio pramonės darbininkų, revoliucinės profesinės sąjungos, narys. Gebėjimas mėgdžioti amerikietišką akcentą buvo jam pelnęs keletą nežymių vaidmenų Mersisaido Santarvės teatre.
23. Iš keturių ar penkių parų, kurias praleido pas Deinerus, Orwellas, jiems reikalaujant, tris dienas išgulėjo lovoje (Crick, p. 285).

Garrettas man padarė didelį įspūdį. Jei anksčiau būčiau žinojęs, kad tai jis Matt Lowe pseudonimu rašo į „The Adelphi" ir dar į vieną ar į du leidinius, būčiau pamėginęs susitikti su juo anksčiau. Tai dramblotas maždaug 36-erių vyrukas, Liverpulio airis, augintas kaip katalikas, tačiau šiuo metu komunistas. Jis teigia dirbęs apie devynis mėnesius per (mano manymu) pastaruosius šešerius metus. Būdamas dar berniokas išplaukė į jūrą ir praleido joje maždaug dešimt metų, vėliau dirbo doko darbininku. Per karą laivas, kuriuo jis plaukė, buvo pamuštas torpedos ir nuskendo per septynias minutes, bet jie buvo pasirengę torpedų atakai, todėl laikė valtis parengtas ir išsigelbėjo visi, išskyrus radistą, atsisakiusį palikti savo postą nesulaukus atsakymo. Šis žmogus Sausojo įstatymo metais dirbo Čikagoje veikusioje nelegalioje alaus darykloje, buvo matęs ne

* „Prisiminimai apie Orwellą" (vert. past.).

** Žodžių žaismas: *Matt Lowe* ir *matelot* (prancūzų jūreivių slengu — „jūreivis"). (Vert. past.)

vieną apiplėšimą, taip pat Kovojantį Sikį[24] netrukus po to, kai šis buvo nušautas gatvės muštynėse, etc. etc. Tačiau niekas jo nedomina taip, kaip komunizmas. Raginau jį rašyti autobiografiją, bet, kaip paprastai būna, gyvendamas iš bedarbio pašalpos beveik dviejų kambarių bute su žmona (kuri, kaip aš sprendžiu, prieštarauja jo rašymui) ir keliais vaikais, jis paprasčiausiai nepajėgia atsidėti jokiam ilgesniam darbui ir gali rašyti tik trumpus pasakojimus. Neskaitant didžiulio nedarbo Liverpulyje, jam veik neįmanoma rasti darbo, kadangi jis visur įtrauktas į juoduosius komunistų sąrašus.

24. *Kovojantis Sikis*, angl. *Battling Siki* (1897–1925), tikrasis vardas — Amadou M'Barick Fall: senegalietis boksininkas, Pirmajame pasauliniame kare kariavęs prieš prancūzų kolonijinį režimą. 1922 pradžioje jis netikėtai nokautavo įžymųjį Prancūzijos čempioną Georgesą Carpentierą ir iškovojo pasaulio čempiono vardą lengvo svorio kategorijoje. Tačiau šį titulą labai greitai prarado, pralaimėjęs airiui Mike'ui McTigue'ui. Sikio bandymai padaryti boksininko karjerą JAV buvo nesėkmingi, o vieną rytą jis buvo rastas nušautas viename Niujorko skersgatvyje. Sikio ir Carpentiero kova buvo filmuojama ir plačiai rodoma; gali būti, kad Orwellas ją matė prieš išvykdamas į Birmą.

Jis nusivedė mane į dokus pažiūrėti, kaip dokininkai samdomi iškrovimo darbams. Nuvykę į vietą radome apie du šimtus vyrų, stovinčių ratu ir laukiančių darbo, ir kelią jiems užtvėrusius policininkus. Regis, laivas buvo atgabenęs vaisius, kuriuos reikėjo iškrauti, o dokininkai, išgirdę, kad yra darbo, susimušė, ir tik įsikišę policininkai juos sutramdė. Po kurio laiko iš stoginės išėjęs kompanijos agentas (mano manymu, žinomas kaip uosto krovikas) ėmė šaukti vardais, arba greičiau brigadų numeriais, tuos, kuriuos jis jau buvo šiandien pasamdęs. Paskui jam prisireikė dar kokių dešimties vyrų, todėl ėjo ratu, išsirinkdamas tai vieną, tai kitą vyrą. Jis stabtelėdavo, išsirinkdavo žmogų, uždėdavo ranką jam ant peties ir stumtelėdavo jį pirmyn, visai kaip galvijų turguje. Netrukus jis pranešė, kad jam jau užteks. Pasigirdo likusių doko darbininkų murmesys, bet jis greitai nutilo; iš 200 vyrų buvo atrinkta apie 50. Atrodo, kad nepasamdyti dokininkai turėdavo registruotis dusyk per dieną, priešingu atveju būtų manoma, kad jie tądien dirbo (mat jų darbas dažniausiai būna atsitiktinis, padieniui), ir pašalpa už tą dieną jiems būtų išskaičiuota.

Mane nustebino faktas, kad Liverpulyje kur kas sparčiau nei daugumoje kitų miestų griaunamos lūšnos. Jos ir čia labai varganos, tačiau yra labai daug Korporacijos pastatų ir pigiai nuomojamų butų. Ir be Liverpulio yra ganėtinai daug miestų, kuriuose vien tik Korporacijos pastatai, šie iš tikrųjų visiškai tinkami gyventi ir gerai atrodantys, bet įprastai turintys vieną trūkumą: juose gyvenantiems žmonėms toli iki darbo. Miesto centre stovi dideli daugiabučiai namai darbininkams, sekant Vienos pavyzdžiu. Jie panašūs į milžinišką penkių aukštų žiedą, juosiantį centre esantį maždaug 60 jardų skersmens kiemą, kuris tarnauja kaip žaidimų aikštelė vaikams. Vidinėje pusėje ratu rikiuojasi balkonai, o iš abiejų pusių yra platūs langai, todėl visi gauna bent šiek tiek šviesos. Aš negalėjau patekti nė į vieną iš šių butų, bet manau, kad juose yra po 2 arba

3 kambarius*, virtuvėlė ir vonios kambarys su karštu vandeniu. Nuomos kaina varijuoja nuo 7/- viršuje ir 10/- apačioje. (Žinoma, liftų nėra.) Pažymėtina, kad Liverpulyje žmonės yra pripratę prie butų (arba nuomojamų patalpų, kaip jie patys juos vadina), o tokiose vietose kaip Viganas žmonės, net ir suprasdami, kad butas įrengtas netoli darbo vietos, sako, jog jie labiau linkę turėti nuosavą namą, tegul ir labai blogą.

Šiuo atveju susiduriame su keliais įdomiais reiškiniais. Gyventojų perkraustymu į kitas patalpas beveik be išimties užsiima Korporacija, kuri, kaip teigiama, yra negailestinga privačiai nuosavybei — pernelyg uoliai pripažįsta lūšnas netinkamomis gyventi ir neišmoka už jas jokios kompensacijos. Tiesą sakant, šiuo atveju turime reikalą su socialistine įstatymų leidyba, nors tai atlieka vietos valdžia. Tačiau beveik visi Liverpulio korporacijos nariai yra konservatoriai. Maža to, nors perkraustymas valstybės lėšomis yra, mano žodžiais tariant, socialistinė priemonė, jį iš tikrųjų vykdo privatūs rangovai, ir galima sakyti, kad čia, kaip ir visur kitur, rangovais dažniausiai būna Korporacijos narių draugai, broliai, sūnėnai etc. Už tam tikro taško būna sunku atskirti, kur socializmas, o kur kapitalizmas, mat valstybė ir kapitalistas linksta į susijungimą. Kitoje upės pusėje, Berkenhede (vykome Mersio tuneliu), yra Port Sanlaitas, miestas mieste, pastatytas Leverhulme'o muilo fabriko ir jam priklausantis. Namai čia irgi labai geri, o jų nuoma ganėtinai pigi, tačiau nuomą varžo apribojimai visuomeninės priklausomybės turtui. Žvelgiant į Korporacijos pastatus viename krante ir į lordo Leverhulme'o statinius kitame, sunku pasakyti, kam kurie iš jų priklauso.

Kitas klausimas. Liverpulį faktiškai valdo Romos katalikai. O Romos katalikas, vertinant pagal Chestertono-Beachcomberio[25] tipo rašytoją, šiaip ar taip, visada bus privačios nuosavybės šalininkas ir nepritars socialistiniams įstatymams ir „progresui" apskritai. Tokie rašytojai kaip Chestertonas nori matyti laisvą valstietį arba kitą smulkų savininką gyvenantį nuosavoje ir, galimas dalykas, antisanitarinėje pirkioje, tik ne vergą samdinį, įsikūrusį puikiai įrengtame Korporacijos bute ir saistomą sanitarinių bei kitų panašių reikalavimų. Taigi R. k-ai Liverpulyje prieštarauja numanomoms jų pačių religijos implikacijoms. Tačiau aš spėju, kad čestertonai *et hoc genus* suvokę, jog R. k-ai turi galimybę perimti į savo rankas vietos ir kitų valdžios įstaigų aparatus, net jeigu jis būtų socialistinis, kaipmat pakeistų toną.

Liverpulyje jokių klumpių, nei skarų ant galvų. Grįždamas atgal automobiliu pastebėjau, kaip staiga šis paprotys nutrūksta truputį į vakarus nuo Vigano**.

Bandau organizuoti sugrįžimą į Londoną jūra, jei tik G. parūpins man kelionę prekiniu laivu.

* Veikiausiai 3: bendrasis kambarys ir 2 miegamieji [Orwello ranka rašyta pastaba].

** Vigane visi kalba, kad klumpės baigia išnykti. Deja, man atrodo, kad vargingesniuose kvartaluose vienas iš dviejų žmonių avi klumpėmis, plius čia veikia (aš manau) 10 parduotuvių, kurios niekuo kitu neprekiauja [Orwello pastaba].

Pirkau dvi žalvarines žvakides ir laivą butelyje. Už žvakides sumokėjau 9/-. G. manymu, mane apmovė, bet šie žalvario dirbiniai gana dailūs.

25. *Chestertonas-Beachcomberis*: G. K. Chestertonas (1897–1925), Romos katalikų apologetas, redaktorius ir produktyvus rašytojas, kunigo detektyvo Tėvo Brauno kūrėjas. Jis išspausdino pirmą profesionalų Orwello straipsnį anglų kalba („A Farthing Newspaper", 1928, *CW*, X, p. 119–121), o „Beachcomberio" rubrika „Daily Express" atsirado 1924-aisiais, kai į ją pradėjo rašyti J. B. Mortonas (1893–1979), taip pat Romos katalikas. Rubrika buvo nuosaikiai kandi ir dažnai susilaukdavo menkinamų Orwello atsiliepimų. Išsamesnį Chestertono ir Mortono palyginimą galima rasti Orwello „As I Please", Nr. 30 (1944 birželio 23, *CW*, XVI, p. 262–265).

1936 03 02: Šefildas, Voliso kelias 154.

Kalvose, pro kurias keliavau, storas sniego sluoksnis. Ežių akmenys, žymintys laukų ribas, baltame sniege atrodo it juodi baltų suknių apvadai. Tačiau šilta ir saulėta. Pirmąkart gyvenime mačiau kovų kopuliaciją [26]. Ant žemės, ne medyje. Savita poravimosi maniera. Patelė stovėjo pravėrusi snapą, o patinėlis ėjo aplink ją taip, kad galėjai pamanyti, jog jis ją maitina.

Prisiminimai apie Viganą: šlako krūvos nelyginant kalnai, dūmai, pajuodusių namų eilės, kibi purvynė, skersai išilgai paženklinta klumpių pėdsakais, gatvių pakampėse stoviniuojančios kūningos moterys su skaromis apsiaustais kūdikiais, didžiulės laužyto nukainoto šokolado krūvos konditerijos parduotuvių vitrinose.

26. *kovų kopuliaciją*: visuose „Kelionės į Vigano prieplauką" leidimuose, išskyrus *CW*, V, 16 eil., šešioliktoje eilutėje rašoma „kovų poravimąsi". Kitas korektūros variantas: „kovų tuoktuves", tačiau, leidėjo manymu, net ir tai buvo pernelyg atvira. Kaip teigiama Eileenos Blair laiške Gollanczui, rašytame 1937-ųjų sausio 17, Orwellas originale vartojo žodį „kopuliacija", kaip kad yra šiame jo dienoraštyje.

1936 03 03: Namas. Du viršuje, du apačioje, bendras kambarys maždaug 14'iš 12', svečių kambarys šiek tiek mažesnis. Kriauklė ir vario katilas bendrame kambaryje, dujinio šildytuvo nėra, WC lauke. Nuoma apie 8/6. Be to, 2 rūsiai. Vyras nedirba (V. P. K. [27]) — anksčiau dirbo sandėlininku fabrike, kuris užsidarė ir atleido visus darbuotojus), žmona dirba valytoja po 6 p už valandą. Vienas vaikas, penkerių metų.

27. *V. P. K.*: Vietos valdžios Valstybinės paramos komitetas (PAC), į kurį finansinės pagalbos galėjo kreiptis negaunantys pašalpos.

Jamesas Brownas: 45-erių, bet atrodo jaunesnis. Luoša dešinioji ranka, taip pat viena koja. Luošumą jis paveldėjo ir baiminasi, kad gali perduoti savo palikuonims, todėl yra nevedęs. Dėl šios priežasties jam buvo sudėtinga gauti nuolatinį darbą. Kelerius metus prižiūrėjo cirko arklius, buvo klounas ir „Laukinių Vakarų" raitelis — matyt, apynasrį gebėjo valdyti ir luošąja ranka. Šiuo metu gyvena vienas ir kažkodėl negauna bedarbio pašalpos, tik šiokią tokią

paramą iš parapijos ir iš savo brolio. Turi vieną kambarį, kuriame yra tik atviras židinys, nėra krosnies, ant kurios būtų galima gaminti valgį. Siaubingai suirzęs ir kategoriškai tvirtina, kad nuoširdi neapykanta buržuazijai, netgi asmeninė neapykanta konkretiems žmonėms, tikram socialistui yra būtinos. Vis dėlto geras vyrukas ir uolus pagalbininkas. Su politiniu nusistatymu sumišęs Jorkšyro gyventojams įprastas vietinės reikšmės patriotizmas, todėl pokalbiuose dažnai lygina Londoną ir Šefildą pirmojo nenaudai. Šefildą laiko pranašesniu už Londoną visu kuo, eg., viena vertus, naujų gyvenamųjų namų statybos sistema Šefilde yra nepalyginti geresnė, bet, antra vertus, Šefildo lūšnos kur kas vargingesnės už viską, ką tik galima pamatyti Londone. Pastebėjau, kad, be įprastos neapykantos, kurią vieni kitiems jaučia šiauriečiai ir pietiečiai, egzistuoja ir neapykanta tarp jorkšyriečių ir lankašyriečių, taip pat tarpusavio neapykanta tarp įvairių Jorkšyro miestelių. Atrodo, čia nė vienas nėra girdėjęs jokio kito pietų Anglijos miesto, išskyrus Londoną. Jei atvyksti iš pietų, žmonės mano, kad esi kokni, nors tu ir labai dažnai tai neigtum. Šiaurietis, niekindamas pietietį, tuo pat metu jaučia nerimą dėl to, kad pastarasis labiau išmano gyvenimą, todėl labai nori padaryti jam didesnį įspūdį.

Diena labai ilga ir varginanti (tęsiu savo kovo 4-os įrašą), man aprodė kiekvieną Šefildo pėdą, tiek pėsčiomis, tiek tramvajumi. Jau išvaikščiojau beveik visą miestą. Dienos šviesoje man atrodo, kad tai yra viena labiausiai pasibaisėtinų vietų iš visų, kurias tik esu matęs. Kuria kryptimi bepažvelgsi, matyti tas pats kraštovaizdis su milžiniškais kaminais, svaidančiais dūmus; pastarieji kartais būna juodi, kartais — rausvo atspalvio, kurį, sakoma, suteikia siera. Ore visą laiką galima užuosti jos kvapą. Visi pastatai, praėjus metams arba dvejiems nuo pastatymo, pajuoduoja. Stabtelėjęs vienoje vietoje suskaičiavau visus kaminus, kuriuos iš ten mačiau, ir jų buvo 33. Tačiau tvyrojo tiršta migla ir buvo daug dūmų, todėl giedrą dieną kaminų būtų buvę matyti dar daugiau. Aš netikiu, kad mieste gali būti architektūrinę vertę turinčių pastatų. Miestas labai kalvotas (teigiama, kad jis pastatytas ant septynių kalvų, kaip Roma), o visos varganų, mažų ir nuo dūmų pajuodusių namukų gatvės, susikertančios stačiais kampais, grįstos akmenimis tyčia nelygiai, kad arkliams etc. užtikrintų geresnį sukibimą. Naktį kalvotumas sukuria gražų įspūdį, nes nuo vienos kalvos šlaito žvelgdamas į kitą matai žiburius, mirksinčius tartum žvaigždės. Didžiuliai šviesos srautai iš po liejyklų stogų (šiuo metu daugelis jų dirba ir naktimis), o pro dūmus ir garus švyti skaisti rausva spalva. Žvilgtelėjęs į vidų, išvysi milžiniškas ugnines gyvates, raudonai ir baltai įkaitusį plieną (iš tikrųjų, citrinos spalvos), išsivyniojantį į metalinius strypus. Centrinėje, lūšnynų, miesto dalyje yra keletas nedidelių cechų, priklausančių „smulkiems šeimininkams“, ie. smulkesniems įmonininkams, gaminantiems daugiausia stalo įrankius. Nemanau, kad man anksčiau yra tekę matyti tiek daug išdaužtų langų. Kai kurie iš šių cechų vargu ar turi bent vieną įstiklintą langą, ir niekada nepatikėtum, kad jie

tinkami gyventi, jei nematytum viduje triūsiančių darbuotojų, kurių didžiuma yra moterys.

Miestas griaunamas ir atstatomas nepaprastai sparčiai. Tarp lūšnų žioji tarpai, kuriuose suverstos plytų krūvos, likusios išgriovus netinkamais gyventi pripažintus namus, o visuose priemiesčiuose plečiasi naujų Korporacijos namų kvartalai. Šiaip ar taip, išore šie pastatai labai nusileidžia tokiems pat pastatams Liverpulyje. Be to, jie stovi atvirose vietose. Vienas toks kvartalas yra tiesiai už namo, kuriame šiuo metu gyvenu, pačioje kalvos viršūnėje, bjauriame lipniame molyje, čaižomas ledinių vėjų. Reikia pastebėti, kad žmonės, iš lūšnų persikeliantys į šiuos naujus namus, už nuomą visada mokės brangiau, taip pat gerokai daugiau išleis kurui, norėdami gyventi šilčiau. O daugeliu atvejų jiems bus toliau iki darbo, todėl daugiau išleis transporto priemonėms.

Vakare mane nusivedė į metodistų bažnyčią, kurioje kartą per savaitę susirenka kažkokia vyrų asociacija (jie vadina ją Brolija)[28] pasiklausyti lekcijos ir jos aptarti. Ateinančią savaitę kalbės komunistas, tuo akivaizdžiai sukeldamas nusivylimą dvasininkui, skaičiusiam skelbimus. Šią savaitę — dvasininkas, kalbėjęs apie „Skaidrų ir drumzliną vandenį". Jo lekciją sudarė neįtikėtinai paikos ir padrikos klejonės apie Shaw „Juodaodės mergaitės nuotykius"[29] etc. Klausytojų dauguma nesuprato nė vieno žodžio ir, tiesą sakant, vargu ar klausėsi, o pašnekesys ir klausimai po lekcijos buvo tokie nepakenčiami, jog Brownas ir aš kartu su jo draugu Binnsu sprukome apžiūrėti pastarojo namo, savo užpakaline siena prisišliejusio prie kito namo sienos, ir ten aš šį bei tą užsirašiau. B. sako, kad didžioji dalis šios Brolijos narių yra bedarbiai, kurie taikstytųsi su bet kuo, kad tik galėtų nors kelias valandas pasėdėti šiltai.

Šefildo akcentas nėra išreikštas taip ryškiai kaip Lankašyre. Klumpes avi tik vienas kitas, o daugumą jų, mano galva, sudaro šachtininkai.

28. *Brolija*: romane „1984-ieji" O'Brienas aiškina, kad perskaičiusieji Goldšteino Testamentą, „taps visateisiais Brolijos nariais", o tai reiškia priešpriešą valstybei (*CW*, IX, p. 182).
29. *„Juodaodės mergaitės nuotykiai"*: George'o Bernardo Shaw *The Adventures of the Black Girl in Her Search for God*, 1932. Autorius, dėdamasis naivia, bet protinga ir smalsia juodaode mergina, išsirengia į alegorinę filosofinę kelionę ir klausia, pavyzdžiui, kodėl Dievas yra vyriškos lyties. Shaw pratarmėje paaiškina, jog buvęs įkvėptas parašyti „šią pasaką", kai penkias savaites, „1932-ųjų afrikietišką vasarą ir anglišką žiemą", buvo sulaikytas Knysnoje, Pietų Afrikoje. Jis ketinęs rašyti pjesę, tačiau „supratęs, jog rašąs juodaodės merginos istoriją". O parašęs ją, „toliau svarsčiau, ką ji reiškia".

1936 03 05: Estkorto alėja 21, Hedinglis, Lidsas[30].

30. *Estkorto alėja* 21: Orwello vyresniosios sesers Marjorie (1898–1946) ir jos vyro Humphrey'o Dakino (1896–1970) namas. Jie susituokė 1920 liepą. Jis dirbo Valstybiniame santaupų komitete. Orwellas kartkarčiais aplankydavo juos tam, kad „galėtų šį bei tą parašyti ir būtų prižiūrimas sesers". Humphrey, atrodo, tuo piktinosi, laikydamas Orwellą tingiu veltėdžiu (žr. *Orwell Remembered*, p. 127–130). Orwellas buvo apsistojęs pas Dakinus 1936 kovo 5–11 ir 26–30.

Išvykau iš Šefildo šįryt, 10.30, bet nors tai bjauri vieta, o aš pajutau palen-

gvėjimą dėl to, kad grįšiu į jaukius namus, man buvo ganėtinai gaila Searle'ų. Nedaug esu sutikęs žmonių, kurie būtų tokie neapsimestinai padorūs kaip jie. Jie man buvo tokie geri, kad geresnį žmogų sunku ir įsivaizduoti, ir aš viliuosi bei tikiuosi, jog jie mane mėgo. Žinoma, pamažu išgirdau iš jų visą juodviejų gyvenimo istoriją. Searle'as, kuriam dabar 33-eji, buvo vienturtis. Jaunystėje įstojo į armiją ir tarnavo okupacinės kariuomenės artilerijos korpuse (ar kaip ten jis vadinasi) Palestinoje ir Egipte. Jis labai aiškiai prisimena Egiptą ir nori ten sugrįžti. Nuo tada jis gaudavo tik trumpalaikius darbus, eg. dirbo įvairiose darbovietėse sandėlininku ir kontrolieriumi — svarstyklininku, taip pat geležinkelio palydovu. Ponia S. kilusi iš truputį labiau pasiturinčios šeimos, mat jos tėvas dar prieš keletą savaičių* turėjo gerą darbą ir uždirbdavo po 5 £ per savaitę, be to, šiek tiek prisidurdavo papildomai, darydamas meškerykočius. Tačiau jų šeima buvo labai gausi (11), ir ji išėjo tarnauti. Ištekėjo už S., kai šis gyveno iš bedarbio pašalpos, nepaisydama savo šeimos pasipriešinimo. Iš pradžių jie negalėjo įsigyti namo ir gyveno viename kambaryje, kuriame gimė du vaikai, o vienas mirė. Jie papasakojo man, kad turėjo tik vieną lovą, joje išsiteko visa šeima, o mirusį kūdikį turėjo „šarvoti" vaikiškame vežimėlyje. Galiausiai, įveikę siaubingas kliūtis (viena iš jų — kad būstų savininkai privatininkai ne itin entuziastingai įsileidžia iš pašalpos gyvenančius nuomininkus, o tarp agentų plinta kyšininkavimas), jie išsinuomojo namą ir mokėjo už jį maždaug 8/6. Ponia S., valydama namus, uždirba apie 9/- per savaitę. Kiek konkrečiai nuomai išskaitoma iš S'o pašalpos, aš nežinau, bet jų bendros pajamos yra 32/6. Bet vis tiek man buvo sunku jiems įsiūlyti pinigų už mano išlaikymą tomis dienomis, kai buvau pas juos apsistojęs, — jie norėjo paimti tik 6/- už visą maitinimą ir kambarį nuo pirmadienio vakaro iki ketvirtadienio ryto. Jie labai rūpinasi namo švara ir gyvenimo sąlygomis, turi šiokį tokį sodelį, nors ne kažin ką gali jame nuveikti, mat netoli jo iš vienos pusės stūkso fabriko kaminai, o iš kitos — dujų gamykla, be to, dirvožemis čia skurdus, tačiau jie labai myli vienas kitą. Mane nustebino, kad ponia S. gerai suvokia ekonominę situaciją, taip pat abstrakčias idėjas, kitaip negu didžiuma darbininkų klasės atstovių moterų, nors ji, manau, yra beveik beraštė. Neatrodo, kad ji jaustų apmaudą žmonėms, pas kuriuos dirba, — netgi teigia, jog jie elgiasi su ja maloniai, — vis dėlto ganėtinai aiškiai perpranta esminius dalykus, su kuriais susiduria dirbdama tarnaite. Ji man papasakojo, kaip aną dieną, kai teko patarnauti prie pietų stalo, apskaičiavo į stalą patiekto maisto kainą (5 asmenims, vienam valgiui), 6/3, tai yra tiek pat, kiek V. P. K. išleidžia jos vaikui dviem savaitėms.

Brownas buvo labai geras ir į mano prašymą „aprodyti Šefildą" atsižvelgė net pernelyg rimtai, todėl nuo ryto iki vakaro buvau skubinamas iš vienos vietos į kitą, dažniausiai pėsčiomis, kad pamatyčiau visuomeninius pastatus, lūšnas, gy-

* Jis mirė labai netikėtai, ir jo žmona šiuo metu neturi kitų išteklių, išskyrus senatvės pensiją ir draudimo polisą [Orwello ranka rašyta išnaša].

venamųjų namų kvartalus etc. Tačiau jis yra įkyrus žmogus, akivaizdžiai suirzęs ir perdėm besilaikantis komunistinių įsitikinimų. Roterame turėjome pietauti brangokame restorane, nes kitokių, neskaitant smuklių, ten nėra (B. yra TT*), ir jis labai kankinosi, dūsavo dėl „buržuazinės atmosferos" ir tvirtino negalįs valgyti tokio maisto. Jam pareiškus, kad buržua reikia neapkęsti tiesiogine prasme, susimąsčiau, kažin ką jis pagalvojo apie mane, nes jau iš pat pradžių jis man pasakė, jog aš esąs buržujus, ir padarė pastabą dėl mano „uždarosios privilegijuotos mokyklos sniaukrojančios tarties". Tačiau aš manau, kad jis laikė mane garbės proletaru — iš dalies dėl to, jog aš neprieštaravau prausimuisi kriauklėje etc., bet labiausiai dėl mano susidomėjimo Šefildu. Jis buvo labai geranoriškas, ir nors aš jam iš pat pradžių pasakiau, kad ketinu sumokėti už jo valgius etc., kol būsime kartu, jis nerdavosi iš kailio, kad tik sumažintų mano išlaidas. Atrodo, jis pragyvenimui išleidžia 10/- per savaitę, — tai išgirdau iš Searle'o, nors iš kur B gauna šiuos 10/- aš nežinau, — o už kambario nuomą jis moka 6/-. Žinoma, atsižvelgiant į išlaidas kurui, pragyventi iš likusių būtų neįmanoma. Gaudamas 4/- galėtum tik palaikyti gyvybę (žr. tai, kas pridėta)[31], jei neišleistum kurui, tabakui ir drabužiams. Manau, kad B kartkarčiais gauna maisto iš S ir kitų draugų, taip pat iš savo brolio, turinčio palyginti gerą tarnybą. Jo kambarys yra neblogas ir atrodo ganėtinai kultūringai, nes jame yra vienas kitas „antikvarinis" baldas, kuriuos jis pats ir sumeistravo, ir keletas paprastų, bet ne prastų paveikslų, — dauguma jų vaizduoja cirką, — jo paties nutapytų. Akivaizdu, kad jo kartėlis labiausiai kyla iš lytinio bado. Jo išsigimimas apsunkina bendravimą su moterimis, o baimė perduoti jį paveldėjimo būdu sulaikydavo nuo vedybų (jis sako, kad vestų tik tokią moterį, kurios amžius jau neleistų gimdyti), tačiau dar labiau trikdo jo negalėjimas uždirbti pinigų. Tačiau vienoje „Adelphi" vasaros mokykloje jis užmezgė pažintį su tokia panele mokytoja (43-ejų), kuri, kai tik aplinkybės leidžia, yra ir jo panelė, ir turbūt mielai tekėtų už jo, tik tam prieštarauja jos tėvai. Searle'ai teigia, kad jam labai pagerėjo nuo to laiko, kai jis susidėjo su šia moterimi, o anksčiau jį kartkarčiais kamuodavę priepuoliai.

31. *tai, kas pridėta*: pridėta iškarpa iš „News of the World", 1936, kovo 1, kurioje buvo rašoma, kad W. Leachas, gyvenantis Lilfordo gatvėje, Londono pietryčių rajone, maistui išleisdavęs tik 3 iš 11½ p per savaitę (20 p dešimtainėje pinigų sistemoje). Kai 1993-iųjų lapkritį įkainojau jo išvardytas prekes, gauta suma buvo lygi maždaug 8,80 £. Ponas Leachas teigė, kad jis, nors ir buvo linkęs virti morkas, kurias pirkdavo, vis dėlto valgė jas žalias, nes „virinti vandenį būtų buvę per brangu". Ši pastaba skatina susimąstyti apie tai, koks nuoširdus buvo pono Leacho tvirtinimas. Detaliau apie tai žr. „Kelionė į Vigano prieplauką", p. 87–88.

Vieną vakarą Searle'ų namuose buvome susiginčiję, mat aš padėjau poniai S. suplauti indus. Žinoma, abu vyrai tam nepritarė. Ponia S. atrodė dvejojanti. Ji sakė, kad Šiaurėje darbininkų klasės vyrai niekada nedemonstravo manda-

* TT (*teetotaller*) — blaivininkas (vert. past.).

gybių moterims (moterims leidžiama pačioms, be pagalbos, atlikti visus namų ruošos darbus net ir tuo atveju, jeigu vyras būtų bedarbis, ir tik vyras gali sėdėti patogiame krėsle), o tokią padėtį ji laikė savaime suprantamu dalyku, nors ir nematė priežasties, kodėl jos nebūtų galima pakeisti. Ji teigė mananti, kad šiuolaikiškoms moterims, tuo labiau jaunesnėms, patiktų, jei vyrai atidarytų joms duris etc. Padėtis mūsų dienomis yra anomali. Vyras beveik visuomet neturi darbo, tuo tarpu moteris retkarčiais dirba. Vis dėlto moteris ir toliau atlieka visus namų ruošos darbus, o vyras nepajudina nė piršto, išskyrus dailidžiavimą ir sodininkystę. Tačiau man atrodo, kad abi pusės jaučia, neva vyras netektų savo vyriškumo, jei būdamas bedarbiu taptų „namų šeimininke".

Mano atmintyje įstrigęs Šefildui būdingas vaizdas. Bjaurus dykvietės sklypas (kažkodėl čionai nedirbamos žemės sklypas greitai virsta dykviete, kas netgi Londone nebūtų įmanoma), taip ištryptas, kad visiškai nematyti žolės, užverstas laikraščiais, senais prikaistuviais etc. Iš dešinės, atskirai nuo kitų, rikiuojasi nykios išvaizdos, dūmais apnešta tamsiai raudonai dažytų keturių kambarių namų eilė. Iš kairės — nesibaigianti fabrikų kaminų virtinė, kaminas už kamino, išnykstanti blankioje juosvoje migloje. Už manęs — geležinkelio pylimas iš kūryklų šlako. Priešais mane, kitapus apleisto sklypo, stūkso kubo formos pastatas iš aprūkusių raudonų ir geltonų plytų, ant kurio kabo iškaba „Johnas Grocockas, krovinių gabenimo rangovas".

Dar šiek tiek prisiminimų iš Šefildo: nuo dūmų pajuodusios akmeninės sienos, nuo chemikalų pageltęs seklus upelis, dantytos liepsnos, primenančios apskritus pjūklus, kylančios pro liejyklų kaminų gaubtus, dunksenantys ir spiegiantys garo kūjai (atrodo, geležis net spiegia nuo smūgių), sieros smarvė, geltonas purvas, kalvos šlaitu aukštyn krypuojančių ir vaikiškus vežimėlius sunkiai stumiančių moterų užpakaliai.

Ponios Searle bandelės su vaisiais (labai skani su sviestu) receptas, kurį čia užrašysiu, kol dar kur nors nenukišau:

1 sv. miltų. 1 kiaušinis. 4 unc. melasos. 4 unc. įvairių vaisių (arba serbentų). 8 unc. cukraus. 6 unc. margarino arba lydytų kiaulės taukų.

Išmaišyti cukrų ir margariną, įmušti kiaušinį, supilti melasą, o paskui miltus, sudėti į riebalais išteptą skardą ir kepti apie ½ – ¾ valandos ne per stipriai įkaitintoje orkaitėje.

Ir dar „54321" receptas biskvitui gaminti:

5 unc. miltų, 4 unc. cukraus, 3 unc. riebalų (geriausia sviesto), 2 kiaušiniai, 1 arbatinis šaukštelis kepimo miltelių. Išmaišyti kaip aukščiau aprašyta ir kepti.

1936 03 07: Iki kito trečiadienio apsistojęs pas M[arjorie] ir H[umphrey], Estkorto alėjoje, Hedinglyje. Visą laiką mąstau, kuo viduriniosios klasės namas, net jeigu ir toks kaip šis, skiriasi nuo darbininkų klasės namo. Esminis skirtumas — didesnė erdvė, nors šiuo metu čia gyvena 5 suaugusieji ir 3 vaikai, o

be to, laikomi ir gyvūnai. Ramybė ir tyla, esant vaikams, sunkiai įmanoma, bet jeigu tau būtinai reikia pabūti vienam, tokia galimybė yra, o darbininkų klasės name to nebus niekada, nei naktį, nei dieną.

Vienas iš nepatogumų, neatskiriamų nuo darbininko gyvenimo, yra *lūkuriavimas*. Jei gauni nuolatinį atlyginimą, jis sumokamas į tavo banką, ir tu pasiimi jį kada nori. O jei gauni vienetinį užmokestį už darbą, turi nuvykti ir pasiimti jį kieno nors kito laiku, o tada, galimas daiktas, tave verčia lūkuriuoti ir elgtis taip, tartum užmokesčio išmokėjimas tau apskritai būtų malonė. Kai ponas Hornby'is iš Vigano vykdavo į kasyklą pasiimti kompensacijos, jis dėl man nesuprantamos priežasties turėdavo keliauti ten dukart per savaitę, skirtingomis dienomis, ir šaltyje laukti po maždaug valandą, kol bus išmokėti pinigai. Reikia pridurti, kad keturios kelionės tramvajumi į kasyklą ir iš jos jam kaštuoja 1/-, todėl iš savaitinės 29/- kompensacijos lieka 28/-. Žinoma, jam atrodė, kad kitaip negali būti. Ilgos dresūros šioje srityje pasekmė yra tokia, kad buržua eina per gyvenimą tikėdamasis gauti viską, ko tik užsimanys, aišku, tam tikrose ribose, o darbo žmogus visada jaučiasi esąs daugmaž mįslingos vyresnybės vergas. Man labai įstrigo epizodas, kai ėjau į Šefildo rotušę pasiteirauti tam tikrų statistinių duomenų[32]. Brownas ir Searle'as, — abu šie vyrai griežtesnio būdo nei aš — buvo susinervinę, neketino eiti kartu su manimi į šią įstaigą ir manė, jog miesto savivaldybės sekretorius atsisakys teikti informaciją. Jie sakė: „Jis galbūt pateiks ją tau, bet tik ne mums." Tiesą sakant, savivaldybės sekretorius buvo pasipūtėlis, ir visos man reikalingos informacijos aš negavau. Tačiau esmė tokia, kad aš maniau, jog į mano klausimą bus atsakyta, o jiedu galvojo kitaip.

32. Žr. *CW, X*, p. 571–575. Statistiniai duomenys, pateikti Šefildo Sanitarijos inspektoriaus.

Būtent dėl šios priežasties šalyse, kuriose egzistuoja klasių hierarchija, aukštesnės klasės atstovai, užėjus sunkiems laikams, visada siekia iškilti, nors iš tikrųjų nėra gabesni už kitus. Toks jų elgesys visuomet ir visur laikomas savaime suprantamu dalyku. NB. susirasti Lissagaray'jaus *History of the Commune* fragmentą, kuriame aprašomi sušaudymai, vykę numalšinus Komuną. Jie šaudė vadeivas ir iniciatorius be teismo, o nežinodami, kas konkrečiai buvo tie iniciatoriai, vadovavosi principu, kad jie turėjo būti aukštesnės klasės atstovai. Vieną žmogų sušaudė todėl, kad jis nešiojo laikrodį, kitą — vien už „inteligentišką veidą". NB. susirasti šį fragmentą.

Vakar kartu su H. ir M. — į Havarto kleboniją, kur anksčiau gyveno Bronte'ai, o dabar muziejus. Stiprų įspūdį paliko audiniu aptraukti Charlotte'ės Bronte bateliai — mažyčiai, plačiomis bukomis nosimis ir suvarstomi šonuose.

1936 03 09: Vakar su H ir M. — į jų vasarnamį Midlsmure, pačiame dykynės pakraštyje. Galbūt tai susiję su metų laiku, tačiau netgi čia, atokiau nuo pra-

moninių miestų, viską, regis, gaubia šiai krašto daliai būdingas dulsvumas. Žolė papilkėjusi, upeliai drumzlūs, visi namai pajuodę lyg nuo dūmų. Visur sniegas, bet tirpstąs, pažliugęs. Avys labai purvinos, akivaizdu, kad ėriukų jos dar neatsivedusios. Palmė išnešta į kiemą, o raktažolės leidžia naujus ūglius, o šiaip daugiau niekas nesikeičia.

1936 03 11: Paskutiniuosius du vakarus — į „diskusijų grupes", draugijas žmonių, kurie susitinka kartą per savaitę, klausosi kokio nors radijo pokalbio, o paskui aptaria jį. Daugumą pirmadienį susirinkusiųjų sudarė bedarbiai vyrai, ir aš įsitikinęs, kad šias „diskusijų grupes" ėmėsi kurti ar bent jau šią idėją pasiūlė žmonės iš Socialinio aprūpinimo, vadovaujantys bedarbių profesiniams centrams. Pirmadienį vyko kaip pridera, ir buvo ganėtinai nuobodu. Trylika žmonių, įskaitant mus (be M[arjorie], dar viena moteris), o susitikome patalpoje, kuri ribojasi su viešąja biblioteka. Buvo kalbama apie Galsworthy'o pjesę *The Skin Game*[33], diskusija irgi vyko šia tema, kol dauguma vėliau prisišliejome prie smuklės paragauti duonos, sūrio ir alaus. Susirinkime dominavo du vyrai: augalotas užsispyrėlis vardu Rowe'as, prieštaraujantis viskam, ką tik būdavo pasakęs paskutinis kalbėtojas, ir įsipainiojantis į baisiausius prieštaravimus, ir apyjaunis, labai inteligentiškas ir ypač gerai informuotas vyras pavarde Creedas. Iš jo įmantraus akcento, ramaus balso ir tariamo visko žinojimo palaikiau jį bibliotekininku. Paaiškėja, kad jis yra tabako krautuvės savininkas, o anksčiau yra buvęs komivojažierius. Per karą buvo įkalintas už atsisakymą tarnauti kariuomenėje dėl įsitikinimų. Kitas susitikimas vyko smuklėje, o jame dalyvavo aukštesnę padėtį visuomenėje užimantys žmonės. Buvo sutarta, kad M[arjorie] ir H[umphrey] ateis su nešiojamu radijo imtuvu, o smuklininkas, taip pat priklausąs šiai grupei, leis jiems šį vakarą pasinaudoti patalpomis. Šįkart pokalbis vadinosi „Jei Platonas gyventų šiandien", bet iš tikrųjų niekas jo nesiklausė, išskyrus M. ir mane, o H. buvo išvykęs į Bedfordą. Pokalbiui pasibaigus, į vidų įvirto smuklės savininkas, kanadietis visiškai plika galva, daržininkystės ūkio darbuotojas, kuris jau buvo apgirtęs, ir dar vienas vyras, ir prasidėjo lėbavimas, iš kurio tik po valandos vargais negalais ištrūkome. Abu vakarus daug kalbėta apie Europos situaciją, ir dauguma žmonių teigia (su viltimi, kurią sunkiai sekasi nuslėpti), kad karas neišvengiamas. Visi, išskyrus dvi išimtis, nusiteikę provokiškai.

33. *The Skin Game*: Johno Galsworthy'o trijų veiksmų tragikomedija (1920). Tai nesantaikos tarp dviejų šeimų, visuomenėje seniai pripažintos aristokratų šeimos ir praturtėjusios žemos socialinės padėties šeimos, inscenizacija. 1931 Alfredas Hitchcockas pastatė pagal ją filmą (tai nėra iš geriausiųjų jo filmų). Galsworthy'is buvo miręs visiškai neseniai (1933).

Šiandien į Barnslį sutarti dėl vietos, kur galėčiau apsistoti. Viską parūpino Wilde'as, Vyrų darbininkų klubų ir draugijų susivienijimo Pietų Jorkšyro sky-

riaus sekretorius. Adresas: Agnesės alėja 4. Paprastas namas, 2 viršuj, 2 apačioj, praustuvas bendrajame kambaryje, kaip ir Šefilde. Vyras šachtininkas mums atvykus buvo darbe. Namas labai apverstas, mat buvo skalbimo diena, bet atrodė švarus. Wilde'as, nors ir mielas, ir paslaugus žmogus, atrodė labai neaiškus. Iki 1924-ųjų dirbo šachtininku, tačiau, kaip įprastai, suburžuazėjęs. Puošniai apsirengęs, su pirštinėmis ir skėčiu, kalba su vos juntamu akcentu — pagal išvaizdą būčiau palaikęs žemesnio rango advokatu.

Barnslis šiek tiek mažesnis už Viganą — apie 70 000 gyventojų, — bet akivaizdžiai mažiau nuskurdęs, bent jau išoriškai. Daug geresnės krautuvės ir daugiau ženklų, bylojančių apie vietos verslą. Daugybė šachtininkų iš rytinės pamainos grįžta namo. Dauguma avi klumpes, tačiau jos skiriasi nuo Lankašyro klumpių, mat yra plačiais bukais galais.

1936 03 13: Barnslis, Agnesės terasa 4.[34]

Šis namas didesnis, nei aš įsivaizdavau. Du kambariai ir mažytis podėlis po laiptais pirmame aukšte, 3 arba 4* kambariai viršuje. Name 8 žmonės: 5 suaugę ir 3 vaikai. Kambarys į gatvės pusę, kuris turėtų būti skirtas svečiams, naudojamas kaip miegamasis. Bendrajame kambaryje, maždaug 14 ir 12, stovi įprastinė viryklė, praustuvas ir vario katilas. Dujinės viryklės nėra. Elektros apšvietimas visuose kambariuose, išskyrus vieną. Lauko tualetas.

34. *terasa*: Orwellas prieš maždaug tuziną eilučių pavartojo žodį „alėja".

Šeima. Ponas Grey'jus, tvirtas žemo ūgio vyras, maždaug 43-ejų, šiurkščių veido bruožų, stambia nosimi ir blausiu, pervargusio žmogaus žvilgsniu. Gerokai pliktelėjęs, su savais dantimis (neįprasta tokio amžiaus sulaukusiam žmogui iš darbininkų klasės), tik jie labai pakeitę spalvą. Apykurtis, bet labai noriai kalbąs, ypač apie technines kasybos detales. Dirba šachtoje nuo pat mažumės. Vieną kartą buvo palaidotas po žemių nuošliaužomis arba akmenimis; nelūžo nė vienas kaulas, tačiau užtruko dešimt minučių, kol jį atkasė, ir tik po dviejų valandų nutempė į keltuvą. Jis sako, kad nėra jokių įrenginių (neštuvų etc.) sužeistiesiems gabenti iš nelaimės vietos. Matyt, būtų galima išrasti kokius nors neštuvus ant bėgių, tačiau tai reikštų, kad kuriam laikui, kol vyktų gelbėjimo darbai, tektų visiškai nutraukti anglių gabenimą. Taigi sužeistuosius į keltuvą turi nešti pagalbiniai darbininkai, kuriems tenka susilenkti dvilinkai ir judėti į priekį labai iš lėto. Ponas G. kasa anglis, kai jos būna iškirstos (man atrodo, tai vadinama „grandymu"), į vagonėlius. Jam ir jo porininkui mokama už padarytus vienetus po 2/2 už toną, kiekvienam po 1/1. Dirbant visą darbo laiką, jo atlyginimo vidurkis siekia 2 £–10–0 per savaitę. Išskaitymai iš užmokesčio —

* 3 [Orwello ranka rašyta pastaba].

6/11. Jis dirba Dartone, už maždaug 4 mylių, todėl vyksta į darbą autobusu[35]. Kelionė jam kasdien atsieina 6 p. Taigi jo grynosios pajamos, dirbant visą darbo savaitę, sudaro apie 2 £–0–0.

Ponia G. yra maždaug 10 metų jaunesnė*, motiniškos išvaizdos, visą laiką gaminanti valgį ir tvarkanti kambarius, akcentas ne toks stiprus kaip jos vyro. Dvi mažos mergaitės, Doreena ir Ireena (tarimas?), 11 ir 10 metų. Kiti gyventojai yra našlys stalius, pasamdytas staliaus darbams naujame šunų treke, ir jo sūnus, maždaug 11 metų, taip pat profesionali dainininkė, dainuojanti vienoje iš smuklių. Visos didesnės smuklės Barnslyje dažniau ar rečiau samdo dainininkes ir šokėjas (kai kurios iš jų labai nedorovingos, pasak ponios G.).

Namas labai švarus ir tinkamas gyventi, o mano kambarys geriausias iš visų čia nuomojamų kambarių. Šįkart medvilninė flanelė.

35. *autobusu*: Orwello ranka atlikta pirminio žodžio „tramvajus" pataisa.

1936 03 14: Praėjusį vakarą ilgai kalbėjausi su ponu G. apie jo išgyvenimus karo metais. Ypač apie simuliaciją, kurią jis matė tuo metu, kai pats dėl kojos sužeidimo tapo invalidu, ir apie gydytojų sumanumą, nustatant jos atvejus. Vienas vyras dėjosi esąs visiškai kurčias ir jam gerai sekėsi per dvi valandas vykusį patikrinimą. Jam galiausiai ženklais buvo paaiškinta, kad jis bus atleistas nuo tarnybos, todėl galįs eiti, bet kaip tik tuo metu, kai jis jau ėjo pro duris, gydytojas atsainiai pratarė: „Ar galite uždaryti paskui save duris?" Žmogus atsisuko ir jas uždarė, o jį pripažino tinkamu tikrajai karinei tarnybai. Kitas vyras apsimetinėjo psichiniu ligoniu, ir tai jam būtų pavykę. Kurį laiką jis vaikštinėdavo aplink su virvele, prie kurios galo pririšta sulenkta smeigė, dėdamasis žvejojantis žuvis. Galiausiai jis buvo paleistas iš kariuomenės, o išsiskirdamas su G. kilstelėjo paleidimo dokumentus ir tarė: „Štai ką aš žvejojau." Tai man priminė simuliaciją, kurią teko matyti būnant *Hôpital Cochin*[36], Paryžiuje, kurioje bedarbiai buvo įsigudrinę likti keliems mėnesiams, apsimesdami sergą.

Vėl žvėriškai šalta. Šįryt šlapdriba. Tačiau man vakar atvažiuojant traukiniu jie arė, o žemė atrodė labiau pavasariškai, ypač viename lauke, kuriame ji buvo labai juoda, nepanaši į netoliese įprastą molžemį, o noragui apverčiant ją, žemė priminė peiliu pjaustomą šokoladinį saldainį.

Šiame name jaučiuosi labai patogiai, tačiau nemanau, kad Barnslyje rasiu daug įdomių dalykų. Nepažįstu čionai nieko, išskyrus Wilde'ą, kuris yra visiškai neaiškus. Niekaip negaliu sužinoti, ar yra čia N.D.B.J. Viešoji biblioteka niekam tikusi. Nėra nei tinkamos skaityklos ir, atrodo, nėra leidžiama atskira, tik Barnslio, adresų knyga.

* Jiems iš tikrųjų yra 50 ir 38 [Orwello ranka rašyta pastaba].

36. *Hôpital Cochin*: Orwellas buvo paguldytas į šią Paryžiaus ligoninę dėl „une grippe“ 1929, nuo kovo 7 iki 22. Savo patirtį aprašė apybraižoje „Kaip miršta vargeta“* (1946, lapkričio 6), *CW*, XVIII, p. 459–467.

1936 03 15: Vakar vakare su Wilde'u ir kitais — į Darbininkų klubų ir draugijų susivienijimo Pietų Jorkšyro skyriaus visuotinį susirinkimą, vykstantį viename iš Barnslio klubų. Apie 200 žmonių, visi energingai doroja alų ir sumuštinius, nors dar tik 4.30 popiet — jiems tądien suteikta išeiginė. Klubas buvo didelis pastatas, iš tiesų tai išplėsta smuklė su viena didele sale, kurią galima naudoti koncertams etc. ir kurioje vyko susirinkimas. Tai vienur, tai kitur atmosfera atrodė šiek tiek įsiaudrinusi, tačiau Wilde'as ir pirmininkas laikė juos gana tvirtai ir buvo tikri sceninės kalbėsenos ir procedūros meistrai. Balanse atkreipiu dėmesį, kad W. atlyginimas yra 260 £ *per annum*. Anksčiau aš niekad neįsivaizdavau šių vyrų darbininkų klubo skaičiaus ir svarbos, juoba Šiaurėje, o ypač Jorkšyre. Susirinkime dalyvavo po du delegatus iš visų Pietų Jorkšyro klubų. Sakyčiau, iš viso turėjo būti 150 delegatų, atstovaujančių 75 klubams ir maždaug 10 000 narių. Ir tai — tik Pietų Jorkšyre. Po susirinkimo mane nusivedė išgerti arbatos komiteto kambaryje, kuriame buvo apie 30, mano manymu, svarbesnių delegatų. Turėjome šalto kumpio, duonos ir sviesto, pyragaičių ir viskio — jo visi įsipylė į arbatą. Paskui su W. ir kitais nuėjau į Radikalų ir liberalų klubą miesto centre; ten man jau buvo tekę lankytis. Čia vyko kažkas panašaus į koncertą rūkoriams, mat šie klubai, kaip ir smuklės, savaitgaliais samdo dainininkus etc. Buvo pakviestas toks gana pakenčiamas storžievis komikas, kuris laidė sąmojus iš ciklo apie uošves, o ir gėrimų pakako. Wilde'o akcentas tokioje aplinkoje tampa gerokai stipresnis. Regis, šie klubai buvo įsteigti iš labdaringų paskatų devyniolikto amžiaus viduryje ir, žinoma, propagavo blaivybę. Tačiau jie išsigelbėjo, tapę finansiškai savarankiškais, ir išaugo į išgirtas kooperatines smukles. Grey'jus, kuris priklauso Radikalų ir liberalų klubui, sako, kad nario mokestis jam atsieina 1/6 p už ketvirtį, o visi gėrimai 1 arba 2 p už pintą pigesni nei baruose. Jaunuoliai iki 21 metų nepriimami, į narius nepriimamos (aš manau) moterys, tačiau jos gali lankytis kartu su savo vyrais. Kai kurie klubai atvirai nepolitiniai, ir iš to, taip pat iš fakto, kad dauguma jų narių yra labiau pasiturintys darbininkų klasės atstovai, — bedarbių palyginti nedaug, — galima nuspėti grėsmės, jog šie galės būti mobilizuoti antisocialistiniams tikslams, užuomazgas.

Pokalbis su vyru, anksčiau dirbusiu šachtininku, o šiuo metu — Korporacijos juodadarbiu. Jis pasakojo, kokios buvo gyvenimo sąlygos Barnslyje jo vaikystėje. Jis augo name, užpakaline siena prisišliejusiame prie kito pastato; jame gyveno 11 žmonių (man atrodo, du miegamieji); kad patektum į išvietę, reikėdavo eiti 200 jardų, o be to, dalytis ja su 36 žmonėmis.

* Angl. *How the Poor Die* (vert. past.).

Susitariau dėl nusileidimo į Grimetorpo šachtą ateinantį šeštadienį. Tai labai šiuolaikiška šachta su mechanizmais, kokių nėra niekur kitur Anglijoje. O ketvirtadienį popiet planuoju leistis į „dienos skylę". Vyras, su kuriuo kalbėjausi, pasakojo, kad joje iki anglių kirtavietės yra visa mylia kelio, todėl jeigu „kelionė" sunki, aš neisiu viso atstumo: noriu tik pamatyti, kas yra toji „dienos skylė", todėl neketinu savęs luošinti taip, kaip pastarąjį kartą.

Sugrįžęs iš šachtos G. nusiprausia prieš valgį. Nežinau, ar tai yra įprasta, bet man yra dažnai tekę matyti šachtininkus, sėdančius valgyti Kraisčio menestrelių* veidais — visiškai juodais, išskyrus raudonas lūpas, kurios valgant nusivalydavo. Parėjęs namo G. būna juodas it rašalas, o ypač jo galvos oda, todėl šachtininkai paprastai būna trumpais plaukais. Jis prisipila didžiulį dubenį karšto vandens, išsirengia iki juosmens ir labai metodiškai prausiasi: pirma plaštakas, paskui rankas, dilbius, tada krūtinę ir pečius, o paskiausiai — veidą ir galvą. Kai nusišluosto, žmona plauna jam nugarą. Jo bamba vis tiek lieka anglies dulkių gūžta. Spėju, žemiau juosmens jis paprastai būna visiškai juodas. Veikia viešosios pirtys, į kurias šachtininkai eina maudytis, bet ne dažniau — tokia taisyklė — kaip kartą per savaitę, ir tai nieko nuostabaus, mat šachtininkai neturi daug laiko tarp darbo ir miego. Faktiškai nėra šachtininkų namų, žinoma, jei tai ne naujieji Korporacijos namai, kuriuose būtų vonios kambarys. Tik viena kita akmens anglies kasybos kompanija yra įrengusi maudyklę šachtos viršuje.

Pastebiu, kad G. valgo nedaug. Šiuo metu, dirbdamas popietinėje pamainoje, pusryčiams valgo tiek pat, kiek ir aš (kiaušinis, kumpis, duona — be sviesto — ir arbata), o priešpiečiams, apie pusę dvyliktos, — lengvi užkandžiai: duona ir sūris. Jis sako negalįs dirbti, kai būna per daug pavalgęs. Į šachtą pasiima tik duonos su taukais ir šaltos arbatos. Tai yra įprasta. Vyrai, būdami tokioje tvankumoje, daug valgyti nenori, be to, jiems nėra skirta laiko maitinimuisi. Namo jis grįžta tarp 10 ir 11 vakaro, ir tik tada, vienintelį kartą per parą, pavalgo iki soties.

1936 03 16: Vakar vakare buvau pasiklausyti Mosley'o[37], kalbėjusio bendruomenės salėje, kuri buvo sukonstruota kaip teatras. Ji buvo pilna — manyčiau, dalyvavo apie 700 žmonių. Budėjo apie 100 juodmarškinių, neskaitant dviejų ar trijų iš pažiūros geibių tipų ir merginų, pardavinėjančių „Action"[38] etc. Mosley'is kalbėjo pusantros valandos ir, mano nusivylimui, įsivaizdavo susitinkąs pats su savimi. Iš pradžių buvo nušvilptas, bet pabaigoje jam garsiai plojo. Keletas žmonių, kurie bandė įsiterpti su klausimais, buvo išmesti laukan, o prieš vieną iš jų, — šis, kiek man teko matyti, norėjo tik išgirsti atsakymą į savo klausimą, — buvo panaudotas visiškai bereikalingas smurtas: keletas juodmarškinių

* Aliuzija į XIX a. populiarią trupę „Christy Minstrels", kurios nariai, dėdamiesi juodaodžiais, dažydavo veidus juodai. (Vert. past.)

užpuolė jį ir ėmė smarkiai mušti, nors jis pats tuo tarpu sėdėjo ir nė nebandė paleisti į darbą kumščių. M. yra labai geras kalbėtojas. Tai, ką jis kalbėjo, buvo įprastas gražbyliavimas: laisvoji prekyba visoje Imperijoje, būtinybė įveikti žydą ir užsienietį, atlyginimo padidinimas ir visuotinis darbo laiko trumpinimas etc., etc. Po įžanginio nušvilpimo auditorija iš (daugiausia) darbininkų klasės atstovų leidosi lengvai mulkinama M., kalbėjusio tartum iš socialisto perspektyvos, smerkusio viena kitą keičiančių vyriausybių klastą darbininkų atžvilgiu. Priekaištai dėl visko buvo skirti paslaptingoms tarptautinėms žydų gaujoms, finansuojančioms, be kita ko, ir Britanijos leiboristų partiją, ir sovietus. M'o pareiškimui dėl tarptautinės situacijos — „Anksčiau mes kovėmės prieš Vokietiją, kai toji vaidijosi su Britanija; tačiau dabar į jų rietenas su žydais mes nesikišime“[39] — buvo pritarta garsiais plojimais. Vėliau, kaip paprastai, buvo užduodami klausimai, ir aš buvau nustebintas, kaip lengva maustyti neišsilavinusią auditoriją, jei esi jau iš anksto parengęs kažkiek sąmojų, leidžiančių išsisukti nuo keblių klausimų, eg. M. be perstogės liaupsino Italiją ir Vokietiją, bet, paklaustas apie koncentracijos stovyklas etc., visada atsakydavo: „Mes nesekame jokiais užsienio pavyzdžiais; tai, kas vyksta Vokietijoje, neturi įvykti pas mus.“ O į klausimą „Iš kur jūs žinote, kad jūsų paties pinigais nėra finansuojama pigi darbo jėga iš svečių šalių?“ (M. buvo pasmerkęs esą taip besielgiančius žydų finansininkus) M. atsakė: „Visi mano pinigai yra investuoti Anglijoje“, ir aš manau, kad palyginti nedaugelis iš publikos suprato, jog tai tėra tušti žodžiai.

M. pradžioje pareiškė, kad kiekvienam, išvarytam iš salės, bus pareikštas kaltinimas pažeidus viešų susibūrimų įstatymą. Nežinau, ar tai buvo padaryta iš tikrųjų, bet tokia teisė, galimas daiktas, egzistuoja. Dėl to verta atkreipti dėmesį į labai reikšmingą faktą, kad *pastato viduje* nebudi policija. Prieš bet kurį žmogų, pertraukusį kalbėtoją, gali būti panaudotas fizinis smurtas, jis gali būti išmestas laukan, o paskui dar ir apkaltintas, o tai, kas yra laikoma trukdymu, nusprendžia, žinoma, tvarkdariai, ie. pats M. Taigi už klausimą, į kurį M. sunku atsakyti, visiškai įmanoma ne tik gauti į kaulus, bet dar ir piniginę baudą.

Susirinkimui baigiantis, lauke susibūrė gausi minia, mat kilo viešas pasipiktinimas dėl išmestų vyrų. Aš ilgai laukiau minioje, norėdamas pamatyti, kas turėtų įvykti, bet M. ir jo partija nepasirodė. Paskui policijai pavyko perskirti minią, ir aš atsidūriau priekyje, tada vienas policininkas nurodė man pasitraukti, tačiau kalbėjo ganėtinai mandagiai. Aš apėjau aplink ir atsistojęs minios gale vėl ėmiau laukti, bet M. vis tiek nepasirodė, todėl padariau išvadą, jog jis bus išsėlinęs pro užpakalines duris, ir išėjau namo. Tačiau ryte, nuėjęs į „Chronicle“ redakciją, išgirdau, kad ten buvo mėtomasi akmenimis, o du vyrai areštuoti ir perduoti kardomajam kalinimui.

G. šįryt perėjo į ankstyvąją ryto pamainą. Jis keliasi 3.45, o darbe, ie. anglių kirtavietėje, turi būti šeštą. Namo grįžta popiet, apie 2.30. Jo žmona nesikelia paruošti jam pusryčių, o jis sako, kad tik vienas kitas šachtininkas leidžia savo

žmonoms tai daryti. Taip pat vis dar pasitaiko šachtininkų, kurie pakeliui į darbą sutikę moterį apsisuka ir grįžta namo. Einant į darbą sutikti moterį laikoma bloga lemiančiu ženklu. Man atrodo, kad tai yra taikoma tik ankstyvajai rytinei pamainai.

37. *Mosley'is*: seras Oswaldas Mosley'is, baronetas (1896–1980), kariavęs Pirmajame pasauliniame kare ir visam gyvenimui likęs luošas. Pirmą kartą (1918) išrinktas į Parlamentą (kaip konservatorius), o vėliau, 1924, jau kaip nepriklausomas politikas, įstojo į ILP* ir 1929 tapo Parlamento nariu nuo LP. Vėliau įsteigė Naująją partiją, o 1932 — Britanijos fašistų sąjungą (BFS). 1936 vedė Dianą, vieną iš Mitfordo seserų, o vestuvės įvyko dr. Josefo Goebbelso namuose. Karo metais buvo internuoti.
38. *„Action"*: Britanijos fašistų sąjungos žurnalas. 1936 liepos 9 ponia Hastings Bonara pasiteiravo Orwello, ar ji, rašydama recenziją į „Action", negalėtų pacituoti scenos iš Trafalgaro aikštės (*A Clergyman's Daughter*). Ji rašė tikėdamasi, kad jis nėra užkietėjęs antifašistas, todėl atrašys jai: „ŽINOMA." Tačiau Orwellas neabejotinai buvo kaip tik toks. Vėlesniame laiške ji tvirtino, kad bent jau BFS turinti programą kaip „palengvinti mūsų „Vargdienių" dalią".
39. *žydai*: po septynių mėnesių, spalį, Mosley'is bandė priversti BFS dalyvauti prieš žydus nukreiptame protesto žygyje Londone, Ist Ende. Kaip atsakas į tai kilo smurtingas pasipriešinimas, išaugęs į vadinamąsias Keiblo gatvės kautynes.

1936 03 18: Barnsley'o viešosios maudyklės yra labai prastos. Senamadiškos vonios ne per švariausios, o ir tų pačių toli gražu neužtenka. Iš visko sprendžiant, manau, kad maudyklių turėtų būti apie 50**, o šiame mieste gyvena 70–80 tūkstančių gyventojų, kurių didžiuma — šachtininkai, neturintys namuose vonios, išskyrus tuos, kurie gyvena Korporacijai priklausančiuose naujuose namuose.

Keletas keistų sutapimų. Kai buvau nuvykęs į susitikimą su Lenu Kaye'u, jis rekomendavo man susipažinti su Tommy Degnanu, kurį man buvo rekomendavęs ir Paddy Grady Vigane. Tačiau dar keisčiau, kad D. buvo vienas iš vyrų, išmestų iš Mosley'o susirinkimo, tiesa, ne tas, susidorojimą su kuriuo mačiau savo akimis. Išėjau susitikti su D. vakar vakare ir turėjau šiek tiek pavargti, kol jį radau. Jis gyvena baisioje daržinėje prie vadinamojo Sodo namo, seno, veik sugriuvusio pastato, kurį užėmęs pustuzinis bedarbių pavertė kažkuo panašiu į nuomojamą būstą. Pats D. nėra bedarbis, tik šiuo metu „vaidina" jį, nes kelios dienos iki sumušimo, patirto M. susirinkime, buvo nežymiai apkultas per akmenų griūtį šachtoje. Mes išvykome ieškoti vyro, kurį buvau matęs išmetamą iš susirinkimo, mat, prieš rašydamas į laikraštį, norėjau surinkti kuo išsamesnę informaciją ir pamatyti jo mėlynes, tačiau nepavyko jo rasti, todėl planuoju pasimatyti su juo šiandien. Paskui gatvėje netikėtai susidūrėme su kitu vyru, kurį irgi mačiau išvaromą iš susirinkimo. Susidorojimas su juo buvo įdomus pavyzdys, iliustruojantis, kaip Mosley'io tipo demagogas bet kokį skandalą gali išaiškinti klaidingai ir panaudoti savo naudai. Salės gale kilus šurmuliui, pasta-

* Nepriklausoma leiboristų partija (angl. ILP), 1893 Britanijoje įsteigta socialistinės pakraipos partija, 1906–1932 buvo Leiboristų partijos sudėtyje. (Vert. past.)

** Iš tikrųjų 19! [Orwello ranka rašyta pastaba].

rasis, — atrodo, jo pavardė Hennesy*, — prasiveržė prie pakylos, ir visi pamanė, kad jis ketina kažką sušukti ir pertraukti M'o kalbą. Tąsyk šis įvykis man pasirodė kurioziškas: nors jis, užlipęs ant pakylos, nė nešūktelėjo, juodmarškiniai netrukus sučiupo jį ir išgrūdo iš salės. Tuo tarpu M. suriko: „Tai tipiška Raudonųjų taktika!" O įvyko, kaip dabar atrodo, štai kas. Hennesey° [turėtų būti „Hennessey"] išvydo, kad juodmarškiniai salės gale daužo D., bet negalėjo nusigauti iki jo ir jam padėti, nes viduryje nėra jokio praėjimo; tačiau praėjimas buvo iš dešinės, o patekti ten galėjai tik per pakylą. Išvarytam iš susirinkimo D. buvo pareikštas kaltinimas nusižengus Viešų susibūrimų įstatymui, bet H. — ne. Dar nežinau, ar buvo pareikštas kaltinimas kitam vyrui, Marshallui. Iš susirinkimo buvo išvaryta ir moteris, — tai vyko kažkur pačiame gale, ir aš nemačiau, — jai ruporu buvo sutrenkta galva, ir ji dieną praleido ligoninėje. D. ir H. buvo kartu tarnavę armijoje; H. buvo sužeistas į koją, o D., 1918 m., V armijai[40] patyrus pralaimėjimą, pateko į nelaisvę. D., kaip šachtininkas, buvo išsiųstas dirbti Lenkijos kasyklose. Jis sakė, kad ten visų šachtų viršuje buvo maudyklės. H. teigia, kad ir prancūzai jas turi.

40. *V armijai*: galimas daiktas, D. buvo paimtas į nelaisvę tuo metu, kai vokiečiai 1918 kovo 21, vadovaujami Ericho Ludendorffo, pradėjo pavasarinę karinę kampaniją į pietus nuo Somos upės. Penktoji armija buvo priversta trauktis ir patyrė didelius nuostolius.

G. papasakojo man žiaurią istoriją, kaip jo vienas draugas, „padienis", buvo palaidotas gyvas. Jį užklupo nedidelė akmenų griūtis, ir jie, nuskubėję prie jo, nors ir nepajėgė visiškai ištraukti, išlaisvino galvą ir pečius, kad draugas galėtų kvėpuoti. Jis buvo gyvas ir kalbėjo su jais. Tuomet jie pastebėjo, kad skliautas vėl smunka, todėl turėjo gelbėtis patys. Jis vėl buvo užverstas, ir jie vėl sugebėjo nusigauti iki jo, atkasti galvą, o jis ir šįkart buvo gyvas ir kalbėjo su jais. Tada griūtis vėl pasikartojo, bet šįkart jie užtruko kelias valandas, kol prasibrovė iki jo, o draugas jau buvo miręs. Tačiau svarbiausia šioje istorijoje, G'o požiūriu, kad vyras iš anksto žinojo, jog ši kasyklos vieta esanti nesaugi ir jis gali būti čia palaidotas: „Ši mintis taip stipriai veikė jį, kad jis, prieš išvykdamas į darbą, pabučiavo savo žmoną. Paskui jis man pasakojo, kad tai buvo pirmas po daugelio metų bučinys žmonai."

Netoliese gyvena labai sena moteris, Lankašyro gyventoja, kadaise dirbusi šachtoje, su pakinktais ir grandine traukusi vežimėlius su akmens anglimis. Jai dabar 83-eji, todėl manau, kad tai turėjo būti aštuntajame dešimtmetyje.

1936 03 19: Baisiai išsekęs po nusileidimo į „dienos skylę", mat, savaime suprantama, atėjus metui nepajėgiau pasakyti, kad nenoriu eiti iki kirtavietės.

* Jo pavardė — Firthas, o man pasigirdo „Hennessey", nes mus supažindinant jį pristatė kaip Hellisą Firthą. (Ellis Firthas — čia žmonės labai kaprizingi dėl raidės „H".) [Orwello ranka rašyta pastaba]. Hennessey'o pavardės tarimo variacijos yra paties Orwello. Apie Elliso Firtho savaitės biudžetą rašoma *CW*, X, p. 365–367.

Nusileidau kartu su „pavaduotoju“ (p. Lawsonu) apie 3 val. popiet ir išlipau apie 6.30. L. teigė, jog mes sukorėme beveik 2 mylias. Turiu pripažinti, man sekėsi kur kas geriau negu Vigane — galbūt todėl, kad eiti buvo šiek tiek lengviau, o taip, mano nuomone, ir buvo — apie trečdalį kelio buvo galima įveikti einant stačiomis, — arba todėl, kad L., jau senukas, derino savo tempą prie manęs. Pagrindinė šios šachtos ypatybė, neskaitant to, kad tai — „dienos skylė“, yra nežmoniška drėgmė daugelyje jos vietų. Tai vienur, tai kitur vanduo bėgo ganėtinai stipria srove, todėl visą dieną ir dalį nakties laikomos įjungtos didžiulės pompos. Vanduo pumpuojamas aukštyn, į žemės paviršių, kur telkšo didokas klanas, tačiau, kad ir kaip būtų keista, vanduo skaidrus ir švarus, — pasak L., jis yra geriamas, — o dėl jame plaukiojančių nendrinių vištelių atrodo dekoratyvus. Mes leidomės žemyn, kai rytinė pamaina lipo į viršų, o popietinėje pamainoje dėl man nesuprantamų priežasčių dirba palyginti nedaug darbininkų. Kirtavietėje, kai nusigavome į ją, anglių pjovimo įrenginys neveikė, bet ten buvę vyrai įjungė jį, norėdami man parodyti, kaip jis veikia. Dantys, sumontuoti ant besisukančios grandinės, — iš esmės tai yra nepaprastai tvirtas ir galingas juostinis pjūklas, — prasikerta po kirtaviete, paskui milžiniški anglies luitai kirtikliais nesunkiai parverčiami ir suskaldomi, o tada kraunami į vežimėlius. Kai kurie anglies luitai prieš juos suskaldant buvo maždaug 8 pėdų ilgio, dviejų pločio ir keturių aukščio, — tarpsluoksnis, mano manymu, yra keturios pėdos šeši, — o sverti turėjo daug tonų*. Kirsdama mašina savo eiga juda atgal arba pirmyn, kaip reikia, išilgai kirtavietės. Vieta, kurioje dirbo šie žmonės ir skaldytas akmens anglis krovė į vežimėlius, buvo nelyginant pragaras. Aš niekada nebuvau pagalvojęs apie tai, kad veikiančios mašinos kelia tokius anglies dulkių debesis, jog nuo jų kone troškau, o matyti galėjau vos kelių pėdų atstumu. Jokių kitų lempų, išskyrus senamadiškas Deivio lempas, kurios yra tik dviejų trijų žvakių stiprumo, ir aš stebėjausi, kaip šie vyrai gali įžiūrėti, ką dirba, nebent keli susieitų į viena. Norint kirtavietėje patekti iš vienos vietos į kitą, reikia ropoti baisiais tuneliais, iškirstais tiesiog per anglis, jardo aukščio ir dviejų pėdų pločio, o paskui šliaužti ant užpakalio per milžiniškus anglies luitus. Žinoma, tai darydamas paleidau iš rankos savo lempą, ir ji užgeso. L. šūktelėjo vienam ir dirbančių vyrų, ir šis davė man savąją. Paskui, L. pasiūlius: „Ar nenorėtum atsikirsti anglies atminimui?“ (mat svečiai visada tai daro), paėmiau kirtiklį ir bekirsdamas anglies gabalėlį stuktelėjau antrąją lempą; tai mane sutrikdė ir leido suprasti, kaip lengva čionai paklysti, jei nežinai kelių.

Praėjome pro vežimėlius, gabenančius sutvirtinimus etc., elektra sukama nesibaigiančia juosta slenkančius ten ir atgal. Šie vežimėliai juda vos 1½ mylios per valandą greičiu. Atrodo, visi šioje šachtoje dirbantys angliakasiai vaikšto su lazdomis, ir vieną tokią lazdą, kuri pasirodė esanti labai naudinga, jie davė man.

* Kubinis jardas anglies anglių sveria 27 cnt [1372 kg; Orwello ranka rašyta pastaba].

Jos yra dviejų pėdų ir šešių colių ilgio ir išskaptuotos prie pat gugos. Kai aukštis pakenčiamas (nuo 4 iki 5 pėdų), ranką galima laikyti ant gugos, o tais atvejais, kai reikia labai susilenkti, lazdą galima laikyti už įdubos. Daugelyje vietų po kojomis buvo toks purvas, koks būna sodybos kieme. Jie teigia, kad geriausia eiti, vieną koją statant ant bėgių, o kitą taikant į pavažas, jei tik galima jų rasti. Ten, kur aš vos ne vos kniūbčioju, šachtininkai bėga, žinoma, dvilinki. Jie sako, kad bėgti yra lengviau negu eiti, kai tik atsiranda įgūdžiai. Jaučiausi ganėtinai pažemintas, mat grįždamas atgal — ėjome pačiu tiesiausiu keliu — užtrukau tris ketvirčius valandos, nors angliakasiai sugaišta tik ketvirtį. Bet mes buvome tik artimiausioje kirtavietėje, kuri yra tik maždaug pusiaukelėje. Tolimiausių kirtaviečių angliakasiai eidami į darbą užtrunka beveik valandą. Šįkart aš gavau vieną iš naujųjų šalmų, į kuriuos daugelis, net ir ne šachtininkai, numoja ranka. Žiūrint iš šalies, jie labai primena prancūzišką arba itališką ploną šalmą, ir aš visada įsivaizdavau, kad jie pagaminti iš metalo. O jie yra iš tam tikro suspausto pluošto ir labai lengvi. Maniškis buvo tikra kankynė — per mažas, todėl labai žemai pasilenkus nukrisdavo. Tačiau kaip aš juo džiaugiausi! Einant atgal, kai buvau pavargęs ir negalėjau daugiau pasilenkti, būčiau dvidešimt kartų stuktelėjęs galvą, — sykį taip stipriai, kad nuskėliau didoką akmens gabalą, — bet absoliučiai nieko nejaučiau.

Namo grįžau drauge su L. per Dodvortą, nes čia lengviau įsėsti į autobusą. Eidamas į darbą ir grįždamas atgal jis sukaria dviejų mylių kelią gana stačiomis kalvomis, o prie viso to reikia pridėti ir kelią šachta, kurį tenka nueiti atvykus į darbą. Vis dėlto aš manau, kad jis, kaip „pavaduotojas", nedirba daug fizinio darbo. Šioje kasykloje jis triūsia jau 22 metus ir sako, kad žino ją taip gerai, jog nereikia net akių pakelti, norint pamatyti, kada artėja sija.

Aplink gieda paukščiai. Smulkūs rausvi guobų pumpurai, kokių niekada anksčiau nebuvau pastebėjęs. Lazdynai pasipuošę daugybe moteriškų žiedų. Bet man atrodo, kad senmergės, kaip įprastai, nukarpys juos visus velykinėms dekoracijoms.

Kai aš spausdinu mašinėle, šeima, ypač ponia G. ir vaikai, susirenka aplink mane ir akylai stebi, tikriausiai stebėdamiesi mano meistriškumu mažne taip pat, kaip aš stebiuosi šachtininkų sugebėjimais.

1936 03 20: Pokalbis su Firthu (žr. pastabas apie jo namus [41]). U.A.B. [42] jam kas savaitę moka 32/-. Ponia F. kilusi iš Derbišyro. Du vaikai: vienas — 2 metų ir 5 mėnesių, kitas — 10 mėnesių. Kol kas jie atrodo ganėtinai stiprūs, tačiau yra visiškai akivaizdu, kad kūdikystės metais jiems sekasi kur kas geriau negu vėliau, nes pirmaisiais trejais gyvenimo metais jie gauna paramą iš Kūdikių gerovės klinikos. Ponia F. kas savaitę gauna tris pakuotes maisto kūdikiams (pieno miltelių) ir mažą — „Nestle" pieno. Vienu metu, mėnesį, ji gavo pašalpą, 2/- per savaitę, kad galėtų nupirkti kiaušinių savo vyresniajam vaikui. Tuo

tarpu mes pasiuntėme atnešti alaus. Pastebėjau, jog abu F-ai leidžia vaikams paragauti alaus iš jų stiklinių. Dar vienas vaikelis zujo tai į namą, tai iš namo, prižiūrėdamas F. kūdikį. Prieš kelerius metus buvo nužudytas jos tėvas. Našle likusi motina gauna pašalpą, 22/- per savaitę, tačiau nežinau, iš kokio šaltinio, ir už juos turi išgyventi kartu su savo 4 vaikais.

41. Žr. *CW*, X, p. 558 (Rytų Alberto gatvė 12).
42. *Paramos bedarbiams departamentas* (angl. *Unemployment Assistance Board*). Išsamiau skaitykite „Kelionė į Vigano prieplauką", p. 85–86.

Anksčiau nebuvau girdėjęs, sužinojau tai iš F., kad kasyklų maudykles prie šachtų įrengė ne kompanijos, bet patys angliakasiai Socialinio aprūpinimo fondo lėšomis, kurios surenkamos iš jų mokamo nario mokesčio. Taip yra bent jau čia — reikės pabandyti išsiaiškinti, ar tokia padėtis visur. Be kita ko, tai dar vienas argumentas, ginčijantis teiginį, esą šachtininkai nenori arba nevertina maudyklų. Viena iš priežasčių, kodėl maudyklos yra ne prie visų šachtų, ta, kad įrengti maudyklą prie šachtų, kurių eksploatavimo laikas artėja į pabaigą, neapsimoka.

Pamiršau užsiminti, kad Ventvorto „dienos skylėje" ant sutvirtinimų dėl drėgmės auga keisti grybai, labai panašūs į medvilnę. Užtenka tik paliesti, ir jie pradingsta, palikdami tik šlykštų kvapą. Atrodo, kad lankašyrietis šachtininkas, užuot pasikabinęs žibintą ant sprando, laiko jį pasirišęs aukščiau alkūnės.

Šiandien G. uždirbo mažai arba visai nieko. Sugedo anglių pjoviklis, ir jis neturėjo ką krauti į vežimėlius. Kai taip atsitinka, darbininkai, gaunantys atlyginimą už padarytus vienetus, nesulaukia jokios kompensacijos, nebent šilingą ar du už atsitiktinius, šalutiniais vadinamus darbus.

Mačiau, kad „Manchester Guardian" neišspausdino mano atsakomojo laiško. Mosley'is ir aš manome, kad jie niekad jo neišspausdins. Nelabai tikėjausi, kad tai padarys „Times", bet manau, jog „M. G.", atsižvelgiant į jų reputaciją, galėtų.

1936 03 21: Šįryt leidausi į Graimtorpo šachtą. Šį sykį neišvargino, nes nenorėdami susidurti su besilankančiais Technikos koledžo studentais ėjome į artimiausią kasinį, esantį tik už maždaug ¼ mylios, ir beveik nereikėjo lankstytis.

Kasyklos gylis, bent jau toje vietoje, į kurią buvome nusileidę, yra tik truputį daugiau kaip 400 jardų. Mane vedžiojęs jaunas inžinierius manė, kad *vidutinis* keltuvo greitis yra 60 mi/h leidžiantis, vadinasi, jie galėtų išvystyti ir 80 ar net didesnį greitį. Man atrodo, tai perdėta, tačiau jie iš tikrųjų važiuoja greičiau už paprastą geležinkelio traukinį. Išskirtinis šios šachtos bruožas yra „vagonėlis", kuriame akmens anglys keliamos aukštyn specialiais keltuvais, užuot kėlus jas, pasitelkiant daugiau pastangų, vežimėliais. Pripildyti vežimėliai lėtai juda

pirmyn nuožulniais bėgiais, kontroliuojami šalia einančių darbininkų su stabdikliais. Visi vežimėliai trumpam sustoja ant svarstyklių, kur būna pasveriami, paskui juda toliau ir iškart po du patenka į savotišką konteinerį, kuris sugriebia juos už apačios, iškart apverčia ir supila anglis į lataką*, kuriuo jos patenka į keltuvą. Supylus 8 tonas, ie. maždaug 16 vagonėlių, jis pakyla ir išverčia anglis į panašų lataką išorėje. Paskui anglys nešamos juostiniu konvejeriu, automatiškai rūšiuojamos, pilant jas per sietą, ir plaunamos. Akmens anglys, kurios parduodamos gamykloms etc., iš karto suverčiamos į apačioje, geležinkelio linijoje, laukiančius vagonus, paskui šie pasveriami, jau iš anksto žinant jų pačių svorį. Tai vienintelė šachta Anglijoje, dirbanti pagal tokią sistemą, mat kitur anglys į viršų keliamos vežimėliais, o tai reikalauja daugiau laiko ir vežimėlių. Tokia sistema jau seniai veikia Vokietijoje ir JAV. Graimtorpo šachtoje per dieną išgaunama apie 5000 tonų anglies.

Šį kartą aš jau mačiau pildytojus, tikrai dirbančius anglių kirtavietėje, ir, išvydęs įvairias skirtingu metu atliekamas anglių gavybos operacijas, išskyrus sprogdinimą, daugmaž supratau, kaip tai vyksta. Anglių pjoviklis juda išilgai sienos, įsiskverbdamas po akmens anglies klodu iki 5 pėdų. Tada dideli akmens anglies luitai kirtikliais verčiami žemyn arba — pavyzdžiui, Graimtorpo anglys yra labai kietos — pirmiau išklibinami juos sprogdinant, o paskui ištraukiami. Pildytojai (jie patys jas ir ištraukia) krauna anglis ant juostinio konvejerio, slenkančio pro juos ir gabenančio iškasenas iki latakų, kuriais jos patenka į vežimėlius. Štai taip:

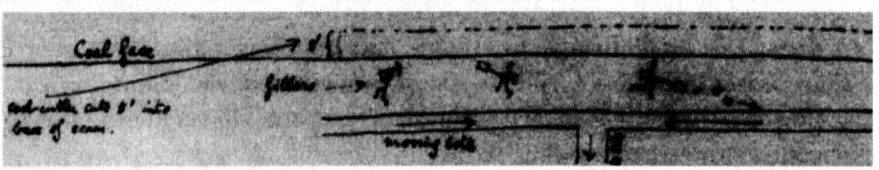

Kiek tai yra įmanoma, trys skirtingos operacijos vykdomos trijose skirtingose pamainose. Anglies pjovimo įrenginiu dirbama popietinėje pamainoje, sprogdinama naktinėje (tuo metu šachtoje būna mažiausiai darbininkų), o rytinėje pamainoje dirbantys pildytojai ištraukia anglis.

Vienas žmogus turi išvalyti 4 arba 5 jardų pločio vietą. Kadangi akmens anglies klodas yra maždaug jardo aukščio, o pjoviklis pasikasa per penkias pėdas, kiekvienam darbininkui tenka ištraukti ir pakrauti ant konvejerio juostos (tarkime) 14x5x3 kubinių pėdų anglių, kitaip tariant, 210 kubinių pėdų, o tai reiškia beveik 8 kubinius jardus. Jei kubinis jardas akmens anglių iš tikrųjų sveria 27 centnerius, vadinasi, tai turėtų būti daugiau kaip 10 tonų, ie. kiekvienas žmogus per valandą turi perkasti daugmaž toną. Baigus darbą, anglių kirtavietė

* Autorius rašo ne *chute* (angl. „latakas“), o *shute* (vert. past.).

būna nutolusi per 5 pėdas, todėl kitoje pamainoje juostinis konvejeris išardomas, perkeliamas 5 pėdas į priekį ir vėl surenkamas, įstatomi nauji ramsčiai.

Vieta, kurioje dirbo pildytojai, atrodė neįtikėtinai baisi. Išskyrus kad čia, kaip derėtų po žeme, nebuvo labai karšta. Tačiau kadangi akmens anglies klodas yra vos jardo aukščio arba šiek tiek aukštesnis, vyrai priversti į darbo vietą eiti klūpomis arba šliaužti ir niekada neatsistoja. Nuolatinis anglių kasimas per kairįjį petį jardą ar du tolyn nuo savęs, ir dar atsiklaupus, reikalauja didelių pastangų net iš įgudusių vyrų. Prie to reikia pridėti dar ir anglies dulkių debesis, visą laiką gniaužiančius gerklę ir trukdančius matyti. Visi vyrai buvo išsirengę, tik su kelnėmis ir antkeliais. Prasigauti pro juostinį konvejerį prie anglių kirtavietės buvo sunku. Reikėjo sulaukti palankaus momento, kai juosta trumpam sustoja, ir tuojau pat pro ją prasibrauti. Grįžtant atgal teko ropštis ant judančios juostos; manęs niekas nebuvo perspėjęs, jog tai sudėtinga, todėl aš tučtuojau nukritau nuo jos ir buvau nuvilktas į šoną, kol juosta nespėjo manęs nusviesti ant aplink netvarkingai išmėtytų ramsčių. Prie visų nepatogumų, kuriuos patiria čia dirbantys žmonės, reikia pridėti ir siaubingą ūžesį, skleidžiamą juostos, niekada nesustojančios ilgiau kaip maždaug minutę.

Šįkart švietė elektros lempos — apsauginės Deivio lempos šioje šachtoje nenaudojamos, išskyrus atvejus, kai reikia patikrinti, ar nėra dujų. Dujų buvimą jie nustato pagal liepsnos pamėlynavimą. Pagal tai, kokiame aukštyje liepsna išlieka mėlyna, jie apytikriai nustato dujų koncentracijos atmosferoje procentą. Visi keliai, kuriais ėjome, išskyrus vieną ar dvi galerijas, naudojamas atstumui sutrumpinti, buvo labai patogūs, gerai nutiesti, vietomis net grįsti. Galiausiai aš perpratau durų, pro kurias sykiais tenka praeiti, paskirtį. Oras ventiliatoriais išsiurbiamas iš vieno praėjimo ir savaime patenka į kitą. Tačiau jei nebūtų imtasi priemonių, jis trumpiausiu keliu grįžtų atgal, užuot cirkuliavęs po visą kasyklą. Taigi durys neleidžia orui sugrįžti trumpiausiu keliu.

Puikios maudyklės prie šachtos. Čia yra ne mažiau kaip 1000 karšto ir šalto vandens* dušinių. Kiekvienas šachtininkas turi dvi užrakinamas spinteles: vieną — šachtos drabužiams, ir kitą — kasdieniniams drabužiams (tam, kad šachtos drabužiai neišteptų kitų). Todėl jis gali ateiti ir išeiti švarus ir tvarkingas. Pasak inžinieriaus, maudyklės buvo įrengtos iš dalies šachtininkų socialinio aprūpinimo lėšomis, iš dalies dalininkų pinigais, taip pat prisidėjo ir kompanija.

Per savaitę G. du kartus vos ne vos išvengė akmenų griūties, o viena iš jų užkliudė jį besileidžiantį žemyn. Šie vyrai ilgai neištemptų, jei nebūtų pripratę prie tokių sąlygų ir nesugebėtų atsistoti ant kojų. Esu priblokštas skirtumo, kurį pastebiu tarp angliakasių šachtose ir gatvėje etc. viršuje, ant žemės, vilkėdami savo storais, netinkančiais drabužiais jie atrodo kaip visi paprasti žmonės, dažniausiai žemo ūgio, visiškai neįspūdingi ir niekuo neišsiskiriantys iš kitų, iš-

* Orwellas vartoja trumpinį *h.&c.* (vert. past.).

skyrus jų specifinę eiseną (plumpuojanti eigastis, labai platūs pečiai) ir mėlynus randus ant nosies. O po žeme, kai jie išsirengia, visų, senų ir jaunų, kūnai atrodo įspūdingai: išryškintas kiekvienas raumuo ir nepaprastai siauras juosmuo. Mačiau keletą šachtininkų, einančių į maudykles. Kaip ir maniau, jie yra visiškai juodi nuo galvos iki kojų. Taigi eilinis angliakasys, neturintis galimybės išsimaudyti, mažiausiai šešias dienas per savaitę yra juodas nuo juosmens iki kojų.

Svarstau, ką tokie žmonės kaip Firthai valgo. Jų pajamos yra 32/- per savaitę. Nuoma — 9/0½ p. Dujos — tarkime, 1/3. Anglys (tarkime, 3 cnt po 9 p) — 2/3. Kitos smulkios išlaidos (eg. F. moka profsąjungos nario mokestį) — tarkime 1/-. Lieka 18/6. Ponia F. iš Klinikos nemokamai gauna tam tikrą kiekį maisto kūdikiams, todėl kūdikiui išlaikyti, sakykime, skiria tik 1/-. Lieka 17/6. Šiaip ar taip, F. surūko keletą cigarečių, kurioms išleidžia, tarkime, 1/- (6 „Woodbines" pakelius per savaitę). Taigi lieka 16/6 per savaitę 2 suaugusiems ir dvejų metų mergaitei prasimaitinti, kitaip tariant, 5/6 vienam asmeniui per savaitę. Neskaičiuojant išlaidų drabužiams, muilui, degtukams etc. etc. Ponia F. sako, kad pagrindinis jų valgis yra duona ir uogienė. Jei tik pavyks padaryti tai subtiliai, paprašysiu F. pateikti man detalią vienos dienos maitinimosi ataskaitą.

1936 03 22: Kaye'jus sako, kad jo tėvas angliakasys (jau per senas dirbi) visada prausdavosi viršutinę kūno dalį iki pusės ir kojas nuo apačios iki kelių. Likusi kūno dalis buvo prausiama retai, tik po ilgos pertraukos, mat senis buvo įsitikinęs, kad viso kūno prausimas sukelia strėnų gėlą.

Komunistų mitingas Prekyvietėje kelia nusivylimą. Visų šių kalbėtojų komunistų bėda ta, kad jie, užuot vartoję populiarias idiomas, kalba ilgais sakiniais, kuriuose apstu „nepaisant" ir „vis dėlto", ir „kad ir kaip ten būtų" etc. Garvino [43] stiliaus įmantrybių, nors jų balse visuomet aiškiai girdėti provincijos, kitaip tariant, kokni, — šiuo atveju Jorkšyro, — akcentas. Man atrodo, jiems yra įteikiamos iš anksto parengtos kalbos, kurias jie išmoksta atmintinai. Baigus kalbėti kviestiniam pranešėjui, prabilo Degnanas, kuris kalbėjo kur kas geriau — jis kalba su labai ryškiu Lankašyro akcentu, o turėdamas galimybę, jei tik pats norėtų, pasirodyti kaip pagrindinis pranešėjas, tuo nesinaudoja. Įprastinė minia, kurią sudaro žiovaujantys įvairaus amžiaus vyrai abejingais veidais ir saujelė moterų, atrodančių gyvesnių už vyrus — manau, taip yra todėl, kad nė viena moteris nedalyvautų politiniuose mitinguose, jeigu pati ypač nesidomėtų politika. Apie 150 žmonių. Organizuojama rinkliava vieno jauno vyro, areštuoto susitikime su Mosley'iu, gynybai; buvo surinkta 6/-.

43. *J. L. Garvinas (1868–1947)*: „The Observer" dešiniųjų pažiūrų redaktorius, šias pareigas ėjęs 1908–1942.

Kartu su F. ir kitu vyru, kurio vardo nenugirdau, vaikštinėju aplink Barnslio

centrinę akmens anglies kasyklą ir stiklo fabriką išilgai kanalo. Ką tik mirusi pastarojo motina guli namie. Ji buvo 89-erių, 50 metų išdirbo pribuvėja. Nepastebėjau jame nė trupučio veidmainystės — šis žmogus juokėsi, laidė sąmojus ir ėjo į aludę išgerti etc. Aplink Barnslio centrinę po žeme tai stipriau, tai silpniau dega milžiniškos šlako krūvos. Tamsoje matyti per jas vingiuojančios ugnies gyvatės, ne tik raudonos, bet ir grėsmingai mėlynos (nuo sieros), kurios be perstojo tai prigęsta, tai vėl plykstelėja.

Pastebėjau, kad čia, kaip ir Safolke, vartojamas žodis *spink* (manau, kad taikomas didžiajai zylei, nors iš tiesų tai tėra mažas paukščiukas).

1936 03 23: Meplvele. Namai bene blogiausi iš visų, kokius man yra tekę matyti, akmeniniai vieno arba dviejų kambarių namukai, maždaug 20' iš 15' ir 15' aukščio, o gal ir mažesni ir faktiškai sugriuvę. Dalis jų priklauso anglių kasyklai, o jų nuoma kainuoja apie 3/-. Gatvelėje, vadinamoje Pavasario Sodais, kilo visuotinis pasipiktinimas, nes savininkai maždaug pusei nuomininkų išdalijo pranešimus, įspėjančius, kad jie iškeldinami dėl įsiskolinimų, kai kuriais atvejais siekiančių vos kelis šilingus (Firthas iš Barnslio gavo nurodymą išsikelti vien dėl to, kad yra įsiskolinęs vos 5/-, nors gali visiškai atsiskaityti, mokėdamas po 3 p per savaitę). Žmonės nusivedė mus pas save ir primygtinai prašė apžiūrėti jų namus. Siaubingas vidus. Pirmame name, į kurį užėjome (žr. pastabas [44]), senyvas tėvas, žinoma, jau nedirbantis, akivaizdžiai įsiutęs dėl pranešimo apie iškeldinimą iš namo, kurį nuomojosi jau 22 metus, sunerimęs kreipėsi į mus, manydamas, kad galime jam padėti. Motina atrodė santūresnė. Du sūnūs maždaug 24-erių, aukšti, tvirtai sudėti raudonplaukiai vyrai siaurais veidais, tačiau dėl prastos mitybos sulysę ir vangūs, o žvilgsniai buki, gyvuliški. Jų sesuo, truputį vyresnė, bet labai panaši į juos, per anksti susiraukšlėjusiu veidu, žvilgčiojo į F. ir į mane, taip pat tikėdamasi, kad mes galbūt galime padėti. Vienas sūnus, nekreipdamas į mus dėmesio, įsitaisęs priešais ugnį, visą laiką neskubėdamas bandė nusiauti kojines; jo kojos kone juodos nuo kibaus purvo. Dar vienas sūnus dirbo. Namas baisiai tuščias, — nemačiau jokios patalynės, išskyrus apsiaustus etc., — bet gana švarus ir tvarkingas. Už namo, purve, žaidžia vaikai, maždaug 5 ar 6 metų, basomis kojomis ir nuogi, išskyrus kažką panašaus į moteriškus marškinius. F. patarė nuomininkams atvykti į Barnslį ir susirasti jį arba Degnaną, jeigu jie ir toliau gaus pranešimus apie iškeldinimą. Aš paaiškinau jiems, kad savininkas tik blefuoja, patariau nenusileisti, o jeigu jis grasinsiąs teismu, pagąsdinti jį ir dėl neprižiūrėtų pastatų. Tikiuosi, pasielgiau teisingai.

Užmečiau akį į Browno romaną[45]. Š-s.

44. Žr. *CW*, X, p. 544.

45. *Browno romaną*: Aleco Browno *Daughters of Albion*(1935). Philipo Hendersono „The Novel Today" recenzijoje Orwellas apibūdino šią knygą kaip „didelį abejotinos vertės kamšalą" (*CW*, X, p. 534). Brūkšnelis trumpinyje — paties Orwello*.

1936 03 25: Vyrai išilgai telegrafo linijos, vedančios link Gaubero šachtos, iškrauna iš vagonų smulkias anglis. Anot jų, kasykla „negali atsikratyti šiukšlių", ir toliau krauna jas čia pat. Tai laikoma bloga lemiančiu ženklu. Jeigu šachtose jau kaupiamos smulkios anglys, tai reiškia, kad neilgai trukus jiems bus trumpinamas darbo laikas. Už iškrautą toną smulkių anglių jiems mokama 4 p. Vagone telpa apie 10 tonų, vadinasi, norėdami gauti įprastą dienos uždarbį, jie turi iškrauti 3 vagonus.

Manau, bjauriausia, ką man yra tekę matyti, bjauriau už bet kokią nešvarą, — už krūvas neplautų puodynių, įvairaus maisto atliekų ant linoleumu dengto stalo, baisius skudurinius demblius su juose įspaustais metų pėdsakais, — tai, kas mane slegia labiausiai, yra ant grindų išmėtytos laikraščių skiautės.

G. sunkiai susirgo bronchitu. Vakar neišėjo į darbą, bet šįryt, neabejotinai taip pat sirgdamas, spyrėsi eisiąs dirbti.

Ryt grįžtu į Lidsą, o pirmadienį [kovo 30] toliau — į Londoną.

* *B-s*, angl. *bullshit* (vert.past.).

NAMŲ DIENORAŠTIS, I DALIS

1938 m. rugpjūčio 9 d.–1939 m. kovo 28 d.

KARTU SU
MAROKO DIENORAŠČIU

1938 m. rugsėjo 7 d.–1939 m. kovo 28 d.

GRĮŽDAMAS IŠ VIGANO, Orwellas išsinuomojo patalpas* — Volingtone, Harfordšyre, po 7 šilingus 6 pensus už savaitę (šiais laikais tai sudarytų apie 15 £). Namas buvo paprastas, tuo labiau vertinant dabartiniais standartais, bet čia buvo užtektinai žemės, kad jis galėtų įgyvendinti dvi aistras: užsiauginti maisto ir laikyti ožkas bei vištas. Jo pirmoji ožka (su ja nusifotografavo, žr. Crick, 19 iliustracija) buvo vardu Murielė — tai ir ožkos „Gyvulių ūkyje" vardas. Jo maža krautuvėlė veikė iki pat karo pradžios, o gaunamų pajamų visiškai pakako susimokėti kuklų mokestį už nuomą. 1936 m. birželio 9 d. jis vedė Eileeną O'Shaugnessy. Atsidėjęs knygos „Kelionė į Vigano prieplauką" rašymui, Orwellas 1936 m. gruodžio 21-ą, pirmadienį, jos juodraštį įteikė Victorui Gollanczui. Maždaug tuo metu, kai Gollanczui buvo atiduotas knygos rankraštis, jį aplankė „Portmeirion" įkūrėjas Cloughas Williamsas Ellis, kuris pasiūlė ją iliustruoti. Yra išlikusi lapo, išplėšto iš Gollanczo bloknoto, skiautė, kurioje išvardyti pavadinimai (vaizduojama *CW*, I, p. xxxiii ir X, p. 530). Knygos leidimą užsakė ne „The Left Book Club" (kaip kartais manoma), bet 1937-ųjų pradžioje buvo nuspręsta, kad ją išleisti turi būtent šis klubas. Tai užtikrino plačią pardavimo rinką, o Orwellui — autorinį honorarą, kuris, atskaičius mokesčius, iki 1939 m. lapkričio 28 d. sudarė 604,57 £ ir gerokai viršijo didžiausią iš ankstesnių atlyginimų, pavyzdžiui, 127,50 £ honorarą už „Dienos Paryžiuje ir Londone".

Per Kalėdas Orwellas išvyko į Ispaniją, o pakeliui užsuko į Paryžių pasiimti kelionės dokumentų ir aplankė Henry Millerį. Iš pradžių jis ketino parengti reportažą apie Ispanijos pilietinį karą, tačiau netrukus įstojo į POUM (Marksistų susivienijimo darbininkų partijos) kariuomenę ir išėjo į Aragono frontą kovoti respublikonų pusėje. Jennie Lee, Aneurino Bevano žmona, dirbusi leiboristų vyriausybėse 1964–1970 metais, o vėliau tapusi kultūros ministre, viename savo laiške rašė, kad Orwellas atvyko į Barseloną be jokių rekomendacijų, už viską sumokėjo iš savo kišenės ir pelnė jos palankumą, rodydamas į savo batus, kabančius jam ant peties: „Jis suprato, kad negaus reikiamo dydžio batų, mat jo ūgis buvo daugiau kaip šešios

* *The Stores* (vert. past.).

pėdos. Taip George'as Orwellas su savo batais atvyko kautis Ispanijoje" (*CW*, XI, p. 5). Grįžęs iš fronto atostogų į Barseloną, jis kartu su POUM buvo įpainiotas į komunistų užmačias uždrausti visas revoliucines partijas, įskaitant ir POUM. Grįžęs atgal į frontą, buvo sužeistas į gerklę, vos ne vos išvengė mirties ir besigydydamas turėjo slėptis Barselonoje, kol kartu su savo žmona, Nepriklausomos leiboristų partijos vadovu Johnu MacNairu ir jauniausiu Orwello dalinio kovotoju Staffordu Cottmanu 1937 m. birželio 23 d. galėjo išvykti iš Ispanijos. Vėliau buvo rastas dokumentas, vienas iš tų, kurie sudarė teismo proceso prieš POUM oficialų protokolą, kuriame tvirtinama, kad jie buvę „nepataisomi trockistai", taigi neapykantos objektas komunistų režimui. Orwellas nė nenutuokė apie šio dokumento egzistavimą. Seras Richardas Reesas, susitikęs su Eileena Blair Barselonoje, kai ši dirbo ILP kontoroje, rašė: „Žvelgdamas į Eileeną Blair, pirmą kartą išvydau simptomus žmogaus, gyvenančio politinio teroro sąlygomis." 1937 m. kovo 8 d., Orwellui kovojant priešakinėse pozicijose, buvo išleista „Kelionė į Vigano prieplauką", ir artimiausią savaitgalį, dvi dienas, Eileena praleido fronte. Kaip rašyta Įžangoje, Orwello dienoraštis, arba dienoraščiai, parašyti jam būnant Ispanijoje, greičiausiai vis dar slepiami Maskvoje esančiame NKVD archyve.

Birželio pradžioje sugrįžęs į namus, Orwellas ėmėsi rašyti straipsnius ir apžvalgas, norėdamas autentiškai nušviesti Ispanijos įvykius, o vėliau pateikti knygą „Katalonijai pagerbti", nepaisydamas Victoro Gollanczo laiško, rašyto 1937 m. liepos 5 d., kuriame leidėjas teigė neketinantis publikuoti knygos, mat ji galinti „pakenkti kovai prieš fašizmą". Kitą dieną atėjo Rogerio Senhouse'o iš „Martin Secker & Warburg" laiškas, jame buvo rašoma, jog jie būtų suinteresuoti Orwello pasakojimu, nes jis „ne tik sukeltų didžiulį susidomėjimą, bet ir turėtų svarbią politinę reikšmę". Taip prasidėjo nesutarimai su Gollanczu, bet kaip tik tuo metu Orwello leidėjais tapo „Secker & Warburg".

1938-ųjų kovo 15-ą, po stipraus kraujoplūdžio iš plaučių, Orwellas atvyko gydytis į Preston Holo sanatoriją Eilsforde (netoli Meidstono), Kento grafystėje. Jam buvo įtariama tuberkuliozė, bet vėliau nuspręsta, kad veikiausiai tai yra kairiojo plaučio bronchoektazė (žr. Shelden, p. 316–319). Ligoninėje jis praleido visą vasarą, o balandžio 25-ą mažu 1500 egzempliorių tiražu buvo išleista knyga „Katalonijai pagerbti". Nors šiuo metu ji laikoma viena geriausių Orwello knygų (ir itin reikšmingu, asmenine patirtimi pagrįstu pasakojimu apie Ispanijos pilietinį karą), iki antrojo knygos leidimo 1951 m., jau po Orwello mirties, nebuvo parduota netgi tiek egzempliorių. Gydydamasis Preston Hole, 1938 m. birželio 13 d. Orwellas įstojo į Nepriklausomą leiboristų partiją, o 24 d. buvo išspausdintas jo straipsnis „Kodėl aš įstojau į I. L. P." (*CW*, XI, p. 167–169). Tačiau karo išvakarėse jis išstos iš partijos dėl jos pacifistinės pozicijos ir todėl, kad, jo nuomone, „jie kalbėjo nesąmones" ir tokiu būdu galėjo „padėti Hitleriui". Save jis apibūdino kaip neabejotinai „kairįjį", tačiau jam, kaip rašytojui, atrodė geriau būti „nepriklausomam nuo partinių etikečių" (*CW*, XII, p. 148). Ligoninėje Orwellas gydėsi iki pat rugpjūčio pabaigos. Jam

buvo rekomenduota žiemą praleisti šiltame klimate, ir jis su Eileena apsisprendė vykti į Maroką (kaip paaiškėjo, tai nebuvo pats geriausias sprendimas), iš nežinomo aukotojo gavę 300 £ dovaną arba paskolą. Orwellas niekada nesužinojo, kad pinigus jam parūpino romanistas L. H. Myersas, nes tai buvo padaryta tarpininkaujant Dorothy'ei Plowman (žr. *CW*, XI, p. 452). Vėliau Orwellas galėjo atsilyginti už šį geranorišką gestą, gavęs nemažas įplaukas už „Gyvulių ūkį", bet Myersas jau buvo miręs. Trumpam užsukę į Sautvoldą pas sunkiai sergantį Orwello tėvą, jie rugsėjo 2-ą garlaiviu „Stratheden" išplaukė iš Tilberio.

1938 m. Orwellas rašė du dienoraščius: dienoraštį namuose ir dienoraštį apie jo ir Eileenos atostogas Maroke, įskaitant kelionę ten ir atgal. Jo „Namų dienoraštis" prasideda 1938-ųjų rugpjūčio 9-ą, o „Maroko dienoraštis" — rugsėjo 7-ą. „Namų dienoraštis" rašytas ranka, o „Maroko dienoraštis" — spausdinimo mašinėle (žr. įžangines pastabas prie 1939 03 12 įrašo). Nereikšmingos klaidos ištaisytos be paaiškinimų. Orwellas į namuose rašytą dienoraštį buvo pridėjęs laikraščio iškarpų. Jos čia nepateikiamos, tik laužtiniuose skliaustuose nurodytos jų antraštės arba įterptas trumpas paaiškinimas, kas buvo patraukęs jo dėmesį. Šias iškarpas galima rasti Orwello archyve Londono universiteto koledže. Prie kai kurių įrašų yra paties Orwello pieštos iliustracijos, paprastai tuščiame kairiajame puslapyje. Jos buvo prijungtos prie iliustruojamų įrašų. Po svarbių datų pridėtos pastabos. Įrašų datos ir dalijimas pastraipomis (rankraštyje įvairuoja) suvienodinti.

Dienoraščiai susipina pagal datą. Orwellas palyginti dažnai tą pačią dieną rašė į abu dienoraščius. Tais atvejais, kai tą pačią dieną buvo rašoma į abu dienoraščius, pirmiau pateikiamas „Namų dienoraščio" įrašas, kuris žymimas raide N, o „Maroko dienoraščio" įrašai žymimi raide M. Abiejų dienoraščių išnašos yra bendros ir numeruojamos paeiliui.

NAMŲ DIENORAŠTIS, I DALIS

N

1938 rugpjūčio 9: Prie įvažiavimo, tarp daugiamečių gėlių, pagavau didelę gyvatę. Maždaug 2' 6" ilgio, pilkos spalvos, su juodomis žymėmis ant pilvo, bet ne ant nugaros, išskyrus platų strėlės smaigalį primenančią žymę ⇧ ant sprando. Nesu tikras, kad tai žaltys, nes šiems, mano manymu, išilgai nugaros paprastai eina plati strėliška žymė (⩓). Neketinau elgtis pernelyg pramuštgalviškai, todėl pakėliau ją už paties uodegos galo. Taip laikoma ji susirangė kone tiek, kad galėjo įkąsti man į ranką, bet šiek tiek pritrūko. Marksas [1] iš pradžių buvo susidomėjęs, bet pauostęs išsigando ir spruko šalin. Vietos gyventojai paprastai naikina visas gyvates. Gyvatės liežuvis įprastai vadinamas iltimis [2].

1. *Marksas*: Orwello šuo, juodas pudelis. Nežinoma, kieno garbei — Groucho ar Karlo Marxo — jis buvo taip pavadintas.
2. *iltimi*: nuo senų laikų buvo manoma, kad nuodinga gyvatė savo nuodus suleidžia dvišakiu liežuviu,

bet ne dviem iltimis, kaip užsimena Orwellas. Šekspyras „Ričarde II“ rašo: „... tesaugo tykanti gyvatė, / Ir jos nuodingas dvišakas liežuvis / Lai žudo tavojo valdovo priešus“ (3 veiksmas 2 scena 20–22 eil.). Žr. ir rugpjūčio 11 įrašą dienoraštyje.

N

Rugpjūčio 10: Dulksna. Vakare tirštas rūkas. Geltonas mėnulis.

N

Rugpjūčio 11: Šįryt visi paviršiai, net viduje, drėgni nuo rūko. Keistos nuosėdos ant mano tabakinės, akivaizdu, kad taip drėgmė veikia laką.

Labai karšta, bet popiet palijo.

Girdėjau pasakojant, jog šįryt žmonės sugavo dar vieną gyvatę — šįkart tai neabejotinai žaltys. Visa tai matęs vyras pasakojo, kad jie žalčiui ant kaklo užnėrė ploną virvę ir bandė peiliu išpjauti liežuvį, tikėdamiesi, jog paskui jis negalės „įgelti“.

Prinoko pirmieji 'Beauty of Bath' obuoliai.

N

Rugpjūčio 12: Iš pat ryto labai karšta. Po pietų staiga kilo audra ir labai smarki liūtis. Lijo tik 1½ valandos, bet per maždaug 50 jardų nuo vartų vanduo ant kelio ir šaligatvio pakilo per pėdą.

Pradeda rausti gervuogės.

N

Rugpjūčio 16: Keletą dienų buvo permainingi orai, lijo, kartais buvo karšta. Didesnė dalis kviečių ir miežių jau nupjauta ir sustatyta į stirtas. Prieš porą dienų vaikai prisiskynė daugmaž prisirpusių gervuogių. Prieš dvi naktis mačiau baltą pelėdą — pirmą per maždaug dvejus metus. Iš toli regėjau kitą paukštį, veikiausiai jauniklę pelėdą. Paprastieji kaštonai jau normalaus dydžio, bet dar nesunokę. Apyniai riešutų dydžio. Vakar vėl buvau nuėjęs į zoologijos sodą*. Dar viena liūtų jauniklių vada: liūtukai tik truputį didesni už kates, o visas kūnas taškuotas. Gimusieji prieš metus dabar yra maždaug senbernaro dydžio. Mėsos davinys liūtui — atrodo, jis maitinamas tik kartą per dieną — yra apie 6–7 svarai.

Sardinijos avis, muflonas[3], dideliu tešmeniu, nelyginant ožka, ir tikriausiai duoda visą pintą, o gal ir daugiau. Pastebėjau, kad zebro kanopos, bent jau priekinės, gana statmeniškos, tačiau asilų ir zebrų hibrido kanopos panašios į arklio. Hibrido ausys tik truputį didesnės, o šiaip panašios, nes jų forma beveik tokia pati kaip ir zebro.

3. *Sardinijos avis, muflonas*: laukinė avis, paplitusi Sardinijos ir Korsikos kalnuose, o kartu ir bet kuri stambi laukinė avis dideliais ragais.

* T. y. netoli Meidstono [Orwello pastaba].

N

Rugpjūčio 17: Šilta ir gera, silpnas vėjas.

Miežiai 22 akrų lauke dar nesustatyti į stirtas, tačiau stovi dvi stirtos kviečių, kurių dydis, sprendžiant iš šalies, yra 30' iš 18' x 24' (aukštis) ir 18' x 15' x 20' (aukštis). Jei mano apskaičiavimai teisingi, tai iš maždaug 14 akrų galima sukrauti 14 040 kubinių pėdų stirtą. Jei iš akro galima prikulti 1 toną, vadinasi, 1000 kubinių pėdų stirta prilygsta tonai grūdų. NB. Patikrinti, kai visas laukas bus sukrautas į stirtas.

Katžolės, pipirmėtės ir paprastosios bitkrėslės jau visai pražydusios. Žilės ir ožkarožės tuoj barstys sėklas. Kelios prisirpusios gervuogės. Rausta šeivamedžio uogos.

Ąžuolinės lentos etc. išpjautos iš šakų, o ne iš kamieno, vadinamos netikru ąžuolu ir yra šiek tiek pigesnės. Nebenaudojami geležinkelio pabėgiai pardavinėjami po 1 £ = 1 = 0 už 10 cnt. Vadinasi, vienas kaštuoja apie 1/-, ie. 2 p už pėdą.

[*Laikraščio iškarpa*: trumpas straipsnis apie žaliašerdę medieną.]

N

Rugpjūčio 19: Žr. stirtas javų lauke. Iš tikrųjų kviečių ir miežių plotas buvo maždaug toks pat, o javai sukrauti į 4 stirtas: dvi po 30' x 18' x 24' (aukštis) ir dvi po 18' x 15' x 20' (aukštis). Tai sudaro apie 28 000 kubinių pėdų stirtą iš 22 akrų. Vakar buvo giedra diena, šiek tiek vėjuota. Nemažai prisirpusių gervuogių. Sparčiai keičiasi šilauogių spalva. Riešutai jau beveik susiformavę. Nužydėjo valerijonai ir tūbės. Cemento apdailai patobulinti:

[*Laikraščio iškarpa*, kurioje aprašytas taikytinas metodas.]

Oras šiandien šaltas, vėjuotas ir gana drėgnas. Rausta gudobelės. Po pietų šiek tiek palijo.

N

Rugpjūčio 21: Vakar buvo saulėta, pakankamai šilta. Popiet ėjau pamatyti Kitės Kotės [4], druidų altoriaus ar kažko panašaus į jį. Jį sudaro keturi akmenys, išdėstyti maždaug taip:

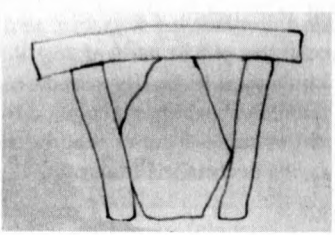

Aukštis apie 8', o viršutinis akmuo maždaug 8' keturkampis, kurio storis šiek tiek daugiau kaip pėda. Tai sudaro maždaug 70 kubinių pėdų akmens.

Laikoma, kad kubinis jardas (27 kubinės pėdos) anglies sveria 27 cnt, taigi viršutinis akmuo, jeigu tai būtų akmens anglis, svertų apie 3½ tonos. Galbūt ir daugiau, jei mano matavimai būtų tikslesni. Akmenys yra aukštos kalvos viršūnėje, todėl atrodo, kad jie stovi kitoje kaimo pusėje.

4. *Kit's Coty*: Kitės Kotės rūmai — tai statinys ilgajame pilkapyje, senovinėje laidojimo sampyloje, ant Mėlynojo Varpo kalvos, truputį į šiaurę nuo Eilsfordo. Orwello eskizas kartu su šiuo aprašymu pateikia ganėtinai išsamų stovinčių akmenų vaizdą.

[Laikraščio iškarpa: „Vaisių konservavimas be cukraus. Senoviškas kaimiškas metodas"; žr. 1938 08 28.]

N

Rugpjūčio 22: Šiltoka diena su liūtimis. Naktys darosi šaltesnės, labiau primena rudenį. Pamažu gelsta keli ąžuolai. Po lietaus aplink šliaužioja didžiuliai šliužai — maždaug 3" ilgio. Šiek tiek toliau nuo galvos — didelės skylės, tikriausiai ausys. Dviejų spalvų, vieni šviesiai rusvos spalvos, kiti balti, bet ir vieni, ir kiti — su ryškiai oranžiniais apvadais palei pilvo kraštą, todėl galima manyti, kad jie yra tos pačios rūšies, tik labai skiriasi spalva. Uodegos gale — glitūs gumulėliai, primenantys vandens sraigių kiaušinėlių apvalkalus. Didelis vabalas, maždaug tokio dydžio kaip elniaragio patelė, bet ne toks pat, iš pasturgalio išstumiantis beveik savo paties dydžio geltoną vamzdelį. Galimas daiktas, per tą vamzdelį dedami kiaušinėliai?

[*Laikraščio iškarpa* apie tai, kaip pasigaminti slyvinės.]

N

Rugpjūčio 22:[5] Sautvoldas: rytas vėsus, beveik visą dieną lyja.

Didžioji dalis javų viduje, sukrauta į stirtas. Gervuogės Safolke mažiau sunokusios nei Kente, visais kitais atžvilgiais augmenijos skirtumai nedideli.

Karpant sparnus naminiams paukščiams, užtenka apkirpti vieną sparną, geriau būtų dešinįjį (kairysis saugo kiaušides nuo šalčio).

Šalta arbata — gera trąša pelargonijoms.

5. *Rugpjūčio 22*: kadangi prie ankstesnio įrašo yra ta pati data, rugpjūčio 22-a, tai šis įrašas atliktas tikriausiai 23-ią. Prieš iškeliaudamas į Šiaurės Afriką Orwellas buvo nuvykęs į Sautvoldą aplankyti savo tėvų.

N

Rugpjūčio 25: Preston Holas: Safolke kur kas sausiau nei Kente. Iki mums atvykstant čia nelijo jau keletą savaičių, neužderėjo javai. Netoli nuo S-voldo mačiau keletą avižų ir miežių laukų, kuriuose nuimami javai užaugę tik apie 1' arba 18". Vis dėlto varpos atrodė normalios. Tikimasi didelio kviečių derliaus visame pasaulyje.

Mūsų užpakaliniame sode rastas ir dr. Collingso[6] sugautas lipikinis sfinksas. Neabejotinai atsilikėlis iš žemyno. Girdėjau, kad tai pirmas toks egzempliorius, aptiktas šioje vietovėje per 50 metų.

Čia labai paplitusios nedidelės pelėdos. Atrodo, rudosios pelėdos nė neegzistuoja. Dr. C. sako, kad gyvatė, kurią sugavau, buvo „lygiažvynis žaltys", nenuodingas ir nedažnai sutinkamas.

Šiandien ir vėl karšta.

Ima rinktis čigonai, atvykstantys skinti apynių. Vos tik jie sustato savo karavanus, paleidžiamos vištos ir akivaizdžiai tikimasi, kad jos nepaklys. Iš sausainių dėžių iškerpamos skardos atraižos drabužių spaustukams. Trys žmonės jau dirbo: vienas dailino pagaliukus, kitas kirpo skardą, o trečiasis ją tvirtino. Manyčiau, jei šiuos darbus (prie jų dar reikėtų pridėti ir spaustukų atskyrimą po tvirtinimo) atliktų vienas žmogus, jis per valandą galėtų pagaminti 10–15 spaustukų.

Šįvakar dar vien balta pelėda.

6. *Dr. Collingsas*: Blairų šeimos gydytojas. Jo sūnus Dennisas buvo vienas iš Orwello draugų; žr. Įvadą į „Apynių skynėjo dienoraštį".

N

Rugpjūčio 26: Karšta. Ankstų rytą tirštas rūkas pažeme. Daug sunokusių gervuogių — labai didelės, pakankamai saldžios. Taip pat nemažai paprastųjų gervuogių. Graikiniai riešutai beveik normalaus dydžio. Krautuvėse begalė angliškų obuolių.

N

Rugpjūčio 28: Užpraeitą naktį valandą lijo. Vakar karšta ir apsiniaukę. Šiandien taip pat, keli lietaus lašai popiet. Maždaug artimiausią savaitę turėtų prasidėti apynių rinkimas.

N

Rugpjūčio 29: Debesuota ir labai šalta. Smarkus lietus praėjusią naktį. Jurginai visiškai pražydę.

[*Laikraščio iškarpa*: atsiliepimas apie vaisių konservavimą stiklainiuose (žr. 1938 08 21), kuris „daugeliu atvejų neišvengiamai turėjo duoti prastus rezultatus".]

N

Rugpjūčio 30: Šilčiau.

Pradeda gelsti tulpmedžio lapai. Galutinai pražydusios saulėgrąžos ir gladiolės. Klarkijos jau vysta. Pradeda žydėti montbretės. Šeivamedžio uogos prisirpusios, daugybė paukščių išmatų, aplink — tamsiai violetiniai taškai. Purpurinės dėmės ant rąstų etc., kur tik jie buvo nutūpę. Sunku patikėti, kad paukščiai suvirškina didesnę dalį to, ką sulesa. Žmogus, auginantis jūrų

kiaulytes, atrodo, nėra tikras, ar jos miega. Ar ne. Sako, jos retsykiais užsimerkia, tačiau negalėtų pasakyti, ar jos užminga. Pirmosios valgomos angliškos kriaušės.

N

Rugpjūčio 31: Rytas labai šaltas, bet vėliau šilta, saulėta.

N

Rugsėjo 1: Giedra, ganėtinai šilta.

N

Rugsėjo 2: Giedra, pakankamai šilta.

N

Rugsėjo 3: Rašau būdamas P.&O. ss.* „Stratheden", 22 500 tonų. Keleivių gultų sk.: 1063[7]. Išplaukėme iš Tilberio doko vakar, 6 valandą vakaro. Šįryt pažymėta vieta (nesu tikras, 8 val. ryto ar vidurdienį): 49°35 Š, 3°34 V, kelias — 288 mylios. Liko įveikti 1007 mylias. Praplaukėme Ušantą, maždaug už 5–10 mylių nuo uosto pusės, apie 5 val. vakaro. Dabar įplaukiame į Biskajos įlanką, leidžiamės į pietus. Vėl turėčiau pamatyti žemę ryt naktį. Jūra šiuo metu rami. Vieną kitą kartą praplaukė nedidelis žuvų tuntas: sardinės arba paprastosios sardinės, šokinėjančios iš vandens, tarytum jas būtų kas viješis. Šįryt, kai nesimatė sausumos, į laivą buvo atskridęs mažas sausumos paukštis, starta ar kažkas panašus į ją. Ant takelažo tupi karveliai.

7. „Stratheden" buvo pastatytas Baro laivų statykloje P&O užsakymu ir 1937 atiduotas eksploatuoti. Jis buvo 664 pėdų ilgio, svėrė 23 722 tonas, pirmąja klase gabeno 448, o turistine — 563 keleivius. Atliko penkiasdešimt penkis reisus į Australiją ir atgal, o iš paskutiniojo sugrįžo 1963 m. rugsėjį. Karo metais tarnavo kaip transportinis laivas. Atitekęs savininkui graikui, po šešerių metų, 1969, buvo supjaustytas.

N

Rugsėjo 4: Šiandien kertame įplauką į Biskajos įlanką. Jūra truputį audringesnė, laivą šiek tiek supa. Nepykina (neabejotinai veikia vaistas nuo jūrligės „Vasano"). Apie 5 val. vakaro praplaukėme Finistero išk., bet dėl rūko jo nebuvo matyti. Laivas nuplaukė 403 mylias (12–12). Gibraltaras yra už maždaug 5° nuo Grinvičo. Laikrodžiai pirmadienį ir antradienį bus atsukti ½ valandos atgal, o prie Marselio vėl pasukti į priekį. Mes turime atvykti į Tanžerą antradienį, 7 val. ryto (6-ą), o į Gibraltarą — 1.30 val. dienos. 1007 mylių kelionė iki Tanžero užtrunka apie 89 valandas. Šiandien pro laivą praplaukė kelios jūrų kiaulės. Vakar mačiau man nežinomą kirą, tamsiai rudą su baltomis juostelėmis sparnuose. Daugiau jokios gyvybės nematyti.

Laivo ilgis yra maždaug 250 jardų, o plotis plačiausioje vietoje siekia apie

* P.&O. — laivybos ir logistikos kompanija (*Peninsular and Oriental Steam Navigation Company*); „ss." — sutr. *Streamship* — garlaivis. (Vert. past.)

25 jardus. Virš vaterlinijos yra 7 deniai. Dar nežinau įgulos narių skaičiaus, tik tiek, kad jie, įskaitant stiuardus, yra daugiausia jūrininkai indai.

N

Rugsėjo 5: Praėjusią naktį tirštas rūkas, be perstogės kaukė sirena° [Orwellas: *syren*]. Jūra šįryt daug ramesnė, pilka, tepaluota, maždaug švino spalvos. Vėliau dieną labai karšta, jūra ryškiai žydra. Apie 10 val. ryto praplaukėme Rokos kyšulį, bet dėl rūko jo nebuvo matyti. Praplaukėme gana arti Šv. Vincento kyšulio, už maždaug 2-3 mylių, tai buvo 6 val. vakaro. Laivas nuplaukė (nuo vidurdienio iki vidurdienio) 342 mylias. Tanžere turėtume būti anksti ryte.

Kirai čionai man nežinomos rūšies, viršutinė dalis — tamsiai ruda arba juoda, o apačia — balta; sklendžia vos per kelis colius virš vandens, visai kaip pelėda virš žolės. Artėjant prie sausumos, daugėja jūrinių dumblių. Įkandin laivo, net ir ganėtinai toli nuo kranto, seka būrelis blezdingų, arba kregždžių (kitokių nei angliškos). Sako, vakar matę du banginius, bet aš jų nepastebėjau.

Šis laivas varomas ne garo, kaip aš maniau, o žibalo turbina. Įgulą, mano manymu, sudaro apie 600 narių. Turistinėje klasėje (iš tiesų, per vidurį tarp 2-os ir 3-ios klasių) yra trys poilsio kambariai, neskaitant salono–valgyklos, du žaidimų deniai, mažas plaukimo baseinas ir gana paprastas kinematografas. R. k. Mišios ir anglikonų H. C. vyksta kasdien. Turistinės klasės bilietas Londonas–Gibraltaras kaštuoja 6 £ — 10[8].

Vėliau. Įgulos narių skaičius — 543. Laivas gabena 8 arba 9 tūkstančių tonų krovinį.

8. *6 £ –10*: šeši svarai dešimt šilingų — šiandien būtų, galimas daiktas, apie 250 £.

Namų dienoraštis, kartu su Maroko dienoraščiu

MAROKO DIENORAŠTIS

1938 m. rugsėjo 7 d.–1939 m. kovo 28 d.

M

GIBRALTARAS, 1938 09 07:

P&O angliškus laikraščius į Gibraltarą pristato po keturių dienų. Anglų kalba leidžiamas vietos laikraštis „Gibraltar Chronicle & Official Gazette", 8 puslapių, kurių maždaug 2½ užima skelbimai, 1 p. Šis numeris yra 31 251. Daugmaž profašistinis. Vietos laikraščiai ispanų kalba, „El Annunciador" ir „El Campanse", kiekvienas keturių puslapių, daugiausia skelbimai, numerio kaina — 1 p. Be aiškiai išreikštos politinės pozicijos, galbūt nuosaikiai profrankiškas. Prekyboje yra ir dešimt arba vienuolika Franco laikraščių, taip pat trys Vyriausybės laikraščiai, įskaitant „Solidaridad Obrera". Pastarasis būna mažiausiai šešių dienų senumo, kai jį galima įsigyti, ir kur kas mažiau pastebimas. Tanžere leidžiami ir du Vyriausybei palankūs ispaniški laikraščiai „El Porvenir" ir „Democracia". Šių kaina nustatyta frankais.

Neįmanoma išsiaiškinti vietos gyventojų ispanų nuotaikos. Vieninteliai požymiai ant sienų — „Viva Franco" ir falangistų simbolis, bet ir tų pačių vos vienas kitas.

Mieste gyvena apie 20 000 žmonių, daugiausia italų kilmės, tačiau mažne visi kalba dviem kalbomis, angliškai ir ispaniškai. Daugybė čia dirbančių ispanų kiekvieną vakarą grįžta į Ispaniją. Ne mažiau kaip 3000 pabėgėlių iš Franco teritorijos. Dabar valdžia bando atsikratyti jais tuo pretekstu, kad čia yra gyventojų perteklius. Neįmanoma sužinoti atlyginimų dydžio ir maisto kainų. Akivaizdu, kad gyvenimo lygis nėra labai žemas, nematyti basakojų suaugusių, tik keletas vaikų. Vaisiai ir daržovės pigūs, vynas ir tabakas, be jokios abejonės, aiškiai neapmokestinti arba apmokestinti labai nedaug (angliškos cigaretės — 3 p už šimtą, ispaniškos — 10 p už šimtą), labai pigus šilkas. Visiškai nėra angliško cukraus ir degtukų, vien tik belgiški. Karvės pieno pinta — 6 p. Dalis krautuvių savininkų yra indai ir persai. Uoste stovi ispanų eskadrinis minininkas „Jose Luis Diez". Didžiulė sviedinio pramušta skylė, galbūt keturių ar penkių pėdų pločio, laivo šone, vos aukščiau vaterlinijos, kairėje pusėje, maždaug per penkiolika, o gal dvidešimt pėdų nuo pirmagalio. Plevėsuojanti Ispanijos respublikonų vėliava. Iš pradžių žmonėms, matyt, buvo uždrausta išlipti į krantą, bet dabar jie išleidžiami tam tikromis valandomis į jūrininkams skirtas žaidimų aikšteles (i.e. nesisukinėti tarp vietos gyventojų). Niekas nė nebando taisyti laivo.

Nugirdau kalbant vietos gyventoją anglą: „Viskas vyksta ganėtinai pagal

planą. Hitleris ketina netrukus užimti Čekoslovakiją. Jeigu jis dabar negaus jos, tai nenurims tol, kol vis tiek pavyks. Jau geriau tegul užima ją iškart. Mes būsime pasirengę 1941 m."

N

Rugsėjo 8: *Gibraltaras.* Oras paprastai karštas, o naktys kartkartėmis irgi tokios pat nemalonios. Jūra permainingа, dažniausiai šiek tiek banguota. Nesant vėjo, matyti mažų mažiausiai 10 pėdų po vandeniu plaukiančios žuvys.

Pasakojama, kad berberų makakos Gibraltare šiuo metu yra didelė retenybė, o valdžia bando jas išnaikinti dėl jų įkyrumo. Tam tikru metų laiku (manau, tai susiję su maisto trūkumu) jos nusileidžia nuo uolų ir veržiasi į žmonių namus bei sodus. Tai yra didelės, į šunis panašios beždžionės su trumpu uodegos strampu. Ta pati rūšis sutinkama kitapus esančiame Afrikos krante.

Ožkos, bent jau dauguma, yra Maltos veislės. Tai palyginti nedidelė ožka, viršutinė jos pusė padengta ilgu ir ganėtinai gauruotu kailiu, kuris nukaręs kone iki kelių, todėl susidaro įspūdis, kad jos kojos labai trumpos. Ausys žemai, nukarusios. Didžiuma ožkų be ragų, o raguotųjų ragai užlenkti atgal taip stipriai, kad bemaž prigludę prie galvos, ir įprastai susisukę pusračiu, o pats smaigalys yra visai prie pat akies. Tešmenys labai nukarę, dažniausiai faktiškai be spenių, o jeigu šie yra, tai vos ½ colio ilgio. Juodos, baltos ir (ypač) rusvos spalvos. Sako, primelžiama maždaug litras per dieną. Ožkos akivaizdžiai nugraužia beveik viską, eg. mano matyta banda nuėdė laukinius pankolius iki pat žemės.

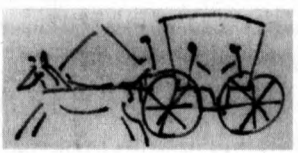

Asilai čia maži, kaip ir Anglijoje. Šiose vietose paplitusi transporto priemonė — nedidelė, iš dalies uždara karieta, primenanti indų vežimus nuimtais šonais.

Kalvos stačiais šlaitais, o su gyvūnais, apskritai paėmus, elgiamasi blogai. Karvių nėra. Pinta karvės pieno — 6 p. Pats vaisių sezonas: obuoliai, apelsinai, figos, vynuogės, melionai, dygliuotosios kriaušės, baklažanai ir įvairios angliškos daržovės. Dygliuotoji kriaušė* nederlingoje dirvoje auga labai gerai. Viena kita višta, o kiaušiniai maži. „Mauriški kiaušiniai" reiškia aukščiausią rūšį.

Katės kaip Maltoje. Visi šunys su antsnukiais.

N

Rugsėjo 10: *Tanžeras.* Sakoma, kad temperatūra čia niekada nepakyla aukščiau 85°. Jūra ganėtinai šilta, vanduo ypač skaidrus, nesant vėjo matyti objektai, esantys 20 ir 30 pėdų po vandeniu. Per potvynį vanduo pakyla maždaug per pėdą. Jūroje ir uoste apstu žuvų, bet kažkodėl sugaunamos, atrodo, tik nedidelės žuvelės. Yra ir stambokų žuvų, daugiausia nuo maždaug 6" iki pėdos ilgio, rudos spalvos, šiek

* Opuncija, kaktusinių šeimos augalas, vedantis vaisius (vert. past.).

tiek panašių į ledjūrio polakus, kurios būriais mėgsta lankytis tarp prieplaukos akmenų, plaukioja guotais po 5–20, tačiau visi žvejai teigia, kad kabliuku jų pagauti neįmanoma. Žvejoti smulkias žuvis meškere su valu būtų paika. Tam reikalui išrastas įtaisas, sudarytas iš pustuzinio mažų, vienas šalia kito pritvirtintų kabliukų, virš kurių sukabinti duonos arba mėsos kąsneliai, nuleidžiamas į seklumą ir staiga, vos tik aplink jį susiburia žuvys, traukiamas aukštyn. Žvejojama tinklu nuo kranto štai taip. Į jūrą valtimis nuplukdomas ir reikiamoje vietoje nuleidžiamas maždaug 150 pėdų ilgio ir 6' pločio tinklas, dailiai sumegztas per vidurį, bet labai negrabiai — galuose, o prilaiko jį plūdės. Prie tinklo galų pritvirtintos labai ilgos, galimas dalykas, net pusės mylios ar dar ilgesnės virvės. Tinklas tolygiai traukiamas, o vyrai, laikantys virves, pamažu artėja vienas prie kito jį suglausdami. Vieną virvę tempia 6 arba 8 vyrų ir vaikinų grupė. Jie traukia ne rankomis, o yra susijuosę juosmenį kita virve su mazgu jos gale, kuris greitai užkabinamas už virvės. Traukia visu kūnu, atsilošę atgal ir daugiausia apkraudami dešinę koją. Traukiama į krantą virvė vyniojama į ritinį, o kai tik jis suvyniojamas, darbininkas atkabina savo virvę, skuba į priekį ir vėl prikabina ją prie jūroje panardintos virvės galo. Valksmas užtrunka mažiausiai valandą. Per vieną valksmą, kurį stebėjau, buvo sugauta apie 30 sv sardinių (arba į jas panašių mažų žuvelių) ir maždaug 5 sv įvairių kitų gyvių, tarp kurių būta galvakojų, raudonųjų kefalių, ilganosių ungurių etc., etc. Tikėtina jų vertė (žvejams) yra apie 5/-, o atsižvelgiant į tai, kad 15 vyrų ir vaikinų dirba maždaug 2 valandas, gauname 20 suaugusio žmogaus darbo valandų, tai reiškia po 3 p už valandą.

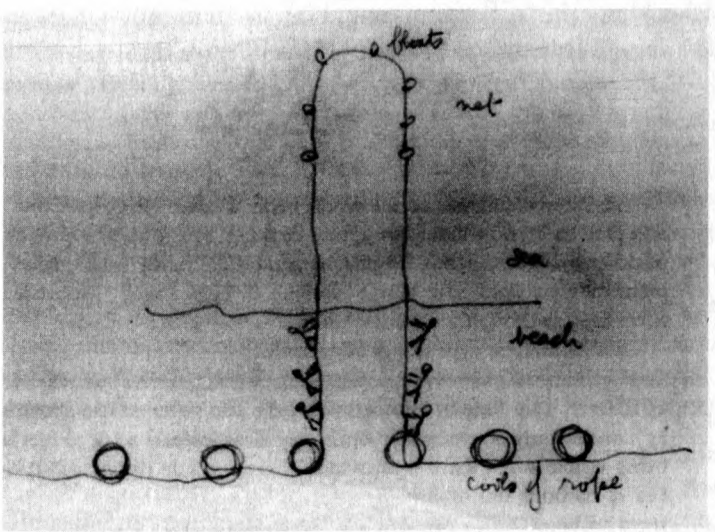

Asilai čionai nuvarginti iki aukščiausio laipsnio. Jie atstoja 9–10 darbininkų ir neša krovinius, kurie dažnai sveria daugiau kaip 200 sv. Užkėlęs sunkią naštą asilui ant nugaros, varovas užsiropščia ant viršaus ir įsitaiso per vidurį.

Kalvos stačios, bet asilai kopia aukštyn, nešdami tokius didžiulius krovinius, jog kartais jų pačių po našta beveik nematyti. Ir vis dėlto jie labai kantrūs ir darbštūs, paprastai jiems nereikia jokių kamanų nei apynasrio, ir jų nereikia vadelioti, netgi vesti. Jie seka savo šeimininką arba bidzena jo priekyje panašiai kaip šuo, sustodami, kai sustoja jis, ir laukdami prie namo, kol jis būna viduje. Didžiuma jų, atrodo, nekastruoti, taip pat kaip daugelis arklių (visi maži, prastos būklės).

Kvapai čia nėra blogi, nors labai karšta, o turgavietės primena labirintus.

Pats vaisių metas, dygliuotosios kriaušės, įvairiausių rūšių melionai, vynuogės, baklažanai, visi kiti — europietiški. Vanduo gabenamas ožkenose ir parduodamas. Ant didelių figmedžių kabo ir žalios, ir tamsiai raudonos figos, apie tai dar nebuvau girdėjęs. Čia labai dažni šliaužiantys vijokliai mėlynais ir šviesiai rožiniais žiedais ne tik ant to paties augalo, bet kartais ir ant to paties stiebo. Jau pražydusios kanos, bugenvilijos, pelargonijos; pievelėse auginama specifinė šiurkšti žolė.

Dviejų rūšių kregždės, arba blezdingos. Uoste nematyti kirų.

Sutemsta čionai dar gerokai prieš 7 val. (ie. tikrai 7, vasaros laikas negalioja).

Sviesto čia pakanka, bet šviežio pieno, kaip atrodo, beveik neįmanoma gauti.

M

TANŽERAS, 1938 09 10:

Tanžere parduodami laikraščiai: „La Presse Marocaine“ (Kasablankos rytinis dienraštis), atvirai profrankiškas; „Le Petit Marocain“ (taip pat), nešališkas; „La Dépêche Marocaine“ (Tanžero dienraštis), iš dalies profrankiškas; „Le Journal de Tanger“° [turėtų būti „Tangier“] (atrodo, savaitraštis), lyg ir apolitiškas, verslo skelbimai etc.; „Tangier Gazette & Morocco Mail“ (Tanžero savaitraštis anglų kalba, penktadieniais), atitinka aukščiau minėtojo aprašymą, atrodo nuosaikiai antifašistinis ir stipriai antijaponiškas*; yra ir dar įvairių kitų, prancūziškų ir ispaniškų, tačiau, regis, nėra nė vieno vietinio ispanų kalba leidžiamo profrankiško laikraščio.

Prie dviejų pastatų plevėsuoja Ispanijos respublikonų vėliava, įskaitant ir pastatą, vadinamą „La Casa de Espana“, kažkokį klubą su įprastais valdžios plakatais. Prie kai kurių parduotuvių iškabinti Franco režimo plakatai („Arriba Espana“ plakatas kone lygiai toks pat, kaip ir Vyriausybės). Užrašai ant sienų nėra paplitę, ir profrankiškų bei provyriausybinių yra maždaug tiek pat, pastarųjų galbūt nežymiai daugiau. Dažniausiai tai būna paprasti „Viva“ arba „Muera Franco“, arba U.H.P., arba C.N.T., F.A.I., arba, labai retai, U.G.T. Jokių politines partijas žyminčių inicialų, išskyrus F.A.I., Falangą, ir vieną kartą

* N. B. Anglijos prekybą su Maroku nuo 1934 m. nukonkuravo Japonija. Anglija tuo metu buvo antra pagal dydį importuotoja, o dabar Japonija yra antra, Anglija — šešta. (D. H. Warre, *Present Day Morocco*). [Orwello pastaba].

J.S.U. Šie įrašai visi iki vieno ispaniški. Maurų požiūris nenuspėjamas. (Žr. laikraščio „Petit Marocain" 1936 09 15 iškarpą*[9].)

Neturtas, kaip rytietiškame mieste, nėra ypač didelis. Vis dėlto elgetavimo mastai sparčiai didėja, visas miestas laikosi iš turizmo verslo. Tikrų elgetų ne per daugiausia, bet nesuskaičiuojama daugybė komivojažierių, kviečiančių į antikvariatus, viešnamius etc. Dauguma žmonių kalba ispaniškai, daugelis — prancūziškai, o visi, susijusieji su turistų reketu, šiek tiek angliškai. Vietos gyventojų fiziniai duomenys labai geri, ypač jaunų vyrukų, tiek maurų, tiek ispanų etc. Nepaisant europietinimo, beveik visi maurai dėvi burnusus ir fesus, o dauguma jaunesnių moterų slepiasi po šydais. Apytikris pakrantės žvejų uždarbis yra maždaug 3 p už valandą.

Veikia keturi pašto skyriai: vienas prancūzų, vienas britų ir du ispanų, Franco ir Vyriausybės. Pašto ženklai britų su Tanžero perkainojimo spaudais. Pinigų sistema tokia pati kaip Prancūzijos Maroke[10].

9. 1940 žlugus Prancūzijai, Ispanija perėmė visišką Tanžero kontrolę. Po karo jam buvo sugrąžintas tarptautinis statusas, kol 1956 tapo Maroko karalystės dalimi. CNT buvo Anarchistų sindikalistų profsąjunga, FAI — Anarchistų doktriniškasis avangardas, UGT — Socialistų profsąjunga, JSU — Jungtinis jaunimo judėjimas, o UHP reiškia „¡Uníos, Hermanos Proletarios!" — „Vienykitės, broliai proletarai!", o pirmą kartą šis šūkis nuskambėjo per 1934 kalnakasių sukilimą Astūrijoje. Žr. Thomas, p. Xiii.

10. Į Maroką Orwellai atvyko 1938 rugsėjo 11, kaip matome iš raštiško parodymo, duoto Robertui Parrui, Britanijos konsului Marakeše; žr. *CW*, XI, p. 196. Orwello gimimo data nurodyti 1902, o ne 1903. 1938 vasario 12 laiške A. H. Joyce'ui (žr. *CW*, XI, p. 120–122) jis teigia, kad jo pase buvo neteisingai įrašyta gimimo data — 1902. Jie ketino čia apsistoti neilgam, šešiems mėnesiams, o 1939 kovo 26 išplaukti iš Kasablankos į Angliją. Rugsėjo 18 Orwellas Erico Blairo vardu sutiko apmokėti „une villa et une piece de domestique, route de casa, apartenant° a Monsieur Simont, Boucher a Marrakech" („casa" reiškia „Casablanka") nuomą už mažiausiai šešių mėnesių laikotarpį, po 550 frankų už mėnesį, pradedant 1938 spalio 15. Vila buvo už maždaug 5 kilometrų nuo Marakešo. R. L. Bidwellas teigia, kad 1938 kovą 165 Prancūzijos frankai prilygo vienam svarui sterlingų (31 už dolerį), o nuo 1939 sausio jo kursas nukrito iki 176,5 už svarą (39,8 už dolerį) ir toks išsilaikė iki kitų metų sausio („Currency Conversion Tables", 1970, 20). Taigi 550 frankų minėtus šešis mėnesius reiškė maždaug 3,25 £ (515,50). Vasarnamio Volingtone nuoma buvo 7 šilingai 6 pensai už savaitę, arba 1,50 £ (pagal šiuolaikinę pinigų sistemą, jei ne pagal vertę) už keturias savaites.

Prieš įsikurdami M. Simonto viloje, Orwellai buvo apsistoję ponios Vellat namuose, *rue Edmond Doutte*, Marakeše.

M

MARAKEŠAS, 1938 09 13:

Vasaros laikas galioja Ispanijos Maroke, bet ne Prancūzijos. Franco kareiviai stotyse apsirengę beveik taip pat, kaip ir Ispanijos vyriausybės kariai. Traukinyje tipiškas ispanų pareigūnas apieškojo bagažą, tačiau labai nerūpestingai. Pasirodęs kitas pareigūnas konfiskavo visus prancūziškus laikraščius, net ir palankius Francui. Prancūzų keliautojai dėl to labai sutrikę, taip pat ir pats pareigūnas, akivaizdžiai supratęs šio poelgio absurdiškumą.

* „Le Temps" (1939 01 23) buvo minimas vedamasis (kurio man neteko matyti), pagrįstai leidžiantis manyti, kad Prancūzija, pasibaigus Ispanijos karui, gali užimti Isp. Maroką [Orwello pastaba].

Ispanijos Marokas neabejotinai prasčiau išsivystęs negu Prancūzijos, galbūt dėl to, kad būtent ši sritis yra nederlinga. Toliau į pietus, Prancūzijos Maroke, didžiulis kontrastas tarp rajonų, kuriuos įdirba maurai ir europiečiai. Pastarieji milžiniškus plotus užleidę javais (sakoma, kad 3000 prancūzų, pasitelkę spalvotuosius, įdirba 1 000 000 akrų), o laukai tokie didžiuliai, kad siekia horizontą iš abiejų geležinkelio pusių. Didelis kontrastas derlingumo atžvilgiu. Dirvožemis vietomis riebus ir tamsiai juodas, o kitur panašus mažne į suskaldytas plytas. Į pietus nuo Kasablankos žemė daugiausia skurdi, daug nedirbamų plotų, kurie vargiai tinka ganytis galvijams. Už maždaug 50–100 km nuo Marakešo plyti tikra dykuma, vien gruntas, smėlio kopos ir sutrūkinėjusios uolos, visiškai be jokios augmenijos.

Gyvuliai: Maždaug pačiame Ispanijos Maroko pakraštyje, pasirodo, ima rastis kupranugarių, kurių vis daugėja, kol netoli Marakešo jie ima atrodyti tokie pat įprasti kaip ir asilai. Avių ir ožių beveik taip pat apstu. Arklių nedaug, o mulų bemaž suvis nėra. Karvės — tik geresnėse vietovėse. Jaučiais ariama netoli Marakešo, tačiau toliau į šiaurę nematyti nė vieno. Kone visi be išimties galvijai pasigailėtinos būklės. (Sako, kad tai antri iš eilės bado metai.) Kasablanka iš pažiūros atrodo tikras Prancūzijos miestas (maždaug 150 000–200 000 gyventojų, trečdalį jų sudaro europiečiai). Abi rasės akivaizdžiai linkusios išlikti savimi. Europiečiai dirba įvairius fizinius ir juodus darbus, bet gauna neabejotinai didesnį atlyginimą nei maurai. (Kinematografe tik maurai sėdi pigiausiose vietose, autobusuose baltieji nelinkę sėdėti greta mauro.) Pragyvenimo lygis neatrodo ypač žemas. Elgetų pastebimai mažiau negu Tanžere arba Marakeše.

Marakešui būdingi dideli europietiški kvartalai, tačiau jis vis tiek yra labiau mauriškas miestas. Europiečiai nedirba juodo darbo, nebent tik restoranuose etc.*

Kebus Kasablankoje vairuoja europiečiai, o Marakeše — maurai. Elgetų tokia gausybė, kad gatvėmis vaikščioti yra nepakenčiama. Skurdas neabejotinai labai didelis. Vaikai maldauja duonos, kurią godžiai suvalgo, kai tik jos gauna. Turgaus kvartale daugybė žmonių miega gatvėje, tiesiog ištisomis šeimomis prieduriuose. Ypač dažnas reiškinys — aklumas, pasitaiko trichofilijos ir išsigimimo atvejų. Palapinėse už miesto ribų įsikūręs gausus pabėgėlių būrys. Girdėjau, tarp jų esama žmonių, kurie iš bado apimtų rajonų pabėgo į pietus. Sako, už tabako auginimą yra baudžiama pagal įstatymą**.

N

Rugsėjo 14: *Marakešas*. Kelionėje geležinkeliu Tanžeras–Kasablanka–Marakešas [Marrakech][11] mačiau paukščius. Nepaprastai daug ibisų, gana nemažai pelė-

* Daugelis padavėjų etc., atrodančių kaip europiečiai, tarpusavyje kalbasi arabiškai ir tikriausiai yra eurazie-čiai [Orwello pastaba].

** T. y. ne tik tam tikroje specifinėje vietoje [Orwello pastaba].

sakalių, taip pat dvi rūšys didesnių vanagų, o gal peslių, keletas pavienių varnų, labai panašių į angliškas. Nė vieno gandro — sako, kad jų čionai yra. Labai nedaug kurapkų.

Marakeše paplitę ir dagiliai, iš pažiūros identiški angliškiems paukščiams. Mačiau vyrą, kuris nešėsi kiškį, daugiau nepastebėjau nė vieno laukinio keturkojo. Sako, Pr. Maroke jų tiesiog nėra, išskyrus vieną kitą kiškį ir šakalą. Vienas kitas kupranugaris Isp. Maroke, bet jie dažniau sutinkami tik į pietus nuo Kasablankos. Apskritai kupranugaris turėtų būti 18 plaštakų aukščio. Visi jie itin liesi, su nuospaudų lopais ant kelių sąnarių. Daugumai jų užmauti antsnukiai. Asilai Marakeše nešioja truputį mažesnius nešulius ir nėra tokie nuolankūs kaip Tanžere.

Datulės jau beveik prinokusios. Iš dalies prinokusios datulės yra ryškiai geltonos, o jų tankios kekės kabo ant kotelių ten, kur palmės vainikas jungiasi su kamienu. Ant vieno medžio paprastai būna 6 kekės, o jos visos sveria apie ½ centnerio. Nukritusios atrodo visai kaip gilės be kepurėlės. Aiškiai matyti, kad čia auga kelios datulių palmių rūšys, taip pat ir mažaūgės.

Pipirų grūdeliai ant pipirmedžių beveik subrendę. Jie vadinami „netikrais pipirais", nors gali būti naudojami kaip įprasta. Riešutai, neabejotinai vietinės kilmės, jau irgi subrendę. Kriaušės ir persikai dar neprinokę. Citrinos apvalios ir žalios, labiau primenančios indiškas, tik stambesnės ir storesne žieve. Begalė vynuogių, kurios čia labai pigios.

Pajūrio gyvenimas Kasablankoje pasirodė beveik toks pat kaip Anglijoje. Krantinės sraigės, moliuskai, polipai, sausumos krabai ir vienos rūšies plukės neabejotinai identiški. Tačiau nepastebėjau kirų. Buvau pamiršęs, kad Tanžere sugaunama labai didelių skumbrių.

Marakeše puikiai auga rozmarinai. Taip pat rožės, o petunijos auga dideliais krūmais, kaip Indijoje. Zinijos irgi veši. Matyt, galima užauginti vešlios žolės, jei tik yra pakankamai vandens.

11. *Marrakesh — Marrakech*: Orwellas vartoja abi žodžio formas, ir kartais neaišku, „s" ar „ch" jis yra parašęs.

N

Rugsėjo 15: Sugautas vandens vėžlys, apie 8" ilgio, netoli čia esančio nedidelio zoologijos sodo (tikrai *nepabėgęs* iš jo, nors tokios pat rūšies, kaip ten laikomi). Jis buvo melioracijos griovyje, plaukė prieš srovę, bet sugebėjo tik išsilaikyti vienoje vietoje. Apvirtęs aukštielninkas nepajėgė atsiversti. Bjauriai dvokė, tačiau buvo energingas ir neabejotinai sveikas.

Nėra įprastų kregždžių, tik maži kikilių šeimos paukšteliai, rudi, melsva galva ir ilga uodega, kurie čia labai paplitę.

Keletas žydinčių astrų z[oologijos] sode, ir tai mane nustebino. Alyvos beveik prinokusios. Dalis jų melsvai raudonos — tai turbūt reiškia, kad jos jau prinoko. Apelsinai dar žali. Akivaizdu, kad apelsinmedžius reikia gausiai pa-

tręšti. Vijoklinės pupelės su ankštimis, kaip ir namie. Vynuogės prastos, per daug sausos, beskonės.

M

MARAKEŠAS, 1938 09 16:

Paprastai čionai skaitomi du laikraščiai — tai Kasablankos dienraščiai, „Le Petit Marocain", kurį galima įsigyti apie vidudienį, ir „La Vigie Marocaine", kurio neįmanoma gauti iki vakaro. Abu patriotiniai, daugmaž antifašistiniai, bet laikosi neutralios pozicijos tiek Ispanijos karo, tiek antikomunistų atžvilgiu. Vietos laikraštis „L'Atlas", savaitraštis, atrodo visiškai nereikšmingas. Vakar (15-ą), nepaisant sensacingos naujienos apie Chamberlaino skrydį į Berlyną, kuriam kiti laikraščiai skyrė daug dėmesio, apie tai visiškai neužsiminė ir tikrai netikėjo, kad karas jau čia pat. Tuo tarpu kariuomenė buvo masiškai perkeliama į Maroką. Du prancūzų keleiviniai garlaiviai, plaukiantys maršrutu Marselis–Tanžeras–Kasablanka, būdavo pilni karių. Pastaruoju metu labai pagausėjo vietinės Oro pajėgos, ir ėjo kalbos, kad turi atvykti dar 125 karininkai.

N

Rugsėjo 19: Be ryškiai oranžinių pusiau prinokusių datulių, parduodamos ir kitokios, taip pat ryškios, tik tamsraudonės, spalva panašios į baklažanus. Aplink — didelės parduodamų granatų krūvos. Pasitaiko ir gelsvėjančių apelsinų. Didžiuliai aguročiai, sveriantys turbūt 20–30 svarų kiekvienas. Taip pat kažkokios rūšies glotnūs, blyškiai žalsvi ir itin ilgi aguročiai — tikriausiai kokios nors veislės agurkai. Čia pat turguje kepama ir parduodama juoda duona, turbūt miežinė, nors atrodo kaip ruginė.

Visur pilna dagilių. Gandrai, kaip atrodo, tik migruojantys, nepasirodo čia iki pat viduržiemio. Ryškūs temperatūros svyravimai. Šiandien ir vakar — ganėtinai šaltoka, o dieną prieš tai buvo nepakenčiama, net 6 val. vakaro laikėsi 25° C (ie. 77° F) temperatūra, o vidurdienį buvo tikriausiai ir 40° C. Sako, kad karščiausiomis dienomis viduje siekia 45° C (113° F). Apie 4 val. popiet atvėsta, tačiau paprastai atrodo, kad apie 6 val. vėl sušyla, o taip atsitinka turbūt dėl vyraujančio šilto vėjo. Naktį užtenka užsikloti paklode, bet paryčiui paprastai prireikia ir antklodės.

Asilas, kaip teigiama, kaštuoja maždaug 100 Fr (maždaug 12/6 p). Sako, čia labai sunkiai auga salotos.

N

Rugsėjo 20: Staklės, kuriomis žydai dailidės gamina pintus krėslus etc., yra ypač primityvios. Jos sudarytos iš dviejų spaustuvų — kairysis nejudamas, o dešinysis slankioja metaliniu strypu, kiekvienas jų su metaliniu antgaliu. Medinis pagalys pritvirtinamas prie dviejų antgalių ir gali suktis, o antgaliai tuo tarpu lieka nejudantys. Prieš uždedant pagalį, ant jo užneriama templės kilpa. Dailidė dešine koja prilaiko judantį spaustuvą, dešine ranka valdydamas lanką, tuo

tarpu kaire ranka, atremta į kairę koją, laiko kaltą. Šitaip dirbdamas jis gali tekinti medieną lygiai taip pat kruopščiai kaip tikromis tekinimo staklėmis, iš akies apskaičiuodamas maždaug 1/100 colių paklaidą. Gaminant lanką, pagalys sukasi stebėtinai dideliu greičiu.

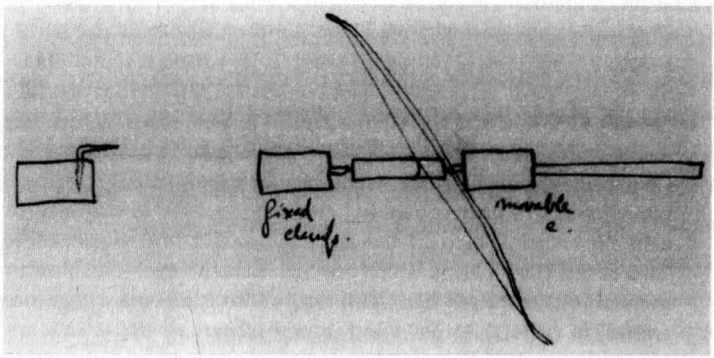

Grunto sienos daromos iš žemės, kuri kasama 4–6 pėdų gylyje arba todėl, kad tai kitokia žemė, arba todėl, jog tokiame gylyje ji ganėtinai šlapia, kad būtų tinkama apdoroti. Ji yra specifinės šokolado spalvos, o sudžiūsta į šviesiai rausvą, charakteringą šiam miestui. Iškasta žemė sumaišoma su skalda ir nedideliu kiekiu vandens, paskui dalimis sumetama į medinį rėmą, taip pat kaip cementas, tačiau rėme ji turi būti labai stipriai suslegiama sunkiais plūktuvais. Kai viena dalis sukietėja tiek, kad gali išsilaikyti be atramos, daroma kita; sujungimų nematyti, purvas sukietėja it cementas. Sakoma, kad purvo sienos stūkso daugybę metų, nepaisant smarkių liūčių.

Apelsinmedžiai, augantys tiesiog gatvėje, veda nevalgomus karčius vaisius. Ši rūšis naudojama kaip poskiepis saldiems apelsinams įskiepyti.

Ant kai kurių alyvmedžių kartu su įprastomis žaliomis alyvuogėmis auga ir melsvai raudonų, visais kitais atžvilgiais niekuo nesiskiriančių alyvuogių. Prietaras, kad prisilietimas prie kupriaus neša laimę, akivaizdžiai paplitęs ir tarp arabų.

Šiandien apie pietus buvo tvanku ir karšta, o kitu metu šiek tiek vėsiau, nors apsiausto nereikėjo iki maždaug 6.30 vakaro. Iki šiol nebuvo tokios pakankamai giedros dienos, kad galėtume įžiūrėti, ar Atlaso kalnuose yra sniego, ar ne.

N

Rugsėjo 25: Vakar buvo vėjuotas ir apniukęs rytas, paskui ganėtinai smarkiai nulijo. Šiandien nelyja, bet vėsiau ir vis dar vėjuota. Trynės ant kupranugarių kelių yra todėl, kad jie visada ant jų priklaupia, paprastai ant akmenų etc. Nutrinti ir beveik visų kupranugarių užpakaliai. Sako, kad kupranugarį gali suvaldyti tik tas žmogus, kurį jis pažįsta, ir šeimininkas nieku gyvu negali jo mušti. Palyginti su jų ūgiu, kupranugariai pakelia žymiai mažesnę naštą nei asilas. Kai kurių jų trynėse įsitaisiusios musės ir jų lervos, tačiau kupranugariai, atrodo, jų

nepastebi. Vaikai irgi veik nekreipia dėmesio į muses, kurios retsykiais įsitaiso žaizdelėse apie akis.

Piliarožės ką tik nužydėjo, saulėgrąžos baigia žydėti. Pirmosios užauga 10 arba 12 pėdų aukščio. Parkuose žiedpumpurius leidžia chrizantemos. Labai dailios kanos, 4 spalvų.

Atlaso kalnuose sniego šiuo metu nėra. Saulei leidžiantis, kai būna giedra, jie nusidažo rausvai violetine spalva.

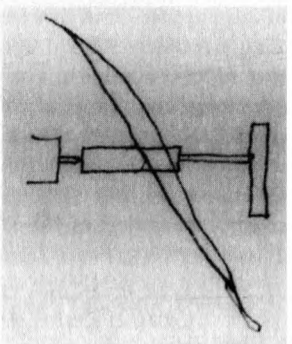

Lankas, naudojamas tekinimo staklėms, taip pat naudojamas ir gręžtuvui. Gręžtuvas cilindrine medine rankena, kurios pagrinde yra skylė, užmaunamas ant plieninio antgalio ir sukamas lanku. Gręžtuvas išlieka stabilus todėl, kad kitas jo galas yra spaudžiamas prie gręžiamo medžio. Atrodo, jis veikia lygiai taip pat, kaip ir paprastas gręžtuvas, ir labai greitai.

Šįryt pirkau porą purplelių. Du karveliai — 10 Fr (per didelė kaina), bambukinis narvelis maždaug 20"x15"x20" — 15 Fr. Bendra suma — apie 3/-. Atrodo, šie paukščiai prijaukinami labai lengvai.

Čionai paplitęs paprastasis juodasis strazdas arba kažkoks į jį panašus paukštis. Taip pat mažoji arba į ją labai panaši pelėda. Šikšnosparniai čia dideli, maždaug du kartus didesni už angliškus.

Šiuo metu temsta apie 6.45 vakaro.

N

Rugsėjo 27: Vakar buvo vėsiau. Popiet šiek tiek griaudė, o paskui, vakare, be perstojo valandą pliaupė lietus. Jau keletą dienų apsiėjau be tamsių akinių.

M

MARAKEŠAS, 1938 09 27:

Čia skaitomas dar vienas dienraštis, „La Presse Marocaine“, labiau dešinysis (šiaip ar taip, labiau antirusiškas ir profrankiškas) nei „Petit Marocain“.

Teigiama, kad Marakeše turėtų būti apie 15 000 karių. Išskyrus karininkus ir puskarininkius, jie visi yra arabai arba negrai, neskaitant Svetimšalių legiono padalinio*. Į pastaruosius neabejotinai žiūrima kaip į pavojingus banditus, nors ir gerus karius, neleidžiama be specialaus leidimo lankytis tam tikrose miesto dalyse. Arabų kavaleristai (sprendžiant iš jų emblemų, 2-asis spahių) atrodo ganėtinai gerai, arabų pėstininkai — ne taip gerai, maždaug taip pat, kaip antrarūšių Indijos pulkų kariai. Daug senegaliečių pėstininkų (vadinamų snaiperiais — tikriausiai šauliai — emblemoje vaizduojamas inkaras†). Jie yra

* Matyt, būta ir šiek tiek baltųjų kareivių, taip pat kaip ir puskarininkių [Orwello pastaba].

† Inkaras — tai artilerija [Orwello pastaba].

pasigėrėtino sudėjimo ir, kaip teigiama, geri žygeiviai. Jie eina sargybą tam tikrose miesto vietose. Be to, vietiniame artilerijos pulke (nežinau, kokio dydžio, tačiau neseniai mačiau stambių lauko pabūklų, tikėtina, kad didesnių nei 75 mm, bateriją) tarnauja negrai. Jie atlieka tik vairuotojų funkcijas etc., prižiūrimi baltųjų puskarininkių, ir nėra apmokyti nutaikyti pabūklus. Arabai šiam tikslui netinka, matyt todėl, kad jie gali per daug sužinoti. Visa kariuomenė, kaip teigiama, yra kovinės parengties ir gali akies mirksniu pajudėti. Ant įtvirtintos kalvos, tiesiai į vakarus nuo miesto, įsitaisę šauliai, pasirengę apšaudyti arabų kvartalą „neramumų atveju". Ir vis dėlto vietos prancūzams krizė Europoje yra tokia neįdomi, kad galima pamanyti, jog jie netiki karo galimybe. Nėra jokių grumtynių dėl laikraščių, niekas nepradeda kalbėti apie karą, nebent kas paskatintų, kavinėse neišgirsi pokalbių apie tai. Prancūzas, užkalbintas šia tema, teigia, kad čionykščiai gyventojai labai gerai supranta, jog karo atveju „čia bus daug ramiau nei Prancūzijoje". Mobilizuoti bus visi, bet į Europą bus siunčiami tik jaunesnieji. Mokyklų atidarymas naujiems mokslo metams nebuvo atidėtas, kaip tai padaryta Prancūzijoje. Suvokti tikrąjį skurdo mastą nėra taip paprasta. Ši provincija neabejotinai išgyveno labai sunkų dvejų metų sausros laikotarpį, ir laukai, kur tik pažiūri, be abejo, buvę dirbami, pastaruoju metu virtę mažne dykumomis, visiškai išdžiūvę, nematyti net piktžolių. Todėl labai trūksta daugelio produktų, eg. bulvių. Sausros nuniokotuose rajonuose, kuriuos prancūzai šiaip ar taip buvo nors iš dalies aprūpinę maisto produktais, vyksta didelis pabėgėlių judėjimas pirmyn ir atgal.

Pasakojama, kad dideliuose prancūzams priklausančiuose sklypuose, kuriuose auginami kviečiai, dažniausiai dirba moterys, o sunkiais metais moterys bedarbės plūsta į miestus, o tai, kaip teigiama, labai skatina prostitucijos augimą. Skurdas pačiame mieste neabejotinai didžiulis, jeigu vertinsime europietiškais mastais. Šimtai, tūkstančiai žmonių miega gatvėse, visur knibžda elgetų, ypač vaikų. Reikia pastebėti, kad taip yra ne tik turistų gausiai lankomuose rajonuose, bet ir išimtinai čionykščių apgyvendintuose kvartaluose, kuriuose paskui kiekvieną europietį seka vaikų palyda. Didžiuma elgetų pasitenkina vienu sū (dvidešimt sū prilygsta pusei penso). Du iliustraciniai nutikimai: maždaug 10 metų berniuko paprašiau iškviesti man kebą, ir kai šis sugrįžo su kebu, daviau 50 santimų (tris fartingus, bet vietos standartais aš permokėjau). Tuo tarpu susirinko koks tuzinas berniukų, kurie, išvydę mane traukiant iš kišenės pilną saują smulkių, taip metėsi artyn, tartum norėdami išsiurbti kraują iš mano rankos. Kai man pagaliau pavyko ištrūkti ir paduoti berniukui 50 santimų, keletas kitų puolė jį, jėga atgniaužė delną ir atėmė pinigus. Kitą dieną parke šeriant gazeles duona, prie manęs priėjęs vietos valdžios tarnautojas arabas, netoliese dirbęs kažkokį fizinį darbą, paprašė duonos riekės. Aš padaviau, ir jis su dėkingumu įsidėjo ją į kišenę. Bet kyla abejonė, kad turizmas beviltiškai gadina tam tikrus gyventojų sluoksnius, bent jaunimą, ir perša mintį, jog europiečiai yra

nepaprastai turtingi ir lengvai apgaunami. Jauni vyrukai pelnosi pragyvenimui tariamai dirbdami gidais ir vertėjais, o iš tiesų versdamiesi savotišku šantažu.

Apskaičiavę įvairių vietinių smulkių amatininkų ir vienetininkų, kaip antai dailidžių, metalininkų, nešikų etc., darbo užmokestį, gauname apie 1 arba 2 p už valandą. Todėl daugelis produktų yra labai pigūs, tačiau kai kurios pagrindinės prekės — ne, eg. duona, kurią valgo visi arabai, jei tik pavyksta jos gauti, yra labai brangi. ¾ sv prastesnės baltos duonos (europietiška duona brangesnė) kainuoja 1 franką, arba 1½ p. Ji nuolat pardavinėjama po pusę paplotėlio. Teigiama, kad gatvėje gyvenančiam arabui prasimaitinti reiki mažiausiai 2 frankų per dieną. Neturtingi vietos gyventojai prancūzai 10 ar net 8 frankus laiko tinkamu užmokesčiu tarnui arabui (už šiuos pinigus jis turi įsigyti sau maisto)*.

Žydų kvartale skurdas dar didesnis ar bent jau labiau krintantis į akis nei arabų kvartaluose. Išskyrus pagrindines gatves, kurios irgi siauros, žmonių gyvenamos gatvelės yra 6 pėdų pločio ir dar siauresnės, o dauguma namų apskritai neturi langų. Gyventojų perteklius siekia neįtikimą mastą, smarvė visiškai nepakenčiama, žmonės, įsikūrę siauriausiuose skersgatviuose, iš papratimo šlapinasi tiesiog gatvėje, priešais sieną. Bet vis dėlto šioje visuotinėje nešvaroje esama ir nemažai ganėtinai turtingų žmonių. Mieste gyvena maždaug 10 000† žydų. Jie pagamina didesnę dalį metalo ir daug medžio dirbinių. Tarp jų yra keletas nepaprastai turtingų. Kalbama, kad arabai kur kas priešiškesni žydams negu europiečiams. Žydai pastebimai nevalyvesni savo apranga ir kūnu, palyginti su arabais. Neįmanoma pasakyti, kiek jie yra ortodoksai, tačiau visi švenčia žydų šventes ir kone visi, bent jau tie, kuriems per 30, rengiasi žydiškais drabužiais (juoda mantija ir kepurėlė). Nepaisant skurdo, elgetavimas žydų kvartaluose paplitęs ne labiau nei arabų gyvenamuosiuose kvartaluose.

Marakeše prancūzų pozicija arabų atžvilgiu primena anglų laikyseną indų atžvilgiu labiau nei, eg. Kasablankoje. Žodis „čiabuviai" atitinka „vietiniai" ir laisvai vartojamas laikraščiuose. Prancūzai čia, kitaip negu Kasablankoje, nedirba prastų darbų, tokių kaip kebo vairavimas, nors kavinėse pasitaiko padavėjų prancūzų. Žydų kvartale gyvena labai vargingų prancūzų, o kai kurie iš jų, kaip atrodo, yra „tapę vietiniais", bet šiuos ne taip paprasta atskirti nuo žydų, kurių dauguma ganėtinai balti. Čia gyvena gerokai didesnė dalis prancūziškai kalbančių arabų negu angliškai kalbančių indų, mat iš tikrųjų kiekvienas arabas, turintis daug reikalų su europiečiais, geriau ar prasčiau moka prancūziškai. Prancūzai, kalbėdami su arabais, beveik visuomet vartoja „tu-toi", o arabai atsako tuo pačiu, nepriklausomai nuo to, ar jie supranta reikšmę (2-asis asmuo arabų kalboje neturi šios reikšmės). Dauguma prancūzų, kurie čia gyvena ilgesnį laiką, šiek tiek moka arabiškai, tačiau turbūt ne per daugiausia. Prancūzas

* Tarnaitės gauna 3–5 Fr per dieną [Orwello pastaba].

† 13 000 [Orwello pastaba].

karininkas, kalbėdamas su savo puskarininkiu, vartoja prancūzų kalbą, jei ir ne visuomet, tai vis tiek pakankamai.

N

Rugsėjo 28: Naktį kur kas vėsiau. Visą praėjusią naktį miegojau po apklotu. Pražydo raudonosios kinrožės.

N

Spalio 1: Atlaso kalnuose šiandien matyti sniegas. Praėjusią naktį tikriausiai pasnigo.

Kupranugariai labai skiriasi dydžiu, taip pat ir spalva, kai kurie beveik juodi. Taip pat ir asilai, kurių spalva varijuoja nuo rusvos iki beveik juodos, pasitaikančios dažniausiai. Vakar mačiau asilą, neabejotinai suaugusį, bet jo ūgis buvo mažesnis nei 3'. Juo jojantis vyras vieną koją laikė nuleidęs ant žemės.

Sako, kad Atlaso aukštis siekia 3200 metrų (apie 10 000 pėdų). (Iš tikrųjų apie 13 500.)

N

Spalio 2: Skraido lėliai, jų daug kaip Anglijoje. Šiandien mačiau asilę, kuri turėtų greitai atsivesti asiliuką, nešė didoką medienos nešulį ir savo šeimininką. Krovinys turėjo sverti daugiau kaip 200 sv, be to, dar ir asiliukas.

Spahiai jodinėja eržilais. Arabiški balnai, bet be akidangčių. Žirgai įvairių spalvų. Asilai patinai tik nekastruoti.

N

Spalio 4: Vidurdienį vis dar labai karšta. Turguje didžiuliais luitais pardavinėja kupranugarių taukus (turbūt nuo kupros), kurie labai balti, panašiai kaip kiaulės taukai. Sako, juos valgo tik „žmonės iš kalnų".

Mediniai šaukštai išpjaustomi mažu skliutu, meistriškai juo darbuojamasi, kol šaukštas beveik išskaptuojamas, paskui naudojamas panašus į skaptuką įrankis (tačiau su aštruma šone), o galiausiai — švitrinis popierius. Būna šaukštų, kurių ilgis siekia 2 ar net 3 pėdas, o jų galvutės dydžiu prilygsta pusryčių puodeliui. Paprastai juos daro vaikai, kaip ir medinius arklus (labai primityvius, parduodamus dideliais kiekiais, tartum norint įteigti, kad juos reikia kasmet atnaujinti).

N

Spalio 6: Vakar buvo nepakenčiamai karšta, ir tai tęsėsi iki beveik 6 val. šiandienos ryto, kai pajutau, kad man lovoje reikalingas apklotas. Musės ir moskitai — padėtis tokia pat bloga.

Visą dieną nepakeliamai karšta. Atrodo, šiam metų laikui tai labai neįprasta. Kupranugarių jauniklis, kuriam turėtų būti 6 mėnesiai, jau yra 6 pėdų ūgio. Net ir būdami ganėtinai dideli, jie vis dar žindomi. Priešingai nei buvau girdėjęs, kupranugariai atrodo gana paklusnūs, mat pasikeitus šeimininkui jie elgiasi visiškai

normaliai, nebent tik jaunikliai yra linkę baidytis. Jie skiriasi vienas nuo kito ne tik dydžiu ir spalva, bet ir vilnos rūšimi, kuri gali būti garbanota arba lygi, o kai kurių kupranugarių kaklas apaugęs nelyginant barzda. Jų kvapas labai silpnas.

Pasitaiko labai puikios išvaizdos žirgų, ir jie nekastruojami. Arabiški balnai panašūs į meksikietiškus, tik arabai naudoja palyginti trumpas balnakilpes. Balnakilpė yra pailga plieno plokštė aštriais kampais, kurie atlieka pentinų

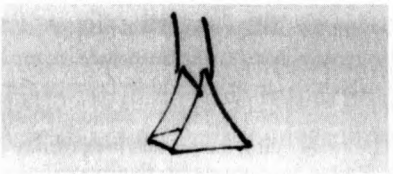

funkciją. Arabai nelabai gracingai sėdi balne, tačiau visiškai valdo žirgą, kuris bėga pirmyn, keičia tempą ir sustoja, nors vadelės būna laisvos, daugiausia klausydamas jo balso. Mulais jojama sėdint ant jų pasturgalių. Be abejo, gyvūnai tokie paklusnūs todėl, kad nuo pat mažens yra įpratę būti valdomi.

N

Spalio 9: Užvakar vis dar tvyrojo nepakeliamas karštis, vakar kiek atvėso, bet naktį buvo labai tvanku. Šiandien vidurdienį buvo labai karšta, popiet kilo smarki dulkių audra ir griaustinis, o paskui maždaug valandą ganėtinai stipriai lijo. Dėl to turguje susidarė baisi purvynė. Oras po lietaus daug grynesnis.

Arabai dirba paprasčiausiais grėžtuvais, — nesu tikras, ar tik medžiui grėžti, ar naudoja ir akmeniui, ir gamindami molinius indus, — kurių konstrukciją dabar paaiškinsiu. Grąžtas pritvirtintas prie statramsčio, šis prakištas pro sunkų apvalų akmenį, sveriantį 5–10 sv. Viršuje yra kryžmė, prisukta ant statramsčio, tačiau ji gali judėti. Nuo kryžmės galų į statramsčio viršų eina virvelės. Jos apvyniotos aplink statramstį, o kryžmė juda aukštyn žemyn, versdama statramstį, taip pat ir grąžtą, suktis. Akmuo tarnauja tik kaip svoris.

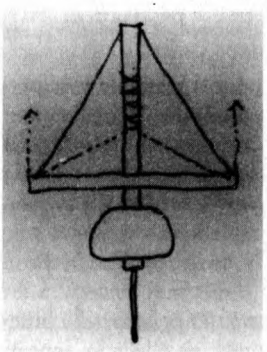

Arabų narkotikas kifas [12], kaip teigiama, veikia svaiginančiai, o rūkomas ilgais bambukiniais vamzdeliais su moline galvute, kuri yra beveik kandiklio dy-

džio. Šis narkotikas panašus į smulkintą žolę. Nemalonus skonis ir — bent jau tiek, kiek mane patį domina — jokio poveikio. Sako, prekyba juo draudžiama, nors įsigyti galima visur po 1 Fr už apypilnį šaukštą.

Česnakų kvapas labai retas, matyt todėl, kad arabai naudoja jų nedaug. Beveik didžiuma parduodamų subrendusių alyvuogių yra violetinės. Galimas dalykas, iš jų yra išvestos juodosios alyvuogės. Datulės baigia visiškai prinokti. Jos atrodo gana sausokos ir prastesnės kokybės.

12. *kiff*: Indijos hašišas, marihuana, iš arabų kalbos žodžio „kaifas", reiškiančio pasitenkinimą, gerovę, raminantį svaigulį. Taip pat *kef, keef, kif*.

M

MARAKEŠAS, 1938 10 09:

Dar vienas dienraštis, kurį retsykiais galima gauti, yra „Maroc Matin", iliustruotas, Kasablankos. Daug labiau kairiosios pakraipos negu kiti. Prasta popieriaus ir spausdinimo kokybė, todėl nekyla abejonių, kad jam nėra lengva išsilaikyti, nėra itin pastebimas ir, tiesą sakant, nelengva jį gauti.

Pasibaigus krizei, buvo jaučiamas didžiulis palengvėjimas, žmonės buvo ne tokie santūrus krizės atžvilgiu kaip sunkumų metu. Išsilavinusi prancūzė, kurią pažįstame asmeniškai, dirbanti valdiškoje tarnyboje, rašo padėkos laišką Daladierui [13]. Sprendžiant iš spaudos tono, visiškai akivaizdu, kad netgi dideliuose miestuose, kuriuose gyvena baltieji proletarai, mintis eiti į karą ginti Čekoslovakijos buvo sutikta be mažiausio entuziazmo.

13. *Edouardas Daladieras (1884–1970)*: Prancūzijos premjeras nuo Socialistų partijos (1938–1940). Su Chamberlainu, Hitleriu ir Mussoliniu pasirašė Miuncheno paktą, kuriuo Sudetai 1938 rugsėjo 30 buvo atiduoti Vokietijai. Churchillio ataskaitą apie Daladiero vizitą į Londoną rugsėjo 18 aptarti su Chamberlainu Hitlerio reikalavimus galima rasti knygoje *The Second World War*, 1 t., p. 270–272

Klydau manydamas, kad vario liejikais etc. dirba tik žydai. Iš tikrųjų, tiek žydai, tiek arabai, kaip atrodo, dirba daug panašių darbų. Medinius arklus, medinius šaukštus, žalvarinius ir varinius rykus daro, taip pat kai kuriuos kalvystės darbus nudirba labai maži vaikai. Nesudėtingus veiksmus atlieka vaikai, ne vyresni kaip šešerių. Maždaug 8–10 metų vaikai darbuojasi skliutu ir kaltu, ir daro tai kruopščiai, su dideliu įgudimu. Vaikai, kone per maži stovėti, pristatomi baidyti muses nuo krūvomis supiltų vaisių. Arabų medžio dirbiniai, nors palyginti neišdirbti ir pagaminti ypač primityviais įrankiais, yra ganėtinai geri, bet atrodo, jog jie visuomet naudoja žalią medieną, kuri, savaime suprantama, linkusi persimesti. Grąžulai plūgams gaminami tiesiog iš žalių šakų. Turbūt tai susiję su kapitalo ir vietos, kurioje būtų galima saugoti medieną, stygiumi. Akivaizdu ir tai, kad valstiečiai priversti kasmet pirkti naują plūgą.

Tarnaitės moterys uždirba mažiau negu vyrai. Madam V[ellat] savo vyriausiajai virėjai Aichai moka po 6.50 Fr per dieną, tačiau atrodo, kad labiau įprastas užmokestis yra 5 Fr, bet pasitaiko ir 3.50 Fr, ir net 3. Tarnas, gaunantis

šį atlyginimą, jokiu būdu negauna nei maisto, nei būsto. A[icha] yra nepaprastai gera, paprasta virėja, kuri Anglijoje būtų laikoma verta 50 £ per metus ir išlaikymo [14].

14. Jeigu ji dirbdavo septynias dienas per savaitę, jai būdavo mokama 45 Fr savaitinis atlyginimas; 50 £ būtų maždaug 170 Fr per savaitę.

Didžioji dalis jojamųjų ir nešulinių gyvulių čia yra ypač pigūs. Užsirašiau kainas, nustatytas Bab el Khemio gyvulių turguje (kai kurios iš jų gali būti ir mažesnės, jei pavyktų nusiderėti). Suaugęs, bet žemaūgis kupranugaris — 300 Fr. Jojamasis arklys, maždaug 15–16 plaštakų, akivaizdžiai geros išvaizdos — 275 Fr. Asilai — 75–150 Fr. Melžiamos karvės — 650 Fr. Mulai — 250–1000*. Mulai tokie brangūs todėl, kad jais joja turtuoliai, mat mulas — tai turto požymis. Ožkos (labai nekokios) — 30–50 Fr.

Čia plačiai paplitęs aklumas. Kai kuriuose vargingesniuose kvartaluose, eidamas 50 jardų, gali sutikti tris arba keturis neregius. Tarp jų turbūt pasitaiko ir apsimetėlių, bet pagrindinė priežastis, be jokios abejonės, yra musės, nuolat it šašai apkibusios vaikų akis. Nors ir keista, tačiau vaikai iki tam tikro amžiaus, tarkime, 5-erių, atrodo, nė nepastebi musių.

Moterys arabės, nors beveik nuolat prisidengusios šydais, toli gražu nėra drovios, neprieštarauja, jei tenka vaikštinėti vienoms, o kiviršytis, derėtis etc. šydai joms, kaip atrodo, suvis netrukdo. Arabai, regis, mažiau už kitus rytiečius sureikšmina prisilietimą prie kitų, taip pat jų pačių lietimą. Vyrai arabai dažnai eina susikibę rankomis, o praretiui — susikibę rankomis su moterimi (kai kuriose rytų tautose — neįsivaizduojama). Autobusuose pastebimas nekaltas flirtas tarp arabių ir europiečių vyrų. Mahometonų nuostatų, susijusių su alkoholio vartojimu, griežtai laikomasi, o girtuoklystė yra negirdėtas dalykas. Kita vertus, čia daug rūkoma kifu vadinamo narkotiko, o vis dėlto manoma, kad jis daro narkotinį poveikį. Teigiama, jog kifas esąs nelegalus, tačiau jo galima įsigyti visur. Europiečiai į mečetes neįleidžiami.

Prancūzų valdžia verbuoja kažką panašaus į specialiuosius konsteblius, žinomus kaip *sûreté*, ginkluotus lazdomis ir šaukiamus į tarnybą tais atvejais, kai reikia susemti nusikaltėlius. Kol kas nesu gavęs patikimos ir detalios informacijos, bet atrodo, kad jie arba reguliariosios policijos pareigūnai be ilgų ceremonijų gali duoti įsakymą nuplakti vagis etc., ir ši žiauri egzekucija vykdoma be teismo.

Esu matęs nemažai Svetimšalių legiono karių. Jie neatrodo labai pavojingi mušeikos. Bemaž visi iki vieno menko kūno sudėjimo. Uniformos prastesnės netgi už dėvimas šauktinių.

Valdiškas skelbimas, siūlantis vietos mergaičių mokytojos tarnybą valstybinėje mokykloje, neabejotinai viliantis, kad mokytoja bus armijos karininko

* Pirkėjas moka 10 % mokestį nuo kiekvieno pirkinio vertės [Orwello pastaba].

arba panašų statusą turinčio asmens dukra, ir žadantis 900 Fr per mėnesį (apie 25/- per savaitę) atlyginimą.

Prancūzų propagandinis filmas „Légion d'Honneur", atitinkantis „Bengal Lancer", pasakojantis apie Prancūzijos Sacharą. Įdomūs tam tikri socialiniai skirtumai. Prancūzas karininkas kalbasi su tuaregais daugiausia per vertėją. Iškviesdamas porą vyrų specialiai užduočiai atlikti jis kreipiasi į juos ne vardais, o numeriais. Karininkai (vaizduojami bemaž aristokratais) rūko cigarus, nenuplėšę juostelių, dėvi išeigines uniformas, eg. laivu plaukdami namo.

Skaitant krizės laikotarpiu leistus angliškus laikraščius buvo akivaizdu, kad vietinė prancūzų kalba leidžiama spauda sistemingai maskavo situaciją, ir elgėsi taip dėl savaime suprantamų priežasčių.

Mažytį arbatos (žalios kiniškos, kurios arabai išgeria labai daug) pakelį, tikriausiai nuo ¼ iki ½ uncijos, ir maždaug 10 uncijų cukraus turguje galima gauti už 25 santimus. Daugelyje Europos šalių visiškai neįmanoma ko nors nusipirkti tokiais kiekiais. Puodelis vandens kaštuoja 1 sū. Tai gali reikšti, kad už sū nieko kito neįmanoma nupirkti.

Iki šiol nepastebėjau nė vieno priešiškumo europiečiams požymio kaip tokio, kokių nuolat galima prisižiūrėti Indijos mieste.

N

1938 10 10: Šiandien vidurdienį (viduje) — 26° temperatūra, ie. apie 78° F. Tai gerokai vėsiau nei buvo keletą pastarųjų dienų. Šis vakaras jau pakankamai vėsus apsirengti apsiaustą.

N

1938 10 12: Daug vėsiau. Sniego Atlaso kalnuose dabar nematyti, bet tikriausiai todėl, kad jį užstoja debesys.

Įkurdinau vištas ir ožkas. Vištos daugmaž tokio dydžio kaip Indijos vištos, tik visokių spalvų, kai kurios su savotiškais kuodais, o baltosios ypač gražios. Jos turėtų būti dedeklės, bet iki šiol dar nieko nepadėjusios. Dvylika jų buvo atbogintos sugrūstos į mažas pintines, paskui užkeltos ant asilo keteros ir gabenamos 5 mylias, o po šios kelionės viena višta buvo nustipusi, matyt, mirtinai užkapota kitų. Jos, kaip atrodo, nemėgsta kukurūzų, tikriausiai nepratusios prie jų, o gal todėl, kad nesumalti jie vištoms per stambūs. Arabai jas visada laiko aptvaruose, kuriuose visai nėra žolės. Pabandžiau duoti joms šiek tiek žalumynų, ir jos ėmė kapnoti be didelio entuziazmo. Viliuosi, vėliau pamėgs.

Ožkos smulkutės. Apieškojęs visą turgų, neradau nė vienos tinkamo dydžio, nei dideliu tešmeniu, nors įkalnėse besiganančiose bandose galima pamatyti ir visai neblogų ožkų. Tai labai gauruotų, linkusių išpurvinti savo kailį ožkų veislė. Viena mūsiškė, smulki, rusvos spalvos, greitai turėtų atsivesti ožiukų. Antroji, gal kiek didesnė, neva pieninga, bet aš abejoju, ar ji pradžioje duos daugiau kaip ½ pintos per dieną. Atpenėjus, po dešimties dienų, tikriausiai būtų galima tikėtis ir pintos. Visus arabus piktina mintis, kad ožkas galima šerti kokiais

nors grūdais. Sakė, kad turėtume jas šerti tik žole. Priėdusios grūdų jos nepaprastai daug geria ir išpampsta. Gan gerai sukapoto pašaro ryšelis (manau, kad tai — liucernos) turguje parduodamas po 10 s. Kol yra žalio pašaro, išlaikyti dvi ožkas turėtų užtekti vieno franko. Pirmam valgiui daviau miežių ir atsijų mišinio. Anksčiau jos turbūt nebuvo mačiusios nieko panašaus, todėl pašaro net nepastebėjo. Vėliau užuodė ir kibo į jį. Čionykštės ožkos neprieštarauja būti šeriamos nuo žemės. Jos labai baikščios, tačiau tokias mažas lengva prižiūrėti, o jos nė nebando pasinaudoti savo rageliais. Tarpusavy elgiasi švelniai ir nesipyksta dėl pašaro. Jos buvo atgabentos pintinėse, nukarusiose asilui iš abiejų šonų, o asilo šeimininkas sėdėjo įsitaisęs per vidurį.

Vienintelis lesalas vištoms čia yra atsijos. Vietiniai bakalėjininkai, o ir apskritai tikriausiai niekas, turbūt nė girdėti nėra girdėjęs apie lajų, ie. apie medžiagą, naudojamą pudingams etc.

M. Simonto [15] apelsinai tik pradeda nokti. Datulės sunokusios, tačiau palyginti sausos ir menkos. Graikiniai riešutai labai gerai subrendę. Granatai iš vidaus itin sodrios spalvos. Sužinojau, kad daug datulių nuskinama, kai jos būna ryškiai geltonos, nes būtent tokios geriausiai tinka maistui gaminti.

Ganėtinai keista, kad, nepaisant visuotinio čionykščių gyvūnų skurdo, avys yra labai gražios. Jos ilgauodegės, stambokos ir, reikia manyti, riebios (aviena visai skani ir minkšta), vilna tanki ir stipri. Labai romios, linkusios drauge susispiesti į krūvą, todėl jas lengva valdyti. Žmogus, nusipirkęs avį, dedasi ją ant pečių ir neša, o toji tįso paklusniai, sakytum didžiulis šliužas. Būna, kad avys taip gabenamos net važiuojant dviračiu.

15. *M. Simontas*: Orwello išsinuomoto namo šeimininkas, Marakešo mėsininkas. Jo vila stovėjo apelsinmedžių sodelyje.

N

1938 10 13: Šiandien ganėtinai vėsu, o pavėsyje iki maždaug 10 val. ryto buvo beveik šalta. Šį vakarą — dar viena stipri dulkių audra, įkandin jos sekė lietus.

N

1938 10 14: Tvanku, bet ne itin karšta. Šiandien pirmą kartą melžiau mažąją ožką (kuri, galimas dalykas, *nėra* ėringa). Ilgai negalėjau išgauti nė lašo pieno, nors tešmuo buvo didžiulis ir akivaizdžiai pritvinkęs. Galiausiai supratau: jeigu, užuot paprastai ranka tampęs spenį žemyn, nusitverčiau visą tešmens pusę ir imčiau ją spaudyti nelyginant kempinę, pienas imtų tekėti pakankamai lengvai. Matyt, kitokia tešmens forma. Primilžis pasigailėtinas, tik apie ½ pintos iš abiejų ožkų. Tačiau jos gerai ėda ir turėtų greitai pasitaisyti.

Nuo pipirmedžių krinta sunokę pipirai. Nė vieno kiaušinio.

N

1938 10 16: *Villa Simont, route de Casablanca*: Vakar buvo nepakeliamai karšta. Vakare perkūnija ir liūtinis lietus, užtvindęs žemę per keletą centimetrų.

Šįryt nelaimė. Viena vištа nustipusi, kita neabejotinai stimpa. Pamiršau ligos pavadinimą, kuris kažkaip susijęs su rykle. Vištа negali stovėti, o jos galva svyra žemyn. Nustipusioji, matyt, buvo atsitūpusi nakčiai ant laktos ir nuo jos nukritusi. Įtakos tam galbūt turėjo lietus, mat jos visos tupėjo lietuje, nors ir buvau surentęs kitą laktą, po priedanga.

Ožkos mažumėlę ramesnės. Arabo, dirbančio apelsinų plantacijoje ir prižiūrinčio avis, žmona teigia, kad rudoji ožka *atsives* ožiuką.

N

1938 10 18: Šiuo metu esame praradę 3 vištas, be anos, kuri tikriausiai buvo negyvai užkapota. Simptomai tie patys: nusilpusios kojos ir nusvirusi galva. Matyt, paralyžius, nors arabai juos priskiria paukščius apnikusiems juodiems parazitams. Priežastis ir pasekmė šiuo atveju neaiškios. Arabai gydo, įtrindami medžio anglies pelenų, druskos ir vandens mikstūra. Regis, veikia efektyviai, šiaip ar taip, nors dvi vištos, kurios buvo nežymiai pasiligojusios, šiandien atrodo geriau ir gali lakstyti. Likusios 8 vištos dabar atrodo sveikos, tik apetitas, netgi atsižvelgiant į jų mažumą, labai prastas. Jos visiškai nelesa kukurūzų, nebent jie būtų virti, o ir kratinys joms ne per labiausiai rūpi.

Ožkos ramesnės. Mažąją melžiu tik kartą per dieną ir iš abiejų gaunu po ½ pintos kasdien. Tačiau ir tiek yra daugiau nei prieš kelias dienas. Mažoji vakar nestipriai viduriavo, turbūt nuo pernelyg drėgno žalio pašaro, todėl dabar džiovinu liucernas į mažne šieną. Apie tą laiką paslaptingai nudvėsė viena iš M. Simonto avių — aiškinama, kad per daug prisiėdė po lietaus prižėlusios žolės. Ožkos ėda kone viską, eg. apelsinų žieveles, joms galima duoti ir šiek tiek kukurūzų, jeigu jie virti ir sumaišyti su kratiniu. Smulkintų kukurūzų neįmanoma gauti. Ožkos jau seka iš paskos ir žino kelią į savo stoginę.

Šįryt mačiau driežą, lipantį lango rėmu. Maždaug 4" ilgio, palyginti trumpas ir storas, sakytum aligatorius, dygia uodega. Pirmasis Maroke pastebėtas driežas.

Didelė skruzdėlė įstengia pavilkti du pipiro grūdelius ir juos jungiančią vytelę. Įvairaus dydžio skruzdės tempia po grūdelį.

Vištos praėjusią naktį pirmą kartą tupėjo ant naujosios laktos.

N

1938 10 20: Purpleliai po maždaug 2 dienų išdrįso palikti savo būstą, pakilo ir netrukus dingo. Arabai sakė, kad paukščiai negrįšią. Vis dėlto jie kasdien atskrenda grūdų ir nakvoja pipirmedyje už namo.

M. Simontas avims leidžia ganytis tarp apelsinmedžių. Matyt, tikisi, kad jos neapgrauš medžių lapų (jie, galimas daiktas, kartūs), bet nuės piktžoles. Iš tikrųjų, retsykiais jos kramsnoja ir lapus.

Vėsiau. Anksti rytais — malonus rudeniškas pojūtis. Ožkos duoda gerokai daugiau pieno. Daugiau kaip ½ pintos, nors kartą per dieną melžiu tik rudąją ožką.

Visos vištos sveikos, bet nededa kiaušinių. Ypač blogas apetitas, net ir turint omenyje jų dydį.

Vietiniai arabai, be didelių žalių paprikų, kurios yra nepaprastai aštrios, augina faktiškai visas angliškas daržoves (morkas, ridikus, salotas, kopūstus, pomidorus, vijoklines pupeles, vainikinius artišokus, aguročius). Dauguma daržovių yra ne itin kokybiškos. Datulės labai perdžiūvusios ir mažos. Avys ėda pusiau sunokusias datules.

Plačiai paplitę žarijų indai ganėtinai patogūs maistui ruošti. Paprastai jie būna maždaug 1' pločio ir 8" aukščio, su daug skylių šonuose arba dvigubu dugnu ir skylėmis viršutiniame. Medžio anglims išgauti pakanka labai nedaug popieriaus ir malkų, o rusena jos ištisas valandas. Keletas mostų dumplėmis, ir ima svilinti karštis. Ant viršaus užkeliama maža alavinė orkaitė, kuri pakankamai smarkiai įkaista.

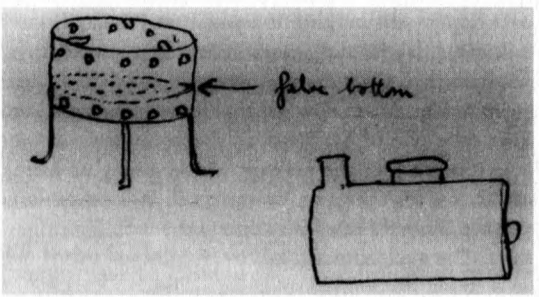

N

1938 10 21: Vakar keliavau prie Tensifto, esančio nuo čia už maždaug 2 km, svarbiausios šių vietų upės. Maždaug 5 jardų pločio ir 1–3' gylio, teka plačiame slėnyje ir keletą kartų per metus patvinsta. Vanduo netikęs, bet sako, kad yra čia viena kitą smulkesnė žuvelė. Dumbluoti krantai, dumbluotas dugnas. Dumble, palikdamos gilius pėdsakus, šmėkščioja gėlavandenės midijos, labai panašios į paplitusias Temzėje. Dumble gyvena raudonkojai tulikai ir upiniai kirlikai, arba nepaprastai į juos panašūs paukščiai. Plačiai paplitę plunksniški krūmokšniai, Anglijos parkuose naudojami gyvatvorėms tverti; mano supratimu, tai yra arbutas [16]. Žolė, beveik tokia pati kaip Anglijoje, želia lopinėliais.

Vis dar labai karšta. Praėjusią naktį nepakeliamas karštis tvyrojo iki vidurnakčio.

Vanduo beveik netinkamas gerti, ne tik dumblo skonio, bet ir labai sūrus.

Sakoma, kad kartieji apelsinai, augantys ant medžių, naudojamų poskiepiams, tinka marmeladui, turbūt taip pat, kaip Sevilijos apelsinai.

Dalis vietinių ožkų yra ryškios sidabro pilkumo spalvos. Pirmarūšė Ispanijos ožka, kaip teigiama, kainuoja 500 Fr.

16. *arbutas*: nėra žinoma, ką Orwellas šioje vietoje aprašo, mat arbuto [dar kitaip — žemuoginio medžio; *vert. past.*] lapai yra labiau odiški negu plunksniški. Didžiausia tikimybė, kad tai galėjo būti eglūnas, galintis augti pagal Orwello aprašymą.

N

1938 10 23: Čionykščiame vandenyje, matyt, yra kažkokių mineralų, nes nuo pat atvykimo dienos mums nepaliauja skaudėti pilvą.

Šalia Tensifto pastebėjau, kad atslūgęs vanduo po savęs paliko baltas apnašas. Tikriausiai kažkas panašaus į Epsomo druską* — šiaip ar taip, ne organizmas, nes verdant nesikeičia. Baigiu susitarti dėl vandens tiekimo iš Marakešo vandentiekio (kuris yra geras ir, kaip teigiama, atiteka iš Atlaso).

Į butelius išpilstytas įvairus stalo vanduo nepaprastai brangus ir iš tiesų brangesnis už pigiausią vyną.

Dirvožemis šiose vietose labai gilus, jo sudėtis nekinta mažų mažiausiai 4'. Lengvokas ir rausvas, nors sudžiūvęs atrodo kaip plyta ir, sakoma, reikalauja gausaus tręšimo.

Gelsta kai kurie mažieji apelsinai („mandarinai"). Dalis citrinų beveik sunokusios, dalis dar tik žydi, — ko gero, skirtingų rūšių[17].

Šiandien buvo pirma ištisai vėsi diena. Apniukusi, vėjuota, su nedideliu lietumi, kažkuo panaši į darganotą Anglijos rugsėjo dieną. Užvakar trumpai palijo, bet stipriai griaudėjo.

Kartkartėmis prie namo pasirodo balandžiai, visiškai nebijantys žmonių ir be ilgesnių raginimų lesantys tiesiai iš rankos. Vakar sode prie namo mačiau kurapką.

Šiandien sėjome nasturtas, flioksus D.[18] ir našlaites.

„Flytox" labai geras, naikina muses tūkstančiais. Priešingu atveju jos būtų visiškai nepakenčiamos.

Laukuose, it didžiuliai raudoni kilimai, išskleistos džiūsta raudonos paprikos.

17. *citrinų... skirtingų rūšių*: akivaizdu, kad Orwellas nežinojo, jog visos, žydėjimo ir nokimo, fazės ant to paties medžio būna vienu metu. Šią išvadą jis padaro vėliau, žr. „Namų dienoraštis", 1939 03 04.
18. *flioksus D.*: turbūt vienmečius *phlox drummondii*, kurių randama skirtingų variantų.

N

1938 10 25: Daug vėsiau. Vakar visą dieną buvo apniukę ir vėsu, pliaupė trumpalaikės, bet smarkios liūtys. Naktį stiprus vėjas, lietaus gūsiai. Vakar vakare ir šįryt reikėjo ugnies — nors ir nebūtina, bet miela.

Rudoji ožka ne tik labai sunkiai melžiama, bet ir duoda mažai pieno, jei tik apskritai duoda. Gali būti, kad ji tikrai rengiasi ožiuotis, o tai reikštų, jog per kelias artimiausias savaites ji turbūt atsives ožiuką.

Karveliai šįryt savo noru įskrido į karvelidę, kurioje juos buvome apgyvendinę pirmosiomis dienomis. Jie dabar visiškai nebijo žmonių.

Ožkos noriai ėda plikytus grūdus ir kukurūzus.

* Magnio sulfatas (vert. past.).

N

1938 10 27: Antradienio (25-os) popietę baisus lietus, labai panašus į tropikų, išskyrus tai, kad jis buvo labai šaltas. Viskas tvino per pėdą, žemė dar neišdžiūvusi. Tensiftas šiuo metu ganėtinai sraunus, todėl greta plytinčią žemumą pavertė liūnu. Šiandien netoli Tensifto priėjau kažką panašaus į didelį tvenkinį, kuriame plaukiojo laukinių ančių pulkas. Pavyko jas išbaidyti, ir jos pakilo, o apsukusios keletą ratų praskrido tiesiai virš galvos. Iš viso šešiolika, matyt, gaigalai, tokie patys kaip Anglijoje arba labai panašūs. Vėliau tolumoje išvydau dar vieną didoką pulką. Bene pirmi čia pamatyti medžiojami paukščiai.

Sode ganėtinai dažnai galima pamatyti paprastųjų žvirblių. O pačiame Marakeše nebuvau įpratęs jų matyti.

Daugybė aplink ropojančių juodų vabalų, maždaug 1" ilgio, — akivaizdu, kad juos atnešė lietus. Pasėjome saulėgrąžas, kvapiuosius pelėžirnius ir medetkas. Kitos sėklos dar neparuoštos, nes buvo gerokai vėsiau (kiekvieną vakarą pakuriame ugnį). Dirvožemis čia gumuliuotas ir netinkamas dirbti, bet šiuo metu yra nedaug piktžolių — tikriausiai jų daugiau atsirado po lietaus. Yra keletas tokių pačių, kaip ir Anglijoje, piktžolių, eg. vijoklių ir varpučių, tačiau jos per daug neišsikeroja. Auga ir sidabrinės tuopos arba labai panašūs į jas medžiai. Pomidorai auginami dideliuose sklypuose, bet be kuolelių. Labai nususę, išglebę augalai ir mažoki pomidorai, nors jų ir gausu.

Vakar, melždamas rudąją ožką, pastebėjau, kad pienas prarūgęs ir ganėtinai tirštas. Tai todėl, kad ji melžiama kartą per dieną, o dvi dienas, atsižvelgiant į jos nerimastingumą, nebuvo visiškai išmelžta. Išspaudžiau blogąjį pieną tiesiai ant žemės, ir šįvakar jis vėl buvo geras. Vakare pastebėjau, kad silpsta dar vienos vištos kojos. Apžiūrėjau ir radau didžiulį juodą pūkagraužį. Tikiuosi, gydymas bus toks pat veiksmingas kaip ir anksčiau. Primilžis iš dryžuotosios ožkos didėja, bet labai lėtai, nedaug teviršija ½ pintos per dieną. Ji labai smulki, nors ėda gerai. Dabar kietojo maisto racioną sudaro 2 saujos miežių ir 2 sėlenų ryte ir vakare, o maždaug kartą per savaitę — virtų kukurūzų ir sėlenų mišinys. Karveliai noriai lesa kukurūzus, jei šie būna skaldyti.

Šiandien mačiau keletą karvelių paukštidėje su kiaušiniais.

Fontanas priešais namą palijus prisipildė vandens, jame sparčiai daugėja moskitų lervų.

Vakar — vienas (pirmas) kiaušinis, šiandien — nė vieno.

N

1938 10 28: Vienas kiaušinis. Daug kelyje sutraiškytų juodų vabalų. Jų vidus atrodo skaisčiai raudonas. Po lietaus vyrai aria jaučiais, įkinkytais į jungus. Niekam tikę arklai, kurie tik minko žemę.

N

1938 10 30: Puikus oras, nekaršta. Vienas kiaušinis.

N

1938 10 31: Taip pat. Vienas kiaušinis. Viduje ir vėl blogai.

Mačiau parduodant vaisius, išvaizda primenančius braškes, tik pilni sėklų ir yra nemalonaus rūgštaus skonio.

Vakar į fontano vandenį įpyliau žibalo. Maždaug 30 kvadratinių pėdų plotui — beveik sklidinas puodelis. Visos moskitų lervos šįryt buvo nebegyvos.

Arklas, kuriuo ariama, turi skersinį, kabantį po abiejų arklą traukiančių gyvūnų pilvais, o prie jo pritvirtinti pavalkai: mediniai — jaučiams, pašukiniai — arkliams etc. Ariama jaučiais, mulais, arkliais ir net asilais. Pasitaiko, kad į jungą kinkomi du skirtingi gyvuliai.

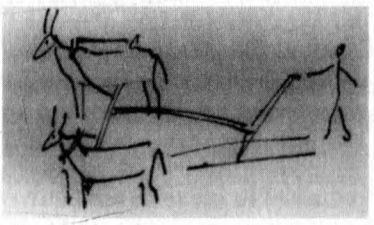

Artojas eina jau išartu kraštu, viena ranka, kurią su kiekviena vaga keičia kita, laikydamas arklo rankeną. Noragas šiek tiek primena išlenktą geležinį smaigalį, pritaisytą prie medinio koto. Visą įrenginį lengva nešti užsikėlus ant peties. Jo valdymą gerokai apsunkina tai, kad jis neturi rato.

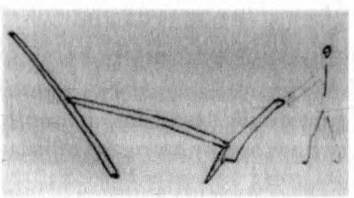

N

1938 11 01: Giedra, visiškai nekaršta. Kad ir kur žvelgtum, žmonės aria žemę. Arklas užgriebia žemę maždaug 4–6" gylyje. Dirvožemis labai įvairus, o vietomis jis atrodo ganėtinai neblogas. Dideli sklypai, kurie tikriausiai prieš keletą metų buvo dirbami, nuskurdę tiek, kad iš po žemės kyšo akmenys. Po lietaus aplink labai sparčiai dygsta kažkokios piktžolės (dviskiltės), todėl neabejotina, kad greitai atsiras daug ganyklų. Nukritusios alyvuogės yra visiškai juodos. Granatai beveik pernokę. Granato medis yra mažas ir visai neišvaizdus, labai primenantis gudobelės krūmą. Iš žemės kur ne kur kalasi kviečiai (arba kažkokie kiti javai), matyt, žiemkenčiai, sėjami maždaug tuo pačiu metu kaip Anglijoje.

Šiandien praėjau avių ir ožkų bandą, viena ožka buvo ką tik atsivedusi ožiuką. Piemuo pakėlė jauniklį ir nunešė, o motina su vis dar besilaikančia placenta nukėblino paskui juos, kažką bliaudama ožiukui. Ožkos rupšnoja dygliuotųjų kriaušių lapus. Kitos, ėdinėjančios spygliuotus krūmus, klaupiasi ant visų ketu-

rių ir šliaužioja nelyginant katės po spygliais, bandydamos nuskinti nors keletą žalių lapų.

Nasturtų ir medetkų sėklos sudygo, kitos — dar ne. Viduje vis dar blogai.

Užderėjo dar vienos rūšies apelsinai, bet jie dar nevisiškai prinokę. Stamboki, rūgštaus skonio, gana stora luobele ir daugybe sėklų, tačiau maloniai kvepiantys.

M

VILLA SIMONT, ROUTE DE CASABLANCA, 1938 11 01:

Vis dar negaliu suprasti žemės sklypų valdymo sistemos. Visa čionykštė žemė yra arba dirbama, arba laikoma dirbama, išskyrus keletą kalvų atšakų. Mes esame didžiulės palmių plantacijos, supančios šiaurinę Marakešo dalį ir užimančios tūkstančius akrų, pakraštyje. Žemė tarp palmių yra dažniausiai dirbama taip pat, kaip ir laukai. Tačiau niekur nėra ežių, o jei yra, tai tik kur ne kur, ir aš nesuprantu, aš valstiečiai, dirbantys sklypus, yra jų šeimininkai, ar tik nuomininkai, ar kiekvienas žmogus turi atskirą sklypą, ar egzistuoja ir kolektyvinė žemės nuosavybė. Atrodo, kad turėtų būti, nes pūdymui palikti laukai dėl piktžolėmis apaugusių lopelių laikomi ganyklomis, kuriose tai šen, tai ten ėdrauja avys ir ožkos. Palmės auga bet kaip, todėl sunku patikėti, kad jos galėtų būti kieno nors privati nuosavybė. Aplink mūsų namą, visiškai šalia, plyti teritorija, kurią sudaro daugiausia daržai ir sodai. Atrodo, dalis valstiečių prižiūri pakankamai didelius žemės sklypus ir tai atlieka ganėtinai gerai. Yra čionai ir didelių, tvarkingų, paprastai apsuptų sienomis daržininkystės ūkių, kurie priklauso europiečiams arba pasiturintiems arabams — mano manymu, dažniausiai pastariesiems. Lygindamas jų ir eilinių valstiečių žemės sklypus, matau milžinišką skirtumą, kurį lemia kapitalas, leidžiantis nutiesti vandens kanalus.

Neseniai nušniokštus smarkiam lietui, visur ariamos dirvos. Sprendžiant iš laukų dydžio, žemė neabejotinai ruošiama grūdinėms kultūroms auginti. Tai šen, tai ten pamažu dygsta kviečių arba kažkokių kitų javų daigai, galimas dalykas, kad tai žieminiai kviečiai, pasėti kone tuo pačiu metu kaip ir Anglijoje. Vietos gyventojų naudojamas arklas yra niekam tikęs įnagis, gaminamas vien tik iš medžio, išskyrus noragą, kurį sudaro paprasčiausias geležinis smaigalys, tvirtinamas prie medinio pagalio. Visas šis prietaisas gali būti nesunkiai pernešamas, užsikėlus jį ant pečių. Noragas raiko dirvą maždaug 4–6" gylyje, vadinasi, žemė, ko gero, niekada nebuvo suarta giliau. Vis dėlto vietomis ji atrodo neblogai, o vietomis, eg. apelsinų sodelyje aplink mūsų namą, siekia maždaug 4 pėdas (ie. dirbamasis dirvos sluoksnis). Kadangi arklas neturi rato, žmonėms ir galvijams yra daugiau vargo, o išarti tiesias vagas beveik neįmanoma. Dažniausiai ariama jaučiais, bet kinkomi ir visi kiti gyvuliai, išskyrus kupranugarius, o kartkarčiais į vieną jungą įkinkomi jautis ir asilas. Manyčiau, vienas jaučių jungas per dieną galėtų suarti apie pusę akro.

Šiose vietose daugiausia auginama: palmių, alyvmedžių, granatų, kukurūzų,

aitriųjų paprikų, liucernų, didžiuma europietiškų daržovių (pupelių, kopūstų, pomidorų, aguročių, moliūgų, žirnių, ridikų [19]), baklažanų, apelsinų ir kai kurių javų, kurių dar negalėčiau įvardyti konkrečiai. Didžiausi apelsinų, taip pat ir citrinų, augintojai, kaip atrodo, yra europiečiai. Granatai jau beveik pernokę, baigia nokti ir datulės. Manau, kad liucernos, kurios auga labai greitai ir duoda derlių, kai būna maždaug pėdos aukščio, auginamos ištisus metus. Šiuose kraštuose tai yra pagrindinis pašaras, parduodamas po 10 s už maždaug 3" storio ryšulėlį. Kukurūzai, irgi naudojami pašarui, greičiausiai auginami taip pat ištisus metus, kaip ir didžioji dalis daržovių. Daugelis augalų labai suvargę, o tai, be abejo, susiję su nederlinga žeme, tačiau dar labiau — su kapitalo, reikalingo inventoriui įsigyti, stygiumi. Eg. pomidorai auginami nepririšti prie kuolelių ir atrodo pasigailėtinai. Šiose skurdžiose ganyklose geriausiai iš visų gyvūnų jaučiasi avys, kurių ne tik palyginti gera aviena, bet ir aukštos kokybės vilna. Begalė sulysusių gyvūnų, o pieno neduodančių galvijų tešmenys sunykę. Pirmarūšė ožka iš Ispanijos kaštuoja mažne tiek pat, kiek karvė, primilžiu toli gražu neprilygstanti pastarajai. Naminiai paukščiai panašūs į Indijos naminius paukščius. Su visais gyvūnais elgiamasi pasibaisėtinai, bet šie stebėtinai nuolankūs. Įrankiai ypač primityvūs. Jokių kastuvų, nei europietiškų šakių, tik indiški kapliai. Žemės dirbimą labai apsunkina vandens trūkumas, nes kiekvienas laukas turi būti dalijamas mažais sklypeliais, vienas nuo kito atskirtais iš žemių supiltais pylimais, sulaikančiais vandenį. Laukuose triūsia ne tik maži vaikai, bet ir labai senyvos moterys, kurioms turėtų būti mažų mažiausia 60, o galbūt ir 70, kirtikliais valančios laukus nuo šaknų etc. Tipiškas arabų kaimas — tai didžiulis aptvaras aukštomis, iš šlamo nulipdytomis sienomis, atrodantis tarytum vienas didelis namas. Viduje stovi įprastinės varganos lūšnelės, kurių didžioji dalis yra iš šiaudų arba palmių lapų, savo forma primenančios bičių avilius, apytikriai aštuonių pėdų pločio ir septynių aukščio. Visi vietos gyventojai, atrodo, bijo plėšikų ir naktį gerai jaučiasi tik užsidarę viduje. Išskyrus laukuose įrengtas laikinas pašiūres subrendusių javų priežiūrai, niekas nenakvoja kitoje kaimo aptvaro pusėje. Vis dar nesuprantu esminės priežasties, kodėl tokios aukštos javų kainos. Eg. dekalitras kviečių, sveriantis apie 40 sv, atsieina 30 Fr arba daugiau kaip 1 p už svarą, jei skaičiuotume angliškais pinigais. Duona atitinkamai brangi. (Praėjusį mėnesį buvo oficialiai nustatyta kviečių kaina: 158 Fr už kvintalą. Žr. iškarpą, V. M.[20], 1938 10 09.)

Prasidėjo Ramadanas. Čionykščiai arabai, kaip atrodo, pakankamai griežtai laikosi jiems nustatytų reikalavimų, bet spėju, kad kartais jie valgo tai, kas draudžiama, eg. įtariu, jog jie prorečiais valgo gyvūnų, kritusių sava mirtimi, mėsą. Mūsų tarnas ir M. S[imonto] valdų prižiūrėtojas manė, kad visiškai normalu valgyti vištą, mirtinai užkapotą kitų vištų. Tačiau atrodo, kad jie griežtai laikosi draudimo vartoti alkoholį [21].

Dažnai pro šalį, pakeliui į netoliese įrengtą šaudyklą, pražygiuoja kariai. Jie

atrodo gana šauniai, labai gero ūpo, o ir marširavimo maniera geresnė nei įsivaizdavau, tvirtesnė už eilinių Prancūzijos šauktinių. Haroldas Maralas, atlikęs karinę tarnybą zuavų* pulke, teigia, kad pastarųjų daugumą sudaro Alžyro žydai, o kiti pulkai žvelgia į juos iš aukšto. Aš manau, kad Maroke tikri žydai neverbuojami į kariuomenę. Visur apstu priešiškumo žydams požymių, kurie reiškiasi ne tik iš arabų, bet ir iš europiečių pusės. Pasakojama, esą žydai linkę numušti kainas, sukčiauti, paveržti darbus iš kitų etc., etc. (Žr. iškarpą, P. M.[22], 1938 10 18.)

19. Paraštėje yra Orwello ranka įrašyta pastaba be jokios nuorodos, kur ji turėtų būti panaudota: „bulvės (prastos)".
20. *V. M.*: „La Vigie Marocaine", vietos laikraštis.
21. Orwello ranka įrašyta pastaba paraštėje (nors nėra tiesiogiai susijusi su šia pastraipa): „M. taip pat valgo likučius nuo mūsų stalo." Valgyti tokius likučius Ramadano metu draudžiama. „M." reiškia Mahdjoubą Mahommedą, „mūsų tarną"; žr. „Maroko dienoraštį", 1938 11 22. Mahjoubas vaizduojamas padedantis Orwellui melžti ožką (*The Lost Orwell*, 11 iliustracija).
22. *P. M.*: „La Petit Marocain": Kasablankos rytinis dienraštis.

N

1938 11 03: Vakar vienas kiaušinis. Gražus saulėlydis, žalias dangus.

Puikiai sudygo nasturtos ir medetkos.

Naktį viduje baisiai blogai.

Pakankamai šilta. Ant sidabrinės tuopos aptikau pūkuotosios kandies vikšrą, maždaug 1" ilgio. Taip pat negyvo vėžlio kiautą. Kadaise, būdamas gyvas, jis buvo patyręs sužalojimą, kuris sugrūdo kiauto dalį ir dėl to susiformavo įdubimas, o kiautas suaugo deformuotas.

Pusbadis asilas, — kaip manau, pastaruoju metu jį pirko M. Simontas, — supratęs, kad ožkos šeriamos miežiais, dabar bidzena prie jų, taikydamasis jas apvogti.

Didesnė dalis tvenkinio, kuriame buvau matęs laukines antis, nusekusi.

Šiandien vienas kiaušinis.

Miežiai beveik baigiasi. Jų būta apie 20–25 sv, ir to užteko 3 savaitėms, ie. viena ožka gauna maždaug ½ sv per dieną.

N

1938 11 04: Vienas kiaušinis.

N

1938 11 05: Vienas kiaušinis.

N

1938 11 06: Du kiaušiniai.

Pastarosiomis naktimis ganėtinai smarkiai palyja. Dieną būna giedras, pakankamai šiltas oras. Šią popietę iš visiškai giedro dangaus nukrito keli lašai, paskui ėmė griaudėti ir prapliupo gan didelis lietus.

* Prancūzijos kolonijinės kariuomenės lengvieji pėstininkai (vert. past.).

Po lietaus laukai pasruvę vandeniu, visur pilna balinių vėžlių. Šiandien jų mačiau 10–20, dažnai po 3–4 vienu metu. Jie dažniausiai kėpso purvynėje, o pro šalį tekant vandens srovei šoka į ją. Po kurio laiko išnyra į paviršių ir laikosi vandenyje, iškišę iš jo tik akis ir nosį, kaip varlės Ispanijoje, ir panyra atgal, iškilus bet kokiam pavojui. Regis, jie sugeba judėti labai greitai.

Ožkos beveik neduoda pieno, greičiausiai todėl, kad jos jau porą dienų negavo miežių, nors aš, laukdamas, kada bus atgabenti miežiai, šeriu jas plikytais kukurūzais.

Nasturtos jau suvis didelės. Lenda 1 pelėžirnis. Nei flioksų, nei našlaičių (daugmaž dvi savaitės), taigi akivaizdu, kad sėklos niekam tikusios.

Dalis šioje vietoje užauginamų datulių yra pakankamai geros, labai blizgios, lipnios ir apvalokos, savo dydžiu ir forma primenančios didelius graikinius riešutus.

Viduje jau geriau.

N

1938 11 07: Šiandien nelijo. Truputį vėsiau. Ryškiai geltonas mėnuo.

Šiandien žemę tarp apelsinmedžių arė 1 asilu. Naudojamas mažas lengvas arklas, be rato, tačiau noragas kaip Europoje ir gana aštrus, pagamintas Čekoslovakijoje ir kainuojantis turbūt 1–2 £. Tai sunkus darbas, bet tikriausiai ne per sunkus tvirtam asilui, kuris vienu kartu gali suarti pakankamo dydžio sklypą (šis buvo maždaug 25 jardų ilgio ir 5 jardų pločio, daugmaž apėjęs žole).

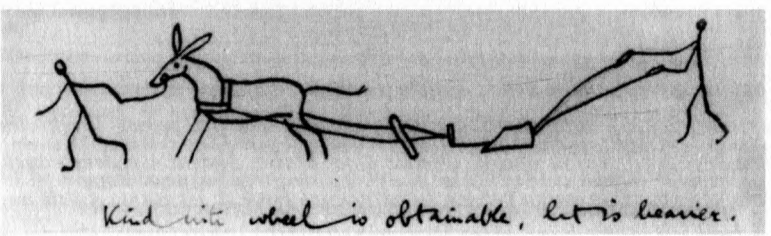

Apelsinai šiuo metu faktiškai sunokę. Aną dieną nuskynėme keletą (mandarinų rūšies).

Naujo derliaus miežiai, apie 30 sv už 17.50 Fr, arba truputį mažiau nei 1 p už sv. Tai mažiau, negu buvau sumokėjęs anksčiau.

Senoje akmeninėje vandens talpykloje šalia namo radau išgedusią galvą, panašią į šuns, bet aš manau, kad ji — šakalo. Pasakojama, kad šioje šalyje jų pasitaiko. Kad ir kaip būtų, kaukolė išlikusi visiškai sveika, todėl užmausiu ją ant lazdos, kad vabzdžiai švariai nuvalytų.

N

1938 11 08: Saulėta, gan šilta diena. Praėjusią naktį trumpai palijo. Išdygo keletas kvapiųjų pelėžirnių. Vienas kiaušinis. Vėžlių pėdsakus, įspaustus purve, galima klaidingai palaikyti triušio pėdsakais.

N

1938 11 09: Pasėjome kvapiuosius pelėžirnius (sudygo tik koks ½ tuzino anų), raudonuosius gvazdikus ir našlaites.

N

1938 11 10: Sėjome gvazdikus, godecijas, klarkijas. Visa diena lietinga, apniukusi, bet šilumos užtenka. Gražus saulėlydis. Žalias dangus. Visur skraido dideli varnėnų pulkai.

N

1938 11 12: Vienas kiaušinis.

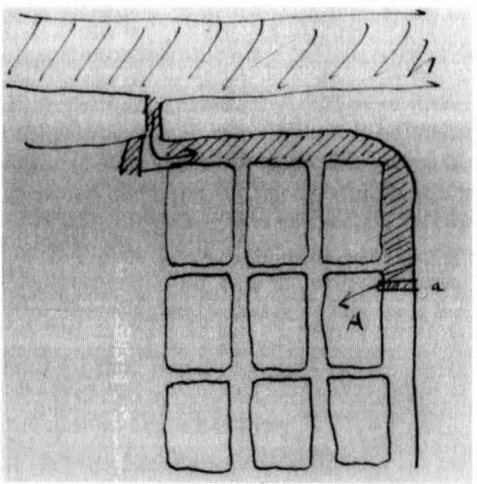

Čia paplitęs drėkinimo metodas. Lauko, kuriame auginami javai ir kuriam reikalingas drėkinimas, žemė padalijama į mažas, maždaug 4–3 jrd, lysves. Drėkinimo kanalas, galintis būti sujungtas su upeliu, išvestas palei kraštą. Norint vandeniu aprūpinti lysvę A, kanalas užtvenkiamas, o pylime, juosiančiame lysvę A, iškasama didelė anga. Vanduo teka į lysvę A, o pritekėjus užtektinai, pylimas vėl sutvirtinamas, damba, kuria buvo užtvenktas kanalas, išardoma, ir vanduo gali bėgti į bet kokią reikiamą vietą.

N

1938 11 13: Vienas kiaušinis.

Dryžuota ožka visiškai užtrūko. Apskritai, pastarosiomis dienomis būna labai karšta. Vakarais kūrename ugnį, nors tai iš tiesų nebūtina. Didžiuliai varnėnų pulkai, viename pulke, galimas dalykas, būna 3000, be perstogės atakuoja alyvuoges, kurios šiuo metu jau prinokusios. Arabai kiaurą dieną praleidžia alyvmedžių giraitėse, savo šūksmais baidydami varnėnus šalin. E[ileena] palygina varnėnų čirškimą su šilkinės suknios šiugždesiu.

Kitą dieną drėkinimo rezervuare išvydau begalę vėžlių, nuo 3" iki kone pėdos ilgio. Sugavau mažą. Šie negali plaukti taip greit, kad pabėgtų, jeigu juos vejiesi. Palyginti su sausumos vėžliais, savo galvų ir galūnių jie taip labai

neįtraukia, laiko jas iškištas netgi tada, kai juos sugauni — neturi jėgų netgi įtraukti uodegos. Jie įtraukia galvą į savotišką odos cilindrą, sakytum šerpę. Atrodo, vėžliai negali ilgiau išbūti po vandeniu, jei neišneria įkvėpti oro[23]. Tame pačiame rezervuare, po akmeniu, aptikau keletą smulkių dėlių, maždaug ¼" ilgio. Pirmosios, kurias pamačiau šioje šalyje.

Vakar vakare gėlyne radau stambią rupūžę. Pirmoji, pastebėtoji šiose vietose. Beveik dvigubai didesnė už anglišką rupūžę, labai karpota ir gali stryktelėti didelį atstumą.

Laukuose baigia prinokti svogūnėliai. Valstiečiai mums atnešė keletą jaunų porų.

Šiandien šalikelėje mačiau negyvą šunį. Gaila, bet tai turbūt tas pats šuo, kuris prieš kelias dienas buvo atėjęs prašyti maisto, ir gaila, kad jis nudvėsė tikriausiai iš bado.

Akivaizdu, kad čionykščiai valstiečiai nenaudoja nei akėčių, nei kultivatorių, tik suaria dirvą, o paskui sėja į nebaigtas išdirbti keteras. Nors ir keista, norima sudaryti įspūdį, kad grūdai sėjami eilėmis, nors jie, be abejonės, tik išbarstomi. Javai šiuo metu dygsta labai neblogai. Pupos maždaug 6" aukščio.

23. *jei neišneria įkvėpti oro*: palyginkite su George'o Bowlingo pasakojimu knygoje *Coming Up for Air* (Orwellas ją parašė būdamas Maroke). „Juk žinai, kaip aš jaučiausi. Aukštyn, įkvėpti oro! Nelyginant didieji jūriniai vėžliai, besiiriantys aukštyn, į paviršių, iškišantys savo nosis ir traukiantys į plaučius didelį gurkšnį, o paskui vėl panyrantys tarp jūros dumblių ir aštuonkojų. Mes visi dūstame šiukšlių konteinerio dugne, tačiau aš radau būdą, kaip išnirti į paviršių" (*CW*, VII, *Coming Up for Air*, p. 177). Orwellas iki romano pasirodymo 1939 birželio 12 nemini jo pavadinimo.

N

1938 11 14: Persodinome į atvirą gruntą nasturtas.

N

1938 11 16: Vienas kiaušinis.

N

1938 11 17: Vienas kiaušinis.

N

1938 11 19: Du kiaušiniai.

N

1938 11 21: Du kiaušiniai.

N

1938 11 22: Vienas kiaušinis.

N

VILLA SIMONT, 1938 11 22:

Prieš keletą dienų aplankiau Britanijos konsulą. Pastarasis (vardu Robertas Parras) yra apytikriai 40-ies, išsilavinęs, labai svetingas, vedęs, ir atrodo, kad

apsirūpinęs materialiai. Kalba prancūziškai ir daro tai labai kruopščiai, gramatiškai visiškai taisyklingai, tačiau su labai stipriu angliškų akcentu, o kalbėjimo maniera išduoda, jog jis mintyse atidžiai kartoja gramatikos taisykles. Konsulo pavaduotojas, arba vicekonsulas, yra jaunas anglas, misionieriaus sūnus, kuris, galimas dalykas, užaugo Maroke. Vis dėlto jo manieros ir akcentas labiau angliški negu, eg. anglo, užaugusio Indijoje.

Parrui atrodo, kad aš klydau, vertindamas vietinių prancūzų požiūrį į krizę. Manąs, jog jie iš tiesų tikėjo artėjant karą ir buvo pasirengę, nors ir labai nenorom, jį ištverti. Jų tariamas indiferentiškumas tebuvo paviršutiniškas bejausmiškumas. Jis įsitikinęs, kad visuotiniai rinkimai kurį laiką neįvyks. Teigia, jog skandalai, susiję su Aviacijos ministerija, turėjo labai blogų padarinių ir apie juos visus sužinojo [24], o Vyriausybė geidautų nerizikuoti rinkimais, pirmiau neištaisiusi žalos. Sako, esąs apstulbintas skaičiaus daugmaž eilinių konservatorių, su kuriais jam buvo tekę susitikti, sutrikusių dėl Vyriausybės vykdomos užsienio politikos. Mąstąs, kad ilgai netrukus gali būti mėginama atgaivinti senąją Liberalų partiją. Jo paties pažiūros, regis, yra nuosaikiai konservatyvios. Nesu tikras, ar jis, būdamas Vyriausybės tarnautojas, turi slaptų žinių apie tai, kas šiuo metu vyksta, tačiau spėlioti nesiryžtu.

Remiantis aukščiau esančia pastaba apie kviečių kainas, kvintalas prilygsta maždaug 2 cnt. Pastarąjį kartą sumokėjau 31.50 Fr už saiką, kuris, mano galva, buvo dekalitras, sveriąs apie 40 sv. Tai reiškia, kad kaina yra bemaž ta pati, ie. apie 10 santimų už svarą. Septyniasdešimt santimų prilygsta maždaug pensui, jeigu skaičiuotume angliškais pinigais, vadinasi, kviečių kaina čionai beveik atitinka Anglijos kainų lygį. Kol kas nepavyko išsirūpinti išsamaus kainyno, bet, manyčiau, čia yra pigesnės šios prekės (ie. franko vertę skaičiuojant pagal valiutos keitimo kursą): mėsa, kai kurie vaisiai ir daržovės, didžioji dalis vietos amatininkų gaminių (oda, moliniai indai, kai kurie metalo dirbiniai ir storo audinio vilnoniai drabužiai) ir, be abejo, nuoma. Visos importuojamos prekės, ypač pramonės gaminiai, brangios. Itin brangus visų rūšių aliejus.

Atrodo, Senegalo negrai yra Prancūzijos piliečiai, o Maroko arabai — ne, ir ši provincija iki šiol vadinama pramanytu pavadinimu — Šarifo imperija [*Cherifien Empire* — vert. past.]. *Visi iki vieno* negrai privalo atlikti karinę tarnybą, lygiai taip pat kaip prancūzai. Privalomąją tarnybą Maroke atlieka tik Prancūzijos piliečiai, ie. paprastai europiečiai. Arabų karinėse pajėgose tarnauja savanoriai, o jų tarnyba trunka ilgą laiką. Už tai jiems skiriama, kaip atrodo, nebloga (vietos standartais) pensija. Eg. mūsų tarnas Mahdjoubas Mahommedas, 15 metų atitarnavęs arabų pasienio apsaugos pulke, gauna maždaug 5 Fr per dieną pensiją. Buvau pamiršęs apie tai, kad prie įvažiavimo į Marakešą yra muitinės postas, kuriame turi būti iškraunami visi įvažiuojantys krovininiai vežimai etc. ir sumokami mokesčiai už visas parduoti gabenamas prekes. Šis reikalavimas taikomas visoms valstiečių į turgų vežamoms daržovėms. Aš nežinau, kokio

dydžio šis mokestis, tačiau kainų skirtumas, perkant daržoves etc. už miesto ribų, yra akivaizdus.

24. *skandalai, susiję su Aviacijos ministerija*: tai, galimas dalykas, susiję su ministro pirmininko reikalavimu 1938 gegužės 12 išsiaiškinti Britanijos karinių oro pajėgų būklę. Seras Hughas Dowdingas (1882–1970), Britanijos mūšyje vadovavęs naikintuvų eskadrilei, kaip teigiama raporte, su palengvėjimu atsiduso, kai Neville'is Chamberlainas grįžo iš Miuncheno, sudaręs su Hitleriu sandėrį (nors jis buvęs apgailėtinas), mat „Spitfire" dar nebuvo pradėti tiekti visu pajėgumu.

N

1938 11 23: Vienas kiaušinis.

Oras puikus ir šiltas, ne per labiausiai karšta. Kada ne kada vakarais pakuriame ugnį. Kai būna ganėtinai giedra, snieguotos Atlaso viršukalnės atrodo taip arti, kad gali pamanyti, jog iki jų tėra vos keletas mylių (spėju, kad iš tikrųjų — 50–100 mylių). Kone visos sėklos, išskyrus medetkų, kvapiųjų pelėžirnių ir nasturtų, pasirodė esančios niekam tikusios ir jų didžiuma nesudygo, žinoma, kadangi buvo per ilgai laikomos. Regis, čia sudėtinga augti visoms mažoms gėlėms, nes jas greit pražudo karštis ir sausra. Soduose dažniausiai auga krūmai.

Už saiką javų sumokėjau 31.50 Fr (apytikriai 40 sv = apie 1 p už sv).

Nuo 16-osios sergu (krūtinė). Vakar atsikėliau, šiandien šiek tiek geriau.

N

1938 11 24: Vienas kiaušinis.

Vakar išsibaigė „Butagaz" balionas. Užteko 5 savaitėms. Jis beveik reguliariai tiekė dujas 3 dujų degikliams (vienas iš jų yra galingesnis — manau, 60 — už kitus), o kartkarčiais ir ketvirtajam.

N

1938 11 25: Du kiaušiniai.

N

1938 11 27: Vienas kiaušinis.

N

1938 11 28: Du kiaušiniai.

N

1938 11 29: Vienas kiaušinis.

N

1938 11 30: Du kiaušiniai.

N

1938 12 01: Du kiaušiniai. (Iš viso 30, skaičiuojant nuo 1938 10 26.)

N

1938 12 02: Oras daug vėsesnis, būna giedrų ir gražių dienų, labai primenančių angliską pavasarį, būna ir tiršto rūko. Užvakar pliaupė gan smarkus lietus.

Giedromis dienomis Atlaso kalnai atrodo nepaprastai arti, ir galima išskirti kiekvieną jų kontūrą, kitomis dienomis jų visiškai nematyti.

Nepavyko su gėlių sėklomis. Sudygo tik nasturtos, kvapieji pelėžirniai, medetkos, raudonieji gvazdikai ir šiek tiek paprastųjų gvazdikų bei klarkijų. Flioksai, darželinės našlaitės, paprastosios našlaitės, godecijos, aguonos ir saulėgrąžos visiškai neišdygo, nors dirvožemio sąlygos etc. buvo tikrai geros. Galbūt todėl, kad sėklos buvo saugomos ne vienerius metus.

Sužinojau, kad silpnesnė iš dviejų katapultų nusviedžia akmenį (ne taip gerai, kaip stambūs šratai) daugių daugiausia 90 jardų. Taigi galingesnė katapulta[25] turėtų nusviesti stambius šratus maždaug 150 jardų.

Trys kiaušiniai.

25. *The Lost Orwell* 10 iliustracija vaizduoja Orwellą, šaunantį iš katapultos Maroke.

N

1938 12 03: Trys kiaušiniai.

Aukščiausios palmės yra maždaug 25 jardų aukščio (iki lapkočių).

N

1938 12 04: Du kiaušiniai.

N

1938 12 05: Trys kiaušiniai.

Sklype, kurį mačiau ariamą spalio 30-ą, ar vieną kitą dieną anksčiau, javai jau 4–6" aukščio.

Apelsinai prinokę, galima nusipirkti kiekviename žingsnyje. Parduodami granatai pernokę ir visiškai kitokios spalvos, ne raudoni, bet rudi.

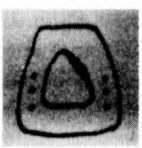

Tipiška šiam kraštui asilo pasagos forma.

N

1938 12 06: Du kiaušiniai. Naktys jau labai šaltos.

N

1938 12 07: Du kiaušiniai.

Vakar popiet gerokai karščiau.

Žiūrint į upelių vagas aiškiai matyti, kad vanduo labai stipriai nusekęs, bet nežinia, ar tai įvyko pastaruoju metu, ar anksčiau. Upelis, išilgai kurio vakar vaikštinėjome, iš tikrųjų turėjo tris vagas. Dabar jis tekėjo į maždaug 6' pločio vagą ir 1' gylio; kita vaga — maždaug 10' pločio, į ją vanduo, matyt, plūsta drėgniausiu metų laiku, ir dar viena, kraštinė, plati vaga, išvesta iš kreidingo dirvožemio, byloja apie tai, kad ši siaura vagelė praeityje buvo didelė upė.

Padaugėjo mažų paukščiukų. Spėju, kai kurie iš jų yra migruojantys. Gelsta granatmedžių lapai.

N

1938 12 08: Du kiaušiniai.

Ryte smėlio audros, paskui ganėtinai smarkus lietus. Pavakarys šaltas ir apniukęs, visiškai kaip Anglijoje.

N

1938 12 09: Du kiaušiniai.

Pastebiu, kad apie žmogų, kasinėjantį žemę, nuolat renkasi ibisai, kurie tokiais atvejais atrodo labai jaukūs. Turbūt ieško kirminų etc. Birmoje jie taip nesielgia. Tikriausiai upeliuose beveik nėra maisto.

N

1938 12 10: Vienas kiaušinis.

N

VILLA SIMONT, 1938 12 10:

Negaliu suprasti žemės sklypų valdymo sistemos: ar valstiečiai yra savo sklypų savininkai, ar jie tik nuomojasi žemę etc. Atrodo, žemė dalijama dviejų arba trijų akrų ir didesniais sklypais. Neabejotina, kad ganyklos yra bendros, todėl turėtų būti koks nors kolektyvinis susitarimas dėl vandens paskirstymo. Maži vandens srautai nukreipiami skirtingomis kryptimis pagal poreikį, o pasitelkus laukuose įrengtus kanalus ir dambas vandenį galima nukreipti į kone kiekvieną tašką. Vis dėlto neįmanoma nepastebėti ryškaus skirtumo tarp to, kaip vandeniu aprūpinami valstiečių sklypai ir plantacijos, priklausančios europiečiams bei pasiturintiems arabams. Dėl problemų, susijusių su vandens tiekimu, atsiranda begalė papildomų darbų. Dirvožemis vietomis yra tartum minkšta kreida, o vanduo srūva maždaug dvidešimties pėdų gylyje. Norint jį pasiekti, — vandens srovė būna vos kelių colių gilumo, — tam tikrais intervalais iškasami šuliniai. Tokius šulinius kartais pastebiu išilgai lauko krašto, įrengtus per keletą jardų vienas nuo kito, — kodėl jų tiek daug, aš nežinau, tačiau esu matęs daugelyje laukų, eg. viename lauke, jo pakraštyje, buvo 12 šulinių. Akivaizdūs požymiai leidžia manyti, kad vandens ištekliai pastaraisiais metais labai sumažėjo. Kai kurie upeliai turi tris vagas, ie. viena jų vanduo teka dabar, platesne srūva po lietingojo laikotarpio, o plačiausia bėgo kažkada praeityje. Kai kurie neseniai buvę dirbami laukai šiuo metu nebedirbami. Atrodo, sudaiginti mažesnes sėklas, nuolat nedrėkinant dirvožemio, yra labai sudėtinga.

Aišku, kad vietiniai valstiečiai nenaudoja akėčių, bet, atrodo, keletą kartų aria žemę skirtingomis kryptimis. Žinoma, galiausiai ji vis tiek lieka suversta vagomis. Šis metodas pranašesnis tuo, kad sėklos (paskleistos) tam tikra prasme išsidėsto tiesiomis linijomis. Be to, tikriausiai geriau saugo vandenį.

Žieminiai javai (mano manymu, miežiai) šiuo metu yra apie 4–6" aukščio.

Atrodo, medžiams čia geriau nei smulkiems javams, eg. geros alyvos (juodosios, pagarsėjusios savo kartumu). Vis dėlto kitokių medžių, išskyrus kultūrinius — palmes, alyvmedžius etc. — beveik nėra. 1000 kilogramų (apytikriai 1 tona) malkų*, suskaldytų ir geros kokybės, kainuoja maždaug 70–80 Fr (apie 8/-). Kurui naudojamos tik malkos ir medžio anglys. Netoli nuo čia yra prancūzams priklausanti didelė, naujai užveista alyvmedžių etc. plantacija. Kažkas panašaus į juočkių barakus darbininkams arabams. Gana geri, kur kas geresni už atitinkamus statinius Indijoje. Išskyrus keletą turtingųjų, beveik visi arabai kaimuose gyvena mažytėse šiaudinėse arba palmių lapais dengtose lūšnelėse, nelyginant aviliuose, maždaug 8–10 pėdų pločio. Keletas laukinius primenančių žmonių apsistoję mažose palapinėse, kurios tėra paprasčiausios audeklo atraižos, ištemptos ant baslio, be sienų ir atvartų. Jos, matyt, daugiau ar mažiau ilgalaikės, mat jie aplink pastatę nedidelius aptvarus. Dažniausiai kaimą juosia iš purvo nudrėbta maždaug 10 pėdų aukščio siena, viršuje apraizgyta dygliuotais augalais. Kaip ir Birmoje, žemę aria tik vyrai, o moterys atlieka kitus lauko darbus, ypač tokius varginančius kaip piktžolių ravėjimas. Vaikai dirba, paprastai gano gyvulius, nors dar nelabai moka kalbėti. Jie darbuojasi nepaprastai gerai, niekuomet nepasišalina iš darbo ir, reikia manyti, puikiai supranta, ką jie turį daryti. Einant pro šalį, daugelis valstiečių išbėga į kelią išmaldos. Atrodo, kai kurie iš jų, išvydę europietį, taip elgiasi instinktyviai. Paprastai būna visiškai patenkinti, gavę 20 s. Valstietės, bent jau mano matytos dirbančios, nepasislėpusios po šydais.

Išnagrinėjęs „Petit Marocain", perpratau jo maketavimą. 10 puslapių (kai kuriomis dienomis — 12), ie. 60 skilčių. Iš jų tik kiek daugiau kaip trečdalį užima reklama. Paskutiniame ir priešpaskutiniame puslapiuose — ištisai reklaminiai skelbimai. Daugiausia reklamuojami „Persil" ir kiti „Lever" gaminiai (pastebėjau, kad ant pakuotės visada nurodoma, kad „Lever" produkcija yra prancūziška), „Nestle" pienas, įvairios laivybos kompanijos, kai kurie akis tonizuojantys preparatai ir kiti patentuoti vaistai. Atskiri puslapiai palikti Maroko naujienoms, kurios dažniausia nefigūruoja pirmajame puslapyje. Knygų recenzijų nespausdina, ir nors apipavidalinimas etc. geri, bendras rašymo stilius nuobodus, palyginti su eiliniais Prancūzijos laikraščiais.

Visi vietiniai laikraščiai pernelyg patriotiniai. Eg. kai maršalo Lyautey'jaus[26] statula buvo gabenama į Kasablanką, abu leidiniai, „Petit" ir „Presse", šiai temai, ie. Lyautey'jaus liaupsinimui, daugiau nei tris savaites skirdavo bent vieną skiltį, o dažnai ir didesnę puslapio dalį. Montavimo dieną „Presse" šiam įvykiui skyrė visą pirmąjį puslapį. „La Presse" dažnai reikalauja uždrausti Komunistų partiją, o „Petit" — ne, nors Daladierą [žr. aukščiau, 13-ą pastabą] laiko didvyriu, o apie de la Rocque[27] atsiliepia labai palankiai. Skaitomiausias Marakeše leidžia-

* Visada alyvmedžių, dažniausiai šaknų [Orwello pastaba].

mas laikraštis prancūzų kalba, regis, yra savaitraštis „Candide“, parduodamas tiesiog kiekvienoje gatvėje. Nusipirkęs jį supratau, kad jis iš esmės yra fašistinis. Atrodo, prancūzų kalba leidžiamos kairiosios spaudos gauti neįmanoma.

M. Simontas atleido Husseiną iš darbo, o pasielgė taip tikriausiai todėl, kad šis buvo tingus. Jo (vieno žmogaus) darbas: prižiūrėti maždaug 2 akrų plotą, apsodintą apelsinmedžiais ir citrinmedžiais, taip pat dalį žemės tarp medžių, tikriausiai 20–30 rodų, aguročius etc. Taip pat prižiūrėti keletą avių. Vertinant europietiškais standartais, galima sakyti, kad Husseinas dirbo sunkiai. M. Simontas skundžiasi, kad Husseinas (jis akivaizdžiai turi ir šiek tiek negro kraujo) yra „šleuhas“ [28]. Sakoma, kad jie kvaili, tingūs etc. Arabai kaltina juos dar ir godumu. Atrodo, europiečiai irgi perėmę jų išankstinę nuostatą. Nežinau, kokį atlygį jis gaudavo už savo darbą, bet turbūt ne daugiau kaip po 10 Fr už dieną ir būstą.

26. *Marišalas Louis-Hubert-Gonzalve Lyautey (1854–1934)*, Prancūzijos vyriausiasis diplomatinis atstovas Maroke, daugiausia atsakingas už šalies vystymąsi. 1916–1917 buvo Prancūzijos karo ministrus, o 1931 Paryžiuje surengė Kolonijų parodą.
27. *Pulkininkas François de la Rocque (1885–1946)*, svarbiausias dešiniųjų radikalų veikėjas, vadovavęs *Croix de Feu*, antimarksistinei ir antikapitalistinei frakcijai. Ją uždraudus, buvo atkurta kaip *Parti Social Français* (1936–1940). Buvo nusiteikęs antivokiškai ir nebendradarbiavo su okupaciniu režimu. Žr. t. p. „Prieškarinių įvykių dienoraštį“, 1939 06 08.
28. Angl. *cleuh* (Orwellas rašo ir *chleuh*; kartais rašoma ir *shleuh* arba *shluh*. Mes atkuriame skirtingus Orwello vartotus žodžio rašybos variantus); berberų etninė grupė, labiausiai paplitusi Maroko Atlaso kalnuose. Žr. Orwello įrašą „Maroko dienoraštyje“, 1939 sausio 27, kuriame jis užsimena, kad jie kalba „savitu berberų dialektu“ ir „visi kalba arabiškai“.

N

1938 12 11: Du kiaušiniai.
Šaltoka ir apniukę, popiet lietus.

N

1938 12 12: Visą naktį smarkiai lijo. Šalta ir apsiniaukę, labai primena lapkritį Anglijoje. E[ileeną] kamuoja neuralgija, turbūt dėl to, kad vakar vaikščiojo lietuje.
Lijo kone kiaurą dieną.
Du kiaušiniai. (3 nuo 1938 10 26, 23 nuo 1938 01 12. Viena višta rengiasi perėti.)

N

1938 12 13: Du kiaušiniai.

N

1938 12 14: Trys kiaušiniai.
Šaltoka, oras puikus. Pastarosiomis dienomis labai didelė rasa.

N

1938 12 15: Du kiaušiniai.
Giedra, saulėta, nekaršta.

N

1938 12 16: Du kiaušiniai.

Saulėta, vėsi diena. Naminiai gyvūnai ėda mažne bet ką. Asilai ėda senus perdžiūvusius aguročių lapus, sumestus į atliekų krūvą. Karvės, ožkos ir avys šeriamos netinkamais naudoti vainikinių artišokų lapais. Pastebėjau, kad tais atvejais, kai ožkos ir avys laikomos bendrame garde, ožkos kaunasi tarpusavyje, bet prie avių nesiartina.

Radau kažkokio ganėtinai didelio vanago spirą. Vien tik vabzdžių, daugiausia vėdarėlių, antsparniai etc. Maroke dar nemačiau gyvatės, nors neseniai radome šviežią jos išnarą.

Apelsinai, visiškai prinokę, dar kurį laiką gali kyboti ant medžių ir nenukristi. Didmeninė jų tuzino kaina (bent jau čia) 2.30 arba 3 Fr.

Kitą dieną mačiau nugaišusį asilą — pirmąjį. Vargšas gyvulys paprasčiausiai parkrito ir nudvėsė šalia vieno iš kelių, vedančių iš Marakešo į upės slėnį, o šeimininkas paliko jį gulintį. Aplink sukiojasi keletas šunų, atrodančių taip, lyg būtų prasikaltę, ir laukiančių, kada galės kibti į jį.

N

1938 12 17: Vienas kiaušinis.

Naktį labai smarkiai lijo. Rytas šaltas, po pietų apie ½ valandos švietė saulė, paskui vėl lijo. Viskas apsemta vandeniu, Tensiftas irgi neapsakomai ištvinęs — jo vaga vietomis siekia 50 jardų.

Iš asilo (mačiau kritusį 1938 12 11) likęs beveik visiškai švarus skeletas. Atkreipiau dėmesį, kad galvą jie palieka pabaigai.

N

1938 12 18: Du kiaušiniai.

N

1938 12 19: Trys kiaušiniai.

Naktį smarkiai lijo. Diena šalta ir apniukusi, su smarkiomis liūtimis ir stipriu vėju.

N

1938 12 20: Du kiaušiniai.

Naktį lijo smarkus lietus, o visą dieną — trumpalaikiai lietūs. Mažas upelis, palei kurį andai ėjome, vėliau tekėjęs silpna srovele, dabar plūsta maždaug 10 jardų pločio srautu. Šiandien danguje mačiau dvi lygiagrečias vaivorykštes, nieko panašaus anksčiau nebuvau regėjęs.

N

1938 12 21: Du kiaušiniai.

Mažiau apsiniaukę, vėsoka, keli lietaus lašai.

Negyvas vienas iš dviejų balandžių — priežastis nežinoma.

N

1938 12 22: Trys kiaušiniai.

Iš ryto buvo giedra, popiet lijo.

Likęs gyvas balandis (tikriausiai patelė) tupi gūžtoje. Nežinau, ar ji išgyvens, tačiau galbūt mes surasime jai patinėlį.

Tensiftas apsėmė visą lygumą, kuria teka, ir jos plotis prie tilto dabar siekia apie 300 jardų (anksčiau tebuvo 10 jardų). Sprendžiant iš lygumoje paplitusios augmenijos, manyčiau, kad tai nėra įprasta.

M

VILLA SIMONT, 1938 12 22:

Po smarkių liūčių, kokios pliaupė pastarosiomis dienomis, smarkiai ištvino upės. Tensiftas, paprastai maždaug 10 jardų pločio, užliejo visą lygumą, kuria teka, ir yra beveik 300 jardų pločio. Tačiau, sprendžiant iš lygumoje paplitusios augmenijos, taip nutinka nedažnai.

Arabų laidotuvės šiame krašte yra pačios skurdžiausios iš visų, kurias man yra tekę kada nors matyti. Mirusysis nešamas draugų ir giminaičių grubaus darbo mediniais neštuvais, suvyniotas į audeklą. Nežinau, ar tai susiję su skurdu, ar mahometonams negalima turėti karstų. Žemėje iškertama ne daugiau kaip dviejų pėdų gylio duobė, į ją išverčiami niekuo nepridengti mirusiojo palaikai ir užpilami žemėmis, o viename kapo gale, tikriausiai galvūgalyje, paprastai paliekama plyta arba sudužusi puodynė. Kapavietės dažniausiai niekuo neaptvertos, todėl, jeigu tai nėra kokio nors turtuolio kapas, taip ir nesuprastum, kad čia laidojami žmonės, nes matyti vien tik kauburiuota žemė. Kapai nepažymėti jokiais atpažinimo ženklais. Ant vieno, kuriame turbūt palaidotas raštininkas, radau plunksną ir ragą rašalui, kitais atvejais būna tik sudužusi puodynė etc. Ant kito kapo — emaliuotas alavinis puodelis. Visada būna iš anksto paruošti keli tušti kapai, taip pat ir maži — vaikams. Moterys, kaip matyti, laidotuvėse niekada nedalyvauja.

Dar vienas prancūziškai leidžiamas ir plačiai skaitomas savaitraštis yra „Gringoire"*. Kadaise buvęs tuščias, paskalomis grįstas literatūrinis laikraštis, dabar labai primena „Candide". Pastebiu, kad šie leidiniai, nors neabejotinai klestintys ir skelbiantys daug reklamos, nėra nusistatę prieš pornografinio turinio skelbimus. Taip pat, nepaisant atstovaujamų politinių pažiūrų, publikuoja serijinius pasakojimus, kurių autoriai yra daugmaž „kairieji". Kavinės tualete, ant sienos, išvydau užrašą smulkiomis raidėmis: „A mort Blum" [29]. Tai pirmas politinio turinio užrašas, kurį pamačiau Prancūzijos Maroke.

29. *Leonas Blumas (1872–1950)* buvo pirmasis socialistų partijai atstovavęs Prancūzijos premjeras (1936–1937 ir 1938), kuris vadovavo Liaudies fronto vyriausybei. Nuo 1942-ųjų iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos buvo kalinamas Prancūzijoje ir Vokietijoje, vėliau vėl ėjo premjero pareigas (1946–1947).

* „Gringoire" tiražas, pasak jo paties, yra ½ milijono, ir šis skaičius, matyt, teisingas [Orwello pastaba].

N

1938 12 23: Balandė padėjo du kiaušinius, dabar sėdi ant jų.

Šalta, giedra. Tensiftas nuslūgo iki beveik dvigubo savo įprasto dydžio. Trys kiaušiniai.

N

1938 12 24: Keturi kiaušiniai.

Abu balandės kiaušiniai suskilę — nežinau kodėl, greičiausiai katinas bandė nusigauti iki gūžtos ir išgąsdino balandę. Aiškiai matyti, kad kiaušinių būta vaisingų, nes abu su kruvinais ruoželiais.

Giedra, saulėta.

N

1938 12 25: Naktį buvo didelė šalna, ryte visur balta, vandens telkiniai aptraukti plonu sausledžiu. Keista matyti ant medžių kabančius apšerkšnijusius apelsinus ir citrinas, nuo šalčio sustirusius citrinmedžių žiedus. Dar nežinome, ar dideli šalnos padaryti nuostoliai. Bugenvilijos žiedai atrodo sveiki. Nemanau, kad šalnos čia yra įprastas reiškinys, paprasčiausiai šiuo metu per visą pasaulį slenka šalčio banga. Pastaruoju metu sniegu padengtos net žemiau esančios kalnų atšlaitės.

Keturi kiaušiniai.

N

1938 12 26: Susirgau.
27: Neskaičiavau, kiek konkrečiai yra kiaušinių, bet turėtų būti apie 9.
28: Oras giedras, puikus.

1938 12 27 baigėsi antras „Butagaz" balionas. Lygiai 3 savaitės (taip pat, kaip ir pastarąjį kartą)[30].

30. Pirmesnio baliono užteko penkioms savaitėms; žr. 1938 12 24.

N

1938 12 29: Du kiaušiniai.

Giedra, saulėta. Nupirkome patinėlį balandį (4.50 Fr) ir įleidome jį į narvelį, kad susipažintų su patele. Ji ėmė švelniai kapnoti jo galvą. Manau, rankioja utėles.

N

1938 12 30: Praskrido didžiulis (apie 200) gandrų arba gervių pulkas. Didžiuliai balti paukščiai su juodais apvadais sparnų galuose. Skrendantys šiaurės kryptimi, bet turbūt tik sukantys ratus, ieškantys vietos apsistoti, nes tai tikriausiai iš Europos migruojantys paukščiai.

Labai puikus oras, giedra, vėsu. Jokio vėjo.

Du kiaušiniai.

N

1938 12 31: Trys kiaušiniai. (102 kiaušiniai nuo 1938 10 26, beveik 12 per savaitę.)

1939

N

1939 01 01: Trys kiaušiniai.

Balandis patinėlis, iš pradžių šiek tiek liūdėjęs, be abejo, todėl, kad buvo įkalintas narvelyje, surištais sparnais, jaučiasi geriau ir bando skristi. Patelė, pirma siekusi jo prielankumo, vaikštinėja aplink jį ir linkčioja.

Dar vienas negyvas asilas, prie jo — du šunys, plėšiantys žarnas. Jau trečias mano matytas. Atrodo, niekas nė nemano jų pakasti, kai šie nudvesia.

Pipirmedžiai, apie rugsėjį brandinę savo pipirų grūdelius, jau užmezgė naują derlių. Daugelis šalnos pakąstų nasturtų nugeibo. Taip pat aguročiai, o ir baklažanų lapija visiškai nuvyto.

Giedra, saulėta diena, ne per daug šalta, ryški saulė, be vėjo. E[Eileena] matė dar keturis gandrus.

Apelsinai etc., netgi, regis, citrinmedžių žiedai nė kiek nepažeisti šalnos.

N

1939 01 02: Du kiaušiniai.

N

1939 01 03: Trys kiaušiniai.

N

1939 01 04: Trys kiaušiniai.

Saulėta, giedra, apskritai ganėtinai šalta (apsivilkęs plonus apatinius marškinius, medvilninę palaidinę, megztinį, plonas apatines kelnaites ir pilkas flanelines kelnes), nesijaučiu apsirengęs per daug. Užpraeitą naktį dingo balandis, dar tik atgaunąs gebėjimą skristi, jį tikriausiai bus sudraskęs kuris nors iš arabų šunų. Vakar pirkau kitą (6 Fr). Šio sparnai sveiki. Nakčiai patupdžiau į narvą, o rytą radau išlindusią laukan patelę. Atidariau dureles, ir abu kartu išskrido.

N

1939 01 05: Du kiaušiniai.

N

1939 01 06: Trys kiaušiniai.

N

1939 01 07: Trys kiaušiniai. Perėti linkusios jau trys vištos. Balandžiai sveiki gyvi.

Vakar mačiau vyrus, žvejojančius Tensifte. Apgailėtinai menkos, daugmaž

sardinių dydžio žuvelės. Masalui naudojami kažkokie nedideli sliekai, kurių randama dumble, šalia upės.

Užvakar susidūriau su keliais vyrais, stoviniuojančiais prie kupranugarės, parpuolusios pačiame tilto per upę viduryje. Ji aiškiai turėjo atsivesti jauniklį. Stipriai išpūstas pilvas, nežymus kraujavimas iš lyties organų. Gyvūnas gulėjo ant šono, galvą iškėlęs aukštyn ir uosdamas orą, sakytum nustebęs, bet buvo akivaizdu, kad nesikankina. Po maždaug valandos vaizdas buvo toks pat. Šiandien praėjau pro aną vietą. Ant žemės išvydau didelį kraujo klaną ir kažko kruvino vilkimo žymes. Tikriausiai jauniklis gimė negyvas.

Giedra, saulėta, šešėlyje šalta, bet šilta prieš saulę. Kiekvieną vakarą prisipilame į butelį karšto vandens, užsiklojame 3 antklodėmis ir gūnia.

N

1939 01 08: Trys kiaušiniai.

M

VILLA SIMONT, 1939 01 08:

Išsiųsti keturis ganėtinai sunkius siuntinius į Angliją atsiėjo apytikriai 400 Fr [31]. Dar du, lengvesnius, — apie 100 Fr už abu. Popierizmas vietos pašto įstaigose dar didesnis negu Prancūzijoje. Dviejų, kuriuos mudu su E[ileena] asmeniškai pristatėme, išsiuntimas užtruko daugiau kaip dvi valandas. Pirmą pusvalandį sugaišome laukdami eilėje prie langelio. Tai nesusiję su Kalėdų laiku, nes taip būna visuomet. Paskui nesibaigiantis įvairių formų pildymas ir įprastas tarnautojų knaisiojimasis storose knygose, norint sužinoti, kokias būtent formas reikėtų naudoti. Tada išklausėme įprastinį nusiskundimą dėl nepakankamai saugių paketų. Vienas buvo surištas per plona virvele, kitą, apvyniotą audeklu, reikėjo užsiūti. Išėjome nusipirkti virvės, adatų ir siūlų, grįžę užsiuvome. Vėliau kilo nepasitenkinimas, kad siuntiniai neužantspauduoti. Nauja kelionė — pirkti smalkos. Atrodo, Prancūzijos pašto skyrių veikla neįsivaizduojama be panašių detalių. Reikia atkreipti dėmesį, kad dauguma čionykščių žemesnio rango tarnautojų — Indijoje tai būtų indai — yra prancūzai. Eg. visi pašto skyrių klerkai, taip pat kitų įstaigų klerkai, netgi didžioji dalis kelių policijos pareigūnų. Vietinių klerkų resursų akivaizdžiai nėra. Didžioji dalis arabų, turinčių reikalų su europiečiais, šiek tiek kalba prancūziškai, tačiau dar neteko sutikti arabo, kuris tobulai mokėtų prancūzų kalbą.

31. *400 Fr*: tuo metu daugmaž 2.35 £ (tarkime, 90 £ pagal dabartinę vertę).

Kalėdų išvakarėse buvo labai stipri šalna ir padarė nemažų nuostolių. Sprendžiant iš augalijos ir arabų šnekų, nemanau, jog toks reiškinys yra įprastas. Tačiau pastebėjau ir tai, kad apelsinai ir citrinos nuo jos nė kiek nenukentėjo.

Čia gyvenantys prancūzai, atrodo, į Kalėdas kreipia dar mažiau dėmesio

negu Prancūzijoje. Jie švenčia Naujuosius metus. Arabai gerai žino apie Naujuosius ir naudojasi jais kaip pretekstu elgetauti. Kalbama, kad turistų šiemet turėtų būti mažiau nei paprastai.

Liucernas rauna rankomis, užuot kirtę pjautuvais, ir taip iš kiekvieno augalo laimi vieną kitą colį. Stebint žmones netoli mūsų namų mažame, siena apsuptame kaimelyje, susidaro įspūdis, kad jie yra žemės bendrasavininkiai, mat visi kartu dirba tuos pačius darbus: ravi, aria etc.

Neseniai atidžiai apžiūrėjau nedideliame iš purvo sulipdytame aptvare esantį kapą, kuriame palaidotas neabejotinai turtingas žmogus. Tai niekuo neišsiskiriantis betoninis kapas su nedidele krosnele, greičiausiai deginamosioms aukoms, jo priekyje. Vardas neužrašytas. Ant medžio virš kapo kyburiuoja įvairūs maži amuletai, vilnų pluošteliai etc. Vieną tokį amuletą, panašų į mažą odinę piniginę, nudžioviau. Viduje radau vilnos pluoštelį ir popieriaus skiautę su užrašu.

N

1939 01 09: Du kiaušiniai. Mačiau pempių pulkelį, atrodo, kad jos tokios pačios kaip Anglijoje. Giedra, saulėta, po pietų pakankamai šilta.

N

1939 01 10: Trys kiaušiniai.

N

1939 01 11: Vienas kiaušinis.

N

1939 01 12: Trys kiaušiniai.

N

1939 01 13: Du kiaušiniai. (135 nuo 1938 10 26.)

Ne per toliausiai nuo čia, vienos iš nedidelių kalvų šiaurinėje dalyje stūksančios uolos plyšyje, auga į šventgaršvę panašus drūtas augalas apskritais lapais ir begalė pataisų. Matyt, jie gali augti tik ten, kur jų niekada nepasiekia saulės spinduliai.

N

1939 01 14: iki **1939 01 17:** Keturi kiaušiniai (jau keturios perekšlės).

Vieną dieną mačiau tarp ibisų stovintį gandrą. Nepaprastai didelis — Anglijos garnys šalia jo atrodytų mažas.

Neabejotinai yra žaliukių, kaip ir dagilių, ir jie tokie patys kaip Anglijoje. Čia užauga labai geros pupos, ir nėra jokių juodų musyčių. Atrodo, šalna bus pakenkusi mandarinams, nors paprastiems apelsinams nieko nenutiko.

M

VILLA SIMONT, 1939 01 27:

Ką tik grįžome iš Taderto Atlaso kalnuose, kur praleidome savaitę, už maždaug 95 km nuo Marakešo. T. yra 1650 metrų, ie. maždaug 5000 pėdų, aukštyje virš jūros lygio. Pasiekus apytikriai 2000 pėdų virš lygumos (ji pati plyti apie 1000 pėdų virš jūros lygio), galima pamatyti visiškai kitokią augaliją, daugmaž žemaūgius ąžuolus ir kėnius, ganėtinai vešlią žolę, kokia yra būdinga kalvotoms vietovėms, o dar aukščiau, daugiau nei apie 4000 pėdų, gausiai ir labai gerai auga riešutmedžiai, bet, matyt, nėra plačiai išsikerojė. Maždaug 5000 pėdų aukštyje auga figmedžiai, nors, matyt, sąlygos jiems nėra pačios geriausios. Atrodo, puikiai auga migdolai. Apskritai, kalnų šlaitai nepaprastai skurdūs, o miškingi pasidaro tik apytikriai 1000 pėdų virš slėnių, kuriais nutiestas pagrindinis kelias, aukštyje. Žemesnės atšlaitės, esančios maždaug 500 pėdų virš kaimo aukštyje, dažnai visiškai plynos, vien tik šlako krūvas primenančios sutrupėjusios klintys. Tikriausiai iš dalies kaltos ožkos. Prancūzijos Vyr-ė šiuo metu neabejotinai imasi miškų atželdinimo ir ketina uždrausti ganyklas kai kuriose aukštumose. Akivaizdu, kad ši teritorija, nors ir šalia automobilių kelio, kol kas tėra tik nuodugniai inspektuojama, nes neseniai įrengti riboženkliai inspektoriams. Kelias geras, bet ne per plačiausias. Autobusas iš Marekešo į Tadertą nuvažiuoja per 3 valandas ir grįžta per maždaug 2½. Kalnuose yra daugybė iškasenų, panašių į geležies rūdą, bet jos, matyt, visiškai nenaudojamos. Čia, žmonių gyvenamuose kloniuose, nejaučiamas toks didelis vandens stygius kaip apačioje.

Apsidairius iš aukštos viršukalnės matyti, kad tikriausiai tik vienas iš dvidešimties klonių, netgi supančių automobilių kelią, yra apgyventas žmonių. Dauguma jų tėra paprasčiausios tarpukalnės, todėl akivaizdu, kad žemė dirbama tik ten, kur didesnę dienos dalį patenka saulės spinduliai. Šiuo metų laiku kiekvieną naktį būna šalna, kuri pavėsingose vietose išsilaiko didžiumą dienos. Aplink pusto, išskyrus mažesnį kaip 6000 pėdų aukštį, kur kalvos dėl sniego nepraeinamos. Žemė dirbama pakopomis, labai panašiai kaip Birmoje. Pakopos padarytos labai meistriškai, įtvirtintos kalkakmeniu kaip Ispanijoje, o dirvos sluoksnis, kaip atrodo, turėtų būti gilus, 4 pėdos arba panašiai, nors tai, žinoma, pasiekta dirbtinai.

Ūksmingesniuose slėniuose ir upių pakrantėse yra nedidelių, tačiau gan gerų ganyklų karvėms, o ožkos ėdinėja tiesiog kalvų viršūnėse. Ožkos tokios pat, kaip ir čia, žemumoje, bet didžiuma avių visiškai kitos veislės, nepaprastai švelniavilnės. Sprendžiant iš žmonių kalbų ir iš pažiūros atrodo, kad visi kaimo gyventojai turi bent mažą nuosavos žemės lopinėlį, o ganyti gyvulius galima visur, nors kiekvienas kaimas neabejotinai turi savo atskirą teritoriją ganiavai. Nesu visiškai tikras, tačiau negalėčiau teigti, kad vienam gyventojui tenka daugiau kaip vienas akras dirbamos žemės. Atrodo, miežiai auginami žiemą ir pavasarį (miežiai dabar dygsta, nors ir atsilieka nuo auginamų žemumoje),

kertami birželį, o paskui sėjami kukurūzai. Vietiniai prancūzai laiko šleuhus gerais žemdirbiais, o šie neabejotinai naudoja begalę mėšlo. Kaip ir čionai, ariama galviju ir asilu. Žmonės laiko daugybę gyvulių, o jų pagrindinis maistas, be jokios abejonės, yra miežiai ir ožkos pienas.

Kaimai kitokie nei lygumose, nes jie nėra apsupti siena. Namai nudrėbti iš šlamo, tik vienas kitas iš kalkakmenio, kvadratiniai, plokščiais stogais. Šie dengti laukiniais sausakrūmiais, o ant jų užpilta žemių — taip turbūt daroma dėl sausumo. Žvelgiant į kaimą iš aukštai, matosi, kad visi vienodame lygyje stovintys namai paprastai turi bendrą stogą, nors viduje jie atskiri. Tai byloja apie bendruomeninį gyvenimą. Faktiškai nėra nė vieno namo su įstiklintais langais. Jei yra kokių staliaus dirbinių, tai jie būna iš žalios medienos.

Šleuhai, regis, yra gana įspūdingi žmonės. Vyrai savo išvaizda labai nesiskiria nuo arabų, tačiau moterys ypač žavios. Apskritai paėmus, jos ganėtinai šviesaus gymio, o kai kurios tokios šviesios, kad matyti skruostų raudonis, juodaplaukės, nuostabiomis akimis. Neprisidengusios šydais, bet visų galvos apmuturiuotos audiniu, surištu mėlynomis arba juodomis virvelėmis, o vyraujanti jų drabužių spalva yra raudona arba mėlyna. Visų moterų smakrai tatuiruoti, o kai kurios tatuiruotėmis papuošusios ir abu skruostus. Jos toli gražu nėra tokios drovios kaip didžioji dalis arabių. Iš esmės visi gyventojai apskurę, ir nėra jokio pagrindo manyti, kad vieni yra turtingesni už kitus. Vaikai dažniausiai neturi nieko kito apsirengti kaip tik atskarusią gūnią. Elgetavimas kone visuotinis reiškinys, o moterys, supratusios, kad jų papuošalai (gintaras ir neišdirbtas sidabras, kai kurie jų nepaprastai dailiai pagaminti) mėgstami europiečių, pardavinėja juos, o kaina nelabai viršija sidabro vertę. Vaikai, vos tik išmokę vaikščioti, jau prašo išmaldos ir sekioja iš paskos ištisas mylias kalnų takeliais, vildamiesi gauti nors vieną sū. Rūkoriai ypač vertina tabaką, tačiau pastebėjau, kad daugelis jų nerūko, o rūkančių moterų išvis nėra. Vaikai maldauja duonos ir džiaugiasi jos gavę. Vis dėlto keblu daryti išvadas apie tikrąjį neturto mastą. Tikro skurdo tikriausiai nėra, šiaip ar taip, neteko girdėti, kad būtų benamių arba visiškų beturčių. Po riešutmedžiais tenka matyti begalę pūti paliktų riešutų, vadinasi, iš tikrųjų niekas nebadauja. Tačiau akivaizdu ir tai, kad visi gyvena vargingai. Kai kuriose kalnuotose vietovėse gaminami kilimai, odos gaminiai etc. Netoli Taderto pagrindinis amatas, be žemdirbystės, atrodo, yra medžio anglies degimas. Be abejo, žmonėms nereikia mokėti už medieną (daugiausia ąžuolo), nors Vyr-ė į tai tikriausiai kada nors įsikiš, ir jie dega ją visiškai primityviose molinėse krosnyse, paskui parduoda po 12 Fr už didelį maišą (Marakeše — 35 Fr). Vietos gyventojai fiziškai stiprūs, nors jie nėra ypač augaloti arba labai atletiškos išvaizdos. Eisena tvirta, moterys lengvai laipioja stačiomis kalvų atšlaitėmis, nešdamos didžiulius medienos ryšulius arba trijų galonų talpos akmeninius ąsočius su vandeniu. Be savito berberų dialekto, jie visi kalba arabiškai, bet vargu ar kas nors moka prancūziškai. Keletas rudaplaukių. Dau-

gumoje kaimų, atrodo, gyvena vienas kitas žydas, kuriuos nelengva atskirti nuo likusių gyventojų.

Kapinės nėra visiškai tokios kaip arabų, nors ir vieni, ir kiti yra mahometonai. Kapinės paprastai yra žemės sklypelis su vešlia žole, o tarp kapų ganosi galvijas. Kadangi nesuskaičiuojama daugybė akmenų, kapus dažniausiai žymi ne tik žemės kauburys, kaip yra čia, bet ir iš akmenų sukrauta piramidė, tiesa, ant jų nėra jokių vardų ar kitų ženklų, leidžiančių nustatyti asmens tapatybę. Sprendžiant iš kelių įgriuvusių, yra įprasta įrengti kapą kaip olą, panaudojant akmens plokštes, o paskui jį uždengti, saugant — tokia tikriausiai buvo pirminė paskirtis — nuo laukinių žvėrių. Kai kurie kapai itin ilgi, 8 ar net 10 pėdų. Mačiau vienerias laidotuves. Jos vyko tradiciškai, dalyvavo draugų būrys, iš kurių vienas nuolat kažką murmėjo rečitatyvu. Moterys, kaip paprastai, nedalyvavo, tačiau atstu, maždaug už 100 jardų, sėdintis jų būrelis gan mechaniškai raudojo.

Taderte keletą kartų kalbėjausi su vokiečiu, tarnaujančiu Svetimšalių legione ir atliekančiu čia kažkokį man nesuprantamą darbą, susijusį su elektros įvedimu. Draugiškas, inteligentiškas vyras, gerai kalbantis prancūziškai. Legione tarnauja jau aštuonerius metus, bet neatrodo, kad būtų labai nepatenkintas. Nusiteikęs likti tarnyboje iki galo, kad galėtų gauti savo nedidelę pensiją. Pasakoja, kad Prancūzijos armijoje niekas nedalija nemokamo tabako, o kol tavo užmokestis pasiekia bent vieną franką per dieną, tenka šiek tiek atitarnauti, todėl naujokai paprastai neturi galimybių rūkyti. Be konkrečių politinių įsitikinimų. Sako, Vokietijoje tuo metu, kai iš jos išvyko, gyveno 5 milijonai bedarbių, o grįžti jis negalėtų, nes yra ieškomas kaip dezertyras. Nuomonės apie Hitlerį nepareiškė. Ispanijos karo atžvilgiu man pasirodė esąs nuosaikus Vyriausybės šalininkas.

Šiandien pasiekė žinia apie Barselonos žlugimą. Atrodo, Marakeše tas niekam neįdomu, nors laikraščiai apie tai plačiai rašo. Pastebėjau, kad Maroke yra du socialistų savaitraščiai, „Dépêche de Fez" ir kitas, kurio pavadinimą pamiršau. Ne ekstremistiniai ir, matyt, ne antiimperialistiniai (būtent todėl Prancūzijos socialistų laikraščiai leidžiami, o arabų — ne). Tačiau jie abu ir P. S. F.[32] „Presse", palaikydami Prancūzijos laikraščių tradiciją, nevengia užgaulių ir įžeidinėjimų, kurie nuosaikesnei spaudai yra svetimi. Eg. „Dépêche de Fez" kaltina Prancūzijos spaudą parsidavimu Vokietijai ir mini konkrečius vardus. Tai nebūtų įmanoma Anglijos arba Indijos laikraščiuose, neužsitraukiant baudžiamosios atsakomybės, nors leidinį turbūt nubaustų tik pinigine bauda. Kita vertus, akivaizdu, kad joks Maroko laikraštis negalėtų nė užsiminti apie Maroko nepriklausomybę ir būti neuždraustas. Jei laikraščiai informuoja teisingai, Tanžere vyko ispanų, švenčiančių Barselonos žlugimą, demonstracijos, tuo tarpu jiems priešingų demonstracijų nebuvo. Vis dėlto man susidarė įspūdis, kad Vyriausybės šalininkai ispanai Tanžere kiekybiškai tik nežymiai viršijo oponentus. Viešbutis Taderte yra visiškai toks pat kaip pigus Paryžiaus viešbutis,

netgi viena kita kavinė pakeliui į jį. Žmonės, kuriuos man teko sutikti, irgi visiškai [panašūs] į žemesnės ir vidurinės klasės prancūzus, gyvena tokį patį gyvenimą kaip Prancūzijoje, išskyrus kad turi bent šiek tiek kalbėti arabiškai.

32. *P. S. F.*: *Parti Social Français.*

N

1939 02 18: Savaitę praleidau Taderte, 1650 m. virš jūros lygio, Atlaso kalnuose, už maždaug 95 km nuo Marakešo, o paskui beveik 3 savaites sirgau (apie 10 dienų lovoje).

Svarbiausius dalykus apie Tadertą užrašiau kitame dienoraštyje [33]. Mačiau šiuos paukščius: kranklius (tiesą sakant, įtariu, kad ir čia, žemumoje, vadinamosios varnos yra niekas kitas kaip tikri krankliai), kurapkas (ganėtinai dažnos), sakalus ir dar kažkokius, daug didesnius plėšrius paukščius, greičiausiai erelius (mačiau tik iš toli), uolinius karvelius ir keršulius, mėlynąsias zyles, taip pat nemažai kitų paukščių, kurių yra žemumoje, bet nė vieno gandro arba ibiso. Jokių gyvūnų. Viršukalnėje sniege aptikau galbūt muflono pėdsakus, bet jie tikriausiai ožio. Girdėjau užuominų apie gyvūną, vadinamą „blet" arba „bilet" (matyt, arabų kalbos žodis), galintį ateiti ir išpjauti vištas etc. Prie viešbučio laikomi prijaukinti povai atrodė besijaučią ganėtinai gerai. Naminiai gyvuliai daugiausia tų pačių veislių kaip ir čia, išskyrus avis, kurios visiškai kitokios, šilko švelnumo vilna. Kupranugariai naudojami, bet tik pagrindiniame kelyje. Asilai, regis, gali įkopti į bemaž visas kalvas.

Medžiai etc.: ąžuolai (mažoki), labai smulkūs žemaūgiai ąžuolai, laukiniai sausakrūmiai, kažkas panašaus į laukinius viržius, kurie auga Ispanijoje, gervuogės, laukiniai gelsvieji narcizai (arba kažkas panašaus į laukines tulpes, tik šiuo metu nežydi), tam tikros atmainos uosiai, maži kėniai, pačiose viršukalnėse auga įvairūs į selokus ir uolaskėles panašūs augalai, kai kurie iš jų žydi labai gražiais žiedais, saulutės. Riešutmedžiai auga gausiai, tačiau per daug neišsikeroję. Auginami migdolai. Figmedžiai auga 5000 pėdų aukštyje, bet ne per geriausiai. Pavasarį žaliuoja miežių pasėliai, o birželį nuėmus derlių į jų vietą sėjami kukurūzai. Ganyklos vietomis labai vešlios, beveik kaip Anglijoje. Taip yra tik ten, kur netoli teka vanduo, be to, jos turi būti kultivuojamos. Ganyklose auga valgomosios rūgštynės, dedamos į salotas.

Po lietaus prieš dvi dienas upė vėl plačiai ištvinusi. Kitą dieną vanduo labai skaidrus, galėjau įžiūrėti žuveles, labai smulkias, maždaug 4" ilgio, panašias į ūsorius (knaisiojosi išilgai dugno). Reikėtų pabandyti žvejoti, kai vanduo vėl nuslūgs. Baisiai suvešėjo piktžolės, laukai visiškai žali. Žydi viena ar dvi iš mūsų nasturtų, ganėtinai ūgtelėjo kvapieji pelėžirniai etc., bet aš visiškai apleidau daržą.

Dėl ligos lioviausi skaičiavęs kiaušinius. Per savaitę, kai buvome išvykę, vištos padėjo 19. Dabar deda turbūt tik viena.

Maždaug 10 dienų paeiliui grietinė buvo česnakų skonio, o keletą dienų jis buvo toks stiprus, kad negalėjome valgyti. Be jokios abejonės, karvės buvo priėdusios laukinių česnakų. Williamsas [34] sakosi matęs, kaip 1924 m. buvo užmuštas paskutinis Maroke liūtas. Kalbama, kad į pietus nuo Atlaso dar pakankamai daug panterų ir gazelių.

33. *kitame dienoraštyje*: Orwello „Maroko dienoraštyje" (jis čia spausdinamas pramaišiui su „Namų dienoraščiu").
34. *Williamsas*: beveik neabejotina, kad tai buvo amerikietis, tarnaujantis Prancūzijos svetimšalių legione, apie kurį rašoma „Maroko dienoraštyje", 1939 kovo 12. Jis tikriausiai yra vienas iš trijų grupėje, žr. *The Lost Orwell*, 16 iliustraciją.

N

1939 02 20: Prie kavinės, netoli nuo čia, žydi smalkos (geri pavyzdžiai). Granatmedžiai kaip tik krauna spindinčio raudonumo pumpurus. Javai visur ganėtinai tankūs. Tikriausiai kaip tik dabar yra tas metas, kai šalis būna žaliausia, tačiau vis tiek yra didelių išdžiūvusių lopų. Vakar mačiau žalių javų, kurių varpos atrodė jau pakankamai didelės.

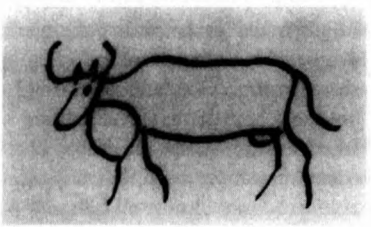

Paplitęs karvių pančiojimo iš žolių suvyta pyne būdas (nuo ragų pagrindo iki žemiau kelių).

Šiandien mačiau du gandrus lizde. Lizdas milžiniškas, maždaug dukart platesnis už garnio, ir kelių pėdų aukščio, iš daugybės šakelių, dengiančių augaloto medžio viršūnę. Patelė tuo metu akivaizdžiai dėjo kiaušinį, patinėlis stovėjo šalia, o dabar ji irgi atsistojusi, ir abu stovi šalia vienas kito. Mūsų balandė padėjo dar du kiaušinius ir sėdėjo ant jų kelias dienas, o vėliau abu, ją ir patinėlį, kažkas paslaptingai nudaigojo, ir jų daugiau nebemačiau, liko tik kelios plunksnos. Sakė, tikriausiai katės, bet, įtariu, žmonės. Netekome iš viso 4, ir, žinoma, daugiau neauginsime. Jie čia neabejotinai mielai veisiami. Trys ar keturios patelės iš tų, kuriuos augina kavinė, dabar peri.

Darosi pastebimai karščiau, musės vėl tampa įkyrios. Buvau užmiršęs paminėti, kad Taderto gyventojai naudoja kupranugarių vilnos virves, kurios labai lanksčios ir, regis, stiprios.

N

1939 02 22: Vakar ryte tvyrojo tirštas rūkas. Apskritai jau gerokai karščiau. Daugybė laukinių gėlių, dviejų rūšių medetkos, kažkas panašaus į saulutes ir dar įvairių kitų.

N

1939 02 24: Ganėtinai smarkiai lijo, ir praėjusią naktį, ir šįryt.

Radau paprastojo pankolio, kuris, matyt, auga šiame krašte, šakelę. Mačiau labai stambius, lėtai judančius juodus su baltu paukščius, tikriausiai erelių giminės. Užmiršau paminėti Taderte pastebėtą keistą žmogaus šešėlio savybę. Tarkime, stovite ant stačios uolos, kurios šešėlis apačioje nutįsta kelis šimtus pėdų. Savaime suprantama, jeigu atsistotumėte ant paties krašto, jūsų šešėlis kristų toliau už uolos šešėlį. Tačiau pastebėjau, kad uolos šešėlis būna tamsus ir vientisas, o žmogaus, nutįsęs daugmaž 50 pėdų, atrodo blankus ir neapibrėžtas, tarytum tai būtų krūmo šešėlis. Jei atstumas nedidelis, šešėlis atrodo vientisas, tačiau kai didelis, tarkime, 200 ir daugiau pėdų, galima pamanyti, kad žmogus neturi šešėlio. Atsistojus tam tikrame aukštyje, kūnas, kaip visuma, turi šiokį tokį šešėlį, bet, eg., ranka jo neturi. Nežinau, ar taip yra todėl, kad, palyginti su uola, žmogaus kūnas nėra toks matinis, ar tai priklauso tik nuo dydžio.

N

1939 03 04: Gerokai karščiau. Kad ir kaip būtų, musės ir vėl ne tokios įkyrios, o tai turbūt susiję su lietumi.

Vienas berniukas pasiūlė man putpelę, kurią jis sugavo kažkurią dieną. Labai panaši į matytas Ispanijoje.

Daugybė lauko gėlių, kai kurios tokios pat arba beveik tokios pat kaip Anglijoje. Aguonos, „kiaušinienės su kumpiu“ [35], kažkas panašaus į mažyčius bobramunius, o gal į angliškas saulutes, labai smulkios primulių arba raktažolių šeimos gėlės, dar kažkokios mažos, pienes primenančios gėlelės ir purpurinės gėlės, kurių vainiklapiai ne per labiausiai skiriasi nuo rusmenių, tik yra smulkesni. Taip pat godai ir paprastosios veronikos [36]. Labiausiai paplitusios tankiais kupstais visur augančios laukinės medetkos.

Miežiai daugelyje laukų jau plaukėja, nors vis dar žali. Kiek atpažįstu, kone visi mano matyti javai yra miežiai. Įvairūs, bet, apskritai paėmus, atrodo gerai. Visur žydi vyšnios. Obelys skleidžia lapus. Granatmedžių pumpurai vis didėja — aišku, kad lapus jie išleis greičiau nei pražys. Citrinmedžiai visose fazėse, pradedant žydėjimu ir baigiant branda, tuo pat metu veda vaisius. Akivaizdu, kad jų yra ištisus metus. Figos dar tik krauna pumpurus. Pupos jau beveik skinamos (žalios), salotos jau valgomos, taip pat žirniai, morkos ir palyginti mažokos ropės. Kai kurios daržovės neabejotinai gali būti auginamos daugmaž nepertraukiamai. Reikia pastebėti, kad ant jų itin mažai vabzdžių kenkėjų. Žmonės pjauna kažkokią aukštą žolę, savo išvaizda primenančią kviečius arba miežius, naudojamą pašarui. Jie taip pat kerta ir namo asilais gabena piktžoles, kurių čia visur gausiai pridygę.

Aną dieną sugavau jauną vandens vėžliuką, maždaug štai tokio dydžio [piešinys 136 p.], o gal truputį mažesnį. Idealios formos, tik tokiame amžiuje uo-

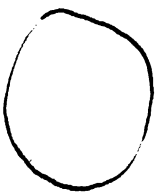

dega palyginti didesnė. Turbūt ne per seniausiai išsiritęs iš kiaušinio, taigi dabar turėtų būti perėjimo metas. Jau kurį laiką nesu matęs nė vieno suaugusio vėžlio. Vakar pastebėjau šimtakojį, apytikriai 3–4" ilgio, — pirmasis, kurį čia pamačiau.

35. *„kiaušinienės su kumpiu"* (angl. *bacon & eggs*): anot Geoffrey Grigsono *The Englishman's Flora*, taip Somersete vadinamos kurklės (*Ranunculus fluitans*), o Viltšyre — linažolės (*Linaria vulgaris*). Galimas dalykas, ir svogūniniai vėdrynai.
36. *godai ir paprastosios veronikos*: paprastosiomis veronikomis (angl. *bird's eye*), pasak Grigsono, vadinama šešiolika augalų.

N

1939 03 08: Pakankamai karšta, bet šiandien apsiniaukę. Pražydo dauguma mūsų nasturtų, sparčiai stiebiasi ir visa kita.

Moskitai darosi piktoki.

M. Simontas apelsinmedžius gausiai tręšia krauju (kadangi dirba mėsininku, gali gauti kraujo).

N

1939 03 11: Vakar radau negyvą gyvatę, maždaug 2' ilgio, tai pirmoji Maroke pamatyta gyvatė.

Labai karšta. Kalbama, kad lietaus šiemet būta daugiau nei paprastai, todėl metai turėtų būti geri.

Dar viena šiuo metu paplitusi laukinė gėlė žydi blyškiai geltonais tamsiaviduriais žiedais, maždaug 2" skersmens, panaši į mažą saulėgrąžą.

M

1939 03 12, VILLA SIMONT:

Maroko dienoraščio dalis nuo kovo 12-os iki „japonai, o išskyrus" kovo 28-os įrašo ketvirtame sakinyje yra tiek rankraštine forma, tiek atspausdinta mašinėle. Ir viena, ir kita — Orwello darbas. Čia pateikiama spausdinta versija su pataisytomis akivaizdžiomis klaidomis. Abu variantai įtraukti į „Pilną raštų rinkinį" (*The Complete Works*), XI t., iškart po atitinkamo įrašo dienoraštyje.

Prieš keletą dienų pro namą praėjo iš manevrų grįžtantys kariai, apytikriai 5000 vyrų, kurių daugiau kaip pusę sudarė senegaliečiai. Spahiai atrodė ganėtinai šauniai ir savo bendra fizine forma pranoko eilinį gyventoją. Žirgai maždaug 14 plaštakų, tvirti, tačiau ne per geriausiai prižiūrimi, įvairaus plauko, bet vyrauja balti ir širmiai, iš pažiūros vieni kastruoti, kiti — ne, ir nė vienos kumelės (šioje šalyje jomis niekada nebuvo jojama). Visi žirgai, tai galima pastebėti šaudykloje, yra įpratę prie šaudymo. Išvydęs juos žygiuojant *en masse*, jau nebemanau (kaip iki šiol), kad senegaliečiai pėstininkai yra pranašesni už ara-

bus. Jie atrodo labai panašūs. Raitija buvo ginkluota tam tikrais mažo kalibro greitašaudžiais pabūklais, kurių mechanizmo negalėjau įžiūrėti, nes jie buvo apgaubti brezentu, tačiau aišku, kad pabūklų būta 1" arba dar mažesnio kalibro. Ratai su guminėmis padangomis. Transporto vežimai — didžiuliais plieniniais diskiniais ratais, traukiami trijų mulų. Be to, buvo gabenama ir nešiojamoji artilerija (išrenkamieji pabūklai). Šie pabūklai buvo maždaug 3", galbūt 75 mm, nors, be abejo, jie yra kitokie nei greitašaudžiai 75 mm lauko pabūklai. Pabūklui, amunicijai etc. gabenti neabejotinai reikia 6–8 mulų. Pabūklo uoksą gabena vienas mulas. Kolona, kurią mes matėme, gali be didesnio vargo manevruoti po visą šalį, išskyrus kalnus. Manevruose dalyvaujantys vyrai vilki sunkius chaki spalvos apsiaustus etc., tačiau neatrodo, kad jiems tai per sunku, nes jau yra įpratę. Dauguma, kaip atrodė, nešė po 40–50 sv.

Kartkarčiais mus aplankydavo penki anglai ir amerikiečiai iš Svetimšalių legiono[37].

Craigas: airis iš Glazgo, bet oranžistas. Išdidokas darbininkų klasės atstovas, tvirtinantis, kad jo tėvas yra gerai uždirbantis įstaigos tarnautojas, o ir jis pats esą toks buvęs. Maždaug 25 metų, sveikas, tvirto sudėjimo. Ryškūs paranojos požymiai (gyrimasis apie didingą praeitį etc.), paprastai būdingi tokiems veikėjams. Legione tarnauja apie 2½ metų, iš jų pusę praleido karo belaisvių stovyklose etc., du kartus bandė dezertyruoti. Šiek tiek kalba prancūziškai. Šiek tiek nusistatęs „prieš raudonuosius", parodė priešiškumą, išgirdęs minint Maxtoną[38]. Nemėgsta prancūzų, o kilus karui tikriausiai bandytų išvengti fronto.

Williamsas: amerikietis, tamsiaplaukis, galimas dalykas, tai susiję su jo neaiškia kilme. Ne pačios geriausios sveikatos ir ne ypač tvirto stoto. Jau beveik atitarnavo savo 15 metų ir greit gaus jam priklausančią mažytę pensiją (apie 500 frankų per mėnesį), ketina likti Maroke. Šiuo metu eina budėtojo pareigas karininkų valgykloje. Nėra labai išsimokslinęs, tačiau malonus ir neabejotinai supratingas.

Rowlandsas: maždaug 30–35 metų. Iš „viršesnių", kalba keista, greičiausiai eurazietiška tarsena. Geria, kai tik įmanoma. Legione ištarnavęs 5 metus arba beveik tiek, galvoja baigti tarnybą (jie sudaro sutartį 3 metams, o norėdami gali pratęsti). Akivaizdu, kad nėra patyręs daug vargų. Švelnaus būdo, mąstantis, bet ne itin protingas.

Smithas: amerikietis, maždaug 40 metų, samdomas orkestrantas. Turi polinkį išgerti. Ištarnavęs jau daugokai metų. Nėra protingas, bet akivaizdžiai geraširdis.

Taip pat jaunasis škotas, kurį esu sutikęs tik kartą. Matyt, šiame būryje (4-ajame) dar yra du ar trys anglai ir amerikiečiai, bet ne daugiau. Suprantama, kad anglams etc. ne itin gerai sekasi, jie nesitaiksto su sunkiomis sąlygomis etc., o sąlygas apsunkina dar ir tai, kad jie neturi galimybės mokytis prancūzų kalbos, kuria kalbėti vokiečiams yra lengviau. Visi aukščiau minėtieji tebėra

eiliniai. Legione dominuoja vokiečiai, puskarininkiai paprastai būna irgi vokiečiai. Akivaizdu, kad gyvenimas Legione šiuo metu yra visiškai nuobodus. Nė vienas iš mano aukščiau paminėtų vyrų nėra matęs jokios kovos, išskyrus nepavojingas grumtynes. Būna, kad tarp vyrų kyla muštynės, bet kadaise paplitusios dvikovos panaikintos. Ištarnavęs maždaug metus legionierius uždirba vis dar tiek pat, apytikriai 2 frankus per dieną (3 p), o jo atlyginimas niekada ir nebūna daug didesnis, nebent jis taptų puskarininkiu. Seržantas uždirba 1200 frankų per mėnesį, tačiau turi susimokėti už maitinimą ir iš dalies — už aprangą. Uniformos prastai priguli, tačiau drabužių šie vyrai gauna palyginti daug. Jie patys ir skalbia savo drabužius. Vienam žmogui per dieną skiriama ½ litro vyno. Tabakas nemokamai nedalijamas, ir rekrūtai paprastai pirmuosius šešis mėnesius neturi galimybės rūkyti.

37. Legionieriai, taip pat kai kurios moterys, Orwello minimos „Dienoraštyje", vaizduojami knygoje *The Lost Orwell*, 11–16 iliustracijose ir 240–241 p.
38. *Jamesas Maxtonas (1885–1946)*, 1922–1946 Parlamento narys nuo Nepriklausomos leiboristų partijos, 1926–1931 ir 1934–1939 buvo ILP pirmininku. 1938 rugsėjo 28 Parlamente patvirtino ministro pirmininko Neville'o Chamberlaino pranešimą apie Hitlerio sutikimą surengti Miunchene keturių didžiųjų valstybių konferenciją.

Žlugus Katalonijai, „Petit Marocain" iškart tapo kur kas palankesnis Franco režimui. Kiekvieną kartą, palyginę prancūziškus laikraščius su gaunamais iš Anglijos, akivaizdžiai matome, kad prancūzams ir britams naujienos pateikiamos labai skirtingai, taip pat yra aišku, kad vieni arba kiti, bet greičiausiai — ir vieni, ir kiti, nuolat meluoja. Eg. vietos spauda net neužsimena apie tai, kad Katalonijoje pabėgėlius šaudė iš kulkosvaidžių, o Anglijos spauda tvirtina esą taip ir buvo. Sprendžiant iš gandų, kurie sklando tarp legionierių, karo galimybė vis dar išlieka. Kartą buvo pasklidęs gandas, kad jie šiąnakt bus mobilizuoti. Pastarosiomis dienomis jiems į saugyklą buvo atgabentas didžiulis pabūklų ir šaulių ginklų krovinys, tarytum laukiant naujo pašauktųjų kontingento. Vos tik prancūzų karo laivas pasiekia Kasablanką, jūreiviai siunčiami į savanoriškai privalomą išvyką į Marakešą, kur jie broliaujasi su kareiviais.

Dalis miežių jau plaukėja, o ir jų išvaizda gan gera. Vertinant pagal vietos normas, atrodo, kad šiemet būta didelio kritulių kiekio, todėl tikimasi gero javų derliaus.

N

1939 03 16: Vakar ne taip karšta, apniukę, dulkių debesys. Taip pat ir šiandien, tikriausiai pranašauja lietų.

Kitos čia augančios laukinės gėlės: lyg ir mažos žvaigždūnės, kur ne kur — pavieniai vikiai, o tarp jų pastebėjau labai gražių, kurių žiedai maždaug tokio dydžio kaip daržinio žirnio, dviejų spalvų — rožinės ir rausvai raudonos. Pastarosiomis dienomis pražydo keletas naujų gėlių, kurių negaliu atpažinti. Daugelyje vietų žemė iš tiesų padengta jomis, daugiausia — laukinėmis me-

detkomis, taip pat blyškiai geltonais žiedais, akivaizdžiai garstyčiomis, ir žemaūgėmis saulutėmis, kurios nelabai skiriasi nuo angliškų. Vakar — trys žaliukės, patinėlis ir dvi patelės, sutūpusios ant telefono linijos laidų:

1-oji žaliukė: „Ti-ri-ri-ri-ri-ri-ri."

2-oji: „Ti-ri-ri-ti-ri-ri."

1-oji: „Ti-ri-ri-ri-ri-ri-ri."

2-oji: „Ti-ri-ri-ti-ri-ri."

3-ioji (patinėlis): „Švy-y-y-y-y-y-yst!"

Žmonės kur ne kur vis dar aria žemę. Vakar vienas vyras sėjo, plačiais mostais berdamas iš maišo. Naminiai karveliai pulkais sminga žemyn, bandydami nuvogti sėklą, o žmonės veja juos šalin.

Vakar mačiau labai jauną kupranugariuką, neabejotinai vos kelių dienų amžiaus, mat jis vis dar buvo su bambos virkštele. Tačiau jo kojos buvo mažne tokios pat ilgos kaip ir motinos.

Vakar pro šalį prajojo raitininkai. Atkreipiau dėmesį, kad visi, atrodo, jojo ant eržilų.

M

1939 03 21, MARAKEŠAS, VIEŠBUTIS „DES NEGOCIANTS":

Vakar su oficialiu vizitu lankėsi sultonas, kuris keliavo per miestą, ta proga papuoštą vėliavomis etc., gatvėje išsirikiavus keliems tūkstančiams karių. Be abejo, tuo iš dalies buvo siekiama pademonstruoti lojalumą dabartinės krizės akivaizdoje. Akivaizdu, kad tauta, ie. arabai, jaučia stiprų lojalumo sultonui jausmą. Didžiulis entuziazmas buvo kilęs netgi Guelize, kuriame arabų nėra daug. Daugybė neįtakingų genčių vadų kartu su savo vasalais, sudarantys kažką panašaus į nereguliariąją kavaleriją, visi ginkluoti šaunamaisiais ginklais, užtaisomais pro žiotis. Prancūzai, matyt, nė kiek nebijo, kad šie ginklai (veikiausiai galintys iššauti ne toliau kaip 2 arba 3 šimtus jardų) be apribojimų paplitę kaimo vietovėse. Dėl to, kad arabai lojalūs sultonui, esančiam visiškai po Prancūzijos padu, prancūzams yra kur kas geriau. Madam V[ellat] man pasakojo, kad arabai savo pagarbą sultonui išreiškia net ir išgirdę jo balsą per radiją.

Sultonas yra mažo ūgio, ne itin įspūdingos išvaizdos, maždaug 30–40 metų vyras. Senegaliečiai kariai apskritai atrodo labai gerai. Mačiau pražygiuojant Prancūzijos svetimšalių legioną. Priešingai mano ankstesniam įspūdžiui, jų fiziniai duomenys ir laikysena yra ganėtinai geri.

Šiuo metu daugiau dėmesio skiriama susidariusiai karinei krizei. Prancūzai spontaniškai, ko nebuvo anksčiau, ima kalbėti apie karą. Apie tai kalba net arabai, eg. mūsų tarnas Madhjubas Mahomedas mus informavo, kad „artinasi karas", kuris būsiąs toks pat, kaip ir prieš tai, ie. prieš Vokietiją. Atrodo, Madhjubas Didžiajame kare kovojo Europoje. Jis nemoka skaityti jokia kalba, bet šiek tiek susigaudo apie geografiją, eg. žino, kad, norint nuvykti į Europą, reikia perplaukti jūrą.

E[ileena] pastebėjo, kad arabų vaikai neturi jokių žaislų. Atrodo, tai yra tipiškas atvejis. Arabų kvartaluose vaikiški žaislai visiškai neparduodami, o vienas kitas žaislas (kartais kamuolys), kuriuos galima išvysti arabų vaikų rankose, yra pagaminti Europoje. Ir vis dėlto neatrodo, kad jie daug žaistų. Daugelis dirba nuo 6 metų, o apie pinigų vertę didžiuma jų, regis, nutuokia vos tik pradėję vaikščioti. Svetimšalių legiono kariams be specialaus leidimo negalima lankytis vaistinėse (dėl narkotikų ir nuodų).

N

1939 03 28: Laive „Yasukunimaru" (N.Y.K.)[39], Biskajos įlankoje.

39. *NYK*: Nippon Yusen Kaisha (Japonijos pašto laivų kompanija). „Yasukuni" reiškia „taikingoji šalis"; kompanijos laivams buvo duodami šventyklų pavadinimai, o ši šventykla dedikuota Meidži reformos metais ir vėliau žuvusių karių sieloms. Dėl šios priežasties paskutiniais metais jis susilaukė nepageidaujamo dėmesio. 1944 sausio 31, plaukiantį iš Jokosukos į Truką, nuskandino JAV povandeninis laivas „Trigger". (Pagal profesoriaus Akihiros Yamados pateiktą informaciją.)

Tai buvo užrašyta Marakeše 1939 03 21 ir ketinta tekstą perrašyti į dienoraštį, kai šis vėliau bus išpakuotas.

Iki šios popietės pastarąsias 3 ar 4 dienas stebino šaltis. Prieš dvi dienas, siaučiant liūčiai su audra, keletą minučių krito kruša. Parkuose poruojasi daug gyvūnų. Poruojasi vėžliai; patinėlis stovi beveik vertikaliai, o patelė, jeigu ji slenka pirmyn, tempia ir jį kartu, taigi patinėlio varpa turėtų būti ilga ir lanksti, kad galėtų užsiriesti per kiauto kraštą. Poravimosi požymius rodo ir stručiai: patinas įgena patelę į kampą ir įsitaiso ant jos raitomis (poruojasi ne taip, kaip skraidantys paukščiai), o išsigandusi patelė slepia galvą kampe, nelyginant sugautas zuikis, todėl galima manyti, kad yra tiesos kalbose apie tai, jog stručiai slepia galvas smėlyje. Galimas daiktas, šie yra tos pačios veislės, tik patinai ir patelės labai skiriasi savo išvaizda: patino plunksnos juodos, o patelės — purvinai pilkos. Patino apykaklė raudona, o patelės pilka. Abiejų kaklai ir šlaunys pliki. Paukščių aukštis yra daugiau kaip 7'. Jie jokiu būdu nelesa duonos. Didžiulį triukšmą kelia varlės, nors jau visur pilna buožgalvių. Povai patinai rodydamiesi taip šiugždina plunksnomis, kad atrodo, jog pro jas pučia vėjas. Viena beždžionė (beuodegė, gyvenanti ant žemės, daugmaž panaši į babuiną) su naujagimiu. Matyt, kokių dviejų dienų amžiaus, šiek tiek bando judėti savarankiškai, tačiau motina jam neleidžia to daryti. Jai bėgant visomis keturiomis, beždžionėlė visomis savo galūnėmis laikosi įsikibusi į jos papilvę, žiūrėdama iš apačios į viršų. Jos plaukai juodi, o tėvų — gelsvai rudi. Pirštai, kitaip nei tėvų, yra pliki ir labiau primena žmogaus negu suaugusių beždžionių. Beždžionė, kuri neabejotinai yra mažylio tėvas, ir dar vienas patinas, itin susidomėję naujagimiu, jį švelniai čiupinėja ir tyrinėja, taip pat griežia prieš jį dantimis, panašiai, kaip tai daro pykstantys vienas ant kito, tačiau, sprendžiant iš to, jog beždžionėlė nerodo jokios baimės, tai nėra priešiškas gestas. Bet porą kartų pastebėjusi E[ileenos] ir mano žvilgsnį ji išsigandusi suriko.

Vėžliai turi kiaušinį. Padėjo jį savo moliniame narvelyje, taigi tikriausiai niekas iš jo neprasikals.

Beždžionės tėvas poravosi su motina, o gal buvo pradėjęs tai daryti, tuo metu, kai ji laikė rankose naujagimį.

Iš Kasablankos išvykome 1939 03 26, 4 val. popiet praplaukėme Finistero kyšulį 28-os rytą, 7 val., o 29-os 7 val. turėtume praplaukti Ušantą. Per pastarąsias 12 valandų nuplaukėme 378 mylias (pastabos apie šį laivą yra kitame dienoraštyje). Oras, išplaukus iš Kasablankos, kažkoks nepastovus, o dabar, kertant įlanką, labai ramus, ie. nėra toks audringas, kad galėtų sutrukdyti tokio tonažo laivui. Iš 3 kelionių per šią įlanką [40] tik viena buvo sunki. Nemačiau jokios gyvybės, išskyrus kirus, kurie sekė laivą iš Kasablankos, ir keletą ančių pulkų, skrendančių šiaurės kryptimi; dalis jų skrido mažų mažiausiai 50 mylių nuo sausumos. Jūrligė nekamuoja, nors pirmąsias 24 valandas laivą supo pakankamai, kad susirgčiau, jei nebūčiau išgėręs „Vasano".

Keletą paskutinių dienų Kasablankoje buvo žvėriškai šalta. Traukiniu važiuojant iš M[arakešo] į K[asablanką], mane šokiravo pasikeitęs kraštovaizdis, ie. visur laikina žaluma. Javai atrodo ganėtinai gerai, nors įvairiose vietose pastebėjau didelių skirtumų. Dideli laukinių gėlių lopai, o aplink arabų trobas aptvertose ankštose teritorijose piktžolės sužėlusios taip tankiai, kad vietomis beveik nesimato nė pačių trobų. E[ileena] matė ariant kupranugariais. Man dar niekada nebuvo tekę to matyti, todėl maniau, kad taip nebūna, tačiau tokia praktika, matyt, yra pakankamai įprasta, tuo labiau, jog tai vaizduojama ant Lyautey statulos pjedestalo [žr. 1938 10 10 ir paaiškinimą 26). Šiame laive puikiai auga ir klesti keletas augalų rūšių: vienas kitas palmių ir laurų šeimos bei keli įprasti japoniški žemaūgiai kėniai.

40. Orwellas plaukė per Biskajos įlanką keliaudamas į Birmą, o vėliau dar du kartus vykdamas į Maroką ir atgal. Jo parašytoje Ernsto Roberto Curtius'o knygos *The Civilization of France* recenzijoje (1932, gegužė) skaitome: „Likus kelioms dienoms iki įvykdant mirties bausmę Sacco ir Vanzetti [1927, rugpjūčio 22], stovėjau ant vieno Anglijos banko Marselyje laiptų" (*CW*, X, p. 244).

M

1939 03 28, LAIVE „YASUKUNIMARU" (NYK) PER BISKAJOS ĮLANKĄ:

„Yasukuni" yra 11 950 tonų. Dar nežinau, bet, sprendžiant iš vibracijos, tai motorinis laivas. Neskaitant tiltelio, tik 3 deniai virš vaterlinijos. Kajutės ir kiti įrenginiai ganėtinai geri, bet tam tikrų sunkumų kyla dėl to, kad visa įgula bei personalas yra japonai, kurių dauguma, išskyrus aukštesniojo rango, silpnai kalba angliškai. Kelionės antra klase Kasablanka–Londonas bilietas kainuoja 6,10 £. Kadangi laivas paprastai plaukia iš Gibraltaro tiesiai į Londoną, tik šiuo atveju iškrypo iš kurso, nes gabeno arbatą, bilietas iš Gibraltaro turėtų kainuoti tiek pat. P.&O. Londonas–Gibraltaras turistine klase kainuoja 6,10 £. Maistas šiame laive truputį geresnis nei P.&O., o aptarnavimas kur kas ge-

resnis, tačiau šio laivo stiuardai yra pranašesni, nes laivas dabar beveik tuščias. Sąlygos norintiems išgerti arba pažaisti denyje nėra palankios dėl palyginti ankštos erdvės.

Nežinau, kiek keleivių gali būti apgyvendinta, bet atrodo, kad ne mažiau kaip 500. Šiuo metu antra klase plaukia 15, trečia — 12 ir, akivaizdu, ne per daugiausia jų yra 1-oje klasėje, nors ir negalėčiau pasakyti, kiek iš viso. Vienas ar du iš 2-os ir 3-ios klasių yra danai arba kiti skandinavai, keletas olandų, o kiti anglai, tarp jų keletas eilinių kareivių, kurie išlipo Gibraltare. Atrodo, šis laivas per visą kelionę buvo toks tuščias. Nuo Kinijos ir Japonijos karo anglai iš Tolimųjų Rytų niekada neplaukia Japonijos laivais. Sakoma, kad dėl šios priežasties visi P.&O. laivai turėtų būti perpildyti.

Per pastarąsias 24 valandas nuplaukėme 378 mylias. Oro sąlygos buvo pakankamai geros. Iš Kasablankos išvykome 1939 03 26, 4 val. po pietų, o į doką, atsižvelgiant į potvynius ir atoslūgius etc. Londono upėje, turėtume įplaukti 30-os vakare arba 31-os ryte [41].

41. *Vėlesnis prierašas:* (30-os ryte) (doke apie 9 val. = 87 valandos Kasa-dokas.)

Laive kiekvieną dieną išdalijamos naujienų aplinkraščių kopijos. Kartkarčiais rodomas filmas (jų kol kas nemačiau).

Kasablankoje ėjau į kino filmus ir mačiau kino juostas, kurios faktiškai patvirtino, jog Prancūzijos vyr-bė laukia prasidedant karo. Pirmoji kino juosta pasakojo apie kareivio gyvenimą, joje buvo vaizduojamos įvairios kariuomenės rūšys, keletas labai gerų kadrų iš Mažino* gynybinės sienos, parodančių vidinę įtvirtinimų struktūrą. Šis filmas neabejotinai kurtas paskubomis, be to, jame gerokai daugiau detalių nei kituose tokios kategorijos filmuose. Kitas filmas buvo Pathé Vyriausybės žinių kronika, kurioje pranešėjas faktiškai pasakė politinę kalbą, demaskuojančią Vokietiją. Paskui buvo rodomi kadrai apie Britanijos ir Prancūzijos kariuomenes etc. Labai reikšminga žiūrovų laikysena: visiškai jokio entuziazmo, beveik niekas neplojo, buvo galima išgirsti vieną kitą priešišką komentarą.

Šiuo metu visi prancūzai yra įsitikinę, kad vyksta karas. Daugelis imdavo spontaniškai kalbėti apie jį, ir visi smerkė šią perspektyvą (eg. vienu arba dviem atvejais, „Mums iš to nieko gero, tik turtuoliai gaus naudos" etc., etc.), o Hitlerį kartais apibūdindavo kaip *salaud***.

Pirmą kartą, apie kovo 20-ą, Marakeše pasirodė A.R.P. (ie. F.A.P.A.C.) lapeliai, kviečiantys stoti į savanorius pagalbininkus. Pasak madam M., kurios sūnus yra Sen Sire***, karo nenori net kadetai, nors, be abejo, yra jam pasirengę.

* Prancūzijos gynybinių įtvirtinimų eilė, pastatyta tarpukariu palei sienas su Vokietija ir Italija. Pavadinta Prancūzijos karo ministro Andre Maginot garbei. (Vert. past.)

** Pranc. „Išpera, šunsnukis". (Vert. past.)

*** Prancūzijos Sen Siro karo akademija. (Vert. past.)

MARAKEŠO UŽRAŠŲ KNYGELĖ

Tai maža, 5¼ x 3⅜ colių, užrašų knygelė. Jos lapai viršuje perforuoti, kiekviename jų — dvidešimt penkios blankios linijos. Galimas daiktas, Orwellas ją nešiojosi su savimi keliaudamas po Marakešą, norėdamas užsirašyti kainas. Jis buvo sunumeravęs kiekvieną puslapį. Prirašyti šeši puslapiai. 175 frankai prilygo 1 £, o 40 frankų — JAV doleriui.

* Varinis padėklas, maždaug 2' skersmens, sveria apie 15 sv, 175 Fr.
* Asilas, 75-150 Fr.
* Kupranugaris (mažas), 300 Fr. Kainos tikriausiai kyla iki maždaug 1000 Fr.
* Mulas, 250–1000 Fr (arba daugiau).
* Melžiama karvė, apie 600 Fr.
* Arklys, jojamas. Nuo 200 Fr.
* Žibintuvas žvakei, 4–5 Fr.
* Moteriškos minkštos odinės šlepetės, 10–15 Fr (neblogos kokybės).
* Varinis padėkliukas, maždaug 1' 6" skersmens, nenaujas, naudotas, bet ne per daug, 35 Fr.
* Pledas, apytikriai 6' iš 4', grynos vilnos, 40 Fr.

* Kviečiai, 30 Fr už didelį saiką, daugmaž bušelį, kurio svoris apie 40 sv. Nesu tikras, ar kaina ne per didelė.
* Ožkos, jaunos patelės, labai pasigailėtinos, bet maždaug atitinkančios vidurkį, 30 ir 35 Fr. Gera ožka (jei tik įmanoma gauti), anot žmonių, kainuoja 60 Fr.
* Liucernų kapojai, 10 s už maždaug 3–4" storio pluoštelį.
* Asilo nuoma, apie 2–3 Fr už valandą.
* Dedeklės vištaitės, kaip manoma, geros veislės, 7,50 Fr už vienetą (sako, pernelyg brangu).

Dviračio nuoma, 6 Fr už dieną (tikriausiai per didelė kaina, turėtų būti 4 arba 5 Fr).
Atsijos, 1,35 Fr už kilogramą.
¾" x ¾" mediena (turbūt importinė pušis, supjaustyta, bet neobliuota), 2 Fr už metrą.
6"x ¾" (tas pats), 5 Fr 1 m.
Fanera (prastos kokybės), maždaug 1,75 Fr už kvadratinę pėdą.
Malkos (daugmaž suskaldytos), 80 Fr už 1000 kg (toną).

Krovininio vežimo nuoma, 125 Fr už maždaug 2 val. ir 10 mylių.
„Butagaz" balionas (šiek tiek mažesnis už „Calorgas"), 85 Fr (ie. į kainą įskaičiuotos tik dujos).
Stalo vanduo, įvairus, apytikriai 3,50 Fr už litrą.
* „Mandarininiai" apelsinai ir citrinos (spalio 20), apie 50 s už vienetą.
* Kitokios rūšies apelsinai (spalio 21, dar tik atsiranda), 3,50 Fr už 6.
Kanadietiški obuoliai, apie 7 Fr už kg.
* Apelsinai (1938 11 10), 10 — 3,50 Fr.
Žvakės (pigiausios), 10 po 3,50 Fr, kokybiškesnės, 8 — 6,50 Fr.
Žirniai (1938 11 13), 5 Fr už kilogramą.

* Grynos dažytos vilnos (tikriausiai kupranugario) pledas, rankų verpimo, austas, maždaug 8' iš 6', 150 Fr.
* Varinis padėklas, maždaug 2' 6" skersmens, svoris apie 25 sv, 300 Fr.
* Kėdės pintomis sėdynėmis (apytikriai 7 valandų darbas), 7 Fr (4 (?) Fr).
* Naudota kirvio pentis, apie 6 sv, 7 Fr.
* Pintinė, iš įkainotų 2/-, — Anglijoje — 3/6 . 5 Fr (permoka).
* Rutuliškos formos neglazūruotas medinis dubuo su pritaikytu dangčiu, 4 Fr.
* 1 pintos talpos neglazūruotas balto molio puodelis, 1 Fr.
* 1½ pintos raudono molio vaza, grubiai glazūruotas vidus, 3 Fr (turbūt permoka).

Šiek tiek pigesnis grynos vilnos pledas, matmenys tokie patys kaip ir aukščiau paminėto, 100 Fr.
† Pigesnis, dalis iš vilnos, dalis iš medvilnės, 6' iš 4', 30 Fr.
Mažas virdulys (ne alavinis, mat tokie čia, atrodo, nepardavinėjami), 9,50 Fr.
* Dumplės (tos pačios rūšies kainuoja nuo 2/- iki 3/6), 7 Fr.
Vinys, 1½", 2 Fr už kilogramą.
Puodelis vandens, 5 s.
† Paprastas vynas, 3–4 Fr už litrą (panaši ir prancūziška kaina).
† Paprastos cigaretės, „Favorites", 1,50 Fr už 20 (Prancūzijoje kainuoja apytikriai 2,50–3 Fr).
* Odiniai sandalai, pasiūti pagal užsakymą (Anglijoje kainuoja apie 5/-), 25 Fr (galimas dalykas, permoka).

* (vietinė produkcija).
† (priklauso nuo šalies).

NAMŲ DIENORAŠTIS, I DALIES TĘSINYS

1939 m. balandžio 10 d.–1939 m. gegužės 26 d.

Orwellas ir Eileena atvyko į Marakešą 1938 m. rugsėjo 14 d., o po dviejų savaičių įvyko Miuncheno konferencija, kurioje Vokietija išgavo Britanijos ir Prancūzijos sutikimą paaukoti Čekoslovakiją, bergždžiai viliantis išsaugoti Europoje taiką. Kaltinti Chamberlainą tokiu „susitaikėliškumu" pernelyg paprasta. Matyt, jį stipriai veikė prisiminimai apie Monsą, Galipolį, Somą, Iprą ir Pašendeilą, tuo labiau kad jis tiesiogiai nebuvo prisidėjęs prie šių skerdynių. Gali būti, jis baiminosi sukelti kančias naujai kartai, jauniems vyrams ir moterims. Šiaip ar taip, net Orwellas, kaip ILP narys, tuo metu buvo pacifistas, taip pat įsidėmėtini Eileenos žodžiai: „Chamberlainas yra mūsų vienintelė viltis... ir šis vyras iš tikrųjų drąsus" (1938, rugsėjo 27; *CW*, XI, p. 206). Kad ir kokie dideli būtų buvę Chamberlaino trūkumai, tenka pripažinti nemalonų faktą, jog KOP* jokiu būdu nebūtų pajėgęs įveikti „Luftwaffe", jei Chamberlaino vyriausybė tuo metu būtų nusprendusi stoti į karą. Spalio 1 d. Vokietija okupavo Čekijos Sudetus. Praėjus beveik šešiems mėnesiams, 1939 m. kovo 15 d., Vokietija okupavo visą Čekoslovakiją, o kovo 28 d. Madridas pasidavė Franco kariuomenei, ir Ispanijos pilietinis karas baigėsi fašistų triumfu.

Būdamas Maroke Orwellas parašė *Coming Up for Air*. 1939 m. kovo 26 d. jis su Eileena išplaukė iš Kasablankos į Londoną. Kelionėje Orwellas buvo užsiėmęs *Coming Up for Air* mašinraščio rengimu. Vos tik atvykęs į Londoną jis įteikė rankraštį Gollanczui (su kuriuo turėjo galiojančią sutartį šiam romanui), o paskui išvyko į Sautvoldą pasimatyti su sunkiai sergančiu tėvu. Atgal į Volingtoną pora sugrįžo balandžio 11-ą. Romanas buvo išleistas 1939 m. birželio 12 d. 2000 egzempliorių tiražu, tą patį mėnesį išleista dar 1000 egzempliorių. Baigiantis birželiui miršta Orwello tėvas, šalia esant jo sūnui. Užmerkęs tėvo akis, Orwellas pagal tradiciją prispaudė jų vokus vieno penso monetomis. Po laidotuvių, vaikštinėdamas Sautvoldo pasivaikščiojimo taku, jis svarstė, ką daryti su šiais dviem pensais. Kadangi nebūtų prisivertęs jų išleisti, galiausiai sviedė monetas į jūrą.

N

1939 04 10: *Sautvoldas*. Esu čia nuo 1939 04 01, bet didžiąją pastarosios savaitės dalį praleidau lovoje.

Prieš savaitę, atvykus, vyravo šaltokas oras, buvo labai ramu ir gan ūkanota. 1939 04 02 — tirštas rūkas jūroje. Vietomis žydi laukinės kryklės. Daugybė raktažolių. Apstu ir laukinių gelsvųjų narcizų, bet didžiuma jų dar nevisiškai

* Karališkosios oro pajėgos, angl. RAF (vert. past.).

išsiskleidę. Ganėtinai sparčiai pumpurus krauna vaismedžiai. Prieš dvi dienas mačiau vieną, kurio pavadinimo nežinau, žydintį (rausvais žiedeliais) nuo vėjų apsaugotoje vietoje. Smarkiai auga rožės, žoliniai augalai etc. 1939 04 02 vis dar būriuojasi varnėnai. Garsiai čiulba vieversiai. Matyti viena kita šparagų galvutė, išlindusi iš žemės per keletą colių.

N

1939 04 12: *Volingtonas.* Vakar buvo ypač šilta ir giedra, kalbama, kad tai šilčiausia per 70 metų diena. Šiandien tuo labiau. Dabar auginame 26 vištas, jauniausia — maždaug 11 mėnesių. Vakar 7 kiaušiniai (vištos tik neseniai ėmė vėl dėti kiaušinius). Visapusiškai apleista, apžėlusi piktžolėmis etc. žemė labai kieta ir sausa, mat anksčiau suplakta stiprių liūčių, o paskui keletą savaičių nemačiusi jokio lietaus.

Nors sugrįžus iš jūros matyti, kad gyvatvorės etc. ūgtelėjo, apskritai pavasaris vėluoja.

Soduose jau pražydo šios gėlės: raktažolės, aubretės, scylės, kekinės žydrės, kiškiakopūsčiai, vienas kitas narcizas. Laukuose daug gelsvųjų narcizų. Pastarieji labai pilnaviduriai ir neabejotinai nėra tikrai laukiniai narcizai, o tik atsitiktinai čia patekę jų svogūnėliai. Žiedus skleidžia kryklės ir slyvos. Obelys su pumpurais, bet dar nežydi. Visiškai pražydusios kriaušės. Ganėtinai stipriai ūglius leidžia rožės. Pastebėjau, kad iš vieno stiebo, kuris jau buvo nebegyvas, šaknies atželia naujas ūglis, o tai reiškia, kad jis gali augti net ir mirus poskiepiui. Sparčiai lapojasi bijūnai. Ką tik nužydėjo krokai. Žiedpumpurius sukrovė ir kelios tulpės. Darže matyti keletas porų ir pastarnokų (pastarieji peržiemojo nė nepridengti, jų viršūnės ir toliau žaliuoja), kitų daržovių nėra. Atrodo, dėl stiprių šalnų vietos mastu nėra gaulterijų.

Aplink skraidо šikšnosparniai. Kol kas nepastebėjau nė vieno paukščio lizdo.

Laukinės gėlės: žibutės, raktažolės, ugniažolės, plukės.

Matyti nedidelis rabarbaras. Didžioji dalis juodųjų serbentų krūmų etc. labai apaugę piktžolėmis, greičiausiai todėl, kad nebuvo apkaupti etc. Stiebiasi ir braškės, taip pat piktžolėtos, tačiau atrodo pakankamai stiprios.

Pasėjome ilgalapes salotas.

Lapų (buko) humusas, kurį sukroviau 1937-ųjų pabaigoje, jau pakankamai supuvęs. Po gyvatvore aptikau du strazdo kiaušinius, o lizdo nėra, kažkas paslaptinga, ar tik nebus palikęs koks vaikas.

Šiandien buvo kuliama stirta — avižos; žiurkių, atrodo, nėra, o pelių nedaug. Bandžiau įsiūlyti Marksui[42] gyvą, nesenai gimusią pelytę. Jis tik pauostė ir lyžtelėjo, bet ėsti nė neketino.

Karveliai stačiai pakyla aukštyn poravimosi skrydžiui, o paskui sklendžia žemyn.

Keturi kiaušiniai.

42. *Marksas*: Orwellų šuo, žr. 1 paaiškinimą.

N

1939 04 13: Nebe taip šilta. Vakare smulkus lietus. Labai tamsi naktis. Žiedus skleidžia darželinės našlaitės ir smalkos. Savaime pasisėjančių darželinių našlaičių jau mažne tiek pat, kiek ir medetkų. Tuojau pražys raudonosios uolaskėlės.

Dešimt kiaušinių.

N

1939 04 14: Dargana, trumpi lietūs. Sutemus šalta.

Mačiau porą šelmeninių kregždžių (ne miesto). Per anksti šiai vietovei, juolab kad pavasaris vėluoja. Daugiau niekas nėra pastebėjęs.

Visą dieną ravėjau braškes, kurios nuo praėjusių metų nebuvo liestos. Regis, vienas augalas išleis iki 12 ar net 15 ūsų. Galima manyti, kad jų šaknys būna stipriausios, pasodinus jas kietoje žemėje. Keletą jų panaudojau, užpildydamas tuščius tarpus ir darydamas naują lysvę. Abejoju, ar prigis, bet Titley'is[43] teigia, kad dar ne per vėlu. Smalkos užuovėjoje visiškai pražydusios. Kol kas niekur nematyti pražydusių obelų.

12 jauniklių vištų, Hollingsworthams išsiritusių iš 24 kiaušinių, kuriuos jie gavo iš mūsų (baltųjų leghornų x geltonųjų orpingtonų — saseksų), nuo praeito rudens padėjo 1500 kiaušinių, arba viena višta po maždaug 20 kiaušinių per mėnesį. Jos visą laiką šeriamos tik kiaulių jovalu, užuot lesinamos įprastu lesalu dedeklėms. Per tą patį laikotarpį mūsų vištaitės iš tos pačios vados nedėjo (ie. tik dabar pradeda) dėl maisto trūkumo.

Aštuoni kiaušiniai.

Šiandien M.[44] pirmą kartą davė kvortą.

43. *Titley'is*: kaimynas.
44. *M*: Murielė, Orwello ožka. Crick, 19 iliustracija (Orwellas šeria ją). Be abejo, Murielė yra ir knygos „Gyvulių ūkis" ožkos vardas.

N

1939 04 15: Šaltoka, vėjuotas vakaras, kelis kartus silpnai palijo. Pradėjau ravėti rabarbarų lysvę, o šiaip buvau užsiėmęs vištidžių perkėlimu. Neabejotina, kad labai svarbu priversti jas lesti vištidėje ar bent jau šalia, vos tik ją perkėlus į naują vietą, priešingu atveju jos vis nuklysta atgal į joms įprastą vietą.

M[urielė] elgiasi taip, lyg būtų atėjęs rujos metas. Nesu tikras, bet į pasimatymą nevesiu (tai turėtų būti gegužės 5–6).

Mačiau dar vieną blezdingą. Ant kiaušinių mūsų gyvatvorėje sėdi strazdas. Žydi notrelės. Ganėtinai gražiai žydi laukinė kryklė. Medelis, kurį [prieš] dvejus metus pasodinau gyvatvorėje, palaikęs jį šunobele (radau po obelimi, todėl maniau, kad tai atžala), pasirodė esąs aitrioji, arba laukinė, slyva.

Aštuoni kiaušiniai.

N

1939 04 16: Ganėtinai šalta, protarpiais pasirodo saulė, nestiprus vėjas. Ryte labai trumpa liūtis.

Tai vienur, tai kitur žydi raktažolės. Tai, mano manymu, gerokai per anksti. Scylės irgi ima skleisti žiedus, kai kurios jau beveik visiškai pražydusios. Lapus skleidžia platanalapis klevas. Netrukus pražys obelys. Gyvatvorėje [ant] kiaušinių tupi dar vienas strazdas. Radau juodojo strazdo lizdą su kiaušiniais. Ligi šiol aptikau tik tiek lizdų.

Kūdroje prie bažnyčios vanduo taip užsistovėjo, kad jame nebeliko plūdenų, vien tik drumzlinas žalias skystis. Vis dėlto jame dar yra nedaug tritonų.

Šiandien prasidėjo vasarmetis, M-ės rytinis primilžis dėl tos pačios priežasties mažas, bet vakare pagerėjo.

Dešimt kiaušinių. (Vakar pardaviau kiaušinius, po 1/9 už dvi dešimtis.)

N

1939 04 17: Gana šalta, nedidelis vėjas, trumpalaikiai lietūs.

Pradeda sprogti riešutmedžių pumpurai. Dygsta salotos, kurias pasėjau 1930 04 12. Kelios tulpės beveik išsiskleidusios.

Dešimt kiaušinių. (57 šią savaitę.)

N

1939 04 18: Giedra, bet vėsu.

Pasėjome pupas. Anksčiau pasėtosios auga puikiai. Pasodinome laibenį ir žioveinį.

Radau prasikalusį iš kiaušinio strazdžiuką — pirmąjį šiemet.

Penki kiaušiniai.

Sprogsta riešutmedžių pumpurai.

N

1939 04 19: Giedra, saulėta ir ganėtinai šilta.

Jau kelias pastarąsias dienas poruojasi varnėnai, skraido aplink su šiaudeliais snapuose. Vienas varnėnas, greičiausiai patinėlis, tupi ant šakos, šiaušdamas kaklo plunksnas ir, be įprasto tylaus jausmingo čiulbėjimo, greitai spragsėdamas snapeliu. Matyti nemažai šelmeninių kregždžių. Miesto kregždės vis dar nesirodo.

Sėjome žirnius ('Notcutt's Lincoln', 1½ pėdos. Natrio chloratu apšlaksčiau maždaug pusę dilgėlių, augančių po riešutmedžiu. Šiandien būtų galima pradėti perėti kiaušinius, tačiau vis dar negaunu perekšlių vištų. M[urielė] nerami ir neėda, tikriausiai vis dar rujoja.

Labai giedras oras, kaip tik saulės užtemimui (žiediniam), kuris prasidėjo 6.28 vakare ir buvo gerai matomas. Didžiausio užtemimo metu, kai buvo uždengta kone pusė saulės, iš dalies sutemo ir atšalo, bet ne tiek, kad paukščiai etc. sureaguotų. Vištos nesulindo į vištides.

Devyni kiaušiniai. (Šiandienos kaina: 1/8 už dvi dešimtis.)

N

1939 04 20: Visą dieną buvo saulėta ir labai šilta.

Scylės aplink. Žydi balta, žvaigždiška, tuščiavidurė gėlė su daugybe vainiklapių („Betliejaus žvaigždė"?). Sode — neužmirštuolės, tulpės ir viena ar dvi plukės.

Strazdas nebuvo apleidęs, kaip aš įsivaizdavau, šalia aitriosios slyvos esančio lizdo. Akivaizdu, kad jie pakankamai ilgai gali būti išskridę iš lizdo, ir kiaušiniai neatšąla.

Obelų žiedai jau kone sprogsta.

Niekur neįmanoma gauti perekšlių vištų. Atrodo, niekas jų neturi.

Dešimt kiaušinių (plius dar 5 padėti ne gūžtoje, nuo maždaug 14-osios).

N

1939 04 21: Saulėta, šilta ištisą dieną. Labai sausa.

Manau, kad šiandien mačiau pirmą vijoklio ūglį. Nušienavau dilgėlėmis apžėlusį sklypą, norėdamas pamatyti rezultatą. Kalbama, kad jas galima išnaikinti tik 3 arba 4 kartus per metus išraunant su šaknimis. Apšlakstytos natrio chloratu vysta.

Pasėjome brokolius, garbanotuosius kopūstus, porus, briuselinius kopūstus ir ilgalapes salotas.

Trylika kiaušinių.

N

1939 04 22: Šalta, vėjuota, kartkarčiais pasirodo saulė, keli lietaus lašai.

Žiedpumpurius krauna vilkdalgiai. Kai kurios obelys jau visiškai pražydo.

Pasodinome ankstyvąsias bulves (užtemimas, apie 10 sv).

Įsigijau dvi perekšles, bet dar netupdau ant kiaušinių, laukiu rytojaus, norėdamas būti tikras.

Už kiekvieną vištą mokėjau po 3/6.

Kūdroje gyvenančios nendrinės vištelės neabejotinai susisuko gūžtą.

Dvylika kiaušinių.

[*Laikraščio iškarpa:* „Dilgėlės gali būti naudingos" — kaip daržovė, taip pat alaus gamybai.]

N

1939 04 23: Lyja, nestipriai, bet kone ištisą dieną.

Beveik pražydo alyvos. Vijoklis stiebiasi puikiai.

Dideli vargai su vadinamosiomis perekšlėmis. Viena labai nenoriai atsitūpė, bet tik ant 8 kiaušinių. Antroji akivaizdžiai nėra perinti višta — pabėgo ir įsimaišė tarp kitų vištų. Šis kiaušinių perėjimas turbūt buvo tuščias (po 2/6 už tuziną). Pastebėjau, kad antrajai vištai nuėjus prie kitų, šios, kitaip nei paprastai, nerodė jokio priešiškumo. Galimas daiktas todėl, kad nėra nė vieno gaidžio.

Tomas Ridly'is [45] teigia, kad, laukiant vištos, perėjimui paruoštus ir saugomus kiaušinius reikia kasdien paversti, kaip inkubatoriuje.

Prijungiau naują „Calorgas" balioną.

Trylika kiaušinių. (Regis, Titley'is gauna po 2/- už dvi dešimtis kiaušinių.)

45. *Tomas Ridley'is*: kaimynas (Orwellas rašo „Ridly").

N

1939 04 24: Didesnę dienos dalį buvo gražus oras su trumpalaikiais lietumis, vakare šalta.

Panaudojau daugiau natrio chlorato. Prieš tai apdorotos dilgėlės pajuodavo.

Viena višta nenori tupėti. Parnešiau ją namo tikėdamasis, kad pažįstamoje aplinkoje ji užsimanys perėti. Kita peri gerai, tupi ant 11 kiaušinių. Sukūlė vieną, besitraukdama palesti, todėl padėjau jai kitą, iš antros gūžtos. Nežinau, ar tai gerai, mat atsiliks nuo kitų 12–24 valandomis.

Ruošiau žemę ropėms etc. Ten, kur pernai augo bulvės, faktiškai nėra jokių piktžolių.

Pražydo kelios braškės.

Keturiolika kiaušinių. (76 šią savaitę — skaičiuoti pradedant ir baigiant šeštadieniu.)

[*Nuo balandžio 25-os iki gegužės 9-os dienoraštis rašytas Eileenos ranka.*]

N

1939 04 25: Didesnę dienos dalį lyja, šalta. 14 kiaušinių.

N

1939 04 26: Naktį didelė šalna. Lyja. Ryte trumpai snigtelėjo. Įtartina višta per naktį tupėjo ant kiaušinių, bet galiausiai paaiškėjo, kad ji ne perekšlė. Tačiau vis tiek stengsimės pakišti kiaušinius po višta, jei tik pavyks tokią gauti, ir lauksime rezultatų.

Penkiolika kiaušinių (daugiausia). 1/10 už dvidešimt.

N

1939 04 27: Naktį didelė šalna, užšalo vanduo vištoms. Didesnę dienos dalį sniegas ir šlapdriba. Trumpam pasirodo saulė. Žiedai atrodo nenušalę.

Daugiametis laibenis krauna žiedus. Scylės ir kekinės žydrės baigia nužydėti.

Varnėnai be perstojo zuja, ieškodami šiaudelių savo lizdams. Ponia Anderson [46] 5.45 girdėjo gegutę. Virtuvėje pagavau strazdą, nesužeistą; suaugęs paukštis, ryškiai geltonas snapo vidus.

Šešiolika kiaušinių (daugiausia).

46. *Ponia Anderson*: kaimynė, kuri „ruošėsi" pas Orwellus. Kaip rašo Monica Bald (*Remembering Orwell*, p. 115), ponia Anderson dažnai sakydavo neabejojusi, kad jis buvęs rašytojas, nes kartkarčiais gaudavęs pinigų pagal čekį, o Eileena į tai atsakydavusi: „Mes visi gaudavome atlyginimą."

N

1939 04 28: 9 kiaušiniai.

N

1939 04 29: 12 kiaušinių.

N

1939 04 30: 14 kiaušinių. Atvykome į Grinvičą.

N

1939 05 03: Šalia Millerio ligoninės[47] varnėnai ir žvirbliai plėšo žievę, matyt, naudoja lizdams. Kai kurios mažesnės šakelės visiškai nuluptos.

47. *Grinvičas [Greenwich], Millerio ligoninė*: omenyje turimas Grinvičas, kur gyveno Eileenos brolis, dr. Laurence'as O'Shaugnessy'is, ir Eileena, rašydama dienoraštį, tikriausiai norėjo pasakyti, kad, vadovaujant O'Shaugnessy'iui, Orwellui buvo atliekami tyrimai; galimas dalykas, jis dieną ar dvi buvo stacionarinis ligonis. Žr. 1939 05 09 įrašą apie karvelio lizdą „už ligoninės lango" ir užuominą „dėl ligos" (1939 05 21). Laurence'as, kad ir kaip painu, irgi vadinamas Eriku.

N

1939 05 08: Lankėmės Volingtone. Slyvos nužydėjo, obelys pačiame žydėjime (daugybė). Pirmiau sėti žirniai ½–1" aukščio. Ankstyvosios pupos 3". Vėliau sėtos pupos nesirodo. Rabarbarai auga, bet ne per geriausiai (? norint gero derliaus, būtina tinkama apsauga; ponas A.[48] viską augina puoduose). Žydi braškės. Per pastarąsias tris dienas pasodinome vėlyvųjų bulvių ir svogūnų pasodus, pasėjome morkas, ropes, žirnius antram derliui ir ridikėlius.

Gyvatvorėje esančiame strazdų lizde yra keturi jaunikliai.

Žydi: smalkos, tulpės, darželinės našlaitės, vaistučiai (visiškai išsiskleidę, dekoratyvūs), geltonieji laibeniai, aubretės, neužmirštuolės ir keletas narcizų. Rožės dar be pumpurų. Agrastus arba pakando šalna, arba aplesė paukščiai. Plikuose žemės lopinėliuose pasėjau žolę ir išbarsčiau vejoms skirtą smėlį.

Vištos padėjo 92 kiaušinius per 8 dienas.

48. *ponas A.*: galimas dalykas, ponas Andersonas, kaimynas Volingtone.

N

1939 05 09: Lizde už ligoninės lango matyti karvelių jaunikliai.

[*Nuo gegužės 16-os dienoraštis vėl rašomas Orwello ranka.*]

N

1939 05 16: *Londonas.* Oras dažniausiai lietingas, protarpiais išsigiedrina. Grinvičo parke žydi kaštainiai, rausvieji kaštainiai (bet ne ispaniškieji), taip pat alyvos, gudobelės. Kai kurios laukinės antys turi ančiukų. Dalis rožių su pumpurais. Tulpės ir smalkos beveik pačiame gražume. Pastebėjau šių pavadinimų tulpes, ir visos jos gerų veislių: 'Venus' (vyšninė rožinė), 'Allard Pierson' (tamsiai raudona su šviesiu atspalviu), 'Miss Blanche' (kreminė), 'William Pitt' (ryškiai tamsiai raudona), 'Louis XIV' (rausvai violetinė, į rudumą), 'Pride of

Harlem'(ryškiai rožinė), 'Remembrance' (blanki rausvai violetinė), 'Ambrosia' („Daily Mail" rožinė), 'Bartigon' (kietojo lako raudonumo), 'Nauticus' (rausvai raudona), 'Rev. Ewbank' (rausvai violetinė, bet labai blyški), 'Sultan' (ypač tamsiai ruda, kone juoda).

[*Laikraščio iškarpos*: Receptai naudojant rūgpienį. „Pyragas, primenantis kalėdinį", „Daniškas receptas", „Jugoslaviškas jogurtas", „Švediškas Filmjolk", „Salotų dekoravimas", „Scaba Putra iš Latvijos". Šiuos receptus ir kitus Orwello iškirptus patarimus laikraščiams buvo atsiuntę skaitytojai.]

N

1939 05 21: Vakar ir šiandien giedra, tačiau šilumos vis tiek ne per daugiausia. Rožės sukrovusios žiedpumpurius, kurie beveik išsprogę. Labai daug amarų. Greit pražys lubinai. 'London Pride' (stambių uolaskėlių veislė) jau žydi. Čionykštis sodininkas[49] sako, kad rožių rūšių skaičius yra gerokai padidintas, mat senosios, iš mados išėjusios ir jau beveik pamirštos rūšys, retkarčiais atgaivinamos, bet jau nauju vardu. Vakar pastebėjau čiurlį ir paprastąjį purplelį — dėl ligos juos šiemet mačiau pirmą kartą. Jau žydi gudobelės, ypač rausvosios. Turėtų būti pakankamai šieno.

Zoologijos sode[50] 1939 05 19 labai sudomino lamantinas, apie kurį anksčiau buvau tik šiek tiek girdėjęs. Gyvūnas maždaug stambaus ruonio dydžio, plačia uodega gale ir dviem plaukmenimis priekyje. Galva panaši į šuns, mažomis akutėmis, oda primena dramblio, tik gliti nuo buvimo vandenyje. Judesiai labai nerangūs. Specifinė, ilgais plaukais apaugusi burna įtraukia maistą nelyginant žįsdama. Ypač ramus padaras, leidžiasi glostomas. Atrodo, tai vienintelis vegetaras iš vandenyje gyvenančių žinduolių. Nesu tikras, kur jis gyvena, gėlame ar sūriame vandenyje, ar visur.

Dramblys nekreipia dėmesio į ridikėlius, kuriuos noriai ėda ir elnias, ir beždžionės. Marmozetė nenori svogūnų laiškų, nors didžiuma beždžionių juos ėda. Pastebėjau, kad kai kurios P. Amerikos beždžionės gali kyboti laikydamosi mažne vien tik uodega, ie. įsitvėrusios uodega ir viena ranka arba pėda. Š. Afrikos muflonas zoologijos sode laikomas labai laisvai ir atrodo geriau nei Marakeše. Čia gyvena dvi jaunų liūtukų šeimos; akivaizdu, kad buvo bandoma liūtą sukryžminti su tigru[51].

49. *Čionykštis sodininkas*: turbūt pas O'Shaugnessy'į arba Grinvičo parke.
50. *Zoologijos sode*: Londono zoologijos sode, Regento parke.
51. *liūtą sukryžminti su tigru*: zoologijos sodas garsėjo sėkmingu tigraliūčių veisimu. (Tigraliūčiai sutinkami laisvėje.)

N

1939 05 25: Vakar ir užvakar buvo labai šilta. Šiandien apsiniaukę, ganėtinai vėsu, kad reikėtų užsikurti ugnį, nežymiai palijo.

Grįžau vakar[52], po trijų savaičių. Žemė labai sausa, piktžolės atrodo siaubingai, išskyrus daržą. Pieva kone visiškai apžėlusi dilgėlėmis ir maudomis, vis

dėlto yra vienas kitas nedidelis sklypelis, maždaug 200 kv. jardų, iš kurio dar būtų galima prišienauti truputį šieno. Žolė visur vešli ir sodriai žalia. Obelys užmezgusios daugybę vaisių. Sode nei serbentai, nei agrastai faktiškai nemezga uogų, tačiau ant keistų krūmelių, augančių gėlyne, jų yra apsčiai. Ankstyvieji (žemaūgiai) žirniai maždaug 4" aukščio, o vėliau pasėti (aukštesni) — maždaug 2", pirmiau pasėtos pupos — 6" arba 8" aukščio, pasirodė keli ankstyvųjų bulvių daigai. Vėlesnės bulvės, prancūziškos pupos, morkos, svogūnai etc. dar nesirodo (jie visi sodinti ar sėti labai vėlai). Sudygo ridikėliai. Braškės su daugybe žiedų, žydi net praeitų metų ūsai. Baigia nužydėti tulpės ir smalkos. Pačiame žydėjime: aubretės, geltonieji laibeniai (labai gerai), neužmirštuolės, uolaskėlės, darželinės našlaitės. Su žiedpumpuriais: žydrieji gvazdikai, bijūnai, šiurpiniai gvazdikai, rožių krūmai (ne vijoklinės). Žiedais apsipylę logano uogų krūmeliai.

52. *Grįžau vakar.* į Volingtoną.

Nuo 1939 05 09 iki 1939 05 23 imtinai buvo padėta 200 kiaušinių. 1939 05 24 jų buvo 14. Šiandien 17. Šį sekmadienį imsiu skaičiuoti iš naujo, bet manau, kad nebuvo nė vieno, neįtraukto į apskaitą. Šeši viščiukai, 10–12 dienų amžiaus, sveiki, bet ūgiu, regis, atsilieka. Atrodo, kad nuostolį, kurį iš pradžių patyrėme, perindami šiuos kiaušinius (11 kiaušinių), mums padarė kurmis, jis pasirausė po vištide ir palaidojo keletą viščiukų. Kiaušiniai šiuo metu labai geri, kur kas didesni nei prieš mėnesį. Vakar radau smulkutį kiaušinį, dydžiu primenantį nendrinės vištelės (vietos gyventojai sako, kad toks, kaip ir dvigubas, kiaušinis „visada būna pirmas arba paskutinis" iš dedamų perėti). Perėti susiruošusios trys vištos.

M[urielė] atrodo puikiai, liesoka, apetitas geras. Duoda vis dar daugiau kaip 1½ pintos (beveik metai, kaip melžiama). Vakar pasodinome tuziną raudonųjų gvazdikų.

N

1939 05 26: Šilta. Žemė labai išdžiūvusi. Ropėse pastebėjau musę. Užmegzta daug obuolių. Braškes dviem savaitėms reikėtų uždengti tinklu.

Titly'is° [turėtų būti „Titley"] jau apkaupė bulves. Anot jo, 'Catriona' netinka saugojimui kaip sėklinės bulvės, tačiau jei su jomis atsargiai apsieinama, laikosi gerai. Žydi mėlyni linai. Dalį agrastų jau galima skinti. Iš kitų perimų kiaušinių išsirito 5 viščiukai; nesitikėjau nė vieno, nes kiaušiniai beveik 3 savaites išgulėjo, man beieškant vištos, o vėliau toji, ištupėjusi savaitę, pasitraukė, todėl teko tupdyti kitą.

Sodinome žioveinius.

14 kiaušinių.

N.B. 4.12 — 5.26 (imt.) 550 kiaušinių (26 vištos).

Tuo baigiasi „Namų dienoraščio" pirma dalis.

NAMŲ DIENORAŠTIS, II DALIS

1939 m. gegužės 27 d.–1939 m. rugpjūčio 31 d.

KARTU SU

PRIEŠKARINIŲ ĮVYKIŲ DIENORAŠČIU

1939 m. liepos 2 d.–1939 m. rugsėjo 3 d.

Išnašos šioje dalyje numeruojamos iš naujo, pradedant 1-ąja, jos įterpiamos atitinkamos dienos įraše arba iškart po jo.

N

1939 05 27: Rytas apniukęs, o popiet giedra ir šilta. Sužydėjo mėlynosios veronikos ir vaisginos. Vėdrynai pasiekė bene didžiausią savo aukštį. Pienės sėja sėklas. Laukuose pridygo didelių šungrybių.

Braškėms pakreikiau šiaudų. Natrio chloratu apšlaksčiau po riešutmedžiu dar likusį lopą.

Vakar stebėjau strazdą, triauškinantį sraigę į plokščią akmenį. Priešingai negu aš maniau, paukštis ne kapojo ją snapu, bet pakeldavo ir trenkdavo į akmenį.

15 kiaušinių. Šiandien pardaviau 50 kiaušinių — tai didžiausias iki šiol parduotas kiekis. (1/10 už dvi dešimtis.)

Iki šios dienos (žr. 1 dalį) 565.

Rytoj prasideda savaitė.

[*Laikraščio iškarpos:* „Formos želatinai" — gipso atliejai; „Patarimai sėjai" — naudojant kakavos skardinę; „Vapsvų motinėlių gaudymas".]

N

1939 05 28: (*Sekminės*): Labai vėsu ankstų rytą, o vėliau visą dieną buvo gražus, saulėtas oras. Vakar vakare pasodinome šiek tiek šalavijų. „Daily Mail" rožė beveik žydi, 'Dorothy Perkins' ir 'Albertine' jau su žiedpumpuriais. Šarkakojis krauna pumpurus, netrukus pražys bijūnai.

13 kiaušinių (plius 7 ne gūžtoje = 20). Šiandien prasideda nauja kiaušinių savaitė.

1939 05 29: Labai gražus, šiltas oras. Uždengiau tinklu braškes. Nuvedžiau M[urielę] pas ožį, bet nerimauju, kad ji galbūt nerujoja. Ponas N.[1] sako, kad jos paprastai rujoja rudenį ir pavasarį. M. labai bijo karvės. O pati karvė išsigando ten buvusio jauniklio ožiuko.

16 kiaušinių.

1. *Ponas N.*: tikriausiai ponas Nichollsas, kaimynas, kuris augino ožkas ir, anot Orwello, turėjo „nustekentą seną klipatą", netinkamą kergti su Muriele (žr. *CW*, XI, p. 261).

[*Laikraščio iškarpos*: „Skystas lesalas kiaušinių dėjimo metu", „Viščiukų lesinimas", „Ančiukų lesinimas".]

N

1939 05 30: Labai giedra ir šilta. Sodinome pomidorus (12), kuriuos, saugodami nuo saulės, uždengėme kiltu. Pražydo vienas žydrasis gvazdikas. Trumpalaikė smulki dulksna iš pat ryto. Pastebėjau, kad tinklai, kuriais pridengtos braškės, nė kiek netrukdo bitėms.

14 kiaušinių.

N

1939 05 31: Graži, šilta diena, bet vos tik saulė pasislepia už debesų, stipriai atvėsta. Pomidorai (kiltiniu audeklu apsaugoti nuo salės) O.K. Iš žemės kalasi kelios prancūziškos ir vijoklinės pupelės.

Sukergti M. nepavyko. Parsivedus atgal paaiškėjo, kad per visą šį laiką (ie. 48 valandas) ji nebuvo melžta, todėl tešmuo buvo labai išsipūtęs. Pamelžęs ją, parsinešiau visą kvortą, o pienas neatrodė nei surūgęs, nei dėl kokių nors kitų priežasčių netinkamas. Nežinau, ar primilžis vėl bus toks pat kaip anksčiau.

17 kiaušinių (pardaviau 50, po 2/- už dvi dešimtis).

Šįvakar matėme baltą pelėdą.

N

1939 06 01: Ryte šalta, vėliau sušilo. Labai vėjuota. Pradėjau ramstyti žirnius, įtaisiau laktas naujoje vištidėje. Atidengiau pomidorus.

11 kiaušinių.

N

1939 06 02: Labai karšta, labai sausa ir gana vėjuota. Vysta jauni sodinukai. Pas Titley'į galutinai pražydo bijūnai ir sinavadai. Pražydo ir sausmedis. Tai šen, tai ten skleidžiasi šiurpiniai gvazdikai. 'Grenadier' obuoliai maždaug stiklo rutuliukų dydžio. Taip pat ir T. vyšnios.

Kraikui surinkau dalį dilgėlių etc. Perėti padėjau 10 anties kiaušinių. Išpurenau žemę salotoms. Perkėliau viščiukus.

Dėl sumaišties M. primilžis vėl sumažėjo. Vakar primelžiau mažiau kaip pintą.

15 kiaušinių. Kai kuriuos pasvėriau ir sužinojau, kad tik vienas kitas sveria mažiau kaip 2 uncijas.

M. davė apie 1½ pintos, taigi primilžis turbūt grįžta į įprastą normą.

N

1939 06 03: Labai karšta ir sausa. Pasodinau ryšelį T. salotų ir apytikriai tuziną (mažesnių) savų. Apdengiau kiltu, kaip ir pomidorus. E[ileena] pasodino 7 jurginus.

Višta nustūmė į šalį 4 anties kiaušinius, kurie visiškai atšalo.

Patupdžiau kitą vištą, nuėmiau vieną kiaušinį. Nesu tikras, ar šie kiaušiniai žuvo (perėti 24 valandas).

12 kiaušinių. Pardaviau 40, po 2/- už dvi dešimtis. Iš viso per savaitę — 98 (+7 = 105).

N

1939 06 04: Neapsakomai karšta ir sausa. Padidinau aptvarus viščiukams, pridengiau kiltiniu audeklu, kad būtų šešėlis. Jį nuėmiau nuo salotų, kurios po priedanga nevyto. Skleidžiasi kai kurių šiurpinių gvazdikų žiedai. Maži gvazdikai irgi ima žydėti. Pastarieji nakčiai suglaudžia žiedus, o žydrieji gvazdikai — ne. Rožes apniko amarai. Nupurškiau juos muilinu vandeniu. M. šiandien davė 1¾ pintos, vadinasi, grįžta į ankstesnį lygį.

14 kiaušinių.

E[ileena] vakar vakare vėl matė baltą pelėdą.

N

1939 06 05: Nepakeliamas karštis. Viskas džiūsta. Žydi šiurpiniai gvazdikai. Pražydo ir šilkažiedės gaisrenos.

Sėjome žirnius („Anglijos stebuklas"). Mulčiavome pomidorus. Prancūziškos ir vijoklinės pupelės sudygo labai prastai, todėl dabar sėju į dėžę, kad būtų kuo užpildyti tuščius tarpus. Naujai sodintas bulves jau galima apkaupti, dygsta kai kurios iš vėlyvųjų.

5 kiaušiniai! (Tai turbūt susiję su karščiu.)

NB. kad ½ pintos žirnių pakako tankiai apsėti vienai iš mūsų eilių (apie 12 jardų).

N

1939 06 06: Per karšta dirbti darže. Apkaupiau ankstyvąsias bulves.

Keičiame lesalą vištoms į „Full-o-Pep", kuris šiek tiek pigesnis už „Clarke's" lesalus dedeklėms. Taip pat duodame grūdų etc. iki cnt, dėl ko galime truputį sutaupyti. NB. kad šiandien pradėjome „Full-o-Pep" ir grūdų mišinio, 1 cnt, kurio, per dieną sunaudojant po 3 sv, turėtų užtekti iki liepos 12-os. Didelis vargas su perekšle, kuri lesinant bando prisijungti prie kitų. Tačiau, sugauta ir grąžinta atgal į vištidę, grįžta prie savo kiaušinių.

Aplink daugybė purplelių.
11 kiaušinių.

N

1939 06 07: Nepaprastai karšta ir sausa, tik silpnas vėjelis. Naktimis ganėtinai stipri rasa.

Persodinau į atvirą gruntą 2 aguročių krūmelius, pridengiau juos skardinėmis dėžutėmis. E[ileena] apkirpo pievelę, pirmiausia sekatoriumi, o paskui žoliapjove, kurią pagalando Albertas H.[2] (jam už darbą sumokėjome 1/6). Toliau ramsčiau žirnius.

M. duoda kone kvortą. Išvedžiau pas kitą ožį. Užsakiau dar vieną ožką, britų ir Alpių hibrido, kuri praeitą mėnesį atsivedė ožiuką, 3 £.

9 kiaušiniai (plius 5 ne gūžtoje = 14). Pardaviau dvidešimt (2/-).

2. *Albertas H.*: „H" paprastai reiškia „senasis Hatchettas", žr. 1939 06 13, taigi Albertas H. gali būti dar vienas kaimynas Volingtone, galbūt Albertas Hollingsworthas", žr. 1939 08 21.

N

1939 06 08: Labai sausa, tačiau ne taip karšta.

Paruošiau dar vieną lysvę aguročiams, tik šįsyk kasiau sekliau ir patiesiau 4 colių storio nušienautos žolės sluoksnį. Bus galima palyginti derlių, gautą šioje lysvėje, su derliumi kitoje. Ravėjome ir apkaupėme prancūziškas ir vijoklines pupeles. Sudygo neką daugiau kaip pusė jų. Atidengėme salotas. Retinome grenadierius. Palikome apie 60, bet iš jų liks turbūt ne daugiau kaip tuzinas.

Visiškai pražydo D.M.[3] rožė, tuoj skleisis šarkakojai.

M. beveik neėda jokio kramtomo maisto, tačiau pieno nesumažėjo.

12 kiaušinių (plius 7 ne gūžtoje = 19).

Sako, ančiukai išsirita po 28 dienų arba mėnesio, taigi šie turėtų išsiristi apie birželio 30–liepos 2.

3. *D. M.*: „Daily Mail"; žr. 1939 05 16 ir 1939 05 28.

N

1939 06 09: Labai sausa, nebe taip labai karšta. Jokių požymių, kad galėtų palyti.

Persodinau į gruntą dar du aguročius, atidengiau kitus. Vėl ravėjau. Visiškai išnyko ropės, liko vos keletas svogūnų, o ir iš tų pačių kai kurie vysta. Teks iš naujo sėti ir persodinti, kai tik palis. Išskyrus salotas, šiltlysvėje sudygo labai mažai daržovių. Eg. tik 11 brokolių iš pakuotės. Vėlyvosios bulvės veik sudygusios ir atrodo labai gražios.

E[ileena] patalpino šešias perekšles į vielinį narvą, vildamasi, kad tai jas galbūt pagydys.

Atvedė naują ožką. Buvo akivaizdžiai matyti, kad ji nemelžta, todėl primelžiau 1½ pintos, o vakare dar ½ pintos. Turėtų duoti 3–4 pintas, bet veikiausiai

jos, kaip ir prieš keletą dienų M., primilžis bus sumažėjęs. Neišmelžiu M. iki galo ir palaipsniui pripratinsiu ją prie vieno melžimo per dieną, mažindamas ir jai skiriamą pašarų normą. M. labai pavyduliauja, bado kitą ožką, atima iš jos pašarą etc., tačiau pastaroji, vardu Keitė, nesipriešina.

10 kiaušinių.

N

1939 06 10: Nepaprastai sausa ir ganėtinai karšta. Pradėjau kapliuoti vėlyvąsias bulves, kurių didžiuma jau sudygusi. Salotos ir aguročiai atrodo O.K. Vysta daug gėlių. Lietaus vandens cisterna jau beveik tuščia (kartą taip jau buvo nutikę, bet praėjusią vasarą E[ileena] buvo viena).

K. apsisuko aplink mietą, o užpakaline koja įsipainiojo taip, kad toji buvo užsukta jai už sprando ir stipriai prispausta, todėl išpainiojau ją tik atsegęs kaklasaitį. Dėl šios priežasties ji labai šlubuoja, o blauzdinis pėdos sąnarys stipriai sutinęs, bet akivaizdu, kad niekas nelūžo. Primelžiau tarp 2 ir 2½ pintos. M. davė (neišmelžiau iki galo) apie 1½ pintos.

8 kiaušiniai (plius 9 ne gūžtoje = 17). Pardaviau dvi dvidešimtines po 2/-.

Sk. šią savaitę: 90.

N

1939 06 11: Praėjusią naktį 4–6 valandas lijo gan smarkus lietus, kuris viską labai atgaivino. Šiandien apniukęs, vėsesnis oras.

Dabar žydi šios laukinės gėlės: šunrožės, aguonos, gaisrenos, juodosios bajorės (nedaug), „kiaušinienė su kumpiu", žvaigždūnės (mažai), šeivamedžiai, bandvikiai[4]. Keli vaisiai ant laukinės slyvos. K-ės koja sveiksta, bet primelžiau tik 2½ pintos, todėl jai padidinsiu pašaro kiekį. 15 kiaušinių.

4. *bandvikiai*: tai sveikas pašaras ir daugiametė žolė *Onobrychis sativa*, arba *viciifolia*, ankštinis pašarinis augalas, kartais vadinamas daugiamete arba prancūziška žole. Orwellas ją net keletą kartų mini knygoje *Coming Up for Air*, pavyzdžiui „Skaityti labiausiai mėgau pastogėje už kiemo. (...) Ten pūpsojo didelės krūvos maišų, ant kurių gulėdavau, uosdamas sumišusį trauklapių ir bandvikių kvapą..." (*CW*, VII, p. 92).

N

1939 06 12: Praėjusią naktį neabejotinai lijo. Rytas apniukęs ir ganėtinai vėsus, o popiet nuo 4 iki 6 stipriai palijo.

Baigiau kaupti vėlyvąsias bulves, kurios faktiškai jau sudygusios. (4 eilės 'Epicure', 10 — 'Red King', 2 — 'King Edward'. Neskaitant 'Epicure', turėtų užaugti apie 3 cnt bulvių.)

Anties kiaušinius perinti višta porą kartų perstūmė juos į kitą vištidės vietą, ir taip pasielgė tikriausiai todėl, kad jai kelia nerimą po vištide besirausiantys kurmiai, tačiau ji peri gerai.

E[ileena] pasodino lobeliją.

12 kiaušinių.

N

1939 06 13: Debesuota, retsykiais pasirodo saulė, nežymiai palijo.

Paėmiau tulpes ir persodinau į atvirą gruntą, taip pat narcizus. Pradėjau statyti naują vištidę (netekusi prekinės išvaizdos, kaina — 17/6-, neištepta kreozotu ir be stoginio kartono. Turėtų sutalpinti 10–12 suaugusių vištų.). Senasis H.[5] pasodino dar daugiau salotų. Ėmiau antrą kartą kaupti ankstyvąsias bulves. 4 eilėse vienas tuščias tarpas. Išleidau perekšles, tikėdamasis, kad bent kai kurios jų jau nebenorės perėti. Teko išmesti vieną anties kiaušinį (jau tik 8), mat višta buvo jį išstūmusi.

Apie vištides du kartus sukiojosi kuosa, akivaizdžiai kėsindamasi į viščiukus.

11 kiaušinių.

5. *Senasis H.*: senasis Hatchettas, kaimynas.

N

1939 06 14: Pirkome 8 naujas R.I.R.[6] jaunikles vištas, nuo 3 iki 3½ mėnesio amžiaus, pakankamai subrendusios, po 4/6.

Baigiau statyti naują vištidę, kuri, deja, dar neapdorota kreozotu, jos stogas neuždengtas kartonu, o ir duris reikėtų pataisyti. Senosios vištos, prižiūrinčios pirmąją viščiukų vadą, akyje įsimetė kažkokia infekcija, ir ją greičiausiai teks sunaikinti.

Šiuo metu dygsta 3-iasis žirnių pasėlys (žemaūgiai, sėti 1939 06 05). Sudygo dėžėse pasėtos (1939 06 06) vijoklinės ir žemaūgės pupelės.

Perekšlės, kurias E[ileena] buvo uždariusi į narvą, vakar išleistos ir visos (septynios) vėl elgiasi kaip normalios vištos.

K[eitė] dabar gauna 11 saujų pašaro kiekvieno maitinimo metu, primilžis auga labai lėtai (beveik 2½ pintos).

12 kiaušinių. Pardaviau 30 po 2/- už dvi dešimtis.

6. *R.I.R.*: *Rhode Island Red* (Rodo salos raudonosios).

N

1939 06 15: Vėjuota, šaltoka, protarpiais dulksnoja. Susmaigsčiau mietus ir ištempiau virves, ant kurių užkabinsiu vijoklinių pupelių ūsus. Sutaisiau vištidės duris ir sutvirtinau ją, pakėlęs nuo žemės.

K. primilžis pamažu didėja.

15 kiaušinių.

(NB. atidariau naują geležies piliulių buteliuką.)

N

1939 06 16: Naktį smarkiai lijo, didesnę dienos dalį tai lyja, tai nustoja, ir taip iki 5 val. vakaro, o paskui išsigiedrijo. Pernelyg šlapia, kad būtų galima kažką daugiau nuveikti lauke. Ištempiau virves pupelėms (daugiausia per žemai), pradėjau ruošti ežią ropėms vietoje ankstesnių, išdžiūvusių per sausrą.

Duodu vištoms žvyro ir lukštų — pirmą kartą per visą laiką, nes iki šiol maniau, kad kalkinėje dirvoje tai nereikalinga. Deja, kai kurių neseniai padėtų kiaušinių lukštai, nors ir ne ploni, yra prastokos struktūros. Dabar, paaukštinus naują vištidę, jauniklės rytais išlenda pro jos kraštus, taigi, kol nebus grindų, jos nebus saugios nuo lapių.

Raudonuoja kelios braškės. Darželiniai katilėliai pačiame žydėjime, bet juos reikėtų paramstyti. Po lietaus atsigavo žolė. Regis, vėlyvosiose bulvėse nebeliko tuščių tarpų

15 kiaušinių.

[*Laikraščio iškarpa*: „Ožkos grietinėlės sūris".]

N

1939 06 17: Giedra, pakankamai šilta.

Sėjome raudonuosius gvazdikus (mišrūs daugiamečiai). Uždengiau vištidės stogą kartonu. Mokėjau po 9 p už jardą.

Iš abiejų ožkų primelžiau gerokai mažiau, neabejotinai todėl, kad vakar negalėjo pasiganyti. Nuo buvimo lauke, regis, priklauso tai, kaip jos ės sausą pašarą.

14 kiaušinių. Pardaviau 30 po 2/- už dvidešimt.

Sk. šią savaitė: 94.

[*Laikraščio iškarpa*: kampinių stulpų vartams ir tvoroms darymas.]

N

1939 06 18: Rytas giedras, popiet kone visą laiką ganėtinai smarkiai lijo.

Šiandien prinoko pirmosios braškės. Nepaisant tinklo, kuriuo jos uždengtos, paukščiai jau aplesė kai kurias nevisiškai prinokusias.

K. duoda vis mažiau pieno, šiandien jau tik apie 1 kvortą.

13 kiaušinių.

N

1939 06 19: Beveik visą rytą buvo saulėta, o beveik visą popietę lijo. Nešalta. Žemė per daug įmirkusi, kad būtų galima atlikti daugiau darbų sode. Išnešiau iš inspekto vijoklines pupeles lysvėje atsiradusiems tarpams užpildyti, sėjome šiurpinius gvazdikus ir smalkas, užtaisiau inspektą, stiklą pakeičiau vindolitu*. Pastebėjau, kad vindolite atsiranda mažos skylutės, ir [aš] nežinau, ar jas galima užtaisyti, ar ne. Pradėjau retinti morkas, kuriose dėl sausros jau ir taip yra daugiausia tarpai.

K. duoda vėl daugiau pieno (apie 47 unc.).

15 kiaušinių.

N

1939 06 20: Giedras rytas, popiet griaudėjo ir gan smarkiai lijo. Žemė per šlapia,

* Angl. *windolite* — permatoma, lanksti ir nedūžtanti medžiaga, kurią galima naudoti vietoje stiklo; patentuotas pavadinimas (vert. past.).

daug nepadirbsi. Ėmiau ruošti lysvę brokoliams. Bijūnai jau beveik žydi. Sužydėjo vijoklinė rožė (geltonai).

16 kiaušinių.

[*Priešais esančiame puslapyje Orwello ranka:*]

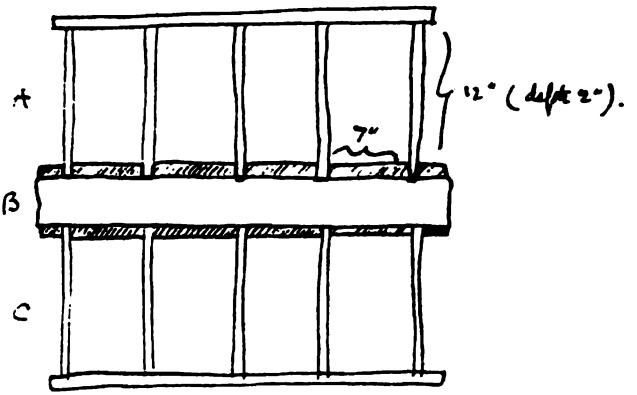

Klojinys betono plokštei. Užbrūkšniuotos dalys yra įkaltos (tai paprasčiau nei išpjauti dygius). A ir C pagaminti vientisi, vėliau prispausti prie B, jų kraštinių galai įtaisyti skylėse ir prispausti svoriais. Betonui stingstant, A ir C galima ištraukti.

N

1939 06 21: Šalta, vėjuota, dulksna. Visą dieną kūrenome krosnelę. Lauke nieko nedirbau, dėl šalto oro nevedžiau į lauką ir ožkų. Pražydo daugiamečiai darželiniai katilėliai (žiedai labai skurdūs).

11 kiaušinių. Pardaviau 40 po 2/2 už dvi dešimtis.

N

1939 06 22: Visą dieną šalta ir labai vėjuota. Ryte tirštas rūkas. Sode nieko nedirbau.

14 kiaušinių.

N

1939 06 23: Apniukęs oras, dulksnoja, bet nebe taip šalta. Sode nieko nedirbau. Dygsta 1939 06 19 pasėtos (inspekte) smalkos, taip pat ir diena anksčiau sėti raudonieji gvazdikai. Lietaus dėka ten, kur anksčiau buvo tarpai, ima dygti kelios morkos. Didelė dalis Inneso šieno sugabenta į vidų ir sukrauta į krūvą. Žydi bijūnai. Ponios B. sode pražydo tūbės.

13 kiaušinių.

[*Birželio 24 Orwellas išvyko į Sautvoldą pabūti su sunkiai sergančiu tėvu. Birželio 28 Richardas Blairas mirė nuo tiesiosios žarnos vėžio. Orwellas buvo*

šalia jo lovos. Į Volingtoną sugrįžo birželio 30. Birželio 24–30 dienoraštis rašytas Eileenos ranka.]

N

1939 06 24: Visą rytą apniukęs su lietumi oras, vėliau pasirodydavo saulė, ne taip šalta. Ožkos pirmą kartą šią savaitę ganėsi ant žolės. Gyvatvorėse pastebėjau vieną kitą labai gražų žvaigždūnių žiedelį, tačiau žydinčių laukinių gėlių mažiau nei prieš savaitę ar dvi. Rožė 'Albertine'[7] skleidžia žiedus, bet dar nepražydo; ji, taip pat ir krūminės rožės, sukrovė žiedpumpurius prieš porą savaičių, o gal ir anksčiau. Pradėjau kaupti vėlyvąsias bulves. Tuščių tarpų nėra, nors auga labai netolygiai.

14 kiaušinių. Iš viso per savaitę: 96.

7. *Rožė 'Albertine'*: tai rožė, kurią Orwellas nusipirko „Woolworth" už šešiapensį. Apie tai jis rašo „As I Please", 8. 1944, sausio 21(*CW*, XVI, p. 78–79).

N

1939 vi° 25: Visą dieną saulėta, iki pat vakaro šilta. Visiškai pražydo šiurpieji gvazdikai, dvi raudonos rožės ir viena 'Albertine'. Salvijos ir medetkos su žiedpumpuriais. Pražydo ir keletas aitriųjų šilokų. Atrodo, aitrieji šilokai žydi labai nevienodai, nes vienas kuokštelis žydi jau dvi ar tris savaites, tuo tarpu kiti (visi vienmečiai) vis dar su žiedpumpuriais.

15 kiaušinių.

N

1939 06 26: Šiltas ir saulėtas rytas. Popiet rodėsi audros ženklai, bet negriaudėjo, o lijo mažai. Bulvės apkauptos. Tarpai prancūziškų pupelių eilėse užpildyti papildomai inspekte, dėžėje, pasėtų pupelių daigais, pamačius, kad pirmiau pasėtosios dygsta prastai, ie. praėjus daugmaž 10 dienų. Skirtumas, stebint jų vystymąsi, labai mažas. Pupinis amaras apnikęs maždaug ketvirtį visų pupų, nors ir nelabai tankiai; nugenėjau labiau pažeistus ūglius. Lietus ir vėjas buvo supainioję ir ištampę vijoklinių pupelių virveles. Akivaizdu, kad vienai eilei reikia keturių arba penkių mietų. Išravėjau ir apkaupiau svogūnus, kurie jau trijų ar keturių colių aukščio, bet eilėse likę daug tarpų. Pupelės ir žirniai auga labai sparčiai, kai kurių vijoklinių pupelių ūseliai nuo šeštadienio pailgėjo dviem coliais.

12 kiaušinių.

N

1939 06 27: Labai karšta ir saulėta. Retinau morkas ir apkaupiau žirnius etc. Pasodinau dirvoje 48 pentinius, išrovusi dalį varganų šiurpinių gvazdikų. Atrodo, šiurpiai kartais gali gerokai ūgtelėti, tačiau priversti tai padaryti neįmanoma.

15 kiaušinių + 8 radau gūžtoje.

N

1939 06 28: Smarkiai atvėso, protarpiais lyja. Ponas H[atchettas] baigė šienauti, šiandien surinko šieną. Pasėjau ropes ir iš šiltlysvės į atvirą dirvą persodinau eilę įvairių žalumynų. Šiandien kiaušinius padėjo ir perekšlės, ir jaunos vištaitės, o viena (jauniausia) buvo paslėpusi tris kiaušinius pačiame vištidės gale. 14 kiaušinių + 3 vištidėje.

N

1939 06 29: Karšta ir saulėta beveik visą dieną. Prasikalė vienas ančiukas. Vėliau vieną vištą perkėliau į naująją vištidę, o vėlyvesnius kiaušinius palikau kitai perekšlei. Iki vakaro 7 ančiukai, aštuntasis kiaušinis be jokių kalimosi požymių, bet pakišau jį po višta nakčiai. Jauniklės antys pašiaušusios pūkus, bet nenusiteikusios kur nors eiti. Matyt, ančiukai pradeda vaikščioti daug vėliau už viščiukus, nes „jų kojos silpnos" (ponia R.)[8]. Iš maišinio audeklo padariau nuimamą uždangą ir vištidėje palikau plokščią indą su vandeniu.

Perkaupiau svogūnus, kurie pagaliau ėmė augti. Auga ir aguročiai, vienas net labai gerai. Pražydo balta rožė.

15 kiaušinių.

8. *ponia R.*: tikriausiai ponia Ridley, kaimynė.

N

1939 06 30: Ančiukai šįryt tebebuvo po višta, bet po pietų išlindo palesti (susmulkinta tamsi duona su pienu, truputį patirštinta viščiukų lesalu).

Audrotas su smarkiomis liūtimis oras.

14 kiaušinių.

N

1939 07 01: Ryte daugiausia giedra, o po pietų labai smarkūs lietūs. Didžiuma daržo atrodo gerai. Yra prinokusių braškių, galima skinti kai kurias pupas, taisosi svogūnai, vijoklinės pupelės ima stiebtis virvėmis. Nušienauta žolė sukrauta į nedideles kupetas, maždaug 6' iš 5', bet nesu tikras, ar toks šienas jau tinkamas laikyti. Iš M. primelžiu kur kas mažiau. Visi ančiukai sveiki ir gyvybingi, gerai auga ir jauni viščiukai. Sirpsta čia augantys serbentai.

Žydi medetkos (nedaug). Jau pasirodo ir laukinės žvaigždūnės.

10 kiaušinių (plius 14 padėtų kur papuola = 24).

Šią savaitę pardaviau 72 po 2/2 p. Iš viso per šią savaitę = 120.

N

1939 07 02: Didesnė dienos dalis debesuota, popiet smarki liūtis, ganėtinai šalta, kad užsikurtume krosnelę. Abi viščiukus saugančios vištos ėmė dėti kiaušinius, jaunesnioji linkusi atsiskirti. Todėl E[ileena] patalpino ją prie kitų vištų, o visus viščiukus priskyrė kitai vištai. Šįryt du iš mažiausių buvo stipriai apkapoti,

ypač vienas, kuris kažkodėl yra baltas. Šiuos du atskyriau nuo kitų, netrukus ir kitus atpratinsime nuo pereklės. Trys iš didesnių jau lesa.

Priskyniau apie 1½ sv braškių ir šiek tiek pupų (jaunų, valgomomis ankštimis ir visa kita). Tai turbūt pirmoji daržo produkcija. Rausta kelios logano uogos. Grenadieriai didumo sulig golfo kamuoliukais. Skleidžiasi klarkijų žiedai.

11 kiaušinių.

Pridaviau „Calorgas“, pradėtą naudoti 1939 06 08.

Senka 1939 06 06 į aruodą supiltas „Full-o-Pep“ cnt. Turėjo užtekti iki 1939 07 12. O iš tiesų turėtų pakakti iki maždaug 8-os arba 10-os, tačiau kartkartėmis jo paberdavau jauniklėms vištoms.

PRIEŠKARINIŲ ĮVYKIŲ DIENORAŠTIS

1939 m. liepos 2 d.–1939 m. rugsėjo 3 d.

PRIEŠKARINIŲ ĮVYKIŲ DIENORAŠTIS iš esmės yra ranka perrašytos ištraukos iš laikraščių nuo 1939-ųjų liepos 2-os iki rugsėjo 1-os, kai Vokietija įsiveržė į Lenkiją. Jis baigiamas suvestine, pažymėta rugsėjo 3-iąja, tai yra diena, kai Britanija paskelbė karą Vokietijai, atsisakiusiai pasitraukti iš Lenkijos. Dešimt dienų, kurias apima šis dienoraštis, nieko neparašyta. Vis dėlto, jei kurią nors dieną į dienoraštį nebuvo rašoma, įrašas kartkarčiais padaromas vėliau. Po pertraukos nuo rugpjūčio 25-os iki 27-os kitą dieną, t. y. rugpjūčio 28-ą, padaryta santrauka. Rankraštį sudaro penkiasdešimt penki puslapiai, kiekvienas padalytas horizontaliai: viršutinėje pusėje aprašomi įvykiai, o apatinėje nurodomi informacijos šaltiniai; puslapiai taip pat padalyti į penkias rubrikas, pavadintas „Užsienio ir bendri“, „Socialiniai“, „Partijos politika“, „Įvairūs“ ir „Pastebėjimai“. Išskyrus rugpjūčio 24-ą (kuriai skirti du puslapiai), vienai dienai skirtas vienas puslapis. Raštas dažnai smulkus ir neįskaitomas. Kartais, skaitant atkurtą tekstą, susidaro įspūdis, kad temos išdėstomos ir informacija komponuojama savavališkai, tačiau taip atlikta paties Orwello. Nurodydamas šaltinį ir datą, Orwellas šaltinį apskliaudžia laužtiniais skliausteliais, o data užrašoma tik tais atvejais, kai ji skiriasi nuo datos antraštėje. Orwello pastebėjimai eina iškart po temos, su kuria jie susiję, ir yra atitinkamai žymimi: „[Orwello pastaba]“. Keletas labai nežymių pataisymų nutylėti. Tais atvejais, kai įrašai iš abiejų šaltinių atlikti tą pačią dieną, „Namų dienoraščio“ įrašas pateikiamas pirmiau už įrašą iš „Prieškarinių įvykių dienoraščio“.

Du šimtai devyniasdešimt septyniuose įrašuose Orwellas cituoja keturiasdešimt vieną pirminį šaltinį. 138 kartus (46,5 %) cituojamas „Daily Telegraph“. Nuo rugpjūčio 24-os, kai Orwellas apsistojo pas L. H. Myersą Ringvude, pastebimai daugėja nuorodų į „The Times“ ir „News Chronicle“ (pastarieji buvo linkę dalytis Liberalų partijos pažiūromis) ir atitinkamai mažėja nuorodų į „Daily Telegraph“. Orwellas tuo laikotarpiu neabejotinai tikėjosi iš „Daily Telegraph“ faktais pagrįstos informacijos. Kalbant apie šaltinius, dėmesio nusipelno ir „Socialist Correspondence“ bei „Revolutionary Proletarian“. Pirmąjį leido kairiosios ILP „dešiniojo sparno opozicija“. Jos nariai buvo Nikolajaus Bucharino, 1939-aisiais įvykusiame parodomajame teisme nuteisto mirties bausme, šalininkai. Tarp jų buvo W. W. Sawyeras, Mančesterio universiteto matematikas, populiarios knygos „Mathematician's Delight“, kurią išleido „Penguin“, autorius. „Socialist Correspondence“ buvo 1/8 lanko laikraštis, jį sudarė nuo aštuonių iki šešiolikos puslapių, o dalis jų būdavo tušti, tik pažymėti „Palikti“, save įvardijo kaip „Marksistinės teorijos organą“. „Revolutionary

Proletarian" buvo „La Révolution Prolétarienne", įkurtas 1925 m. sausio 1 d., jo leidyba sustabdyta po 1939 m. rugpjūčio 25 d. išleisto 301-ojo leidimo (302-asis leidimas išėjo tik 1947 m. balandį). Jis laikėsi antistalinistinės pozicijos. 255-ajame leidime, kuris išėjo 1937 m. rugsėjo 25 d., buvo išspausdintas Orwello „Eye-Witness in Barcelona" — apie POUM nuslopinimą Barselonoje — vertimas; „New Statesman" buvo atsisakęs spausdinti, o priėmė ILP žurnalas „Controversy" (žr. *CW*, XI, p. 54–60). Smulkiau apie tai rašoma *CW*, XI, p. 362–363.

Orwello „Prieškarinių įvykių dienoraščio" įrašai susipynę su „Namų dienoraščio" įrašais. „Įvykių" dienoraščio įrašai (jie yra su antraštėmis) lengvai atpažįstami iš to, kad jie seka po paantraščių. Jų išnašos eina iškart po paskutinio kiekvienos dienos įrašo. Numeracija kiekvieną dieną prasideda nuo 1. Vėlesnės nuorodos į šias išnašas vadinamos „Įvykiai", prie jų yra pažymėta atitinkama data. Pastarieji įrašai, laikantis taisyklės, ženklinami raide Į. O „Namų dienoraščio" įrašai paženklinti raide N. Jų išnašos numeruojamos toliau nuo išnašos nr. 8, esančios 163 puslapyje ir įterpiamos po atitinkamos dienos, su kuria susijusios.

Į

1939 07 02:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Lenkija pareiškia, kad Dancigas [1] bus okupuotas, jeigu Dancigo senatas bus Reicho pusėje. [„Sunday Times"]
2. Leiboristų partijos N.L.C. [2] kreipiasi per radiją vokiečių kalba, vartodama daugmaž tuos pačius terminus, kaip ir Rugsėjo krizės metu. [„Observer"]

PARTIJOS POLITIKA

Sinclairas [3], Ramsay'jus Muiras [4], Amery'is [5], Edenas [6], Crippsas [7], Burginas [8] padaro iš esmės identišką pareiškimą dėl pasipriešinimo Vokietijos agresijai. [„Sunday Times"]

1. Dancigas (dabar Gdanskas, Lenkija) pirmą kartą paminėtas prieš maždaug tūkstantį metų kaip Lenkijos dalis, vėliau yra priklausęs tai Lenkijai, tai Vokietijai (įskaitant Prūsiją). Versalio sutartimi jam buvo pripažintas laisvojo miesto statusas (1919), tačiau tapo ginčų tarp Lenkijos ir Vokietijos objektu, ypač vėliau, sustiprėjus naciams. Ta dingstimi Vokietija užpuolė Lenkiją, o tai reiškė Antrojo pasaulinio karo pradžią 1939 m.
2. Tikriausiai turėtų būti NCL (*National Council of Labour*, t. y. Nacionalinė leiboristų taryba), žr. „Įvykiai", 1939 07 15, „Partijos politika", 2. Frazės prasmė elipsinė, bet rašoma turbūt apie NLT kreipimąsi į Vokietijos tautą, kuris buvo pavadintas „Nejaugi žudysime vieni kitus?" Kreipimosi santrauką vokiečių, prancūzų, italų, portugalų ir ispanų kalbomis BBC transliavo šeštadienį, 1939 liepos 1 NLT taip pat surengė Vokietijos darbininkams skirtas transliacijas iš žemyne įrengtų įslaptintų radijo stočių ir, pasitelkusi pogrindines organizacijas, dalijo spausdintas kreipimosi kopijas.
3. Archibaldas Sinclairas (1890–1970; Pirmasis Turso vikontas, 1952), 1922–1945. Parlamento narys nuo Liberalų partijos, artimas Winstono Churchillio draugas ir asmeninis politikos sekretorius, jam 1921–1923 einant kolonijų reikalų ministro pareigas. 1931–1932 buvo Škotijos Valstybės sekretorius, vėliau kategoriškai nepritaręs Vyriausybės politikai, siejamai su Chamberlainu, ir palaikęs

Churchillį bei Edeną. Smarkiai kritikavo Chamberlaino vykdomą politiką 1939 liepą; tai peraugo į aštrią diskusiją, kurios priežastimi tapo „The Times" atsisakymas spausdinti Sinclairo atsakymą oponentams; žr. „Įvykiai", 1939 07 12 „Socialiniai". Karo aviacijos ministras Churchillio Karo meto koalicinėje vyriausybėje.

4. Johnas Ramsay'jus Muiras (1872–1941), 1913–1921 Mančesterio universiteto šiuolaikinės istorijos profesorius, politikos veikėjas, liberalas, o nuo 1931, skilus partijai, nacionalliberalas. 1931–1936 paeiliui ėjo Nacionalliberalų federacijos pirmininko ir prezidento pareigas.
5. Leopoldas Charlesas Maurice'jus Amery'is (1873–1955), konservatorius, Parlamento narys, prieštaravo nusiginklavimui ir rėmė Hoare'ės bei Lavalio pasiūlytus Abisinijos krizės sprendimo būdus (1935). 1940 Vokietijai okupavus Norvegiją, kreipėsi į Chamberlainą Cromwellio Ilgajam parlamentui (1640–1653) skirtais žodžiais: „Jūs per ilgai čia užsisėdėjote ir nieko gero nebegalite padaryti. (...) Dievo vardu, lauk!" Jo knygoje *My Political Life*, 1953–1955 pateikiama ketvirto dešimtmečio politinių įvykių apžvalga.
6. Anthony'is Edenas (1897–1977, Eivono erlas, 1961), konservatorius, Parlamento narys, 1935–1938 užsienio reikalų ministras, atsistatydino iš posto, protestuodamas prieš Chamberlaino vykdomą susitaikėlišką politiką. 1940 ėjo karo reikalų ministro pareigas, vėliau (1940–1945) buvo Karo meto vyriausybės užsienio reikalų ministru. 1955–1957 — ministras pirmininkas, tačiau ir vėl atsistatydino, šįkart dėl Britanijos pragaištingo dalyvavimo Sueco kanalo zonos okupacijoje (1956).
7. Seras Staffordas Crippsas (1889–1952), teisininkas (1927 tapo jauniausiu karališkuoju advokatu) ir leiboristų politikas, 1931 išrinktas į Parlamentą, tačiau 1939 pašalintas iš Leiboristų partijos (iki 1945). 1940–1942 buvo ambasadorius Sovietų Sąjungoje, 1942–1945 — aviacijos pramonės ministras, 1947–1950 — leiboristų vadovaujamos vyriausybės Finansų ministerijos kancleris. Žr. Orwello „Karo meto dienoraštį", 1940 06 08 įrašą apie jo paskyrimą ambasadoriumi. Žr. t. p. 1941 06 14; 184 ir 1942 03 14; 1.
8. Dr. Leslie'is Burginas (1887–1945), teisininkas, Liberalų (vėliau Nacionalliberalų) partijos atstovas Parlamente nuo 1930. 1937–1939 — transporto ministras, 1939–1940 — aprūpinimo ministras. Knygoje *A Prime Minister on Prime Ministers* (1977) Haroldas Wilsonas, 1940 trumpai dirbęs Aprūpinimo ministerijoje, pastebėjo, kad „vykdydami Burgino ministerijos direktyvas nebūtume pajėgę atidaryti nė karštų patiekalų parduotuvės" (p. 233).

N

1939 07 03: Šilčiau, kone visą dieną saulėta.

Pasodinau moliūgą (šiek tiek pavėlavau, o be to, per daug pavėsingoje vietoje). Apkaupiau vėlyvąsias bulves iš šiaurės pusės. Tuščių tarpų nėra, tačiau kai kurios labai lėtai auga. Iškasiau tulpių svogūnėlius. Nuvyto vienas ankstyvųjų bulvių keras — tikiuosi, ne dėl ligos. Sudygo ropės (sėtos 1939 06 28). Šlubčioja viena vištaitė.

15 kiaušinių.

N

1939 07 04: Giedra ir karšta. Rausta kelios avietės. Flioksai su žiedpumpuriais, taip pat ir bergamotė. Širyt pasileido ožkos, kurios apgraužė nemažai vaismedžių ir rožių ūglių, taip pat kai kurių flioksų viršūnes. Vištelė vis dar stipriai šlubuoja, bijau, kad nebūtų paralyžius, nors šiaip ji atrodo ganėtinai gerai. Ančių aptvarui įstačiau vartelius ir išleidau ančiukus iš vištidės. Šiandien pradėjome naują „Full-o-Pep" cnt ir naują grūdų cnt. Iš pastarojo lesinu ir vištaites, bet jos negauna dedeklėms skirto lesalo. Kita vertus, šiandien pardaviau 4 senus paukščius. Taigi lesalo dabar reikia 24 vištoms, o grūdų — 32. Todėl lesalo turėtų užtekti daugmaž 35 dienoms, grūdų — irgi panašiai (skaičiuojant po 1½ unc vienam paukščiui). Norėdamas įsitikinti, kuriam laikui jų tikrai užteks, šįkart pabandysiu sulesinti viską iki dugno ir tik tada užsakysiu naują partiją.

Vadinasi, lesalas turėtų baigtis maždaug rugpjūčio 8-ą, ketvirtadienį. Vištoms šiandien pradėjau duoti „Karswood" priedų.

10 kiaušinių.

I

1939 07 04:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Pranešama apie kautynes Mančžou-go[1] pasienyje su Mongolija. [„Daily Telegraph"]

SOCIALINIAI

1. Nedarbas sumažėjo iki maždaug 1 350 000. [„Daily Telegraph"]
2. Anglijos ir Velso kiaušinių gamyba 1937 m. sudarė apie 3 250 milijonų. [„Smallholder", 1939 06 24]

1. Mančžou-go buvo marionetinė Japonijos okupuotos Mandžiūrijos karalystė (1932–1945). 1945 ji grąžinta Kinijai.

N

1939 07 05: Karšta. Vakare trumpa liūtis. Bergamotė su žiedpumpuriais. Prastai atrodo baltas viščiukas, nė kiek ne geriau ir šlubai vištaitei. Skynimui sunokusios kelios logano uogos. Ėmiausi vištidės tepimo kreozotu. Pasėjau ridikėlius, ilgalapes salotas, petražoles. E[ileena] pasėjo p[rancūziškas] pupeles.

10 kiaušinių. Pardaviau 2 dvidešimtines po 2/6.

I

1939 07 05:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Nauji pranešimai apie apie mūšį Mančžou-go pasienyje. [„Daily Telegraph"]

PARTIJOS POLITIKA

1. Parlamento nariai konservatoriai teiks prašymą, kad Churchillis[1] taptų Ministrų Kabineto nariu. Po „D. T."[2] straipsnio gauta daug laiškų. [„Daily Telegraph"]

1. Seras Winstonas Churchillis (1874–1965), politikas, karys, žurnalistas, knygų autorius, maždaug pusę amžiaus ėjęs aukštas pareigas liberalų ir konservatorių vyriausybėse, tačiau ketvirtajame dešimtmetyje buvo nušalintas dėl to, kategoriškai prieštaravo nuolaidžiavimo diktatoriams politikai, ir buvo pramintas karo kurstytoju. Vokietijai 1940 užkariavus Norvegiją, jis atrodė geriausias pretendentas į ministro pirmininko postą. Nepaisant jo, kaip karo vado, sėkmės, Churchillis 1945 nebuvo perrinktas naujai kadencijai, tačiau vėliau vėl tapo ministru pirmininku, tik jau taikos metu (1951–1955).
2. „Daily Telegraph".

N

1939 07 06: Labai vėjuota, didesnę dienos dalį lynoja. Žemė pernelyg šlapia, kad būtų galima dirbti lauke. Žydi nasturtos. Šiuo metu labai gražios rožės. Dar

2 sv braškių. (Iki šiandien — 3½ sv. Pasižymiu kiekį norėdamas sužinoti, kokį derlių gali duoti ši veislė.)

11 kiaušinių.

I

1939 07 06:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Britanija skirs Lenkijai, Turkijai ir Rumunijai 100 milijonų paskolą ginkluotei įsigyti. [„Daily Telegraph“]
2. Lenkijos, Turkijos ir Kinijos vyr-bės teigia tikinčios, kad Stalinas nuoširdžiai nori pakto. [„Daily Telegraph“]

PARTIJOS POLITIKA

1. McGovernas[1] Parlamente vėl užsipuola LP.[2] [„Daily Telegraph“]

1. Johnas McGovernas (1887–1968), Leiboristų partijos atstovas Parlamente 1930–1947, o 1947–1959 Parlamente atstovavo leiboristams*. 1934 vadovavo badaujančių bedarbių žygiui iš Glazgo į Londoną.
2. Leiboristų partiją.

N

1939 07 07: Ryte trumpai palijo, nuo pietų buvo karšta. Persodinome, kaip įmanoma geriau, svogūnus, tačiau vis tiek liko tuščių tarpų. Šiandien ėmėme naudoti naują „Calorgas“ balioną.

9 kiaušiniai. Pardaviau 8 po 1½ p.

I

1939 07 07:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Šįkart apie mūšį Mančžou-go pasienyje pranešė Rusijos šaltiniai („Tass“ agentūra). [„Daily Telegraph“]

PARTIJOS POLITIKA

1. Ciuriche vykstančioje I.F.T.U.[1] konferencijoje Britanijos P.S. vadovai pasisako už Rusijos profsąjungų priėmimą. [„Manchester Guardian Weekly“]

1. Tarptautinė profesinių sąjungų federacija (angl. *IFTU, International Federation of Trade Unions*), įsteigta 1901, žlugo Pirmojo pasaulinio karo metais. Atkurta 1919, sutiko sovietų inspiruoto Raudonojo profsąjungų internacionalo pasipriešinimą. Išspręsti nesutarimų tarp komunistų ir ne komunistų profsąjungų nepavyko ir po Antrojo pasaulinio karo. Britanijos, sovietų ir JAV profsąjungos trumpai mėgino įkurti Pasaulinę profesinių sąjungų federaciją, bet 1949 nekomunistinės profsąjungos atsiskyrė ir sudarė Tarptautinę laisvųjų profesinių sąjungų konfederaciją. Aukščiau esantis pranešimas byloja apie esminį, daug dešimtmečių besitęsiantį nesutarimą.

N

1939 07 08: Didesnę dienos dalį lyja, vakarop giedros protarpis, labai vėjuota. Priskyniau dar šiek tiek logano uogų. Skleidžiasi vienos aukštosios piliarožės

* „Leiboristų partijos“, t. y. Nepriklausomos leiboristų partijos (įsteigta 1893); „leiboristams“, t. y., Leiboristų partijai (įsteigta 1900) (vert. past.).

žiedai. Žiedpumpurius krauna kelios vijoklinės pupelės. Žydi pomidorai, taip pat keletas aguročių. Pradeda žydėti vienas kitas žioveinis. Aiškiai peršerdavau vištaites, kurios palieka dalį joms įpilto lesalo. Šlubuojančiai nė kiek ne geriau, nors kitais atžvilgiais atrodo sveika, todėl izoliuosiu ją ryt. Keli šiandien išrauti savaime sudygusių bulvių kerai buvo su bulvytėmis, bet jos ne didesnės už stiklo rutuliukus. Nuo šiandien ančiukus pradėjau lesinti lesalu.

10 kiaušinių. Pardaviau ½ dvidešimtinės po 2/6. Sk. šią savaitę: 76.

I

1939 07 08:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Šiandien paštas išleido Visuomenės informavimo biuletenį nr. 1 (Civilinė sauga). Šiąnakt visoje pietryčių Anglijoje vyks didelio masto A.R.P.[1] pratybos. [Atskiro įspėjimo nebus.]

PARTIJOS POLITIKA

1. I.F.T.U. dabar jau akivaizdžiai prieštarauja Rusijos narystei. Prancūzija, Meksika, Norvegija ir D. Britanija balsuoja už (dvi pastarosios tik sąlygiškai), o J.A.V. ir dauguma Europos šalių pasisako prieš. [„Daily Telegraph"]
2. Madride šiandien prasideda Julieno* Besteiro[2] teismas. (J. B. dalyvavo Casado[3] chuntoje). [„Daily Telegraph"]

ĮVAIRŪS

1. D. Britanijos žiurkių populiaciją apytikriais skaičiavimais turėtų sudaryti 4–5 milijonai. [„Smallholder", 1939 07 07]

1. *A.R.P.* — Civilinė sauga nuo aviacijos antskrydžių** (angl. *ARP, Air Raid Precautions*).
2. Julienas Besteiro (iš tikrųjų, Juliánas) (1870–1940), UGT (Ispanijos socialistų profesinės sąjungos) prezidentas iki 1931, Cortes (Ispanijos parlamento) pirmininkas, tais pačiais metais laikinai ėjęs ir Ispanijos prezidento pareigas. Mirė kalėjime (1940), atlikdamas 30 m. laisvės atėmimo bausmę, kurią jam buvo skyrusi Franco vyriausybė (todėl Orwellas ir pažymėjo žvaigždute).
3. Pulkininkas Sigismundas Casadas López (1893–1968), Centro respublikonų armijos vadas, organizavęs kampaniją prieš respublikoną ministrą pirmininką Negriną, o baigiantis pilietiniam karui bandęs išsiderėti iš Franco geresnes sąlygas. Nepavykus pabėgo į Britaniją, tačiau vėliau sugrįžo atgal į Ispaniją.

N

1939 07 09: Šilta, nelyja. Mažoji obelis taip apsunkusi nuo obuolių (grenadierius pepinas)†, kad būtinai turime paremti šakas. Keitė negaluoja, šįvakar nieko neėdė, sirgo, išvėmė gromulį. Murielė irgi kažkodėl neėda. Manau, taip yra dėl to, kad ožkos ilgą laiką ganėsi saulėje, kur nebuvo jokio šešėlio.

Aptikau laukinių darželinių katilėlių. Keršuliai tebetupi lizduose. Didžioji šunobelė šiemet be vaisių, nors soduose visur užderėjo geras obuolių derlius.

* 30 metų [Orwello pastaba].

** 1924 D. Britanijoje įkurta organizacija, kurios paskirtis — per karą pasirūpinti civilių gyventojų apsauga nuo aviacijos antskrydžių. (Vert. past.)

† Regis, grenadieriai tinka tik kompotams, o nėra valgomi, kaip aš maniau [Orwello pastaba].

Regis, nėra ir laukinių vyšnių. Mūsų sode paukščiai nulesė dalį raudonųjų serbentų. Šįvakar sugavau ir į namus parsinešiau keletą tritonų buožgalvių įvairiose vystymosi stadijose. Jiems pirmiausia išsivysto priekinės kojos* (rupūžėms — užpakalinės kojos, o dėl varlių nesu tikras), kurios turi po 4 pirštus. Gerokai judresni už rupūžių buožgalvius, gaudomi neria į dumblą. Kaip teigia Edie W.[9], subrendę tritonai, jeigu juos įleistume į akvariumą su buožgalviais, pastaruosius surytų. Pastebėjau vandens sraigę, kurios kiautas buvo tokio pat ilgio kaip du viršutiniai mano smiliaus sąnariai; dar niekada nebuvo tekę matyti panašaus dydžio sraigės.

Pasodinau vijoklinės rožės auginį, bet manau, kad dar per ankstį†. Vėl skyniau logano uogas.

12 kiaušinių.

9. *Edie W.*: Edie buvo ponios Ridley dukra. W yra jos vyro Stanley pavardės pirmoji raidė.

I

1939 07 09:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Madam Tabouis[1] mãno, kad šansai, jog bus sudaryta Rusijos, Prancūzijos ir Britanijos sutartis, šiuo metu yra maži, taip pat užsimena apie tai, jog Rusija nori atgauti carinės imperijos pozicijas Baltijos provincijose. [„Sunday Dispatch"]

SOCIALINIAI

1. Škotijoje šiuo metu gyvena daugiau kaip 5 milijonai žmonių. [„Sunday Times"]

PARTIJOS POLITIKA

1. I.F.T.U. atmetė pasiūlymą kviesti Rusiją prisijungti prie jos, bet ne l. didele persvara§. [„Sunday Times"]

1. Genevieve Tabouis (Paryžius, 1892–1985), diplomatijos ir tarptautinių santykių žurnalistė, nuo 1932 „L'Oeuvre" užsienio naujienų redaktorė, „Sunday Dispatch" korespondentė. Pastarajame 1940 birželio 23 buvo išspausdintas jos pasakojimas apie tai, kaip žlugus Paryžiui ji per Bordo pabėgo į Angliją. Jis prasidėjo Hitleriui priskiriama fraze: „Ji jau vakar žinojo tai, ką aš pasakysiu šiandien." 1940–1945, gyvendama Niujorke, vadovavo „Pour la Victoire" ir garsėjo savo slaptingu talentu tiksliai numatyti politinių įvykių pasekmes.

N

1939 07 10: Debesuota, šilta, ramu. Žydi viena kita aukštoji piliarožė. Tuoj pražys baltosios lelijos ir bergamotė. Darže tik ravėjau piktžoles. K'ės apetitas

* Nesu tuo visiškai tikras. Atrodo, jie jau turi kojas, kai šios yra vos ½–¾ colio ilgio [Orwello pastaba].

† Prigijo labai gerai, bet nušalo 1940 sausį [Orwello pastaba].

§ Kalbama, kad dauguma buvo visiškai priklausoma nuo Greeno iš A.F.L. [Orwello pastaba]. Williamas Greenas buvo Amerikos darbo federacijos (*American Federation of Labor*), įkurtos 1886 ir skilusios 1935, susiformavus frakcijai, kuri propagavo gamybinių profesinių sąjungų idėją, o vėliau ir jas steigė, prezidentas. Ši frakcija 1938 tapo Gamybinių organizacijų kongresu. 1955 abi organizacijos susijungė ir sudarė AFL-CIO.

šiek tiek pagerėjo, bet šiandien davė kur kas mažiau pieno (vos 1¼ pintos). E[ileena] vakar priskynė apie 1½ sv braškių.

10 kiaušinių.

I

1939 07 10:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Vokietija reikalaujanti iš Rumunijos viso javų derliaus, taip pat dalies grūdų, likusių iš 1938-ųjų derliaus. [„Daily Telegraph"]
2. Didelio masto šviesos maskavimo pratybos [1] šeštadienio naktį praėjusios sėkmingai. [„Daily Telegraph"]

SOCIALINIAI

1. Į atsargos kariuomenę imamos draugų grupės yra [2] išardomos, ir tai daroma taip atvirai, kad reikalauja W.O.[3] paaiškinimo. [„Daily Telegraph"]

PARTIJOS POLITIKA

1. Su prašymu įtraukti į Vyriausybę Churchillį liepos 3-ią kreipėsi „D. Tel.", „Yorkshire Post", „News-C", „M. Guardian" ir „Dy. Mirror". Teigiama, esą Komunistų partija, pareikalavus įtraukti Ch. keliems mėnesiams, vis labiau baiminasi, mat tai atrodo visiškai įmanoma. [„Socialist Correspondence", 1939 07 08]
2. Vėl pranešama apie tai, kad Maskvoje nušautas Béla Kunas [4]. [„La Revolution Proletarienne"]

1. Siekiant apsisaugoti nuo aviacijos antskrydžių, langai turi būti aklinai uždangstyti, kad šviesa neprasiskverbtų į gatvę, gatvės žibintai išjungti, o būtinos šviesos (kaip antai automobilių priekinių žibintų ir kelio apšvietimo) užmaskuotos. Trumpą, bet iškalbingą ataskaitą apie šviesos užtemdymo psichologinį poveikį galima rasti Malcolmo Muggeridge'o *The Thirties*, p. 305. Jis pastebi, kad nuo karo pradžios praėjus dviem mėnesiams nukentėjusių nelaiminguose atsitikimuose, kurie įvyko dėl šviesos užtemdymo, buvo kone dvigubai daugiau nei aukų visų trijų rūšių kariuomenėse kartu sudėjus. Žr. „Įvykiai", 1939 08 10; Socialiniai, 4.
2. Orwellas iš pradžių rašė „buvo".
3. Karo ministerija (*War Office*). Praktika išskirti draugus, ypač kilusius iš tos pačios vietovės, buvo taikoma siekiant užtikrinti, kad, kariniam vienetui patyrus didžiulius nuostolius, jie netektų vienam miesteliui arba didmiesčiui. Tokia praktika pradėta taikyti po Somos kautynių, kurios nusinešė baisingas aukas (1916 liepa–spalis), kai daliniai, sudaryti iš žemiečių (e.g., Ekseterio vaikinai), dalyvavusių bendrose pratybose ir kartu stojusių į mūšį, per kelias akimirkas buvo beveik šluote nušluoti, o širdgėla jų tėviškėje vis stiprėjo. Panašių skausmingų išgyvenimų būta ir Antrajame pasauliniame kare, pvz. 1942 lapkričio 13 nuskendus JAV laivui „Juneau", kuriame tarnavo penki broliai Sullivanai.
4. Béla Kunas (1886–1939?), revoliucinis Vengrijos komunistų vadovas, trumpą laiką buvęs jos užsienio reikalų komisaru, svarbiausia figūra 1919 Vyriausybėje. Pabėgęs iš Vengrijos, būdamas Trečiojo internacionalo nariu, mėgino sukurstyti revoliuciją Vokietijoje ir Austrijoje. Praradęs palankumą, buvo nužudytas per vieną iš Stalino vykdytų valymų. Paskesnį pranešimą apie jo egzekuciją galite rasti „Įvykiuose", 1939 08 07; Partijos politika, 2.

N

1939 07 11: Šilta, bet ne itin saulėta. Persodinau 90 smalkų (ryškiai šviesios). T.[10] nuomone, šluba vištaitė gali būti susirgusi kokia „liga" (galimas dalykas, kokcidioze), ir tokiu atveju būtų geriausia nugalabyti. Neabejotinas simptomas yra

geltonas mėšlas, bet atrodo, kad ši liga paprastai prasideda šlubumu kairėje kojoje.

Daviau ožkoms medvilnės išspaudų, norėdamas pamatyti, ar jas ės. K. pieno duoda vėl kaip įprasta (2½ pintos). 2 sv braškių. Sasekso višta nusišėrusi.

12 kiaušinių.

10. *T.*: galbūt tai Mr. Titley'is.

I

1939 07 11:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Vėl pranešama apie mūšius Mančžou-go pasienyje, ir iš to galima spręsti, kad kova (galb. nieko nesprendžianti) iš tikrųjų prasidėjo. [„Daily Telegraph"]
2. Chamberlainas [1] savo kalboje pakartoja, kad padėsime lenkams perversmo Dancige atveju, tačiau iniciatyvą, regis, palieka patiems lenkams. [„Daily Telegraph"]
3. Vokietija praneša, kad Rusijos povandeninis laivynas yra didesnis, negu buvo tikimasi. Karo laivai pirmą kartą pasinaudojo Stalino kanalu [2]. [„Daily Telegraph"]

PARTIJOS POLITIKA

1. „D. Tel." publikuoja dar daugiau laiškų, reikalaujančių įtraukti Churchillį į Vyriausybės sudėtį. Tiesa, labai stiprios kritikos Chamberlaino atžvilgiu juose neįžvelgiama. „D. Tel." spausdina ir keletą prieštaraujančių. „Times" pareiškė neketinąs spausdinti jį palaikančių. [„Daily Telegraph"]

ĮVAIRŪS

1. „D. Tel." pirmame puslapyje trumpai užsimena apie aštuoniasdešimtmečio Havelocko Elliso [3] mirtį. [„Daily Telegraph"]

1. Ministras pirmininkas Neville'is Chamberlainas buvo siejamas su nuolaidžiavimo Hitleriui ir Mussoliniui politika ketvirtajame dešimtmetyje. Jo pozicija, galimas dalykas, išreiškė Britanijos piliečių daugumos, netgi daugelio tų, kurie jau po laiko jį kritikavo, požiūrį. J. L. Garvinas (1868–1947), „The Observer" redaktorius (1908–1942), dešinysis, Naujųjų metų dieną, 1939, įtikinėjo: „Ponas Chamberlainas buvo tūkstantį kartų teisus, kai Miunchene išsaugojo pasaulio taiką, tegul ir tokia didele kaina" (citata iš Roberto Kee, Orwello draugo, *The World We Left Behind*, 1984, p. 8).1938 rugsėjo 27 laiške Eileena Blair pastebėjo: „Labai keista žinoti, kad Chamberlainas yra mūsų vienintelė viltis, tačiau aš tikiu, jog jis nenori karo ir šiuo metu, o be to, šis žmogus yra drąsus" (*CW*, XI, p. 206).
2. Baltosios–Baltijos jūrų kanalas, jungiantis Archangelską ir Leningradą. Jis buvo įrengtas vergišku darbu 1931–1933, jo ilgis — daugmaž 140 mylių, o kelionę jūra sutrumpina 2 500 mylių. Įrengiant kanalą dirbo ketvirtis milijono kalinių, iš kurių beveik 200 000 mirė arba buvo nužudyti.
3. Henry Havelockas Ellis (1859–1939), psichologas, redaktorius ir knygų autorius, labiausiai žinomas savo studija apie lytiškumo ir visuomenės santykį. 1940 gegužę Orwellas buvo paprašytas recenzuoti jo *My Life*, išleistą 1939; žr. *CW*, XII, p. 154–156.

N

1939 07 12: Karšta. Pražydo baltosios lelijos.

Žydi lipikai, dedešvos ir bajorės. Robino pagalvėlės* ant erškėčių. Ožkos visą laiką neės išspaudų, todėl šersiu jomis maždaug kartą per savaitę.

12 kiaušinių. Pardaviau 1½ dvidešimtinės po 2/8.

Į

1939 07 12:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Iš Italijos išsiunčiami užsieniečiai. Tirolyje nėra amerikiečių [1]. Sklinda gandai, kad taip elgiamasi norint nuslėpti vokiečių karių perkėlimą į Italiją. „E. Standard" korespondentas tvirtina, kad tai yra akių dūmimas. [„Daily Telegraph"; „London Evening Standard"]
2. Atrodo, kad Chamberlaino kalbą didžioji pasaulio dalis išklausė labai įdėmiai. [„Daily Herald"]

SOCIALINIAI

1. „Times" išspausdino J. A. Spenderio laišką, kuriuo jis užsipuola serą A. Sinclairą. Sinclairo atsakymas nebuvo išspausdintas. Šiandien daugelis iškilių liberalų išsiuntė tai demaskuojantį laišką į „D. Tel.", kuris jį išspausdino [2]. [„Daily Telegraph"]
2. Leiboristų partijos pasiūlyta Žemės ūkio plėtros įstatymo projekto pataisa, pagal kurią ūkio darbininko minimalus atlyginimas būtų 2£ (dabartinis vidurkis — 35/-), buvo atmesta vos 4 balsų persvara. [„Daily Herald"]

PARTIJOS POLITIKA

1. Katalikų spauda, atstovaujama „Universe", šiuo metu yra griežtai antinacistinė, tačiau kol kas nelabai antiitališka ir vis dar stipriai nusistačiusi prieš raudonuosius Ispanijos atžvilgiu. [„Universe", 1939 07 07]

1. Italijos vyriausybė išvijo užsieniečius iš pasienio provincijos Bolcano. Pasak senjoro Guiseppe Bastinianio, Italijos užsienio reikalų ministro pavaduotojo, šis potvarkis saistė visų užsienio šalių piliečius, o jo motyvas buvo „politinis ir karinis". Didžiausia žala buvo padaryta 200–300 šveicarų, daugiausia viešbučių savininkams. Jie buvo priversti parduoti, o lyrų, kuriomis jiems buvo mokama, neleido išsivežti už Italijos ribų.
2. Johnas Alfredas Spenderis (1862–1942), „senas ir gerbiamas liberalas" (taip jį apibūdino minimas bendras laiškas), užsipuolė Archibaldą Sinclairą, Liberalų partijos vadovą, dėl „pernelyg aršaus puolimo ministro pirmininko Neville'o Chamberlaino atžvilgiu ir paniekos jam, kaip nekompetentingam ir neryžtingam asmeniui, kurstymo". Bendrame laiške, pasirašytame pirmiausia ledi Violetos Bonham Carter (žr. „Įvykiai", 1939 07 14, nr. 1) ir dar aštuoniolikos asmenų, buvo tvirtinama, kad Sinclairo kalba neturi nieko bendra su tokia interpretacija. Tačiau, kaip laiške buvo tęsiama, daugelis (ne tik iš Leiboristų ir Liberalų partijų) abejojo, ar imtasi adekvačių priemonių, siekiant „įtikinti išorinį pasaulį, kad mes esame vieningi, o mūsų Vyriausybė dirba labai rimtai".

N

1939 07 13: Karšta. Raiša višta atskirta stebėjimui.

14 kiaušinių. Žydi bergamotė.

* Kenkėjų sukelta augalų deformacija, geriau žinoma kitais pavadinimais: galai, cecidijos (vert. past.).

Į

1939 07 13:

SOCIALINIAI

1. J. A. Spenderis toliau puola Sinclairą. „Times" podraug išspausdino daugiau laiškų ir nė vieno prieštaraujančio[1]. [„The Times"]

PARTIJOS POLITIKA

1. Leiboristų partija daugmaž atsisakė sąlygiškai priimti į savo gretas I.L.P.[2]. I.L.P. akivaizdžiai svarsto kone besąlygiško prisijungimo galimybę. [„The Times", „New Leader", 1939 07 14]

1. „The Times" antrajame vedamajame, kuriuo gynė savo poelgį, užsiminė taip pat apie „gerai žinomą triukšmą... nedelsiant įtraukti poną Churchillį į Ministrų Kabinetą", nuo kurio „The Times" griežtai atsiribojo". Buvo labai stipriai jaučiama, „kad ponas Churchillis vėl gali būti labai reikalingas Vyriausybėje", tačiau „jo draugai jam be galo pakenkė". Orwellas teisingai savo pranešime pastebi, kad „The Times" liepos 13 nespausdino jokio „prieštaraujančio" laiško, vis dėlto ne vienas toks laiškas buvo publikuojamas vėliau.
2. Nepriklausoma leiboristų partija, Keiro Hardie'o įkurta 1893 (žr. „Įvykiai", 1939 08 17; 3), buvo senesnė už Leiboristų partiją, kurią 1900 įsteigė ILP ir profesinės sąjungos. Orwellas buvo ILP narys, žr. „Why I Join the I.L.P.", kurį išspausdino „The New Leader", 1938 birželio 24; *CW*, XI, p. 167–169. Tuo metu ILP ir Leiboristų partija skilo ir turėjo atskiras vietas Bendruomenių Rūmuose. Žr. Crick, p. 255 (apie ILP pobūdį) ir „Įvykiai", 1939 08 10, „Partijos politika"; 2. Apie ILP pasidalijimus žr. *CW*, XI, p. 362–363.

N

1939 07 14: Šilta, bet lietinga. Nuėmęs tinklus nuo braškių, pradėjau ravėti, tačiau to beveik neįmanoma padaryti dėl jose prižėlusių vijoklių.

Pradeda žydėti flioksai (daugiamečiai).

12 kiaušinių.

Į

1939 07 14:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Šiandien išleistas Visuomenės informavimo biuletenis nr. 2 (langų maskavimas etc.). Inspektoriai iš Vokietijos tvirtina, kad dujokaukės Vokietijoje nebuvo išdalytos. [Nuorodos nėra.]

SOCIALINIAI

1. „M. G. Weekly" spausdina faktus apie Spenderio laišką ir apie Bonham Carter[1] etc. laišką. [„Manchester Guardian Weekly"]

PARTIJOS POLITIKA

1. „M. G. Weekly" nuomone, Konservatorių partijos viduje vykstanti Churchillio palaikymo akcija veda į aklavietę. [„Manchester Guardian Weekly"]
2. Atšauktas tris savaites platintas Komunistų partijos pamfletas, nukreiptas prieš karo prievolę. [„Left Forum", 1939, liepa]

1. Ledi Violeta Bonham Carter (1897–1969), H. H. Asquitho, labai įtakingo Liberalų partijos nario, ministro pirmininko (1908–1916), dukra, Churchillio „Laisvės ir taikos gynimo" grupės narė (1936–1939).

N

1939 07 15: Šilta. Vakare trumpai palynojo. Kaip įmanoma geriau nuravėjau braškes, nuskyniau prinokusias. Formuojasi ir daugiau uogų, bet abejoju, ar po to, kai nuėmiau tinklus, dar teks jas raškyti*. Vakar aptikau vėlyvą strazdo lizdą su vienu kiaušiniu (ant jo tupėjo paukštis). Dingusi viena balta višta, — galbūt tupi kur nors gūžtoje, tačiau baiminuosi, kad jos jau nerasime, mat ji dingusi jau nuo vakar.

14 kiaušinių. Pardaviau 2 dvidešimtines po 2/8. Iš viso šią savaitę: 86†. Mėsininkas sako, kad vištos ėmė dėti geriau, taigi kiaušiniai [kaina] kris.

I

1939 07 15:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Didelė demonstracija prie Britanijos ambasados Tokijuje. [„Daily Telegraph"]
2. Bastilijos paėmimo 150-ųjų metinių šventiniame parade dalyvavo 30 000 karių, įskaitant britus. [„Daily Telegraph"]
3. Honkonge paskelbta visuotinė 18–55 metų amžiaus asmenų mobilizacija, bet akivaizdu, kad tai tik žodžiai, nes ji skirta daugiausia kinams, o daugumai baltųjų taikomos išimtys. [„Daily Telegraph"]

SOCIALINIAI

1. Manoma, kad III r. kpt. Stepheno King-Hallo [1] cirkuliarai vokiečių kalba pasiekė 50 000 Vokietijos gyventojų nepastebėti gestapo todėl, kad buvo siunčiami įvairaus dydžio skirtingai sulankstytuose vokuose.
2. Daugelio asmenų, siejamų su dešiniųjų laikraščiais, suėmimas byloja apie plataus masto šnipų demaskavimo operacijos pradžią (plg. JAV). [„Daily Telegraph"]

PARTIJOS POLITIKA

1. Ekonominė lyga kaltina P.P.U. [2] esant nacistinės propagandos įrankiu. [„Daily Telegraph"]
2. Teigiama, kad N.C.L. [3] pavienių narių skaičius šiuo metu siekia 4 500. Jai priklauso: 281 moterų kooperatyvų gildija, 30 profesinių tarybų ir profesinių sąjungų skyrių, 37 Leiboristų partijos ir moterų skyriai, 10 kooperatyvų grupių etc., 53 P.P.U. skyriai, įvairūs kiti vienetai. Komunistinė spauda kaltina N.C.L. esant fašistine organizacija. [„No Conscription", 1939, liepa-rugpjūtis; „Daily Worker", 1939 06 13]

ĮVAIRŪS

1. Į Itono–Harou rungtynes [4] susirinkusi maždaug 10 000 minia, kaip tei-

* Iki atidengiant braškes, priskinta apie 7½ sv, po 6 p už svarą = 3/9 [Orwello pastaba].

† Per pastarąją savaitę padaugėjo 10 kiaušinių. Nuo 1939 07 04 vištos lesinamos „Karswood" [Orwello pastaba].

giama, yra didžiausias per kelerius metus žmonių sambūris. [Nuorodos nėra]

1. Trečio rango kapitonas Stephenas King-Hallas (1893–1966) iš Karališkojo laivyno į atsargą išėjo 1929. 1939 išrinktas į Parlamentą kaip nepriklausomas Nacionalleiboristų partijos atstovas. 1936 m. įkūrė naujienų tarnybą „H-K News Service Letter" (nuo 1941 — „National News Letter"). Dešinysis, atvirai reiškęs savo pažiūras, kaip politikos komentatorius buvo gerbiamas už asmeninę nuomonę vertinant įvykius.
2. Įsipareigojimo taikai sąjunga (*Peace Pledge union*), 1934 įsteigtų „Taikos naujienų" („Peace News") leidėja. Jos uolus rėmėjas buvo Maxas Plowmanas (1883–1941), 1937–1938 ėjęs generalinio sekretoriaus pareigas. Orwellas bendradarbiavo su „Peace news", rašė apžvalgas (*CW*, XI, p. 322–324). Plowmanas dalyvavo Pirmajame pasauliniame kare ir apie tai išleido atsiminimų knygą *A Subaltern on the Somme*. Taip pat ir kitų knygų, *An Introduction to the Study of Blake* ir *The Faith Called Pacifism*. Jo žmona Dorothy buvo viena iš Orwello ilgamečių draugių.
3. Karo prievolės priešininkų lyga (*No Conscription League*).
4. Kasmetinės šių mokyklų kriketo rungtynės, birželio pradžioje rengiamos Karališkajame kriketo aikštyne, Londone. Orwellas buvo vienas iš leidinio „College Days" specialaus numerio, skirto analogiškoms rungtynėms (1920), redaktorių (žr. *CW*, X, p. 53–54). Apie rungtynių baigtį žr. „Įvykiai", 1939 07 16, „Įvairūs". Karališkasis kriketo aikštynas talpino daugmaž 25 000 žiūrovų, o jų tiek susirinkdavo tik ypatingomis progomis.

N

1939 07 16: Ryte merkė smarkus lietus, o šiaip buvo ganėtinai šilta. Atsirado baltoji višta, kuri aiškiai nakvojo kažkur kitur. Atkreipiau dėmesį, kad Innesas variu aptraukė dalį savo šienapjovės grandinių, varžtų etc. lygiai taip pat, kaip aš pabandžiau variuoti vinis, vadinasi, tai tikrai nėra netinkama. Varis, kai jį panaudojau, aptraukė varžto sriegius ir neleido jiems suktis.

Miške išdžiūvusios visos nedidelės balos. Pastebėjau, kad vienoje baloje gūžtą susisukusi nendrinė vištelė, vandeniui išdžiūvus, ją išardė.

Scylės subrandino sėklas, ant erškėtrožių auga uogos.

12 kiaušinių.

[*Priešais esančiame lape yra įrašas Orwello ranka*]

Skylių gręžimas stikle [pagal „Smallholder"]: reikalingas mažas spiralinis grąžtas. Stiklo rėžtuvu pažymėti taškus, kelis kartus pasukti grąžtą, tada patepti tepalu, apibarstyti švitru arba karborundo milteliais ir švelniai, nespaudžiant gręžti.

I

1939 07 16:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Liepos 31-ą maždaug 7 savaitėms į karinį jūrų laivyną bus pašaukta 12 000 atsarginių. [„Sunday Times"]
2. Bendras įspūdis toks, kad rengiama Anglijos ir Rusijos sutartis žlugs. [„Sunday Times"; „Sunday Express"]
3. Anot „Sunday Express", siekis į Ministrų Kabinetą įtraukti Churchillį iš tikrųjų reiškia siekį atsikratyti Chamberlainu. [„Sunday Express"]

SOCIALINIAI

1. Nieko negirdėti apie tai, kad tarp vakar į kariuomenę pašauktų 30 000 asmenų būtų tam prieštaraujančių. [Nuorodos nėra.]
2. „Sunday Express" išspausdino daugmaž paniką keliantį Liddello Harto [1] straipsnį (apie povandeninių laivų grėsmę). [„Sunday Express"]

PARTIJOS POLITIKA

1. Liberalai išsaugojo Šiaurės Kornvalio postą ir nežymiai sustiprino anksčiau turėtą nedidelę persvarą. Gerokai padaugėjo balsuojančių tiek už vieną, tiek už kitą kandidatą. [„Daily Telegraph", 1939 07 15]
2. Beaverbrooko spauda [2] kaltina P.P.U. palaikant nacius, neteisingai interpretuojant straipsnį. [„Peace News", 1939 07 14]

ĮVAIRŪS

1. Itono–Harou mačas pirmą kartą nuo 1939-ųjų? [3] baigiasi muštynėmis. [„Sunday Express"]

1. Kapitonas seras Basilis Henry'is Liddellas Hartas (1895–1970) parašė daugiau kaip trisdešimt knygų, įskaitant *History of the Second World War* (1970). 1925–1935 buvo „Daily Telegraph" karo korespondentas, *Encyclopaedia Britannica* 14-osios laidos (1929) karybos redaktorius. Karo reikalų ministro asmeninis patarėjas (1937). Yra parašęs pėstininkų apmokymų vadovus, redagavo *The Next War* 6 tomus (1938). Orwellas apie jį rašė: „Inteligentijos labiausiai vertinami karo kritikai yra kapitonas Liddellas Hartas ir generolas majoras Fulleris. Pirmasis jų moko, kad gynyba yra stipresnė už puolimą, o antrasis — kad puolimas stipresnis už gynybą. Šis prieštaravimas netrukdo jiems abiem būti autoritetais tai pačiai visuomenės daliai. Jų populiarumo tarp kairiųjų slapta priežastis yra ta, kad jie abu oponuoja Karo ministerijai; žr. „Notes on Nationalism", 1945 [Spalis], *CW*, XVII, p. 141–157.
2. Dešiniesiems atstovaujantys laikraščiai, priklausantys lordui Beaverbrookui: „Daily Express"; „Sunday Express" ir „Evening Standard". Žr. Orwello „London Letter", 1941 balandžio 15, *CW*, XII, p. 470–479.
3. Kasmetinėse kriketo rungynėse tarp Itono ir Harou komandų pergalę akivaizdžia persvara iškovojo pastaroji ir laimėjo aštuoniais varteliais (Haro — 294 ir 131 už du; Itonas — 268 ir 156). „Sunday Express" pirmame puslapyje išspausdino straipsnį paryškintu šriftu išskirta antrašte: „Ilgiems metams užmėtyti kepurėmis / Mūsų „džentelmenai" linksminasi." Jame rašoma: „Cilindrai sudraskyti į skutus, skėčiai sulaužyti, kaklaraiščiai suplėšyti, netgi kelnės numautos." Jis baigiamas žodžiais: „Tokio reginio nebūta nuo 1919-ųjų mačo, — Orwellas tuo metu studijavo Itone, — po kurio buvo įspėta, jog pasikartojus muštynėms varžybos bus nutrauktos neribotam laikui."

N

1939 07 17: Ryte gana šilta, antroje dienos pusėje daugiausia dundėjo perkūnija ir smarkiai lijo.

Nuskynėme pirmuosius žirnius, apytikriai 1 sv. Ravėjome gerai užderėjusias, kenkėjų nepažeistas ropes. Nutariau sukasti sklypelį žalumynams, tačiau dirbau nedaug, mat žemė pernelyg šlapia.

Lauke gūžtas susisukusios vištos, regis, tupi jose ir per patį lietų. Kaip atrodo, dingsta tritonų buožgalviai, kuriuos suleidau į akvariumą. Bijau, kad juos suryja didieji, tačiau tokiu atveju tai vyktų tik naktį. Pastebėjau, kad vandeninė sraigė kažkokiu būdu sugeba iškilti į paviršių ir ten plūduriuoti, o galbūt ji yra savaime plūdri ir dugne laikosi tik prisisiurbusi prie jo*.

* Norėdama gali iškilti ir į paviršių arba likti dugne nesilaikydama [Orwello pastaba].

11 kiaušinių (1 kiaušinis — dvigubas, pirmas toks per ilgesnį laiką).

I

1939 07 17:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Britai siunčia kreiserį, siekdami užkirsti kelią pavojingai antibritiškai demonstracijai, kuri rengiama Čingdao [1]. Tokijo kalbos aiškiai niekur neveda. [„Daily Telegraph"]
2. Anglijos ir Rusijos sutartis vos užima pirmą „D. Tel." puslapį. [„Daily Telegraph"]

SOCIALINIAI

1. „D. Tel." konstatuoja, kad iš šeštadienį pašauktųjų į kariuomenę rezervininkų (34 000 vyrų) nebuvo nė vieno, kuris neatvyko (išskyrus ligos etc. atvejus). [„Daily Telegraph"]

PARTIJOS POLITIKA

1. Indijos kongreso partijos kairysis sparnas (sprendžiant iš „Congress Socialist") dar aktyviau nei anksčiau reiškia savo antikarines nuostatas. Spausdina pagiežingą straipsnį, kuriuo iš trockistų perspektyvos užsipuola C.P. [2], o kitoje publikacijoje reikalauja demokratinio bloko. [„Congress Socialist"; data nenurodyta.]
2. Rimti nemalonumai I.L.P., susiję su polemika tarp pacifistų ir revoliucionierių ir ilgu I.L.P.'istų (Londono grupės) pareiškimu, išspausdintu „Socialist Correspondence", kuris pasinaudoja kiekviena proga, leidžiančia užsipulti McGoverną. [„Socialist Correspondence"]

1. Čingdao (dabar Kvingdao), uostas šiaurės Kinijoje, pastatytas 1930, konkuruojant su Tiencinu (Tiandzinu), nuo 1938 iki 1945 okupuotas japonų. Žr. „Įvykiai", 1939 07 24; 1.
2. Komunistų partija.

N

1939 07 18: Lyja vos ne visą dieną. Pernelyg šlapia dirbti lauke.

Vienas agurotis jau skleidžia moteriškus žiedus.

11 kiaušinių.

N

1939 07 19: Liūtiniai lietūs, bet apskritai oras gražus. Dabar viskas auga labai greitai. Daug žirnių. Keletas pomidorų, didumo sulig stiklo rutuliukais. Keli maždaug žirnio dydžio aguročiai.

Nežinau, ar jauna vištaitė per anksti ėmė dėti kiaušinius, ar tai perekšlės vištos, kuri vis dar uždaryta jauniklių aptvare (viena iš jų deda mažus kiaušinėlius) padėtas kiaušinis, bet šiandien šiame aptvare radau kiaušinį.

Pasėjome darželinius katilėlius (tikriaus. per vėlai, bet jie auga puikiai, jei prižiūrimi kaip trimečiai).

13 kiaušinių (2 itin maži). Pardaviau 35 už 4/3 (2/6 už dvidešimtinę — turėjo būti 4/4½).

I

1939 07 19:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Vyr-bė pataria visiems namų savininkams sukaupti atsargai negendančio maisto. Šia tema artimiausiu metu turėtų pasirodyti bukletas. [„Daily Telegraph"]
2. „D. Tel." skiria 2 puslapius tam, kad plačiu mastu parodytų visą Britanijos linijinį laivyną. [„Daily Telegraph"]
3. Kalbama, kad Vokietijos ekonomistų delegacijos Maskvoje reikalai nė kiek ne geresni nei Anglijos ir Rusijos sutarties, o tai reiškia, kad trišalės derybos tęsiamos. [Nuorodos nėra.]

PARTIJOS POLITIKA

1. Pirmą kartą pasirodo Liaudies partija, dalyvaujanti Haide vykstančiuose papildomuose rinkimuose. [„Daily Telegraph"]
2. Atrodo, Lidello° [turėtų būti „Liddello"] Harto knygoje *Defence of Britain*[1] aukštinamas Hore-Belisha°. [„Daily Telegraph", 1939 07 18]

ĮVAIRŪS

1. Visuotinai tikimasi, kad šiemet bus geras derlius, ne tik (kaip praeitais metais) kviečiai. [Nuorodos nėra]

1. B. H. Liddello Harto *Defence of Britain* buvo išleista 1939. Leslie'is Hore-Belisha (1893–1957), politikos veikėjas, advokatas ir žurnalistas (ypač bendradarbiavęs su Beaverbrooko spauda), 1923–1945 Parlamento narys nuo Liberalų partijos, daug prisidėjęs prie to, kad Nacionalliberalų partija 1931 paremtų „Nacionalinę vyriausybę", vadovaujamą Stanley Baldwino (konservatoriaus) ir Ramsay McDonaldo (leiboristo). Tarnavo Prekybos ministerijos sekretoriumi, o vėliau ėjo Transporto ministro pareigas (1934–1937). 1937 Chamberlainas paskyrė jį karo reikalų ministru ir įpareigojo modernizuoti ginkluotąsias pajėgas; dirbo iki 1940, žr. „Įvykiai", 1939 07 29, „Įvairūs"; 3.

N

1939 07 20: Ryte protarpiais pasirodydavo saulė, likusią dienos dalį kone be paliovos lijo. Lauke neįmanoma ką nors dirbti. Pastebėjau, kad vištos tokiu oru visada mažiau lesa. Nors nuolat lyja, šienas, uždengtas keliais maišais, viršuje sausas. Ožkos, priėdusios šlapios žolės, nežymiai linkusios viduriuoti. „D. Tel." šiandien publikuoja laišką, kuriame rašoma, kad 1 asmuo, visiems reikalams, išskyrus periodišką šildymą akmens anglimi, naudojantis elektros energiją, per vienerius metus sunaudoja mažiausiai 1800–2000 vienetų.

12 kiaušinių (1 l. mažas — juos deda perekšlė višta).

I

1939 07 20:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Šiandien išleistas Visuomenės informavimo biuletenis nr. 3 (evakuacija [1]).

Naktimis iš šio kaimo matyti ne mažiau kaip 4 prožektorių spinduliai. [Nuorodos nėra]

2. Naujienos iš Dancigo, regis, byloja apie tai, kad ten visi tikisi, jog Dancigas ganėtinai greitai puls į vokiečių glėbį. [„Daily Telegraph"]
3. Prancūzija pareiškė Anglijos ir Rusijos sutartyje palaikysianti Rusijos iškeltas sąlygas, kuriose niekas, kas susiję su Baltijos šalimis, nepakeista. [„Daily Telegraph"]

SOCIALINIAI

1. Paryžiaus policija, vykdydama šnipų demaskavimo operaciją, apklausė vieną „Humanité"[2] redaktorių, tačiau iš raporto neįmanoma nustatyti, ar apklausa buvo konsultacinio pobūdžio, ar šis asmuo įtariamas bendrininkavimu. [„Daily Telegraph"]
2. Naujausias W.O.[3] potvarkis uždraudė armijos karininkams atsisakyti vykdyti jiems skirtus pavedimus, be to, panašių priemonių imtasi, siekiant užkirsti kelią puskarininkiams išsipirkti iš tarnybos (šiuo metu tai kainuoja 35 £)[4]. [„Daily Telegraph"]

1. Daug vaikų iš miestų buvo išsklaidyti užmiestyje tam, kad būtų apsaugoti nuo aviacijos antskrydžių. Daugelis jų apsigyveno juos priėmusiose šeimose visam karo laikotarpiui. Žr. taip pat „Įvykiai", 1939 08 29, „Užsienio ir bendri"; 3; 1939 08 31, „Užsienio ir bendri"; 1939 09 01, „Užsienio ir bendri"; 2.
2. Svarbiausias Prancūzijos komunistų dienraštis.
3. Karo ministerija.
4. Kariškis, gavęs leidimą, galėjo sutrumpinti savo tarnybos laiką, kuriam jis buvo pašauktas į kariuomenę, išsipirkdamas demobilizaciją. Ši praktika galioja ir šiandien.

N

1939 07 21: Kurį laiką buvo giedra, tačiau rytas apniukęs ir drėgnas, o popiet griaudėjo. Gelsta kviečiai. Pasodinau porus (eilėje — 38). Visur labai daug piktžolių. Šįryt prasiskleidė moteriškas aguročio žiedas, o vakare vėl užsivėrė, turbūt apdulkintas. Iš ožkų primelžiau mažiau, ir tai greičiausiai susiję su vakarykščia diena. Agrastai jau beveik prinokę.

13 kiaušinių.

I

1939 07 21:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Prie Dancigo ribos užpultas lenkų valdininkas; nuosekli „įtampa"[1]. [„Daily Telegraph"]

SOCIALINIAI

1. „Times" vedamasis aiškina (nelabai įtikinamai) Spenderio laiško istoriją. [„The Times", 1939 07 20]
2. „M. G. Weekly" spausdina ilgą laišką, liaupsinantį Italijos režimą Abisinijoje, ir kitą, atsaką į pirmąjį. [„Manchester Guardian Weekly"]

PARTIJOS POLITIKA

1. Haide vykstančius rinkimus laimi konservatoriai, bet už juos balsavusiųjų sumažėjo. Balsavo tik 37 % rinkėjų. Liaudies partijos kandidatas surinko 500–600 balsų. [„Daily Telegraph"]
2. I.L.P. Londono skyriuje kilusio kivirčo aplinkybės vis dar miglotos, tačiau jis, matyt, susijęs su ginču tarp E.C.[2], norinčiu prisivilioti į partiją pacifistus, ir Londono skyriaus tarybos, kuri daugmaž laikosi Trockio pažiūrų. Aiškiai atsirado šiokia tokia viltis atsikratyti pastarųjų. [„New Leader"]
3. Parlamento debatai dėl Palestinos, nelegalios imigracijos etc. praėjo ramiau nei buvo tikėtasi. [„Daily Telegraph"]

1. Witoldas Budziewiczius, Lenkijos muitinės pareigūnas, buvo nušautas po konflikto su Dancigo muitinės pareigūnu, lydimu dviejų nacių. Tuomet nebuvo žinoma, kas paleido mirtinį šūvį. Tai vienas iš daugelio incidentų, kuriais buvo didinama įtampa šioje zonoje, norint suteikti Hitleriui pretekstą panaudoti karinę jėgą.
2. Vykdomasis komitetas (*Executive Committee*); apie ILP skilimus skaitykite įžanginėse pastabose apie „Įvykius".

N

1939 07 22: Apniukęs, slogus oras. Vakare apie valandą gerokai palijo. E[ileena] išrovė 3 ankstyvųjų bulvių kerus (sodintos tik prieš 3 mėnesius). Kelios bulvės, daugmaž 1 sv iš 3, bet dar auga daug jaunų.

12 kiaušinių. Pardaviau 1½ dvidešimtinės po 2/6. Iš viso per savaitę: 84.

I

1939 07 22:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Gandai apie artėjantį Anglijos ir Amerikos susitarimą su Vokietija, kuris siejamas su Herr Wohltato vizitu, nors Ministrų Kabinetas dar nepateikęs jokio projekto[1]. Sąlygose numatoma 1000 milijonų svarų paskola ir prieiga prie žaliavų mainais į nusiginklavimą, prižiūrint tarptautinei komisijai. [„Daily Telegraph"]
2. Rusija laivyno manevrais akivaizdžiai siekia paveikti Baltijos valstybes. [„Daily Telegraph"]

SOCIALINIAI

1. „D. Tel." gandų skiltyje rašoma, kad mažne 100 Parlamento narių nuo Konservatorių partijos yra teritorinės kariuomenės karininkai, priklauso R.A.F. savanorių rezervui etc. [„Daily Telegraph"]

PARTIJOS POLITIKA

1. Queipo de Llano[2] atleistas iš pareigų. [„Daily Telegraph"]
2. „Daily Worker" spausdina palankų atsiliepimą apie mano romaną[3]. [„Daily Worker", 1939 07 19]

1. Dr. Helmutas Wohltatas, Hermanno Goeringo patarėjas ekonomikos klausimais, dalyvavo Bri-

tanijoje vykusioje konferencijoje, skirtoje banginių medžioklei. Jis neabejotinai kalbėjosi su R. S. Hudsonu iš Užsienio prekybos departamento. Dabar jau žinoma, kad abu veikė savo iniciatyva, tačiau vis tiek buvo kilę įtarimų. Ministras pirmininkas Chamberlainas liepos 24 Bendruomenių Rūmams kategoriškai paneigė kalbas, esą vykusios ne tik neformalios diskusijos, kuriose buvo aptariami bendri interesai, ir patikino, kad nebuvo pateiktas joks pasiūlymas dėl paskolos.

2. Generolas Gonzalo Queipo de Llano y Serra (1875–1951) vadovavo Franco Pietų armijai. Nors ir buvo respublikonas, 1947 jam suteiktas markizo titulas. Apie priežastį, dėl kurios jis buvo atleistas iš karabinierių vyriausiojo inspektoriaus pareigų, žr. t. p. „Įvykiai“, 1939 07 23, „Partijos politika“; 1.
3. *Coming Up for Air*. Orwellui nuostabą sukėlė 1937 jį labai kritikavęs „Daily Worker“; žr. laišką Victorui Gollanczui (1937 rugpjūčio 20), *CW*, XI, p. 72–74.

N

1939 07 23: Vakare truputį palijo, daugiau buvo sausa, tik apsiniaukę ir ne per daugiausia šilumos. Daug apskritalapių katilėlių. Radau pirmą prisirpusią gervuogę. Avižos daugelyje laukų beveik subrendusios, kviečių grūdai vis dar pieniški. Pilna kirų, kurių čia paprastai nematyti. Pražydo vienas Ridley'ių jurginas.

12 kiaušinių.

I

1939 07 23:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Skaitant šios dienos spaudą, susidaro įspūdis, kad pasiūlymas, apie kurį vakar užsiminiau šioje skiltyje, iš tiesų buvo aptariamas, tačiau tik neoficialiai. Kabinetas neigia ką nors žinąs, bet akivaizdu, kad viską žino. Tikėtina, jog buvo leista nutekinti šią informaciją, norint sužinoti, kaip į tai reaguos visuomenė. Sąlygos buvo šios: paskola (suma nenurodyta) Vokietijai, žaliavos ir galimas jungtinis tam tikrų Afrikos teritorijų valdymas mainais į dalinį nusiginklavimą ir pasitraukimą iš Čekoslovakijos. [„Sunday Times“; „Sunday Express“]
2. Tapo aišku, kad Rusijos paktas visiškai žlugs. [„Sunday Express“]
3. Teritorinės kariuomenės ir jūrų laivyno rezervininkų šaukimas į karo tarnybą leidžia manyti, jog pavojus kils rugpjūčio pirmą savaitę. [„Sunday Times“]

PARTIJOS POLITIKA

1. Kalbama, kad Queipo de Llano atleidimo priežastis buvo jo prieštaravimas Ispanijos prijungimui prie Ašies ir grasinimas paskelbti Andalūzijos nepriklausomybę [1]. [„Sunday Express“]
2. Nac. liberalai ketina padalyti Vyr-bės balsus Brekone vykstančiuose papildomuose rinkimuose [2]. [„Sunday Express“]
3. Dėl nežinomų priežasčių atsistatydino profašistinio „Aeroplane“ [3] redaktorius (Grey) [4]. [„Sunday Express“]
4. Beaverbrooko spauda daug atviriau nei prieš keletą mėnesių pasisako prieš paktą su Rusija ir už izoliacionizmą. [Nuorodos nėra]

1. Queipo 1937 m. buvo Ispanijos nacionalinės tarybos narys, bet jau 1938 atleistas iš Franco vyriausybės. Žr. Thomas, p. 750, 752–754 ir 948; 2.

2. Nacionalliberalai buvo artimi konservatorių sąjungininkai Baldwino ir Chamberlaino vadovaujamose vyriausybėse. Rinkimuose balsuodami prieš konservatorių iškeltą kandidatą, nacionalliberalai būtų suskaldę Vyriausybės šalininkų balsus. Žr. „Įvykiai", 1939 08 04, „Partijos politika"; 1.
3. Claudas Cockburnas savo prokomunistiniame žurnale „The Week" apibūdino „The Aeroplane" kaip „atvirai pronacistinį". Žr. „Įvykiai", 1939 08 04; 1.
4. Charlesas Grey'jus (1875-?), žurnalistas, ypač domėjosi aeronautikos klausimais, 1911 įkūrė „The Aeroplane" ir redagavo jį iki 1939, o paskui dirbo kelių laikraščių korespondentu aviacijos klausimais. Parašė knygų apie orlaivius ir 1916–1941 redagavo *All the World's Aircraft*.

N

1939 07 24: Gražus oras ryte, šaltas ir nemalonus popiet. Šiuo metu žydinčios laukinės gėlės: dirvuolės, skylėtosios jonažolės, raudonosios notrelės, laukinės razetos, karklavijai, krūmokšninės žliūgės. Bažnyčios šventoriaus žolėje radau laukinių bičių lizdą. Samanų lizdelis labai primena miegapelės lizdą. Žydi jurginai. Šiandien skynėme pirmąsias mūsų užaugintas salotas, o vakar — pirmus prinokusius agrastus. Daug žirnių.

14 kiaušinių (1 mažas). Šįvakar lynojo.

I

1939 07 24:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Su Wohltatu kalbėjosi R. S. Hudsonas (užsienio prekyba), kuris apie tai kitą dieną informavo M. P. Aišku, kad ši istorija buvo paviešinta tyčia. Italijos spauda kelia prielaidą, esą taip (palaikant ryšius su Vokietija) grasinama S.S.R.S., siekiant ją paveikti. Pirmame puslapyje ir vėl rašoma apie Anglijos ir Rusijos paktą, užuominomis leidžiant suprasti, jog Stalinas iš tiesų nori, kad jis būtų sudarytas. Be to, Vokietija atnaujina derybas ekonomikos klausimais, o tai, galimas daiktas, yra grasinimas Anglijai. [„Daily Telegraph"]
2. Mūšiai Mongolijos pasienyje, matyt, iš tikrųjų vyksta. [„Daily Telegraph"]
3. Japonijos spauda iš anksto bando nuspėti aiškiai nepriimtinas sąlygas, kurios turėtų būti pateiktos Britanijai dėl Tiencino [1].

1. Tiencinas (Tiandzinas) buvo uostas Šiaurės Kinijoje, dėl kurio 1858 sudaryta koncesijos sutartis su Britanija ir Prancūzija, o vėliau į ją buvo įtrauktos ir Vokietija su Japonija. 1937–1945 okupavus japonams, šiems toliau priešinosi partizanai ir „teroristai". Per vieną incidentą buvo nužudytas Japoniją finansavusio Federalinio rezervų banko valdytojas kinas, ir japonai ėmėsi ieškoti keturių kinų, kurie, kaip manyta, buvo atsakingi už šį nusikaltimą, tačiau pastarieji pasiprašė prieglobsčio britų koncesinėje zonoje. Britams atsisakius juos išduoti, japonai nuo 1939 birželio 14 užblokavo britų ir prancūzų koncesines zonas. Maisto produktai ir kitos būtinos prekės buvo praleidžiami tik po nuodugnaus patikrinimo. 1939 liepos 15 „The Times" pranešė, kad koncesinę zoną pagaliau leidžiama įvežti pieną. Žr. „Įvykiai", 1939 08 01, „Užsienio ir bendri"; 3; 1939 08 18, „Socialiniai"; 1.

N

1939 07 25: Giedra, pakankamai šilta. Stengiuosi sukrauti šieną į kupetas.

12 kiaušinių (1 mažas).

Apie 1939 liepos 26 Orwellas rašė Mokslinei naminių paukščių augintojų asociacijai (*Scientific Poultry Breeders' Association*), teiraudamasis apie Maisto

įsigijimo programą, skirtą jos nariams. Jo laiškas neišliko, tačiau išliko rašytas S. R. Harvey'io, S.P.B.A. Supplies Ltd. generalinio direktoriaus ir sekretoriaus, pažymėtas liepos 28 data, kuriame išsamiai nurodytos nuolaidos namininių paukščių lesalui, taip pat pateikiama informacija apie narystę asociacijoje.

I

1939 07 25:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Britanijos ir Japonijos susitarimas suformuluotas labai miglotai, tačiau aiškiai reikalauja, kad Britanija nusileistų, nes, tiesą sakant, prilygsta pažadui neteikti pagalbos kinams. Chamberlainas prieštarauja prieš bet kokias Britanijos politikos permainas. [„Daily Telegraph"]
2. Anglijos ir sovietų sutartis vėl pirmame puslapyje ir dabar atrodo labiau įmanoma. [„Daily Telegraph"]

SOCIALINIAI

1. Įstatymo pataisa ryšium su I.R.A.* leidžia valdžios institucijoms uždrausti svetimšaliams atvykti į šalį, juos deportuoti ir privalomai registruoti. Taip pat suteikia nepaprastuosius įgaliojimus policijos vyresniesiems inspektoriams atlikti kratą be orderio. Teigiama, kad ši pataisa galios tik 2 metus. Mažai prieštaravusių (priimta 218-17). [„Daily Telegraph"]

N

1939 07 26: Graži ir šilta diena. Baigiau krauti šieną, stengiausi kiek tik įmanoma, nors ir ne per geriausiai pavyko. Vis dėlto tai buvo gera praktika kitam kartui, kai šieno bus daugiau. Kupetos yra maždaug 8' x 6' iš 5' aukščiausiame taške. Apkaupiau kopūstus ir ropes, sekėsi puikiai.

11 kiaušinių (1 mažas). Pardaviau 35 po 2/6 už dvidešimt (4/3 — turėjo būti 4/4½).

I

1939 07 26:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Pasaulio spauda sudaro bendrą įspūdį, jog D. Britanija nusileido, pasirašydama Tokijo susitarimą. [„Daily Telegraph"]
2. Dar vienas 240 lėktuvų parodomasis skrydis virš Prancūzijos. Tvirtinama, kad bendra Prancūzijos ir Britanijos aviacijos gamyba prilygsta Vokietijos. [„Daily Telegraph"]

SOCIALINIAI

1. Pasiūlymas priimti N.U.J.[1] į T.U.C.[2] atmestas labai nedidele persvara (balsuojant pavyko gauti balsų daugumą, tačiau iki 2/3 pritrūko). [„Daily Telegraph"]

* Valstybinių mokesčių departamentas (*Inland Revenue Authority*). (Vert. past.)

PARTIJOS POLITIKA

1. Francas neabejotinai pasirengęs vykdyti įsipareigojimus Ašiai, ir atrodo, kad jam bus atlyginta už birželio mėnesį įvykdytą susidorojimą su Llano, Yague[3] ir kitais. [„Daily Telegraph"]
2. Litvinovas[4] akivaizdžiai užsitraukė nemalonę. [„Daily Telegraph"]

1. Nacionalinė žurnalistų sąjunga (*National Union of Journalists*).
2. Profesinių sąjungų kongresas (*Trade Union Congress*). Įsteigtas 1868 atstovauti visoms profsąjungoms, kurios norės būti priimtos į jo gretas.
3. Pulkininkas Blanco de Yagüe (1891–1952) buvo garsus nacionalistų vadas. Thomas pasakoja, kad falangistų puotoje, vykusioje 1938 balandžio 19, jis gyrė respublikonų kovingumą, o nacionalistų sąjungininkus, vokiečius ir italus, apibūdino kaip „plėšrūnus" (p. 819).
4. Maksimas Litvinovas (1876–1951) nuo 1917, kai buvo nepripažintas ambasadorius Britanijoje, iki 1941–1943, kai tarnavo ambasadoriumi Jungtinėse Valstijose, atstovavo Sovietų Sąjungai užsienyje, eidamas įvairias pareigas. Žydas ir iškilus antinacistas, pataręs imtis prieš Hitlerį bendrų veiksmų, 1939 gegužės 3 buvo atleistas iš užsienio reikalų komisaro pareigų.

N

1939 07 27: Karšta. Vienas kitas lietaus lašas vakare.

Vištidėse pasidarė įkyrios raudonosios erkės, dėl to, be abejo, iš dalies kaltos kelios karštos dienos. Tikėdamasis, kad tai padės, apipurškiau jas verdančiu vandeniu, o vėliau panaudojau sierą. NB. jog geriausia priemonė yra santechnikų naudojama litavimo lempa. Esant karštam orui, vištą° [Orwellas rašo „hen's", t. y. vienaskaita), kaip yra įprasta, lesa mažiau. Pasodinau atvirame grunte keletą ilgalapių salotų, daugiau nieko, išskyrus ravėjimą, nedirbau. Moliūgas jau įsitvirtino, bet vis tiek tebėra smulkus. Vandeninė sraigė padėjo keletą kiaušinėlių. Ne[žinau], ar šie padarai yra dvilyčiai, ar ne.

NB. norint cisternas etc. panaudoti kaip saugyklas, 20 galonų* talpos užtektų maždaug 1 cnt miltų arba kiek daugiau grūdų (tarkime, 1¼ cnt.)

14 kiaušinių (2 maži — manau, deda 1 jauniklė).

I

1939 07 27:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Mūšiai Mančžou-go pasienyje tęsiasi. Sklinda kalbos, esą japonai svarsto galimybę surengti Rusijai priklausančios Sachalino dalies blokadą. [„Daily Telegraph"]
2. Pasirengta Prancūzijos, Britanijos ir Rusijos deryboms. Klausimas dėl Baltijos šalių, matyt, lieka neaiškus. [„Daily Telegraph"]
3. Šiandien pasirodė Visuomenės informavimo biuletenis nr. 4 (maisto atsargos). [Nuorodos nėra]

PARTIJOS POLITIKA

1. Monmute balsų daugumą, nors ir sumažėjusią, išsaugojo konservatoriai. Balsų abiem atvejais sumažėjo. [„Daily Telegraph"]

* NB. Akivaizdžiai 20 gal., o tai beveik tiksliai atitinka 3 kubines pėdas. [Orwello pastaba].

2. Queipo de Llano paskirtas ambasadoriumi Argentinoje [1]. [„Daily Telegraph“]
3. Įvairių antikarinių grupių veiklos suvestinę spausdina „New English Weekly“ (1939 07 20 ir 1939 07 27). [„New English Weekly“, 1939 07 20 ir 27]
4. Tarp Parlamento narių, balsavusių prieš I.R.A. įstatymo pataisą, yra Gallacheras, Prittas [2], Crippsas. [„New Leader“, 1939 07 28]

1. Tačiau žr. „Įvykiai“, 1939 08 01, Partijos politika; 1.
2. Williamas Gallacheras (1881–1965), Parlamento narys (1935-1950) nuo Komunistų partijos. Dennisas Noelis Prittas (1887–1972), teisininkas, rašytojas, Parlamento narys (1935-1940) nuo Leiboristų partijos. Prittas dėl politinių nesutarimų buvo pašalintas iš Leiboristų partijos ir iki 1950 į Parlamentą buvo renkamas kaip nepriklausomas socialistas. Uolus kairiųjų politikos ir Sovietų Sąjungos šalininkas, 1954 apdovanotas Lenino taikos premija. Orwellas nelabai mėgo Prittą, žr. jo laišką Humphry'ui House'ui, rašytą 1940 balandžio 11 (*CW*, XII, p. 139–142 ir XX t., p. 253).

1939 07 28: Praėjusią naktį šiek tiek palijo. Karšta. Nieko daugiau, išskyrus ravėjimą, usnių šienavimą etc.

9 kiaušiniai.

1939 07 28:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Amerikiečiai neabejotinai priėmė sprendimą atmesti prekybos sutartį su Japonija. [„Daily Telegraph“]

SOCIALINIAI

1. Vyr-bė, atrodo, ketina padidinti senatvės pensiją, žinoma, tikėdamasi palaikymo visuotiniuose rinkimuose. [„Daily Telegraph“]
2. Teigiama, kad netoli Didžiojo Vergų ežero, Kanadoje, aptiktas didžiulis aukso telkinys. [„Daily Telegraph“]
3. Akivaizdu, kad karo prievolė sudaro daug nepatogumų smulkiems žemės savininkams ir smulkiems ūkininkams. Pirmajame ypatingajame tribunole, vadovaujantis M.T. aktu[1], buvo sprendžiamos 20 atsisakiusiųjų eiti į kariuomenę bylos, tačiau yra aišku, kad nė vienas jų neturėjo politinių motyvų. [„Smallholder“; „Daily Telegraph“]

PARTIJOS POLITIKA

1. Naujas valymas Maskvoje, įskaitant Tarioffą, sovietų Išorinės Mongolijos reikalų ministrą. [„Daily Telegraph“]
2. Prancūzija išduoda Francui daugiau kaip 8 milijonus £ Ispanijos aukso. [„Daily Telegraph“]
3. Pirmajame tribunole pagal M.T. aktą buvo atstovaujamos P.P.U., N.C.L., „Friends & Fellowship of Reconciliation“. [„Daily Telegraph“]

1. Karinio parengimo aktas (*Military Training Act*) leido šaukti vyrus į karo tarnybą ir numatė galimybes teisėtai atsisakyti vykdyti prievolę.

N

1939 07 29: Naktį aiškiai truputį palynojo. Šiandien karšta. Šienavau dilgėles. 6 kiaušiniai! (galimas daiktas, susiję su karščiu). Pardaviau 25 po 2/6 už dvi dešimtis. Iš viso per savaitę: 78.

I

1939 07 29:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Prancūzijoje visuotiniai rinkimai dekretu atidėti 2 metams (ie. iki 1942). [„Daily Telegraph"]
2. Neabejotinai Ispanijoje vyksta rimta kova tarp Ašies šalininkų (Suñeras [1]) ir tradicionalistų (ypač generolų, Yagu etc.), o Francas, labai didelė tikimybė, karo atžvilgiu laikosi neutralios pozicijos. [„Manchester Guardian Weekly"; „Daily Telegraph"]

SOCIALINIAI

1. Išteisintas „Humanité" redaktorius, kuris buvo apklaustas parodomojoje byloje, įtariant spausdinus nepagrįstus įtarimus dėl Vokietijos vykdomo šnipinėjimo Prancūzijoje. Išduotas arešto orderis suimti kitą žurnalistą, parašiusį antisemitinį straipsnį*. [„Daily Telegraph"]

PARTIJOS POLITIKA

1. Leiboristai laimėjo Kolnevalio rinkimų apygardoje, už juos balsavusiųjų skaičius išaugo. (Balsų už leiboristus skaičius padidėjo daugmaž 1000, už liberalus ir konservatorius sumažėjo po 2–3 tūkstančius.) [„Daily Telegraph"]
2. Pasak „MG" pateikiamos statistikos, Katalonijoje nuo gegužės per savaitę nušaunama 3–300 žmonių (respublikonų) [2]. [„Manchester Guardian Weekly"]

ĮVAIRŪS

1. Vakar gvardija iškilmingai nešė vėliavą, pirmą kartą išsirikiavusi 3 gretomis[3]. [„Daily Telegrap"]

1. Ramonas Serrano Suñeras (1901–2003), Franco svainis ir, kaip vidaus reikalų ministras iki atleidimo 1942, antras pagal svarbą asmuo. Jo išgyvenimai, kuriuos patyrė respublikonų įkalintas, apkartino jam visą gyvenimą. Kaip rašo Thomas, jie „privertė jį pamiršti gailestingumą" (924 p., žr. taip pat p. 633–634).
2. Grafas Galeazzo Ciano (1903–1944), Italijos užsienio reikalų ministras, 1939 liepą lankęsis Ispanijoje, pranešė (kaip jį cituoja Thomas, p. 924): „teismo procesai vyksta kasdien, ir taip greitai, kad pavadinčiau juos vos ne sumariniais... Ir toliau labai daug sušaudymų. Vien tik Madride nuo 200 iki 250 per dieną, Barselonoje — 150, Sevilijoje — 80." Thomas komentuoja: „Sevilija per karą priklausė nacionalistinei Ispanijai, tai kaip ten galėjo būti sušaudoma tiek daug žmonių?" 1944 paskelbta, kad buvo nužudyta 193 000 žmonių, tačiau Thomas iškelia prielaidą, kad tiek galėjo būti paskelbta mirties nuosprendžių, kurių dalis vėliau sušvelninta, arba tiek iš viso buvo nužudyta žmonių, įskaitant ir įvykdytus per karą mirties nuosprendžius (p. 925).

* Laisvės atėmimo bausmė [Orwello pastaba].

3. Pėstininkų pulkai rikiuodavosi keturiomis gretomis iki 1937 reformų, kurias inicijavo karo reikalų ministras Hore-Belisha (žr. „Įvykiai", 1939 07 19, Partijos politika; 1). Tarp jų buvo ir pokyčiai armijos rikiuotėje, siekiant supaprastinti dažnai pernelyg komplikuotus veiksmus ir paspartinti patį pratybų procesą. Orwellas šiuo atveju pastebi išsirikiavimą trimis gretomis — šios praktikos laikomasi ir dabar. Tarp Hore-Belisha atliktų reformų buvo žygio uniformų įvedimas ir tvankčių panaikinimas.

N

1939 07 30: Praėjusią naktį trumpai palijo. Karšta diena. Dygsta darželinių katilėlių sėklos. Šiandien roviau pirmąsias morkas. Auslindos tapo labai įkyrios. 10 kiaušinių (2 maži).

I

1939 07 30:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Aiškėja, kad Parlamentas skelbs pertrauką kaip paprastai, be išankstinio sutarimo būti atšauktiems iki spalio mėnesio[1]. [„Sunday Times"]
2. Dancige šiuo metu yra 60 000 vokiečių karių (ie. įskaitant policiją, smogikus etc.). [„Sunday Times"]
3. Regis, „S. Times" spausdina patikimą straipsnį, kuriame tvirtinama, kad karo atveju Jugoslavija laikysis neutralumo, bet labiau tikėtina, jog dėsis prie sąjungininkių tuo atveju, jei Rusija pasirašys paktą ir kroatams bus suteikta jų trokštama autonomija. Iš 14 mln. gyventojų 5 mln. sudaro serbai, 5 mln. kroatai, ½ mln. vengrai, ½ mln. vokiečiai, o likusieji veikiausiai slovėnai. Vargingesnėse visuomenės klasėse vyrauja panslavistinės nuotaikos. [„Sunday Times"]

SOCIALINIAI

1. Vienu Daladiero[2] dekretu įsteigiamas atskiras propagandos departamentas, pavaldus ministrui pirmininkui. Valstybės tarnautojų darbo laikas nuo 40 valandų prailginamas iki 45. Teigiama, kad Prancūzija savo aukso atsargomis atsilieka tik nuo JAV. Prancūzijos banko disponuojamo aukso vertė sudaro 560 mln. £. [„Sunday Times"]
2. Jau deportuojami pagal I.R.A. įtariami asmenys, kurių yra gan nemažai (ligi šiol 20). [„Sunday Times"; „Daily Telegraph", 1939 07 29]

1. Žr. „Įvykiai", 1939 08 30, Socialiniai, dėl Parlamento darbo pertraukos.
2. Edouardas Daladieras (1884–1970), Prancūzijos ministras pirmininkas (1938–1940), socialistas; žr. Maroko dienoraštis; 1.

N

1939 07 31: Didesnė dienos dalis apsiniaukusi, smarkūs lietūs, apie vidurdienį griaudėjo. Ravėjau svogūnus. Persodinau 35 raudonuosius gvazdikus. Smalkos, pasodintos 1939 07 11, nuo 3" iki 4" aukščio. Skleidžiasi vienos, baltos, piliarožės žiedai. Taigi 4 spalvos (tamsiai raudona, šviesiai raudona, blyškiai rožinė, balta) iš vienos juodos sėklos. Labai gerai užderėjo žirniai, jų daugiau, nei mes galėtume suvalgyti. Šįryt baigiau paskučiausią grūdų cnt. Buvo pradėtas 1939

07 04, pagal skaičiavimus turėjo užtekti iki maždaug rugpjūčio 10-os, tačiau 3 pastarąsias savaites juo lesinau ir 8 jaunikles, o kartkarčiais paberdavau ir 6 antriems pagal dydį viščiukams. „Full-o-Pep", pirkto tuo pat metu, sunaudojau dar tik apie ⅔.

11 kiaušinių (3 vištaičių? Aišku, kad jau deda bent 1 jauniklė višta.)

N

1939 08 01: Šilta. Truputį lynojo. Persodinau smalkas (geltonas) ir gvazdikus šiurpius. Apytikriai paskaičiavau, jog iš vienos žirnių eilės (12 jardų ilgio) turėčiau gauti 15–20 sv. Šiandien pradėjau naują kviečių ir smulkintų kukurūzų centnerį. Jis skirtas 23 suaugusioms vištoms ir 8 vištaitėms (beveik užaugusioms). Po 1½ unc per dieną vienam paukščiui turėtų užtekti iki maždaug rugsėjo 8-osios.

10 kiaušinių (3 maži — deda 3 jauniklės).

I

1939 08 01:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Galimas dalykas, šią savaitę į Maskvą išvyksta karinė delegacija. Vadovas (admirolas Plunkettas Ernle'is Erle'is Draxas [1]) prieš pat Didįjį karą buvo delegacijos į carinę Rusiją narys („Daily Telegraph"]
2. Lenkijos vyr-bė ėmėsi ekonominių sankcijų prieš Dancigą, atsisakydama importuoti tam tikrų gamyklų produkciją. [„Daily Telegraph"]
3. Britanijos administracija, regis, sutinka išduoti 4 tariamus teroristus kinus, kurie slepiasi Tiencino koncesinėje zonoje [2]. [„Daily Telegraph"]

SOCIALINIAI

1. Bedarbių skaičius liepą siekia apie 1¼ milijono, *½ milijono mažiau, palyginti su tuo pačiu 1938-ųjų laikotarpiu. O apdraustų dirbančiųjų yra beveik 13 milijonų, o tai ½ milijono daugiau negu prieš metus. [„Daily Telegraph"]
2. Iš 34 000 į karo tarnybą pašauktų vyrų savavališkai neatvyko tik 58. [„Daily Telegraph"]
3. Bombėjaus** prezidencijoje [3] iškilmingai priimtas sausas įstatymas. [„Daily Telegraph"]

PARTIJOS POLITIKA

1. Queipo de Llano paskirtas Ispanijos karinės delegacijos Italijoje vadu. [„Daily Telegraph"]
2. „Socialist Correspondence" tvirtina, kad Leiboristų partijos nariai, balsavusieji prieš I.R.A. įstatymo pataisą, rizikuoja užsitraukti parlamentinės frakcijos nuobaudą. [„Socialist Correspondence", 1939 07 29]
3. P.O.U.M. [4] Jaunimo grupuotė sugeba leisti bukletus. [„Socialist Correspondence", 1939 07 29]

* 100 000 mažiau, palyginti su praėjusiu mėnesiu [Orwello pastaba]

** Dabar Mumbajus (vert. past.).

ĮVAIRŪS

1. Naujas didžialapių šakių naikinimo metodas, juos nušienaujant ir apdorojant natrio chloratu, yra labai veiksmingas, o 1 akrui pakanka vos 20 sv n. ch. [„Daily Telegraph"; „Farmer & Stockbreeder"]
2. Šių metų Europos, be S.S.R.S, javų derlius apytikriais skaičiavimais siekia 44 milijonus tonų pagal dešimtainę matavimo sistemą, truputį daugiau už vidurkį, bet 14 % mažiau negu praėjusiais metais. [„Daily Telegraph"]

1. Admirolą serą Reginaldą Aylmerą Ranfurley Plunkettą-Ernle'į-Erle'į-Draxą (1880–1967), laivyno vadą, The Nore (1939–1941), lydėjo vienas kariuomenės atstovas ir vienas Karališkųjų oro pajėgų atstovas. Nors ir talentingas, tačiau apie šią misiją blogai informuotas, jis buvo pasmerktas pajuokai Maskvoje, Vorošilovui kandžiai įvardijus jį kaip „Vonios" riterį komandorą. Jis pasirašydavo paprastai: „Draxas" (Williamas Wilsonas). Jis yra parašęs knygą *Handbook of Solar Heating*, J. Looker, Poole, 1965; trys leidimai).
2. Žr. „Įvykiai", 1939 07 24, Užsienio ir bendri; 3; 1939 08 18, Socialiniai; 1.
3. Vienas iš trijų Indijos sektorių, kuriuos administravo „East India Company" (Rytų Indijos kompanija); kiti du buvo Bengalija ir Madrasas*. Pavadinimai išliko ir išstūmus „East India Company" iš šalies.
4. *Partido Obrero de Unificatión Marxista* buvo Ispanijos revoliucinė Komunistų partija, antistalininė organizacija. Orwellas kovojo jos gretose Ispanijoje. Žr. „Katalonijai pagerbti", *CW*, VI, o ypač Priedą II apie tai, kaip Komunistų partija bandė išnaikinti P.O.U.M.

N

1939 08 02: Didesnė dienos dalis apniukusi ir vėsoka. Nieko daugiau, tik ravėjau etc.

12 kiaušinių. (2 jauniklės?) Pardaviau 30 po 2/6 už dvidešimt.

I

1939 08 02:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Šiandien buvo pranešta, kad maisto produktų kortelės jau atspausdintos ir parengtos naudoti. [„Daily Telegraph"]
2. Chamberlaino kalba transliuojama S.S.R.S.[1] [„Daily Telegraph"]
3. Lenkijoje suimti keli Ukrainos vadovai. [„Daily Telegraph"]

SOCIALINIAI

1. Parlamentarai leiboristai, išsakę Parlamente savo skundus dėl sąlygų atsargos kariuomenėje, iškėlė į viešumą faktą, kad jos kariai miega palapinėse po 8. [„Daily Telegraph"]
2. Atrodo, kad Vokietijos žydai pabėgėliai masiškai kuriasi tam tikruose Londono rajonuose, eg. Golders Grine, ir perkasi namus, mat turi daugybę pinigų šiam reikalui. [Neoficialiai (C. W.)[2]]

PARTIJOS POLITIKA

1. Gandai apie ginčus dėl pinigų tarp aukšto rango ispanų pabėgėlių ir nesutarimai tarp Negríno ir Prieto[3]. [Neoficialiai (R. R.)[4]]
2. Pulk. Wedgwoodo[5] rinkėjai katalikai (maždaug 5000, didžiuma — dir-

* Dabar Čenajus (vert. past.).

bantieji) Niukaslyje prie Laino° [Orwellas: „Newcastle under Lyne", t. b. Lyme], įteikė peticiją, kurioje pareiškė balsuosią prieš jį. [Neoficialiai (C. W.)]

1. Šioje kalboje, liepos 31 pasakytoje Bendruomenių Rūmuose, Chamberlainas pareiškė, kad į Maskvą turi būti siunčiama delegacija, kurios užduotis — aptarti su sovietų valdžia karinius klausimus. Ji dar kartą priminė Vyriausybės siekį, apibendrintą rugpjūčio 1 „The Times" numeryje, o būtent, „taika ir teisingumas; jo metodas (...) „Taikos fronto" suformavimas".
2. *C. W.*: tikriausiai Cyrilas Wrightas. Jis ir jo mergina, Mikealė Smith, buvo Orwello draugai ir dažnai atvažiuodavo iš Bedfordo, kuriame jis gyveno, į Volingtoną pasikalbėti apie knygas. Wrightas 1937–1939 dirbo pardavėju pas savo tėvą, saldumynų gamintoją. Vėliau įsidarbino pardavėju pas Deaną, kuris gamino žaliuzes parduotuvėms. Galimas dalykas, jog šį bei tą apie pardavėjo gyvenimą Orwellas sužinojo iš Wrighto, ir tai jam pravertė rašant *Coming Up for Air*, taip pat iš Johno Sceatso. Jis nebuvo ILP narys, o kadaise yra agitavęs už Leiboristų partiją.
3. Dr. Juanas Negrínas (1889–1956), socialistas, nuo 1936 rugsėjo iki 1938 kovo ėjo Ispanijos Respublikos ministro pirmininko pareigas. Pasitraukė į Prancūziją ir ten, tremtyje, mirė. Indalecio Prieto y Tuero (1883–1962), socialistas, valstybės gynybos ministras, dirbęs Negríno Ministrų Kabinete, mirė tremtyje, Meksikoje.
4. Vienas Orwello draugų, arba Richardas Reesas, arba Reginaldas Reynoldsas (1905–1958), žurnalistas ir rašytojas, kvakeris ir pacifistas, nekomunistinės Ispanijos respublikonų partijos šalininkas ir talentingas oratorius, agitavęs už ILP.
5. Josiahas Clementas Wedgwoodas (1872–1943, 1942 jam suteiktas barono titulas), 1906–1942 Parlamento narys, renkamas Niukaslyje prie Laimo, iš pradžių atstovavęs Liberalų partijai, o vėliau — leiboristams; 1921–1924 Leiboristų partijos vicepirmininkas.

N

1939 08 03: Nuo ankstaus ryto iki maždaug 8 val. vakaro be perstojo lijo. Žydi vienas ar du jurginai. Vakar tyrinėdamas vieną tų didelių juodų šliužų, būdingų šiam metų laikui (ištemptas yra apytikriai 4" ilgio), pastebėjau, kad keista skylė tiesiai už galvos, pakaušyje, atsiveria ir užsiveria daugmaž ritmiškai, o jos viduje matyti balkšvas audinys, nelyginant sago pudingas. Galbūt toji skylė yra kvėpavimui?

Dalis avižų nupjauta, didžioji dalis miežių subrendusi, atrodo labai gražiai, deja, kviečiai dar nesubrendę. Žydi linažolė. Vos vienas ar du vaisiai ant laukinės slyvos.

Daviau M[urielei] miltelių nuo kirminų, nors tai padaryti buvo labai sunku, teko nešerti jos daugmaž visą dieną.

12 kiaušinių (1 mažas — 1 vištaitė jau deda didesnius kiaušinius.)

N

1939 08 04: Lyja kone ištisą dieną, retsykiais išlenda saulė, vėjuota. Žemė labai įmirkusi, viskas auga labai greit. Iškasiau dar keletą ankstyvųjų bulvių (apytikriai 3½ mėnesio). Ne per daugiausia ant kiekvieno kero. Šįryt vėl mačiau paklydėlę vištą. Ponia A[nderson] sako mačiusi ją jau kelis rytus ir mananti, kad toji tupi brūzgynuose, vakariniame lauko gale. Ji retkarčiais išlenda palesti, paprastai tai būna ankstų rytą. Bėda yra ta, kad lapė arba šuo gali nutverti ją dar prieš jai išperint viščiukus.

13 kiaušinių (3 maži).

1939 08 04:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Prancūzijos ir Brit. karinė delegacija ryt leidžiasi į kelionę lėtu keleiviniu garlaiviu, kuriuo iki Leningrado plauks savaitę. „The Week"[1] perša mintį, jog šis ėjimas nebuvo rimtai svarstytas. Citatos iš Suomijos spaudos, taip pat Švedijos užsienio reikalų ministro pasakyta kalba leidžia manyti, kad Baltijos šalys ne juokais sunerimusios. [„Daily telegraph"; „Manchester Guardian Weekly"; „The Week", 1939 08 02)
2. Kalbama apie tai, kad Vokietija svarsto galimybę perduoti Slovakiją iš Vengrijos, siekiant atskirti pastarąją nuo Lenkijos[2]. Teigiama, kad metodiškai eikvojama Slovakijos mediena, maisto produktai ir įrenginiai. [„Manchester Guardian Weekly"]

SOCIALINIAI

1. Parlamento narys Manderis (Lib.)[3] pareiškia, kad Anglų–vokiečių draugija[4] yra provokiška organizacija, kreipiasi į vidaus r. min. ir prašo ją uždrausti. Hoare'as[5] teigia negalįs imtis jokių priemonių, nebent organizacija pažeistų įstatymą. [„Daily Telegraph"]

PARTIJOS POLITIKA

1. Leiboristai laimėjo Brekone ir Radnore 2500 balsų dauguma[6]. Balsavusiųjų už leiboristus padaugėjo maždaug 750. Vyr-bę palaikančių balsų sumažėjo apytikriai 4000, sumažėjo ir bendras balsavusiųjų skaičius. [„Daily Telegraph"]

ĮVAIRŪS

1. „Albatross Press"[7], rengianti spaudai mano pastarąją knygą, reikalauja pašalinti iš jos kai kuriuos (tiesa, ne visus) epizodus, kuriuose nedraugiškai atsiliepiu apie Hitlerį. Teigia, esą yra įpareigoti taip pasielgti, nes jų knygos daugiausia platinamos Vokietijoje. Pašalinti reikėtų ir maždaug lapo apimties epizodą, kuriame užsimenu apie neišvengiamai gresiantį karą. [F.[8] Asmeninė]

1. „The Week" buvo neoficialiai platinamas, tariamai nepriklausomas, o iš tikrųjų prokomunistinis informacinis biuletenis, redaguojamas Claudo Cockburno (Franko Pitcairno, 1904–1981), Komunistų partijos žurnalisto. 1938 kovą jis padėjo sufabrikuoti naujieną, esą Šiaurės Maroke, Tetuáne, įvykęs ginkluotas sukilimas prieš Franco režimą. Šia komunistine propaganda buvo norima sudaryti įspūdį, neva Francą vis dar galima įveikti ir įtikinti Prancūziją atverti jos sieną; žr. Thomas, 805 p.; 3. Jis buvo beatodairiškai nusistatęs prieš POUM, kurios gretose Ispanijoje kovojo Orwellas. Jau po jo mirties 1984 transliuotame televizijos interviu, kurį buvo davęs „Arenai", jis kalbėjo: „Jei tik turėdavau progą pakenkti jiems, pasinaudodavau ja. Nedvejodamas. Be jokių skrupulų. Šiaip ar taip, tačiau panašiai nusiteikę jūs šaudote žmones. Ką gi — mano spausdinimo mašinėlė buvo galingesnė už šautuvą." Žr. jo *Reporter in Spain*, 1936 ir *Crossing the Line*, 1956 (joje užsimenama apie apgaulę dėl Teutáno, p. 27–28). „The Week" buvo leidžiamas nuo 1933 kovos 29 iki 1941 sausio 15, t. y. iki tos dienos, kai buvo uždraustas Vyriausybės potvarkiu. Vėliau, 1942 spalį, vėl buvo leista spausdinti, ir biuletenis buvo leidžiamas iki 1946 gruodžio. Žr. jo *The Years of The Week*, 1968, p. 262–264.
2. Šioje neaiškioje suvestinėje minimos Miuncheno sutarties šalutinės pasekmės. Teisingiau būtų „Vengrijai". Po Miuncheno sutarties pasirašymo Churchillis apibendrino: „Vokietija lapkričio

pradžioje formaliai padalijo grobį. Lenkijai nebuvo reiškiamos pretenzijos dėl Tešino (*Teschen*) okupacijos [Silezijos srities; ją, pasinaudojusi tinkama proga, buvo užgrobusi Lenkija]. Slovakijai, kurią Vokietija naudojo kaip įkaitę, buvo suteikta trapi autonomija. Vengrija, kaip kompensaciją už Slovakiją, gavo kąsnį mėsos" (*The Second World War,* I., p. 298).

3. Geoffrey'is Manderis (1862–1962; Rit. nuo 1945), 1929–1945 Parlamento narys nuo Liberalų partijos.
4. „The Link", žr. „Įvykiai", 1939 08 06, Partijos politika; 6.
5. Seras Samuelis Hoare'as (1880–1959), Templvudo vikontas (1944), konservatorius, 1935 birželį paskirtas užsienio reikalų ministru, bet gruodį atsistatydinęs dėl stiprios opozicijos jo sudarytam Abisinijos krizės sprendimo planui. 1936 birželį tapo pirmuoju Admiraliteto lordu, o vėliau — vidaus reikalų ministru. Būdamas Miuncheno sutarties šalininku, prarado savo postą, kaip ir Chamberlainas, 1940 gegužės mėnesį. Vėliau, tapęs ambasadoriumi Ispanijoje, vedė derybas dėl 30 000 sąjungininkų kalinių ir pabėgėlių paleidimo iš Ispanijos kalėjimų.
6. Žr. „Įvykiai", 1939 07 23, Partijos politika, 2, taip pat 2 paaišk.
7. „The Albatross Continental Library" buvo Vokietijos leidykla, žemyne platinusi minkštu viršeliu leidžiamas knygas anglų kalba. Nors „Albatross" buvo vokiečių firma, Orwello sutartis dėl *Coming Up for Air* leidybos buvo sudaryta Paryžiuje. Sutartyje numatyta, kad knyga turi būti išleista iki 1940-ųjų rugpjūčio. Žr. „Karo meto dienoraštį", 1940 06 15.
8. Nenustatyta.

N

1939 08 05: Lyja beveik be perstojo, ir taip iki maždaug 6.30 vakaro. Protarpiais lijo labai smarkiai. Kalbama, kad užtvindyta pagrindinė Boldoko gatvė. Labai sparčiai noksta aguročiai. Prancūziškos ir vijoklinės pupelės — 3" ar net 4" ilgio. Obuoliai auga taip pat labai greitai.

Vakar atidaviau „Calorgas" balioną, naudotą nuo 1939 07 07 (27 dienos). Šiandien prijungiau naują.

9 kiaušiniai (2 maži). Pardaviau 30 po 2/6 už dvidešimt. Iš viso šią savaitę: 77, iš kurių 15 mažų.

N

1939 08 06: Be lietaus, pakankamai šilta. Ant didžiosios šunobelės, kuri auga gyvatvorėje, nėra nė vieno obuoliuko, tačiau kitos su vaisiais. Gervuogės kol kas tik žydi. Tačiau lazdyno riešutų branduolys jau kietas. Netrukus apsiveršiuos Innesų karvės. Nendrinės vištelės tebeturi mažų viščiukų. Daug triušių jauniklių. Gyvatvorėje radau nustipusią katę. Pastebėjau, kad vištos lesa didžiuosius juodus kirminus. Buvau užmiršęs, kad ketvirtadienį mačiau paukštį, kuris man pasirodė esąs svilikas. Vištų aptvare retsykiais pasirodo žaliukės, bet dagilių paprastai nebūna.

11 kiaušinių (3 maži).

I

1939 08 06:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Vyksta Sudetų[1] vadovų valymas, kaip akivaizdus atsakas į čekų spaudimą ir ženklas, kad pradedami taikyti nuosaikesni metodai. [„Sunday Times"]
2. Lenkijos vyr-bė neabejotinai pasirengusi leisti rusams pasinaudoti Lenkijos aviacijos bazėmis. [„Sunday Times"]

3. „S. Express“ mãno, kad Francas galutinai perėjo į Ašies pusę, tačiau užsimena, jog Prancūzijos ir Šveicarijos bankai, lig šiol jam paskolinę 5 mln £, ėmė naudoti spaudimą ir stabdyti naujas paskolas. [Nuorodos nėra, bet greičiausiai iš „Sunday Express“.]

SOCIALINIAI

1. Matyt, atsargos kariuomenė tikrai susiduria su maisto problema. 2% pirmojo šaukimo kontingento atsisakė atvykti dėl savo moralinių ir religinių įsitikinimų. [„Sunday Times“]
2. Peteris Howardas[2] apskaičiavo, kiek įvairūs politikai per savo karjerą yra uždirbę, būdami Ministrų Kabineto nariais etc.: Runcimanas — 71, Lloydas George'as — 94, Baldwinas — 70, Hoare'as — 79, Simonas — 78, Churchillis — 92 (tūkstančiais svarų)[3]. [„Sunday Expres“]

PARTIJOS POLITIKA

1. Peteris Howardas mãno, kad seras A. Wilsonas[4] dėl savo provokiškų sentimentų tampa vis labiau nepopuliarus Hičino rinkimų apygardoje.* [„Sunday Expres“]
2. Sako, į Mosley'io[5] surengtą mitingą Erlų Dvaro stadione susirinko 25 000. Regis, M. prarado dalį savo šalininkų iš Ist Endo darbininkų klasės, tačiau pelnė smulkaus verslo atstovų etc. palankumą. [„Left Forum“, rugpjūtis]
3. Teigiama, kad „The Link“[6] aktyviai reiškia pronacistines pažiūras ir yra rekomenduojamas P.P.U. [„Left Forum“, rugpjūtis]
4. Akivaizdu, kad Prancūzijoje kilę šnipinėjimo skandalai oficialiai tam tikru lygiu nutylimi. La Rocque[7] prašo Daladiero[8] išleisti įstatymą, pagal kurį iš užsienio gaunamų pinigų naudojimas ne komerciniams tikslams yra laikomas kriminaliniu nusikaltimu. [„Observer“]
5. „Sunday Express“ spausdina Japonijai draugišką straipsnį (gandų skiltyje). [„Sunday Express“]

1. Sudetų kraštas, Moravijos ir Bohemijos dalis, Versalio sutartimi prijungtas prie Čekoslovakijos, Sudetų vokiečių partijos, kuriai vadovavo Konradas Henleinas (1898–1945, nusižudė), iniciatyva siekė vėl susivienyti su Vokietija. Šį siekį rėmė ir jį kurtsė Hitleris. Pagal 1938 rugsėjo 30 sudarytą Miuncheno sutartį buvo reikalaujama, kad Čekoslovakija iki 1938 spalio 10 užleistų šią teritoriją Vokietijai.
2. Peteris Howardas (1908–1965), rašytojas, žurnalistas, dramaturgas ir ūkininkas, 1933–1941 rašęs į „Express Newspapers“ (Beaverbrooko grupė) straipsnius politinėmis temomis.
3. Walteris Runcimanas (1870–1949; vikontas nuo 1937), 1899–1931 Parlamento narys nuo Liberalų partijos, vėliau perėjęs į Nacionalliberalų partiją, ėjęs daug įvairių pareigų, įskaitant Prekybos departamento prezidento pareigas (1914–1916 ir 1931–1937) 1938 vadovavo delegacijai į Čekoslovakiją. Davidas Lloydas George'as (1863–1945, nuo 1944 — Dvaiforo erlas Lloydas George'as), 1890 išrinktas į Parlamentą Kernarvone; 1908–1915 Finansų ministerijos kancleris; 1915 — Karo pramonės ministras; 1916 Karo reikalų ministras; 1916–1922 — ministras pirmininkas. Kaip ir Pėtainas, pasirodęs esąs tinkamas ministras pirmininkas, Pirmojo pasaulinio karo metais buvo vaizduojamas kaip didvyris vadovas. Jis įtikinėjo Karališkąjį laivyną įdiegti konvojaus sistemą, kuri padėtų apsaugoti Atlanto vandenyne plaukiančius laivus nuo vokiečių povandeninių laivų. Atstovavo mažu-

* „Herts Pictorial“ (1939 08 15) tai pakartoja su komentaru [Orwello pastaba].

mai, kuri po karo siekė Vokietijai nuolaidžiaujančios taikos sutarties. Eidamas Finansų ministerijos kanclerio pareigas, įvedė senatvės pensiją ir valstybinį draudimą, o tai reiškė valstybės socialinio aprūpinimo sistemos pradžią. Daugelis pensinio amžiaus žmonių tarpukaryje kalbėjo apie „savo Lloydo George'o dalį", tai yra apie savo senatvės pensiją. Stanley'is Baldwinas (1867–1947, nuo 1937 — Erlas Baldwinas), Konservatorių partijos narys, triskart ministras pirmininkas (1923–1924, 1924–1929, 1935–1937). Sėkmingai įveikė krizę, kilusią atsistatydinus karaliui Edvardui XVIII, tačiau visuotinai kritikuojamas už tai, kad Britanija nesugebėjo tinkamai pasirengti artėjančiam karui. Apie serą Samuelį Hoare'ą žr. „Įvykiai", 1939 08 04; 5. Seras Johnas Simonas (1873–1954, nuo 1940 vikontas), 1906 kaip liberalas išrinktas į Bendruomenių Rūmus ir vaidino svarbų vaidmenį 1931 formuojant Nacionalliberalų partiją. 1931–1935 buvo užsienio reikalų ministras, 1935–1937 tarnavo Vidaus reikalų ministerijoje, 1937–1940 buvo finansų ministras, o 1940–1945 — lordas kancleris. Jis norėjo išvengti bet kokių keblumų žemyne. Apie Winstoną Churchillį žr. „Įvykiai", 1939 07 05; 1.

4. Seras Arnoldas Wilsonas (1884–1940), konservatorius, į Parlamentą išrinktas Hičine (1933–1940), Vidaus reikalų ministerijos Struktūrinių atsargumo priemonių prieš aviacijos antskrydžius komiteto pirmininkas (1936–1938).
5. Oswaldas Mosley'is buvo Britanijos fašistų sąjungos vadovas; žr. „Vigano prieplaukos" dienoraštį; 37.
6. „The Link" buvo atvirai veikianti anglų–vokiečių kultūros ir draugystės asociacija. Žr. „Įvykiai", 1939 08 04, Socialiniai; 1939 08 07, Partijos politika.
7. Pulkininkas François de la Rocque, žr. „Maroko dienoraštį"; 27.
8. Edouardas Deladieras, žr. „Maroko dienoraštį"; 13.

N

1939 08 07: Gražiau. Ryte šaltoka, nedidelis lietus, popiet apsiniaukę ir šilta. Baigiau rengti žemę žieminėms daržovėms. Į iš anksto paruoštą dėžę sudėjau šliužus, norėdamas patikrinti, koks maistas jiems labiausiai tinka. Vakar kelyje radau negyvą tritoną, vadinasi, jie dabar išlipa iš vandens. Dalis šiųmetinių varlių yra maždaug vijoklinių pupelių dydžio.

9 kiaušiniai (1 mažas).

I

1939 08 07:

SOCIALINIAI

1. „Soc. Corresp." toliau publikuoja skundus dėl maisto etc. atsargos kariuomenės stovyklose, netiesiogiai užsimindama apie tai, kad su šiais vyrais taip negražiai elgiamasi daugmaž sąmoningai. [„Socialist Correspondence"]
2. Skelbiama, kad Madride, ryšium su nužudymais politiniu pagrindu (nužudytųjų, kaip atrodo, buvo 3) nušauti 57 žmonės. [„Daily Telegraph"]

PARTIJOS POLITIKA

1. Turint omenyje P.S.O.P.[1] antikarinę veiklą, Prancūzijoje buvo suimti jos nariai. C.P. kaltina juos atstovaujant naciams etc. [„Socialist Correspondence, „The Week", 1939 08 02]
2. Vėl pranešama apie Béla Kuno[2] sušaudymą (šįkart šaltinis iš Vienos). [„Daily Telegraph"]
3. Adm. seras Barry'is Domville'is[3], „The Link" pirmininkas, Hoare'o ir Manderio pareiškimą laiko melagyste[4] ir viliasi, kad jie pakartos ją už Parlamento sienų[5]. [„Daily Telegraph"][6]

1. *Parti Socialiste Ouvriers et Paysans*, Socialistų partijos (SFIO, *Section Française de l'International Ouvrière*) kairiosios pakraipos atskala; žr. „Įvykiai", 1939 08 11; 3.

2. Žr. „Įvykiai“, 1939 07 10, Socialiniai.
3. Admirolas seras Barry'is Edwardas Domwile'is (1878–1971) į atsargą iš Karinio jūrų laivyno išėjo 1936.
4. Žr. „Įvykiai“, 1939 08 04, Socialiniai.
5. Kalba, pasakyta Bendruomenių Rūmuose, yra konfidenciali, todėl negalima imtis teisinio persekiojimo dėl įžeidimo arba šmeižto.
6. Lordo Beavebrooko laikraščio „Daily Express“, išėjusio rugpjūčio 7-ą, paryškinta antraštė skelbė: „Šiemet karo nebus.“

N

1939 08 08: Nedidelis lietus su griaustiniu, bet didesnę dienos dalį buvo ganėtinai gražus oras, nekaršta. Ožkos duoda gerokai mažiau pieno, iš abiejų primelžiu mažiau kaip kvortą, neabejotinai todėl, kad keletą dienų nebuvo išvestos ant žolės. Vakarai pastebimai trumpėja.

12 kiaušinių (3 maži).

I

1939 08 08:

UŽSIENIO IR BENDRI:

1. Kinijos dolerio vertė nukrito žemiau 4 p. [„Daily Telegraph“]
2. Regis, Dancigo senatas nusileido ginče dėl Lenkijos muitinių pareigūnų. [„Daily Telegraph“]
3. Vėl pranešama, kad didokas skaičius Asturijos karių vis dar laikosi kalnuose.[1] [„Daily Telegraph“]

SOCIALINIAI

1. „D. Tel.“ visa skiltis skiriama „The Link“, neskaitant specialaus straipsnio pirmame puslapyje. Organizatorių pareiškimai, kad jie nėra propaganda užsiimantys atstovai etc. Pareiškimas apie tai, kad prof. Laurie'is gavo iš Vokietijos leidyklos 150 £ už „The Case for Germany“, Britanijos firmoms atsisakius spausdinti „provokišką“ knygą. Pareiškimas, kad „The Link“ Lidso filialas savanoriškai paleistas, organizatoriams nusprendus, kad vokiečių pusė prižiūrima nacistų. [„Daily Telegraph“]
2. „D. Tel.“ spausdina rubriką (naujienų skyriuje), apibendrindamas *Germany's War Chances*[2], Gollanczo išleistą iš vengrų kalbos verstą knygą, už kurią jos autorius persekiojamas Vengrijoje. [„Daily Telegraph“]

ĮVAIRŪS

1. „D. Tel“ pirmąjį puslapį (lygiai) skiria Leonardo Merricko mirčiai[3]. [„Daily Telegraph“]

1. Asturijos kalnakasiai Šiaurės Ispanijoje 1934 surengė revoliuciją (žr. Thomas, 136 p. ir t. t.). Čia turima omenyje, kad Ispanijos pilietinio karo metais, 1937 rugsėjį ir spalį, Vokietija naudojo „sutelktinio bombardavimo“ taktiką, nepaisydama, kad ten žemiau gyveno ir civiliai asmenys. Nors Franco pajėgoms pavyko išgauti šio regiono akmens anglies išteklius nacionalistų poreikiams, „guerrilleros“ tęsė savo kovą iki 1948 (Thomas, p. 728–733).
2. Pilnas 1939 rugpjūtį Gollanczo išleistos Ivano Lajoso knygos pavadinimas: *Germany's War Chances: As Pictured in German Official Literature.*
3. Leonardas Merrickas (1864–1939), tikroji pavardė — Milleris, buvo rašytojas, dabar jau beveik

pamirštas, bet 1918 buvo išleistas jo romanų rinkinys, o kiekvienam kūriniui įžangą parašė kuris nors tuo metu žymus autorius. Seras Jamesas Barrie'is apibūdino jį kaip „romanistų romanistą", o Williamas Deanas Howellsas prilygino jį Janei Austen. *The Position of Peggy Harper* (1911) buvo rengiama pakartotinam leidimui, „Century Library" serijoje, o įžangą jai parašė Orwellas. Yra išlikęs lapas, datuotas 1948, nors įžangą Orwellas tikriausiais rašė 1945. Žr. *CW*, XVIII, p. 216–219. Tačiau knyga taip ir nebuvo išleista. Žr. Crick, p. 500.

N

1939 08 09: Nedidelis lietus vakare, šiaip šilta, tik apsiniaukę. Pasodinau 60 brokolių, vėlokai, be to, visi ilgomis šaknimis ir daug vilčių neteikiantys, vis dėlto tikiuosi, kad jie prigis. Neįmanoma gauti lapinių kopūstų etc., nes jau, be abejo, per vėlu.

10 kiaušinių (2 maži). Pardaviau 30 po 2/6 už dvi dešimtis.

N

1939 08 10: Didesnę dienos dalį lijo. Nukarpiau šoninius pomidorų ūglius (tai turėjo būti padaryta daug anksčiau), pradėjau ruošti dar vieną ežią daržovėms, pastačiau dar vieną aptvarą antims, mat 7 jau sunkiai išsitenka viename. Pastebėjau, kad šviežias ožkų mėšlas, sukrautas į krūvą, skleidžia šiokią tokią šilumą, nors, matyt, ne tiek, kiek arklių mėšlas.

10 kiaušinių (2 maži).

I

1939 08 10:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Francas daugmaž įgyja visas diktatoriaus teises. [„Daily Telegraph"]
2. Karalius inspektuoja rezervinę flotilę, kurią sudaro 133 karo laivai. [„Daily Telegraph"]

SOCIALINIAI

1. Skundai (ne patys svarbiausi) Devono atsargos kariuomenės stovykloje atskleidžia, kad daugelis rezervininkų pašaukti į karinę tarnybą kaip instruktoriai. [„Daily Telegraph"]
2. Tribunolas apklausė 14 vyrų, dėl savo įsitikinimų atsisakiusių tarnauti armijoje, jų griežtai nebaudė, tačiau reikalavo, kad jie dirbtų valstybinės reikšmės darbus. Klausimai panašūs į tuos, kurie buvo užduodami Didžiajame kare. Nėra duomenų, kad kas nors būtų atsisakęs tarnauti kariuomenėje dėl kitų nei moraliniai ar religiniai įsitikinimų. Į tribunolą iškviestas ir P. Velso kalnakasių sekretorius. [„Daily Telegraph"]
3. „Eggs"[1] spausdina prieš Hitlerį nukreiptus sąmojus. [„Eggs", 1939 08 08]
4. Londono autobusų viduje esančioms lemputėms pritaikyti nuimami mėlyni gaubtai naudotini aviacijos antskrydžių metu. [„Daily Telegraph"]

PARTIJOS POLITIKA

1. Po 6 savaičių be Vyr-bės, suformuota Olandijos vyriausybė, į kurią įeina kelių partijų atstovai, įskaitant du socialdemokratus. [„Daily Telegraph"]

2. Pranešta apie tai, kad rugsėjo mėnesį vyksiančioje konferencijoje I.L.P. Nacionalinė taryba pasisakys už besąlygišką prisijungimą prie L.P.[2]. [„Daily Telegraph“]

1. „Eggs“ — tai oficialus Mokslinės naminių paukščių augintojų asociacijos leidinys, nuo 1919-ųjų leidžiamas kaip savaitraštis. 1939 liepos 26 arba 27 Orwellas rašė laišką Asociacijai apie savo vištų lesinimą.
2. Žr. „Įvykiai“, 1939 07 13, Partijos politika (apie tai, kad Leiboristų partija atmetė sąlygiško prisijungimo galimybę).

N

1939 08 11: Šilta ir giedra. Eidamas vandens saugyklos pakraščiu, užtikau nendrinę vištelę su vienu mažu viščiuku. Ji buvo arti, prie pat krašto, ir visiškai nejudėjo net ir tada, kai aš, paėmęs į rankas garlės stiebelį, ją bakstelėjau ir bandžiau apversti, taigi pamaniau, jog ji negyva, tačiau tada ji staiga paniro ir keletą minučių išbuvo po vandeniu.

Atrodo, prasikalė vandens sraigės kiaušinėliai, ir dabar aplink juda gyviai, tik jie vis dar sutenėję, yra kažkurioje embrioninėje stadijoje, o ne, kaip aš buvau manęs, visiškai išsivystę dar iki išsiritant.

Šiandien nupjoviau pirmąjį agurotį. Jau ganėtinai daug pupelių.

11 kiaušinių (3 maži).

I

1939 08 11:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Kinijos doleris siekia apytikriai 3½ p. [„Daily Telegraph“]
2. Maskvoje priimti dvidešimt Bulgarijos parlamentarų. [„Daily Telegraph“]
3. Britanijos ir Prancūzijos karinė delegacija atvyksta į Leningradą. [„Daily Telegraph“]

SOCIALINIAI

1. Naujausiuose pranešimuose apie atsisakiusiųjų atvykti į karinę tarnybą bylų nagrinėjimą tribunole nėra nė užuominos, kad kas nors iš jų savo poelgį būtų grindęs politinėmis pažiūromis (paprastai jie priklauso Kristadelfų etc. bažnyčioms). [„Daily Telegraph“]
2. „Time&Tide“ puola „The Link“, duodamas suprasti, kad ją reikia uždrausti. [„Daily Telegraph“]
3. Dar kartą paneigta, kad Didmeninės prekybos federacija uždraudė „Time“ dėl politinių motyvų, nors akivaizdu, jog taip ir yra. [„Daily Telegraph“]

PARTIJOS POLITIKA

1. I.L.P. Nac. taryba vėl kalba apie besąlygišką prisijungimą, tačiau, įvardydama savo intencijas L.P. viduje, prasitaria apie veiklą, tolygią kategoriškam prieštaravimui dabartiniam L.P. kursui dėl persiginklavimo etc., todėl turbūt nebus priimta. [„New Leader“]
2. Bendruomenių Rūmuose surengtame Menna'os Schocat[1], atstovaujančios

Žydų–arabų vienybės lygai, priėmime dalyvavo Parlamento nariai H. W. Nevinsonas, Chalmersas Mitchellas, lordas Faringdonas, Wilsonas (Cecilis), Lansbury'is, A. Maclarenas[2]. [„New Leader"]

3. Prancūzijoje, ryšium su antikarinėmis ir antiimperialistinėmis demonstracijomis, vyksta suėmimai, o tarp suimtųjų yra Lucienas Weitzas[3] ir R. Louzonas[4] (18 mėnesių). [„New Leader"]

1. Menna Schocat, viena iš pirmųjų carinės Rusijos revoliucionierių, buvo įkalinta, o vėliau ištremta. 1905 ji ištrūko ir nuvyko į Palestiną, kur dalyvavo keliuose darbininkų judėjimuose. Atkakliai siekė žydų ir arabų darbininkų vienybės ir kovojo už arabų valstiečius. ILP pasisiūlė dirbti žydų ir arabų liaudies vienybės vardan prieš Britanijos imperializmą, viliantis sukurti darbininkų valstybę, kuri su kaimyninėmis arabų šalimis sudarytų federaciją. Ši partija kovojo ir už Europoje engiamų žydų darbininkų teisę patekti ne tik į Palestiną, bet ir į visas šalis, įskaitant Britaniją ir kolonijas.
2. Henry'is Wooddas Nevinsonas (1856-1941), produktyvus autorius, žurnalistas ir korespondentas užsienyje, 1939 m. buvo Pilietinių teisių gynimo tarybos prezidentas. Seras Peteris Chalmersas Mitchellas (1864–1945, riteris nuo 1929), žymus zoologas, vadovavęs Londono zoologijos didesnės dalies atstatymo darbams, taip pat kūręs „atvirą" zoologijos sodą Vipsneide. Buvo išvykęs į Malagą, tačiau kilus pilietiniam karui buvo priverstas grįžti į Angliją. Orwellas yra parašęs jo atlikto Arturo Barea knygos *The Forge* vertimo recenziją, kurią 1941 birželio 28 išspausdino „Time & Tide" (žr. *CW*, XII, p. 518–519), o 1941 rugsėjį — „Horizon" (žr. *CW*, XIII, p. 33–35). Antrojo pasaulinio karo metais Mitchellas buvo jungtinio Pagalbos sovietams komiteto iždininkas. Alexanderis Gavinas Hendersonas, antrasis Faringdono baronas (1902–1977), vienu metu su Orwellu studijavęs Itone, 1936 m. buvo Nesikišimo į Ispanijos reikalus tyrimo komisijos iždininkas, o 1940–1945 ėjo Nacionalinės tarybos pilietinėms teisėms gynti iždininko pareigas. Cecilis Henry'is Wilsonas (1862–1945) — Parlamento narys nuo Leiboristų partijos (1922–1931 ir 1935–1944). George'as Lansbury'is (1859–1940), Leiboristų partijos vadovas (1931–1935), pacifistas, todėl atsistatydinęs iš pirmininko posto. Andrew'as MacLarenas (1883–1975), Parlamento narys, atstovavęs ILP (1922–1923; 1924–1931 ir 1935–1945).
3. Lucienas Weitzas, Paryžiuje leisto „Independent News" redaktorius, buvo siejamas ir su *Solidaridad Internacional Antifascista*, kurį rėmė Orwellas, leidžiamu žurnalu.Weitzas ir būrelis kitų, siejamų su šiuo žurnalu ir ILP gimininga organizacija Prancūzijoje *Parti Socialiste Ouvriers et Paysans* (žr. „Įvykiai", 1939 08 07; 1), ir jos žurnalu „Juin 36" buvo nuteisti kalėti už straipsnius, kuriuose demaskavo slaptus Prancūzijos automobilių gamintojų prekybinius sandėrius su Vokietija, taip pat už antikarinius pamfletus.
4. Robertas Louzonas buvo įkalintas kartu su Lucienu Weitzu ir kitais. Iš devynių žmonių, kuriuos „The New Leader" įvardijo kaip suimtuosius, Orwellas išskiria šias dvi pavardes, galimas dalykas, todėl, kad juodu pažinojo asmeniškai arba iš to, ką jie rašė: Weitzas — „Independent News", o Louzonas — „La Révolution Prolétarienne" arba iš pastarojo knygos *L'Economie Capitaliste*.

N

1939 08 12: Šilta ir giedra. Visiškai išsiskleidę kai kurie raudonieji gvazdikai.

10 kiaušinių (2 maži). Pardaviau 25 po 2/6 už dvidešimtinę ir 10 (jauniklių) po 2/2 už dvidešimtinę.

Iš viso per savaitę: 73 (16 mažų).

I

1939 08 12:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. „M. G." korespondentas informuoja, kad apie rugpjūčio vidurį vokiečių mobilizacija vyks visu smarkumu ir bus bandoma terorizuoti Lenkiją. Tvirtinama, jog karas atrodo labiausiai tikėtina baigtis (kaip ir vakarykščiame „Time & Tide"). Stulbina visų apie tai kalbančių leidinių paviršutiniškų-

mas, tarytum tvirtai įsitikinus, kad nieko panašaus negali atsitikti. [„Manchester Guardian Weekly“, 1939 08 11; Orwellas neteisingai nurodo 1939 08 12 datą]

2. Atrodo, kad mūšiai Mandžiūrijos pasienyje, pradedant incidentu prie Čiangkufengo[1] ir vėlesni, buvo ganėtinai sunkūs, bet neturėjo sprendžiamos reikšmės. [„Manchester Guardian Weekly“, 1939 08 11; neteisingai nurodyta kaip 1939 08 12; „La Révolution Prolétarienne“, data nenurodyta]

SOCIALINIAI

1. Teigiama, kad Londone, ypač Ist Endo rajone, vis sudėtingesnė pabėgėlių problema. Tačiau, kaip kalbama, Mosley'io sekėjų labai nepadaugėjo. [Neoficialiai]
2. Regis, p[ašto] s[kyriaus] administracija nuo šiol turi galimybę skaityti laiškus, siekdama nustatyti jų turinį neatplėšiant voko. [Neoficialiai]

ĮVAIRŪS

1. Šįryt policija konfiskavo mano knygas, esančias „Obelisk Press“ leidykloje[2], o prokuroras įspėjo, kad mano atžvilgiu gali būti pradėtas baudžiamasis persekiojimas, jeigu vėl įvešiu į šalį ką nors panašaus. Jie atplėšė mano laišką, siųstą į „Obelisk Press“[3], matyt, Hičine. Priežastis man kol kas nežinoma — galbūt dėl adreso, o gal šiuo metu sekama mano korespondencija. [Nuorodos nėra]
2. Sako, S.S.R.S. buvo sėkmingai sukryžminti bulvė ir pomidoras. [„Smallholder“]

1. 1939 liepos 29 maždaug 3000 sovietų karių ir 100 tankų atakavo keturių mylių frontu, kurio centre buvo Čiangkufengas, maždaug už šimto mylių į pietvakarius nuo Vladivostoko. Jie buvo atstumti atgal, prarado apie 400 karių, o japonai neteko 120 karių. Rugpjūčio 6 įsikišo Vokietijos ir Italijos ambasadoriai Tokijuje, ragindami Japoniją elgtis nuosaikiau ir išspręsti problemą taikiu būdu, kad į konfliktą su Rusija netektų veltis „Antikominterno trikampiui“ („The Times“, 1939, rugpjūčio 9).
2. „Obelisk Press“ Paryžiuje leido knygas anglų kalba, kurių dalį Britanijos valdžia laikė nepadoriomis, parduodamas žemyne. Jų importas į Angliją priklausė nuo teismo sprendimo. Žr. Jack Kahane *Memoirs of the Booklegger* (1939) ir Neil Pearson *Obelisk: A History of Jack Kahane and the Obelisk Press*, 2007.
3. Nepavyko nustatyti. Žr. Shelden, p. 345–347; Bowker, p. 255.

N

1939 08 13: Šilta, giedra.
10 kiaušinių (2 maži).

N

1939 08 14: Šilta, giedra. Aitriosios slyvos (tokios čia auga) beveik prinokusios. Baigiau ruošti dirvą daržovėms. Pagaliau suradau dingusią vištą — ji tupėjo ant 13 kiaušinių. Buvo dingusi lygiai mėnesį. Dabar yra iš viso 6 perinčios vištos (iš 23). Šiandien vakarop jas visas uždariau E[ileenos] aptvare. Vakar vargais negalais pasvėrėme antį, kuri, jei nesuklydome, svėrė apie 3¾ sv (6½ savaitės). Taigi ketiname ryt vežti į turgų 2 didžiausias, pamatysime, kiek iš jų uždirbsime.

10 kiaušinių (3 maži).

Šiandien baigėsi „Full-o-Pep" centneris. Pradėtas 1939 07 04 — maždaug 40 dienų. Turėjo užtekti 35, taigi, galimas dalykas, lesalo joms trūkdavo. Kita vertus, kai būna šilta, jos dažnai nesulesa tiek, kiek gauna.

Šįryt pastebėjau gegutę. Jos kurį laiką tylėjo, o dabar jau rengiasi išskristi. Ant kelio radau negyvą kirstuką. Nežinau kodėl, bet šiuo metų laiku jų visada randu.

I

1939 08 14:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Neva turėtų būti suformuluotas Vokietijos ir Italijos „kompromisinis" planas Lenkijos problemai išspręsti, tačiau tokia forma, kuri akivaizdžiai nepriimtina Lenkijai. [„Daily Telegraph"]
2. Maskvoje prasidėjo oficialios derybos. [„Daily Telegraph"]

SOCIALINIAI

1. Vakar „Sunday Express" išspausdino bauginantį straipsnį apie nelegalią žydų emigraciją į Palestiną, o tai iš tiesų buvo antižydiška propaganda. [„Sunday Express", 1939 08 13]
2. Regis, laiškų asmenims, siejamiems su kairiaisiais, skaitymas yra toks įprastas, kad tai nieko nejaudina. [E. H.[1]]
3. G. K.[2] tvirtina, esą C.P. taip įsigalėjusi Prancūzijos policijoje ir kitose valstybinėse tarnybose, jog Vyr-bė prieš juos bejėgė. [Byla S.P. 1]

PARTIJOS POLITIKA

1. Pasak G. K., PSOP šiuo metu turi tik 4000 narių. [Byla S.P. 1]
2. Kaip teigia E. H., Bermondsio antikarinei konferencijai buvo sutrukdyta priimti bet kokį konkretų sprendimą, ir tai padarė keletas trockistų, neturinčių nieko bendra su pacifistais [E. H.]
3. Pasak E. H., vyresnieji I.L.P. nariai iš esmės priešinasi prisijungimui, o naujieji pritaria, tačiau iš vadovaujančių I.L.P. narių vienintelis, kuris visiškai nepalenkiamai prieštarauja jungimuisi, yra C. A. Smithas[3]. [E. H.]

1. Nenustatyta; gali būti kažkas iš ILP.
2. Galbūt George'as Koppas, Orwello vadas Ispanijoje.
3. C. A. Smithas buvo „Controversy", vėliau „Left Forum", o dar vėliau „Left", socialistų mėnraščio, skirto beklasės visuomenės kūrimui, redaktorius. Jis kartu su Orwellu ir kitais primygtinai reikalavo, kad 1946 Niurnberge vykusiame teismo procese Rudolfas Hessas būtų apklaustas dėl galimai įvykusio susitikimo su Trockiu; žr. „Forward", 1946, vasario 25.

N

1939 08 15: Karšta. Iš kai kurių aitriųjų slyvų viriau kompotą (jos rūgštokos). Žemė džiūsta labai greitai. Žiedus skleidžia vienas kitas pentinius, antrą sykį pražys rožės (dauguma jų atrodo nekaip, mat šiemet jas labai apnikę amarai). Didžiausias moliūgo ūglis yra maždaug jardo ilgio ir turi 1 moterišką žiedą.

Nesu tikras, ar jis suspės laiku, ie. per 6–8 savaites užaugti. Radau dar vieną negyvą kirstuką. Vapsvos vis įkyresnės. Dar viena sraigė padėjo aibę kiaušinėlių. Baltajai perekšlei pasitraukus iš gūžtos, kažkas aptiko ir suėdė kiaušinius. Įtariu katę, tačiau tai gali būti ir žiurkių, ir kuosų ar net kitų vištų darbas.

Vos po 2/11 už vieną (ie. 2/8 neatskaičius komisinių) 7 savaičių ančiuką, sveriantį 4½ sv. Esant tokioms kainoms, pardavę vieną paukštį, uždirbsime tik keletą pensų, tačiau lesalą perkame mažais kiekiais, po 1½ sv[11]. Perkant „Full-o-Pep" kaina ($1^1/_{10}$ už sv), kainuotų brangiau.

11 kiaušinių (2 maži).

11. *$1^1/_{10}$ už sv*: tai yra pusantro penso už svarą.

N

1939 08 16: Karšta. Žemė ir vėl labai sausa. Apkaupiau svogūnus ir gėles daigyne, palaisčiau moliūgą ir pomidorus, nuskyniau pupas, kurios užaugo pernelyg didelės, todėl neverta laukti, kol subręs. Dalį ropių jau galima rauti. Nupjoviau dar vieną agurotį. E[ileenos] nušienauta žolė jau pakankamai ataugusi.

10 kiaušinių (3 maži). Pardaviau 25 po 2/6 už dvidešimtinę.

Sunokusios slyvos dabar tik po 2 p už sv.

N

1939 08 17: Karšta. Ima rausti gervuogės. Radau kelis grybus. Dauguma javų jau nukirsti, visi tik ir skuba suvežti likučius, naudodamiesi palankiu oru. Kurapkų pulkeliai dažniausiai dideli (8–12 paukščių), tačiau jauniklės atrodo dar mažokos. Mačiau paukštį, kurio neatpažinau. Dydžiu, spalva ir skrydžiu priminė nendrinę vištelę, bet aiškiai ne ji, nes skrido per daug gerai, o ir pakilo pernelyg greitai, be to, netoliese nebuvo vandens. Ji pakilo į orą drauge su fazano patele, tačiau jokiu būdu negalėjo būti fazanas kurioje nors stadijoje. Marksui išbaidžius kurapkų pulkelį, motina atliko gerai žinomą triuką (kartais ginčijama, esą taip nebūna), palengva skrisdama ir garsiai klykaudama tam, kad nuviliotų M. į šalį, o jauniklės galėtų purptelėti skirtingomis kryptimis. Mačiau, kaip man atrodo, smilginį strazdą, nors jiems dar lyg ir ankstoka. Dagilis patinėlis kviečia patelę garsu, panašiu į „čiūūūū-a" (bet ne žaliukės „švy-y-y-y-y-st").

8 kiaušiniai (3 maži).

I

1939 08 17:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Paskelbta, kad baigtas rengti valstybinio registro projektas[1]. [„Daily Telegraph"]

PARTIJOS POLITIKA

1. I.L.P. atsiriboja nuo P.P.U. draugiškų santykių su „The Link". [„New Leader", 1939 08 18]

2. Nauji įrodymai, kad tarp Negrino ir Prieto[2] vyksta kova, plg. 1939 08 02 [Byla S.P. I (kaip „i")]
3. Prie Keiro Hardie'o[3] paminklo turėtų kalbėti: Maxtonas, Dallasas (L.P.E.C.)[4], Ebby Edwardsas (T.U.C.), Jas. Barras, Parl. n., Duncanas Grahamas, Parl. n. [„New Leader", 1939 08 18]

1. Tai apėmė tapatybės kortelių, kurias privalu visada turėti prie savęs, gamybą (daugeliui žmonių — be nuotraukų). Individualūs identifikavimo numeriai tam tikrais valstybiniais tikslais naudojami ir dešimtajame dešimtmetyje, nors kortelių jau seniai nebėra.
2. Apie Negriną ir Prieto'ą žr. „Įvykiai", 1939 08 02; 3.
3. Jamesas Keras Hardie'is (1856-1915), pirmasis į Parlamentą išrinktas socialistas (1892), 1906–1915 vadovavęs Leiboristų partijos frakcijai Bendruomenių Rūmuose.
4. Leiboristų partijos vykdomasis komitetas.

N

1939 08 18: Karšta. Suremontavau vištidės duris.
10 kiaušinių (3 maži).

I

1939 08 18:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. „M. G." diplomatinis korespondentas māno, kad beveik neabejotina, jog Ispanija karo atveju liks neutrali. Naujasis Ministrų Kabinetas kareivius daugmaž prilygina falangistams. [„Manchester Guardian Weekly"]

SOCIALINIAI

1. Atrodo labai tikėtina, kad 4 terorizmu įtariami kinai bus išduoti japonams, nepaisant Londono prašymo pateikti raštišką šaukimą *habeas corpus*[1]. [„Manchester Guardian Weekly"]
2. Galutinai suderintos visos valstybinio registro detalės, bet buvo paskelbta, kad faktinė registracija nebus vykdoma, nebent kiltų karas, arba, galimas dalykas, per 1941-aisiais vyksiantį gyventojų surašymą. [„Manchester Guardian Weekly"]
3. Teigiama, kad ispanų imigracija į Meksiką vyksta labai sėkmingai. [Byla S.P.i]

1. Žr. „Įvykiai", 1939 07 24; 1. Rugpjūčio 12-ą buvo pranešta apie Vyriausybės nutarimą perduoti keturis kinus japonų kontroliuojamo teismo žiniai. Pagrįsdami savo reikalavimą, japonai Tokijuje pateikė naujų įkalčių, nors Tiencine buvo atsisakę tą padaryti. Šis ir keletas vėlesnių įrašų sunumeruoti mažais romėniškais skaitmenimis, pvz. kad ir „S.P. 1". Šie variantai čia nepateikiami.

N

1939 08 19: Karšta. Pasodinau po dvidešimt briuselinių, garbanotųjų ir violetinių šparaginių kopūstų. Sumokėjau po 3 p už dvi dešimtis. Daigai ne per geriausi, labai išdžiūvę, tačiau palyginti geros šaknys, taigi turėtų sudygti. Įtariu, kad vienas daigas serga šaknų gumbu (kurio čia niekada nėra buvę), bet jį jau išmečiau. Galima rauti kai kurias baltąsias ropes (pasėtos 1939 06 28).

„Smallholder“ tvirtina, esą spragšius morkų lysvėse etc. galima nupurkšti naftalino ir šviežiai gesintų kalkių mišiniu, 2 unc. kv. jardui.

9 kiaušiniai (3 maži). Pardaviau 20 po 2/6 už dvi dešimtis ir 10 po 2/- už dvi dešimtis.

Iš viso šią savaitę: 68 (19 mažų).

1939 08 19:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Vokiečiai plačiais mostais superka varį ir gumą ir tuoj pat išveža, o gumos kaina sparčiai didėja. [„Daily Telegraph“]
2. Iš tam tikrų požymių galima spręsti, kad Maskvoje vykstančiose derybose kilo šiokių tokių nesutarimų („Tass“ agentūra tvirtina, kad tai neturi nieko bendra su Tolimaisiais Rytais). [„Daily Telegraph“]
3. Madride daugmaž oficialiai pareikšta, kad Ispanija išliks neutrali. [Nuorodos nėra]

SOCIALINIAI

1. J.A.V. tiriama Bundo[1] veikla, panašiai kaip pas mus „The Link“. Yra aišku, kad 1) visos šios asociacijos naudojamos nacių propagandos tikslams, ir 2) palaipsniui bus bandoma nutraukti kultūrinius ryšius tarp Vokietijos ir demokratinių šalių. [„Daily Telegraph“]
2. Policija jau perpranta vedybas iš išskaičiavimo (kai vokietės siekia gauti Britanijos pilietybę) ir tokiais atvejais rekomenduoja deportavimą. [„Daily Telegraph“]
3. Išsiųstų iš šalies įtariamųjų pagal I.R.A. šiuo metu priskaičiuojama apie 90. [„Daily Telegraph“]
4. Teigiama, kad daug rezervo karių pasirodė esą visiški beraščiai. [„New Chronicle“]

ĮVAIRŪS

1. Ž.ū. ministerijos 1939 m. pirmojo ½ oficialioje ataskaitoje nurodytos šios vystymosi tendencijos: javams ir ganykloms naudojamas bendras žemės plotas akrais sudaro apie 24¾ mln, sumažėjo maždaug 80 000 akrų, tačiau ariamos žemės plotas padidėjo maždaug 50 000 akrų, o nuolatinių ganyklų sumažėjo 130 000 akrų. (Teigiama, kad pokyčiai įvyko *anksčiau,* nei Vyr-bė ėmė skirti subsidijas už ariamąją žemę.)

   Kviečiais apsėti žemės plotai sumažėjo 150 000 akrų, bulvėmis — apie 20 000 akrų, mažiau auginama ir žirnių bei kopūstų, tačiau padidėjo pupomis, avižomis ir miežiais apsėtų laukų plotai, atitinkamai 56 000 ir 25 000 akrų.

   Labai padaugėjo įvairių rūšių gyvulių, išskyrus kiaules ir darbinius arklius, kurių sumažėjo atitinkamai 50 000 ir 14 000. Naminių paukščių skaičius išaugo 200 000. [„Smallholder“]

1. Vokietijos ir Amerikos sąjunga (*Bund*) buvo nacių priedangos organizacija. Jos vadovas Fritzas Kuhnas vėliau tais pačiais metais nuteistas kalėti, Niujorke pripažintas kaltu dėl asociacijos lėšų pasisavinimo.

N

1939 08 20: Ryte karšta. Vėliau ėmė griaudėti ir smarkiai lyti. Naktį irgi smarkiai lijo. Ožkos labai išsigando griaustinio, o M[urielė] sugebėjo nutraukti grandinę.

Nužnybiau moliūgo ataugą. Paskutinį kartą retinau svogūnus. Besibaigią pirmieji žirniai. Žydi pentiniai. Šoniniai pomidorų ūgliai auga taip greitai, kad neįmanoma suspėti juos šalinti.

8 kiaušiniai (4 maži — akivaizdžiai deda dar viena jauniklė višta).

I

1939 08 20:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Lloydas George'as numato, kad Dancigo krizė netrukus pasieks kulminaciją. Taip pat užsimena („S. Express" išskiria antraštę) apie tai, kad, lenkams sąmoningai nusileidus, mūsų nesaistys pareiga įsikišti. [„Sunday Express"]
2. Derybos Tokijuje atidėtos neribotam laikui dėl D. Britanijos pareiškimo, jog Kinijos valiutos klausimu būtina pasitarti su kitomis valstybėmis. [„Sunday Times"]

SOCIALINIAI

1. „Sunday Times" netyla triukšmas dėl Spenderio straipsnių. [„Sunday Times"]

PARTIJOS POLITIKA

1. Peteris Howardas[1] kalba apie visuotinius rinkimus kaip apie beveik neabejotiną faktą ir spėja, kad padidinta senatvės pensija bus vienas Vyr-bės naudojamų papirkos būdų. [„Sunday Express"]
2. Jei šį rudenį įvyktų visuotiniai rinkimai, būtų išleistas potvarkis, kuriuo, atsižvelgiant į krizę, rinkimų laikotarpiu[2] dirbtų dabartinė Vyr-bė.

1. Žr. „Įvykiai", 1939 08 06; 2.
2. Orwellas vietoje „laikotarpiu" rašė „krizėje".

N

1939 08 21: Karšta iki vakaro, paskui ėmė smarkiai griaudėti ir lyti. Nukarpiau šoninius pomidorų ūglius, jų šaknis patręšiau nedideliu kiekiu medžio pelenų, nugrėbiau ir sudeginau pirmuosius žemaūgių žirnių stiebus, pradėjau kasti šią lysvę, kurioje augs porai. Pasodinau keletą geltonų gėlių (panašių į vasarines chrizantemas), kurių mums davė ponia Hollingsworth, nors ir nežinau, ar jos prigis, mat kai kurios jau su žiedais. Patręšiau skystomis trąšomis dalį pentinių. Pridygo gana daug savaime pasisėjusių žioveinių.

Pasvėrėme likusias 5 antis, kurios ryt bus gabenamos į turgų. 5 sveria lygai 24 sv, o sunkiausia — daugmaž 5¼ sv. Joms yra lygiai 7½ savaitės.

8 kiaušiniai (2 maži).

I

1939 08 21:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Naujausi tyrimai, kuriuos atliko amerikiečių I.P.O[1], rodo, kad labai padaugėjo (iki maždaug 75%) žmonių, manančių, jog J.A.V. tikriausiai dalyvaus pasauliniame kare. Manančių, kad J.A.V. tikriausiai siųs savo karius į Europą, tebėra vos 25%. [„Daily Telegraph"]
2. Japonai rengiasi Honkongo blokadai, neabejotinai siekdami daryti spaudimą Londonui sidabro ir valiutos klausimais. [„Daily Telegraph"]
3. Vokietija ir S.S.R.S. pasirašė 10 mln £ vertės prekybos sutartį dvejiems metams, pagal kurią Vokietija įsipareigojo tiekti gaminius mainais į Rusijos tiekiamą žaliavą. [„Daily Telegraph"]
4. Sukomplektuotas strateginis tiltas iš Dancigo į R. Prūsiją. [„Daily Telegraph"]

SOCIALINIAI

1. Artimiausią savaitę, o gal kitą, tikėtinas geležinkelio darbuotojų streikas, kuriuo bus reikalaujama 50/- minimalaus darbo užmokesčio[2]. [„Daily Telegraph"]
2. Pranešta, kad Anglija karo atveju jau galėtų apsirūpinti optiniais taikikliais. [„Daily Telegraph"]

1. Amerikos viešosios nuomonės institutas (*American Institute of Public Opinion*), nuo 1935 vykdęs apklausas, populiariai žinomas kaip Gallupo apklausos. Šis pavadinimas kilęs iš jo įkūrėjo, statistiko George'o Gallupo (1901–1984) pavardės.
2. *50/-*: penkiasdešimt šilingų — 2 £. 10 š; 2009 m. atitiktų apytikriai 100 £ per savaitę, skaičiuojant pagal dabartinę perkamąją galią.

N

1939 08 22: Ryte dulksnojo, likusią dienos dalį buvo giedra ir karšta. Auštant rytui tvyro tirštas rūkas. Vėl kasiau lysvę porams, skystomis trąšomis laisčiau pentinius etc. E[ileena] pasodino daugiau godecijų. Vos 11/- už 5 antis, sveriančias 24 sv. Išsami ataskaita pateikiama kiaušinių žurnale, o čia reikėtų pastebėti, kad, neįtraukiant duonos su pienu pirmąją jų savaitę, 91 sv lesalo (iš tikrųjų daugiau, — tarkime, 95 sv, — mat kartkarčiais jos gaudavo kitiems paukščiams skirto pašaro) prilygsta 32 sv mėsos, arba maždaug (atsižvelgiant į visas sąnaudas) 3¼ sv pašaro tenka 1 sv mėsos.

Vienas tritonas jau visiškai išsivystęs. Jo žiaunų struktūra jau išnykusi, ir jis dabar plūduriuoja vandens paviršiuje, o daugiausia laiko praleidžia aukštyn pakelta galva. Vandens sraigė vakar buvo įsisiurbusi į žalios mėsos gabalą, kurį įmetėme tritonams.

Pasirodo, Marksas labai utėlėtas, ausys pilnos glindų, o tai, be abejo, iš dalies susiję su karštu oru. E[ileena] jį muilina antiseptiniu muilu, blusų pudra, taip pat actu; nuo to glindos atkimba, ir jas galima iššukuoti.

11 kiaušinių (4 maži). Šiandien pradėtas naujas grūdų cnt.

1939 08 22:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Berlynas oficialiai pranešė, kad Ribbentropas°[1] [Orwellas: „Ribbentropp"] ryt skrenda į Maskvą pasirašyti su S.S.R.S. nepuolimo sutarties. Žinia vėliau patvirtinta iš Maskvos, „Tass" agentūros, taip, tarytum norint leisti suprasti, kad sutartis tikrai bus patvirtinta. Laikraščiuose mažai komentarų, mat žinia pasiekė akivaizdžiai po pusiaunakčio, o Rusijos patvirtinimas tiko prie „paskutinės valandos" pranešimų. Vašingtonas daro prielaidą, esą tai gali būti Rusijos manevras (ie. siekiant priversti Angliją ir Prancūziją šokti pagal jos dūdelę), bet visi kiti priima šią žinią už gryną pinigą. Apskritai paėmus, akcijų vertė krito. Vokiečiai ir toliau masiškai perka šelaką etc. Karinės derybos vakar buvo tęsiamos toliau. [„Daily Telegraph"; „Daily Mail"; „News Chronicle"; „Daily Mirror"]

SOCIALINIAI

1. Nelegali radijo stotis, maždaug Vokietijos „Freiheit" sąjūdžio radijo dažniais[2], transliuoja propagandą, nukreiptą prieš naujokų karo prievolę. P. P.U. sekretorius (Rowntree?)* neigia ką nors apie tai žinąs, tačiau neatsiriboja nuo šių šnekų. P.O. inžinieriai teigia susekę radijo stoties buvimo vietą maždaug kelių namų tikslumu ir greit sulygins ją su žeme. Iš to galima spręsti, jog, norint aptikti nelegalų radiją, reikia užtrukti bent keletą dienų. [„Daily Telegraph"]

PARTIJOS POLITIKA

1. „Letchworth Citizen"[3], akivaizdžiai gavęs leidimą, perspausdina iš „Sunday Pictorial" ilgą straipsnį apie serą A. Wilsoną[4]. [„Letchworth Citizen", data nenurodyta]
2. „Soc. Corresp." spausdina ilgą Comm. Opp.[5] pareiškimą karo klausimu, kuriame išdėstoma beviltiškai komplikuota antifašistinės kovos rėmimo programa ir tuo pat metu griaunamos darbininkų klasės iliuzijos etc., etc. Tačiau tvirtina (galbūt teisingai, nes Thalheimeris[6] ir kiti turėtų nusimanyti apie padėtį Rusijoje, bent jau apie tokią, kokia ji buvo prieš kelerius metus), kad nors Raudonoji armija šiuo metu yra daugmaž panaši į kitas armijas, jos rezerviniai kadrai vis dar apmokomi taip pat, kaip ir revoliucinėje kariuomenėje. Taip pat nuožmus puolimas prieš I.L.P., pasirašytas Audrey'os Brockway[7], kartojančios 4-ojo Internacionalo[8] šūkį. [„Socialist Correspondence"]

* Palmeris [Orwello pastaba].

1. Joachimas von Ribbentropas (1893–1946), Vokietijos užsienio reikalų ministras 1938–1945. Jis ir Molotovas 1939 pasirašė Rusijos ir Vokietijos nepuolimo sutartį (žr. „Įvykiai, 1939 08 28; 4). Niurnberge vykusio Tarptautinio karinio tribunolo pripažintas kaltu, buvo pakartas kaip karo nusikaltėlis.
2. Žr. „Įvykiai", 1939 07 02; 2. Praėjus trims mėnesiams po nurodyto įvykio, „Vokietijos Laisvės radijas", anot pranešimų, toliau transliavo laidas, kuriose ragino vokiečius išsilaisvinti iš Hitlerio režimo.
3. „Letchworth Citizen" buvo Orwello vietos laikraštis Volingtone.
4. Žr. „Įvykiai", 1939 08 06; 4.
5. Tarptautinis komunistinis pasipriešinimas (*International Communist Opposition*), centras įsikūręs Paryžiuje. ICO nuosmukis buvo „Socialist Correspondence" priedo, išėjusio liepos mėnesį, tema.
6. Augustas Thalheimeris (1884–1948) buvo vienas iš Tarptautinio komunistinio pasipriešinimo organizacijos vadovų, kuris 1937 rugpjūčio 20 „New Leader" numeryje (jame publikuotas ir jo paties straipsnis „A Call for Revolutionary Socialist Unity") buvo apibūdintas kaip „vienas iš tezės, kurios pagrindu buvo formuojamas Komunistų internacionalas, autorių. Daug metų jis vadovavo Vokietijos komunistų partijai, bet vėliau Kominterno vykdomosios valdžios pašalintas iš šių pareigų, nes prieštaravo prieš jo vykdomą pragaištingą Profesinių sąjungų judėjimo skaldymo politiką, kuria vadovaujantis buvo suformuotos su šiuo judėjimu konkuruojančios Raudonosios profsąjungos". „New Leader" pasinaudojo šansu pagarsinti jo pažiūras, „nes tai byloja apie glaudaus partijų (įskaitant ILP), priklausančių Tarptautiniam socialistų revoliucionierių vienybės biurui ir Tarptautiniam komunistiniam pasipriešinimui, bendradarbiavimo galimybę".
7. Audrey'a Brockway (1916–1974), ILP Jaunimo gildijos sekretorė, ištekėjusi už ILP Trockio šalininkų grupei priklausiusio Jimo Woodo.
8. Ketvirtąjį Internacionalą 1938 įkūrė Trockio šalininkai. Jie vylėsi, kad artėjantis karas sudarys pasaulinei revoliucijai palankias sąlygas. Buvo pranešta, kad Trockis, po pasikėsinimo į jį 1940, gulėdamas mirties patale Meksikoje, ištarė: „Esu tikras Ketvirtojo Internacionalo pergale. Pirmyn!"

N

1939 08 23: Karšta. Toliau kasiau lysvę porams, perkėliau į mažą aptvarą gaidžiukus (5), išnaikinau utėles vištidėse. Daug vargo, norint atsikratyti raudonosiomis erkėmis, kurios tokiu oru labai sparčiai dauginasi. Jas būtina išdeginti, bet ir tuo atveju sunku jomis atsikratyti. Reikalinga santechnikų naudojama litavimo lempa. Jei vištidė labai užkrėsta, vištos neina į jos vidų. Aptikau gūžtą su 14 (Rodo) kiaušinių, kurie aiškiai nėra labai švieži, todėl jų nenešiu parduoti ir į apskaitą neįtrauksiu, nors vienas, kurį patikrinau, nebuvo sugedęs.

8 kiaušiniai (4 maži). Pardaviau 20 po 2/6 ir 10 po 1/- už dvidešimtinę.

I

1939 08 23:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Ryt renkasi Parlamentas. Bus priimtas Nepaprastųjų įgaliojimų įstatymas. Šaukiami tam tikrų kategorijų rezervininkai. Karalius grįžta į Londoną. Į karinę tarnybą šaukiami atsargos kariai Prancūzijoje ir Vokietijoje. Parlamentas skubos tvarka turės priimti potvarkį, draudžiantį Vokietijai supirkti nikelį, varį etc. Nukrito mažne visų akcijų vertė, be abejo, to ir buvo tikimasi. Pasaulio spauda, kurią cituoja „D. Tel.", tenkinasi neįpareigojančiais komentarais, tuo tarpu Ašies valstybės akivaizdžiai džiaugiasi Rusijos demaršu. [„Daily Telegraph"]

SOCIALINIAI

1. Geležinkeliečių streiką planuojama pradėti per kelias artimiausias dienas. [„Daily Telegraph"]

PARTIJOS POLITIKA

1. Skelbiama, kad Komunistų partijai priklauso 17 000 narių*, o tai reiškia, kad jų skaičius pastaraisiais metais padidėjo 2000. C.P vėl kreipiasi su prašymu būti priimta į L.P.[1] [„Daily Telegraph“]

1. Leiboristų partija.

N

1939 08 24: Karšta. Pasodinau 2 ežias porų (apytikriai 75 augalus). Skleidžiasi 5 skirtingų spalvų pentinių žiedai.

9 kiaušiniai (4 maži).

I

1939 08 24:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Pasirašyta Rusijos ir Vokietijos sutartis[1]. Sprendžiant iš Berlyno pasisakymų (Karo etc. aplankas), sutartis yra slapta ir be atsakomybę ribojančių išlygų. Radijo vakaro naujienos skelbia, kad Maskva patvirtinusi žinią tais pačiais žodžiais. Oficialus Maskvos pareiškimas apie tai, jog „abiejų šalių priešai“ bandė supriešinti Rusiją ir Vokietiją. Brit. ambasadorius skambina Hitleriui, bet gauna atsakymą, kad jokie mūsų veiksmai nebegali pakeisti Vokietijos sprendimo. Japonijos opinija akivaizdžiai supykdyta Vokietijos poelgio, kuris prilygsta jos išstojimui iš antikominterno pakto, akivaizdu, jog taip pat paveikta ir Ispanijos (Franco) opinija. Teigiama, jog Rumunija paskelbusi neutralitetą. Chamberlaino kalba per radiją labai ryžtinga, vargu ar po jos įmanoma išsisukti nuo paramos Lenkijai.

   E[ileenai], šiandien apsilankiusiai W.O.[2], susidarė įspūdis, kad karas beveik neišvengiamas. Šįryt buvo atvykusi policija tartis dėl kareivių paskirstymo po butus. Popiet apsilankė keletas žmonių (užsieniečiai), kurie ieškojo butų, — tai jau antras toks būrelis per tris dienas. Net ir atidžiai klausantis, alinėse etc. neįmanoma nugirsti jokių spontaniškų komentarų ar bent menkiausių domėjimosi esama situacija žymių, nors kone visi aliai vieno, jų pasiteiravus, atsako tikį, jog kils karas. [„The Times“; „Daily Telegraph“; „News Chronicle“; „Manchester Guardian“; „Daily Express“; „Daily Herald“; „Daily Mail“; „London Evening News“]

SOCIALINIAI

1. Nepaprastųjų įgaliojimų įstatymas priimtas, be jokios abejonės, be didesnio vargo. Į jį įtraukti punktai, leidžiantys prevencinį areštą, kratą be orderio ir tardymą kameroje. Tačiau būtinoji darbo prievolė kol kas nenumatyta. [Radijas, 6 ryto][3].

* 40 % jų yra Londone, o pramoninių rajonų gyventojų skaičius nėra žymus (Komunistų partijos brošiūra) [Orwello pastaba].

2. Maskvos oro uostas Ribbentropo atvykimo proga išpuoštas svastikomis. Pasak „M. Guardian", jos pridengtos taip, kad nebūtų matomos iš kitų Maskvos vietų. [„Manchester Guardian"]

PARTIJOS POLITIKA

1. C.P. palankiai vertina Rusijos ir Vokietijos sutartį, kuri vadinama svarbiu žingsniu siekiant taikos. Tačiau, kaip ir prieš tai, reikalaujama pasirašyti Anglijos ir Rusijos sutartį. „D. Worker" nespausdina sutarties sąlygų, bet pakartotinai skelbia ankstesnės, Rusijos ir Lenkijos sutarties, dalis kuriose kalbama apie atsakomybę ribojančią išlygą, siekiant sudaryti įspūdį, esą ji turėtų būti numatyta ir šioje sutartyje. [„Daily Worker"]
2. Šios dienos debatuose Sinclairas ir Greenwoodas[4] ryžtingai išreiškė paramą Vyr-bei. Manderis[5] savo kalboje reikalavo „stiprinti Ministrų Kabinetą". Maxtonas[6] pareiškė, kad I.L.P. Nerems Vyr-bės karo atveju. [Radijas, 6 ryto]

1. Galimas dalykas, Orwellas turėjo užvedęs aplanką, skirtą šiai temai. Tikriausiai susijęs su jo nuoroda į „Aplankas S.P. 1".
2. Eileena dirbo Karo ministerijoje, Cenzūravimo skyriuje.
3. Šalies naujienas BBC transliavo 6 val. ryto.
4. Archibaldas Sinclairas; žr. „Įvykiai", 1939 07 02; 3. Arthuras Greenwoodas (1880–1954), leiboristas, Parlamento narys (1922–1931, 1932–1954); partijos pirmininko pavaduotojas 1935; partijos tyrimų skyriaus sekretorius (1920–1943). Dėl savo priešiškumo totalitariniams režimams 1938 užsitraukė Hitlerio įniršį.
5. Geoffrey'is Manderis; žr. „Įvykiai", 1939 08 04; 3.
6. Jamesas Maxtonas (1885–1946), Parlamento narys nuo Nepriklausomos leiboristų partijos (1922–1946); I.L.P. pirmininkas (1926–1931, 1934–1939). Žr. t. p. „Maroko dienoraštis", 1939 03 12; 38.

1939 08 28:

[Be skyriaus antraštės]

Pastarosiomis dienomis keliavau[1] etc., todėl negaliu rašyti dienoraščio, kaip esu įpratęs.

Svarbiausios naujienos:

Hitleris pasiūlė kažkokį planą, kurį atgabeno N. Hendersonas[2] ir kuris buvo aptariamas keliuose Ministrų Kabineto posėdžiuose, įskaitant vakar (sekmadienį) popiete, bet Vyr-bė nepadarė jokio pareiškimo ryšium su Hitlerio komunikacijos natūra° [Orwellas: „Nature"]. H. šiandien turėtų skristi atgal su Brit. vyr-bės atsakymu, vis dėlto nematyti jokių ryškesnių požymių, leidžiančių manyti, kad visuomenė bus informuota apie H.[3] pasiūlymą arba Vyr-bės atsakymą. Įvairūs laikraščiai spausdino pareiškimus, tačiau jie oficialiai pripažinti nepagrįstais.

Vis dar nėra jokių ženklų, iš kurių būtų galima spręsti apie Rusijos ir Vokietijos sutarties reikšmę. Kairiosios pakraipos laikraščiai toliau perša mintį, esą ši sutartis nėra labai svarbi, tačiau atrodo, kad visuotinai savaime suprantamu dalyku laikoma Rusijos žaliavų tiekimas Vokietijai, be to, visiškai įmanoma, kad įvykęs plataus masto sandėris, kuriuo Europa atiduota Vokietijai, o Azi-

ja — Rusijai. Molotovas[4] turėtų padaryti trumpą pranešimą. Kad ir kaip ten būtų, yra aišku, jog Rusija pirmiausia kaltins Angliją, kuri nenorėjo Anglijos, Prancūzijos ir Rusijos sutarties. Kalbama, kad S.S.R.S. opinija vis dar neatsistebi fronto linijos perkėlimu, tą patį galima pasakyti ir apie Vakarų kairiųjų opiniją. Kairiojo sparno laikraščiai tebekaltina Chamberlainą, kartu bando reabilituoti Staliną, bet aiškiai atrodo nuliūdinti. Akivaizdu, kad Prancūzijoje radikaliai keičiasi požiūris į Komunistų partiją, — stiprėja neigiamas nusistatymas jos atžvilgiu, — be to, kaip sklinda kalbos, iš jos masiškai išstojama. („D. Tel" atkartoja Reuter). „Humanité" laikinai sustabdytas. Anglijos ir Prancūzijos karinė delegacija jau grįžta.

Vokietija ir Lenkija daugmaž visiškai mobilizuotos. Prancūzija pašaukė į karo tarnybą dar kelių kategorijų rezervininkus, ir teigiama, kad šiuo metu yra apginkluota 4 000 000* vyrų. Tuo tarpu Britanijoje daugiau atsargos kareivių kol kas nepašaukta. Admiralitetas perėmė viso laivyno kontrolę. Prekybą užsienio akcijomis kontroliuoja Vyr-bė. Svarbiausi Londono pastatai apdėti smėlio maišais. Šiandien vyko vaikų evakuacijos į evakuacijos rajonus pratybos. Londone emocijų ne per daugiausia arba jų apskritai nėra. Pastarosiomis dienomis gatvėje galima nugirsti situaciją aptariančius žmones, bet jie tai daro tik klausdami: „ar karas tikrai kils?" Vakar po pietų, vykstant Ministrų Kabineto posėdžiui, Dauningo gatvėje buvo susirinkę maždaug 1000 žmonių, daugiausia smalsuolių, be plakatų etc.

Haidparke jokių demonstracijų. Vienintelis politinis oratorius — tai trockistas[5], surenkantis neblogą auditoriją (apie 200 žmonių).** Masinių egzodų iš geležinkelio stočių nepastebima, tačiau išgabenimo laukia nesuskaičiuojama daugybė bagažo, kurio savininkai, sprendžiant iš išvaizdos, yra pasiturintys žmonės.

L. M.[6] laikosi nuomonės, kad jei neįtrauksime Italijos į karą, ji tyliai lauks, kol pateksime į keblią padėtį, o tada, nusavinusi mažąsias Europos šalis, ateis į pagalbą Vokietijai. Jis mano, kad faktiškai visa turtingųjų klasė yra perdėm klastinga ir visiškai pasirengusi sandėriui su Vokietija arba be karo, arba po trumpo butaforinio karo; tai būtų įvardijama kaip garbinga taika, o Anglijoje būtų sudarytos sąlygos fašizmui įvesti†. Ispanija šiuo metu skelbia apie savo neutralitetą, o Turkija ir toliau tvirtina, jog ji dėsis prie Prancūzijos ir Anglijos.

Aukso kaina pakilo į rekordines aukštumas (maždaug 155/- už unciją)[7]. Kviečių kaina vis dar nepaprastai žema (didmeninėje rinkoje pastaruoju metu nustatyta žemesnė kaip 4/- už cnt kaina).

P.P.U. elgiasi akivaizdžiai ramiai, nesirengia imtis jokių priemonių. I.L.P. paskelbė oficialią deklaraciją, kurioje pareiškia neremsianti Vyriausybės karo atveju.

* Šiandien (1939 08 29) nurodoma 3 000 000 [Orwello pastaba].

** Žr. „Įvykiai", 1939 08 31 (Partijos politika) [Orwello pastaba].

† NB. L. M. teigia, girdėjęs šią nuomonę iš Geoffrey'io Pike'o, komunisto [Orwello pastaba; kaip vėliau paaiškėjo, Myersas labai tiksliai nuspėjo Italijos intencijas].

Nepaprastųjų įgaliojimų įstatymas priimtas 400 balsų prieš 4. Prieš jį balsavo Maxtonas (kiti 2 parlamentarai nuo I.L.P. skaičiavo balsus), Lansbury'is, Cecilis Wilsonas ir vienas nepriklausomas[8]. Gallacheras susilaikė[9]. Kai kurie ekstremistai, eg. Ellena Wilkinson[10] ir A. Bevanas[11], balsavo už įstatymą.

[„Daily Telegraph"; „News Chronicle"; „Daily Mirror"; „Daily Express"; „New Statesman"; „Sunday Times"; „Observer"; „Reynolds's News""; „Empire News"; datos nenurodytos]

1. Rugpjūčio 24 Orwellas išvyko į Ringvudą, Hampšyre, kur apsistojo pas romanistą L. H. Myersą (1891–1944). Apie Myersą skaitykite ir 1939 08 29; 2. Ringvude jis išbuvo bent jau iki rugpjūčio 31. Rugsėjo 3 jau buvo Grinviče, kur gyveno O'Shaugnessy'iai. Kur Orwellas praleido rugsėjo mėn. 1–2 d., nustatyti neįmanoma.
2. Seras Neville'is Hendersonas (1882–1942), Britanijos ambasadorius Berlyne 1937–1939. Žr. jo „Failure of a Mission" (1940).
3. Hitlerio.
4. Viačeslavas Molotovas (1890–1986), SSRS Liaudies komisarų tarybos pirmininkas (1930–1941), užsienio reikalų komisaras (1939–1949, 1953–1956). Jis ir Ribbentropas 1939-ųjų rugpjūtį pasirašė Rusijos ir Vokietijos nepuolimo sutartį. Vėliau buvo delegatas Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje.
5. Orwellas iš pradžių buvo parašęs „komunistas".
6. Tai tikriausiai buvo L. H. Meyersas, pas kurį Orwellas viešėjo. Meyersas buvo komunistas, kaip ir jo informacijos šaltinis. Žr. G. H. Bantock, *L. H. Meyers*, p. 152.
7. 1939 sausį aukso kaina buvo 150 š 5 p (7,52 £). Birželį buvo nukritusi iki 148 š 4 p. 1940 sausį — 168 š (8,40 £). Nuo 1945 buvo įsigaliojusi oficiali kaina (172 š 3 p), ir taip buvo iki 1954 kovo, kai vėl atsidarė laisvoji rinka ir auksas kainavo 248 š (12,40 £); žr. R. L. Bidwell, *Currency Conversion Tables* (1970). 1939 sausį už svarą buvo mokama 4,63 $. Nuo 1940 sausio iki 1949 rugsėjo keitimo kursas buvo 4,03 $. Paskui svaras buvo devalvuotas ir iki 1967 jo vertė buvo daugmaž 2,80 $.
8. Jamesas Maxtonas; žr. „Maroko dienoraštis", 1939 03 12; 38; George'as Lansbury'is ir Cecilis Wilsonas; žr. „Įvykiai", 1939 08 11; 2.
9. Williamas Galacheris ; žr. „Įvykiai", 1939 07 27; 2.
10. Ellena Wilkinson (1891–1947), Komunistų partijos narė steigėja (1920); Parlamento narė nuo Leiboristų partijos (1924–1931). 1933 perrinkta į Parlamentą Džarou rinkimų apygardoje, o 1936 organizavo bedarbių žygį iš Džarou į Londoną. Kartu su Clemetu Attle'iu savo akimis matė, kaip per Ispanijos pilietinį karą vokiečiai bombardavo Valensiją. Žr. ir Thomas, p. 792; 2. Dirbo Koalicinėje karo meto Vyriausybėje, 1945 Leiboristų partijos vadovaujamoje Vyriausybėje ėjo švietimo ministrės pareigas. Dviejų romanų, taip pat knygos *The Town that Was Murdered*, pasakojančios apie Džarou žygį, autorė. Ji garsėjo taip pat ir savo ryškiai raudonais plaukais.
11. Aneurinas (Nye) Bevanas (1897–1960), angliakasys iš Tredigaro, leiboristas, Parlamento narys, nuo 1927 iki pat mirties atstovavęs Ebu Veilio rinkimų apygardai Pietų Velse. Aistringas oratorius, daugumos kairiųjų dievinamas, bet nemėgstamas, net pribijomas daugelio konservatorių. 1945–1950, eidamas sveikatos ministro pareigas, buvo atsakingas už Valstybinės sveikatos apsaugos sistemos sukūrimą. Atsistatydino iš antrosios pokarinės leiboristų Vyriausybės (1951) dėl nesutarimų nusiginklavimo klausimu, o 1955 pralaimėjo kovą dėl partijos vadovo posto. Vadovavo „Tribune" tuo metu, kai į jį rašė Orwellas, ir buvo suteikęs pastarajam visišką laisvę sakyti tai, ką jis norįs, netgi jei tai prieštaraudavo tuometei partijos politikai. Jo filosofiją atskleidžiama *In Place of Fear* (1952), kurią jis pats ir parašė. Žr. taip pat „Antrąjį karo meto dienoraštį", 1942 03 27; 13.

1939 08 29:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. N. Hendersonas grįžo į Berlyną su Brit. vyr-bės atsakymu, o popiet, kai šis reikalas tikriausiai bus nušviestas, susirinks Parlamentas.

2. N. Į. Įstatymas[1] įsigalioja. Admiralitetas ne tik perėmė laivyno kontrolę, bet ir atšaukė visus Britanijos laivus iš Vidužemio ir Baltijos.
3. Kalbama apie tai, jog mokyklinio amžiaus vaikų evakuacijos pratybos praėjo sėkmingai. Nors dar ne mokslo metai, vaikai turi laikytis mokyklose.
4. Reaguodamas į Rusijos ir Vokietijos sutarties pasirašymą, atsistatydino Japonijos Ministrų Kabinetas. Be abejo, Japonijos politika dabar taps probritiška.

[Punktai 1, 2, 3 ir 4 suskliausti, o prie jų yra „The Times", „New Chronicle" — abu 1939 08 29 — ir „Bournemouth Echo"[2], 1939 09 28; atskirai: „Daily Telegraph", 1939 08 29; taip pat radijas, data nenurodyta]

SOCIALINIAI

1. Privatūs automobilininkai keletą pastarųjų dienų dideliais kiekiais perka benziną. [Nėra nuorodos]

PARTIJOS POLITIKA

1. Leiboristų partija ir toliau atsisako valstybinių postų. Teigia, esą karo atveju leiboristų atstovai stotų į tarnybą, bet tik laikantis partijos nustatytų sąlygų, kurios tokios griežtos, kad nacionalinei Vyr-bei būtų veikiausiai nepriimtinos. [„News Chronicle"]

ĮVAIRŪS

1. Sprendžiant iš patikimos neoficialios informacijos, seras O. Mosley'is savo lytiniame gyvenime yra kraštutinis mazochistas. [Neoficialiai]

1. Nepaprastųjų įgaliojimų įstatymas; žr. 1939 08 28, paskutinis paragrafas.
2. Vietinis Ringvudo laikraštis. Orwellas bent jau nuo rugpjūčio 24 iki 31 buvo apsistojęs pas L. H. Myersą Ringvude. Kaip matyti iš jo dienoraščio, jis į Volingtoną grįžo rugsėjo 5, praėjus dviem dienoms po to, kai Britanija, atsakydama į rugsėjo 1 Vokietijos invaziją į Lenkiją, paskelbė karą. Galimas dalykas, jis rugsėjo 1 arba 2 nuvyko į Grinvičą, kur neabejotinai buvo rugsėjo 3; žr. „Įvykiai", 1939 08 28; 1. Būtent Myersas ir suteikė paskolą (skyrė kaip dovaną), leidusią Orwellams 1938–1939 žiemą praleisti Prancūzijos Maroke. Orwellas nežinojo, kas buvo jo geradarys iki 1946-ųjų, kai po Myerso mirties buvo praėję dveji metai, ir jis sumokėjo pirmąją įmoką, grąžindamas tai, kas, jo manymu, buvo skola. Pinigus jis nusiuntė Dorothy'ei Plowman, kuri atliko tarpininkės vaidmenį; žr. Orwello laišką, rašytą jai 1946 vasario 19 (*CW*, XVIII, p. 115–116).

1939 08 30:

UŽSIENIO IR BENDRI

Iš esmės nieko nauja. Komunikacija vyksta be perstogės, tačiau Ministrų Kabinetas nieko neatskleidžia. Parlamentas paskelbė pertrauką. Belgų karalius siūlosi tarpininkauti, lenkai jo pasiūlymą priima, vokiečiai išreiškia savo palankumą, o tuo tarpu kariuomenė žygiuoja toliau, pažeisdama valstybės sieną. Rumunija stiprina savo sieną su Rusija. Pasakojama, kad 200 000–300 000 rusų kareivių žygiuoja Vakarų sienos kryptimi.

Sovietų Parlamentas neratifikuos sutarties iki savaitės pabaigos, matyt, todėl, kad pasikeitus aplinkybėms norima pateikti kitokią jos interpretaciją. Jie

vis dar turi galimybę, esant būtinybei, jos neratifikuoti ir taip pademonstruoti sovietinę demokratiją.

Haroldas Nicolsonas[1] tvirtina, esą S.S.R.S. karo atveju negalėtų aprūpinti Vokietijos dideliu kiekiu naftos. Netiesioginė informacija, gauta per „Stock Exchange"*, byloja apie tai, kad prieš 3 dienas Ministrų Kabinetas buvo tikras, jog Hitleris negalįs imtis karo veiksmų. Kita vertus, L. M[yersas] teigia, kad prieš kelias savaites W. Churchillis išreiškęs jam savo itin pesimistinį požiūrį, pagrįstą pokalbiais su Vokietijos generolais. [„The Times"; „News Chronicle"; „Daily Mirror"; data nenurodoma, radijas; *neoficialiai]

SOCIALINIAI

1. Savaitės pertraukai Parlamento darbe pritarta be prieštaravimų. [„The Times"]

1. Haroldas Nicolsonas (1886–1968, riteris nuo 1953), diplomatas (iki 1929), biografas, romanistas, Parlamento narys 1935–1945. Jo *Diaries and Letters* (redaguota jo sūnaus, Nigelo Nicolsono, 3 tomai, 1966–1968) leidžia pažvelgti į ketvirto dešimtmečio politinį gyvenimą. A. J. P. Taylor savo knygoje *English History 1914–1945* aprašo audrą, kilusią po Chamberlaino pranešimo Rūmuose 1938 rugsėjo 28 apie tai, kad Hitleris sutiko dalyvauti keturių šalių konferencijoje Miunchene: „Nariai atsistojo, džiūgaudami ir raudodami. Attlee'is [leiboristų vadovas], liberalų vadovas Sinclairas ir Maxtonas iš I.L.P. šlovino Chamberlaino misiją. Prieš ją griežtai pasisakė tik Gallacheras, komunistas." Paraštėje jis klausia: „Kas liko sėdėti?" Be abejo, Gallacheras ir, cituodamas R. W. Setoną-Watsoną, jis prideda Churchillį, Edeną ir Amery'į. Cituojamas ir dar vienas šaltinis, J. W. Wheeleris-Bennettas: „Nepaisant jį apsupusių narių grasinimų, sėdėti liko ir Haroldas Nicolsonas." Pasak Tayloro, Nicolsonas prisiminė, kad kitą dieną vieno Parlamento nario, konservatoriaus, buvęs subartas dėl to, jog liko sėdėti. Nicolsonas, 1931 įstojęs į Mosley'io Naująją partiją, o kitais metais, susikūrus Britanijos fašistų sąjungai, iš jos išstojęs, buvo Vyriausybės narys, atstovavęs Nacionalleiboristų partijai. („Pelican", peržiūrėtas ir pataisytas leidimas, 1970, p. 525)

N

1939 08 31: Ringvudas (Hantsas). *1939 08 24–29.* Karšta. Vakar ir šiandien ganėtinai smarkiai lijo. Gervuogės šiame rajone jau sirpsta. Žuvys ima būriuotis. Anksti rytais tvyro labai tirštas rūkas.

I

1939 08 31:

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Jokių konkrečių naujienų. Lenkija pašaukė į karo tarnybą dar daugiau rezervininkų, tačiau tai dar ne visuotinė mobilizacija. Vokietija tęsia Slovakijos okupaciją, o 300 000 karių, kaip teigiama, šiuo metu užima strategiškai svarbias pozicijas pasienyje su Lenkija. Hitleris sudarė jam artimų 6 asmenų Vyriausybę ir neįtraukė į ją Ribbentropo.

Iš Paryžiaus jau evakuota 16 000 vaikų. Manoma, kad greitu laiku prasidės Londono vaikų evakuacija. Šiaip ar taip, apie Rusijos ir Vokietijos sutartį nėra jokių žinių. Iš tų menkų dabar pastebimų požymių galima daryti išvadą, kad sutartis bus ratifikuota. Teigiama, jog vokiečiai truputį mažiau persekioja žydus, o iš Niujorko pasaulinės mugės sovietų paviljono pašalin-

tas priešiškas Vokietijai filmas. Pranešama, kad Vorošilovas[1] pareiškęs, jog S.S.R.S. parems Lenkiją ginklais. [„Daily Telegraph"; „News Chronicle"; „Daily Mirror"]

SOCIALINIAI

1. Seras J. Andersonas[2] kreipiasi į visuomenę, prašydamas nepirkti papildomų maisto atsargų, o išlaikyti tai, ką jie jau turi, ir kartu pareiškia, kad maisto tikrai netrūksta. [„Daily Telegraph"]
2. A.E.U.[3] jau sutinka su darbo jėgos kvalifikacijos mažinimu. [„Daily Telegraph"]

PARTIJOS POLITIKA

1. E[ileenos] pasakojimas apie Haidparke girdėtas kalbas perša mintį, kad Komunistų partija krypsta labiau į kairę, tačiau nelabai nusiteikusi gvildenti Rusijos ir Vokietijos sutarties klausimą. Oratorius (Tedas Bramley'is) tvirtino, kad prieš N. Į. įstatymą balsavo šie Parlamento nariai: Gallacheras, Wilkinson ir A. Bevanas, taip pat dar vienas[4]. (Iš tikrųjų, tai buvo Maxtonas, Lansbury'is, C. Wilsonas ir dar vienas.) [Neoficialiai]

1. Klimentijus Vorošilovas (1881–1969), Sovietų Sąjungos maršalas, Gynybos reikalų liaudies komisaras 1925–1940, SSRS prezidentas [t. y. Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo pirmininkas — red. past.] 1953–1960. Jis buvo vienas iš Leningrado gynybos organizatorių per 900 dienų, nuo 1941 rugsėjo iki 1944 sausio, vykusią jo apsaustį.
2. Johnas Andersonas (1882–1958, vikontas nuo 1952), Parlamento narys, atstovavęs Škotijos universitetams 1938–1950. (Tuo metu keletą Parlamento narių tiesiogiai rinkdavo universitetai.) 1938 lapkritį Chamberlaino paskirtas Valstybės antspaudo saugotoju, atsakingu taip pat už žmonių resursus ir civilinę saugą. Buvo priešlėktuvinės slėptuvės, kurią vėliau imta vadinti „Andersonu", iniciatorius. Jas įrengdavo sode už namo. Karui įsiliepsnojant, paskirtas vidaus reikalų ministru ir valstybės vidaus saugumo ministru, vėliau, 1940–1943, ėjo Tarybos lordo pirmininko, o 1943–1945 — iždo kanclerio pareigas. Orwellas yra pastebėjęs, kad „daugybė tūkstančių Ist Endo gyventojų [besislepiančių „Andersonuose"] negalėjo nė trumpam atsikratyti seru Johnu Andersonu" (*The Lion and the Unicorn*, žr. *CW*, XII, p. 416). Slėptuvės galėjo būti ypač nepatogios, be to, jos lengvai užtvindavo. 1940 rugsėjo 3 Churhillis rašė Andersonui, jog „reikia įdėti daug pastangų, padedant žmonėms nusausinti jų „Andersono" slėptuves, garsinančias jūsų vardą..." (*The Second World War*, I, p. 313).
3. Jungtinė inžinierių profesinė sąjunga (*Amalgamated Engineering Union*).
4. Žr. „Įvykiai", 1939 08 28, paskutinė pastraipa.

1939 09 01:

Širyt prasidėjo invazija į Lenkiją. Bombarduota Varšuva. Anglijoje paskelbta visuotinė mobilizacija, Prancūzijoje irgi, taip pat karo padėtis. [Radijas]

UŽSIENIO IR BENDRI

1. Lenkijai Hitlerio iškeltos sąlygos apima Dancigo grąžinimą ir plebiscito koridoriaus klausimu[1] surengimą po 1 metų pagal 1918 m. surašymo duomenis. Sąlygos pateiktos tokiu nepalankiu metu, tarytum ieškant kvailių, mat atsakymas turėjo būti duotas iki 1939 08 30 nakties, ir H.[2] tvirtina, esą jos jau atmestos. [„Daily Telegraph"]
2. Į kariuomenę pašaukti laivyno, armijos ir R.A.F. rezervininkai. Šiandien

prasideda vaikų etc. evakuacija, apimsianti 3 mln žmonių ir, kaip tikimasi, vyksianti 3 dienas. [Radijas, data nenurodoma]

3. Rusijos ir Vokietijos sutartis ratifikuota. Rusijos ginkluotosios pajėgos bus stiprinamos toliau. Iš Vorošilovo kalbos galima spręsti, kad Rusijos ir Vokietijos aljanso klausimas nebuvo svarstomas. [„Daily Express"]
4. Iš Berlyno pranešama, kad tikimasi trumpam sulaukti Rusijos karinės delegacijos. [„Daily Telegraph"]

1. Lenkijos koridorius, 1919–1939 teikęs Lenkijai prieigą prie Baltijos jūros; jis atskyrė Rytų Prūsiją nuo likusios Vokietijos ir, taip pat kaip Dancigas, buvo trinties priežastis, be to, pasitarnavo kaip pretekstas karui sukelti.
2. Hitleris.

1939 09 03 (Grinvičas):

Ir vėl keliauju etc. Šiandien užversiu šį dienoraštį, ir tai bus prieškarinių įvykių dienoraštis.

Karo padėtis aiškiai paskelbta nuo 11 val. ryto. Iš Vokietijos vyr-bės negauta jokio atsakymo į reikalavimą evakuoti Lenkijos teritoriją. Italijos vyr-bė sumojo pasiūlyti kažką panašaus į konferenciją paskutinę akimirką nesutarimams išspręsti, o tai kai kuriuos laikraščius paskatino dar šįryt suabejoti, nors ir silpnai, ar karas iš tikrųjų kils. Daladieras dėkingai atsiliepė apie šią Italijos „kilniadvasišką pastangą", į kurią atsižvelgiant reikėtų gerbti Italijos neutralitetą.

Kol kas nėra jokių konkrečių žinių apie tai, kokios karinės operacijos iš tikrųjų vykdomos. Vokiečiai užėmė Dancigą ir šiuo metu iš 4 pozicijų — šiaurėje ir pietuose — atakuoja koridorių. Visa kita tėra tik įprasti pareiškimai ir priešpriešiniai pareiškimai apie oro antskrydžius, numuštų orlaivių skaičių etc. Iš pareiškimų „Sunday Express" ir kituose laikraščiuose akivaizdžiai matyti, kad pirmas mėginimas užimti Varšuvą buvo nesėkmingas ir įžengti į miesto gilumą nepavyko. Iš Vaterlo nuolat išvyksta kariniai daliniai su visa amunicija, tačiau dar neypatingai dideliais kiekiais. Šįryt, iškart po karo padėties paskelbimo, buvo surengtos oro pavojaus pratybos. Regis, praėjo patenkinamai, nors daugelis patikėjo, kad tai yra tikras antskrydis. Jau įrengta daug viešų priešlėktuvinių slėptuvių, nors didžiuma jų bus užbaigta ryt arba poryt. Dujokaukės dalijamos nemokamai, ir žmonės, regis, vertina jas labai rimtai. Savanorių ugniagesių brigados etc. visiškai pasirengusios ir atrodo kvalifikuotos. Policija nuo dabar dėvi plieninius šalmus. Panikos nėra, tačiau, kita vertus, nematyti ir entuziazmo, o ir suinteresuotumo, tiesą sakant, ne kažin kiek. Priešlėktuvinės aerostatų užtvaros[1] visiškai dengia Londoną, todėl akivaizdu, kad praskristi pažeme visiškai neįmanoma. Šviesa naktimis maskuojama beveik visiškai, tačiau jie yra numatę labai griežtas bausmes už pažeidimus. Evakuacija, apimanti 3 mln

žmonių (vien tik iš Londono — daugiau kaip 1 mln), vyksta visu tempu. Dėl to kilo geležinkelio transporto nesklandumų.

Churchillis ir Edenas ateina į Ministrų Kabinetą. Leiboristai šiuo metu atsisako tarnybos. Parlamento nariai leiboristai įnirtingai reiškia savo lojalumą, tačiau kairiosios spaudos tonas labai gižus, mat jie neabejotinai supranta, kad vėjas pučia jau nebe į jų bures. Polemika dėl Rusijos ir Vokietijos sutarties tam tikru lygiu tęsiasi. Visi „Reynolds's"[2] spausdinami laiškai liaupsina paktą, bet pabrėžia jau ne „taikos žingsnį", o S.S.R.S. savigynos veiksmą. „Action" (1939 09 02) vis dar agituoja prieš karą. Kol kas jokių baisių istorijų, nei rėksmingų propagandinių plakatų. K. R. įstatymas[3] saisto visus vyrus nuo 18 iki 41 metų. Vis dėlto yra aišku, kad jiems kol kas nereikia daugybės žmonių, o įstatymas priimtas dėl to, kad jie galėtų pasirinkti tuos, kurie jiems bus reikalingi, ir dar dėl to, kad vėliau, reikalui esant, priverstų vykdyti būtinąją darbo prievolę

1. Priešlėktuvinės aerostatų užtvaros buvo vienas iš priešlėktuvinės gynybos metodų. Aerostatai būdavo pripučiami, nepilotuojami ir trosais laikomi tokiame aukštyje, kad bombarduoti pikiruojant pažeme būdavo neįmanoma.
2. „Reynold's News" įkurtas 1850 gegužės 5. Tai buvo populiarus socialistinės pakraipos savaitraštis, kuris išeidavo sekmadieniais. 1944 rugpjūčio 20 buvo sujungtas su „Sunday Citizen", paliktas pastarasis pavadinimas. „Citizen" leidyba nutraukta 1967 birželio 18.
3. Karinio rengimo įstatymas (*Military Training Act*).

Tuo Orwellas baigia prieškarinių įvykių aprašymą.
Toliau eina „Namų dienoraštis".

NAMŲ DIENORAŠTIS, II DALIES TĘSINYS

1939 m. rugsėjo 5 d.–1940 m. balandžio 29 d.

Išnašos numeruojamos toliau, laikantis šios dienoraščio dalies išnašų numeracijos tvarkos, nuo 1939 m. gegužės 27 d.

N

1939 09 05: Dėl kelionių ten ir atgal, taip pat dėl karo etc. sukeltų nepatogumų negalėjau tęsti dienoraščio. Dažniausiai buvo karšta ir ramu. 1939 09 02 naktį kilo didžiulė audra, kuri truko kone visą naktį.

Po 10 dienų grįžęs į Volingtoną, radau baisias piktžoles. Gražios ropės, o kai kurios morkos užaugusios labai didelės. Ganėtinai geros ir vijoklinės pupelės. Paskiausiai pasėti žirniai užderėjo ne per geriausiai. Yra aguročių. Vienas moliūgas maždaug biliardo rutulio dydžio. „Grenadieriai" obuoliai beveik prinokę. Prinoko aitriosios ir laukinės slyvos. Sudygo visos žieminės daržovės. Ankstyvosios bulvės prastokos, vos po 5–6 bulves iš kero, tačiau vėliau sodintosios, regis, turėtų būti neblogos. Svogūnai neblogi. Visos salotos brandina sėklas. Gėlės daigyne (2 rūšių smalkos, gvazdikai — šiurpiai ir raudonieji) auga puikiai. Aukštosios piliarožės ir medetkos beveik nužydėjusios. Vėl pražydo rožės (ne vijoklinės). Pentiniai ganėtinai gražūs. Bergamotė nužydėjo, flioksai bebaigią žydėti. Jurginai visiškai sužydėjo. Žydi keletas astrų. Žolė per 10 dienų labai išstypo.

Atrodo, vištos nuo 1939 08 24 (ie. 12 dienų) padėjo tik 85 kiaušinius, dauguma jų dideli. Visos senesnės vištos šeriasi. Ožkos savaitę mito vien tik ganyklos žole, nes „Clarke's" praėjusią savaitę nepristatė grūdų, bet vis dėlto jos sveikos, o ir pieno duoda pakankamai.

N

1939 09 06: Labai karšta. Roviau vijoklines pupeles, kasiau lysvę, kurioje auginsiu pavasarinius kopūstus. Skabiau šoninius pomidorų ūglius. Iš pastarųjų nieko gero. Vien lapai ir koteliai, patys augalai tokie aukšti, kad beveik neįmanoma išlaikyti jų stačių, ir tik vienas kitas menkas pomidoras (noksta vienas ar du). Galimas dalykas, per daug gyvulių mėšlo ir nepakankamai šviesos.

10 kiaušinių.

N

1939 09 07: Itin karšta. Pradėjau ravėti brokolius, sukasiau žemę tarp jų. Iškirtau dilgėles po obelimi ir apdorojau 1 sv natrio chlorato tirpalu. Daugybė obuolių, bet jie nei labai geri, nei dideli, daugokai jų nupurtė vėjas. Iš krituolių išviriau 2–3 sv obuolių marmelado.

8 kiaušiniai (1 mažas).

Užmiršau paminėti, kad Ringvude kelis kartus mačiau dideliais pulkais skraidančius dagilius, vienąsyk jų buvo daugiau kaip 30.

NB. suskaičiavus pirmosiomis šios savaitės dienomis padėtus kiaušinius, būtų daugmaž 7 per dieną, o mums išvykus vištos per 12 dienų padėjo 85.

N

1939 09 08: Karšta. Gervuogės dar neprisirpo. Iškasiau likusias ankstyvąsias bulves, kurios labai prastos, vos po maždaug 5 bulves iš kero.

8 kiaušiniai.

[*Laikraščio iškarpos:* „Ožkenos apdorojimas“[12], „Nepasiekiamų vaisių skynimas“]

12. *„Ožkenos apdorojimas“*: Orwellas galėjo ypač domėtis šiuo klausimu, atsižvelgiant į jo pasakojimą apie Flory'io nelaimingai pasibaigusias pastangas parūpinti Elizabethai Lackersteen leopardo kailį; žr. *Burmese days* (CW, II, p. 226–227). Vėliau, būdamas Džuroje, jis sėkmingai raugs kailius.

N

1939 09 09: Labai karšta. Sukasiau trečią žirnių sklypelį, paskui perkasiau žemę. Raudonosios erkės vėl labai įkyrios. Šeriasi dauguma leghornų, o Rodo salos vištos ne per labiausiai. Pastebėjau, kad tokiu oru paukščių apetitas labai sumažėja, taip pat ir ožkų, nors jos ir negeria daug.

11 kiaušinių. Pardaviau 35, po 3/- už dvi dešimtis. Iš viso šią savaitę: 58.

[*Laikraščio iškarpa:* „Lesinimas namie užaugintais pašarais“.]

N

1939 09 10: Apyšiltė, bet apniukusi diena. Iškasiau 2 vagas, kuriose auga 'King Edward' bulvės (iš tiesų, didžioji dalis jų ne 'K. E.', o kažkurios kitos paplitusios veislės, gal 'Great Scott'). Ir šios labai menkos, nors geresnės už ankstyvąsias. Geriausias keras buvo su 16 didokų bulvių, o vidurkis — 8. Daugybę jų teko išmesti, mat buvo minkštos. Visi skundžiasi tuo pačiu, vadinasi, čia plinta kažkokia liga. Ant pirmojo aguročių krūmelio užderėjo didelis derlius. 2 ar 3 mes jau nuskynėme, bet ant jo užaugę dar 4 didoki aguročiai, o kiti dar auga. Pagaliau ėmė sparčiai augti moliūgas, taigi turėtų suspėti iki šalnų užaugti normalaus dydžio.

8 kiaušiniai.

NB., jog M[urielė] apie 8-ą ir 9-ą, sprendžiant iš požymių, vėl rujojo, taigi apie 30-ą turėtų pasikartoti.

N

1939 09 11: Truputį mažiau šilumos, apsiniaukę, temstant iškrito keli lietaus lašai. Praėjusią naktį lijo, bet žemėje nematyti jokio skirtumo.

Ravėjau svogūnus. Po 2–3 savaičių juos jau bus galima rauti, tačiau jie dar nėra geri. Natrio chloratu laisčiau dilgėles po riešutmedžiu. Priskyniau 1 sv aitriųjų slyvų ir 3¼ laukinių. Iš aitriųjų išėjo kone 2 sv džemo, vadinasi, iš lau-

kinių turėtų būti 5 arba 6. Iš 2 vagų bulvių prikasiau 3 nedidelius maišus, manyčiau, turėtų būti 50 arba 60 sv, bet ne daugiau, taigi, jei vėlyvosios bus tokios pat prastos, mes turėsime ne daugiau kaip dar 300 sv, kurių toli gražu nepakaks.

Atrinkau 2 vištas nukirsti (senąjį lengvąjį saseksą ir kitą, išvedžiojusią antrąją viščiukų vadą), ryt keliausiu į turgų.

Ant telegrafo laidų ima būriuotis blezdingos.

9 kiaušiniai.

N

1939 09 12: Vėsu (pakankamai, kad reikėtų užkurti ugnį), apsiniaukę ir vėjuota. Vakare šiek tiek lynojo. Pradėjau valyti vėlyvąsias bulves, nukirtau bulvienojus, kad galėčiau kasti. Šiaip ar taip, jos dar gali likti žemėje porą savaičių, kol sukietės žievelė. Titley'io pavasariniai kopūstai dar per maži, kad juos būtų galima persodinti, bet po dviejų savaičių, taigi apie 1939 09 25[13], bus tinkami. Vietos turėtų užtekti 6 arba 7 eilėms, ie. 100–150 augalų. Iš laukinių slyvų išvirėme tik 4 sv džemo.

Pardaviau dvi senas nupeštas vištas, 6/6 už dvi, ie. apytikriai 7/6, neatskaičiavus komisinio mokesčio.

Šįryt mačiau skrendant slankas, buvau tikras, kad tai jos. Tikriausiai būriuojasi migracijai. Maždaug 8.30 praskrido koks tuzinas paukščių, ir aš, išvydęs jų ilgus snapus ir formą, iš pradžių pamaniau, jog tai žiurliai, kurių čia niekada neteko pastebėti. Vis dėlto jie buvo truputį mažesni už žiurlius ir skrido šiek tiek per greitai. Praskridę kiek toliau, jie, kaip būdinga žiurliams, įstrižai nėrė žemyn, ir aš supratau, kas tai per paukščiai. Tačiau vis dar kirba abejonė — ne dėl to, kad drauge skrido tuzinas jų, o kad jie tokie ankstyvi. Kiti, kuriuos man yra tekę matyti atskrendančius į Safolko pakrantę, pasirodydavo spalį.

NB. kasant vėlyvąsias bulves, palikti sėklai (apie 28 sv).

9 kiaušiniai. (Nebevedu atskiro jauniklių vištų kiaušinių sąrašo, mat jie jau šiek tiek didesni, ir parduodu juos už tą pačią kainą. Titley'is sako, kad Mossai jam moka po 3/4 už dvi dešimtis.)

13. *1939 09 25*: data turbūt pabraukta priminimui. Iki dienoraščio įrašo apie šešiasdešimties pavasarinių kopūstų sodinimą, datuoto rugsėjo 28, Orwellas buvo dešimtį dienų išvykęs.

N

1939 09 13: Rytas apniukęs, saulėti lopinėliai popiet, o paskui trumpai dulksnojo. Išvaliau bulvių sklypą, pradėjau kasti nedidelį plotelį šalia pomidorų. Vienas kitas gaidžiukas jau beveik tokio dydžio, kad būtų galima nešti į turgų.

7 kiaušiniai. Pardaviau 30 po 3/- už dvidešimt.

N

1939 09 14: Debesuota, nedidelė dulksna, bet pakankamai šilta. Sukasiau sklypelį prie pomidorų. Nukasiau pirmą 'Red King' eilę, kadangi visą šį sklypą reikės kalkinti, todėl paprasčiau vienu metu nukasti visas bulves. Jos prastos, tačiau

šiek tiek geresnės už 'K. Edwards', ir buvo tik viena ar dvi supuvusios. Ketinu išrauti pomidorus, nes jie vis tiek nueis perniek. Sutariau parduoti visas vištas, nes akivaizdu, jog atvykti čionai galėsime tik savaitgaliais, todėl nėra galimybių ilgiau laikyti naminius gyvūnus. Turbūt padovanosiu ožkas ponui N.[14].

8 kiaušiniai.

14. *ponui N.*.: tikriausiai ponas Nichollsas, „nustekento seno klipatos", kurį mini Orwellas, šeimininkas; žr. „Dienoraštis", II dalis; 1 pradžioje.

N

1939 09 15: Lietinga su pragiedruliais ir vėjo gūsiais diena.

Nukasiau 'Red King' likutį. Labai prastos. Vertinant iš akies, manyčiau, kad ne daugiau kaip 300 sv (10 vagų — 200 kerų). Išroviau pomidorus. Apkarpiau — labai drastiškai — artimesniąją aviečių eilę, kurią dar tikriausiai verta palikti, o po kurio laiko gausiai patręšiu, nes manau, jog iš šios eilės dar galima kažko tikėtis. Kitą eilę turbūt išrausiu. Pradėjau kasti žemę šalia aviečių. Išviriau 2 sv gervuogių džemo iš maždaug 2 sv gervuogių (sodo), pirktų iš ponios Hollingsworth už 6 p. Buvau pamiršęs, kad nuskyniau obuolius nuo „grenadieriaus", kuriam, mano manymu, 5 metai. 22 obuoliai, sveriantys 7½ sv. Dauguma obuolių ant senosios obelies pūva, tačiau kai kurie iš jų turėtų būti sveiki.

8 kiaušiniai.

N

1939 09 16: Vėsus, ūkanotas rytas, saulėta, bet ne per šilta diena, o vakarop praėjo liūtis.

Nurinkau ir sudeginau paskutines žirnių virkščias, sukasiau šį sklypelį. Paruošiau parduoti 8 kovo mėn. vištaites po 5/6 už paukštį (už jas mokėjau po 4/6).

11 kiaušinių. Pardaviau 1 dvidešimtinę už 3/-. Iš viso šią savaitę: 60.

N

1939 09 17: Vėjuota. Bulves supyliau į maišus, aiškiai 300 sv. Dygstančius brokolius apibarsčiau nedideliu kiekiu medžio anglies pelenų. Sutariau dėl ožkų perleidimo. Priskyniau daugmaž 2 sv gervuogių.

6 kiaušiniai.

N

1939 09 28: Kadangi buvau išvykęs[15], neturėjau galimybės tęsti dienoraščio. Vis dėlto kiaušiniai įtraukti į vištų žurnalą, nors man atrodo, kad dalis jų nebuvo įtraukta.

Rudeniui būdingas oras, išskyrus tai, kad pastaruoju metu rytai nebūna ūkanoti. Naktys labai giedros, labai daili dylanti mėnulio pilnatis. Gelsta kai kurie lapai.

Šiandien pasodinau 60 pavasarinių kopūstų. Mokėjau po 2 p už dvi dešimtis daigų. Toliau roviau gėles priekinėje lysvėje. Didžiausia problema yra logano

uogos tiesiai priešais tvorą, kuri, galimas dalykas, jau per sena, kad ją būtų galima judinti. Kai kurie stiebai išaugo iki 15 arba 20 pėdų. Astrai žydi, chrizantemos dar ne. Moliūgas maždaug futbolo kamuolio didumo, bet aš nerimauju, ar tik jis, užaugęs iki tokio dydžio, nepradės nokti, mat lapai jau pamažu keičiasi. Dauguma brokolių etc. sodinukų auga gerai. E[ileena] praėjusią savaitę juos patręšė superfosfatu. Pagaminau dar 3½ sv obuolių džemo.

Galų gale nusprendžiau neatsikratyti senomis vištomis. Sumažinsiu aptvarą, kuriame dabar laikau jaunesnes vištas, ir pavasarį, jei būsime čia, panaudosiu jį kaip vištidę perekšlėms (leghornams ir rodietėms). Kitą dalį galima sukasti bulvėms. Jei tikrai būsime čia, galėsime užsiimti triušių veisimu ir bitininkyste. Triušiai neturėtų būti normuojami. Mėsininkas teigia, kad paprastai žmonės nėra linkę pirkti naminius triušius maistui, tačiau pritrūkę mėsos ima mąstyti kitaip. Titley'is teigia, kad iš triušių labai gerai uždirbęs baigiantis pastarajam karui.

4 kiaušiniai! (Per savaitę, skaičiuojant ir šią dieną, padėti 36 kiaušiniai.)

Fieldas ir kiti vis dar veža šieną, kuris tik dabar buvo nušienautas, ir sako, jog jis tebeturi šiek tiek maistinės vertės.

15. *Kadangi buvau išvykęs*: nėra žinoma nei kur Orwellas buvo, nei ką jis veikė. Tačiau savo laiške Leonardui Moore'ui, datuotame 1939 spalio 6, užsimena, kad Eileena rado darbą vyriausybės raštinėje (Cenzūravimo skyriuje, Vaithole), ir priduria: „O man iki šiol nepavyko to padaryti" (žr. *CW*, XI, p. 411). Rugsėjo 9 jis buvo siūlęs savo paslaugas, organizuojant šalies gynybą, taigi tikriausiai ieškojo tokio darbo (žr. *CW*, XI, p. 410).

N

1939 09 29: Debesuota, bet nešalta. Naktimis ir iš pat ryto šiuo metu pakankamai šilta. Baigiau rauti gėles didžiojoje lysvėje, išroviau ir augusias priešais virtuvę. „Smallholder" pataria sėti pupas dabar, taip pat sodinti atskaloninius česnakus, taigi imsiuosi šito, jei tik turėsiu laiko.

6 kiaušiniai.

Sudėjau obuolius, kad išmirktų obuolių vynui.

N

1939 09 30: Giedra, ramu, gana šilta. Toliau švarinuosi ir priėjau beveik iki pinučių. Pastebėjau, jog baltoji vijoklinė rožė tai vienur, tai kitur išleido ataugas. Visus brokolius patręšiau potašo nitratu. Toliau skyniau obuolius. Ant medžio dar yra apie 10–15 sv, tačiau nežinau, kiek jų išsilaikys. Bandau išlaikyti tik didžiuosius.

5 kiaušiniai. Pardaviau 15 po 3/- už dvidešimt. (15 pardaviau ir trečiadienį.) Iš viso per savaitę: 47. Tai tikriausiai šių metų nedėslumo rekordas.

N

1939 10 01: Giedra, gan vėsu. Pagaminau dar 2 sv obuolių džemo. Paskyniau šiek tiek gervuogių, bet neturėjau laiko nueiti iki geresnių vietų. Vėl skyniau obuolius. Didelių liko jau ne per daugiausia. 10–15 svarų sudėjau ant lentynos, kurią

pridengiau maišu, norėdamas apsaugoti nuo saulės, vildamasis, kad galbūt išsilaikys mėnesį ar du.

5 kiaušiniai.

N

1939 10 02: Giedra, ganėtinai šalta. Buko riešutai jau sunokę. Vakar mačiau nemažai jaunų fazanų, gerokai paaugusių.

Atrinkau du gaidžiukus, ryt nešiu į turgų, abu sveria apie 10 sv.

Toliau tvarkau lysves, priėjau iki pašiūrės. Ryt galėsiu baigti, tada iškratysiu mėšlą ir paliksiu kelioms dienoms, o jau paskui sukasiu.

4 kiaušiniai.

Išviriau svarą, o gal porą svarų gervuogių uogienės, bet ji išėjo pernelyg kieta.

N

1939 10 03: Graži ir vėsoka diena. Popiet iškrito keletas lietaus lašų. Baigiau tvarkyti daržą, persodinau keletą mažų augalėlių, kurie tik trukdė, taigi ryt galėsiu iškratyti mėšlą.

5 kiaušiniai. Už du gaidžiukus gavau 6/6 (ie. 7/- minus komisiniai). Tai sudaro daugmaž 8 p už sv.

[*Laikraščio iškarpa*: „Anglies briketų gamyba"[16]]

16. Per karą ir praėjus po karo nemažai laiko akmens anglies dažnai stigdavo. Orwellas bandė pasigaminti briketus; žr. Dienoraštį, 1939 10 06. Tam reikalui buvo galima nusipirkti šabloną, tačiau briketai, nors jų raudona liepsna atrodydavo jaukiai, išskirdavo gerokai mažiau šilumos negu pačios prasčiausios kokybės anglys.

N

1939 10 04: Gerokai atšalo, smarkus vėjas. Šiandien skyniau pirmuosius subrendusius riešutus. Vis dėlto jų labai nedaug. Paskleidžiau mėšlą. Apkaupiau porus. Pavasariniai kopūstai dėl drėgmės trūkumo prigijo ne per geriausiai. Išroviau svogūnus, kurie labai skurdūs.

6 kiaušiniai. Pardaviau 14 po 3/- už dvidešimt.

Pagaminau apytikriai 3 sv obuolių su imbieru, bet man atrodo, kad pernelyg jaučiasi imbierai.

N

1939 10 05: Naktį truputį palijo, diena apsiniaukusi ir tvankoka. Kartą ar du silpnai palijo. Žemė vis dar perdžiūvusi per keletą colių. Sukasiau visą gėlyną, išskyrus mažąsias lysves. Kai žemė susigulės, bus galima sodinti naujas gėles.

N

1939 10 06: Naktį palijo šiek tiek daugiau, dar truputį šįryt. Protarpiais šviečia saulė, nėra šalta.

Nuroviau gėles darželyje. Pasodinau 2 eiles kopūstų (36 daigus). Paruošiau vietą agrastams persodinti (tai daryti kol kas ankstoka). Eksperimentuodamas

padariau keletą briketų iš anglies dulkių ir molio. Jei pavyks, padarysiu šabloną ir rėtį, kad galėčiau gaminti juos masiškai. Akivaizdu, kad labai svarbu naudoti tik geras dulkes, be to, reikalinga metalinė talpykla maišymui.

Šįvakar aptikau kažkokį fosforescuojantį kirmį arba šimtakojį, nieko panašaus anksčiau nebuvo tekę matyti nei girdėti. Eidamas į pievelę, pastebėjau fosforescenciją, taip pat ir tai, kad nuo jos sklinda vis didėjantis ruoželis. Pamaniau, tai koks nors žibukas, nors niekada nebuvau matęs, kad žibukas paliktų paskui save fosforescenciją. Atidžiau patyrinėjęs su elektriniu žibintuvėliu, supratau, kad tai esąs ilgas ir labai plonas, į kirminą panašus padaras su daugybe plonyčių kojelių iš abiejų pusių ir dviem tartum čiuptuvėliais ant galvos. Ilgis daugmaž 1¼". Bandžiau sugauti jį ir uždaryti į mėgintuvėlį, deja, jo fosforescencija greit išnyko.

5 kiaušiniai.

Priešpriešiais esančiame lape:

blyškiai geltonas, labai judrus (kojos santykinai plonesnės už šias)

N

1939 10 07: Ūkanota, ramu. Vos keletas lietaus lašų. Bukmedžio riešutai jau subrendę. Nulupau nuo didoko aguročio (apytikriai 18" ilgio) žievę ir pastebėjau, kad iš jo teliko apie 2½ sv minkštimo. Pirkau „Adco", 2/3 už 7 sv, kurių, kaip teigiama, turėtų užtekti 7 cnt komposto pagaminti. Tačiau atrodo, kad tarp atliekų neturėtų būti medienos, nei labai stambių šaknų. Ėmiau kasti negilią duobę kompostui. Briketai dega pakankamai gerai, naudojant juos kartu su anglimis, taigi reikės imtis tolesnės gamybos. Metodas jau aiškus: maišyti molį su vandeniu tol, kol jis suskystės, paskui sumaišyti su akmens anglies dulkėmis, naudojant tik tiek molio, kiek reikia dulkėms surišti, kad jos virstų kieta pasta. Šablonai turi būti labai tvirti, nes masę reikia kimšti jėga.

7 kiaušiniai. Pardaviau 15 po 3/- už dvi dešimtines. (NB. šiandien pradėjau naudoti naują „Calorgas" balioną.)

N

1939 10 08: Priskyniau apie 2½ sv gervuogių. Baigiau kasti duobę atliekoms, pirmus du sluoksnius apdorojau „Adco". Ūkanotas, tykus oras, šaltoka.

6 kiaušiniai.

N

1939 10 09: Iki maždaug 4 val. popiet beveik be pertraukos lijo, dažniausiai stipriai. Vėjas toks smarkus, kad išdraikė dalį rožių krūmų, o kai kuriuos brokolius kone pakėlė nuo žemės. Pastaruosius pririšau prie kuolų, o dirbti kažką daugiau lauke per šlapia.

5 kiaušiniai.

N

1939 10 10: Labai ramus, šiltas ir pakankamai saulėtas oras. Vakare nežymiai palynojo. Dirva labai permirkusi, vėjas išklibino daugelį chrizantemų. Kasiau vagą pupoms, tačiau paruošti žemę sėjai kol kas neįmanoma. Sklypelyje (už vijoklinių pupelių) pilna gražaus molio luitų. Išrankiojau dalį blogesnių, sumaišiau su smėliu ir medžio anglies pelenais. Sukroviau mėšlą į didesnį konteinerį, mat pirmasis bus reikalingas lapų humusui. Perkėliau vištidę. Sunešiau į vidų svogūnus, kurie ypač prasti, ir sukabinau juos džiūti. Vos 10 didelių ryšelių, iš kurių tikrai išsilaikys tik 3 arba 4. Surinkau graikinius riešutus, bet jų šiemet labai nedaug.

Vakar pagaminau 2 sv gervuogių džemo. Verta pažymėti, kad 2½ sv gervuogių = 2 pintos sulčių = 2 sv džemo (iš tiesų, truputį daugiau).

5 kiaušiniai.

N

1939 10 11: Ramu, saulėta ir palyginti šilta. Dirva kur kas sausesnė. Pasodinau į atvirą gruntą 10 darželinių katilėlių, apytikriai 20 šiurpinių gvazdikų, 20 raudonųjų gvazdikų, 25 smalkas (ryškiai raudonas). Tęsiu rytoj, jei nelis. Papildžiau komposto krūvą. Parėmiau keletą chrizantemų etc. T[itley'is] dar negavo baslių, todėl negali baigti aptvaro vištoms. Vakar nulaužiau kastuvo kotą, bet, regis, neįmanoma nusipirkti koto atskirai, be kastuvo. Viriau šiek tiek obuolių džemo, norėdamas pabandyti, tačiau neatrodo, kad būtų labai pavykęs. Iš viso pagaminau apie 25 sv džemo.

8 kiaušiniai. Pardaviau 25 po 3/- už dvidešimt.

N

1939 10 12: Puikus rudeniškas oras, kaip vakar. Pasodinau dar 25 smalkas, keletą piliarožių sodinukų, 20 pirktinių tulpių svogūnėlių (2 juodus) ir apie 15 mūsų, maždaug 30 gelsvųjų narcizų, kai kurie pastaryjų yra pirkti, kai kurie mūsų. Nupjausčiau aguročių lapus, kad šie bręstų. Palikau po vieną ant kiekvieno augalo, o vienas jų labai didelis.

8 kiaušiniai.

N

1939 10 13: Ūkanota, bet nešalta. Dalis kregždžių vis dar čia, skraido labai aukštai. Pjoviau žolę pievelėje. Nepasakyčiau, kad sekėsi labai gerai, nes ji ir vėl gerokai ūgtelėjusi, tačiau tai tikriausiai jau paskutinis sykis šiais metais. Daugiau darbų gėlyne nebeliko, išskyrus nedidelį plotelį šalia pinučių, be to, dar reikėtų apkirpti žolės galus ir padaryti takelius, tačiau negaliu to imtis, pirmiau nesutaisęs kastuvo. Išvaliau sklypelį, kuriame auga rabarbarai, greitai galėsiu sukasti. Visus brokolius patręšiau superfosfatu. Tai paskutinis jų tręšimas. Galima pjauti kai kuriuos garbanotuosius kopūstus, užaugę ir keli briuseliniai kopūstai, deja, pirmieji atrodo labai blogai. Pasodinau du tuzinus snieguolių svogūnų. Dalį vištų

mėšlo sumečiau į pašiūrę, kad išdžiūtų. Išbandžiau anglies dulkių ir arbatos tirščių popieriniame maišelyje mišinį, — šiaip ar taip, jis vis tiek sudegs, — todėl tam reikalui paliksiu ir pakuotes nuo cukraus.

5 kiaušiniai (1 dvigubas).

N

1939 10 14: Visą naktį ir rytą pliaupė stipri liūtis. Po pietų truputį pragiedrėjo. Ėmiau kasti žemę šalia rabarbarų, mat nuveikti lauke ką nors daugiau neįmanoma.

5 kiaušiniai. Pardaviau 15 po 3/- už dvidešimt. Iš viso šią savaitę 42.

N

1939 10 15: Visą dieną be paliovos, dažniausiai smarkiai, lyja. Lauke neįmanoma dirbti.

8 kiaušiniai.

N

1939 10 16: Saulėta, labai tyku, pakankamai šilta. Manau, praėjusią naktį buvo silpna šalna. Vakar vakare vėl mačiau baltą pelėdą. Patręšiau kalkėmis tuščią sklypelį, esantį arčiausiai aviečių. Kadangi ketinu jame auginti šakniavaisius, jo nereikės tręšti. Sukasiau dar šiek tiek žemės greta rabarbarų. Dirvožemis daugokai įmirkęs, todėl sukasus reikėtų kalkiuoti. Išpjoviau vijoklines pupeles, komposto krūvą papildydamas dar vienu sluoksniu. Toliau formavau takelį per sodą.

Pardaviau 4 gaidžiukus už 9/-; varginga suma, bet ir jie labai maži.

N

1939 10 17: Ramus, palyginti giedras, nešaltas oras. Nuvykau į Boldoką, pirkau kapliuką, 6/-. Taip pat truputį naftalino° [Orwellas: „napthaline"], sako, gerai padeda naikinant piktžoles, sumaišius su tokiu pat kiekiu kalkių. Išvaliau plotą, kuriame sodinsiu gervuoges. Visos vinkšnos jau geltonuoja, o bukmedžiai mažiau.

6 kiaušiniai.

N

1939 10 18: Šaltoka, kelis kartus nulijo šaltas lietus. Lauke ne kažin kiek įmanoma nuveikti. Išravėjau dalį tako, susmaigsčiau keletą kuolų gervuogėms. Reikėtų dar dviejų kuolų.

7 kiaušiniai. Pardaviau 20 po 3/- už dvidešimtinę.

N

1939 10 19: Lijo kone be pertrūkio iki pat vėlaus vakaro. Lauke neįmanoma nudirbti kažką daugiau. Šiek tiek kasiau rabarbarų lysvę, išravėjau likusią tako atkarpą, kurią, deja, galėsiu žvyruoti tik tada, kai turėsiu išdagų (anglies nevežė pastarąsias 10 dienų). Atlikau eksperimentą su kalkių ir naftalino° [Orwellas: „napthale-

ne“] mišiniu*, taip pat su smulkinta akmens druska — pasakoja, kad ir viena, ir kita gerai naikina piktžoles. Prie namų dažnai sukiojasi zylės. Pievoje augančiose vinkšnose kažkoks paukštis kasnakt skleidžia malkų pjovimą primenantį garsą. Nežinau, ar tai galėtų būti pelėdos.

Jei bus įmanoma, iki lapkričio pabaigos[17] reikėtų atlikti šiuos darbus:

Viela geriau aptverti vištų aptvarą.

Išrauti visas žoles iš naujo sklypo, dalį jo prijungti prie seno daržo.

Apdėti velėna, kad pūtų.

Stambiai sukasti naują sklypelį.

Persodinti visus vaiskrūmius.

Išvalyti ir sukasti tą vietą, kur iki šiol augo vaiskrūmiai.

Patręšti kalkėmis tuščią plotą, tuščią rabarbarų lysvės dalį ir sklypelį, kur iki šiol augo vaiskrūmiai.

Išvalyti po gyvatvore likusį plotą ir paruošti vietą vijoklinei rožei.

Išrauti didžiąją dalį chrizantemų, kai jos nuvys.

Išrauti jurginų šaknis ir sudėti jas saugoti.

Pasodinti askaloninius česnakus.

Pasėti pupas.

Pasodinti flioksus, astrus (jei ne per anksti).

Pasodinti rožes, vijoklinę rožę ir raktažoles. Persodinti bijūnus.

Persodinti obelį.

Įsigyti gervuogių ir jas pasodinti.

Pririnkti keletą maišų nukritusių lapų.

Išvalyti braškių ežią.

Tikriausiai taip pat[18]:

Sutvarkyti takus darže.

Paruošti naują lysvę prie vartų.

5 kiaušiniai.

17. *iki lapkričio pabaigos*: varnele buvo pažymėta viskas, išskyrus „Išvalyti ir sukasti tą vietą, kur iki šiol augo vaiskrūmiai“ ir „Pasėti pupas“, bet prie jų padėtas kryželis, o „ir sklypelį, kur iki šiol augo vaiskrūmiai“ bei „Pasodinti flioksus“ išvis nepažymėta.
18. *Tikriausiai taip pat*: du darbų pavadinimai nepažymėti nei varnele, nei kryželiu.

N

1939 10 20: Giedra, ramu, saulėta, bet ne itin šilta. Sukasiau rabarbarų ežią, paruošiau medinį inspektą medžių lapams, toliau tvarkiau taką, išroviau su šaknimis prancūziškas pupeles. T[itley'iui], negavusiam baslių, teks pirkti keletą metalinių.

5 kiaušiniai.

* T[itley'is] mano, kad tai per ilgesnį laiką tik padaugins piktžolių. Šiaip ar taip, kalbama, kad šis mišinys labai padeda atbaidant spragšius [Orwello pastaba].

N

1939 10 21: Labai gražus, vaiskus, tykus rudeniškas oras, lengva migla. Labai šaltas rytas ir vakaras. E[ileena], Lydia[19] ir aš priskynėme 4½ sv gervuogių. Riešutai atrodo jau subrendę ir nukritę. Dauguma ąžuolų geltoni, gudobelės ir uosiai meta lapus.

7 kiaušiniai. Pardaviau 15 po 3/-. Iš viso per savaitę: 41.

19. Lydia Jackson (née Jiburtovič, 1899–1983), baigė studijas Leningrado universitete, dirbo Šalpos draugijoje Maskvoje, paskui 1925 atvyko į Angliją. Ji neketino pasilikti visam laikui, bet 1929 ištekėjo už Mereditho Jacksono, Kembridžo universiteto teisės dėstytojo; išsiskyrė 1935. Ėmė studijuoti psichologiją Londono universiteto koledže (ten 1934 ir susitiko su Eileena, ir jiedvi tapo draugėmis); 1942 baigė studijas, o 1949 Oksfordo universitete jai buvo suteiktas filosofijos mokslų daktarės vardas. Vėliau dėstė psichologiją ir Elisavetos Fen pseudonimu 1951–1954 vertė Čechovo pjeses, kurias „Penguin" leidykla 1959 išleido vienu tomu. Savo knygoje *A Russian's England* (1976) ji išsamiai aprašo Eileeną, Volingtoną, taip pat Eileenos ir Orwello santykius. Eileena, dirbusi Londone ir savaitgaliais grįždavusi namo, tąsyk neabejotinai grįžo su Lydia. Spalio 21 buvo šeštadienis.

N

1939 10 22: Labai tirštas rūkas, nešalta, popiet trumpam išlindo saulė. Be vėjo. Išpyliau iš kai kurių maišų bulves ir apžiūrėjau. Paaiškėjo, kad dalis 'K. Edward' bulvių sugedusios, o 'Red King' — ne ar bent jau labai nedaug. Išmečiau blogąsias, susėmiau į naujus maišus, o krūvą apibarsčiau kalkėmis. Tikiuosi, to užteks, norint išvengti didesnių nuostolių. Į atvirą gruntą persodinau keletą aubrečių kuokštų. Nupjoviau jau nokstantį moliūgą. Vos 10 sv. T[itley'is] pardavinėja pirmarūšius kulinarinius (šiame krašte jie vadinami 'Meetrop' ar kažkaip panašiai — anksčiau šių obuolių nebuvau matęs) po 1 p už sv, žalius valgomus obuolius ('Blenheims') po 1½ sv. Šiandien nupjoviau pirmą garbanotąjį kopūstą. Susitariau su pieninininku, kad jis nupirks iš mūsų kiaušinius po 3/6 už dvidešimt, o ne po 3/-, kaip iki šiol mokėjo mėsininkas. T. teigia, kad turguje galima gauti po 3/8, tačiau pastaruoju atveju dar atskaitomi komisiniai.

6 kiaušiniai.

N

1939 10 23: Nėra šalta, pakankamai gražus oras, tik pavakare šiek tiek dulksnojo. Tvarkiau plotą tarp alpinariumo ir pinučių, paruošiau ežią įvairioms gėlėms, pasodinau joje 20 neužmirštuolių, paruošiau kitą ežią, vijoklinei rožei. Gėlyne beliko tik pasodinti gėles (flioksus etc.), kai jos bus tam tinkamos, užbaigti tvarkyti takelius ir galbūt dar kartą nupjauti žolę. Vakar pagaminau 2 sv obuolių džemo. Radau kelis kiaušinėlius, greičiausiai kirmino arba sraigės, daugmaž degtuko galvutės didumo, balkšvus, permatomus.

6 kiaušiniai.

N

1939 10 24: Pastarąją naktį akivaizdžiai smarkiai palijo. Šiandien debesuota, bet nešalta, po pietų buvo pasirodę keletas lietaus lašų. Lapai šiuo metu krenta labai sparčiai.

Šiandien vykau į Boldoką. Nusipirkau nedidelį rėtį (2/-). Neįmanoma gauti metalinių stulpų vieliniam tinklui tverti. Medienos rasti taip pat veik neįmanoma. Pavyko gauti 2 labai prastus 6 pėdų mietus vištų aptvaro vartų stulpams. Šįvakar juos įstatysiu, o ryt, jei nelis, aptversiu tinklu. Bandžiau pjauti žolę, tačiau dabar iš mašinos nėra jokios naudos. Teks palikti iki pavasario, o tada nušienausiu dalgiu. Ponas K[20] sutaisė kastuvą, pritaikęs lūžusios šakės kotą. Visai nebloga išeitis, tik kastuvas truputį per trumpas. Sumokėjau 1/-. Neįmanoma sėti pupų, nes žemė dar nėra tinkama. „Clarke's"[21] šiandien atsiuntė askaloninių česnakų, kuriuos pasodinsiu bandymui, kai tik turėsiu laiko. NB. jog 2 sv askaloninių česnakų = apytikriai 60 jų svogūnėlių (tarkime, 2 eilės). Šiuo metu žemoje vinkšnoje gyvena 2 liepsnotosios pelėdos, todėl paaiškėjo, kad tai jos skleidžia medžio pjaustymą pjūklu primenantį garsą. Manau, tai jos paprastai vadinamos spiegiančiomis pelėdomis, nes įprastos rudosios pelėdos ūbauja.

6 kiaušiniai. Vištas nuo šiandien ėmiau lesinti „Karswood'u"*. Taip pat duodu joms ir smulkintų kevalų.

20. *Ponas K.*: neidentifikuotas kaimynas.
21. *Clarke's*: prekiautojai lesalu naminiams paukščiams, patys jį ir gaminantys.

N

1939 10 25: Giedra, saulėta, šaltas vėjas. Ėmiau valyti tuščią žemės plotą tarp senojo daržo ir naujos lysvės. Sudeginau nedidelį kiekį šiukšlių. Kalkėmis patręšiau dar vieną rėžį, taip pat sklypelį rabarbarams, bet pastarajame jų nemaišiau su žeme. Pririnkau pirmą maišą lapų (buko). Pastebėjau, kad 2 dienas nežinia kur tupinėja viena ruda višta. Šįvakar radau jos gūžtą: 10 kiaušinių, 1 sudužęs. Surinkau kiaušinius, kurie dar, galimas dalykas, geri, neapvaisinti. Vakare ji vėl sugrįžo į tuščią gūžtą. Uždariau ją vištidėje, tikiuosi, per kelias dienas jai tai praeis. Ryte pakeičiau aptvaro tinklą. Stulpai vartams per trumpi, bet, jei pavyktų gauti medienos, galėčiau pailginti, pridurdamas prie jų. Vakar, kasdamas duobes stulpams, išvydau, kad kreida glūdi vos už maždaug 6" nuo paviršiaus, tačiau tikriausiai ne per visą sklypą.

4 kiaušiniai. Pardaviau 20 po 3/6 (pieninininkui).

N

1939 10 26: Pastarąją naktį buvo labai stipri balta šalna, pirmoji tokia šiais metais. Diena apniukusi, su trumpais pragiedruliais, ganėtinai šalta. Vanduo vištoms dubenyje šįryt buvo stipriai užšalęs. Pakeičiau jį, tačiau šįvakar pastebėjau, kad anas ledas dar ne visai ištirpęs. Jurginai iškart pajuodo, todėl baiminuosi, kad gali būti peršalę aguročiai, kuriuos buvau palikęs nokti, mat jie dabar labai keistos spalvos. Įnešiau į vidų, užmečiau bulvienojų ant komposto krūvos, kuri jau beveik baigta, išskyrus senus šiaudus, likusius gėlių lysvėse. Baigiau tvarkyti

* Užteko iki 1939 11 14 (26 vištos). [Orwello pastaba].

platųjį taką, į krūvą sudėjau velėnas, paskui pažymėjau, kur takas turėtų eiti. Taip liko dar viena jardo pločio žemės juosta. Pririnkau dar vieną maišą nukritusių lapų, apibarsčiau juos nedideliu kiekiu salietros (patarimas, kurį radau „Smallholder"). Reikėtų užsirašyti, kiek maišų pririnksiu, kad žinočiau, kiek jų reikia atitinkamam humuso kiekiui. Velėnos, kurias senasis H[atchettas] metų pradžioje buvo sukrovęs į krūvą, perpuvo ir tapo puikia, derlinga žeme, bet man atrodo, kad jų žolę pirmiau buvau išnaikinęs natrio chloratu, todėl tai, ką aš dabar surinkau į krūvą, supus tikriausiai ne taip greitai ar bent jau nevisiškai. Pabarsčiau medžio anglies pelenų toje vietoje, kur augs pupos. Jei nepavyks gerai išdirbti šio plotelio, teks paieškoti vietos kur nors kitur, o šį molingą sklypą gerai pakalkinti. Perekšlė kas vakarą eina į savo gūžtą. Praėjusią naktį ji būtų negyvai sušalusi, jei nebūčiau jos suradęs. Šiandien sode mačiau daugybę dagilių.

7 kiaušiniai.

N

1939 10 27: Atrodo, praėjusią naktį vėl buvo šalna, tik nedidelė. Šiandien apie vidurdienį pasigirdo stiprus dundėjimas, o tai galėjo būti arba griaustinis, arba pabūklų ugnis, bet netrukus prapliupo smarkus lietus su šlapdriba. Keletą kartų nulijo ir popiet. Žemė vėl labai tiži. Dėl lietaus ir vėl negaliu dirbti lauke. Sukasiau nedidelį sklypelį askaloniniams česnakams.

6 kiaušiniai.

N

1939 10 28: Praėjusią naktį vėl buvo šalna (ne tokia stipri kaip prieš tai). Visą laiką lyja, beveik be perstojo. Lauke neįmanoma dirbti. Vienas kiaušinis su dviem tryniais.

6 kiaušiniai. Iš viso per šią savaitę: 41.

N

1939 11 03: Nuo praeito sekmadienio (28-osios) buvau išvykęs[22], sugrįžau tik šįvakar. Viskas aplinkui ypač permirkę. Pasodinau dar kelis krokų svogūnėlius, išroviau jurginų šaknis, kurios galbūt dar tinkamos saugoti. Per šį laikotarpį vištos padėjo tik 28 kiaušinius, mažiau kaip 5 per dieną. Neužrašiau, kad, prieš išvykdamas sekmadienį, pardaviau 1 dvidešimtinę po 4/-.

22. *sekmadienio (28-osios)*: iš tikrųjų sekmadienis buvo 29-a.

N

1939 11 04: Drėgna, tačiau labiau lyti nepradeda. Baigiau kasti žemę askaloniniams česnakams (vis dar labai įmirkusi, reikės kelių saulėtų dienų, kad išdžiūtų), patręšiau rabarbarus, pradėjau ravėti naują sklypą nuo usnių etc. Dieną mačiau baltą pelėdą. Pievoje išaugo labai gražūs šungrybiai, blyškiai melsvai žali, tokios pat spalvos liaunais koteliais, rausvai violetiniais lakšteliais, o visas šungrybis aptrauktas kažkokiu glitėsiu. Į atliekų krūvą supyliau dar ½ maišo lapų.

5 kiaušiniai. Iš viso per šią savaitę 33 (be abejo, ponia A[nderson] jas per mažai lesino).

N

1939 11 05: Rytas truputį vėjuotas, o vėliau oras buvo gražus, saulėtas. Žemė kažkokiu būdu išdžiūvo. Vakare pakilo smarkus vėjas, iškrito keli lietaus lašai. Vėjas net nuplėšė mažosios vištidės stogą. Nepaprastai dideli varnėnų pulkai, po kelias dešimtis tūkstančių vienu metu virš galvos, keliantys triukšmą, panašų į stipraus lietaus šniokštimą. Kone visi lapai jau nukritę. Šeivamedžiai juos dar tik meta. Jei gerai pamenu, atrodo, kad šiemet vinkšnų lapai nukrito daug anksčiau nei daugelį metų.

Agrastų krūmus persodinau į kitą vietą. Viliuosi, jų nesužalojau. Vienas ar du dar buvo su žaliais ar bent jau žalsvais lapais, kiti taip giliai suleidę šaknis, jog raudamas jas nemenkai apgadinau. Kasant žemę, molžemis vietomis (šiame daržo krašte) yra tik per pėdą nuo paviršiaus. Jo dalį iškasiau, o žemę kiek galėdamas palengvinau smėliu ir velėnų puvenomis. Paskui patręšiau kalkėmis tarp krūmų, perkasiau, taip pat truputį apgenėjau krūmus. Reikia tikėtis, kad šis vėjas jų neišdraikys kaip prieš tai. Pririnkau dar vieną maišą lapų.

9 kiaušiniai (gali būti, kai kurie buvo padėti vakar). Pardaviau 30 po 4/- už dvidešimt.

N

1939 11 06: Praėjusią naktį neabejotinai labai smarkiai pliaupė lietus. Diena vėjuota, kelis kartus nulijo, bet didesnę dienos dalį švietė saulė. Persodinau bijūnus. Sako, jie tai pakelia labai sunkiai, tačiau buvo labai sunykę, o aš persodinau juos, palikdamas pakankamai žemės. Pasodinau nedidelę vijoklinės rožės, augusios vazone, gyvašakę. Ji buvo gerai įsišaknijusi, tačiau, be abejo, labai mažytė. Iškasiau ir patręšiau vagą, kurioje sodinsiu pirmuosius serbentus, bet nenoriu sodinti, kol nors kiek nepradžiūvo žemė. Kalkinau dar vieną nedidelį sklypelį. Buvau pamiršęs, jog agrastas, kurį vakar perkėliau į kitą vietą, išleidęs atlankas. Matyt, pasitaiko tokių spontaniškų atvejų.

5 kiaušiniai.

N

1939 11 07: Gana drėgna, pernelyg, kad būtų galima lauke kažką daugiau nuveikti. Vakare užėjo smarkus lietus. Pasodinau pirmą eilę serbentų (ie. 6 raudonuosius, 5 juoduosius). Inkilus ėmiau kreikti spaliais, o ne šiaudais. Nemanau, kad tai atsieis brangiau, bet turėtų būti paprasčiau išvalyti ir lengviau sutreš.

6 kiaušiniai.

Prie pat vieno serbentų krūmo šaknų lauko pelė buvo susinešusi lizdą, ir, man kilstelėjus augalą, iš po jo spruko 5. Storesnės ir šviesesnės spalvos, palyginti su naminėmis pelėmis, ilgomis uodegomis (visada maniau, kad jos trumpos), juda lėtokai, sakytum šokčiodamos, ir vis dėlto paspruko visos aliai vienos.

N

1939 11 08: Sausa, vėjuota, saulėta, nešalta. Daugybė dagilių. Naujajame sklype išroviau likusias dilgėles ar bent jau daugumą jų. Įkasiau 2 naujus kuolus gervuogėms. Kalkėmis patręšiau dar vieną sklypelį. Pririnkau dar 1 maišą lapų. [Priešais esančiame lape nurodyta suma: 4½.]

6 kiaušiniai. Pardaviau 20 po 4/4.

N

1939 11 09: Saulėta, rami diena. Vis dar labai šlapia, bet akivaizdu, kad praėjusią naktį nelijo. Toliau tvarkiau taką. Negalėjau daug padaryti, nes vienratis jau besibaigiąs, todėl bandžiau jį pataisyti.

5 kiaušiniai.

N

1939 11 10: Labai graži, saulėta, rami diena. Iškasiau pirmą naujo sklypo vagą, pasodinau askaloninius česnakus (neužteko visoms 2 eilėms), persodinau 3 vijoklinės rožės gyvašakes, 1 'Albertine', vieną gelsvai baltą, o kita nežinau kokia. Nutiesiau taką iki pat pinučių. Titley'is teigia, kad, sunešus peržiemoti jurginų šaknis, labai svarbu jas kuriam laikui sukabinti koteliais žemyn, kitaip gali supūti, mat drėgmė varva tuščiaviduriu koteliu žemyn, iki pat šaknų. Nusipirkau dar šiek tiek obuolių ('Blenheims'), vis dar 1½ už sv. T. sako, gaunąs po 4/6 už dvidešimt kiaušinių.

9 kiaušiniai.

N

1939 11 11: Labai gražus oras, kaip ir vakar. Paukščiai čiulba beveik kaip pavasarį. Pastebėjau, kad kai kurių kumelių ir jų kumeliukų, laikomų ganyklose, mėšlas labai tamsus, kone juodas, tikriausiai todėl, kad jie ganosi pievoje ir negauna grūdų. Pririnkau dar vieną pilną maišą lapų. [Priešais esančiame lape nurodyta suma: 6.]

5 kiaušiniai. Pardaviau 1 dvidešimtinę po 4/4. Iš viso per šią savaitę: 45.

N

1939 11 12: Be vėjo, ūkanota, saulė vos pasirodo, gan šaltoka. Miškuose daug grybų, įskaitant ir tuos, padengtus baltais pūkuotais pelėsiais, smirdančius tartum pašvinkusi mėsa. Didelė daugybė miško karvelių, gausūs varnėnų pulkai. Priėjau lauką, kuriame augančius augalus iš pradžių palaikiau piktžolėmis, bet dabar manau, jog tai galėjo būti grikiai, sėjami šiame krašte dėl kurapkų. Smulkios juodos trikampės sėklos nelyginant miniatiūriniai buko riešutai. Parsinešiau namo lopinėlį žemės su šiurkščiomis samanomis ir padėjau alpinariume, tikėdamasis, kad jos prigis. Popiet, 3 val., pakabinau riebalų guzą zylėms. Šios rado jį apie 5 val. vakaro.

5 kiaušiniai.

N

1939 11 13: Nepaprastai rami, saulėta diena. Pastarąją naktį buvo visai nešalta. Nesuprantu, ar česnakai taip staiga išlindo iš žemės savaime, ar prie to prisidėjo karveliai. Kartais jie būna iškilę per 1'. Iškasiau 2 vagas naujame sklype, aptvarkiau komposto krūvą, pakalkinau dar vieną sklypelį, pririnkau dar vieną maišą lapų. [Priešais esančiame lape nurodyta suma: 7.] Viena višta neabejotinai pasirengusi perėti.

6 kiaušiniai.

N

1939 11 14: Palyginti vėjuota, atrodė, kad vidurdienį ims lyti, bet iš tikrųjų nelijo. Iškasiau dar 2 vagas naujame sklype. Negaliu dirbti greičiau, nes per vidurį eina kietas it akmuo kalkinis tarpsluoksnis, per kurį sunku prasiskverbti. Iškasiau vagą likusiems juodiesiems serbentams.

6 kiaušiniai.

N

1939 11 15: Praėjusią naktį trumpai palijo, šiandien giedras, ramus ir minkštas oras. Iškasiau dar dvi vagas. Išpjoviau dalį žolinių augalų. Reikės perskirti kai kuriuo flioksus. Dar vienas kiaušinis dvigubu tryniu. Iš pažiūros visi dvigubi kiaušiniai, kuriuos radau pastaruoju metu, yra padėti tos pačios vištos, nors vietos mastu kalbama, esą dvigubas kiaušinis žymi perėjimo pradžią arba pabaigą.

9 kiaušiniai. Pardaviau dvidešimt po 4/4.

N

1939 11 16: Praėjusią naktį truputį lijo, beveik be pertraukos lyja visą dieną. Lauke neįmanoma padaryti ką nors daugiau. Patręšiau kalkėmis dar vieną rėžį (kalkės jau baigiasi), persodinau porą serbentų krūmų. Dauguma medžių visiškai pliki. Ant vinkšnų dar kabo vienas kitas lapas. Iš lapuočių paskutiniai lapus numeta, regis, uosiai.

4 kiaušiniai.

N

1939 11 17: Ramus, apniukęs oras, bet tik vos ne vos palijo. Persodinau likusius serbentų krūmus, išskyrus 2, kurių lapai vis dar žali. Venas jų išleido ataugą. Nupjoviau ją ir pasodinau bandymui. Patręšiau kalkėmis dar vieną ruožą. Likusiai tuščio sklypo daliai kalkių turėtų kaip tik užtekti, bet tik ne dirvai, kurioje augo krūmai. Viso daržo kalkinimui reikėtų cnt, o gal ir šiek tiek daugiau. Pririnkau dar vieną maišą lapų. [Priešais esančiame lape nurodyta suma: 8.] Dalį išpyliau ant komposto krūvos.

7 kiaušiniai (iš tiesų 8, bet vienas sudužęs).

N

1939 11 18: Gana lietinga diena. Buvau Boldoke, tačiau negavau jokių rožių krū-

mų. Nusipirkau bijūno šaknį, kurią turbūt pasodinsiu kampe vietoje rožės. „Clarke's" teigia, kad grūdų nepriteklius daug didesnis, o jų pristatymas gerokai sudėtingesnis, negu apie tai rašoma laikraščiuose. Mačiau paukštį, mano manymu, dirvinį sėjiką, nors, kiek man žinoma, šiose vietose jų nepasitaiko. Truputį didesnis už perkūno oželį (tai tikrai buvo ne perkūno oželis), skrido panašiai kaip raudonkojis tulikas, tačiau rusva nugarėle. Buvo per toli, kad įžiūrėčiau snapą. Abejonę man sukėlė tik beveik visiškai baltas pilvas.

9 kiaušiniai. Pardaviau dvidešimt po 4/4. (Anot „Clarke's", Vyr-bės reguliuojama kaina yra 4/-.) Iš viso per šią savaitę 46.

N

1939 11 19: Praėjusią naktį trumpai lijo. Diena rami, pakankamai graži. Šiandien įvedamas žiemos laikas (dėl karo buvo atidėtas 2 mėnesiams), todėl vakarinį lesalą vištoms nešiu apie 3 val. Iškasiau vieną vagą, persodinau mažąją rožę (tą, kurią buvo užgožusi levanda), pasodinau bijūną (šaknis kainavo 6 p). Šie pirmaisiais metais paprastai nežydi. Susirūpinau, ar tik nebūsiu pasodinęs 3 bijūnus pernelyg trumpais atstumais.

5 kiaušiniai. (Pastebėjau, kad po lietingos dienos, kokia buvo vakar, kiaušinių mažne visuomet padedama mažai.)

N

1939 11 20: Giedra, ramu, pakankamai šilta. Pasodinau 6 lubinus (mokėjau 6 p), kurie, kaip man sakė, turėtų būti įvairių spalvų. NB. T[itley'is] teigia, kad lubinų šaknis reikia išskirstyti ir nesodinti pernelyg giliai. Patręšiau kalkėmis ir ėmiau kasti paskutinį rėžį. Šis pareikalaus daug pastangų, mat žemė labai šlapia ir piktžolėta. Išpjoviau likusius flioksus, pririšau vėjo išdraikytas chrizantemas. Dabar, žiemos laiku, vis sudėtingiau dirbti popietinėmis valandomis. Chrizantemos visiškai pražydusios, daugiausia tamsios rausvai rudos spalvos, kelios bjauriai purpurinės ir baltos, kurių aš nepaliksiu. Rožės vis dar bando žydėti, kitokių gėlių jau nebeliko. Astrai nužydėję, ir aš kai kuriuos jau išpjoviau. Antro sodinimo briuselinių kopūstų daigai (pasodinau juos visai mažyčius 1939 09 18) jau tvirtai auga, o ir kai kurie garbanotieji kopūstai, sodinti tuo pat metu, jau teikia šiokios tokios vilties. Visi jie yra iš silpnųjų. Kol kas nė vienas iš mano brokolių nepradėjo sukti galvos, nors patys augalai ir puikiai išaugo. T. tvirtina, kad ąžuolo lapų puvenos būna pačios geriausios, o paskui — buko.

8 kiaušiniai. Pardaviau 8 po 2 p už vieną (klaida — apsirikau skaičiuodamas).

N

1939 11 21: Rami, apsiniaukusi, palyginti šaltoka diena. Lauke nieko nedirbau. Nuo šiandien pradėjau naudoti naują „Full-o-Pep" cnt. „Clarke's" teigia, esą grūdų stygius, kokį čia patiriame, kilo dėl kukurūzų ir dari (weatings)[23]. Pirmieji atvežami iš Argentinos, o pastarosios paprastai importuojamos maltos,

tuo tarpu Anglijos malūnai šiuo metu dirba nepakankamai našiai, nors kviečių trūkumo ir nėra.

8 kiaušiniai.

23. *dari (weatings)*: „dari" arba „durra" yra Indijos soros. „Wheatings" — firminis kviečių sėlenų pavadinimas, vartojamas nuo 1931 m.

N

1939 11 22: Labai panašu į vakar dieną. Vėl kasiau kalkėmis patręštą sklypą. Sodinau likusius juoduosius serbentus. Vėl dvigubas kiaušinis ir dar vienas, iš tų, kurie „Smallholder" vadinami spuoguotais. Tomas R[idley'is] teigia vakar matęs iš mūsų sodo bėgančią žiurkę.

9 kiaušiniai.

N

1939 11 23: Praėjusią naktį palijo, o visą dieną lynojo. Šalta. Neįmanoma lauke nuveikti ką nors daugiau. Vėl kasiau kalkintą sklypą.

8 kiaušiniai.

N

1939 11 24: Graži, rami, palyginti šalta diena. Sukasiau kalkėmis patręštą sklypą. Persodinau obelį. Daug vargau, kol ją išroviau, baiminuosi, ar tik nebūsiu stipriai pažeidęs šaknų. Išpjoviau likusius astrus, o vieną augalą persodinau. Radau gūžtą su 11 neperėtų kiaušinių, lyg ir O. K., taigi pravers namie, bet į žurnalą neįtrauksiu.

4 kiaušiniai.

N

1939 11 25: Praėjusią naktį buvo stipri šalna, kuri prasidėjo dar apie 4 val. popiet. Apie 10 šįryt ėmė ir atleido, tačiau oras visą dieną šaltas ir nemalonus. Ledo gabalai, kuriuos ryte išverčiau iš dubens vištoms girdyti, vakare tebebuvo sušalę. Užkūriau laužą, dalį supuvusių šiaudų užmečiau ant komposto krūvos. Tam reikia daug „Adco", kurio jau nepakaks 7 cnt mėšlo, kaip nurodoma, bet aš tikriausiai naudojau jį netausodamas.

7 kiaušiniai. Pardaviau 20 po 4/4. Iš viso per šią savaitę: 49 + 11 atidėtų = 60.

N

1939 11 26: Šalta ir vėjuota, dieną protarpiais lijo. Pasodinau laukinės erškėtrožės šaknį, tik eksperimentuodamas, bet nesu tikras, ar prigis, nes šaknis nėra didelė. Pasodinsiu dar keletą, nes kitąmet norėčiau pamėginti akiuoti.

10 kiaušinių. Pardaviau 4 po 2 p už vieną ir 5 už 1/-.

N

1939 11 27: Naktį ir visą rytą smarkiai lijo. Popietė gražesnė ir rami. Visur labai šlapia. Iškasiau dar vieną vagą. Jau beveik užbaigiau tai, ką buvau suplanavęs.

Pasodinau dar 2 erškėtrožės šaknis. Ketinu pasodinti 6 skirtingo aukščio augalus ir pažiūrėti, kaip jie prigis. Pririnkau dar vieną maišą lapų. Tuo, ką surinkau (apie 10 maišų), užpildžiau visą inspektą. Užpyliau geru dirvožemiu ir neliesiu iki ateinančių metų.

7 kiaušiniai.

N

1939 11 28: Vis dar ne per šilčiausia. Naktį buvo šiokia tokia šalna. Užbaigiau naują sklypelį. Jame išsiteks 5 arba 6 bulvių vagos. Parodžiau T[itley'iui] erškėtrožių poskiepius, ir jis paaiškino, kad reikia nukarpyti šoninius ūglius, o akiuoti į tuos, kurie išaugs pavasarį.

7 kiaušiniai.

N

1939 11 29: Naktį lijo, o diena graži, pakankamai šiltoka. Pradėjau kasti sklypą, kuriame prieš tai augo krūmai. Jo būklė baisi, todėl atims daugokai laiko, kol išdirbsiu, be to, žemė skurdi, kalkinė, reikės ją pagerinti. Kadangi labai daug purvo, ėmiau daryti taką į vištides.

6 kiaušiniai. Pardaviau 1 dvidešimtinę po 4/4.

N

1939 11 30: Labai švelnus, ramus oras. Vos vienas kitas lietaus lašas. Lauke buvo pasirodę šikšnosparniai (nepaisant pastarųjų šalnų, anądien pastebėjau skraidant mašalus). Sukasiau dar truputį piktžolėmis apėjusio sklypo. Sutvarkiau tako priekį. Apgenėjau baltą vijoklinę rožę, tikiuosi, kad teisingai. Jau kurį laiką nemačiau, o ir negirdėjau pelėdų.

8 kiaušiniai.

N

1939 12 01: Truputį stipresnis vėjas ir šalčiau nei vakar. Vėl roviau piktžoles, sukasiau komposto krūvą, pasodinau dar vieną erškėtrožės šaknį. Šįsyk daug senesnę.

9 kiaušiniai.

N

1939 12 02: Giedra, ramu, ne itin šilta.

9 kiaušiniai. Pardaviau 20 po 4/4. Iš viso šią savaitę: 56.

N

1939 12 03: Praėjusią naktį buvo šalna. Šiandien giedra, vėjuota, šaltoka. Gatvelė taip užlieta, kad vietomis vanduo siekia kelius. Pasodinau dar vieną erškėtrožę. Pastebėjau, kad ant baslio, nupjauto 1939 10 18, auga grybai (horizontalūs, kieti, panašūs į ausis), daugmaž 1" pločio, vadinasi, jie auga labai greitai.

7 kiaušiniai.

N

1939 12 04: Pirmoje nakties pusėje smarkiai lijo, o paskui užėjo šalna. Šįryt truputį lynojo. Vėjuota ir šalta.

10 kiaušinių. Pardaviau dvidešimtinę po 4/4.

N

1939 12 05: Vėjuota, apsiniaukę ir aiškiai šalta. Dalis aitriųjų slyvų tebėra ant krūmų. Triukšmauja sėjikai, sutūpę ant dirvos.

10 kiaušinių.

N

1939 12 06: Praėjusi naktis šalta, bet be šalnos. Diena graži ir šalta.

5 kiaušiniai. Pardaviau 1 dvidešimtinę po 4/2.

N

1939 12 07: Praėjusią naktį didelė šalna, kuri nepradėjo tirpti iki popiet. Vakare tirštas rūkas. Ponas R[idley'is] verčia įšalusią dirvą, įkasdamas šalną gilyn, nes tai, pasak jo, naikina kirminus etc.

N

1939 12 08: Visą dieną lyja.

10 kiaušinių.

N

1939 12 09: Giedra, palyginti šalta. Vakare truputį palijo.

8 kiaušiniai. Iš viso šią savaitę: 59.

N

1939 12 10: Iš ryto saulėta, po pietų apniukę, nešalta. Persodinau dar vieną laukinės rožės šaknį. 4 jaunas vištaites perkėliau į pagrindinę vištidę.

8 kiaušiniai.

N

1939 12 11: Dargana, šaltoka, tirštas rūkas beveik visą dieną.

7 kiaušiniai.

N

1939 12 12: (Londone) šalta ir apsiniaukę.

N

1939 12 13: Šalta, apniukę, be vėjo.

N

1939 12 28: Grįžau į Volingtoną. Labai šalta, tačiau rami diena. Londone keletą kartų buvo šalna ir apie Kalėdas ypač tirštas rūkas, dėl kurio eismas buvo beveik neįmanomas. Čia stipriai šąla nuo vakar, o šiandien visą laiką sninga. Itin lengvas, sausas sniegas, kuris kimba prie visko, net prie vielinių tinklų. Bene

gražiausiai iš visų apsnigtų augalų atrodo levandos. Akiai maloni net ir apsnigta rifliuotoji geležis. Baltosios leghornų vištos ant sniego atrodo ganėtinai tamsiai geltonos.

Per tą laiką, kai buvome išvykę, ie. nuo 1939 12 12, buvo padėtas 101 kiaušinis — sumažėjo, bet ne taip baisiai, kaip aš tikėjausi. Teks spėlioti, kurią savaitę kiek kiaušinių buvo padėta, o galbūt atspėsiu teisingai. Man išvykus, namie daug nuostolių pridarė pelės — priplėšė laikraščių etc., etc. Pabandysiu jas išnuodyti.

4 kiaušiniai (be abejo, dėl šalčio).

[NB. Apie kiaušinių apskaitą: iš viso, įskaitant ir tuos, kuriuos vištos padėjo per 2 dienas (neįtrauktas į žurnalą) prieš mums išvykstant, ir padėtus šiandien, yra 120 kiaušinių. Įrašiau pastarąsias dvi savaites po 45 per savaitę, 30 kiaušinių priskirdamas šios savaitės penktadieniui-šešt., ie. šios savaitės kiaušinių apskaita išsilygins penktadienį. Šešt. kiaušiniai + 30. Taip bendra suma bus teisinga, net jei įrašai pagal atskiras savaites būtų netikslūs.][24]

24. Laužtiniai skliaustai yra paties Orwello.

N

1939 12 29: Visą dieną stipriai šąla, tačiau nebesninga. Šįryt buvo užšalęs vandentiekis. Mačiau kiškį, skuodžiantį tvenkinio ledu. Ūkyje kuliama avižų stirta.

4 kiaušiniai.

N

1939 12 30: Atlydžio nėra. Pasirodė viena kita snaigė.

5 kiaušiniai. Iš viso šią savaitę (žr. aukščiau): 39. Vakar pardaviau 5 po 1/-.

N

1939 12 31: Kur kas šilčiau, popiet sušilo, bet atrodo, kad šiąnakt vėl šals.

5 kiaušiniai.

1940

N

1940 01 01: Praėjusią naktį vėl šalo. Šiandien saulėkaitoje šilo, o šešėlyje buvo labai šalta. Keli vaikai jau galėjo čiuožinėti vienos iš užšalusių kūdrų ledu. Tai šen, tai ten, jei tik žemė ne per kieta arti traktoriumi, ariama. Sakoma, kad šaltis, įariamas į žemę, jai naudingas, tačiau sniegas yra blogai (ie. galimas dalykas, sunkiam dirvožemiui. 2 £ už akrą subsidija už ariamą pievą, kaip teigiama, padengia arimo ir darbo jėgos sąnaudas. Sako, traktorius sunaudoja apytikriai 10 gal. žibalo vienam akrui.

3 kiaušiniai!

N

1940 01 02: Atšilimo nėra. Nukritusios šakos nuluptos, apgraužtos triušių. Prikaistuvyje per dieną lauke paliktas vanduo iki vakaro sustingo į storą ledą.

6 kiaušiniai.

N

1940 01 09: Vėl grįžau namo po savaitės Londone. Šaltis krito, tačiau vis tiek šalta, nuolat drėgna, ūkanota, o tvenkiniai dar padengti storu ledu. WC pagaliau neužšaląs, tačiau bake dar buvo ledo. Chrizantemos apvyto, todėl pakeitusias spalvą nukirpsiu ir išmesiu. Kitas pavasarį irgi reikėtų pašalinti ir atskirti, bet tikriausiai nebus laiko.

Per 7 dienas vištos, regis, padėjo tik 25 kiaušinius. Tai daug blogiau, nei būdavo anksčiau, taigi ponia A[ndreson] jas ir vėl nepakankamai lesino. Ponia A[nderson] pardavė 1 dvidešimtinę po 3/4.

[*Priešais esančiame puslapyje:*]

Sulyginti kiaušinių skaičių: užbaigti savaitę: 27.

Per naują savaitę, įskaitant 1939 01 09° [Orwello klaida]: 12.

(Skaičiuojant taip pat ir padėtus prieš man išvykstant + 25.)

N

1940 01 10: Ir vėl stipriai šąla. Lauke paliktas vanduo užšąla per valandą arba dvi. Tvenkinys prie bažnyčios atlaikytų mano svorį, bet tik ne anas, Triušide vadinamame lauke. Rezervuaras išvis neužšąlęs. Lauke aptikau 2 triušius. Jie ten turi urvą, bet aš nesu tikras, ar juo naudojasi. Ant bažnyčios pylimo radau kėkštą ir pilkąją voverę, greičiausiai kažkieno nušautus ir čia numestus. Nė nežinojau, kad šiose apylinkėse randama pilkųjų voverių ir kad jos tokiu oru nubunda iš žiemos miego. Nukarpiau chrizantemas. Keletą kartų bandžiau įkurti laužą, deja, šaltu oru malkos nėra tokios sausos kaip atrodo. Keli askaloniniai česnakai pamažu leidžia pumpurus (sodinau 1939 11 10). Viena iš dviejų jauniklių vištų (išperėtų gegužę) ėmė dėti kiaušinius.

7 kiaušiniai.

N

1940 01 11: Atlydžio nėra. Būtų galima čiuožinėti ant bažnyčios tvenkinio, deja, čia neturiu pačiūžų. Kiti vandens telkiniai neatlaikytų. Matyti, kaip po ledu juda vandens vabalai (tie, kurių kojos panašios į irklus). Jei seklumoje ant dugno guli plyta, lede virš jos galima įžiūrėti keistą struktūrą, savo dydžiu ir forma primenančią pačią plytą, o tai turbūt susiję su tuo, kad įmestos į vandenį plytos temperatūra buvo aukštesnė už vandens temperatūrą. Tarpe tarp gyvatvorių netikėtai pastebėjau slanką. Šiandien lauke nematyti triušių. Paukščiai labai drąsūs ir alkani. Po sodą vaikštinėja kovai, nors jų čia paprastai nepamatysi. Nepaisant šerkšno, kelios raktažolės sukrovusios žiedpumpurius. Iš vienos vinkšnos aiškiai sunkiasi rusvas skystis, — kažkas panašaus į gyvasakius, — ku-

ris virsta ilgais, tąsiukus primenančiais varvekliais. Sušalęs pienas tampa keista sluoksniuota mase, nelyginant sluoksniuotas pyragaitis.

7 kiaušiniai.

N

1940 01 12: Popiet atrodė, kad šaltis atlėgsta, bet tai tetruko maždaug valandą, taigi atšilimo nenusimato. Ramu, saulėta. Paukščių mėšlas kietai sustingęs, lengvai lūžta, todėl paskleidžiau jo ant sklypo, o vėliau galėsiu sukasti. Šis plotelis (šalia netręšto sklypo šiapus aviečių) bus skirtas svogūnams.

9 kiaušiniai.

N

1940 01 13: Po pietų saulėje truputį sušilo, bet paskui vėl šalo.

4 kiaušiniai. Pardaviau 1 dvidešimtinę (galimas daiktas, 3/4 p). Iš viso per šią savaitę: 39.

N

1940 01 14: Neatšyla. Tirštokas rūkas. Ypač ramu, saulės nematyti, tačiau ne per šalčiausia.

N

1940 01 15: Šiandien po pietų trumpam pasirodė saulė, todėl saulėkaitoje buvo nedidelis atlydys, tuo tarpu visur kitur stipriai šalo. Akivaizdu, kad praėjusią, o gal ir prieš tai buvusią naktį šaltis buvo stipresnis, nes vėl užšalo viduje esantis vandentiekio vamzdis. Virtuvės kriauklėje paliktuose induose vanduo užšąla į kone tvirtą ledą. Tikriausiai tai pats ilgiausias staigus oro atšalimas nuo 1916-1917 m., kai pas mus buvo labai panašus oras (apie 1917-ųjų vasario pabaigą).

9 kiaušiniai.

Aplink šerkšnas, kuris atrodo beveik kaip sniegas. Šiandien iš vienos vištidės išriedėjo ir sušalo vienas kiaušinis. Pradaužęs jį išvydau, jog baltymas virsta į želę panašia substancija su burbulais joje, o trynys panėšėja į standžią mastiką.

N

1940 01 16: Atlydžio nėra. Po pietų žvarbus ir labai šaltas vėjas, silpnas sniegas.

6 kiaušiniai.

N

1940 01 17: Atlydžio nėra. Naktį silpnai snigo, prisnigo apie 1 colį. Praėjusią naktį šalo bene stipriausiai per visą laiką, mat užšalęs buvo net kaimo siurblys. Sniegas labai sausas ir girgždantis. Mėšlas vištidėse sušalęs ganėtinai kietai, taigi sudaužiau jį ir išmėčiau ant kito rėžio, kuriame augs pupos arba žirniai.

5 kiaušiniai. Pardaviau 25 po 3/6 už dvidešimt.

N

1940 01 18: Atlydžio nėra. Neįmanoma atšildyti vamzdžių etc. Šiandien mačiau mažą pelėdą, anksčiau čia nebuvau jų pastebėjęs.

11 kiaušinių.

N

1940 01 19: Atlydžio nėra. Praėjusią naktį dar truputį pasnigo. Negaliu atšildyti vandens čiaupo virtuvėje, bet atšildžiau kanalizacijos vamzdį, pildamas verdantį vandenį tiesia atkarpa ir pakabinęs karšto vandens butelį virš alkūnės. Pabandžiau iškasti duobę atliekoms, bet tai padaryti buvo neįmanoma net laužtuvu. Žemė netgi 6" gylyje yra it akmuo.

9 kiaušiniai.

N

1940 01 20: Atlydžio nėra. Jie dabar čiuožinėja ant tvenkinio Triušidėje. Iš stoginės į vidų atneštos bulvės kiaurai peršalusios, su stora ledo plutele po žieve. Tai tos, kurios nebuvo uždengtos. Dar nežvilgtelėjau į pridengtas.

7 kiaušiniai. Iš viso šią savaitę: 57. Pardaviau 1 dvidešimtinę po 3/6.

N

1940 01 21: Šalčiau, sustiprėjo vėjas, daugoka lengvo ir drėgnoko sniego. Tomas Ridley'is teigia, kad vamzdžius geriausiai atšildo išilgai jų vedama litavimo lempa.

12 kiaušinių. (geriausia per keletą pastarųjų mėnesių)

Sakė, vakar buvo 21° šalčio[25].

25. *21° šalčio*; maždaug 11 °F arba -12 °C. Pirmą kartą nuo 1888 buvo užšalusi Temzė.

N

1940 01 22: Praėjusią naktį dar truputį pasnigo, dabar jau iki 4". Šiandien dar mažumėlę pridėjo. Tikro atlydžio dar nėra, bet ir šalčio neabejotinai mažiau. Į virtuvę atnešiau žibalinį šildytuvą, po to atšilo vamzdynas, deja, paaiškėjo, kad vienas vamzdis yra sprogęs. Kol išsiaiškinau, kas nutiko, vanduo virtuvėje ir mažajame kambaryje pakilo per 1".

Po sodą vaikštinėja keršulis, nepaskrendantis turbūt dėl alkio ir šalčio. Nė neketinau jo pulti, nors jis ir lesiojo kopūstus etc.

8 kiaušiniai. Pardaviau 1 dvidešimtinę po 3/6.

N

1940 01 23: Akivaizdu, kad naktį vėl šiek tiek pasnigo. Oras švelnesnis, bet dar ne atlydys.

6 kiaušiniai. Neskaičiuoju rasto ant vištidės grindų, suskilusio. Iš viso buvo 3, vadinasi bet kuriuo atveju deda 2 jauniklės.

[*Laikraščio iškarpa:* „Kaip pagaminti „Maconą", i.e. kaip konservuoti avieną, atstojančią bekoną; tuo metu buvo bekonų stygius.]

N

1940 01 24: Atlydžio nėra. Stiprokas vėjas.

6 kiaušiniai (neskaičiuojant 1 sudužusio). Pardaviau 1 dvidešimtinę po 3/6.

N

1940 01 25: Atlydžio nėra. Ramu, nešalta.

11 kiaušinių. (Neabejotinai deda 3 vištaitės.)

N

1940 01 26: Atlydžio nėra. Popiet stiprus vėjas ir nedidelis labai šaltas lietus, kuris tiesiog akimirksniu šalo, visur palikdamas ploną ledo plutą. Paskui ėmė kristi gausus ir minkštas sniegas.

4 kiaušiniai.

N

1940 01 27: Atlydžio nėra. Oras praėjusią naktį buvo gerokai švelnesnis, paskui ėmė smarkiai drėbti šlapią sniegą. Šįvakar vėl stipriai šąla. Paukščiai išbadėję. Dieną aplink pašiūrę strikinėjo strazdas, regis, nusilpęs nuo alkio.

9 kiaušiniai. Iš viso per šią savaitę: 56. Pardaviau 1 dvidešimtinę po 3/6.

N

1940 01 28: Labai šalta. Praėjusią naktį smarkiai snigo, prisnigo per daugmaž vieną pėdą. Didesnę dienos dalį silpnai snyguriuoja.

8 kiaušiniai.

N

1940 01 29: Pats šalčiausias ligi šiol oras. Praėjusią naktį daug snigo, viskas užversta sniegu, pusnys vietomis 4–6', keliai daug kur neišvažiuojami, todėl visą dieną nėra jokio transporto. Šėlstantis vėjas. Ir vis dėlto kaime esančio siurblio čiaupas neužšalęs, nors šįryt buvo kone palaidotas po sniegu. Prieš kelias dienas atitirpintas verdančiu vandeniu, buvo apmuturiuotas maišiniu audeklu, todėl ir liko neužšalęs.

5 kiaušiniai.

Toliau, iki 1940-ųjų kovo 13, dienoraštyje yra pertrauka.

1940 kovo 11 Victoras Gollanczas išleido *Inside the Whale and Other Essays* („Bangžuvės pilve ir kitos apybraižos"). Buvo išspausdinta tik 1000 egzempliorių, o dalis jų sunaikinta per bombardavimą. Orwellas už jos publikaciją gavo 20 £.

N

1940 03 13: Atnaujinu šį dienoraštį po ilgo nebuvimo dėl gripo etc.

Tą dieną, kai mes išvykome, 1940 01 30, keliai buvo visiškai užsnigti, todėl

iš 3½ mylių iki Boldoko mes tik apie ½ mylios ėjome keliu. Likusį atstumą teko trenktis laukais, kur sniegas buvo sušalęs į ragą ir pripustyta ne tiek daug vėpūtinių. Vietomis kelyje jie buvo mažų mažiausiai 6' aukščio. Kartkarčiais negalėjai įžiūrėti, kur yra kelias, mat sniegas iš abiejų pusių buvo užklojęs pylimus iki pat viršaus. Laukais klaidžiojo kiškių, kartais net po 20, būriai.

Šaltis visiškai sunaikino visų rūšių, išskyrus kelis briuselinius, kopūstus. Pavasariniai kopūstai ne tik nušalo, bet ir visiškai išnyko, be abejo, todėl, kad buvo sulesti paukščių. Porai ištvėrė, nors atrodo labai apgailėtini. Didžioji dalis smalkų irgi išsilaikė. Kai kurios, 2 metų amžiaus, mano paliktos viduje, žuvo. Senesni raudonieji gvazdikai irgi žuvo, nors jauni yra visiškai sveiki. Išgyveno visi, išskyrus vieną, rožių auginiai. Pražydo snieguolės, vienas kitas geltonas krokas, lyg ir bando žydėti kelios raktažolės, sudygo tulpės ir gelsvieji narcizai, pamažu auga rabarbarai, taip pat bijūnai, žiedpumpurius krauna juodieji serbentai, bet raudonieji dar ne, pumpuruoja ir agrastai. Kompostas, kurį dariau, naudodamas „Adco", dar nėra visai supuvęs. Aplink ryškiai ruda suvytusi žolė. Dirva labai gera, puri, nes buvo įšalusi.

Pamečiau tikslų kiaušinių skaičių, teks užbaigti jų apskaitos žurnalą, kuriame, šiaip ar taip, pateikta tiksli septynių mėnesių ataskaita, galinti praversti ateityje. Sprendžiant iš pienininko ataskaitos, atrodo, kad vištos nuo 1940 01 29 (per maždaug 6 savaites) padėjo 270 kiaušinių. Vakar 10. Kadangi yra kiaušinių perteklius, juos dabar sudėtinga parduoti, todėl dalį teks sudėti į skystą stiklą. Pastarosiomis dienomis buvo puikus, pavasariškas oras. Šiandien šalčiau, o pavakare smarkiai lijo.

Truputį kasiau žemę. Apkaupiau porus.

14 kiaušinių.

N

1940 03 14: Naktį ir didesnę dienos dalį gausiai snigo. Bjaurus tižus sniegas, kuris ilgai neišliks, tačiau spės daug ką sugadinti. Lauke dirbti neįmanoma.

Nutariau pabandyti išsaugoti dalį kiaušinių skystame stikle. Atrodo, tam tinka tik tie kiaušiniai, kurie buvo padėti prieš 5–12 valandų, o švieži jie išlieka net ir po kelių mėnesių. Sudėjau 20–30 senesnių kiaušinių (buvo padėti per maždaug 6 dienas) į stiklinį indą ir juos suvartosime pirmiausia. Šviežesniems kiaušiniams naudoju didelį emaliuotą prikaistuvį, į kurį dėsiu ne senesnius kaip 24 valandų kiaušinius.

16 kiaušinių.

N

1940 03 15: Naktį stipri šalna, ryte slidūs keliai. Diena palyginti saulėta ir šilta. Greitai tirpsta, bet didžioji dalis žolės vis dar padengta sniegu. Matyti keletas mėlynų krokų.

16 kiaušinių.

N

1940 03 16: Ganėtinai graži diena. Sniego beveik nebeliko.

19 kiaušinių. Iš viso per šią savaitę (5 dienos): 75.

N

1940 03 17: Didesnę dienos dalį lyja. Viskas stipriai permirkę. Rožės krauna pumpurus. Alfredas H[atchettas] sako, kad dar ne vėlu sodinti gervuogių palaipas, nors naudos iš jų šiemet ir nebus.

16 kiaušinių.

N

1940 03 18: Truputį sausiau. Iškrito keli lietaus lašai. Sukasiau šake žemę svogūnų lysvei ir patręšiau superfosfatu. Kelios smalkos dar tik ima krauti žiedpumpurius. Šalna nepakando tik vienos kitos.

15 kiaušinių.

N

1940 03 19: Stiprus vėjas, protarpiais lynoja.

Ruošiau ežią pupoms, o kitą — žiediniams kopūstams, bet dar neįmanoma tinkamai paruošti dirvos paviršiaus.

16 kiaušinių.

N

1940 03 20: Šiek tiek sausiau, tačiau keletą kartų buvo užėjęs smarkus lietus. Truputį pakasiau, ruošiau vietą gervuogėms.

9 kiaušiniai.

N

1940 03 21: Džiūsta, bet labai lėtai. Vėl keletą kartų smarkiai palijo. Rūšiavau bulves, kurių mažų mažiausiai trečdalis dėl šalčio supuvo. Vis dėlto, jei likusios nesupus, jų, vartojant taip, kaip dabar, pakaks keliems mėnesiams. Vėl šiek tiek pakasinėjau. Pražysta mažoji aubretė. Taip pat kelios scylės. Ganėtinai gausiai žiedpumpurius krauna daugiametės gėlės. Skystame stikle saugomų kiaušinių sk. yra apie 100.

16 kiaušinių.

N

1940 03 22: Truputį sausiau, tačiau vis tiek lašnojo. Pasodinau 3 gervuoges (palaipas) ir 2 rabarbarų šaknis. Pradėjau tvarkyti braškių lysvę. Pražydo mėlyni ir balti krokai.

13 kiaušinių.

N

1940 03 23: Turbūt pirma tokia graži pavasariška diena, išskyrus tai, kad po pietų kelis kartus lynojo. Laukinės slyvos jau su pumpurais.

13 kiaušinių. Iš viso šią savaitę: 98.

N

1940 03 24: Didesnę dienos dalį puikus pavasariškas oras. Laukinė kryklė dar tik krauna pumpurus. Gudobelė jau su žirginiais ir moteriškais žiedais. Radau keletą besiporuojančių varlių. Daugelyje vietų jos jau išleido ikrus, ir dalis ikrų jau pradeda vystytis. Parsinešiau keletą namo. Darželyje pražydo raktažolės, bet miške jų dar nematyti, nors ponia Nicholls, kurį buvome sutikę[26], kelias buvo radęs, taip pat ir žibuoklių. Plukės dar nežydi.

18 kiaušinių.

26. *buvome sutikę*: tikriausiai Eileena buvo parvažiavusi savaitgaliui, nes 24-oji buvo sekmadienis.

N

1940 03 25: Didesnę dienos dalį gražus oras, naktį drėgniau. Šiek tiek patvarkiau braškių lysvę.

15 kiaušinių. (Pardaviau 30 už 2/-.)

N

1940 03 26: Visą dieną beveik be paliovos lyja, neabejotinai šalta. Buožgalviai, kuriuos parsinešiau namo, jau daugmaž susiformavę ir lenda iš ikrų.

15 kiaušinių.

N

1940 03 27: Gražiau. Vis dar neįmanoma sėti sėklų. Dar truputį pakasiojau, lysvę svogūnams patręšiau medžio pelenais. Buožgalviai dabar kone visiškai susiformavę ir ima krutinti uodegas.

16 kiaušinių. Pardaviau 1 dvidešimtinę po 2/10.

N

1940 03 28: Didelė šalna naktį, kuri, kaip atrodo, nepadarė jokios žalos. Diena giedra, bet ganėtinai šalta. Vėl šiek tiek tvarkiau braškių lysvę, ruošiau lysvę svogūnams, kuriuos sėsiu galbūt jau ryt. Kai kurie buožgalviai jau plaukioja. Pievoje pražydo pirmas gelsvasis narcizas. Darželyje kol kas dar nežydi, nors pas kitus žmones jau prasiskleidė. Penki iš šešių mano pasodintų erškėtrožių poskiepių jau su pumpurais.

20 kiaušinių.

N

1940 03 29: Sėjau svogūnus (3 eilės, Jas.*, gerai išsilaikantys). 2 uncijų sėklų turėtų užtekti 200 pėdų, bet apsėjau tik apie 100, ir tai, be abejo, todėl, kad sėjau pernelyg tankiai. Šiandien šalta, apsiniaukę ir vėjuota, popiet trumpai palijo.

17 kiaušinių.

N

1940 03 30: Puikus pavasariškas oras. Pasėjau 1 eilę morkų. Baigiau ravėti ir negausiai patręšiau braškes. Vieta, kurioje augs pupos, jau beveik tinkama sėjai.

* Svogūnų veislės 'Jason' trumpinys (vert. past.).

Darželyje skleidžiasi keletas gelsvųjų narcizų. Išskyrus Inessų pievą, plytinčią už Ložės, visur, kur tik bežvelgtum, nuo Volingtono iki Boldoko, pasinaudojant dotacijomis, ariama žemė.

19 kiaušinių. Iš viso šią savaitę: 120 (25 vištos, tikriausiai kiaušinių dėjimo rekordas).

N

1940 03 31: Ganėtinai šalta, ištisą dieną stiprus vėjas. Žydi dalis raktažolių, taip pat baltos ir mėlynos žibuoklės ir ugniažolės. Kitos laukinės gėlės dar nežydi. Mačiau avį su dviem ėriukais — pirmi, kuriuos šįmet pastebėjau. Atkreipiau dėmesį, kad ikrai tvenkinyje, iš kurio prieš savaitę išgriebiau mažumėlę sau, beveik nepasikeitę, o mano parsineštieji jau išaugę į buožgalvius ir plaukioja. Be abejo, tai susiję su temperatūrų skirtumu.

18 kiaušinių.

N

1940 04 01: Stiprus vėjas, kuris labai gerai išdžiovino dirvą, tačiau rytas buvo pavasariškai gražus. Vakaras apniukęs, bet nelyja. Aplink daugybė žydinčių žibuoklių. Čiulba vieversiai — pirmi, kuriuos šiemet išgirdau, nors ankstesniais metais juos išgirsdavau gerokai anksčiau. Poruojasi kurapkos, o kovai ir kirai dar ne. Dalis tulpių jau krauna žiedus. Vaistučiai pačiame žydėjime. Įdomu tai, kad keletas morkų, kurias palikau žemėje, nesušalo, nors dauguma jų virto minkšta mase.

Sėjau pupas, kai kurias dėžutėse, kad turėčiau kuo užpildyti tarpus. Ruošiau žemę žirniams ir pastarnokams. Dar truputį kasiau.

17 kiaušinių.

N

1940 04 02: Didesnę dienos dalį buvo gražus oras, tačiau vakare apie pusvalandį smarkiai lijo, o ir vidurdienį trumpai lynojo. Žydėti ruošiasi dalis žydrių. Kai kurios smalkos kone pražydusios. Mačiau šikšnosparnį, pirmąjį šiemet. Pakankamai smarkiai pumpurus krauna vaismedžiai.

Ruošiau sklypelį artišokams, kuriuos galėsiu sėti jau ryt, jei tik bus giedra. Ravėjau didįjį gėlių darželį.

15 kiaušinių. Pardaviau 3 dvidešimtines po 2/7 (7/- minus komisiniai).

N

1940 04 03: Regis, praėjusią naktį gan smarkiai lijo. Visą rytą smulkiai dulksnojo. Kone visą popietę buvo giedra. Pasėjau artišokus naujoje žemėje, kuri labai akmenuota, tačiau turbūt pakankamai gera tam tikslui. Sunaudojau 7 sv, taigi liko dar 7 sv. Išravėjau durpių krūvą po laukine slyva, ją panaudosiu ruošdamas lysvę aguročiams. Burkuoja balandžiai.

16 kiaušinių. Pardaviau 1 dvidešimtinę po 2/6.

N

1940 04 04: Iš pat ryto smulki dulksna, paskui saulėta ir vėjuota, vidurdienį maždaug 2 valandas lijo, po to vėl saulėta ir vėjuota. Dar šiek tiek kasiau. Dirva vėl labai stipriai įmirkusi. Potašo nitratu tręšiau porus ir askaloninius česnakus. Ant riešutmedžio matyti tarytum smulkūs eglės kankorėžiai, o tai tikriausiai moteriški žiedai. Pasodinau keletą daugiamečių saulėgrąžų šaknų, kurių man davė ponas Hatchettas.

15 kiaušinių. Pardaviau 1 dvidešimtinę po 2/6 (? pienininkas).

N

1940 04 05: Apniukę, bet iš tikrųjų nelyja. Vėl kasiojau, išpurenau žemę braškėms, pasodinau dar kelias saulėgrąžos šaknis.

15 kiaušinių.

N

1940 04 06: Praėjusią naktį didelė šalna. Graži, rami ir saulėta diena, bet į vakarą vėl atšalo. Dar truputį pakasinėjau. Po šalnos dirvožemis pasidarė geresnis. Išravėjau plotelį tarp serbentų ir braškių, pakalkinau. (Sumokėjau Tidley'iui 6 p už 7 sv kalkių.) Sumaišius jas su žeme, galima palikti pūdymuoti iki birželio, o vėliau sėti žiemines daržoves. Pasėjau puodynėse aguročius ir moliūgus. NB. aguročiai pasėti puodynėse arčiausiai gatvės.

19 kiaušinių. 1 dvigubas kiaušinis. Pardaviau 2 dvidešimtines po 2/- (sumažinta kaina). Iš viso per šią savaitę: 115.

N

1940 04 07: Giedra, didesnę dienos dalį pakankamai šilta. Ganėtinai gerai pradžiūvo dirvožemis. Obelys gausiai krauna žiedpumpurius. Sukasiau ežią bulvėms ir žemę žirniams. Daugiau nėra ką kasti, nebent kalkintą sklypą. Lauke radau pelėdos spirą, labai didelę, tikriausiai sugrįžo liepsnotosios pelėdos. Visiškai pražydo arabis.

13 kiaušinių.

N

1940 04 08: Šalta, apniukę ir labai smulkiai dulksnoja. Dirva dar neišdžiūvusi, todėl dar negaliu sėti žirnių. Sukasiau, per daug nepurendamas, kalkintą sklypą. Galės taip išbūti apie 2 mėnesius. Daugiau neliko ką kasti. Žemėje daug vijoklių šaknų, tačiau jie dar neželia. Atrodo, dygs vėliau už kitas daugiametes piktžoles. Ravėjau neužmirštuoles.

17 kiaušinių.

N

1940 04 09: Giedra, bet palyginti šalta. Poruojasi kiškiai. Ore merginasi paukštvanagiai. Pasėjau morkas (trumpomis šaknimis) ir pastarnokus, po 1 eilę. Ryt galėsiu sėti žirnius.

16 kiaušinių.

N

1940 04 10: Praėjusią naktį iškrito keli lietaus lašai. Šiandien šalta ir vėjuota. Sėjau žirnius (kitą dalį sėsiu apie 25-ą).

17 kiaušinių. Pardaviau 1 dvidešimtinę po 2/-, 1 dvidešimtinę po 2/6 (? pieninininkui).

N

1940 04 11: Praėjusią naktį buvo stipri šalna. Šiandien giedra, be vėjo ir saulėta, tačiau ne itin šilta. Dirvožemis jau gerokai pradžiūvęs. Kiek įmanoma geriau nupjoviau žolę. Išravėjau gėlių darželį šalia stoginės. Mulčiavau aukštąsias piliarožes etc. Pasodinau 3 žemaūgius astrus (sumok. po 2 p).

17 kiaušinių. Išmečiau ir visus sudaužiau. Nemaniau, kad jie visi aliai vieno galėjo sudužti, deja, taip ir nutiko.

Prieš 2 dienas užmiršau paminėti, jog Peteris Hollingsworthas aptiko šarkos lizdą su 3 kiaušiniais, o vienas iš ūkio darbininkų — liepsnelės lizdą su kiaušiniais. Tai pirmieji lizdai, apie kuriuos šįmet išgirdau, bet nemačiau dar nė vieno. Šarkos kiaušinis panašus į juodojo strazdo, tik kiek tamsesnis, ie. panašus į kovo, ir beveik nė kiek ne didesnis už juodojo strazdo, tačiau labai smailus.

N

1940 04 12: Akivaizdu, kad naktį truputį palijo, tačiau iki popietės žemė išdžiūvo. Pririnkau pagalių žemaūgiams astrams. Ruošiau vietą, kurioje sėsiu karpytalapes nasturtes (po maždaug 10 dienų), deginau šiukšles, skystomis trąšomis patręšiau smalkas, apgrėbsčiau žemę bulvėms. Ji vis dar ne pačios geriausios būklės, bet sodinimui turėtų būti pakankamai gera. Atrodo, vietos turėtų užtekti apytikriai 250–300 kerų. Buvau užsakęs tik 2 stonus sėklos, taigi būtų gerai užsakyti dar vieną stoną[27].

Mačiau lizde tupintį juodąjį strazdą. Keršuliai neabejotinai susisukę lizdus. Vis dar nematyti kitų laukinių gėlių, išskyrus raktažoles, žibuokles ir ugniažoles. Ima sprogti pumpurai. Kur ne kur darželiuose pražydo scylės.

15 kiaušinių. Pardaviau 1 dvidešimtinę po 2/-.

27. 1 stonas: 14 svarų.

N

1940 04 13: Ramus, nelabai šiltas oras, apsiniaukę, bet nelyja. Pasėjau lapinius, garbanotuosius ir briuselinius kopūstus, salotas (ilgalapes), ridikėlius. (Bet ne brokolius, nes mano turimos sėklos yra vėlyvos veislės, kurias reikėtų sėti gegužės ir birželio mėnesiais.) Taip pat porus, „10 savaičių" leukonijas, rusmenes. Persodinau į atvirą gruntą pundelį ilgalapių salotų. (Sumokėjau 4 p.) Nežinau, ar jos prigis, greičiausiai ne, jei užeis stipri šalna. Uždengiau augalus maišiniu audiniu. Truputį patręšiau („Woolworth", 6 p) žolę. Žemei būtų ne pro šalį nedidelis lietus.

19 kiaušinių. Iš viso šią savaitę: 114 (iš jų 17 sudužo).

[*Priešais esančiame lape:*] Užsakyti auginti šiltlysvėje (pradedant rožių auginiais): lapinių kopūstų, leukonijų, briuselinių kopūstų, salotų, garbanotųjų kopūstų, porų, rusmenių, ridikėlių, klarkijų.

N

1940 04 14: Gražus, sausas, neypatingai šiltas oras. Grėbsčiau plynus pievelės lopus ir pasėjau dalį žolės. Ištempiau vielinį tinklą gervuogėms. Sėjau klarkijas (šiltlysvėje). Truputį ravėjau.

17 kiaušinių. Pardaviau 44 po 2/6 už dvidešimt.

N

1940 04 15: Regis, praėjusią naktį šiek tiek palijo. Šiandien labai permainingas oras. Didesnė dienos dalis vėjuota, protarpiais saulėta, bet ne per šilčiausia, nežymiai palijo. Paskui, popiet, iškrito vienas kitas šlapias sniego dribsnis, o apie 6 val. vakaro užėjo smarki kruša. Volavau gazoną, skystomis trąšomis tręšiau kaimiškas tulpes, kurios šiuo metu krauna žiedus, paruošiau 3 lysves aguročiams.

17 kiaušinių.

N

1940 04 16: Praėjusią naktį vėl buvo šalna. Didesnę dienos dalį saulėta, tačiau šilumos ne per daugiausia. Popiete šiek tiek snigtelėjo, o gal iškrito šlapdraba. Visiškai pražydo čia augančios žydrės. Šakojasi kai kurie askaloniniai česnakai. Pasodinau 28 sv bulvių ('Majestic'). Tai sudaro 12 vagų, arba 225 augalus. Dar liko vietos 4 vagoms, taigi teks pasodinti dar apie 10 sv sėklos. Teko perpus pjaustyti nemažą dalį bulvių, o man tai nepatinka, be to, jos nebuvo išleidusios daigų. Buvo tarp jų ir kelios sugedusios. Dirva bulvėms nėra itin svetinga, todėl, kad ir kaip skubėtumei, jos turbūt dar negreit pasirodys. Paruošiau žemę ropėms (vietos užteks 2 eilėms).

18 kiaušinių.

N

1940 04 17: Praėjusią naktį būta šalnos. Šiandien ramu, saulėta ir pakankamai šilta. Pjoviau žolę, išroviau keletą įkyriausių kiaulpienių, pasėjau dalį karpytalapių nasturčių, paruošiau žemę klarkijoms etc. Pastebėjau, kad tabako milteliai nelabai atbaido žvirblius nuo pasėlių. Į sodą vis užsuka strazdas su balta dėme viršugalvyje. Jei sugebi kokiu nors būdu identifikuoti paukštį, gali pastebėti, kad kiekvienas jų turi savo medžioklės rajoną ir visada lankosi maždaug toje pačioje vietoje.

16 kiaušinių. Pardaviau 50 po 3/- už dvidešimt.

N

1940 04 18: Beveik visą dieną smarkus vėjas ir baisiai šalta. Po pietų kokią valandą pliaupė liūtis, po kurios atšilo ir aprimo vėjas. Pražydo narcizai. Žydi ir

laukiniai čiobreliai. Pamažu skleidžiasi gelt. narcizai. Pasėjau kvapiuosius pelėžirnius, klarkijas, flioksus, saulėgrąžas (žemaūges), visus jiems iš anksto numatytose vietose. Perrišau dalį rožių, pririšau prie lazdelių darželinius katilėlius. Pernelyg šalta ir drėgna, kad būtų galima kažką daugiau nuveikti lauke.

17 kiaušinių.

N

1940 04 19: Aiškiai matyti, kad praėjusią naktį vėl ganėtinai stipriai lijo. Rytas apniukęs, popiet tykus, saulėtas, palyginti šiltas oras. Šįvakar vėl lijo, tačiau šįkart tai jau priminė balandžio liūtį, o ne ankstesnį lietų. Šiandien po pietų mačiau pirmą šelmeninę kregždę (jos buvo dvi. Toji, kurią mačiau iš arti, buvo šelmeninė kregždė, o ne paprastoji. Dažniausiai tenka matyti urvines kregždes.) Tai truputį vėliau, nei įprastai, bet nevėluoja daugiau kaip savaitę. Pasėjau dar keletą saulėgrąžų sėklų. Volavau gazoną.

19 kiaušinių.

N

1940 04 20: Apniukę, tačiau ne itin šalta. Žmonės šįryt girdėjo gegutę, bet man neteko. Apie vidurdienį trumpai palijo. Gyvatvorės vis dar visiškai plikos. Dauguma žieminių javų atrodo gerai. Kai kur darželiuose jau žydi tulpės. Juodieji serbentai mezga savo žiedus. Pasodinau 3 lubinų šaknis (tikriausiai prigis, bet šiemet dar nežydės). Nusipirkau dar 10 sv sėklinių bulvių ('K. Edward', po 2/3 p už stoną). Šįryt maždaug po 9 girdėjau sprogimą. Vakariniame laikraštyje buvo pranešta, kad apie tą laiką įvyko sprogimas ginkluotės gamykloje, Londone, vadinasi, tai greičiausiai ir buvo tas trenksmas. Aplinkiniu keliu daugmaž 45 mylios, neką mažiau ir nosies tiesumu.

14 kiaušinių. Iš viso šią savaitę: 118.

Vienas prie kito išdygo svogūnai (sėti 1940 03 29) ir viena kita morka (sėtos 1940 03 30).

N

1940 04 21: Saulėta ir šilta. Pirma tikrai pavasariška diena. Rodosi purienos. Žydi žiemės. Žiedus krauna neužmirštuolės. Vis dar negirdėti gegutės. E[ileena] sėjo godecijas ir rugiagėles[28]. Išdygo keletas žirnių (pasėti 1940 04 10), bet pupų nematyti.

18 kiaušinių. Pardaviau 68 po 3/3 už dvidešimtinę. (Iš tikrųjų, 50 po 3/3 už dvidešimtinę, o 18 už 2/9.)

28. Balandžio 21-a buvo sekmadienis, vadinasi, Eileena turėjo būti grįžusi savaitgaliui.

N

1940 10° 22: Saulėta, gan šilta, tik labai vėjuota. Tokią dieną kaip ši galima stebėti, kaip skleidžiasi tulpės, o kas keletą valandų matyti akivaizdūs skirtumai.

Sėjau ropes (2 eiles, baltas), žirnius („Angliškas stebuklas“, truputį per greit po anų, tačiau šie nebuvo išmirkyti, todėl dygs diena ar dviem vėliau), pasodinau ir likusias bulves ('K. Edward'). Jų užteko 16 vagų, sodinant po 20–25 vienoje vagoje, ie. apie 350 kerų. Jeigu jos sudygs pakankamai gerai, turėtų užderėti apie 5 cnt.

Vietomis jau beveik žydi dygiosios slyvos. Laukinė slyva su keliais prasiskleidusiais žiedais.

18 kiaušinių.

N

1940 04 23: Rami, apniukusi ir šilta diena. Popiet iškrito keli lietaus lašai. Pražysta tulpės, neužmirštuolės ir smalkos. Serbentai ir agrastai mezga uogas. Galutinai pražydo slyvos ir kriaušė (pernelyg vėlai, maždaug 3 savaitėmis vėliau negu kitais metais). Lizduose tupi kovai. Gerai sudygo lauko pupos. Pasodinau 1 ryšelį žiedinių kopūstų (manau, kad mažųjų).

13 kiaušinių (rinkau apie 3 val. popiet).

N

1940 04 24: Dulksnojo kone be perstojo nuo vakar sutemų iki šio vakaro. Sudygo įvairūs augalai, kuriuos pasėjau 10–15 dienomis. Jau lenda ir klarkijos, pasėtos maždaug prieš savaitę.

20 kiaušinių (keli jų padėti turbūt vakar).

N

1940 04 25: Gražus pavasariškas oras. Girdėjau gegutę (pirmą kartą). Aplink jau pilna mašalų. Beveik pražydo dygiosios slyvos. Pjoviau žolę, kasiau vagą 3-iai žirnių eilei, dar šiek tiek patręšiau braškes. Jos dabar švarios, be piktžolių. Nuravėjus jas dar kartą, kai tik pasirodys vijokliai ir vienmetės piktžolės, bus galima apdengti šiaudais ir tinklu. Išdygo dalis pupų.

16 kiaušinių. Pardaviau 1 dvidešimtinę po 3/3 (? pieninkui).

N

1940 04 26: Vėl graži diena,. Išdygo 1 moliūgas (pasėtas 1940 04 06). Sudygusios morkos, sėtos 1940 04 09, bet pastarnokai dar ne. Perkasiau visas, išskyrus vieną, porų vagas, mat iš jų šiaip ar taip nebuvo didelės naudos, iškasiau vagą vijoklinėms pupelėms. Apkaupiau braškes. Regis, ant agrastų bus labai nedaug uogų, turbūt todėl, kad juos persodinau. Serbentai atrodo šiek tiek geriau.

14 kiaušinių.

N

1940 04 27: Praėjusią naktį lijo, rytas gražus ir palyginti šiltas, trumpalaikiai lietūs vakare. Laukinė slyva su daugybe žiedų. Mačiau didelį pulką, apie 100, į purplelius panašių paukščių, sutūpusių ant telefono linijos laidų. Galimas dalykas,

migruojantys, kurie ką tik parskrido. Pasodinau į atvirą gruntą 2 tuz. žioveinių (tamsiai raudonų ir ryškiai raudonų) ir 1 tuz. leukonijų (maišytų). Mokėjau po 8 p už tuz. — labai brangu, tačiau dar labai ankstyvas metas. Natrio chlorato kaina — 10½ p už sv (prieš karą buvo 8 p).

18 kiaušinių. Pardaviau ½ dvidešimtinės po 2/6. Iš viso per šią savaitę: 117. Žydi kiaulpienės, taip pat notrelės.

N

1940 04 28: Pastarąją naktį šiek tiek lijo. Šiandien gražu, šilta ir ramu. Išdygo kelios nasturtės (savaime pasisėjusios). Tik sudygo 1940 04 22 sėtos ropės. Jas ir briuselinių kopūstų etc. sėjinukus puola muselės. Išdygo vienas kitas pastarnokas (pasėti 1940 04 09). Vos tik lenda vienas kitas artišokas (sėti 1940 04 03). Natrio chloratu nupurškiau platų sklypą prie riešutmedžio. Pradėjau tempti virves pupelėms, bet pritrūkau laiko visai eilei. Į atvirą gruntą persodinau 1 tuz. labai smulkių salotų, apsaugai uždengdamas jas maišiniu audeklu. Bandžiau išretinti klarkijas, kurios tam, deja, dar per mažos.

17 kiaušinių.

N

1940 04 29: Manau, kad naktį lynojo. Visa diena apniukusi, protarpiais smulki migla, beveik pereinanti į lietų, tačiau ne per šalčiausia. Taisiau aptvarą, bet negalėjau baigti, nes pritrūkau kuolų. Pasodinau 1 tuz. didokų salotų, pirktų iš T[itley'io] (po 2 p už tuziną). Atidengiau mažąsias. Paleidau buožgalvius, nes nežinau, kiek dienų būsiu išvykęs. Paskubomis nupjoviau žolę. Pradėjo dygti porai. Kur ne kur soduose matyti pirmieji obelų žiedai. Girdėjau vietos gyventojus kalbant, kad mėnulio pilnaties metu (ie. gegužę) čia visada būna šalnos, todėl šliaužiančius augalus jie sodina, atsižvelgdami į šią aplinkybę.

15 kiaušinių.

Tuo baigiasi „Namų dienoraščio" antra dalis.

KARO METO DIENORAŠTIS

1940 m. gegužės 28 d.–1941 m. rugpjūčio 28 d.

Rugsėjo 1-ą Vokietijai įsiveržus į Lenkiją, Britanija rugsėjo 3-ią paskelbė karą Vokietijai. Rugsėjo 9-ą Orwellas pasisiūlė prisidėti prie šalies gynybos. Jo laiškas neišliko, bet apie tai žinome iš Darbo ir karo prievolės ministerijos atsakymo, kuriame rašoma, kad jo duomenys įtraukti į Centrinį registrą, skirtą knygų autoriams ir rašytojams. Neatrodo, kad Orwello paslaugų kada nors būtų prisireikę. Eileena dirbo (ironiška) Cenzūravimo skyriuje, Vaithole, savaitę gyvendavo savo brolio namuose Grinviče, o savaitgaliui grįždavo pas Orwellą į Volingtoną. Tuo tarpu Orwellas leido laiką Volingtone, dirbdamas savo žemės sklypą, peržiūrėdamas ir rašydamas apybraižas, kurios vėliau bus surinktos ir įtrauktos į *Inside the Whale*, Gollanczo išleistą 1940 m. kovo 11 d. Tai „Charles Dickens", „Boys' Weeklies" ir to paties pavadinimo, kaip knyga, apybraiža (žr. *CW*, XII, p. 20–115). Jis vis galvojo apie ilgą romaną, kuris būtų leidžiamas trimis dalimis, o nuo 1940-ųjų sausio 30-os šešias savaites gyveno Grinviče, kur buvo susirgęs gripu. Tęsė knygos peržiūrą ir vis labiau nusivylė, kad nebuvo priimamas į tikrąją karo tarnybą. 1940 m. gegužės 1 d. jis kartu su Eileena persikėlė gyventi į Dorseto Sodų 18, šalia Regento parko. Gegužės 10-ą vokiečiai įsiveržė į Olandiją, Belgiją ir Liuksemburgą, o tai baigėsi Prancūzijos pralaimėjimu ir Dankerko evakuacija.

Abu karo meto dienoraščiai parašyti ranka, tačiau, regis, vėliau (1942-ųjų rugsėjį) atspausdinti rašomąja mašinėle, o tai padarė tikriausiai Eileena. Spausdinant kai kas buvo sutrumpinta, ir šie sutrumpinimai pažymėti Orwello paprastai naudotomis elipsėmis, kurių randama nuo keturių iki pustuzinio. Ranka rašytas „Pirmasis karo meto dienoraštis" neišliko. Jis su Ineza Holden (1906–1974), rašytoja ir žurnaliste, ketino bendrai išleisti savo dienoraščius, kaip liudijimą apie tą laikotarpį. Įgyvendinti bendro projekto nepavyko, mat ji norėjo pakeisti tai, su kuo nesutiko arba ką Orwello dienoraštyje laikė netikslumais. Jos dienoraštis išspausdintas 1943 m. pavadinimu *It Was Different at the Time*. Ji prisiminė, jog Gollanczas atsisakė išleisti Orwello „Karo meto dienoraštį", nes bijojo įžeisti žmones. Inezos Holden pateikti pastebėjimai leidžia identifikuoti tam tikras vietas „Pilname raštų rinkinyje", taigi ir šioje knygoje. Pavadinimas — „Karo meto dienoraštis" — yra toks pat, kokį buvo sugalvojęs Orwellas.

Orwellas ėmėsi rašyti šį dienoraštį likus savaitei iki trumpos jo, kaip teatro ir kino filmų kritiko, karjeros pradžios ir praėjus dviem dienoms nuo 338 226 britų ir sąjunginininkų karių evakuacijos iš Dankerko pajūrio pradžios. Ši operacija buvo baigta 1940 m. birželio 4 d. Vokietijos ginkluotosios pajėgos įžengė į Paryžių birželio 14-ą, o Prancūzija oficialiai kapituliavo birželio 22-ą.

Pastabos pateikiamos įrašo, su kuriuo susijusios, pabaigoje. Yra nemažai dalinių nuorodų į Orwello „Prieškarinių įvykių dienoraštį". Jos pažymėtos žodžiu „Įvykiai" ir atitinkama data.

1940 05 28: Šiandien pirmoji diena, kai aiškiai neleidžiami laikraščius reklamuojantys plakatai... Pusė pirmo puslapio pavakario „Star"[1] skirta naujienoms apie Belgijos kapituliaciją, o kita pusė — naujienoms, jei belgams, o kartu su jais ir karaliui, pavyktų atsilaikyti. Tai veikiausiai susiję su popieriaus stygiumi. Nepaisant to, šeši iš aštuonių pavakario „Star" puslapių skirti žirgų lenktynėms.

Pastarosiomis dienomis nebuvo jokių tikrų žinių, o galimybių susivokti, kas iš tiesų dedasi, nedaug. Labiausiai tikėtini šie scenarijai: i. Prancūzai iš tikrųjų ketino kontratakuoti iš pietų. ii. Jie tikėjosi tai padaryti, tačiau vokiečių bombonešiai neleido sutelkti armijos. iii. Pajėgos šiaurėje buvo tikros, kad pavyks atsilaikyti, todėl buvo manoma, jog reikia palūkėti ir kontratakuoti tik tada, kai vokiečių puolimas nusilps, arba, iv. padėtis šiaurėje buvo tikrai beviltiška, ir kariuomenei beliko tik brautis į pietus, kapituliuoti, būti visiškai sumuštai arba pasitraukti jūra, tuo pat metu patiriant didelius nuostolius. Šiuo metu tikėtiniausia atrodo ketvirtoji alternatyva. Prancūzijos komunikatuose kalbama apie fronto linijos palei Somą ir Eną stabilizavimą, tarytum šiaurėje atkirstos pajėgos neegzistuotų. Kad ir kaip baisu būtų, viliuosi, kad B.E.F.[2] greičiau bus sutrintos į miltus, nei kapituliuos.

Žmonės truputį daugiau kalba apie karą, tačiau tik truputį. Kaip ir iki šiol, neįmanoma nugirsti ką nors komentuojant baruose etc. Vakar vakare su E[ileena] ėjome į barą pasiklausyti 9 v. žinių. Barmenė būtų neįjungusi radijo, jei mes nebūtume paprašę, tačiau, sprendžiant iš šalies, niekas vis tiek nesiklausė[3].

1. Tuo metu Londone buvo leidžiami trys vakariniai laikraščiai: „Star", „Evening News" ir „Evening Standard"; išliko tik pastarasis, kuris leidžiamas iki šiol.
2. Britanijos ekspedicinės pajėgos (*British Expeditionary Force*), karinės pajėgos, buvusios Prancūzijoje tuo metu, kai šią šalį nukariavo vokiečiai.
3. 1941 balandžio 15 įrašė Orwellas pasakoja apie tai, kaip jis su Eileena buvo nuėję į barą pasiklausyti 9 valandos žinių — tai reiškia, kad jie neturėjo radijo. Keliomis minutėmis pavėlavę, jie pasiteiravo barmenės, gal ši girdėjusi ką nors nauja. Tačiau pastaroji į tai atsakiusi, jog niekada nejungia radijo, nes niekas jo nesiklauso.

1940 05 29: Svarbiausias naujienas dabar tenka rankioti iš užuominų ir aliuzijų. Vakar vakare labiausiai paveikė prieš 9 v. transliuota entuziastinga (ganėtinai nebloga) Duff-Cooperio[4] kalba, turėjusi padėti nuryti karčią piliulę, ir Churchillio kalboje ištarta frazė, jog jis vėl informuos apie situaciją ateinančios savaitės pradžioje, o Rūmai turėtų būti pasiruošę „niūrioms ir liūdnoms žinioms". Tai greičiausiai reiškia, kad jie bandys atsitraukti, tačiau niekas nežino, ką reiškia „niūrios žinios": milžiniškus gyvosios jėgos nuostolius, dalies B.E.F. pasidavimą priešui ar ką nors kitą. „Torch" teatre stebėdamas daugmaž intelektualų

vaidinimą[5], per pertrauką tarp veiksmų girdėjau naujienas. Publika klausėsi kur kas atidžiau negu baro atveju.

E[ileena] teigia, kad kolegos iš Cenzūravimo skyriaus, kuriame ji dirba, suplaka visus „raudonuosius" laikraščius į viena, „Tribune"[6] priskirdami tai pačiai kategorijai, kaip ir „Daily Worker"[7]. Neseniai, uždraudus „Daily Worker" ir „Action"[8] eksportą, viena jos kolegė pasiteiravusi: „Ar žinai šį laikraštį, „Daily Worker and Action"?

Naujausi gandai: Beaverbrookui[9] po jo paskyrimo į postą pavyko pakelti į orą 2 000 orlaivių daugiau. Aviacijos antskrydžiai, tikėtina, virš Londono, prasidės per dvi artimiausias dienas. Hitleris planuoja įsiveržti į Angliją tūkstančiais greitaeigių katerių, galinčių perplaukti minų užtvaras. Labai trūksta šautuvų (girdėjau tai iš kelių šaltinių). Eilinių vokiečių pėstininkų, kariaujančių fronte, dvasia ganėtinai silpna. Norvegijos operacijos metu Karo ministerija° [Orwellas: „War office"] buvo taip blogai informuota, kad nežinojo net ir fakto, jog Norvegijos naktys yra trumpos, ir įsivaizdavo esą kariai, dienos vidury išsilaipinsiantys į krantą, būsią apgaubti tamsos.

4. Alfredas Duffas Cooperis (1890–1954, Noridžo vikontas nuo 1952) buvo konservatorių politikas, diplomatas, rašytojas. Kilus nesutarimams su Chamberlainu dėl Miuncheno, atsistatydino iš pirmojo admiraliteto lordo pareigų ir tapo nominaliu patriotiškai nusteikusios dešinės vadovu. 1940 gegužę Churchillis paskyrė jį informacijos ministru. Apie jo tolesnę karjerą skaitykite „Antrajame karo meto dienoraštyje", 1942 03 22; 7.
5. Birželio 8 „Time and Tide" Orwellas recenzavo Audrey Lucas *Portrait of Helen*. Be kita ko jis komentavo: „Pjesėje yra keletas vykusių tekstų, tačiau režisūra ypač bloga." Žr. *CW*, XII, p. 181.
6. Socialistų savaitraštis, į kurį Orwellas parašė nemažai recenzijų ir apybraižų, tuo metu redaguotas Raymondo Postgate'o.
7. Komunistų partijos dienraštis Britanijoje.
8. Britanijos fašistų sąjungos žurnalas.
9. Gegužės mėnesį Maxas Aitkenas, pirmasis Beaverbrooko baronas (1879–1964), Kanados laikraščių savininkas, buvo Churchillio paskirtas aviacijos pramonės ministru. Jis dirbo veiksmingai, nors ir buvo prieštaringai vertinamas. Vėliau ėjo karo pramonės ministro pareigas. 1918 buvo Informacijos ministras.

1940 05 30: B.E.F. Dankerke vėl traukiasi. Neįmanoma ne tik nuspėti, kiek jų galėtų ištrūkti, bet ir kiek jų ten yra. Vakar vakare radijas transliavo pokalbį su pulkininku, grįžusiu iš Belgijos, kuris, — aš pats, deja, negirdėjau, — sprendžiant iš Eileenos pasakojimo, buvo pertraukiamas paties diktoriaus, norėjusio, kad klausytojai sužinotų, dėl kieno kaltės kariuomenė pateko į bėdą: (a) dėl prancūzų (kurie nekontratakavo), (b) dėl savo šalies karinės vadovybės, kuri juos netinkamai apginklavo. Spaudoje nėra nė užuominos apie abipusius kaltinimus, kurie būtų susiję su prancūzais, o prieš dvi dienas transliuotoje kalboje Duff-Cooperis pabrėžtinai ragino saugotis panašių dalykų... Šiandien žvelgiant į mūšio žemėlapį atrodo, kad prancūzų kontingentas Belgijoje rizikuoja savo gyvybėmis tam, kad B.E.F. galėtų pasitraukti.

Borkenau[10] teigia, kad Anglija šiuo metu neabejotinai yra pirmoje revo-

liucijos stadijoje. Tai komentuodamas Connolly'is[11] papasakojo apie iš šiaurės Prancūzijos išplaukusį laivą su pabėgėliais ir keliais eiliniais keleiviais. Pabėgėlių didžiumą sudarė vaikai, nepaprastai įbauginti artilerijos apšaudymo etc., etc. Tarp keleivių buvo ledi -------[12], kuri, norėdama patekti į laivą, bandė prasibrauti be eilės, o kai jai buvo paliepta grįžti atgal į savo vietą, su pasipiktinimu atrėžė: „Ar jums žinoma, kas aš esu?" Stiuardas į tai atsakė: „Man nerūpi, kas tu esi, prakeikta kale. Gali grįžti į savo vietą." Sunku patikėti.

Vis dar nematyti jokių požymių, kurie bylotų apie žmonių susidomėjimą karu. Tačiau žmonių jausmus labai gerai atskleidžia papildomi rinkimai, taip pat atliepas į jiems adresuotus kreipimusis etc. Matyt, jie visiškai negali suvokti, kad atsidūrė pavojuje, nors yra rimtas pagrindas manyti, kad jau kelių dienų laikotarpiu gali prasidėti invazija į Angliją, ir tai kartoja visi laikraščiai. Jie nesupras nieko, kol nepradės kristi bombos. Connolly'is sako, kad jie tada puls į paniką, bet aš taip nemanau.

10. Dr. Franzas Borkenau (1900–1957), Vienoje gimęs Austrijos sociologas ir politinis rašytojas, nuo 1921 iki 1929 — Vokietijos komunistų partijos narys. Jo *Zur Soziologie des Faschismus* buvo išleista Tiubingene 1933 m., o tais pačiais metais jis emigravo dėl kylančios nacių galios. „Šiuolaikinių sociologų serijoje" išleistas jo veikalas *Pareto* (1936). Orwellas recenzavo jo *The Spanish Cockpit* (žr. *CW*, XI, p. 51–52), *The Communist International* (*CW*, XI, p. 202–204) ir *The Totalitarian Enemy* (*CW*, XII, p. 158–160). Borkenau mirė Ciuriche. Apie jo pokalbius su Orwellu Dankerko tema žr. žemiau, 1940 06 06.
11. Cyrilas Connolly'is (1903–1974) mokėsi kartu su Orwellu Šv. Kiprijono parengiamojoje mokykloje ir Itone. Jie vėl susitiko 1935, kai Connolly'is buvo parašęs *Burmese Days* recenziją, ir juos siejo įvairi literatūrinė veikla, ypač žurnalas „Horizon", į kurį, redaguojamą Connolly'io, rašė Orwellas. Sonia Brownell, antroji Orwello žmona, irgi dirbo „Horizon" žurnale, ir juos supažindino Connolly'is. Jo *Enemies of Promise* (1938) epizodai, susiję su Orwellu, įtraukti į knygą *Orwell Remembered* (p. 32–34).
12. Nežinoma. Orwello pavartotas brūkšnelių skaičius ne visuomet atitinka vardo raidžių skaičių; čia jų tiek pat, kiek dienoraštyje.

1940 05 31: Vakar vakare buvome pasižiūrėti Deniso Ogdeno pjesės *Peaceful Inn*. Pats didžiausias šlamštas. Įdomu tai, kad joje nėra jokios, nei tiesioginės, nei netiesioginės, užuominos apie karą, nors pjesė pastatyta 1940[13].

Stulbina, kiek nedaug vyrų netgi dabar pašaukta į kariuomenę. Paprastai, apsidairęs gatvėje, uniformos veikiausiai neišvysi... Prie daugelio strateginių objektų įrengtos spygliuotų vielų užtvaros, eg. šalia Karolio I statulos Trafalgaro aikštėje... Iš visų pusių girdėti gandai apie šautuvų trūkumą, ir aš tikiu, kad tai tiesa.

13. Išleista su Orwello recenzija *Portrait of Helen*, *CW*, XII, 180 p. Orwellui pasirodė neįmanoma giliai įsijausti į veikėjų problemas.

1940 06 01: Vakar vakare buvau Vaterlo ir Viktorijos stotyse, vildamasis išgirsti ką nors apie [Eriką][14]. Žinoma, tai visiškai neįmanoma. Repatrijuotiesiems įsakyta nebendrauti su civiliais, o be to, jie kiek įmanoma greičiau bus išgabenti

iš geležinkelio stočių. Tiesą sakant, pastebėjau vos keletą britų kareivių, ie. iš B.E.F., tačiau labai daug belgų ir prancūzų pabėgėlių, keletą belgų arba prancūzų karių, taip pat kelis jūrininkus, tarp kurių buvo keletas karo laivyno jūreivių. Dauguma pabėgėlių atrodė esą viduriniosios klasės atstovai, krautuvininkai ir klerkai, ganėtinai gerai atrodantys, prie savęs turintys šiokių tokių asmeninių daiktų. Viena šeima gabeno papūgą didžiuliame narve. Viena pabėgėlė verkė ar bent jau nedaug tereikėjo, kad ji pravirktų, tačiau daugelis jų atrodė tik suglumę, atsidūrę minios apsuptyje ir nepažįstamoje vietoje. Didelė stebeilijančių Viktorijoje minia turėjo būti užlaikoma policijos, kad pabėgėliai ir kiti galėtų patekti į gatvę. Pastarieji buvo sutikti tyla, tačiau visi aliai vieno jūreiviai entuziastingai džiūgavo. Karinio jūrų laivyno karininkas, vilkintis uniforma, kuri, kaip ir dalis amunicijos, buvo įmirkusi vandenyje, skuodė autobuso link, šypsodamas ir pirštų galais prilaikydamas savo apsauginį šalmą, moterims šūkčiojant jam ir plekšnojant per petį.

Mačiau jūrų pėstininkų kuopą, žygiuojančią per stotį į Čatamo traukinį. Stebėjausi jų didingais stotais ir laikysena, trenksmingu batų trypimu ir puikia karininkų laikysena, o reginys nukėlė mane atgal į 1914-uosius, kai visi kareiviai man atrodė esą gigantai.

Rytiniai laikraščiai skirtingai tvirtina, kad keturi penktadaliai arba trys ketvirčiai B. E. F. jau išvesti. Nuotraukose, turbūt atrinktose arba suklastotose, matyti tvarkingi vyrai ir jų pakankamai tvarkinga amunicija.

14. *Erikas* — antrojo vardo trumpinys, kuriuo paprastai būdavo vadinamas Eileenos Blair mylimas brolis, Laurence'as Frederickas O'Shaughnessy'is. Orwellas savo dienoraštyje nerašo jo vardo ir pakeičia jį keturiais trumpais brūkšneliais. Jis buvo garsus krūtinės ir širdies chirurgas, pelnęs keturias stipendijas ir studijavęs mediciną Darame ir Berlyne. Karališkosios chirurgų kolegijos Hunterio draugijos profesorius (1933–1935). 1937 jam suteikta Hunterio trimetė premija už tiriamąjį darbą krūtinės ląstos chirurgijos srityje, o kitais metais gavo honorarą ir padėkos raštą už disertaciją širdies chirurgijos tema. Jis pritaikė Sauerbrucho *Thoracic Surgery* (1937), o 1939 kartu su kitais dviem chirurgais bendrai dirbo plaučių tuberkuliozės srityje. Kilus karui, įstojo į Karališkąjį karo medicinos korpusą ir žuvo, padėdamas sužeistiesiems Dankerko pajūryje. Tuo metu jis turėjo majoro laipsnį ir buvo tik trisdešimt šešerių (pagal „The Times" nekrologą, 1940, birželio 8). Jo žmona Gwena irgi buvo gydytoja. Brolio mirtis stipriai paveikė Eileeną; žr. Tosco Fyvel, *George Orwell: A Personal Memoir*, p. 105–106 ir 136.

1940 06 02: Neįmanoma nustatyti, kiek iš tikrųjų B.E.F. karių buvo repatrijuota, tačiau, sprendžiant iš pranešimų, pasirodančių įvairiuose laikraščiuose, galima spėti, kad jų yra apie 150 000, o į Belgiją pradžioje įžengė maždaug 300 000. Jokios informacijos apie tai, kiek su jais buvo Prancūzijos karių. Iš užuominų, randamų keliuose laikraščiuose, galima manyti, kad galbūt buvo ketinama laikytis Dankerke iki paskutiniųjų, užuot surengus visuotinę evakuaciją. Tai būtų buvę visiškai neįmanoma, neapribojus lėktuvų skaičiaus. Tačiau jei tikrai buvo perkelta 150 000, tai, matyt, būtų įmanoma perkelti ir dar daugiau. Numatoma, kad į karą po birželio 4-os gali stoti Italija, galimas dalykas, pirmiau pateikusi taikos pasiūlymą tuo tikslu, kad turėtų pretekstą...

... Visuotinai viliamasi, kad jeigu ir bus bandoma įsiveržti į Angliją, tai tik surengus diversiją, mat Vokietijai ir Italijai rūpi sudoroti Prancūziją... Daugelis žmonių, įskaitant ir de Valerą[15], aiškiai tiki desanto išsilaipinimo Airijoje galimybe. Apie tai imta kalbėti vos prieš keletą dienų, nors tokia galimybė buvo akivaizdi jau nuo pat pradžios.

Tai šen, tai ten bastosi įprastos sekmadieninės kompanijos, eidininkai, dviratininkų klubai, šunų dresuotojai, gatvių pakampėse šalinėja jaunuolių būreliai, bet nei iš jų veidų, nei iš nuogirdų neįmanoma nuspėti, ar šie žmonės suvokia, jog per keletą artimiausių savaičių juos gali užpulti, apie ką šiandien jiems byloja visi sekmadieniniai laikraščiai. Į atnaujintus raginimus evakuoti vaikus iš Londono atsiliepiama labai vangiai. Matyt, samprotaujama taip: „Antskrydžiai nevyko pastarąjį kartą, nebus jų ir šįkart." Vis dėlto, kai ateis laikas, šie žmonės turės pakankamai drąsos, jei tik jiems bus paaiškinta, ką daryti.

Šiandienos „People"[16] numerio reklaminių skelbimų apytikrė analizė:

Laikraštį sudaro 12 puslapių[17] — 84 skiltys. Iš jų vos ne 26½ skilties (daugiau kaip ¼) skirta reklamai. Ji pasiskirsčiusi taip:

Maistas ir gėrimai: 5¾ skilties.

Patentuoti vaistai: 9 ir trečdalis.

Tabakas: 1.

Lošimai: 2 ir trečdalis.

Drabužiai: 1½.

Įvairi: 6¾.

Iš 9 maisto ir gėrimų skelb. 6 skirti nebūtinoms prabangos prekėms. Iš 29 skelb., reklamuojančių vaistus, 19 yra arba apgaulingi (išgydytas plikumas etc.), arba reklamuoja žalingus medikamentus („Kruschen Salts", „Bile Beans" etc.), arba naudoja šantažą („Jūsų vaiko pilveliui reikalingas magnis"). Tik keliais atvejais, siūlant vaistus, prileidžiama abejonė. Iš 14 įvairių kitų skelb. 4 reklamuoja muilą, 1 — kosmetiką, 1 — atostogų poilsį ir 2 skelb. yra vyriausybės, įskaitant vieną didelės apimties skelbimą, reklamuojantį valstybinius taupomuosius bankus. Tik 3 skelbimai iš visų kategorijų naudojasi vykstančiu karu.

15. Eamonas de Valera (1882–1975), Arijos politinis lyderis, tuo metu ėjęs Airijos laisvosios valstybės ministro pirmininko pareigas. 1959 tapo jos prezidentu.
16. Populiarus sekmadieniais leidžiamas laikraštis.
17. Liepos 1-ą puslapių skaičius sumažintas iki šešių; žr. žemiau, 1940 07 01.

1940 06 03: Iš ledi Oksford[18] laiško „Daily Telegraph" apie taupymą karo metu:

„Kadangi dauguma Londono namų yra apleisti, pramogų nedaug... šiaip ar taip, daugelis žmonių priversti atsisakyti savo virėjų paslaugų ir apsigyventi viešbučiuose."

Matyt, šiems žmonėms nelemta sužinoti, kad 99 % gyventojų tebegyvena.

18. Margot Asquith (1864–1945) buvo Herberto Henry'io Asquitho, Oksfordo ir Askvito erlo, ministro pirmininko (1906–1916) našlė.

1940 06 06: Mudu su Borkenau laikėmės nuomonės, kad labiau tikėtina, jog kita Hitlerio ataka bus prieš Prancūziją, o ne prieš Angliją, ir, kaip paaiškėjo, buvome teisūs. Borkenau mãno, kad Dankerko operacija visiems laikams patvirtino, jog lėktuvai nepajėgūs sunaikinti karo laivų, jei pastaruosius pridengia savi lėktuvai. Iš pateiktos statistikos matyti, kad evakuodami beveik 300 000 žmonių praradome 6 eskadrinius minininkus ir maždaug 25 kitokius laivus. Reikia manyti, kad evakuotų žmonių skaičius yra teisingas, taigi net padvigubinus nuskendusių laivų skaičių[19], patirtų nuostolių nereikėtų laikyti dideliais, atsižvelgiant į operacijos mastą ir į tai, kad sąlygos lėktuvams buvo bene optimaliausios.

Borkenau mãno, kad Hitleris planuoja sumušti Prancūziją ir derybose mainais į taiką pareikalauti Prancūzijos laivyno. Tuo atveju Anglijos invazija jūra taptų įmanoma.

Didžiulis skelb. ant autobuso šono: PIRMOJI PAGALBA KARO METU. WRIGLEY'S KRAMTOMOJI GUMA — TAI SVEIKATA, JĖGA IR TVIRTYBĖ.

19. Šie skaičiai buvo teisingi. Nors ir praradę didesnę dalį savo amunicijos, buvo evakuoti 198 000 britų ir 140 000 daugiausia prancūzų ir belgų karių. Iš keturiasdešimt vieno operacijoje dalyvavusio laivo šeši buvo nuskandinti ir devyniolika sugadinti. Be to, apie 220 000 kariškių evakuota iš Normandijos ir Bretanės uostų.

1940 06 07: Nors laikraščių reklaminiai plakatai šiuo metu uždrausti[20], ganėtinai dažnai galima išvysti laikraščių pardavėjus su plakatu rankose. Regis, senieji sugrąžinti ir naudojami, o plakatai su antraštėmis „R.A.F. atakuoja Vokietiją" arba „Didžiuliai Vokietijos nuostoliai" gali būti naudojami mažne visada.

20. *uždrausti* — omenyje turima cenzūra; šie plakatai (kitaip tariant, laikraščių pardavėjų afišos) buvo uždrausti paprasčiausiai tausojant žaliavas ir siekiant kuo ekonomiškesnio importo, šiuo atveju taupant prekybinių laivų plotą.

1940 06 08: Žiaurių kautynių įkarštyje, kai, mano manymu, kasdien žūsta tūkstančiai žmonių, galima susidaryti nuomonę, kad jokių naujienų nėra. Vakariniai laikraščiai tokie pat kaip rytiniai, o rytiniai nesiskiria nuo vakarykščių, o radijas kartoja tai, kas rašoma laikraščiuose. Tačiau kalbant apie žinių patikimumą, jose tikriausiai daugiau tiesos nutylėjimų nei atviro melo. Borkenau tvirtina esą radijas turėtų reliatyviai tikroviškai atskleisti tai, kas vyksta per karą, o vokiečių pareiškimai apie nuskandintus britų laivus tėra didelio masto melagystės. Jie iš tikrųjų neįtikėtini. Pastaruoju metu vienas vakarinis laikraštis atkreipė dėmesį į vokiečių skelbimus ir pastebėjo, jog per maždaug 10 dienų vokiečiai tvirtino nuskandinę 25 kreiserius, ie. 10 daugiau negu mes kada nors esame turėję.

Stephenas Spenderis neseniai man pasakė: „Ar tau neatrodo, kad per pastaruosius dešimt metų gali numatyti įvykius geriau nei, tarkime, Ministrų Kabinetas?“ Man teko sutikti su tuo. Taip iš dalies yra todėl, kad nesi apakintas klasinių interesų etc., eg. jei nesi finansiškai susijęs, jau iš pirmo žvilgsnio gali pastebėti, jog Anglijai strategiškai pavojinga leisti Vokietijai ir Italijai valdyti Ispaniją, o tuo tarpu daugelis dešiniųjų, net profesionalūs kareiviai, negali įžvelgti šio akivaizdaus fakto. Tačiau manydamas, kad tokie kaip mes žmonės orientuojasi situacijoje geriau už vadinamuosius ekspertus, turiu omenyje ne tai, jog jie turi tam tikrų galių numatyti specifinius įvykius, o tai, jog jie suvokia, kokiame pasaulyje mes šiuo metu gyvename. Kad ir kaip būtų, aš nuo maždaug 1931-ųjų žinojau (Spenderis teigia žinojęs jau nuo 1929-ųjų), kad ateitis bus katastrofiška. Nebūčiau galėjęs konkrečiai pasakyti, kokie karai ar revoliucijos įvyks, tačiau kai jie įvykdavo, aš nė kiek nesistebėdavau. Nuo 1934-ųjų žinojau, kad artinasi karas tarp Anglijos ir Vokietijos, o nuo 1936-ųjų esu tuo tikras[21]. Jaučiu tai savo kūnu, ir tauškalai, kuriuos iš vienos pusės skleidžia pacifistai, o iš kitos — Liaudies fronto nariai, kurie dedasi biją Britanijos rengimosi kariauti su Rusija, manęs dar niekada neapkvailino. Taip pat ir siaubingi rusų vykdomi valymai manęs niekada nestebino, nes visą laiką jaučiau, — nebūtinai *tiksliai*, kas ir kaip, bet kažką *panašaus*, — kad tai glūdi bolševikų nuostatose. Jaučiau tai, skaitydamas jų literatūrą.

... Ar kas nors prieš septynerius metus būtų galėjęs patikėti, kad Winstono Churchillio laukia politinė ateitis? Dar prieš metus Crippsas[22], kaprizingas Leiboristų partijos vaikinas, buvo pašalintas iš jos narių be galimybės į ginamąją kalbą. Kita vertus, vertinant konservatorių požiūriu, jis buvo pavojingas raudonasis. Beaverbrooko spaudai šalininkų priešaky reikalaujant, Crippsas šiuo metu yra mūsų ambasadorius Maskvoje. Kol kas sunku pasakyti, ar šis pasirinkimas buvo teisingas. Jei rusai linkę stoti mūsų pusėn, tai jis tikriausiai tinkamas šioms pareigoms, tačiau jeigu jie ir toliau elgsis priešiškai, vadinasi, geriau būtų buvę siųsti žmogų, nesižavintį rusų režimu.

21. Žr. „My Country Right or Left“, *CW*, XII, p. 269–272. Apybraižai pritaikytas Stepheno Decaturo „My country right or wrong“ (1816) pavadinimas.
22. Seras Staffordas Crippsas, žr. „Įvykiai“, 1939 07 02; 7.

1940 06 10: Ką tik išgirdau, nors laikraščiai apie tai ir nerašo, kad Italija paskelbė karą... Sąjungininkų pajėgos traukiasi iš Norvegijos ir motyvuojama tuo, kad jas galima panaudoti kur nors kitur, o iš okupuoto Narviko vokiečiams esą nėra jokios naudos. Iš tiesų, Narvikas jiems iki žiemos bus nereikalingas, o ir šiaip, dabar, kai Norvegija atšaukė savo neutralitetą, jiems tai nebūtų į naudą, be to, nemanyčiau, kad sąjungininkai Norvegijoje būtų turėję pakankamai karių ir būtų galėję ką nors pakeisti. Tikroji priežastis greičiausiai buvo ta, kad jie nenorėjo rizikuoti savo laivais.

Šiandien popiet labai aiškiai prisiminiau incidentą su taksi vairuotoju Paryžiuje 1936-aisiais ir ketinau apie jį šį bei tą užrašyti dienoraštyje. Tačiau dabar jaučiuosi prislėgtas taip, kad negaliu to imtis. Atrodo, viskas slysta iš rankų. Kankinuosi dėl to, kad tokiu metu rašau knygų apžvalgas etc., mane pykdo ir tai, kad leidžiama taip švaistyti laiką. *Galbūt* po šeštadienį Karo ministerijoje vykusio pokalbio šis tas pasikeis, jei tik pavyks pergudrauti gydytoją dėl savo būklės. O jeigu vėl būsiu paimtas į armiją, žinau pagal analogiją su Ispanijos karu, liausiuosi rūpintis tuo, kas vyksta visuomenėje. Šiuo metu jaučiuosi taip pat, kaip 1936 m., kai fašistai artėjo prie Madrido, tik gerokai blogiau. Tačiau apie taksistą aš kada nors vis tiek parašysiu[23].

23. Orwellas apie šį incidentą su paryžiečiu taksi vairuotoju rašė *As I Please*, p. 42, 1944, rugsėjo 15. Trumpai tariant, jo kelionė taksi automobiliu buvo tokia trumpa, kad vairuotojas įsiuto dėl to, jog turėjo „pasitraukti iš stovėjimo aikštelės už mokestį, kuris angliškais pinigais prilygtų trims pensams", o paskui įsiuto dar labiau, mat Orwellas neturėjęs smulkių pinigų. Tarp jų kilo „niekingas kivirčas dėl menkniekio", po kurio „tuo metu buvau labai supykęs, bet gan greit pajutau liūdesį ir pasibjaurėjimą". „Ir kodėl gi žmonės turėtų taip elgtis", — galvojau aš." Visą pasakojimą skaitykite *CW*, XVI, p. 402–403.

1940 06 12: E[ileena] ir aš vakar vakare ėjome per Sohą, norėdami įsitikinti, ar italų parduotuvėms etc. tikrai padaryta tokia žala, kaip buvo pranešta. Mums atrodė, kad laikraščiai buvo perdėję, nors matėme, jei neklystu, 3 parduotuves iškultais langais. Dauguma suskubo prisiklijuoti etiketes „Britų". „Gennari's", italų bakalėjos krautuvė° [Orwellas: „the Italian grocer's"], buvo apklijuota gausybe spausdintų plakatų, teigiančių: „Ši įstaiga yra išimtinai angliška." „Spaghetti House", parduotuvė, kurios specializacija — itališki maisto produktai, persivadino į „British Food Shop". Dar kita parduotuvė pasiskelbė šveicariška, ir netgi prancūzų restoranas užsikabino etiketę „Britų". Įdomu, kad vis šie plakatai neabejotinai turėjo būti iš anksto išspausdinti ir laikomi parengti.... Šie bjaurūs išpuoliai prieš niekuo dėtus italus yra įdomus fenomenas, mat anglai, ie. žmonės, kurie tikriausiai galėtų nusiaubti parduotuves, paprastai nerodo jokio natūralaus domėjimosi užsienio politika. Nemanau, kad per Abisinijos karą būta kažko panašaus, o ir Ispanijos karas daugelio žmonių visiškai nepaveikė. Nepastebėta ir jokių visuotinių akcijų, kurios dar prieš mėnesį ar du būtų kilusios prieš vokiečių tautybės gyventojus Anglijoje. Mussolinio niekšiškai ir šaltakraujiškai paskelbtas karas šįsyk turėjo paveikti ir tokius žmones, kurie paprastai retai skaito laikraščius.

1940 06 13: Vakar vykau į L.D.V.[24] grupės konferenciją Komiteto posėdžių salėje Karališkajame... Pastarąjį kartą Karališkajame teko būti tikriausiai per Itono–Harou rungtynes 1921 m. Įėjimas į Paviljoną, nesant M.C.C. nariu[25], tąsyk man būtų prilygęs šlapinimuisi ant altoriaus, o ir praėjus daugeliui metų būtų

neapleidusi nuojauta, jog už šį teisės pažeidimą gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn.

Vienas iš plakatų, verbuojančių į pionierius, vaizduojantis pėdą, trypiančią svastiką, su šūkiu „Sutrypk ją!", yra nusižiūrėtas nuo Vyriausybės plakato Ispanijos karo proga, ie. nusižiūrėta pati idėja. Žinoma, jis suvulgarintas ir komiškas, tačiau kad ir kaip būtų, jo atsiradimas reiškia, jog Vyriausybė jau linksta mokytis.

Komunistų kandidatas Bau[26] vykusiuose papildomuose rinkimuose surinko daugmaž 500 balsų. Tai naujas rekordas, nors juodmarškiniai dažnai gauna mažiau (vieną kartą apie 150). Kadangi Bau buvo įsikūręs Lansbury'is[27], čia galėjo gyventi daug pacifistų, todėl rezultatas dar labiau stebina. Balsavusiųjų skaičius apskritai buvo labai mažas.

24. Savisaugos savanorių (*Local Defence Volunteers*), vėliau — Vietinės gynybos būriai (*Home Guard*). Liepos 2 Orwellas įstojo į C kuopą Londono grafystės 5-ajame batalione ir netrukus buvo paaukštintas į seržantus, o kartu turėjo vadovauti 10 vyrų. Savo pareigas jis vykdė labai atsakingai. Žr. Crick, p. 396–401.
25. Marilebono kriketo klubas (*Marylebone Cricket Club*), tuo metu šalies ir tarptautiniu lygiu vadovaujanti kriketo organizacija.
26. Darbininkų klasės rinkimų apygarda Londono Ist Ende.
27. George'as Lansbury'is, uolus pacifistas; žr. „Įvykiai", 1939 08 11; 2.

1940 06 14: Vokiečiai neabejotinai įžengė į Paryžių viena diena anksčiau nei numatyta. Galima būti tikriems, kad Hitleris vyks į Versalį. Kodėl jiems jo neužminavus ir nesusprogdinus tuo metu, kai jis lankysis? Ispanijos kariuomenė okupavo Tanžerą, akivaizdu, kad su perspektyva leisti italams pasinaudoti juo kaip baze. Nukariauti Ispanijos Maroką, puolant iš Prancūzijos Maroko, šiuo metu turėtų būti paprasta, taigi toks žygis, taip pat ir kitų Ispanijos kolonijų užėmimas, paskiriant Negriną[28] arba panašų į jį asmenį alternatyviu vadovu, būtų stiprus smūgis Francui. Tačiau net dabartinė Britanijos vyriausybė neleistų sau nė pagalvoti apie tai. Ji turbūt sunkiai įsivaizduoja, kad sąjungininkų vyriausybės galėtų imtis iniciatyvos.

Visada, kai einu per metropoliteno stotis, mane pykina reklaminiai skelbimai, kvailai dėbsantys veidai ir akis rėžiančios spalvos[29], pašėlusiai stengiantis priversti žmones eikvoti darbo jėgą ir reikmenis, vartojant bereikalingas prabangos prekes arba žalingus vaistus. Kiek daug šlamšto šis karas nušluos, jei tik atsilaikysime per vasarą. Karas paprasčiausiai yra civilizuoto gyvenimo atšaukimas, jo moto yra: „Blogi, būk mano gėriu"[30], o kadangi daugybė šiuolaikinio gyvenimo gerovių iš tiesų yra blogis, tai galima diskutuoti, ar karas, atsižvelgus į viską, padaro daug žalos.

28. Juanas Negrínas, buvęs Ispanijos ministras pirmininkas; žr. „Įvykiai", 1939 08 02; 3.
29. Apie Orwello neapykantą šiems „reklaminiams plakatams", vaizduojantiems idiotiškus, išsišiepusius, ištįsusius kumpio raudonumo veidus, žr. „Lapok, aspidistra", kuri buvo išleista ketveriais metais anksčiau; pvz., *CW*, IV, p. 14 ir 16.
30. Miltonas, „Prarastas rojus", IV kn.

1940 06 15: Man ką tik dingtelėjo į galvą mintis, ar Paryžiaus žlugimas reiškia ir „Albatross Library" galą, ir aš įtariu, kad taip[31]. Tuo atveju mano nuostoliai sudaro 30 £. Atrodo neįtikima, kad tokiais laikais kaip dabar žmonės vis dar sureikšmina ilgalaikes sutartis, fondus ir akcijas, draudimo polisus etc. Būtų protinga skolintis pinigų iš dešinės ir iš kairės ir už juos įsigyti patikimo turto. E[ileena] ne per seniausiai domėjosi siuvamųjų mašinų pirkimo išsimokėtinai sąlygomis ir sužinojo, kad sutartys sudaromos ilgesniam kaip pustrečių metų terminui.

P. W.[32] pasakojo apie tai, kad Unity Mitford[33] ne tik bandė nusišauti, gyvendama Vokietijoje, bet dar ir ruošiasi gimdyti. Tai taręs žmogelis raukšlėtu veidu, kurio vardą pamiršau, šūktelėjo: „Fiureris negalėjo to padaryti!"

31. *„Albatross Library"*: „The Albatross Continental Library" buvo įsipareigojusi išleisti *Coming Up for Air* žemyne. Žr. „Įvykiai", 1939 08 04; 7. Sutartyje buvo numatyta sąlyga, jog knyga turi būti išleista iki 1940 rugpjūčio. Birželio 14 vokiečiams užėmus Paryžių, buvo paskelbtas potvarkis, kuriuo draudžiama parduoti britų knygas, išleistas po 1870 metų, taigi ši knyga nebuvo išleista.
32. *P. W.*: Victoras Williamas (Peteris) Watsonas (1908–1956), turtingas jaunas vyras, kuris po ilgų kelionių, apie 1939, nutarė savo gyvenimą pašvęsti menams ir kartu su savo draugu Cyrilu Connolly'iu įsteigė žurnalą „Horizon"; jis ne tik finansavo leidybą, bet ir rengė visą medžiagą meno skyriui. 1948 buvo vienas iš Šiuolaikinių menų instituto įkūrėjų. Visuomet žavėjosi Orwello raštais. Žr. Michael Shelden, *Friends of Promise: Cyrill Connolly and the World of „Horizon"* (1989).
33. Gerb. Unity Valkyrie Mitford (1914–1948), antrojo lordo Redesdale'io ketvirtoji dukra, 1934 susitikusi su Hitleriu, tapo jo gerbėja. 1940-ųjų sausį iš Vokietijos sugrąžinta atgal į Angliją, kankinama šautinės žaizdos galvoje po bandymo nusižudyti. Vėliau gyveno vienumoje. Ji nebuvo nėščia.

1940 06 16: Rytiniuose laikraščiuose gana protingai argumentuojama, kad J.A.V. iki prezidento rinkimų nesiims jokių veiksmų, ie. neskelbs karo, o tai iš tiesų vaidina svarbią reikšmę. Jei J.A.V. iš tikrųjų nedalyvauja kare, tai nėra ko tikėtis, kad bus suvaldyta situacija verslo ir darbo jėgos srityse, siekiant paspartinti ginkluotės gamybą. Pastarajame kare tai buvo sudėtinga net ir dalyvaujant J.A.V.

Negalėčiau pasakyti, ką reikėtų daryti tuo atveju, jei Vokietija užkariautų Angliją. Tikrai žinau, kad niekur nepasprukčiau, nebent į Airiją, jei tik tai būtų įmanoma. Jei laivynas liktų nesutriuškintas, o karas, kaip atrodo, būtų tęsiamas iš Amerikos ir dominijų, tuomet privalau likti gyvas, net jeigu patekčiau į koncentracijos stovyklą. O jei ir J.A.V. būtų priverstos pasiduoti, neliktų nieko kito, kaip tik žūti kaunantis, būtent *kaunantis,* pirmiau stojus į dvikovą su priešininku ir jį nudėjus.

Vakar kalbėdamasis su M.[34], vienu iš mano L.D.V skyriaus narių žydų, pasakiau, kad jeigu dabartinė krizė baigsis, Konservatorių partijoje turėtų sukilti prieš Churchillį ir pabandyti vėl sumažinti darbo užmokestį etc. Jis atsakė, kad tuo atveju kiltų revoliucija „arba jis bent jau taip tikisi". M. yra pramonininkas ir, kaip aš įsivaizduoju, gan pasiturintis.

34. Galimas dalykas, Michaelis, nedidelės drabužių siuvyklos savininkas, minimas Orwello dienoraštyje, 1940 09 03 įraše.

1940 06 17: Prancūzai pasidavė. Tai buvo galima numatyti iš vakar vakare transliuotos laidos, taip pat iš to, kad jie negynė Paryžiaus, tos vietos, kur dar buvo galima tikėtis sulaikyti vokiečių tankus. Dabar viskas strategiškai priklauso nuo prancūzų laivyno, apie kurį kol kas nieko negirdėti...

Šiandien kilęs didelis susijaudinimas dėl Prancūzijos kapituliacijos, aplink tik ir girdėti diskusijos šia tema. Įprastinė frazė: „Ačiū Dievui, mes turime karinį jūrų laivyną." Škotų eilinis, segįs pastarojo karo medaliais, šiek tiek apgirtęs, metropoliteno vagone rėžia patriotinę kalbą, kuri kitiems keleiviams, regis, patinka. Žmonių antplūdis prie vakarinių laikraščių, pavyko gauti tik ketvirtuoju bandymu.

Dabar, rašydamas apžvalgą, sėdžiu prie spausdinimo mašinėlės ir iškart renku tekstą. Dar visai neseniai, prieš šešis mėnesius, aš taip nedarydavau ir būčiau sakęs, kad niekada taip nedarysiu. Faktiškai visa tai, ką rašiau, būdavo perrašoma mažiausiai du kartus, mano knygos — tris kartus, o atskiri epizodai net penkis ar dešimt kartų. Taip yra ne todėl, kad būčiau įgudęs, o paprasčiausiai todėl, kad man dabar vis tiek, jei tik mano darbas patvirtinamas ir leidžia šiek tiek uždirbti. Šis nuosmukis tiesiogiai susijęs su karu.

Kanados ambasadoje, kurioje buvau pasidomėti dėl G.[35], svarstančios galimybę išsiųsti savo vaiką į Kanadą, daugybė žmonių. Pasirodo, niekam nuo 16 iki 60 metų, išskyrus motinas, neleidžiama išvykti, matyt, baiminantis paniško antplūdžio.

35. *G.*: Gwena O'Shaughnessy, Eileenos brolienė. Karui prasidėjus, vyko Vyriausybės remiama vaikų evakuacija į Kanadą ir Jungtines Valstijas. Gwenos sūnus Lawrence'as, kuriam 1940 birželį buvo devyniolika mėnesių, išplaukė į Kanadą vienu iš paskutinių evakuojamuosius gabenančių laivų, prieš Atlante nuskęstant kitam evakuacijoje dalyvavusiam laivui, „City of Benares". Žr. toliau, 1940 07 25.

1940 06 20: Buvau [„New Statesman"] kontoroje[36], norėdamas sužinoti, koks jų požiūris į šalies gynybą. C.[37], kuris šiuo metu yra svarbus jų veikėjas, prieštaravo kursui „apginkluokime tautą", motyvuodamas tuo, kad jo pavojai nusvertų galimus pranašumus. Jei įsiveržusios vokiečių pajėgos rastų ginkluotus civilius gyventojus, imtųsi tokių barbariškų priemonių, kad visus įbaugintų ir priverstų kuo greičiu pasiduoti. Jis teigė, kad rizikinga kliautis eiliniais žmonėmis ir tikėtis, jog jie būsią drąsūs, ir pateikė kaip pavyzdį maišto Glazge atvejį, kai po miestą važinėjo kažkoks tankas, o visi išsibėgiojo kaip didžiausi bailiai. Aplinkybės, tiesa, buvo kitokios, nes žmonės buvo beginkliai ir kaip paprastai apimti vidinių prieštarų, suprantą, kad rizikuoja užsinerti ant kaklo kilpą... C. sakė manąs, kad Churchillis, nors iš dalies ir geras žmogus, nepajėgs padaryti to, kas privalu, ir nenukreips įvykių revoliucinio karo linkme, būtent todėl jis ir gynęs Chamberlainą ir Co, ir nesiryžęs į pasipriešinimą įtraukti visos tautos. Aš, be abejo, nemanau, kad Churchillis vertina situaciją taip pat, kaip mes, bet

taip pat nemanau, kad jis spyriotųsi, prieš imdamasis priemonių (eg. uždarbio suvienodinimas, Indijos nepriklausomybė), kurias jis laiko neišvengiamomis, norint laimėti karą. Žinoma, *galbūt* šiandien vykstančiame uždarame posėdyje pasiseks pasiekti, kad Chamberlainas ir Co. būtų nušalinti visam laikui. Pasiteiravau C., ar daug, jo manymu, yra vilčių, ir išgirdau, kad jų nėra. Tačiau aš prisimenu, kaip tą dieną, kai Britanija pradėjo evakuaciją iš Namsuso[38], aš paklausiau Bevano ir Strausso[39], kurie buvo ką tik grįžę iš Rūmų, kiek yra vilties, kad Chamberlainas po šios istorijos bus atleistas iš posto, ir išgirdau, kad nėra jokios vilties. Tačiau po maždaug savaitės buvo sudaryta nauja Vyriausybė[40].

Nuomonė apie atvirą klastą vyriausioje vadovybėje paplitusi taip plačiai, kad jau kelia pakankamą pavojų... Aš asmeniškai manau, kad tokia apgalvota klasta įmanoma tik iš profašistiškai nusiteikusių aristokratų ir galbūt armijos vadovybėje. Be abejo, nesąmoningas sabotažas ir kvailumas, įstūmę mus į šią padėtį, eg. idiotiškas požiūris į Italiją ir Ispaniją, yra kas kita. R. H.[41] sako, kad visi iš Dankerko grįžę eiliniai, su kuriais jam teko kalbėti, skundžiasi savo karininkų elgesiu, pasakodami, jog šie spruko automobiliais, palikdami juos srėbti visą jovalą, etc., etc. Taip kalbama po kiekvieno pralaimėjimo, todėl nežinia, kiek jų žodžiuose yra tiesos. Juos bus galima patikrinti, išnagrinėjus pilnus žuvusių, sužeistų ir dingusių be žinios sąrašus, kai tik tokie bus — jei bus — išspausdinti. Šiaip ar taip, nėra visiškai blogai, jei apie panašius dalykus kalbama, — su sąlyga, kad tai nesukelia staigios panikos, — nes taip elgtis verčia absoliuti būtinybė dėti naują klasinį pamatą. Naujose armijose viduriniosios visuomenės klasės atstovams lemta dominuoti kaip karininkijai, ir taip buvo, pavyzdžiui, net Ispanijos atsargos kariuomenėje, tačiau tokiais atvejais tenka galvoti, kaip atsikratyti „blimpų". Tas pats galioja ir L.D.V. Kritinėje situacijoje mes atsikratysime „blimpų", reikia tik laiko, tačiau laikas nelaukia[42].

Vakar man į galvą dingtelėjo mintis: kaip gali būti, kad Anglijoje, kurios armija — viena mažiausių pasaulyje, yra daugiausia atsargos pulkininkų?

Pastebėjau, kad visi „kairieji" intelektualai, kuriuos man yra tekę sutikti, įsitikinę, kad Hitleris, jeigu jis čia ateis, pasistengs iššaudyti tokius kaip mes, o nepageidaujamų asmenų sąrašas turėsiąs būti ilgas. C.[43] teigia, jog rengiama akcija, kurios tikslas — sunaikinti Skotland Jarde esančias mūsų asmens bylas (nėra abejonės, kad jos mums visiems užvestos)[44]. Šiokia tokia viltis! Policininkai yra būtent tie, kurie skuos pas Hitlerį, kai tik bus aišku, jog jis laimėjo. Ką gi, jei tik mums pavyktų atsilaikyti bent keletą mėnesių, nepraeitų nė metai, ir „Ritz" būtų įkurdinta iš raudonųjų sudaryta atsargos kariuomenė,[45] ir aš per daug nesistebėčiau, jeigu jiems vadovautų Churchillis arba Lloydas George'as.

Nuolat mąstau apie savo salą Hebriduose[46], kurios tikriausiai niekuomet neturėsiu ir net neregėsiu. Comptonas Mackenzie'is sako, kad dar ir dabar didžioji dalis salų yra neapgyvendintos (jų yra 500, o apgyvendintų įprastai būna tik 10 procentų), daugumoje jų yra vandens ir truputis dirbamos žemės, jose

gyvena ožkos. Anot R. H., moteris, nuomojusi vieną salą Hebriduose, norėdama išvengti aviacijos antskrydžių, buvo pirmoji šio karo aviacijos antskrydžių auka, kai R.A.F. per klaidą ten numetė bombą. Sunku patikėti.

Pirmasis aviacijos antskrydis virš Britanijos, nepadaręs didesnės žalos, įvyko praėjusią naktį. Keturiolika žuvusiųjų, pranešama, kad numušti septyni vokiečių orlaiviai. Laikraščiai spausdina trijų sudužusių vokiečių lėktuvų nuotraukas, todėl gali būti, kad tai, kas skelbiama, yra tiesa.

36. Labiausiai tikėtina, kad tai buvo „New Statesman", nors dienoraštyje yra tik penki brūkšneliai.
37. Tikriausiai Richardas Crossmanas (1907–1974), mokslininkas, intelektualas, žurnalistas ir kairiųjų politikas, buvęs „The New Statesman" redaktoriaus pavaduotojas (1938–1955) ir redaktorius (1970–1972). Parlamento narys nuo Leiboristų partijos (1945–1970), aprūpinimo būstu ir savivaldos ministras (1964–1966), sveikatos ir socialinės apsaugos ministras (1964–1970).
38. Britanijos 146-oji pėstininkų brigada išsilaipino Namsuse, Norvegijoje, apytikriai už 300 mylių į šiaurę nuo Oslo, 1940 balandžio 16–17. Pasitraukė gegužės 2–3 d. Paskutinieji sąjunginiinkų kariai iš Norvegijos išvyko birželio 9.
39. Apie Aneuriną Bevaną, leiboristą, Parlamento narį, žr. „Įvykiai", 1939 08 28; 11. 1949 Orwellas savo draugui yra pasakęs: „Jei tik man pavyktų tapti Nye'o *éminence grise*, mes šią šalį greitai pastatytume ant kojų." G. R. Straussas (1901–1993, už gyvenimo nuopelnus pakeltas į perus 1979), Parlamento narys, atstovavęs liberalams, vienas iš „Tribune" direktorių.
40. Neville'io Chamberlaino vyriausybė žlugo 1940 gegužę ir buvo suformuota Winstono Churchillio koalicinė vyriausybė. Churchillis į savo Ministrų Kabinetą kilniaširdiškai įtraukė ir Chamberlainą.
41. R. H.: Rayneris Heppenstallis (1911–1981), romanistas, kritikas, kriminologijos istorikas ir BBC radijo laidų rengėjas. Jis pritaikė radijui Orwello „Gyvulių ūkį" ir pavedė pastatyti radijo pjesę pagal jo *The Voyage of the Beagle*, 1946, kovo 29 (žr. *CW*, XVIII, p. 179–201). 1935 jiedu su Orwellu gyveno viename bute (ne visada draugingai), bet draugais liko visą gyvenimą. Jo *Four Absentees* (1960) yra prisiminimų apie Orwellą (atkurti knygoje *Orwell Remembered*, p. 106–115).
42. *atsikratyti blimpų* — Orwellas dėl to dažnai nerimavo. Žr., pavyzdžiui, „Karo meto dienoraštį", 1940 08 23; „Home Guard and You" (*CW*, XII, p. 309–312); „Don't Let Colonel Blimp Ruin the Home Guard" (*CW*, XII, p. 362–365); *Home Guard for Victory!* recenzija (*CW*, XII, p. 387–389); „London Letter" (*CW*, XII, p. 474–475)
43. Nepavyko tiksliai identifikuoti. Galbūt vėl Richardas Crossmanas (žr. aukščiau; 37) arba Cyrilas Connolly'is. Ineza Holden mano, kad tai galėtų būti Christopheris Hollisas arba mįslingas žmogus, žinomas kaip Carteris, kurio Orwello draugai niekada nebuvo sutikę.
44. Žr. „London Letter" (*CW*, XII, p. 355).
45. Žr. „My Country Right or Left" (*CW*, XII, p. 269–272).
46. Tai pirma užuomina apie Orwello svajonę apsigyventi Hebriduose, kuriai buvo lemta išsipildyti 1945, kai jis apsigyveno Džuros saloje, Barnhile. Plg. su Vinstono Smito Aukso šalies vizija romane „1984-ieji" (*CW*, IX, p. 129–130), t. p. žr. Orwello recenziją *Priest Land* (*CW*, XII, p. 190–191).

1940 06 21: Jokių tikrų žinių. Iš vakarykščių laikraščių sužinojau, kad Chiappe[47] išrinktas Paryžiaus municipaliteto tarybos pirmininku, tikriausiai spaudžiant vokiečiams. Tai daug ką atskleidžia apie pareiškimą, kad Hitleris yra darbininkų klasės draugas, plutokratijos priešas etc.

Vakar įvyko pirmas mūsų L.D.V. būrio rikiuotės mokymas. Jie atrodė iš tikrųjų pasigėrėtini, tik 3 ar 4 iš visų (apie 60 vyrų) nebuvo seni kareiviai. Keliems karininkams, kurie, mano manymu, buvo atėję pasišaipyti, tai paliko neblogą įspūdį.

47. Jeanas Chiappe (1878–1940), korsikietis, Paryžiaus policijos galva (1927–1934), fašistų šalininkas, atsakingas už keletą žiaurių represinių priemonių prieš kairiuosius. Elliotas Paulas, aprašydamas

jo atleidimą iš darbo 1934 vasario 2, apibūdino jį kaip „vieną Pétaino kaguliarų, fašistų diktatūros siekiančios slaptos brolijos, kurio nariai slėpdavosi po gobtuvais, vadeivų" (*A Narrow Street*, 1942, 25 sk.). Tai, ką Orwellas rašo apie Chiappe mirtį, galima rasti „Karo meto dienoraštyje", 1940 12 01.

1940 06 22: Vis dar nėra patikimų žinių apie Prancūzijai iškeltas Vokietijos sąlygas. Kalbama, kad jos turėtų būti „tokios komplikuotos", jog prireiks ilgų diskusijų. Manau, galima daryti prielaidą, kad iš tikrųjų vokiečiai iš vienos pusės, o Pétainas[48] ir Co. iš kitos mėgina parengti formulę, kuri priverstų prancūzų vadus kolonijose, taip pat laivyno vadovybę, pasiduoti. Hitleris, tiesą sakant, pastariesiems neturi jokios galios, nebent per Prancūzijos vyriausybę... Manau, mes visi buvome pernelyg greiti, tardami, kad Hitleris dabar pat įsiveš į Angliją, ir ši idėja buvo taip plačiai paplitusi, jog iš to buvo galima beveik padaryti išvadą, kad jis taip tikrai neturėtų pasielgti.

... Būdamas jo vietoje, žygiuočiau per Ispaniją, užimčiau Gibraltarą, o paskui išvalyčiau Šiaurės Afriką ir Egiptą. Jei Britanija turi judrią kariuomenę, kurią sudaro, tarkime, ¼ milijono žmonių, teisingiausia būtų perkelti ją į Prancūzijos Maroką, tada staiga užimti Ispanijos Maroką ir iškelti respublikonų vėliavą. Kitos Ispanijos kolonijos būtų sudorotos be didesnio vargo. Deja, nėra jokios vilties, kad kas nors panašaus vyktų.

Komunistai, regis, grįžta atgal į antinacistinę poziciją. Šįryt man į rankas pakliuvo proklamacija, smerkianti Pétaino ir Co. įvykdytą Prancūzijos „išdavystę", nors dar prieš savaitę ar dvi šie žmonės buvo nusiteikę atvirai provokiškai.

48. Henris Philippe'as Pétainas (1856–1951), 1916 vadovavo sėkmingai Verdeno gynybai, todėl vėliau už tai buvo laikomas nacionaliniu didvyriu, 1918 jam suteiktas Prancūzijos maršalo titulas. 1940 tapo premjeru, vadovavo Vokietijos vykdytam Prancūzijos padalijimui ir iki karo pabaigos buvo okupuotos zonos Viši vyriausybės vadovas. Buvo teisiamas už bendradarbiavimą su naciais ir nuteistas mirties bausme. Prezidentas De Gaulle'is pakeitė ją įkalinimu vienutėje iki gyvos galvos.

1940 06 24: Vokietijos pateiktų paliaubų sąlygų buvo galima tikėtis... Apskritai labai stebina permainų, susijusių su tradicine ištikimybe ir garbe, mastas. Ganėtinai ironiška, kad Pétainas pirmasis ištarė (Verdene) frazę „ils ne passeront pas", kuri ilgą laiką buvo antifašistų šūkiu. Jei prieš dvidešimt metų kas nors iš prancūzų būtų pasirašęs tokią paliaubų sutartį, tai tik kraštutinis kairysis arba kraštutinis pacifistas, bet ir tuomet būtų buvę nuogąstavimų. O dabar, karo įkarštyje, palaikomas puses iš esmės keičia patriotai profesionalai. Pétainui, Lavaliui[49], Flandinui[50] ir Co. karas turėtų atrodyti kaip beprotiškos brolžudiškos skerdynės, vykstančios kaip tik tuo metu, kai tikrasis priešas laukia, kada galės tave partrenkti... Todėl faktiškai nėra jokios abejonės, kad įtakingi šulai Anglijoje rengiasi panašiai išdavystei, ir kol kas eg. --- yra --- nėra jokios garantijos, kad jiems nepavyks, net jeigu priešas ir neįsiveržtų į Angliją. Tačiau visame šiame reikale gerai yra bent jau tai, kad apačios išmes iš galvos Hitlerio pretenzijas dėtis varguolių draugu. Iš tiesų, susidėti su juo nori bankininkai,

generolai, vyskupai, karaliai, stambūs pramonininkai etc., etc. ... Hitleris yra kapitalistų klasės, vis labiau įgaunančios milžiniškos korporacijos pavidalą ir todėl iš dalies prarandančios savo privilegijas, tačiau vis tiek išsaugančios savo galią darbininkų klasei, milžiniškos kontratakos vadas. Kai ateina metas pasipriešinti tokiam puolimui, kiekvienas, priklausantis kapitalistų klasei, pasielgs išdavikiškai ar bent iš dalies išdavikiškai ir verčiau nukęs didžiausią negarbę, nei stos į tikrą kovą.

... Kad ir kaip vertintum, — platesniu strateginiu požiūriu ar kreipdamas dėmesį į smulkiausias detales Vietinėje gynyboje, — aišku, kad bet kuri reali kova reiškia revoliuciją. Akivaizdu, jog Churchillis negali ar nenori to suprasti, taigi jam teks pasitraukti. Tačiau ar jis pasitrauks laiku, kad suspėtų išgelbėti Angliją nuo užkariavimo, priklausys nuo to, ar greitai plačioji visuomenė suvoks esminius dalykus. Bijau, kad jie imsis veikti tada, kai bus jau per vėlu.

Vertinant strategiškai, galima manyti, kad bus laukiama iki žiemos... Tuo metu, visur įvedus gausias okupacines kariuomenes, beveik neabejotinai trūkstant maisto, susiduriant su užkariautų šalių gyventojų nenoru dirbti, Hitleris bus keblioje situacijoje. Įdomu, ar jis reabilituos uždraustą Prancūzijos komunistų partiją ir bandys panaudoti ją prieš darbininkų klasę šiaurinėje Prancūzijoje taip, kaip panaudojo Pétainą prieš „blimpų“ klasę.

Jei invazija prasidėtų, bet nepavyktų, viskas būtų gerai ir mes neabejotinai turėtume kairiųjų vyriausybę, ir vyktų sąmoningas judėjimas prieš valdančiąją klasę. Vis dėlto aš manau, kad žmonės klysta, įsivaizduodami esą Rusija būtų mums draugiškesnė, jei mūsų vyriausybė būtų revoliucinė. Po Ispanijos negaliu atsikratyti minties, jog Rusija, i.e. Stalinas, turėtų būti priešiški bet kuriai šaliai, kurioje vyksta tikra revoliucija. Jie turėtų judėti priešinga kryptimi. Revoliucija kyla, plačiai skleisdama laisvės, lygybės etc. idėjas. Paskui ima stiprėti oligarchija, suinteresuota savo privilegijų išsaugojimu ne mažiau nei bet kuri kita valdančioji klasė. Tokia oligarchija būtinai priešinsis visur vykstančioms revoliucijoms, neišvengiamai iš naujo sužadinančioms laisvės ir lygybės idėjas. Rytiniame „News Chronicle“ numeryje pranešama, kad Raudonojoje armijoje vėl sugrąžintas pagarbos aukštesniems laipsniams reiškimas. Revoliucinė armija *pirmiausia* turėtų panaikinti karišką pasveikinimą, ir šis smulkus klausimas simptomiškai atskleidžia visą situaciją.

L.D.V. buvo įsakyta *visus* revolverius atiduoti policijai, nes jie reikalingi armijai. Nenoras paleisti iš rankų beverčių ginklų, tokių kaip revolveriai, kai vokiečiai tuo metu ginkluoti automatais, yra būdingas Britanijos armijai, tačiau aš manau, kad šiuo įsakymu iš tikrųjų siekiama užkirsti kelią ginklų patekimui į „negeras“ rankas.

Tiek E[ileena], tiek G.[51] primygtinai reikalauja, kad pačiu blogiausiu atveju, norėdamas likti gyvas ir toliau tęsti propagandą, aš išvykčiau į Kanadą. Vykčiau, jei man būtų skirtos kokios nors funkcijos, eg. jei Vyriausybė persikeltų į Kana-

dą ir aš turėčiau kažkokį darbą, bet tik ne kaip pabėgėlis arba žurnalistas emigrantas, reiškiantis protestą iš saugaus atstumo. Tokių tremtinių „antifašistų" jau ir taip per daug. Jei tai būtina, geriau numirti, o mirtis net kaip propagandos priemonė gali būti naudingesnė už išvykimą į užsienį ir gyvenimą iš kitų žmonių malonės. Tai nereiškia, kad aš noriu mirti; aš turiu gyventi dėl daug ko, nepaisant silpnos sveikatos ir bevaikystės.

Šįryt pasirodė dar vienas Vyriausybės agitacinis lapelis, apie pagalbą nukentėjusiems nuo aviacijos antskrydžių. Jų tonas ir žodynas vis gerėja, taip pat ir platinimo kokybė, ypač Duff-Cooperio, kuri tiesiog ideali, disponuojant 5 £ per savaitę. Tačiau ir toliau nieko nedaroma, kad kalba taptų labiau liaudiška, padarytų didesnį įspūdį vargingesnei darbininkų klasei ar bent jau būtų visiškai suprantama. Dauguma išsilavinusių žmonių paprasčiausiai nė nenutuokia, jog abstraktūs žodžiai eilinio žmogaus nejaudina. Kai Aclandas siuntinėjo savo kvailąjį „Paprastų žmonių manifestą" (*Manifesto of Plain Men*), parašytą jo paties, o pasirašytą ant punktyrinės linijos jo parinktų „paprastų žmonių", jis pats papasakojo, kad pirmąjį variantą tikrinę „Mass Observers" davė jį perskaityti darbininkams ir nustatė, jog šie susidūrė su didžiulėmis teksto suvokimo problemomis... Pirmasis požymis, bylojantis apie tai, kad Anglijoje iš tiesų vyksta permainos, būtų to baisaus, manieringo balso dingimas iš radijo. Stebėdamas užkandinių lankytojus, pastebėjau, kad darbininkai atkreipia dėmesį į tas transliacijas, kuriose nugirsta vieną kitą liaudiškos kalbos nuotrupą. Tačiau E[ileena] tvirtina, — jos žodžiuose, mano nuomone, yra dalis tiesos, — kad įspūdį neišsilavinusiems žmonėms dažnai padaro pompastiška kalba, kurios jie iš tikrųjų nesupranta, tik jaučia, jog ji įspūdinga. E.g. ponia A.[52] sužavėta Churchillio kalbų, nors pažodžiui nesupranta.

49. Pierre'as Lavalis (1883–1945), įvairiu metu dirbęs Prancūzijos viešųjų darbų ministru, teisingumo ministru, kolonijų reikalų ministru ir užsienio reikalų ministru, o 1931–1932 ir 1935–1936 — Prancūzijos premjeras. 1920 išstojo iš Socialistų partijos ir palaipsniui perėjo pas kraštutinius dešiniuosius. 1935 sausio 7, būdamas užsienio reikalų ministru, pasirašė sutartį su Mussoliniu, remiančią Italijos pretenzijas į Abisiniją (Etiopiją) mainais į Italijos paramą prieš Vokietijos invaziją į Austriją. Italija įsiveržė į Abisiniją 1935 spalio 3, o gruodžio 18 Britanijos užsienio reikalų ministras, seras Samuelis Hoare'ė, buvo priverstas atsistatydinti, paaiškėjus, kad jis sudaręs sutartį su Lavaliu ir taip nuraminęs Mussolinį. Prancūzijai pralaimėjus, Lavalis buvo nusiteikęs išdavikiškai bendradarbiauti su okupacine valdžia. Jis netgi parūpino prancūzų darbininkų Vokietijos pramonei. Buvo teisiamas 1945 m., o po nesėkmingo bandymo nusižudyti nuteistas mirti. Apie Hoare'ę žr. „Įvykiai", 1939 07 02; 5 ir 1939 08 04; 5. Tuo metu jis ėjo Britanijos ambasadoriaus Ispanijoje pareigas.
50. Pierre'as Étthiene'as Flandinas (1889–1958) Prancūzijos vyriausybėje ėjo įvairias pareigas. Premjeras (1934–1935), užsienio reikalų ministras Pétaino vyriausybėje (1940), tačiau bandė priešintis Vokietijos reikalavimams ir buvo pakeistas Lavaliu. Po karo jam buvo uždrausta dalyvauti visuomeninėje veikloje.
51. Eileena Blair ir jos brolienė, Erico O'Shaughnessy'o, žuvusio prie Dankerko (žr. „Karo meto dienoraštį", 1940 06 01; 14, žmona Gwena O'Shaughnessy.
52. Galimas dalykas, ponia Anderson, Orwellų kambarinė Volingtone. Nors Orwellas tuo metu buvo penkioms ar šešioms savaitėms apsigyvenęs Londone, jis sugrįždavo į Volingtoną. Šios patalpos buvo galutinai parduotos 1947.

1940 06 25: Praėjusią naktį, apie 1 val., buvo pranešta apie aviacijos antskrydį. Londone pavojaus signalas buvo klaidingas, tačiau tikriausiai kažkur šis antskrydis įvyko iš tikrųjų. Mes atsikėlėme ir apsirengėme, bet į slėptuvę nėjome. Taip elgėsi visi, i.e. atsikėlė, o paskui paprasčiausiai stoviniavo ir kalbėjosi, o tai atrodo labai kvaila. Tačiau atrodo savaime suprantama, kad pasigirdus sirenos kauksmui keliamės, o nesigirdint šūvių ir nejaučiant jokio kito pavojaus gėda būtų skubėti į slėptuvę.

Viename vakarykščiame laikraštyje skaičiau apie tai, kad Amerikoje dalijamos dujokaukės, tiesa, žmonės turi už jas sumokėti. Civiliams gyventojams Anglijoje, o tikriausiai ir Amerikoje, iš dujokaukių turbūt nėra jokios naudos. Jų dalijimas paprasčiausiai simbolizuoja nacionalinį solidarumą, tai pirmas žingsnis į uniformos apsivilkimą. Nuo pat karo pradžios už dujokaukės — nešiojamos arba nenešiojamos — slypėjo socialinė ir politinė potekstės. Pirmosiomis dienomis tokie kaip aš, kurie atsisakėme dujokaukių, jausdavome į mus nukreiptus įdėmius žvilgsnius, be to, buvo plačiai paplitusi nuomonė, esą jų nenaudojantys yra „kairieji". Vėliau įprotis susilpnėjo ir buvo daroma prielaida, kad žmogus, nešiojantis dujokaukę, yra fanatiškai atsargus miesčionis mokesčių mokėtojas. Pasigirdus blogoms naujienoms, įprotis vėl atsinaujino, ir aš manau, kad dabar 20 procentų yra su dujokaukėmis. Tačiau žvilgsnių dar pasitaiko, jei esi su dujokauke, bet be uniformos. Kol neprasidėjo didieji antskrydžiai ir nepaaiškėjo, kad vokiečiai iš tikrųjų nenaudoja dujų, naudojimasis dujokaukėmis tikriausiai bus labai puikus rodiklis, bylojantis apie karo naujienų poveikį visuomenei.

Šiandien popiet buvau nuėjęs į naujokų ėmimo kontorą, norėdamas, kad mano pavardė būtų įrašyta į Vietinės gynybos sąrašus. Penktadienį reikės nuvykti į medicininę patikrą, tačiau, turint omenyje, kad į ją šaukiami vyrai nuo 30 iki 50, darau prielaidą, jog reikalavimai bus nedideli. Mano pavardę etc. užrašė eilinis silpnaprotis, medaliais už dalyvavimą praėjusiame kare apdovanotas veteranas, nelabai mokantis rašyti. Rašydamas didžiąsias, jis ne kartą apvertė jas aukštyn kojomis.

1940 06 27: Atrodo, užvakar naktį, kaukiant sirenoms, skelbiančioms aviacijos antskrydį, daugelis Londono gyventojų, pažadinti oro pavojaus atšaukimo signalo, palaikė jį pavojaus signalu, nusileido į slėptuves ir liko jose iki ryto, laukdami, kada oro pavojus bus atšauktas. Ir tai nuo karo pradžios praėjus dešimčiai mėnesių, kai jau tiek daug kartų — tik vienas Dievas žino kiek — buvo aiškinta apie atsargumo priemones.

Tai, kad Vyriausybė šiuokart nesurengė naujokų šaukimo kampanijos, labai žlugdo propagandą... Stulbina, kad nematyti jokių propagandinių plakatų, skirtų kovai *prieš fašizmą* etc. Kas nors galėtų parodyti M.O.I.[53] plakatus, kurie buvo naudojami Ispanijos kare, netgi tuos, kuriuos leido Franco režimas. Ta-

čiau kaip šie žmonės galėtų pakelti tautą į kovą prieš fašizmą, jeigu patys subjektyviai palaiko fašistus, o Mussoliniui padlaižiavo beveik iki pat dienos, kai Italija stojo į karą? Butleris[54], atsakydamas į klausimus, kodėl Ispanija okupavo Tanžerą, teigia, kad Jo Didenybės Vyriausybė „priėmė" Ispanijos vyriausybės pranešimą, jog ispanai taip elgiasi tik norėdami išsaugoti Tanžero neutralumą — ir taip kalba po falangistų demonstracijų Madride Tanžero „užkariavimo" proga... Laikraščiai šįryt spausdina informacijos, kad Hoare'ė Madride klausinėja apie paliaubas, „paneigimą". Kitaip tariant, jis tai ir *daro*. Vienintelis klausimas: ar mums pavyks atsikratyti šių žmonių per keletą artimiausių savaičių, kol dar nėra per vėlu.

Netyčinis Britanijos valdančiosios klasės klastingumas, pasireiškiantis klasių kovoje, yra pernelyg akivaizdus, kad apie jį reikėtų kalbėti. Kur kas sudėtingesnis klausimas yra sąmoninga klasta..... L. M.[55], kuris pažįsta ar bent buvo sutikęs visus šiuos žmones, teigia, kad, išskyrus pavienes išimtis, tokias kaip Churchillis, visa Britanijos aristokratija yra visiškai sugedusi, stokoja paties elementariausio patriotizmo ir iš tiesų rūpinasi tik savo gyvenimo lygio išsaugojimu. Jis sako, kad jie yra ypač susipratę ir neabejotinai pripažįsta, kad juos ir turtuolius įvairiose pasaulio vietose sieja bendri interesai. Jis taip pat sako, kad mintis apie galimą Mussolinio pralaimėjimą jiems visada prilygo košmarui. L. M. prognozės apie karą, kuriomis jis pasidalijo tądien, kai tasai kilo, iki šiol buvo labai teisingos. Jis teigė, kad visą žiemą nieko naujo neįvyks, su Italija bus elgiamasi labai pagarbiai, bet po kurio laiko ji staiga stos prieš mus, o Vokietija sieks primesti Anglijai marionetinę vyriausybę, kurios pagalba Hitleris galėtų valdyti Britaniją, didžiajai visuomenės daliai nė nesuuodžiant, kas vyksta..... L. M. suklydo tik dėl to, kad jis, kaip ir aš, manė, jog Rusija turėtų toliau bendradarbiauti su Vokietija, bet dabar atrodo, kad tai neįmanoma. Tačiau rusai tuomet turbūt nesitikėjo, kad Prancūzija pralaimės taip greitai. Tarytum vildamiesi išnešią sveiką kailį, Pétainas ir Co. stengiasi pergudrauti Rusiją taip pat, kaip Rusija neseniai bandė veikti prieš Angliją. Įdomu tai, kad, sudarius Rusijos ir Vokietijos sutartį, vos ne visi manė, jog sutartis suteikia Rusijai visokeriopą pranašumą, o Stalinas tam tikra prasme „sustabdęs" Hitlerį, nors būtų užtekę tik pažiūrėti į žemėlapį, ir būtų tapę aišku, jog taip nėra. Vakarų Europoje komunizmas ir kairysis ekstremizmas apskritai šiuo metu yra tapę mažne paprasčiausia masturbavimosi forma. Žmonės, kurie iš tiesų negali daryti įtakos įvykiams, guodžiasi apsimesdami, kad jie kažkokiu būdu juos kontroliuoja. Komunistiniu požiūriu svarbiausia, kad būtum įsitikinęs, jog Rusija laimi, o visa kita nesvarbu. Tačiau dabar atrodo labai abejotina, ar Rusija šia sutartimi laimėjo daugiau nei trumpalaikį atokvėpį, nors jie tai padarė daug geriau negu mes Miunchene. Gali būti, kad Anglija ir S.S.R.S., nepaisant visko, bus priverstos vienytis, ir tai būtų įdomus atvejis, kuris parodytų, jog realūs interesai yra svarbiau už pačią stipriausią ideologinę neapykantą.

„The New Leader"[56] dabar pasakoja apie Pétaino ir Co. įvykdytą „išdavystę" ir „darbininkų kovą" prieš Hitlerį. Reikia manyti, jie palaikytų „darbininkų" rezistenciją, jei Hitleris užpultų Angliją. Ir kuo gi darbininkai kariautų? Ginklais. Tačiau I.L.P. vienu metu rėkauja, reikalaudama sabotažo ginklų gamyklose. Šie žmonės gyvena kone visiškai pasinėrę į masturbacijos fantazijas, kadangi nei jų kalbos, nei veiksmai neturi jokios įtakos įvykių eigai, netgi menkniekiuose.

53. Informacijos ministerija (*Ministry of Information*), atsakinga už karo meto propagandą. Ji buvo įsikūrusi Londono universiteto Senato rūmuose, naujame ir tarpukariu aukščiausiame visame mieste pastate. Taip atsirado Teisybės ministerija Orwello romane „1984-ieji".
54. R. A. Butleris (1902–1984, peras nuo 1965), užsienio reikalų ministras (1938–1941), valstybės iždo kancleris, o vėliau, valdant Konservatorių vyriausybei, užsienio reikalų ministras (1951–1964).
55. L. H. Myersas, rašytojas ir geras Orwello bičiulis, finansiškai parėmęs (Orwellui nežinant) jo ir Eileenos atostogas Maroke 1938–1939.
56. Savaitraštis, leidžiamas Nepriklausomos leiboristų partijos, į kurią Orwellas įstojo 1938 birželį, kai jos gretose kovojo Ispanijoje, tačiau karui prasidėjus iš jos išstojo, nes ji laikėsi pacifistų pozicijos.

1940 06 28: Baisiai prislėgtas to, kaip viskas klostosi. Šįryt buvau nuvykęs į medicininę komisiją ir buvau pripažintas netinkamu tarnybai, priskirtas C kategorijai, iš kurios vyrai šiuo metu nešaukiami į jokią karo tarnybą..... Kelia pasibaisėjimą vaizduotės trūkumas, dėl kurio sistema neranda vietos žmogui, neatitinkančiam fizinių reikalavimų vidurkio, bet ne invalidui. Armijoje apstu kanceliarinio darbo, kurį dažniausiai atlieka visiškai sveiki, tačiau pusraščiai žmonės.

... Būtų galima atleisti Vyriausybei nenorą įdarbinti inteligentiją, kuri yra iš esmės politiškai nepatikima, jeigu ji bent bandytų mobilizuoti darbo jėgą ir skatintų ne prabangos pramonę, bet produktyvų darbą. Tačiau tai paprasčiausiai nevyksta, ir tai matyti bet kurioje gatvėje.

Rusai šiandien įsiveržė į Besarabiją. Tiesą sakant, niekam tai nerūpi, o kelios mano nugirstos pastabos atrodė nuosaikiai palankios ar bent jau ne priešiškos. Plg. visuotinai kilusį stiprų pasipiktinimą dėl invazijos į Suomiją. Nemanau, kad tai galėtų būti susiję su požiūriu, jog Suomija ir Rumunija yra labai skirtingos. Taip veikiausiai yra dėl sudėtingos mūsų padėties ir vyraujančios nuomonės, kad šis žingsnis gali sudaryti keblumų Hitleriui — ir aš taip manau, nors tą, matyt, jis pats sankcionavo.

1940 06 29: Britanijos vyriausybė pripažino De Gaulle'į[57], nors ir akivaizdžiai dviprasmiškai, i.e. tuo nebuvo pareikšta, kad ji nepripažįsta Pétaino vyriausybės.

Daug vilties teikia tai, kad spauda yra mūsų pusėje ir išsaugo savo nepriklausomybę..... Vis dėlto tame glūdi ir problema, mat spaudos „laisvė" iš tiesų reiškia, kad ji priklausoma nuo stambių interesų grupuočių ir smarkiai nuo prekybos prabangos prekėmis (spausdinant reklamą). Laikraščiai, kurie atsilaikydavo prieš tiesioginę klastą, nesugeba laikytis tvirtos pozicijos, kai kalbama

apie prabangos apribojimą, nes patys gyvuoja iš šokoladinių saldainių ir šilkinių kojinių reklamos.

57. Charlesas De Gaulle'is (1890–1970) tuo metu buvo Laisvosios Prancūzijos vadovas, įkvėpęs prancūzus priešintis Vokietijai ir po Prancūzijos pralaimėjimo. Sąjungininkams kartais būdavo sunku bendrauti su juo dėl jo nacionalinės savigarbos, neatskiriamos nuo pažeminimo, kurį jis išgyveno žlugus Prancūzijai, taip pat dėl jo ryžto išlaisvinti savo šalį. Po karo, 1945–1946, jis laikinai ėjo prezidento pareigas. 1958, Alžyre kilus krizei, vėl grįžo į valdžią ir, kaip Penktosios Respublikos kūrėjas bei prezidentas (1959–1969), išlaikė Prancūzijos karinę ir strateginę nepriklausomybę.

1940 06 30: Šiandien popiet Regento parke[58] vyko visos „zonos", i.e. 12 būrių, kurių kiekvieną sudaro teoriškai daugmaž po 60 vyrų (iš tikrųjų šiuo metu jie nėra galutinai sukomplektuoti), L.D.V. paradas. Dominuoja seni kareiviai, tačiau kadangi rikiuotės mokymuose civiliniais drabužiais vilkinčių vyrų išvaizda visada kelia pasibaisėjimą, toli gražu ne blogi. Turbūt 25 nuošimčius sudaro darbininkų klasės atstovai. Jei toks procentas yra Regento parko rajone, tai kai kuriuose rajonuose turėtų būti dar didesnis. Kol kas negalėčiau pasakyti, ar pastebima tendencija vengti šaukimo į L.D.V. labai varginguose rajonuose, kuriuose valdžia turėtų būti sutelkta darbininkų klasės rankose. Šiuo metu visos organizacijos situacija yra anomali ir paini, ir iš jos galimos įvairios išeitys. Žmonės jau spontaniškai formuoja vietos gynybos būrius, o mėgėjai tikriausiai gamina rankines granatas. Šios tendencijos, be abejo, gąsdina šulus... Paradą tikrinęs generolas, neabejotinai nusenęs ir iškaršęs eilinis silpnaprotis, pasakė vieną abejingiausių kalbų, kokias tik esu girdėjęs. Tuo tarpu šiems vyrams būtinai reikia įkvėpimo. Į žinią, jog pagaliau gauti ginklai, buvo atsakyta garsiais pritarimo šūksniais.

Vakar, kartu su C.[59] ir M-ais [60] eidamas gatve, mačiau plakatus, skelbiančius naujieną apie Balbo[61] mirtį. Aš ir C. buvome labai patenkinti, o C. papasakojo apie tai, kaip Balbo su savo draugais išmetė Senusio vadą iš skrendančio orlaivio; manau, kad netgi M-ai (abu tikri pacifistai) nebuvo nepatenkinti. Džiaugėsi ir E[ileena]. Vėliau vakare (nakvojau Krums Hile[62]) radome pelę, nuslydusią į vandentiekio kriauklę ir negalinčią iš jos išlipti. Mes gerokai pavargome, iš muilo drožlių pakuočių etc. statydami kažką panašaus į laiptus, kuriais ji galėtų išsiropšti, tačiau tuo metu ji buvo taip išsigandusi, jog palindo po švino juostele pačiame kriauklės kamputyje ir nė nekrustelėjo net tada, kai palikome ją maždaug pusvalandį vieną. Galų gale E[ileena] ištraukė ją, švelniai suėmusi savo pirštais, ir paleido. Panašūs nutikimai yra smulkmenos... tačiau prisiminęs, kaip mane sukrėtė „Thetis"[63] nelaimė, kuri atėmė iš manęs apetitą, manau, kad tai yra vienas iš baisių karo padarinių, jei žinia apie skęstantį priešo povandeninį laivą tau yra maloni.

58. Orwellas tuo metu gyveno adresu Dorseto Sodų 18, Čagfordo gatvė, NW1 (iliustraciją žr. Thompson, p. 54). Tai buvo maždaug už 150 jardų į pietryčius nuo Regento parko ribos.

59. Cyrilas Connolly'is.
60. Tapatybė neaiški. Tikriausiai ne L. H. Myersas ir jo žmona, kuriems apibūdinimas „abu tikri pacifistai" netinka.
61. Italo Balbo (1896–1940), Italijos oro pajėgų vadas, atsakingas už Etiopijos bombardavimą Italijos ir Etiopijos kare, vykusiame 1935–1936.
62. Gwenos O'Shaughnessy namas Grinviče.
63. 1939 birželį britų povandeninis laivas „Thetis" per bandymus nebeiškilo į paviršių. Dėl sugedusio gelbėjimosi įrenginio iš visos sudėties, 103 žmonių, buvo išgelbėti tik keturi. Daugelis radijo klausytojų, apimti siaubo, klausėsi, kaip kankinamai ilgai vyksta gelbėjimo procesas, kuris galiausiai pasibaigė beveik visiška nesėkme. Povandeninis laivas buvo sutaisytas ir 1940 lapkritį, jau kaip HMS* „Thunderbolt", nuleistas į vandenį karo veiksmams. Povandeninio laivo istorija buvo papasakota visai jo įgulai, kuri turėjo galimybę atsisakyti tarnybos jame. Sėkmingai dalyvavęs karo veiksmuose, 1943 kovą laivas buvo pamuštas giluminės bombos ir nuskendo kartu su visa įgula. Iš Orwello pavyzdžio išplaukia nelogiška išvada.

1940 07 01: Laikraščiai sumažinti iki 6 puslapių, i.e. iki 3 spaudos lankų[64]. Sumažintas ir šriftas. Apytikrė šios dienos „News Chronicle" analizė: 6 puslapiai = 48 skiltys. Iš jų (neskaitant mažų skelbimų ir antraščių pirmame puslapyje) 15 skilčių, arba kone trečdalį, užima reklaminiai skelbimai. Daugmaž ½ jų — pranešimai apie laisvas darbo vietas etc., tačiau didžiuma skelbimų siūlo daugiau ar mažiau nereikalingas vartojimo prekes. Finansiniams klausimams skirtose skiltyse irgi apstu skelbimų, pranešimų apie direktorių susirinkimus etc., už kuriuos tikriausiai sumoka pačios kompanijos.

Šios dienos „Expres" yra 6 puslapių = 42 skilčių, iš jų 12 užima reklaminiai skelbimai.

Visuose šiandienos laikraščiuose rašoma apie tai, kad Balbo iš tiesų buvo užbambintas saviškių, kaip ir generolas von Fritschas[65]. Šiais laikais, kai koks nors žymus asmuo žūsta mūšyje, neišvengiamai kyla panašių įtarimų. Ispanijos karo metu taip buvo kalbama apie Durrutį ir generolą Molą[66]. Gandai apie Balbo buvo grindžiami R.A.F. pareiškimu, kad jie nežino nieko apie oro mūšį, kuriame esą žuvo Balbo. Jeigu ši žinia yra melas, kas visiškai įmanoma, tai būtų vienas pirmųjų tikrai sėkmingų Britanijos propagandos smūgių.

64. Žr. „Karo meto dienoraštį", 1940 06 02, kuriame rašoma apie tai, kad „People" buvo 12 puslapių, ir pateikiama jo turinio apžvalga.
65. Werneris von Fritschas (1880–1939), Vokietijos armijos Generalinio štabo generolas, kuris atstovavo senajai gvardijai ir niekuomet neslėpė savo paniekos Hitleriui. Visuomet buvo manoma, kad prie jo mirties, ištikusios 1939 mūšyje, prisidėjęs pats fiureris.
66. Buenaventura Durrutis, ginkluotas žudikas, tapęs generolu ir populiariu vadu. Nužudytas, galimas dalykas, komunistų, ginant Madridą. Jo laidotuvės sukėlė visuotinę demonstraciją Barselonoje. Emilio Mola Vidalis (1887–1937), Franco lygiavertis bendražygis, nužudytas pilietinio karo pradžioje, kol dar nebuvo iškilęs viršenybės klausimas.

1940 07 03: Tarp mąstančių žmonių plinta bemaž neviltis, nes Vyriausybė nepajėgia imtis ryžtingų veiksmų, o kariuomenės vadovybėje aukštus postus uži-

* Jo/Jos Didenybės laivas (angl. *His/Her Majesty's Ship*). (Vert. past.)

ma bukagalviai ir profašistiškai nusiteikę asmenys. Stiprėja įsitikinimas, kad vienintelė išeitis iš šios situacijos būtų nesėkmingas įsiveržimas į šalį, tačiau kartu ir baimė, jog Hitleris, užuot bandęs užpulti mus, žygiuos į Afriką ir į Artimuosius Rytus.

1940 07 05: Tai, kad Britanija beveik nepatyrė aukų mūšyje prieš Prancūzijos karo laivus prie Orano[67], leidžia drąsiai manyti, jog prancūzai jūrininkai tikriausiai atsisakė šaudyti, o jei ir šaudė, tai darė be didesnio entuziazmo... Nepaisant pranešimų sukelto triukšmo — „Prancūzų laivynas pasidavė be kovos" etc., etc., — žvelgiant į pateiktą Prancūzijos laivų sąrašą, galima daryti išvadą, kad maždaug pusė Prancūzijos karo laivų nebuvo nuskandinti, o daugiau kaip pusę pastarųjų sudaro povandeniniai laivai. Tačiau apie tai, kiek iš tikrųjų laivų atiteko vokiečiams arba italams ir kiek jų dar plaukioja vandenyne, nepranešama nieko..... Baisus įniršio proveržis Vokietijos radijo bangomis (jei teisingai perteikiama, anglų tauta raginama pakarti Churchillį Trafalgaro aikštėje) byloja, kad šis žingsnis buvo teisingas.

67. Liepos 3 Karališkasis jūrų laivynas, vadovaujamas viceadmirolo sero Johno Somerville'io, atakavo Prancūzijos karo laivus prie Orano ir Mers el Kebiro, Alžyre. Tarp nuskandintų arba išvestų iš rikiuotės prancūzų karo laivų buvo linijiniai laivai „Provence" ir „Bretagne", taip pat greitaeigis linijinis kreiseris „Dunkerque"; žuvo 1 300 prancūzų jūreivių. Keletas laivų, tarp kurių buvo linijinis kreiseris „Strasbourg" ir lėktuvnešis „Commandant Teste", pabėgo į Tuloną. Konfiskuoti Prancūzijos laivai, stovėję Portsmute ir Plimute, įskaitant 2 linijinius laivus, 2 kreiserius, 7 minininkus, apie 200 mažų laivų ir povandeninius laivus. Įgulų nariai galėjo rinktis: stoti į sąjungininkų gretas arba būti repatrijuoti.

1940 07 10: Jie smarkiai apgadino prancūzų linijinį laivą „Richelieu", stovintį Dakaro uoste[68]. Tačiau nebuvo nieko daroma, siekiant užimti kurį nors iš Prancūzijos uostų Vakarų Afrikoje, kurie, be abejo, nėra stipriai saugomi..... Pasak Vernono Bartletto[69], Vokietija ketina pasiūlyti taikos sutartį, pagal kurią fronto linijos eitų taip, kaip aš anksčiau buvau numatęs, i.e. Anglija nebūtų įleidžiama į Europą, bet išsaugotų Imperiją, Churchillio vyriausybė turėtų atsistatydinti, o ją pakeistų priimtina Hitleriui. Tikėtina, kad Anglijoje egzistuoja klika, kuri tik ir tetrokšta to, o šešėlinis kabinetas neabejotinai jau suformuotas. Atrodo beveik neįtikėtina, sunku net įsivaizduoti, kad didelė tautos dalis galėtų toleruoti tokį susitarimą, nebent ji pirmiau būtų kovusis iki paskutinio atodūsio... Vindzoro hercogas[70] buvo išsiųstas į Bahamas kaip jų gubernatorius, o iš esmės tai reiškia tremties nuosprendį..... Gollanczo išleista knyga, *Guilty Men*, įprastas „kaltinimas" Miuncheno kompanijai, graibstoma tiesiog akyse. Kaip teigia „Time", Amerikos komunistai veikia sutartinai su vietos naciais, kad tik sutrukdytų amerikietiškų ginklų tiekimui į Angliją. Neįmanoma susigaudyti, kokia veiksmų laisve tam tikroje vietoje disponuoja komunistai. Dar visiškai neseniai atrodė, kad jie neturi jokios laisvės. Tačiau pastaruoju metu skirtingose

šalyse jie laikosi prieštaringų strategijų. Gali būti, kad jiems leidžiama atsisakyti „linijos" tais atvejais, kai griežtas jos laikymasis reikštų jų sunaikinimą.

68. 1940 liepos 8 Karališkojo karinio jūrų laivyno torpediniai laivai atakavo ir stipriai suniokojo „Richelieu", stovintį Dakare, ir „Jean Bart" Kasablankoje.
69. Vernonas Bartlettas (1894–1983), daugelio knygų apie politiką autorius, o tuo metu — svarbiausias liberalų politikos žurnalistas. Dirbo „News Chronicle" (o šis buvo linkęs palaikyti Liberalų partijos poziciją), pasakojo apie pasaulines krizes, ypač apie susijusias su Hitleriu, Mussoliniu ir Tolimaisiais Rytais. 1938 sensacingai laimėjo papildomus rinkimus, kuriuose dalyvavo kaip nepriklausomas kandidatas, ir pasisakė prieš Miuncheno susitarimą.
70. Edwardas, Vindzoro hercogas (1894–1972), nepaprastai populiarus Velso princas, reiškė simpatijas bedarbiams ir aukštu nedarbo lygiu pasižyminčių rajonų gyventojams. 1936 sausio 20 tapo karaliumi Edvardu VIII, tačiau nusprendęs vesti antrą kartą išsiskyrusią moterį, ponią Wallis Simpson, sukėlė sumaištį ir 1936 gruodžio 10 buvo priverstas atsižadėti sosto. Po vedybų su ponia Simpson gyveno Prancūzijoje, išskyrus karo metus, kai ėjo Bahamų gubernatoriaus pareigas. Priešiškumas jo atžvilgiu ir polemika dėl „Sosto atsižadėjimo krizės" ir jo ryšių su nacistine Vokietija taip ir nesibaigė.

1940 07 16: Keletą dienų nebuvo jokių konkrečių naujienų, išskyrus žinią apie Britanijos vyriausybės dalinę kapituliaciją Japonijai, i.e. sutikimą nustatytam laikotarpiui nutraukti karinės produkcijos tiekimą į Birmą. Tačiau tai nebuvo apibrėžta taip griežtai, kad paskesnė vyriausybė nebūtų galėjusi jo atšaukti. F.[71] manymu, tai yra paskutinis Britanijos vyriausybės bandymas (i.e. paskutinis bandymas investuotojų į Honkongą etc.) prisigerinti Japonijai, o vėliau jie būsią priversti teikti neabejotiną paramą Kinijai. Galimas dalykas. Tačiau kas per įprotis — niekada nesielgti tinkamai, kol tavęs nepriverčia to daryti, kai likęs pasaulis jau liovėsi tikėjęs, jog tavo motyvai gali būti nuoširdūs?

W.[72] teigia, kad Londono „kairioji" inteligentija šiuo metu yra užsikrėtusi defetistinėmis nuotaikomis, situacija jiems atrodo beviltiška, todėl tetrokšta tik pasiduoti. Liaudies frontui rėkaujant, turėjo būti nesunku nuspėti, kad pirmai galimybei pasitaikius jie išsikvėps.

71. Nepavyko nustatyti; galbūt Tosco Fyvelas (1907–1985), žydas, kurio tėvai iš Vienos emigravo į tuometę Palestiną, kur jis įsitraukė į sionistinį judėjimą ir darbavosi kartu su Golda Meiru. 1940 sausį Orwellas buvo susitikęs su Fredricu Warburgu ir kitais. Susitikimai, kurių buvo ir daugiau, baigėsi „Searchlight Books" knygų serija, kurią pradėjo Orwello *The Lion and the Unicorn* (1941). Žr. t. p. T. R. Fyvel, *George Orwell: A Personal Memoir* (1982), p. 91–102.
72. Nepavyko nustatyti; greičiausiai tai buvo Fredricas Warburgas.

1940 07 22: Pastarosiomis dienomis nebuvo jokių naujienų. Dabar svarbiausi įvykiai yra kaip tik šiuo metu prasidedanti visos Amerikos šalių konferencija, taip pat tai, kad Rusija įtraukė į savo sudėtį Baltijos šalis, kurios gali būti panaudotos prieš Vokietiją. Crippso žmona ir dukros vyksta į Maskvą, vadinasi, jis tikisi, kad ten teks apsistoti ilgam. Kalbama, kad Ispanija dideliais kiekiais importuoja naftą, turbūt vokiečiams, o mes neprieštaraujame. Širyt „News Chronicle" rašo niekus, esą Francas nenorįs veltis į karą ir bandyti pasipriešinti Vokietijos įtakai etc., etc... Bus taip, kaip aš spėjau. Francas dėsis esąs nusiteikęs probritiš-

kai ir tokiu būdu sieks pelnyti atlaidesnį požiūrį į Ispaniją užsitikrinti neribojamo importo galimybę, o galiausiai vis tiek pereis į Vokietijos pusę.

1940 07 25: Iš tikrųjų, jokių naujienų..... Daugelis žmonių, kurie išsiuntė savo vaikus į Kanadą, jau gailisi taip pasielgę[73]. Kaip skelbiama, praėjusį mėnesį nuo aviacijos antskrydžių nukentėjo, i.e. žuvo 340 žmonių. Jei tai tiesa, vadinasi, pastarųjų gerokai mažiau, nei per tą patį laikotarpį žuvusiųjų keliuose... Teigiama, kad L.D.V. šiuo metu sudaro 1 3000 000 žmonių, todėl naujokų ėmimas stabdomas, o pavadinimas bus keičiamas į „Vietinės gynybos būriai". Sklinda kalbos apie tai, kad vyrus, einančius puskarininkių pareigas, ketinama pakeisti reguliariosios armijos kariais. Tai galėtų reikšti viena iš dviejų: arba vyresnybė ima vertinti L.D.V. kaip kovinį vienetą, arba bijo jų.

Sklinda gandai, jog Lloydas George'as[74] esąs potencialus Anglijos Pétainas..... Italijos spauda tvirtina tą patį, pareikšdama, esą L. G. tyla įrodo, kad tai tiesa. Be abejo, nesunku įsivaizduoti, kad L. G. galėtų taip pasielgti grynai iš pagiežos ir pavydo, mat jam nepasiūlyta jokia tarnyba, tačiau įsivaizduoti jį bendradarbiaujant su torių klika, kuriai tokia įvykių raida iš tiesų patiktų, ne taip paprasta.

Eidamas gatve aš nuolat susizgrimbu besidairantis į langus, žiūrintis, kuris jų tiktų kulkosvaidžiui įtaisyti. D.[75] sako, kad jis elgiasi taip pat[76].

73. Žr. „Karo metų dienoraštį", 1940 06 17, apie vaikų evakuaciją į Kanadą.
74. Davidas Lloydas George'as kaip ir Pétainas buvo laikomas Pirmojo pasaulinio karo didvyriu, mat pasirodė esąs puikus ministras pirmininkas. Po karo priklausė mažumai, siekusiai susitaikėliškos taikos sutarties su Vokietija. Apie Lloydą George'ą žr. „Įvykiai" 1939 08 06; 3.
75. Nustatyti nepavyko.
76. 1940 liepos 16 Hitleris savo Direktyvoje nr. 16 pareiškė: „Aš nutariau parengti desanto išlaipinimo Anglijoje operaciją ir, reikalui esant, ją įvykdyti. Jos tikslas... eliminuoti anglų tėvynę... ir, reikalui esant, ją visiškai okupuoti" (*Hitler's War Directives 1939–1945*, redaguota Hugho Trevoro-Roperio, 1964).

1940 07 28: Šįvakar mačiau virš Beikerio gatvės skrendantį garnį. Tačiau tai neturėtų labai stebinti, nes prieš savaitę ar dvi regėjau panašų dalyką, i.e. pelėsakalį, Karališkojo kriketo aikštyno viduryje kapojantį žvirblį. Mano nuomone, galimas dalykas, kad karas, i.e. transporto srauto sumažėjimas, skatina didesnį paukščių aktyvumą senojoje Londono dalyje.

Vienas žmogelis, kurio vardą visada pamirštu, pažinojo Joyce'ą[77] iš atsiskyrusios fašistų partijos, dažniausiai vadinamą Lordu Cha Cha. Jis sako, kad Joyce'as stipriai neapkentė Mosley'io ir atsiliepdavo apie jį labiausiai netinkamais spausdinti žodžiais. Įdomu, kad nors Mosley'is[78] yra didžiausias Hitlerio šalininkas Anglijoje, šis greičiausiai pasitelktų į pagalbą Joyce'ą, o ne kurį nors iš Mosley'io vyrų. Tai patvirtina Borkenau žodžius, jog Hitleris nepageidauja pernelyg stiprios fašistų partijos Anglijoje[79]. Matyt, jo motyvas visuomet yra

tas pats — skaldyk netgi pačius skaldytojus. Vokietijos spauda puola Pétaino vyriausybę, nors jos motyvai visiškai neaiškūs, taip pat elgiasi ir vokiečių kontroliuojama prancūziška spauda. Žinoma, visų priešakyje yra Doriotas[80]. Buvau apstulbęs, kai „Sunday Times" irgi pareiškė, jog vokiečiai Paryžiuje naudojasi Bergery'iu[81]. Vis dėlto šią žinią sutikau atsargiai, suprasdamas, kad tiek dešinė, tiek ir oficialioji kairė paprastai meluoja apie tokias mažas disidentines kairiąsias partijas.

77. Williamas Joyce'as (1908–1946), greičiausiai dėl savo kalbėjimo manieros žinomas kaip Lordas Cha Cha, buvo Amerikos pilietis, niekada taip ir neįgijęs Britanijos pilietybės, nors didžiąją dalį gyvenimo praleido Anglijoje ir buvo aršus nacionalistas. Tapo fašistu, tačiau Oswaldo Mosley'io politinė linija jam buvo per nuosaiki. 1939 rugpjūtį išvyko į Vokietiją ir 1940 tapo natūralizuotu vokiečiu. Ankstyvuoju karo laikotarpiu skleidė radijo propagandą Anglijoje. 1946 sausio 3 pakartas Britanijoje.
78. Oswaldas Mosley'is, Britanijos fašistų sąjungos vadovas; žr. „Vigano prieplaukos dienoraštį", 1936 03 16; 37.
79. Žr. Orwello „London Letter", *CW*, XII, p. 353–354).
80. Jacques'as Doriotas (1898–1945), komunistas, persimetęs į fašizmą, buvęs vokiečių finansuojamos *Parti Populaire François* vadovas. 1943 kovo 25 rašė Hitleriui: „L'armée allemande et ses allies ne combattant pas seulement pour l'Allemagne, mais pour Europe et par consequent pour France." Jis prižiūrėjo, kaip formuojamas *La Légion des volontaires français contre bolchevisme* (LVF), kuris reiškė karinio bendradarbiavimo su Vokietija okupacijos metais pradžią. Vermachto gretose Rytų fronte tarnavo daugmaž 10 000 savanorių. (Kano memorialinio muziejaus informacija.)
81. Gastonas Bergery'is, Prancūzijos deputatas, intelektualas, iš kairiųjų radikalų perėjęs į dešiniuosius radikalus, o Prancūzijai pralaimėjus kolaboravo su vokiečiais.

1940 08 08: Italai pradėjo puolimą prieš Egiptą, o tiksliau sakant, prieš Britanijos Somalilandą. Kol kas nėra jokių žinių, tačiau laikraščiuose užsimenama apie tai, kad su ten esančiomis pajėgomis mes neapginsime Somalilando. Svarbus taškas yra Perimas, kurį praradę mes faktiškai prarastume prieigą prie Raudonosios jūros.

H. G. Wellsas[82], gerai pažįstantis Churchillį, teigia, kad jis yra geras vyras, ne savanaudis ir netgi ne karjeristas. Jis visada gyveno „kaip Rusijos komisaras", „rekvizuoja" savo automobilius etc., bet nekreipia dėmesio į pinigus. Tačiau [H. G. Wellsas] sako, kad Churchillis geba užsimerkti prieš faktus ir turi silpnybę niekada nepalikti asmeninių draugų bėdoje, dėl to tam tikri asmenys neatleidžiami iš užimamų pareigų. [Wellsas] jau sukėlė didelį triukšmą dėl pabėgėlių persekiojimo. Jo nuomone, visokio sabotažo centras yra Karo ministerija. Jis įsitikinęs, kad pabėgėlių antifašistų įkalinimas yra ir visiškai sąmoningas sabotažo veiksmas, pagrįstas žinojimu, jog kai kurie šių žmonių palaiko ryšius su pogrindiniais judėjimais Europoje ir galėtų bet kuriuo metu sukelti „bolševikinę" revoliuciją, kuri valdančiosios klasės požiūriu yra daug blogiau už pralaimėjimą. Anot jo, dėl to kalčiausias lordas Swintonas[83]. Aš pasiteiravau, ar jis manąs, kad lordas [Swintonas] taip elgėsi sąmoningai, o tai nuspręsti visada sunkiausia. Jis man atsakė tikįs, kad lordas [Swintonas] kuo puikiausiai supranta, ką jis daro.

Šįvakar buvau kariškio, dalyvavusio Dankerko kampanijoje, paskaitoje su skaidrėmis. Labai nevykusi paskaita. Jis teigė, kad belgai kovojo puikiai, ir netiesa, jog jie pasidavė be perspėjimo (išties, jie perspėjo tris dienas), bet blogai atsiliepė apie prancūzus. Jis turėjo vieną nuotrauką, kurioje matyti bėgantys prieš tai namus apiplėšę zuavų režimo kariai, o vienas vyras, mirtinai nusigėręs, tyso ant šaligatvio.

82. Spausdinant dienoraštį, šioje vietoje buvo penki brūkšneliai, bet Orwellas virš jų užrašė „H. G. Wells", taigi jo pavardė buvo pateikta be laužtinių skliaustų. Antru atveju, tai yra ten, kur jo inicialai ir pavardė apskliausti, buvo palikti septyni brūkšneliai, o trečiuoju — penki, todėl inicialai nerašomi. Žodis „karjeristas" tikriausiai pavartotas Orwello, ne Wellso. Tai buvo vienas stipriausių apibūdinimų, kuriuos Orwellas taikydavo jo nepalankiai vertinamiems žmonėms.
83. Virš pradžioje išspausdintų septynių brūkšnelių Orwellas užrašė „Swinton", todėl jo pavardė šioje vietoje pateikiama neapskliausta laužtiniais skliaustais. Antruoju atveju „Swinton" laužtiniuose skliaustuose keičia septynis brūkšnelius; trečiuoju — šešis. Pagal kontekstą šeši brūkšneliai turi reikšti „Swinton", todėl akivaizdu, kad negalima visiškai pasikliauti brūkšnelių skaičiumi. Phillipas Cunliffe-Listeris, vikontas Swintonas (1884–1972, Erlas nuo 1955), į Parlamentą kaip unionistas (savo pažiūromis artimas konservatoriams) išrinktas 1918. Buvo kolonijų reikalų (1931–1935), aviacijos (1935–1938) ministru, Jungtinės Karalystės komercinės korporacijos pirmininku (1940–1942), diplomatiniu atstovu Vakarų Afrikoje (1942–1944) ir civilinės aviacijos ministru (1944–1945).

1940 08 09: Finansinė situacija tampa visiškai nepakeliama..... Parašiau ilgą laišką žmonėms iš Pajamų mokesčio inspekcijos[84], nurodydamas, kad karas faktiškai atėmė iš manęs pragyvenimo šaltinį, o vyriausybė atsisakė parūpinti man kokį nors darbą. Tai, kas svarbu rašytojo statusui, negalėjimas šiame košmare rašyti knygų, oficialiai nieko nelemia... Vyriausybės atžvilgiu nejaučiu jokių skrupulų ir, jei tik galėčiau, vengčiau mokėti mokesčius. Tačiau aš ganėtinai noriai atiduočiau savo gyvybę už Angliją, jei tai būtų reikalinga. Mokesčių srityje patriotų nėra.

Keletą pastarųjų dienų nebuvo jokių naujienų. Vien tik oro kautynės, kuriose, jei tikėtume pranešimais, britai pirmauja aiškia persvara. Norėčiau pasikalbėti su kuriuo nors iš R.A.F. karininkų ir susidaryti nuomonę, ar šie pranešimai yra teisingi[85].

84. Tai, kad Orwellas buvo verčiamas mokėti pajamų mokestį, yra įdomu todėl, jog ketvirtame dešimtmetyje jis gyveno beveik visiškame skurde. 1939 tik apie dvidešimt procentų gyventojų mokėjo pajamų mokestį (žr. Dearden Farrow, 1985 02 19). Orwello sunkumus, bendrai patiriamus rašytojų, aktorių ir kitų, galėjo nulemti anksčiau gautos didesnės pajamos (pavyzdžiui, autorinis honoraras už *The Road to Wigan Pier*) ir tai, kad Eileenos pajamos, mokant mokesčius, turėjo būti priskiriamos jo pajamoms.
85. Iš tikrųjų buvo numušta mažiau lėktuvų, nei tuo metu tvirtino Britanijos ir Vokietijos karinės oro pajėgos. Rugpjūčio 14 Krališkosios oro pajėgos tvirtino numušusios 144 vokiečių lėktuvus; po karo, kai atsirado galimybė peržiūrėti vokiečių dokumentus, skaičius buvo patikslintas — 71. Tą dieną KOP prarado 16 lėktuvų, tačiau aštuonis pilotus pavyko išgelbėti. Rugsėjo 15 buvo kalbama apie 185 vokiečių lėktuvus; paaiškėjo, kad būta 56; prarasti buvo 26 KOP lėktuvai, bet pusė pilotų išgelbėti. Tai didžiausias skaičius per visą Britanijos mūšio laiką. Buvo tvirtinama, kad nuo liepos iki spalio pabaigos pamušti 2 698 vokiečių lėktuvai, o iš tiesų — 1 733. Vokiečiai tvirtino numušę 3 058 KOP lėktuvus, tačiau tikri nuostoliai — 915 lėktuvų. Sunku nustatyti, kiek buvo sąmoningai oficialiai perdedama ir kiek šiuos skaičius padidindavo pernelyg entuziastingi pilotai.

1940 08 16: Situacija Somalilande, kur, puolant Egiptą, vyksta operacija iš flango, akivaizdžiai blogėja. Didžiuliai oro mūšiai virš sąsiaurio, kuriuose, jei skelbiama informacija bent jau netoli tiesos, vokiečiai patiria stulbinančius nuostolius. E.g. vakar buvo pranešta, kad numušta apie 145..... Londono centrinių rajonų gyventojams užtenka vieno tikro antskrydžio ir jie jau žino, kaip reikia elgtis. Šiuo metu visi elgiasi nepaprastai kvailai, stabdoma viskas, išskyrus transportą, tačiau nesiimama jokių atsargumo priemonių. Pirmąsias 15 sekundžių būna didžiulė panika, švilpia švilpukai, vaikai šaukiami į vidų, paskui žmonės ima rinktis gatvėse ir laukiamai spokso į dangų. Dienos metu žmonės akivaizdžiai gėdijasi lįsti į slėptuves, kol negirdėti bombardavimo.

Antradienį ir trečiadienį puikiai praleidau Volingtone. Nei laikraščių, nei jokių užuominų apie karą. Jie kirto avižas, o mes abi dienas buvome išsivedę Marksą vaikytis triušių, ir jis pademonstravo netikėtą greitį. Visa tai sugrąžino mane atgal į vaikystę, ir tai buvo tikriausiai paskutinis tokio gyvenimo, kokio jau niekada nepatirsiu, fragmentas.

1940 08 19: Aviacijos antskrydžiams būdingas beveik visų be išimties žmonių patiklumas, kai kalbama apie nuostolius kur nors tolimose vietovėse. Neseniai iš Niukaslio, kuris, jei tikėtume plačiai paplitusiais girdais, labai sugriautas, atvykęs George'as M.[86] papasakojo, kad nuostoliai labai nežymūs. Kita vertus, jis atvyko nusiteikęs išvysti griuvėsių krūva virtusį Londoną ir pirmiausia paklausė, „ar mes išgyvenome labai sunkų metą". Nesunku įsivaizduoti, kaip kažkur toli, kur nors Amerikoje, gyvenantys žmonės gali patikėti kalbomis, esą Londonas liepsnoja, Anglija badauja etc., etc. O tuo pat metu visa tai leidžia manyti, kad mūsų pačių antskrydžiai Vokietijos vakarinėje dalyje padaro kur kas mažiau nuostolių nei pranešama.

86. Tikriausiai George'as Masonas, gydytojas konsultantas ir artimas Laurence'o O'Shaughnessy'io draugas. Eileena buvo susitikusi su juo profesiniais reikalais 1945 pradžioje, o viename savo rašytame laiške pastebėjo, kad jis ir jos brolis palankiai įvertino Harvey'į Eversą, operavusį ją 1945 kovo 29.

1940 08 20: Laikraščiai stengiasi kiek tik įmanoma geriau atsiliepti apie pasitraukimą iš Somalilando, kuris vis dėlto reiškė skaudų pralaimėjimą, pirmąjį per daug amžių Britanijai priklausančių teritorijų praradimą... Gaila, kad laikraščiai (bent jau „News Chronicle", vienintelis, kurį šiandien mačiau) šią naujieną taip ryžtingai perteikia kaip gerą. Tai būtų galėję tapti dar vienu sukrėtimu, po kurio vyriausybė būtų apsivaliusi nuo dar kelių tuščiakalbių.

Padažnėjus aviacijos antskrydžiams, Vietinės gynybos būriai vis dažniau pasiskundžia, kad sargybiniai neturi apsauginių šalmų. Gen. Macnamara aiškina, kad reguliarioje kariuomenėje trūksta 300 000 apsauginių šalmų — ir tai nuo karo pradžios praėjus vos ne metams.

1940 08 22: Beaverbrooko spauda, palyginti su antraštėmis, kurias mačiau kituose laikraščiuose, regis, neteikia didesnės reikšmės prielaidai, esą Trockio nužudymą[87] įvykdė G.P.U. Iš tikrųjų, šiandienos „Evening Standard", išspausdinęs keletą atskirų pranešimų apie Trockį, šios prielaidos nė nemini. Be jokios abejonės, jie ir toliau atidžiai stebi Rusiją, siekdami bet kokia kaina patraukti rusus į savo pusę, nepaisant Low karikatūrų[88], tačiau už to gali slypėti labai subtili taktinė gudrybė. Žmonės, atsakingi už dabartinį „Standart" prorusišką kursą, yra neabejotinai įžvalgūs suprasti, jog Liaudies fronto „linija", tiesą sakant, negali garantuoti sąjungos su Rusija. Tačiau jie žino ir tai, kad didžioji dalis Anglijos kairiųjų laiko savaime suprantamu dalyku, jog visapusiška antifašistinė politika yra būdas patraukti Rusiją į savo pusę. Taigi Rusija yra įrankis, kuriuo galima pasinaudoti, norint palenkti viešąją nuomonę į kairę. Keista, kad aš nuolat priskiriu tokius nesąžiningus motyvus kitiems žmonėms, pats toli gražu nebūdamas suktas ir nemokėdamas gudrauti netgi tada, kai to reikia.

Šiandien Portmano skvere mačiau ganėtinai tvarkingą keturratį kebą, traukiamą gražaus arklio, o jį vadeliojantis vežikas atrodė lyg iš anų, dar prieš Pirmąjį pasaulinį, laikų.

87. Leonas Trockis (1879–1940), Spalio revoliucijos Rusijoje vadas, užsienio reikalų ir karo ministras (1917–1924), prisidėjęs prie Raudonosios armijos kūrimo. Po Lenino mirties 1924 prasidėjusioje kovoje dėl valdžios pralaimėjo Stalinui ir buvo ištremtas. Nužudytas Meksikoje, nes jis ir jo šalininkai toliau priešinosi Stalinui. Atsakomybė už jo mirtį buvo priskirta sovietų slaptajai policijai, OGPU.

88. Davidas Low (1891–1963), gabus kairiųjų pažiūrų karikatūristas, dirbęs „Evening Standard", o vėliau „Manchester Guardian".

1940 08 23: Paryčiais, apie 3 val., perspėjimas apie aviacijos antskrydį. Atsikėliau, pažiūrėjau, kiek laiko, ir pajutęs, kad nieko padaryti negaliu, nedelsiant grįžau į lovą. Žadama pertvarkyti aliarmo sistemą, ir tai padaryti būtina, norint išvengti dėl kiekvieno pavojaus signalo patiriamų tūkstančius svarų siekiančių nuostolių, jei vertintume prarastą laiką, sutrikdytą miegą etc. Pavojaus signalas dabar girdimas visame rajone, nors vokiečių lėktuvai tuo tarpu pasirodo tik tam tikroje jo dalyje, todėl žmonės ne tik be būtino reikalo pažadinami arba atitraukiami nuo darbo, bet ir susidaro įspūdis, jog oro pavojus *visada* bus netikras, o tai akivaizdžiai pavojinga.

Praėjus 2½ mėnesio, gavau man priklausančią Vietinės gynybos kario uniformą.

Vakar vakare buvau generolo --------[89] paskaitoje; jis komanduoja maždaug ketvirčiui milijono vyrų. Pasak jo, armijoje jis tarnauja 41 metus. Dalyvavo Flanderso operacijoje ir dėl savo nekompetencijos, be jokios abejonės, likęs *limogé* [90]. Postringaudamas apie tai, kad Vietinės gynybos būriai yra statiškos gynybinės pajėgos, paniekinamai ir pabrėžiamai pareiškė, esą mūsų „šliaužio-

jimas pilvais po žemę" etc., etc., — aiški užuomina į Osterlio parko specialiąją mokyklą[91], — kai treniravomės užimti pozicijas priedangoje, buvo visiškai bevertis. Mūsų užduotis, anot jo, yra žūti savo postuose. Pasirodė gerai išmanąs durtuvų kautynių taktiką, taip pat užsiminė, kad greitai turėtų būti įvesti reguliariosios armijos laipsniai, kariškas pasveikinimas etc... Šie niekingi blimpiūkščiai, akivaizdžiai kamuojami senatvinės silpnaprotystės, degeneravę visu kuo, išskyrus jų išorinį vyriškumą, verti tik užuojautos, ir jų iš tiesų būtų gaila, jei tik jie nekabotų po kaklu it girnapusės. Eiliniai, tik ir laukiantys, kada galės išreikšti savo entuziazmą, ir pasirengę į kiekvieną sąmojį atsakyti pritarimo šūksmais bei skambiu juoku, bet tuo pat metu lyg ir nujausdami, jog kažkas čia ne taip, tokias menamai ugningas kalbas visada išklauso stebėtinai gailiai. Nedaug trūksta, kad toks kalbėtojas staiga atsistotų ant pakylos ir pareikštų, kad jie nereikalingi, o karas pralaimėtas, tada šiems neliktų nieko kito, kaip tik pakilti mūru ir sužerti visus „blimpus" į šiukšlių konteinerį. Regėdamas, kaip jie klausosi tokių asiliškų šnekų, visada prisimenu epizodą iš Samuelio Butlerio *Notebook* apie jo matytą veršelį, ėdantį mėšlą[92]. Jis būtų taip ir nesupratęs — patinka jam šis pašaras ar ne, — jei ne viena patyrusi karvė, bakstelėjusi jį ragais taip, kad veršelis visam gyvenimui įsidėmėjo, jog mėšlo ėsti neverta.

Vakar dingtelėjo į galvą mintis, o kaip Rusija išsivers be Trockio? O ir komunistai apskritai? Galimas dalykas, jie bus priversti rasti jam pakaitą.

89. Nenustatytas. Tomas Hopkinsonas, Vietinės gynybos neoficialios mokyklos Osterlio parke vienas iš įkūrėjų, pasakoja, kaip brigados vadas Whiteheadas 1940 rudenį bandė uždaryti mokyklą, nes ji neturėjo licencijos; žr. jo *Of This Our Time* (1982), p. 180. Orwellas negalėjo turėti omenyje generolo leitenanto sero T. R. Eastwoodo, kuris nuo 1940 rudens ėmė vadovauti Vietinei gynybai, mat pastarajam dar nebuvo penkiasdešimties.
90. Likęs nepaaukštintas tarnyboje.
91. Osterlio parko specialiajai mokyklai vadovavo Tomas Wintringhamas (1898–1949) ir Hughas (Humphrey) Slateris (1905–1958). Jie mokė partizaninio karo ir gatvės mūšių taktikos, vadovaudamiesi savo patirtimi, kurią įgijo per Ispanijos pilietinį karą, kovodami Tarptautinės brigados gretose. Yra išlikę Orwello pamokymų Vietinės gynybos būrio vyrams užrašai. Juose ganėtinai daug dėmesio skirta gatvės mūšiams, kovos lauko įtvirtinimams ir dūminėms mortyroms (žr. *CW*, XII, p. 328–340).

    Wintringhamas per Pirmąjį pasaulinį karą tarnavo Karališkajame aviacijos korpuse ir redagavo „Left Review" (1934–1936). 1937 netoli Madrido vadovavo Britanijos batalionui Tarptautinės brigados sudėtyje. Buvo vienas Britanijos komunistų partijos steigėjų ir narių, tačiau praėjus septyniolikai metų po tarnybos Ispanijoje išstojo iš jos. *New Way of War*, 1940 išleistos „Penguine Special" knygų serijoje, autorius.

    Slateris buvo dailininkas ir tekstų autorius. Vienu metu buvo komunistas, ketvirto dešimtmečio pradžioje įsitraukęs į Berlyno antinacistinę politinę veiklą. Kovojo už respublikonus Ispanijoje (1936–1938) ir buvo tapęs Tarptautinės brigados operacijų vadovu. Orwellas apžvelgė jo vadovą *Home Guard for Victory! An Essay in Strategy, Tactics and Training* (1941); žr. *CW*, XII, p. 387–389 ir 439–441. Taip pat 1941 metais išleido ir *War into Europe: Attack in Depth*.
92. „Art of Knowing What Gives One Pleasure" (*Further Extracts from the Note-books of Samuel Butler*, parinko ir redagavo A. T. Bartholomew (1934), p. 165–166. Šią knygą Orwellas peržiūrėjo 1934, *CW*, X, p. 339–340.

1940 08 26: (Grinvičas). 24-os antskrydis buvo pirmas tikras antskrydis Londone, kuris susijęs su manimi, i.e. pirmasis, per kurį girdėjau sprogstant bombas.

Mums bežiūrint į priekines duris, buvo pataikyta į Rytų Indijos dokus. Sekmadienio laikraščiuose apie tai neužsimenama, taigi akivaizdu, kad jie slepia, jeigu būna pataikoma į svarbius objektus..... Buvo girdėti stiprus trenksmas, tačiau nerimo nesukėlė ir neatrodė, kad būtų sudrebėjusi žemė, matyt, mėtomos bombos nėra labai didelės. Prisimenu dvi didžiules bombas, numestas netoli Hueskos tuomet, kai gulėjau Monflorito ligoninėje. Pirmoji, daugmaž už 4 kilometrų, sukėlė baisų gausmą, kuris sudrebino namus ir privertė mus visus iš baimės išlėkti iš lovų. Tikriausiai būta 2 000 sv bombos[93], o tos, kuriomis bombarduoja šiuo metu, yra 500 sv.

Jie nedelsdami turės kažko griebtis, kad lokalizuotų pavojaus signalus. Dabar milijonai žmonių verčiami nemiegoti arba atitraukiami nuo darbo kaskart, kai tik koks nors orlaivis įskrenda į bet kurį Londono rajoną.

93. Per šį antskrydį buvo numestos pirmos bombos į Londono centrą: pataikyta į Šv. Egidijaus bažnyčią prie Invalidų Vartų. Nors vėliau KOP numetė vienuolikos tonų fugasines bombas, šiame karo etape 2000 sv bombų negalėjo būti. 1940 rugsėjo 7, bombarduojant Vulidžo arsenalą ir Londono dokus, apie 300 vokiečių bombonešių numetė 337 tonas bombų — vienas lėktuvas vidutiniškai po 2500 sv. Orwellas turėjo omenyje tikriausiai parašiutais leidžiamas minas arba jų padarinius. Churchillis 1940 rugsėjo 19 parašė memorandumą generolui Ismay'ui ir išreiškė pastebėjimą, kad vokiečiai numetė 36 parašiutines minas. Jis norėjo, kad būtų duotas atitinkamas atsakas: 1 000 sv bombos, jei nėra parašiutinių minų. Tokių minų trūkumas, išskyrus jų keliamą baimę: metamos iš 5000 pėdų aukščio ir priklausomos nuo vėjo įnorių, jos nerasdavo taikinio. Žr. Winston Churchill, *The Second World War*, II, p. 321–322.

1940 08 29: Pavojaus signalai, įspėjantys apie aviacijos antskrydžius, per pastarąsias tris naktis veikė iš viso16–18 valandų..... Yra visiškai akivaizdu, kad šiais naktiniais antskrydžiais labiausiai siekiama sukelti nepatogumą, o kol savaime suprantamu dalyku laikoma, jog pasigirdus sirenai visi privalo sprukti į priedangas, Hitleriui tereikia pasiųsti vienu metu keletą savo lėktuvų, ir šie neapibrėžtam laikui sutrikdys darbą bei žmonių miegą. Kad ir kaip ten būtų, šis sumanymas jau vargina... Pirmą kartą per 20 metų atsitiktinai nugirdau kantrybės netekusius konduktorius šiurkščiai šaukiant ant savo keleivių. E.g. kitą vakarą iš tamsos pasigirdo: „Kassss čia konduktorius, ponia, aš ar jūs?“ Tai man priminė praėjusio karo pabaigą..... Mudu su E[ileena] nelabai paisome oro pavojų, o man nuoširdžiai atrodo, kad jie manęs nejaudina, nebent tik tiek, kad kelia sumaištį[94]. Vis dėlto šįryt, porai valandų kaip visuomet sugrįžęs iš sargybos, kritęs miegoti, susapnavau nemalonų sapną, kuriame visai arti manęs krito bombos, ir aš buvau neapsakomai išsigandęs. Plg. sapną, kurį dažnai sapnuodavau prieš išvykdamas iš Ispanijos, kad stoviu atviroje vietoje, ant žole apaugusio kranto, o aplink mane krenta mortyrų sviediniai.

94. Žr. Orwello „London Letter“, *CW*, XII, p. 356–357.

1940 08 31: Sirenos, įspėjančios apie aviacijos antskrydžius, kurios pasigirsta kokį

pustuzinį kartų per 24 valandas, jau ima įgristi. Sparčiai plinta nuomonė, kad antskrydžius reikia paprasčiausiai ignoruoti, nebent jo mastas būtų labai didelis ir jis vyktų tavo rajone. Sakyčiau, mažų mažiausiai pusė žmonių, vaikštinėjančių po Regento parką, visiškai nepaiso oro pavojaus aliarmų..... Vakar vakare, kaip tik tuo metu, kai ketinome eiti miegoti, įvyko ganėtinai didelis sprogimas. Vėliau tą pačią naktį pažadino baisus trenksmas, kurį, kaip kalbama, sukėlė į Maida Veilą[95] numesta bomba. E[ileena] ir aš tik atkreipėme dėmesį į garsumą ir vėl užmigome. Snūduriuodamas ir neaiškiai girdėdamas šaudant priešlėktuvinę artileriją, pajutau, kad mintimis grįžau atgal į Ispanijos karą, į vieną iš tų naktų, kai tysodavau ant sausų šiaudų, sausomis kojomis, žinodamas, jog turėsiu keletą valandų miego, o tolimas artilerijos dundesys veikdavo it migdomieji, žinoma, su sąlyga, kad šaudydavo tolumoje.

95. Londono priemiestis, išsidėstęs NW8 ir NW9, už maždaug mylios nuo tos vietos, kur Čagfordo gatvėje buvo apsistoję Orwellai.

1940 09 01: Neseniai nusipirkau karišką pilotę..... Regis, pilotės, kurių dydis viršija 7, yra didelė retenybė. Jie, matyt, tikisi, kad visi kareiviai bus mažomis galvomis. Tai atitinka vieno aukšto viršininko repliką R. R.[96] Paryžiuje, kai šis bandė įstoti į armiją: „Mano Dieve, jūs tikriausiai nemanote, kad priekinėse fronto linijose mums reikalingi intelektualai, ar ne?“ Visų uniformų, pasiūtų Vietinės gynybos kariams, apykaklių apimtis yra 20 colių..... Visos parduotuvės pradeda pelnytis iš Vietinės gynybos, siūlydamos pirkti maskuojamos spalvos marškinius etc. už pasakišką kainą ir pridurdamos prierašą, jog tai „tinka Vietinės gynybos kariams“. Lygiai taip pat, kaip Barselonoje, pačioje pradžioje, kai dar buvo madinga tarnauti kariuomenėje.

96. *R. R.*: Seras Richardas Reesas, baronetas (1900–1970), ilgametis Orwello draugas ir geradarys, ypač tuo metu, kai Orwellas bandė įsikurti. Ravelstonas iš „Lapok, aspidistra“ primena jį savo dosnumu. Jis buvo dailininkas, o nuo 1930 iki 1937 dirbo „The Adelphi“ redaktoriumi. Kartu su Orwellu rūpinosi jo ūkiu Džuroje, o vėliau (drauge su Sonia Orwell) buvo jo literatūrinio testamento vykdytojas. Žr. jo *George Orwell: Fugitive from the Camp of Victory* (1961) ir ištraukas iš jos, panaudotas knygoje *Orwell Remembered*, su interviu, duoto BBC, fragmentu (p. 115–126). Žr. t. p. pastebėjimą apie Reesą, *CW*, X, p. 181–182.

1940 09 03: Vakar kalbėjausi su ponu C.[97], neseniai grįžusiu iš Kardifo. Antskrydžiai ten beveik nesiliauja, todėl galiausiai buvo nuspręsta, kad darbas dokuose turi vykti be perstogės, nepriklausomai nuo to, ar antskrydžiai vyksta, ar ne. Kai buvo priimtas šis sprendimas, beveik iškart vokiečių lėktuvui pavyko numesti bombą tiesiai į laivo triumą, iš kurio, pasak pono C., jame dirbusių septynių vyrų palaikus „teko iškelti kibirais“. Netrukus dokuose kilo streikas, ir po jo buvo sugrąžinta ankstesnė praktika slėptis priedangoje. Laikraščiuose apie tai nerašoma. Šiuo metu tik ir kalbama, kad nukentėjusiųjų nuo pastarųjų aviacijos

antskrydžių, e.g. Ramsgeite, skaičius oficialiai mažinamas, o tai labai siutina vietinius gyventojus, kurie nenori skaityti apie „nežymius nuostolius", nors žuvusiųjų yra 100, etc., etc. Bus įdomu pamatyti, kiek per šį mėnesį, i.e. rugpjūtį, būta aukų. Manyčiau, kad tiesa bus sakoma, jei jų bus iki daugmaž 2000 per mėnesį, tačiau didesni skaičiai tikriausiai bus slepiami[98].

Michaelio[99] vertinimu, jo siuvykloje, kuri, matyt, yra nedidelė asmeninė įmonė, darbo laikas, prarastas dėl aviacijos antskrydžių, atsieina 50 £ per savaitę.

97. Nenustatyta.
98. Rugsėjo mėnesį aviacijos antskrydžiuose žuvo 6 954, o 10 615 buvo sunkiai sužeisti. Žemiau pateikiama Britanijos statistika vėlesniais mėnesiais:

	Žuvo	*Sužeista*
1940, Spalis	6 334	8 695
Lapkritis	4 588	6 202
Gruodis	3 793	5 244
1941, Sausis	1 500	2 012
Vasaris	789	1 068
Kovas	4 259	5 557

Per Koventrio bombardavimą lapkričio 16 (vokiškas kodinis pavadinimas — „Mėnesienos sonata") žuvo 554 žmonės, o mieste gyveno ketvirtis milijono gyventojų; numuštas tik vienas vokiečių lėktuvas. Per karą dėl priešo veiksmų žuvo 60 595 civiliai gyventojai. Tai sudaro kontrastą, palyginti su žuvusiaisiais prekybos laivyne (30 248), kariniame jūrų laivyne (50 758), KOP (69 606) ir sausumos pajėgose (144 079). Iš maždaug 36 500 civilių gyventojų, iki 1941 pabaigos žuvusių nuo aviacijos antskrydžių, daugiau kaip 20 000 žuvo Londone, daugiau kaip 4 000 — Liverpulyje, per 2 000 — Birmingame ir beveik 2 000 — Glazge.
99. Turbūt „M", minimas 1940 06 16 įraše. 50 £ turėjo užtekti maždaug 10–12 žmonių darbo savaitės užmokesčiui.

1940 09 07: Oro pavojaus signalai jau pakankamai dažni ir užtrunka ganėtinai ilgai, kad žmonės nuolat pamirštų, ar pavojus buvo paskelbtas, ar atšauktas. Bombų ir artilerijos keliamas triukšmas, nebent tai būtų labai arti (tai reiškia apytikriai dviejų mylių atstumu), laikomas įprastu miego ir pokalbių fonu. Vis dar neteko išgirsti bombos sprogimo, kurio garsą išgirdęs pasijustum asmeniškai susietas.

Churchillis savo kalboje pareiškė, kad per aviacijos antskrydžius rugpjūčio mėnesį žuvo 1 075 žmonės. Net jeigu tai ir tikras skaičius, jis turbūt gerokai sumažintas, nes apima tik civilių gyventojų aukas. Kai oficialiai kalbama apie antskrydžius, laikomasi ypatingo slaptumo. Laikraščiai šiandien rašo apie tai, kad vienoje „centrinio Londono" aikščių nukrito bomba. Neįmanoma nustatyti, kuri tai aikštė, nors žinoti turėtų tūkstančiai žmonių.

1940 09 10: Sunku aprašyti visą pastarojo meto pamišimą. Vargina ne tiek pats bombardavimas, kiek sutrikęs transporto eismas, dažni nepatogumai skambinant telefonu, uždarytos parduotuvės per antskrydžius etc., etc. podraug su bū-

tinybe tęsti kasdienius darbus, pervargimu ir gyvenimu, virtusiu nuolatinėmis grumtynėmis, siekiant atsigriebti už prarastą laiką. Kartu įterpiu keletą pastebėjimų apie bombas etc.: –

Nesu matęs bombos išraustos duobės, gilesnės kaip 12 pėdų. Viena jų, priešais namą Grinviče, buvo tik (pertraukta aviacijos antskrydžio; tęsinys 1940 09 11) maždaug tokia, kokias Ispanijoje išmušdavo 15 cm sviediniai. Apskritai kalbant, triukšmas didžiulis, tačiau ne kurtinantis, kokį sukeldavo Hueskoje mėtytos bombos. Neskaitant „spiegiančių" bombų, dažnai yra tekę girdėti bombų švilpesį, — o tam, kad jį išgirstum, mano manymu, reikia būti ne toliau kaip už mylios, — po kurio nuaidėdavo ne itin galingas sprogimas. Atsižvelgdamas į viską, darau išvadą, kad jie naudoja mažas bombas. Pridariusios daugiausia nuostolių Senajame Kento kelyje, pasižymėjo neįprastai silpnu poveikiu. Neretai mažas namelis gali virsti plytų krūva, o greta stovintis namas būti tik nežymiai apgadintas. Taip pat yra ir su padegamosiomis bombomis, kurios kartkarčiais visiškai supleškina namo vidų, o išorės beveik nepažeidžia.

Uždelsto veikimo bombos pridaro didelių nemalonumų, tačiau, kaip atrodo, daugumą jų nesunku aptikti, o visus netoliese gyvenančius žmones galima iškeldinti iki to laiko, kol jos sprogs. Po visą Pietų Londoną bastosi nedidelės nusiminusių žmonių su lagaminais ir ryšuliais grupelės, o tai yra arba namų netekę, arba, dažniausiai, dėl nesprogusių bombų valdžios iš namų iškeldinti žmonės.

Iki šiol žymesnė žala padaryta: didžiuliai gaisrai dokuose, kilę 1940 09 07 ir 08, Čipsaide — 1940 09 09. Šiek tiek apgadintas Anglijos bankas (už daugmaž 15 pėdų nuo sienos žioji bombos išrausta duobė). Apgadintas ir karinio jūrų laivyno koledžas Grinviče. Dideli nuostoliai Holborne. Bomba Marilebono sandėlyje[100]. Sugriautas kino teatras prie Madam Tiuso. Dar keletas didelių gaisrų, susprogdinta daug magistralinių dujotiekių ir elektros tiekimo kabelių, stambi kelių transporto diversija, kelioms dienoms sustabdžiusi eismą Londono ir Vestminsterio tiltais, taip pat padaryta nemaža žala geležinkelio linijoms, dėl kurios vienai kitai dienai buvo pristabdytas traukinių judėjimas. Kažkur Pietų Londone buvo pataikyta į jėgainę, todėl maždaug pusei dienos sustojo tramvajų eismas. Kalbama apie labai didelius nuostolius Vulidže[101], o sprendžiant iš ugnies ir dūmų stulpų, 1940 09 07 buvo pamuštos kelios didelės naftos talpyklos Temzės žiotyse. Vėluoja pieno ir laiškų pristatymas, laikraščiai dažniausiai vėluoja keletą valandų, 1940 09 10 buvo uždaryti visi teatrai (išskyrus „Criterion"[102], kuris įrengtas po žeme) ir, mano manymu, visi kino teatrai.

Praėjusią naktį daugiausia laiko praleidau viešojoje priešlėktuvinėje slėptuvėje, į kurią nuvijo ne per toliausiai krintančių bombų švilpimas ir dundesys, pasikartojantis kas ketvirtis valandos. Nors patalpa įrengta gerai, su elektros šviesa ir ventiliatoriais, ji buvo labai nepatogi, nes perpildyta. Žmonės, daugiausia vyresnio amžiaus darbininkų klasės atstovai, piktai reiškia nepasitenki-

nimą kietomis kėdėmis ir ilga naktimi, tačiau defetistinių kalbų negirdėti..... Kiekvieną vakarą, temstant, galima matyti prie slėptuvių durų stoviniuojančius žmones su patalyne. Pirmieji suskubusieji užgrobia vietas ant žemės ir, galimas dalykas, naktį praleidžia visai neblogai. Antskrydžiai, neskaitant dieninių, ganėtinai reguliarūs, nuo 8 val. vakaro iki 4. 30 val., i.e. nuo sutemų iki prieš pat aušt ant.

Manyčiau, užtektų trijų mėnesių antskrydžių tokiu intensyvumu, kokiu jie vyko keturias pastarąsias naktis, ir visų mūsų dvasia būtų palaužta. Tačiau abejoju, ar kas nors pajėgtų 3 mėnesius taip intensyviai atakuoti, juoba kad ir pats jaučiasi labai panašiai.

100. Holbornas yra Londone; Marilebono geležinkelio stotis, galinis mazgas Londone, už maždaug 200–300 jardų nuo namo Čagfordo gatvėje, kur gyveno Orwellas.
101. Vulidže, už dviejų trijų mylių į rytus nuo Grinvičo, kuriame gyveno O'Shaughnessy'iai, buvo įrengta Karališkosios artilerijos bazė, veikė Karališkoji karo akademija ir Karališkasis arsenalas.
102. „Criterion" yra Pikadilio aikštėje. „Windmill" teatras irgi didžiavosi, kad „niekada nėra uždaromas"; pastarasis buvo truputį į šiaurės rytus nuo Pikadilio aikštės.

1940 09 12: Suintensyvėjus aviacijos antskrydžiams, į akis krito daug mielesnis nei iki šiol žmonių bendravimas su nepažįstamais gatvėje..... Šįryt sutikau jaunuolį, maždaug 20-ies, vilkintį nešvariais darbiniais drabužiais, tikriausiai kokio garažo darbuotoją. Labai suirzęs, karo atžvilgiu nusiteikęs defetistiškai ir išgąsdintas sugriovimų, matytų Pietų Londone. Jis pasakojo, kad Churchillis, lankydamasis subombarduotame rajone netoli „Dramblio"[103] ir toje vietoje, kur buvo sugriauta 20 iš 22 namų, pareiškęs, kad visa tai „nėra labai blogai". Jaunuolis: „Jeigu jis būtų tai pasakęs man, būčiau nusukęs jo prakeiktą sprandą." Dėl karo buvo nusiteikęs pesimistiškai, manė, kad Hitleris neabejotinai laimėsiąs ir Londoną sugriausiąs panašiai kaip Varšuvą. Su apmaudu kalbėjo apie benamiais tapusius Pietų Londono gyventojus ir entuziastingai palaikė mano idėją, kai užsiminiau, jog juos reikėtų įkurdinti Vest Ende, rekvizavus dalį pastatų. Jis manąs, kad visi karai atneša pelną turtuoliams, tačiau sutiko su mano nuomone, jog šis karas tikriausiai baigsis revoliucija. Tačiau jis vis tiek nestokojo patriotiškumo. Jo prasta nuotaika iš dalies buvo susijusi su tuo, kad per pastaruosius 6 mėnesius 4 kartus prašėsi priimamas į oro pajėgas, bet visada sulaukdavo neigiamo atsakymo.

Šiąnakt ir praėjusią naktį buvo išbandyta nauja strategija, palaikant nepaliaujamą priešlėktuvinės artilerijos užtveriamąją ugnį, šaudant aklai arba paprasčiausiai orientuojantis pagal garsą, nors aš manau, kad naudojamas tam tikras garso aptikimo įrenginys, nustatantis aukštį, kuriame sviediniai turi sprogti.....Triukšmas baisingas ir beveik nenutrūkstamas, bet aš nieko prieš, žinodamas, kad tai yra mano labui. Pastarąją naktį praleidau S namuose[104], aikštėje be perstogės trumpais intervalais šaudant artilerijai. Miegojau gan ramiai, mat toje vietoje nebuvo girdėti bombų.

Sprendžiant iš visko, Ist Ende ir Pietų Londone tvyro didžiulė sumaištis. .....Churchillis savo kalboje, pasakytoje vakar vakare, labai rimtai užsiminė apie gresiančią invaziją. Jeigu tikrai būtų bandoma įsiveržti ir tai nebūtų apgaulinga ataka, tikriausiai būtų siekiama sunaikinti mūsų aviacijos bazes palei pietinę pakrantę, o jau paskui — sėkmingai bombarduoti gynybinius įtvirtinimus žemėje ir tuo pat metu sukelti visapusišką sumaištį Londone bei sutrikdyti komunikacijas su pietumis arba visas mūsų gynybines pajėgas sutraukti į pietus tam, kad būtų galima atakuoti Škotiją arba, galimas dalykas, Airiją.

Tuo tarpu mūsų Vietinės gynybos batalionas, praėjus 3½ mėnesio, turi 1 šautuvą 6 žmonėms ir jokių kitų ginklų, išskyrus padegamąsias bombas, o 4 žmonės dalijasi 1 uniforma. Tačiau jie neleido pavieniams asmenims parsinešti ginklus į namus[105]. Jie visi laikomi vienoje vietoje, nors jei pataikytų bomba, gali būti sunaikinti bet kurią naktį.

103. „Dramblys ir bokštas", visuomeninis pastatas, kurio pavadinimas imtas taikyti šiam didokam darbininkų klasės gyvenamajam rajonui, prekybos centrui ir kelių svarbių kelių susikirtimo taškui.
104. Stepheno Spenderio butas ir „Horizon" kontora Lansdauno Terasoje, WC1. Iš pradžių Orwellas buvo išspausdinęs „S.S namuose", bet pirmoji „S" išbraukta.
105. 1940 rugsėjo 22 Churchillis laiške prezidentui Rooseveltui rašė, kad 250 000 šautuvų „reikalingi nedelsiant, nes aš turiu 250 000 gerai parengtų ir uniformuotų vyrų [tarnaujančių Vietinėje gynyboje], kuriems juos ir būtų galima patikėti". Jei tai būtų įmanoma, „galėtume paimti iš Vietinės gynybos 250 000 .303 šautuvų ir perduoti juos reguliariajai kariuomenei, palikdami Vietinei gynybai maždaug 800 000 amerikietiškų šautuvų" (*The Second World War*, II, p. 596).

1940 09 14: Tą naktį, kai pirmą kartą buvo panaudota užtveriamoji ugnis[106], kuri buvo pati smarkiausia, prireikė, kaip teigiama, 500 000 sviedinių, i.e. vieno sviedinio vidutine kaina laikant 5 £, tai atsiėjo 2½ mln £. Tačiau dvasios pastiprinimas buvo vertas sumokėtos kainos.

106. Vokiečiams pirmą kartą bombarduojant Londoną, paaiškėjo, kad čia nėra priešlėktuvinės gynybos. Būdavo, kad viršum miesto kreisuodavo vienišas priešo lėktuvas, ir žmonėms belikdavo tik neramiai laukti, kartais, matyt, ir labai ilgai, kada bus numesta bomba. Būdavo ir intensyvių atakų padegamosiomis arba didelio galingumo bombomis, o kartkarčiais naudotos ir vienos, ir kitos. Galiausiai, kai visi priešlėktuviniai pabūklai buvo pergrupuoti ir išdėstyti aplink Londoną, rugsėjo 10-os naktį jie visi vienu metu netikėtai atidengė ugnį. Orwellas absoliučiai teisus dėl poveikio dvasiai.

1940 09 15: Šįryt, pirmąsyk per visą laiką, išvydau numuštą lėktuvą. Jis lėtai leidosi iš debesų, nosimi žemyn, nelyginant aukštai pašautas perkūno oželis. Neapsakomas reginį stebinčių žmonių džiūgavimas, retkarčiais pertraukiamas klausimu: „Ar jis tikrai vokiečių?" Pateiktos instrukcijos yra taip sunkiai įkandamos, o lėktuvų tipų tiek daug, kad niekas paprasčiausiai nė nežino, kurie lėktuvai yra vokiečių, o kurie — mūsų. Vienintelis mano naudojamas kriterijus yra šis: jei virš Londono pasirodo bombonešis, jis tikriausiai yra vokiečių, o naikintuvas veikiausiai mūsiškis.

1940 09 17: Praėjusį vakarą iki maždaug 11 val. šis rajonas buvo įnirtingai bombarduojamas..... Namo koridoriuje kalbėjausi su dviem jaunais vyrukais ir kartu su jais buvusia mergina. Įdomus visų 3 psichologinis nusiteikimas. Jie buvo atvirai išsigandę ir dėl to visiškai nesigėdijo, kalbėjo apie drebančius savo kelius etc., bet tuo pat metu atrodė susižavėję ir smalsūs, o retsykiais, nuščiuvus bombardavimui, sprukdavo iš už durų pasižvalgyti, kas dedasi, ir pasirinkti šrapnelių atplaišų. Vėliau buvau ponios C. mažame sutvirtintame kambarėlyje žemutiniame namo aukšte kartu su ponia C. ir jos dukra, tarnaite ir trimis merginomis, kurios čia irgi nuomojasi būstą. Visos, išskyrus tarnaitę, sutartinai klykavo, apsikabindamos viena kitą ir dengdamos savo veidus kiekvieną kartą, kai tik sprogdavo bomba, tačiau per pauzes tarp sprogimų atrodė visiškai patenkintos ir normalios, gyvai šnekučiavosi. Šuo buvo prislėgtas ir akivaizdžiai išsigandęs, suprato, jog kažkas ne taip. Marksas per antskrydžius elgiasi irgi panašiai, i.e. būna prislėgtas ir nerimauja. Vis dėlto kai kurie šunys antskrydžio metu elgiasi it laukiniai, todėl juos tenka nušauti. Vietos gyventojai teigia, o ir E[ileena] apie Grinvičą galvoja tą patį, kad visi po parką bėgiojantys šunys, pasigirdus sirenai, tuojau pat sprunka namo.

Vakar, nuvykęs į Centrą apsikirpti, pasiteiravau kirpėjo, ar jis dirba ir per antskrydžius? Jis atsakė teigiamai. Netgi skuta klientą? — paklausiau aš. O, taip, jis vis tiek tęsia savo darbą. Tačiau vieną dieną bomba gali sprogti taip arti, kad jis krūptelės ir perrėš kam nors pusę veido.

Vėliau, belaukiant autobuso, prie manęs pristojo kažkoks vyras, greičiausiai komivojažierius, nemaloniu veidu. Jis ėmė padrikai pasakoti, kaip jiedu su žmona stengėsi ištrūkti iš Londono, kaip jam krinka nervai ir trinka skrandžio veikla etc., etc. Nežinau, kiek tame iš tikrųjų yra tiesos. .... Savaime aišku, iš Ist Endo vyksta masinis egzodas, kiekvieną vakarą — gausus persikėlimas į vietoves, kur galima gauti reikiamą prieglobstį. Plinta įprotis pirkti antrą bilietą ir nakvoti vienoje iš metro stočių, e.g. Pikadilio..... Visi mano pašnekovai sutinka, kad negyvenamuose, baldais apstatytuose namuose Vest Ende turėtų būti apgyvendinti benamiai; bet man atrodo, kad turtingos kiaulės turi dar pakankamai jėgų tam pasipriešinti. Anądien 50 žmonių iš Ist Endo, vadovaujami municipaliteto narių, nužygiavo į „Savoy" ir pareikalavo juos įleisti į priešlėktuvinę slėptuvę. Administracijai nepavyko išvaryti jų per antskrydį, o jam pasibaigus jie išėjo savo noru. Matydamas, kaip toliau elgiasi turtuoliai ir kaip situacija akivaizdžiai tampa revoliucine, prisimeni 1916-ųjų Sankt Peterburgą.

(Vakaras). Tokiame pragariškame triukšme beveik neįmanoma rašyti. (Elektros šviesa ką tik buvo išjungta. Laimė, turiu keletą žvakių.) Daugelis gatvių (šviesa įjungta) šiame kvartale atitvertos virvėmis dėl nesprogusių bombų, todėl kelionė namo iš Beikerio gatvės, tarkime, 300 jardų, prilygsta išėjimo iš labirinto paieškoms.

1940 09 21: Keletą dienų neturėjau galimybės nusipirkti naujos knygos dienoraščiui tęsti, nes iš trijų ar 4 kanceliarinių prekių parduotuvių kaimynystėje visos, išskyrus vieną, yra atitvertos dėl nesprogusių bombų.

Įprastiniai laiko ženklai: tvarkingai sušluotos stiklo krūvos, akmens ir titnago nuolaužos, dujų nuotėkio kvapas, palei kordonus laukiantys turistų būreliai.

Vakar perėjime į gretimą gatvę lūkuriavo nedidelė minia kartu su A.R.P. tarnautoju juodu apsauginiu šalmu. Sukrečiantis dundesys, didžiulis dulkių debesis etc. Vyras juodu šalmu bėga prie A.R.P. būstinės, iš kurios išnyra kitas, baltu šalmu, pilna burna žiaumodamas duoną su sviestu.

Vyras juodu šalmu: „Dorseto skveras, sere".

Vyras baltu šalmu: „Gerai". (Pasižymi užrašų knygelėje.)

Aplink slampinėja nenusakomos išvaizdos žmonės, kurie dėl uždelsto veikimo bombų buvo evakuoti iš namų. Vakar mane gatvėje sustabdė dvi merginos, elegantiškos išvaizdos, tačiau labai murzinais veidais.

„Atleiskite, sere, ar negalėtumėte pasakyti, kur mes esame?"

Vis dėlto didžiuliai Londono rajonai yra beveik normalios būklės, o dieną visi ganėtinai patenkinti, regis, niekas nė negalvoja apie ateinančią naktį, sakytum gyvūnai, negebantys numatyti ateities tol, kol turi bent šiek tiek maisto ir vietelę prieš saulę.

1940 09 24: Oksfordo gatve, nuo pat Oksfordo aikštės iki Marmuro arkos, vakar visiškai nevyko eismas, tik praėjo keli pėstieji, o vėlyva pavakario saulė užliejo savo šviesa visą tuščią grindinį, blykčiodama nesuskaičiuojamoje daugybėje stiklo šukių. Prie „John Lewis"[107] — daugybė ryškiai rausvų gipsinių manekenų, atrodančių taip tikroviškai, kad žvelgdamas iš nedidelio atstumo galėtum juos palaikyti lavonų krūva. Toks pat vaizdas kaip Barselonoje, tik ten buvo gipsiniai šventieji iš išniekintų bažnyčių.

Daug diskutuojama, ar galima išgirsti tiesiai ant tavęs krentančią bombą (i.e. jos švilpesį). Viskas priklauso nuo to, ar bomba greitesnė už garsą..... Man dingtelėjo mintis, ir manau, kad ji pakankamai teisinga, kad kuo toliau nuo tavęs krenta bomba, tuo ilgiau girdi jos švilpesį. Taigi trumpas švilpimas turėtų nuvyti į priedangą. Manau, būtent šiuo principu reikia vadovautis, saugantis artilerijos sviedinio, tačiau per bombardavimą tenka kliautis kažkuo panašiu į instinktą.

Orlaiviai grįžta ir grįžta, kas kelios minutės. Tai primena rytų šalį: kiekvieną kartą manai, kad nužudei paskutinį moskitą, pakliuvusį į tavo tinklelį, bet kaskart išjungęs šviesą išgirsti zvimbiant dar vieną.

107. Svarbiausia universalinė parduotuvė, organizuota kaip bendrovė, klestinti iki pat šių dienų.

1940 09 27: Šios dienos „News Chronicle" aiškiai vyrauja defetistinės nuotaikos, kurios, beje, gali būti susijusios su vakarykščia naujiena apie Dakarą[108]. Tačiau aš jaučiu, kad „News Chronicle" bet kuriuo atveju laikysis defetistinio požiūrio ir greitai tai turėtų išryškėti, ypač kai paaiškės tikėtinos taikos derybų sąlygos. Šie žmonės nesilaiko jokios apibrėžtos strategijos ir nejaučia atsakomybės, išskyrus tai, kad vadovaudamiesi nonkonformistine sąžine tradiciškai nemėgsta Britanijos valdančiosios klasės. Paprasčiausi triukšmadariai, kaip ir „New Statesman" etc. Jie neišvengiamai žlugs, kai tik karo sąlygos taps nepakenčiamos.

Daug bombų numesta praėjusią naktį, nors, regis, nė viena nenukrito arčiau kaip pusę mylios nuo šio namo. Bombos dar krisdamos kelia stulbinantį sąmyšį. Visas namas dreba taip, kad barška ant stalo daiktai. Savaime suprantama, jie dabar mėto labai dideles bombas. Sako, kad nukritusi į Regento parką ir nesprogusi yra „pašto dėžės dydžio". Kone kiekvieną naktį šviesa užgęsta bent kartą, tik ne akimirksniu, kaip būna nutrūkus tiekimui, bet užgęsta palaipsniui ir paprastai per maždaug penkias minutes vėl atsiranda. Kodėl šviesa prigęsta tuo metu, kai netoliese krenta bomba, niekas, atrodo, nesupranta.

108. 1940 rugsėjį Britanijos ekspedicinės pajėgos, bendradarbiaudamos su Laisvosios Prancūzijos ginkluotosiomis pajėgomis, vadovaujamomis generolo De Gaulle'io, bandė atsikovoti Dakaro uostą Vakarų Afrikoje iš Viši vyriausybės. Operacija nepavyko.

1940 10 15: Rašau būdamas Volingtone, dėl rankos sužeidimo daugmaž dvi savaites prasirgęs kraujo užkrėtimu. Naujienų nedaug — i.e. tik pasaulinės svarbos įvykiai, bet nieko tokio, kas turėtų didesnės įtakos man asmeniškai.

Šiuo metu Volingtone yra 11 evakuotų vaikų (atvyko 12, bet vienas pabėgo, todėl teko jį išsiųsti namo). Jie čia pateko iš Ist Endo. Viena maža mergaitė iš Stepnio pasakojo, kad jos senelis septynis kartus neteko pastogės. Regis, jie yra mieli vaikai ir turėtų neblogai įsikurti. Vis dėlto kai kuriuose sluoksniuose galima nugirsti ir nepatenkintų balsų. E.g. apie nedidelį septynerių metų berniuką, kuris gyvena pas ponią -----: „Tai murzinas velniūkštis, šis vaikas. Jis prisišlapina į lovą ir pridaro į savo bridžius. Jei man tektų prižiūrėti tą nevalyvą velniūkštį, ištrinčiau jais jam nosį."

Girdėti ir murmėjimas dėl žydų skaičiaus Boldoke. ----[109] tvirtina, kad žydai akivaizdžiai dominuoja tarp žmonių, prieglobsčio ieškančių metro stotyse. Reikėtų imti ir tai patikrinti.

Nepaisant sausros, bulvių derlius šiemet yra labai geras, o tai labai gerai.

109. Abu vardai neidentifikuoti.

1940 10 19: Neapsakoma depresija apima kasryt užkuriant ugnį metų senumo laikraščiais ir žvilgčiojant į dūmais virstančias optimistines antraštes.

1940 10 21: Kalbant apie skelbimus metro stotyse, „Būk Vyras" etc. (kuriais prašoma, kad sveiki ir darbingi vyrai ne ieškotų sau slėptuvės, o užleistų vietą moterims ir vaikams), D.[110] užsiminė apie Londone plintantį sąmojį, esą buvo padaryta klaida, kad šie skelbimai išspausdinti angliškai.

Priestley'is[111], kurio laidas sekmadienių vakarais galima pavadinti netiesiogine socialistine propaganda, buvo išvytas iš radijo, matyt, pareikalavus Konservatorių partijai..... Panašu į tai, kad Margessono[112] kompanija rengiasi sugrįžti.

110. Nenustatyta.

111. J. B. Priestley'is (1894–1984), produktyvus ir populiarus romanistas, dramaturgas, literatas. 1940 ir 1941 parengė radijo pokalbių, vykusių kartą per savaitę, ragindamas tautą laikytis vieningos ir ryžtingos pozicijos Hitlerio atžvilgiu, vildamasis, kad šalis taps demokratiškesnė ir labiau egalitarinė.

112. Davidas R. Margessonas (1890–1965; nuo 1942 — vikontas), 1924–1942 — Parlamento narys nuo konservatorių, atstovavęs Regbiui; 1931–1940 — Vyriausybės vyriausiasis drausmės prižiūrėtojas, buvęs lojalus visiems ministrams pirmininkams. Vadovaujant Churchilliui, jis toliau ėjo vyriausiojo prižiūrėtojo pareigas, o po šešerių metų buvo paskirtas karo reikalų ministru.

1940 10 25: Aną naktį atidžiai stebėjau minias, prisiglaudusias Kanceliarijos skersgatvio, Oksfordo aikštės ir Beikerio gatvės stotyse. Ne visi žydai, bet, mano manymu, čia jie sudaro gerokai didesnę dalį negu paprastai būna tokio dydžio minioje. Jų problema yra ta, kad jie ne tik labai išsiskiria iš kitų, bet ir neriasi iš kailio, stengdamiesi išsiskirti. Viena baugšti moteris žydė, panaši į pastoviai vaizduojamas karikatūrose humoristiniams straipsniams iliustruoti, Oksfordo aikštės stotyje skynėsi kelią iš traukinio, apkuldama kiekvieną, kas tik jai pasipainiodavo. Man tai priminė senus laikus Paryžiaus metro.

Nustebau sužinojęs, jog D., savo pažiūromis tikras kairysis, linkęs pritarti pastaruoju metu paplitusiam nusistatymui prieš žydus. Jis teigia, kad šie verslo sluoksniuose ima palaikyti Hitlerį arba ketina taip elgtis. Tai atrodo beveik neįtikėtina, bet, pasak D., jie visada žavisi tais, kurie juos spardo. O aš jaučiu, kad bet kuris žydas, i.e. Europos žydas, mieliau rinktųsi Hitlerio siūlomą socialinę santvarką, o ne mūsiškę, jei tik jis jų nepersekiotų. Tą patį galima būtų pasakyti ir apie mažne visus Centrinės Europos gyventojus, e.g. pabėgėlius. Jie naudojasi Anglija kaip prieglauda, tačiau negali nejausti mums didžiausios paniekos. Tai matyti iš jų akių, net jeigu jie to ir nepasako tiesiai. Dalykas tas, kad gyvenančių saloje požiūris ir žemyninis požiūris yra visiškai nesuderinami.

Anot F.[113], tai yra tikra tiesa, kad per antskrydžius užsieniečiai baiminasi labiau nei anglai. Juk tai ne jų karas ir niekas negali jų palaikyti. Manau, tai galėtų paaiškinti faktą, — iš esmės esu tikras, jog tai yra faktas, nors ir negaliu juo remtis, — kodėl darbininkų klasė bijo labiau nei vidurinioji.

Toks pat nevilties pojūtis apima dėl artėjančių įvykių Prancūzijoje, Afrikoje, Sirijoje, Ispanijoje, — numatai, kas turi įvykti, ir esi bejėgis užkirsti tam kelią, — taip pat pojūtis podraug su absoliučiu tikrumu, kad Britanijos vyriausybė

negali smogti pirma. Aviacijos antskrydžiai keletą pastarųjų dienų nebe tokie intensyvūs.

113. Tikriausiai Tosco Fyvelas, su kuriuo Orwellas tuo metu dirbo; žr. 71. D. — neidentifikuotas.

1940 11 16: Niekada nemaniau, kad sulauksiu tokios dienos, kai tapsiu abejingas artilerijos dundesiui, bet taip jau yra.

1940 11 23: Užvakar pietavau su H. P., ----- redaktoriumi[114]. H. P. karo atžvilgiu nusiteikęs ganėtinai pesimistiškai. Manąs, kad Naujajai santvarkai[115]nėra jokio atsako, i.e. ši Vyriausybė nepajėgi suformuluoti atsakymo, o tiek čionykščius, tiek Amerikos žmones būtų nesunku įtikinti jo teisingumu. Aš suabejojau, ar šioje situacijoje bet koks taikos pasiūlymas žmonėms nepasirodys kaip pinklės. H. P.: „Velniai rautų, galėčiau jį pateikti tokia forma, kad jiems tai atrodytų didžiausia pergalė žmonijos istorijoje. Galėčiau padaryti taip, kad jie mielai pritartų." Žinoma, tai tiesa. Viskas priklauso nuo to, kokia forma tu jį žmonėms pateiksi. Kol mūsų pačių laikraščiai nekrės jokių šunybių, jie bus visiškai abejingi Europos maldavimams. Vis dėlto H. P. yra tikras, kad ------[116] ir Co. rengia išdavystę. Atrodo, jog ------[117], nors jis ir nepavaldus cenzūrai, įspėtas jokiame laikraštyje nekomentuoti Vyriausybės politikos Ispanijos atžvilgiu. Prieš keletą savaičių Duff-Cooperis[118] buvo susikvietęs visus korespondentus ir patikino juos „savo garbės žodžiu", kad „iš tikrųjų Ispanijoje viskas klostosi labai gerai". Galima pasakyti tik tiek, kad Duff-Cooperio garbės žodis vertas daugiau negu Hoare'ės.

H. P. teigia, kad Prancūzijai žlugus buvo sušauktas Kabineto posėdis, kuriame buvo sprendžiama, ar tęsti karą, ar siekti sudaryti taikos sutartį. Iš tiesų, balsavimo rezultatas buvęs 50-50, bet viską nulėmė vienintelis balsas, kuris, anot H. P., buvo *Chamberlaino*. Jei tai tiesa, abejoju, ar ji kada nors bus paviešinta. Galima tarti, kad tai buvo paskutinis vargšelio Chamberlaino valstybinės reikšmės poelgis. Vargšas senis.

Karo metui būdingas garsas, įprastas žiemą: lietaus lašų, barbenančių į apsauginį šalmą, melodingas skambėjimas.

114. Redaktorius ir žurnalas nenustatyti.

115. Hitlerio Europos Naujoji santvarka — nacizmas.

116. Gali būti, kad Orwello priešiškumas serui Samueliui Hoare'ei (žr. paskutinįjį skirsnio sakinį) galėjo paskatinti jį išdėstyti H. P. tvirtinimą. Knygoje *The Second World War* Churchillis, aptardamas Karo meto Ministrų Kabineto formavimą 1940 gegužę, gina Hoare'ą, Halifaxą ir Simoną, kurie buvo kaltinami dėl įvairių trūkumų prieškariniu laikotarpiu (II, p. 10). Nors jis į Ministrų Kabinetą įtraukė abu lordus, Hoare'ą gegužės 17 paskyrė ambasadoriumi Ispanijoje. Vėliau jis paaiškina, kad „šios varginančios, delikačios ir kardinalios penkerių metų misijos niekas nebūtų atlikęs geriau" (II, p. 459). Apie Hoare'ą žr. „Įvykiai", 1939 08 04; 5.

117. Nenustatyta; galimas dalykas, kad vietoje šešių brūkšnelių turėtų būti septyni, atitinkantys H. P. žurnalo pavadinimą.

118. Alfredas Duffas Cooperis, informacijos ministras; žr. „Karo meto dienoraštį", 1940 05 29; 4.

1940 11 28: Vakar pietavau su C.[119], „France..." redaktoriumi. Mano nuostabai, jis laikėsi tvirtai ir niekuo nesiskundė. O aš būčiau manęs, kad pabėgėlis prancūzas turėtų nepaliaujamai niurnėti dėl maisto etc. Paaiškėjo, kad C. gerai pažįsta Angliją, be to, yra čia gyvenęs anksčiau.

Jis teigia, kad ir okupuotoje, ir neokupuotoje Prancūzijoje vyksta daug stipresnis pasipriešinimas, nei čia įsivaizduojama. Spauda šį faktą menkina, neabejotinai dėl mūsų užsitęsusių santykių su Viši. Pasak jo, Prancūzijai pralaimėjus, nė vienas europietis nebūtų galėjęs patikėti, kad Anglija galėtų stoti į karą, apskritai kalbant, nebūtų tuo patikėję nei amerikiečiai. Akivaizdu, jis yra šiek tiek anglofilas ir monarchiją laiko dideliu Anglijos pranašumu. Anot jo, tai svarbiausias veiksnys, neleidžiantis atsirasti fašizmui. Jis mano, kad Edvardas VIII atsižadėjo sosto dėl žinomų S.[120] ryšių su fašistais.... Tai tiesa, kad antifašistinė opinija Anglijoje yra palanki Edvardui, bet C. neabejotinai atkartoja kontinente populiarią nuomonę.

C., valdant Lavalio vyriausybei[121], vadovavo spaudos departamentui. 1935 m. Lavalis jam pareiškęs, kad iš Anglijos „teliko tik pavadinimas", o Italija esanti tikrai stipri šalis, taigi Prancūzija privalanti nutraukti ryšius su Anglija ir dėtis prie Italijos. Grįždamas po Prancūzijos ir Rusijos sutarties pasirašymo, jis kalbėjo, jog Stalinas esąs galingiausias Europoje žmogus. Apskritai paėmus, nors Lavalis ir protingas, jo pranašystės, regis, neišsipildė.

Vienas kitam visiškai prieštaraujantys pranešimai, kuriuos pateikia tiesioginiai liudininkai, apie Koventriui padarytą žalą[122]. Jei pas mus pasitaiko rami naktis, dalis žmonių vis tiek truputį nerimauja, nes yra tikri, kad pramoniniuose miesteliuose nelengva. Visų pasąmonėje kirba mintis, kad mes jau užgrūdinti, tuo tarpu kitur žmonių dvasia nėra tokia tokia tvirta.

119. Pierre'as Comertas, prancūzų žurnalistas ir buvęs diplomatas, žlugus Prancūzijai atvykęs į Angliją.

120. Ponia Wallis Simpson tuo metu buvo ištekėjusi už Vindzoro hercogo; žr. „Karo meto dienoraštį", 1940 07 10; 70.

121. Apie Pierre'ą Lavalį žr. „Karo metų dienoraštis", 1940 06 24; 49.

122. Koventris buvo bombarduojamas 1940 lapkričio 14 naktį. Lapkričio 16 „Daily Herald" antraštės: „Midlandų miestas primena subombarduotą Prancūzijos miestelį", „Šįryt Koventrio benamiai miegojo šalikelėje", „Smūgis nemirtinas, darbas vyks toliau". Jame buvo rašoma, kad antskrydyje dalyvavo 500 lėktuvų, o vokiečiai, pasak jų pačių, nuo sutemų iki aušros numetė 30 000 padegamųjų bombų, o vietos Saugumo ministerija pranešė, jog aukų skaičius siekia tūkstantį (*War Papers; The War Papers* — perspausdinta laikraščių serija iš 74 dalių, 1977–1978). *2194 Days of War* rašoma apie tai, kad 449 vokiečių lėktuvai atakavo Koventrio centrą, naudodami „sutelktinio bombardavimo" taktiką, ir sugriovė daugelį istorinių pastatų, įskaitant keturioliktame amžiuje statytą katedrą. Žuvo 550 žmonių, dar daugiau sužeistų; sugriautas 21 fabrikas, bet miesto gamybinis pajėgumas ne itin sumažėjo. Tema užbaigiama pastebėjimu: „Po to vokiečiai sugalvojo naujadarą *coventrisieren*, reiškiantį „pažeminti, sulyginti su žeme" (p. 78–79). Churchillio teigimu, žuvo 400, o sunkiai sužeistų buvo daug daugiau; jis priduria: „Vokiečių radijas pranešė, kad kiti mūsų miestai bus panašiai „nukoventrinti" (*The Second World War*, II, p. 332). Žr. t. p. Tom Harrison, *Living Through the Blitz* (1976), ypač VI skyrių, „Coventration".

1940 12 01: Tas šunsnukis Chiappe[123] jau sustingęs. Visiems iš to tik džiaugsmas, kaip ir mirus Balbo[124]. Šiaip ar taip, šiame kare žūsta ir vienas kitas fašistas.

123. Žr. „Karo meto dienoraštį", 1940 06 21; 47.
124. Žr. „Karo meto dienoraštį", 1940 06 30; 59.

1940 12 08: Užvakar — radijo laidoje[125]..... Susitikau lenką, ką tik ištrūkusį iš Lenkijos požeminiu keliu, kurio nenorėtų atskleisti..... Jis pasakojo, kad per Varšuvos apsiaustį buvo apgriauti 95 procentai namų, o maždaug 25 procentai visiškai nugriauti. Visos paslaugos, elektros energijos tiekimas, vandentiekis etc. liovėsi funkcionuoti, o žmonės galiausiai neturėjo priedangos nei nuo lėktuvų, nei — o tai buvo dar blogiau — nuo artilerijos. Jis pasakojo apie žmones, skubančius pjaustyti arklio, kurį buvo užmušusi artilerijos ugnis, ir bėgančius atgal, jai atsinaujinus, o vėliau vėl skuodžiančius prie jo. Kai Varšuva buvo visiškai atkirsta, žmones palaikė viltis, kad jiems į pagalbą ateina anglai, sklandė gandai, jog Anglijos armija jau Dancige etc., etc...

Prieš maždaug savaitę buvo plačiai kalbama, kad Albanijoje nusišovęs kažkuris iš Italijos vadų, bet, kaip paaiškėjo, tai tebuvo tik spaudos klaida.

Tuo metu, kai buvo intensyviai bombarduojama, kai visi atrodė kvaištelėję, — ne tiek dėl paties bombardavimo, kiek dėl nemigos, nutrūkusių telefoninių ir kitų ryšių, etc., etc., — pajutau, kad į galvą be paliovos lenda absurdiškų eilėraščių nuotrupos. Jos niekada nebūdavo ilgesnės negu vienos arba dviejų eilučių, o polinkis išnyko, kai aprimo bombardavimas. Štai, pavyzdžiai:

Tai buvo prasčiokas, suvargęs senelis,
Rumunas iš Morningtono gatvelės

ir

Tyli varpas suskilęs, spynai netinka raktelis,
O mes vis traukiam: „Dieve, saugok karalių!"[126]

arba

Miestelio prievaizdas saldžiai užmigo,
Po galva savo lazdą pasidėjęs.

125. Tai buvo pokalbių laida su Desmondu Hawkinsu tema „Proletarinis rašytojas". Spausdinta *CW*, XII, p. 244–249.
126. Žr. nuorodą knygoje *My Country Right or Left* apie žmones, lengvai pasipiktinusius pajuoka karaliaus atžvilgiu; *CW*, XII, p. 272.

1940 12 29: Pranešimas laikraštyje apie antskrydį (neironiškas): „Bombos krito kaip mana."

1941

1941 01 02: Dešinieji šiuo metu užsimoję iš peties, o Margessono įtraukimas į Ministrų Kabineto narius neabejotinai yra gerai apgalvotas žingsnis po Wavellio pergalės Egipte. Ganėtinai komiška, kad mano atsiliepimas prieš keletą mėnesių apie Wavellio aprašytą Allenby'io gyvenimą buvo išspausdintas „Horizon" kaip tik tuomet, kai pasiekė žinia apie Sidi Baranį. Recenzijoje rašiau, kad, atsižvelgiant į tai, kaip labai Wavellis vertino vadovavimą armijai, didžiausia knygos nauda — joje atsiskleidžiantis jo paties intelektas, ir leidau suprasti, kad aš iš jos daug nesitikėjau. Ir ką gi, apsijuokiau, nors, Dievas mato, džiaugiuosi tuo, kad klydau[127].

Žodis „blitz" naudojamas visur ir reiškia bet kokią ataką prieš bet ką. Plg. „apšaudymas" pastarajame kare. „Blitz" dar nevartojamas kaip veiksmažodis, tačiau aš tikiuosi tokios raidos[128].

127. Orwello recenziją, išspausdintą 1940 gruodį, galima rasti *CW*, XII, p. 292–293. Generolo Wavellio pajėgos pralaužė generolo Grazianio vadovaujamų italų gynybos liniją prie Sidi Baranio 1940 gruodžio 9. „Horizon" kovo mėnesį išspausdintas redaktoriaus komentaras baigiamas šia pastraipa: „Spectator" ir daugeliui „Horizon" skaitytojų, nepritariančių Wavellio *Allenby* recenzijoje išsakytoms Orwello mintims, redaktorius norėtų paaiškinti, kad recenzija buvo parašyta dar vasaros pradžioje, tuo metu, kai po Prancūzijos įvykių generolo rangas nekėlė pasitikėjimo, ir Orwellas negalėjo numanyti, jog Allenby'io biografas pasirodysiąs esąs sumanesnis už savo tyrimo objektą. Tai buvo prieš keletą mėnesių, ir ponas Orwellas šiuo metu teigia, kad jis buvo neteisus dėl generolo Wavellio, ir džiaugiasi tuo, kad buvo neteisus, ir už savo klaidą atsiprašo."

128. Apie veiksmažodžio vartojimą žr. žemiau esantį Orwello įrašą, 1941 01 22.

1941 01 22: ------[129] įsitikinęs ir tikriausiai yra teisus, kad Liaudies konvento[130] sukeltas triukšmas yra tikrai nepakankamai įvertintas, todėl būtina duoti jam atkirtį ir jo neignoruoti. Jis teigia, kad tūkstančiai naivuolių sužavėti patrauklia Liaudies konvento programa ir nesuvokia, kad tai yra defetistinis manevras, kuriuo siekiama padėti Hitleriui. Paskui pacitavo Kenterberio dekano laišką[131]: „Noriu, kad jūs suprastumėte, jog aš iš visos širdies trokštu pergalės ir tikiu, kad Winstonas Churchillis yra vienintelis, galintis mums vadovauti iki karo pabaigos" (ar bent jau panašiai), — nepaisant kurio, šis vis tiek buvo Liaudies konvento šalininkas. Regis, panašių į jį yra tūkstančiai.

Prie to, ką pasakė ----, galima pridurti ir faktą, kad Liaudies konvento kompanija, nepaisant visko, kažkur surinko daug pinigų. Visur pilna jų plakatų, taip pat visiškai naujų, kuriuos spausdina „Daily Worker". Už plotą mokėti nereikia, tačiau spausdinimas etc. turėtų kainuoti irgi nemažus pinigus. Vakar nuplėšiau nemažai tokių plakatų, o taip elgiausi pirmą kartą gyvenime. Plg. tai, kaip vasarą kreida rašinėjau „Atleisti Chamberlainą" etc. arba Barselonoje, kai uždraudus POUM rašiau ant sienų: „Visca POUM"[132]. Kad ir kaip būtų, rašinėjimas ant sienos arba kišimasis į tai, ką kitas yra užrašęs, normaliomis aplinkybėmis prieštarautų mano įgimtiems polinkiams.

Svogūnų stygius labai sustiprino visų žmonių jautrumą svogūnų kvapui. Į troškinį supjaustytas svogūno ketvirtis atrodo nepaprastai stiprus. Užteko man kitą dieną pabučiuoti E[ileeną], ir ji iškart suprato, kad aš prieš maždaug 6 valandas valgęs svogūnų. Apie tam tikrą reketavimą, pasitaikantį tais atvejais, kai prekė, kurios kaina nekontroliuojama, tampa retenybe, galima spręsti iš žadintuvų kainų. Šiuo metu pigiausi jų, ----, kainuoja 15/-, o tai yra niekam tikę vokiečių gaminami laikrodžiai, paprastai kainuojantys 3/6 p. Maži alaviniai prancūziški laikrodžiai, kainavę 5/-, dabar kainuoja 18/6 p; atitinkamai kainuoja ir kiti.

„Daily Express" pavartojo „blitz" kaip veiksmažodį[133].

Šio ryto naujienos: pralaužti Tubruko gynybos įtvirtinimai[134], uždraustas „Daily Worker"[135]. Nepasakyčiau, kad pastaroji žinia būtų itin pradžiuginusi.

129. Nenustatyta.
130. Liaudies konventas buvo komunistų sušauktas 1941 sausį, prisidengus kova už pilietines teises, didesnį darbo užmokestį, veiksmingesnes atsargumo priemones per aviacijos antskrydžius ir draugystę su SSRS, bet kai kurie istorikai teigė, kad iš tikrųjų buvo siekiama nuteikti prieš visuotinę šalies gynybą. 1941 liepą, į karą stojus Rusijai, Liaudies konventas nedelsiant pareikalavo atidaryti antrąjį frontą. 1942 jo aktyvi veikla nutrūko.
131. Pastorius Hewlettas Johnsonas (1874–1966), Kenterberio dekanas (1931–1963), dėl simpatijų Rusijai buvo žinomas kaip „Raudonasis dekanas". Yra parašęs knygas *The socialist Sixth of the World*, *Soviet Strenght* ir *Christians and Communism*.
132. Žr. *Homage to Catalonia*, *CW*, VI, p. 181.
133. Žr. 128 aukščiau.
134. Britanija užėmė Tubruką 1941 sausio 22. 1942 birželio 21 jį atsikovojo vokiečių pajėgos, vadovaujamos generolo Erwino Rommelio (1891–1944), talentingo Afrikos korpuso (1941–1943) ir Vokietijos pajėgų šiaurės Prancūzijoje 1944, tuo metu, kai ten išsilaipino sąjungininkų pajėgos, vado.
135. Draudimas galiojo nuo 1941 sausio 22 iki 1942 rugsėjo 6.

1941 01 26: Šios savaitės „New Statesman" ploto paskirstymas:

Tubruko žlugimas (20 000 belaisvių) — 2 eilutės.

„Daily Worker" ir „The Week"[136] uždraudimas — 108 eilutės.

.....Visi mąstantys žmonės sunerimę dėl šiame karo etape stojusios ramybės ir yra tikri, kad rengiama kažkokia nauja velniava. Vis dėlto atrodo, kad visuotinis optimizmas atsinaujina, o antskrydžių nutraukimas net kelioms dienoms kelia savų grėsmių. Aną dieną[137] klausydamas kažkieno pokalbio telefonu, — mat dėl linijų susipynimo dabar visą laiką būna girdėti, ką kalba kiti, — nugirdau dviejų moterų šneką apie tai, kad „dabar jau nebeilgai" etc., etc. Kitą rytą, įeidamas į ponios J. parduotuvę, ėmiau ir užsiminiau, jog karas, galimas dalykas, užtruks 3 metus. Ponia J. labai nustebo ir pasibaisėjo. „O, ne, jūs taip nemanote! Juk to negali būti! Mes užėmėme Bardiją, ir iš ten galime žygiuoti į Italiją, o juk iš ten kelias veda į Vokietiją, argi ne? Ponia J., manyčiau, yra labai įžvalgi ir šaltakraujiška moteris. Vis dėlto ji nenutuokia, kad Afrika yra kitoje Viduržemio jūros pusėje.

136. Komunistų informacinis biuletenis privatiems prenumeratoriams, redaguotas Claudo Cockburno (taip pat pasirašydavo Franku Pitcairnu; 1904–1981). „The Week", kurį jis redagavo 1933–1946, buvo komunistų informacinis biuletenis privatiems prenumeratoriams.

137. Šis pokalbis nugirstas tikriausiai netrukus po 1941 sausio 5, kai buvo užimta Bardija, apie kurią kitą dieną užsiminė nenustatyta ponia J. Tubrukas visiškai pasidavė tik sausio 22, italų įgulai sudėjus ginklus. Į nelaisvę buvo paimta apie 30 000 karių (palyginimui: Bardijoje — nuo 40 000 iki 50 000), o britų ir sąjunginių nuostoliai sudarė maždaug 1 000 žuvusių ir sužeistų karių. Ponios J. pasitikėjimas, kaip parodė vėlesni įvykiai, nebuvo nepagrįstas. „The New Statesman" Tubruko žlugimui skyrė tik dvi eilutes iš dalies todėl, kad tai buvo paskutinę akimirką gauta (ir skubota) žinia.

1941 02 07: Kai kalbama apie tai, prieš ką mes kariaujame, prieš nacius ar prieš vokiečių tautą, — šį klausimą buvo galima numanyti jau pačioje pradžioje, tačiau žmonės susimąstė tik pastaruoju metu, — nuomonės išsiskiria vis labiau. Tai susiję su klausimu, ar Anglija turi viešai deklaruoti savo karinius tikslus ir, apskritai, ar išvis juos turi. Iš viso to, ką būtų galima įvardyti kaip gerbtiną požiūrį, išplaukia išvada, jog karas visiškai neįprasminamas („Mūsų užduotis yra sumušti bošą — tai vienintelis dėmesio vertas karinis tikslas"), ir tai, galimas dalykas, taps oficialiu politiniu kursu. Kalbama, esą Vansittarto propagandinis lankstinukas „nekęsk Vokietijos"[138] perkamas ne prasčiau už karštus pyragaičius.

Nėra jokių konkrečių naujienų iš Prancūzijos. Aišku tai, kad Pétainas nusileis dėl Lavalio kandidatūros į Ministrų Kabineto narius. Vėliau kils naujas sąmyšis dėl kariuomenės perėjimo per neokupuotos Prancūzijos teritoriją, bazių Afrikoje etc., dar vienas pareiškimas apie „tvirtą poziciją", o paskui bus dar daugiau nusileista. Viskas priklauso nuo laiko veiksnio, i.e. ar vokiečiams įsitvirtinti Afrikoje anksčiau, nei ten dislokuota Italijos armija patirs galutinį pralaimėjimą. Gali būti, kad paskui bus nusitaikyta į Ispaniją, o mums bus pranešta, kad Francas laikosi „tvirtos pozicijos", ir tai leidžia manyti, jog Anglijos vyriausybė pasielgusi teisingai, laikydamasi susitaikėliškos pozicijos Ispanijos atžvilgiu, tačiau po kurio laiko Francas nusileis ir atakuos Gibraltarą arba leis Vokietijos armijai kirsti jo teritoriją. Gali būti, kad Lavalis, būdamas valdžioje, trumpą laiką priešinsis dar radikalesniems vokiečių reikalavimams ir iš niekšo staiga virs patriotu, kuris laikosi „tvirtos pozicijos", kaip Pétainas šiuo metu. Britanijos konservatoriai *nepajėgūs* suprasti, jog dešiniosios jėgos yra bejėgės ir egzistuoja tik tam, kad būtų sutriuškintos.

138. Robertas Vansittartas (1881–1957), 1929 įšventintas į riterius, o nuo 1941 — Denamo baronas, diplomatas ir rašytojas. Nuolatinis užsienio reikalų ministrų pavaduotojas 1930–1938, užsienio reikalų ministro vyriausiasis diplomatinis patarėjas 1938–1941, prieš karą ir karo pradžioje pagarsėjęs savo atvira Vokietijos ir vokiečių kritika. Kalbama apie brošiūrą *Black Record: Germans Past and Present* (1941). Peteris Vansittartas (1920–2008), romanistas ir Orwello draugas, buvo jo tolimas giminaitis.

1941 02 12: Arthuras Koestleris[139] šią savaitę šaukiamas į armiją ir tarnaus pionierių dalinyje[140], mat tarnyba kitose kariuomenės dalyse jam, kaip vokiečiui, negalima. Argi tai ne pasibaisėtina kvailystė, kad jaunyvas ir talentingas vyras,

kalbantis keliomis — aš net nežinau keliomis — užsienio kalbomis ir tikrai gerai nusimanantis apie Europą, ypač apie Europos politinius judėjimus, negali būti panaudotas niekur kitur, kaip tik griuvėsiams valyti?

Šiandien išsigandau išvydęs, kaip nuniokota teritorija aplink Šv. Pauliaus bažnyčią, — nieko panašaus anksčiau nebuvau matęs. Šv. Pauliaus bažnyčia paliesta labai nedaug, stūkso nelyginant uola. Aš pirmą kartą pajutau gailestį dėl tokio puošnaus kryžiaus kupolo viršūnėje. Jis turėtų būti visiškai paprastas ir kyšoti kaip karo rankena.

Keistoka, kad negirdėti jokio atgarsio, senajam kvailiui Ironside'ui tapus „Archangelsko lordu"[141]. Tiesą sakant, tai buvo baisus įžūlumas, kuriam reikėtų priešintis, nepriklausomai nuo asmeninės pozicijos Rusijos režimo atžvilgiu.

139. Arthuras Koestleris (1905–1983), Budapešte gimęs romanistas ir eseistas, 1931 įstojęs į Komunistų partiją (ketvirto dešimtmečio pabaigoje iš jos išstojęs), metus praleidęs SSRS. Dirbo žurnalistu Ispanijos pilietiniame kare, buvo paimtas į nelaisvę ir nuteistas mirties bausme, tačiau išvengė jos, kariaujančioms pusėms apsikeitus belaisviais. 1940 internuotas Prancūzijoje, o britai apribojo jo, kaip svetimšalio, veiklą. *Spanish Testament* (1937) atskleidžia jo išgyvenimus Ispanijoje, o *Scum of the Earth* (1941, pirmoji jo knyga, parašyta anglų kalba) pasakoja apie tolesnę jo veiklą. Orwellas 1941 recenzavo jo *Darkness at Noon*, tada jie tapo artimais draugais. Žr. Orwello *Arthur Koestler*, parašytą 1944 ir įtrauktą į *Critical Essays* (1946); Arthuro ir Cynthia'os Koestlerių *Stranger on the Square*, redaguota Haroldo Harriso (1984), ir *Living with Koestler, Mamaine Koestler's Letters 1945–1951*, redaguota Celia'os Goodman (1985).

140. Pionierių korpusas atitiko Statybų batalioną Jungtinių Valstijų kariniame jūrų laivyne. Jis iš dalies buvo sukomplektuotas iš tokių žmonių, kuriuos valdžia laikė politiškai nepatikimais, nors tai dažniausiai buvo žydai pabėgėliai iš Vokietijos ir kitų šalių, kurie turėjo svarbių priežasčių priešintis naciams. Dalis pionierių vėliau buvo perkelti į pavojingesnius ir politiniu požiūriu „jautresnius" dalinius, kuriuose jų specifinės žinios ir intelektas galėjo būti pritaikyti naudingesnėje ir pavojingesnėje tarnyboje.

141. Williamas Edmundas Ironside'as, pirmasis Archangelsko ir Aironsaido baronas (1880–1959), vadovavo sąjungininkų pajėgoms, 1918 išsiųstoms į Archangelską kovoti prieš bolševikus. Vėliau, 1939–1940, jis ėjo Imperinio generalinio štabo vado pareigas, o 1940 gegužę ir birželį vadovavo vietinės gynybos pajėgoms. Prieš išėjimą į atsargą 1940 buvo paaukštintas į feldmaršalus.

1941 03 01: B-ai, vos prieš keletą savaičių atvykę į Londoną ir nematę, ką reiškia „blicas", teigia, kad Londonas labai pasikeitęs, visi žmonės tapę labai isteriški, kalba daug aukštesniu tonu etc., etc. Jei taip yra, tai procesas vyksta palaipsniui, o iš vidaus jis nepastebimas lygiai taip pat, kaip yra vaikui augant. Vienintelė permaina, kurią akivaizdžiai pastebėjau nuo aviacijos antskrydžių pradžios, yra daug mielesnis žmonių bendravimas su gatvėje sutiktais nepažįstamaisiais.... Metro stotys jau nebedvokia, nauji metaliniai gultai yra pakankamai geri[142], o čia sutinkami žmonės pakankamai gerai apsirūpinę patalyne ir visais atvejais atrodo patenkinti bei visiškai normalūs, tačiau man būtent tai ir kelia nerimą. Ką galima pamanyti apie žmones, kurie tęsia šį nežmonišką gyvenimą naktis po nakties, ir taip jau keletą mėnesių iš eilės, įskaitant trijų savaičių, o gal ir ilgesnį laikotarpį, kai arti Londono nepasirodė nė vienas lėktuvas? ... Pasibaisėtina matyti vaikus, kurie ir toliau lieka metro stotyse, kurie laiko tai savaime suprantamu dalyku ir smaginasi, be perstojo važinėdami Vidiniu ratu. Prieš kurį laiką D. J.[143]

važiavo iš Čeltnamo į Londoną, o tuo pačiu traukiniu važiavo jauna moteris su savo dviem vaikais, kurie buvę evakuoti kur nors į Pietvakarių Angliją ir dabar kartu grįžo atgal. Traukiniui priartėjus prie Londono, prasidėjo aviacijos antskrydis, ir moteris visą likusį kelią praverkė. Grįžti atgal ją paskatino faktas, kad jau savaitę, o gal ir daugiau, Londone nebuvo jokio antskrydžio, taigi ji ėmė ir padarė išvadą, jog „viskas jau gerai". Ir ką gi manyti apie tokių žmonių galvoseną?

142. Metalinių gultų eilės buvo įrengtos tam, kad žmonės metro stotyse (jos buvo naudojamos kaip priešlėktuvinės slėptuvės) galėtų saugiai ir palyginti patogiai miegoti. Apie tai, kuo geras buvo toks slėpimasis, skaitykite Henry'o Moore'o brėžinius, kurie išraiškingesni už fotografijas. Moore'as leidžia suprasti, kad čia miegantys yra „pasmerkti ir neramūs", kamuojami „įtampos, kuri stipriai trikdo ramybę" (Dennisas Rudderis; cituojama Erico Newtono *War Through Artist Eyes* įžangoje, 1945, p. 9. Apie Moore'ą rašoma p. 62–63, 65).

143. Denzilas Jacobsas, grįžtantis iš Čeltnamo, kur buvo atlikęs auditą (laiškas redaktoriui, 1997 gegužės 23). Su savo dėde ir globėju Victoru Jacobsu, pianinų gamintoju (pas kurį jis ir dirbo), 1940 birželio 12 Karališkajame kriketo aikštyne įstojo į Vietinę gynybą (tuo metu vadinosi savisaugos savanoriais). Tarnavo Orwello būryje iki 1941, kol įstojo į KOP tarnauti navigatoriumi. Ponas Jacobsas apibūdino būrio struktūrą šios knygos redaktoriui 1996 rugpjūčio 22. Jis buvo sudarytas iš labai įvairių žmonių, pradedant pasiturinčiais prekiautojais didmenininkais bakalėjos prekėmis, baigiant Victoru Gollanczu (kuris 1917, būdams leitenantas, kovėsi Pašendeile) ir furgono vairuotoju iš „Selfridge" Oksfordo gatvėje. Turtingieji atokvėpio valandomis žaisdavo pokerį. Vieną kartą buvo prisidėjęs ir Orwellas, bet, pralošęs dešimt šilingų (50 pensų pagal dešimtainę sistemą, šiandien tai būtų apytikriai 20 £), liovėsi, nes nusprendė, kad statymai pernelyg aukšti. Orwellas, pasak jo, buvo puikus skyriaus vadas, patyręs gatvės mūšių kovotojas. Jis buvo sukaupęs didžiulį (ir labai pavojingą) kiekį butelių su padegamuoju skysčiu ir saugojo juos nenaudojamame garaže. Abu vyrai įvairiomis progomis buvo aplankę Orwellą Universitetinėje koledžo ligoninėje. Orwellas su keliais jo vadovaujamo Vietinės gynybos skyriaus kariais (įskaitant Fredricą Warburgą) vaizduojami *The Lost Orwell* 18 iliustracijoje.

1941 03 03: Vakar vakare kartu su G.[144] buvome apžiūrėti slėptuvės kriptoje po Grinvičo bažnyčia. Paprasti mediniai ir kiltiniai gultai, nešvaru (be abejo, atšilus orui pilna utėlių), blogas apšvietimas ir smarvė, bet patalpa šįkart nebuvo perpildyta. Kripta — tai tiesiog siaurų koridorių, vingiuojančių tarp rūsių, ant kurių užrašytos juose palaidotų šeimų pavardės, tinklas; paskutinį kartą čia buvo laidojama maždaug 1800 metais... G. ir kiti atkakliai tvirtino, kad aš nematęs kriptos blogiausiu metu, mat tomis naktimis, kai ji būna perpildyta (apie 250 žmonių), dvokas, anot pasakojimų, beveik nepakenčiamas. Tačiau aš atkakliai tvirtinau, nors nė vienas jų nenorėjo sutikti, kad vaikams daug blogiau žaisti tarp rūsių, pilnų numirėlių, nei pakęsti šiokį tokį gyvųjų kvapą.

144. Gwen'a O'Shaughnessy, Eileenos brolienė.

1941 03 04: Volingtone. Visur pražydo krokai, kur ne kur pumpurus krauna smalkos, snieguolės pačiame žydėjime. Žieminių kviečių laukuose poromis tupi kiškiai ir spokso vieni į kitus. Jau ne pirmą kartą nuo šio karo pradžios, kelių mėnesių intervalais, pasijuntu taip, tartum vieną kitą akimirką būčiau išniręs iš vandens ir radęs žemę, toliau besisukančią aplink saulę.

1941 03 14: Pastarosiomis dienomis sparčiai plinta gandai, taip pat pasirodė užuominų laikraščiuose, esą Balkanuose „kažkas rengiama", i.e. esą mes ruošiamės siųsti ekspedicines pajėgas į Graikiją. Tokiu atveju tai turėtų būti armija, kuri šiuo metu yra Libijoje, ar bent didžioji jos dalis[145]. Prieš mėnesį girdėjau, jog Metaxas[146] prieš mirtį mūsų prašęs 10 divizijų, o mes jam pasiūlėme 4. Atrodo, siųsti armiją kur nors į vakarus nuo Sąsiaurio yra pernelyg rizikinga. Norint susivokti šios kampanijos strategijoje, reikėtų žinoti, kiek žmonių yra Wavellio žinioje ir kiek jų reikia, norint išsilaikyti Libijoje, kokios laivyno galimybės, koks susisiekimas tarp Bulgarijos ir Graikijos, kiek motorizuotų pajėgų Vokietija išdėstė Europoje ir kas iš esmės kontroliuoja jūrą tarp Sicilijos ir Tripolio. Tai būtų didžiulė nelaimė, jei, mūsų pagrindinėms pajėgoms įstrigus Salonikuose, vokiečiai įsigudrintų persikelti jūra iš Sicilijos ir atsikovotų viską, ką buvo praradę italai. Svarstydamas šį klausimą, neišvengiamai atsiduri kryžkelėje. Armijos dislokavimas Graikijoje reiškia milžinišką riziką, bet nežada daug *neabejotinos* naudos, nebent, įsitraukus Turkijai, mūsų karo laivai galėtų įplaukti į Juodąją jūrą; kita vertus, jei leisime užkariauti Graikiją, mes vieną kartą ir visiems laikams pademonstruosime, kad negalime ir nenorime padėti jokiai Europos tautai apginti savo nepriklausomybę. Labiausiai bijau neryžtingos intervencijos ir baisios nesėkmės, kokią patyrėme Norvegijoje. Aš už tai, kad ant kortos statytume viską ir rizikuotume patirti skaudų pralaimėjimą, nes nemanau, kad nežymus pralaimėjimas arba laimėjimas kariniu požiūriu galėtų prilygti akivaizdžiam įrodymui, jog mes esame silpnojo pusėje kovoje prieš stiprųjį.

Problema ta, kad vis sunkiau ir sunkiau suprasti europiečių reakcijas, tačiau, regis, ir jiems lygiai taip pat sunku suprasti, kaip pasielgsime mes. Daugelis vokiečių, su kuriais man yra tekę kalbėtis, prikišo mūsų pasibaisėtiną klaidą karo pradžioje, kai mes, užuot nedelsdami bombardavę Berlyną, paprasčiausiai mėtėme beprasmiškas proklamacijas[147]. Vis dėlto aš tikiu, kad *visi* anglai džiaugėsi šiuo gestu (būtume dar labiau džiaugęsi, jei tuo metu būtume žinoję, kokios tuščios buvo šios proklamacijos), nes mes tai laikėme įrodymu, jog nenorime pyktis su eiliniais vokiečiais. Antra vertus, knygoje, kurią mes ką tik išleidome, Haffneris[148] reiškia nepasitenkinimą dėl to, kad mes elgiamės kvailai, leisdami airiams pasilikti sau gyvybiškai svarbias bazes, nors turėtume jas be didelių sunkumų perimti. Jis teigia, kad Europa paprasčiausiai juokiasi iš mūsų, kai mes leidžiame tokiai tariamai nepriklausomai šaliai kaip Airija nepaklusti mums. Tai ir yra europietiškas požiūris, nesuprantantis angliškai kalbančių žmonių. Iš tikrųjų, jei mes jėga, be ilgos išankstinės propagandos užimtume airių bazes, viešoji nuomonė ne tik JAV, bet ir pačioje *Anglijoje* mums būtų pražūtinga.

Man nepatinka oficialių pareiškimų apie Abisiniją tonas. Jie vapa kažką apie tai, kad, atkūrus imperatoriaus instituciją, reikalingas Britanijos „ordi-

natorius", kaip Indijos radžų dvaruose. Jei mes sudarytume prielaidas net ir pagrįstai teigti, kad užsipuolėme Abisiniją, siekdami naudos sau, sulauktume baisių pasekmių. Jei pavyktų visiškai išstumti italus[149], gautume šansą akivaizdžiai pademonstruoti, kad kovojame ne tik dėl savo interesų. Atgarsis apie tai nuskambėtų visame pasaulyje. Tačiau ar jie turės tam pakankamai drąsos arba padorumo? Negali būti tikras. Negalima ir iš anksto numatyti tariamų argumentų, kuriais gali būti bandoma pateisinti Abisinijos užkariavimą savanaudiškais tikslais, tauškalų apie vergovę etc., etc.

Per keletą pastarųjų naktų buvo numušta nemažai vokiečių lėktuvų, tikriausiai todėl, kad naktys buvo giedros ir palankios naikintuvų skrydžiams, tačiau daugelis džiūgauja dėl kažkokio neva naudojamo „slapto ginklo". Labiausiai paplitęs gandas apie vielinį tinklą, iššaunamą į orą ir apraizgantį lėktuvą[150].

145. Vasario 12 Churchillis toje pačioje telegramoje, kurioje dėkojo generolui Wavelliui už Bengazio užėmimą, įsakė jam Kirenaikoje palikti karių minimumą, o didesniąją, kokią tik įmanoma, dalį išsiųsti į Graikiją. Sprendimo pasekmė patvirtino, kad Orwellas baiminosi visiškai pagrįstai.
146. Generolas Ioannis Metaxas (1871–1941), Graikijos ministras pirmininkas nuo 1935, buvo griežtas monarchijos šalininkas, šalyje įtvirtinęs diktatūrą. 1940 įsiveržus Italijai, sėkmingai organizavo šalies gynybą, tačiau atsisakė Britanijos siūlytų tankų ir artilerijos dalinių, numatydamas, kad Churchillis suteiktų tik ribotą paramą, kuri išprovokuotų Vokietijos invaziją. Po jo mirties sausio 29 Churchillis atnaujino savo pasiūlymą, kuris buvo priimtas. Britanijos ekspedicinės pajėgos kovo 7 išsilaipino Pirėjuje, Vokietija įsiveržė balandžio 6, o balandžio 28 nukariavo Graikiją.
147. Karo pradžioje KOP privalėjo mėtyti virš Vokietijos ne bombas, bet proklamacijas, ir bergždžiai viltis įtikinti vokiečius, kad jų vadovai elgiasi kvailai. Tačiau tuo metu ši akcija nesužavėjo eilinių žmonių „iš gatvės". Apie reakciją į šią taktiką galime spręsti iš populiaraus Nevilo Shute'es romano *Landfall*: pilotai, vykdantys šią misiją 1940 sausį, „pareigą, kurią turėjo atlikti, vertino pašaipiai ir niekinamai. „Hitleris neduotų nė ... už šį šlamštą" — tai buvo visuotinė nuomonė... Jų manymu, Fiureris naudojo šį popierių higieniniams tikslams" (V sk.).
148. Sebastianas Haffneris (1907–1999), 1938 atvykęs į Angliją iš Vokietijos. Jis pats nebuvo žydas, tik jo žmona, o jis buvo aktyvus nacizmo priešininkas. Nors „Secker & Warburg" išleido jo parašytą „puikią nacizmo analizę, *Germany — Jekyll and Hyde* (Fyvelas, p. 99), kuri pasirodė tą pačią dieną, kai žlugo Prancūzija, 1940 liepos 14, Britanijos valdžia jį internavo, todėl Warburgui teko įdėti visas įmanomas pastangas, kad jis būtų išlaisvintas. Vėliau jis tapo „The Observer" korespondentu Vokietijos klausimams, parašė *Offensive Against Germany*, kuri buvo išleista *Searchlight Book* serijoje ir kurią čia mini Orwellas. Ši knyga, bandanti atskirti Vokietiją nuo nacizmo, pasirodė 1941 vasario pabaigoje arba kovo pradžioje. Haffneris 1954 grįžo dirbti į Vokietiją. Jo tikrasis vardas buvo Raimundas Pretzelis, o pseudonimui pritaikė Mozarto simfonijos pavadinimą. Žr. Fredric Warburg, *All Authors are Equal*, p. 6–8.
149. Eritrėjos ir Abisinijos (taip anuomet buvo vadinama Etiopija) išvadavimas iš italų okupacijos buvo įvykdytas staiga ir efektyviai. Imperatorius Haile Selassie iš tremties konvojumi į Etiopiją išvyko 1941 sausio 20, o gegužės 5 įžengė į sostinę, lydimas generolo Orde Wingate. Aostos kunigaikštis, Italijos statytinis Etiopijos vicekaralius, pasidavė gegužės 19. Generolas Wavellis Šiaurės ir Rytų Afrikoje į nelaisvę tąsyk paėmė 230 000 italų karių. Teritorijos valymas vyko iki spalio, kai atsistatydino 8-osios armijos vadas generolas Alanas Cunninghamas. Nepaisant Orwello baimių, Britanija 1942 sausio 31 pripažino nepriklausomą Etiopijos valstybę.
150. Karo metas palankus gandams plisti, o šis yra itin fantastiškas. Tačiau tai galėjo būti radaras (tuo metu Britanijoje jis buvo vadinamas radiolokacija), apie kurio panaudojimą KOP pranešė 1941 birželio 17, įvardydamos jį kaip priemonę, prisidėsiančią prie pergalės prieš „Luftwaffe", ir, galimas dalykas, IFF* — Lėktuvų identifikavimo sistema — kuri, ją patobulinus, po Prancūzijos pralaimėjimo buvo įrengta visuose Naikintuvų eskadrilės lėktuvuose. Tai galėtų būti užuomina į „elektroninį tinklą" (KOP muziejaus informacija).

* *Identification Friend or Foe system* (vert. past.).

1941 03 20: Praėjusią naktį vyko ganėtinai intensyvus antskrydis, bet numuštas tik vienas lėktuvas, taigi gandai apie „slaptą ginklą", be jokios abejonės, yra niekas kitas, kaip tik nesąmonė.

Daugybė bombų Grinviče, viena jų — kaip tik tuo metu, kai telefonu kalbėjausi su E[ileena]. Ūmai pokalbyje stojo pauzė, o tada pasigirdo žvangėjimas.

„Kas tai?"

„Nieko tokio, tik langas įkrito."[151]

Bomba nukrito į parką priešais namą, nutraukė aerostato trosą ir sužeidė vieną žmogų, prižiūrintį priešlėktuvinę aerostatų užtvarą, ir Vietinės gynybos karį. Grinvičo bažnyčią apėmė liepsnos, tačiau žmonės vis tiek slėpėsi kriptoje, nors virš galvų liepsnojo, o į vidų bėgo vanduo, ir nedrįso lįsti laukan be komendanto leidimo.

Vokietijos konsulas Tanžere (pirmą kartą nuo 1914-ųjų). Atrodo, iš pagarbos amerikiečių viešajai nuomonei, į Prancūziją siųsime daugiau maisto. Net jeigu ir būtų sudaryta tam tikra neutrali komisija, kuri prižiūrėtų šį reikalą, prancūzams iš to nebūtų jokios naudos. Vokiečiai paprasčiausiai jiems leistų turėti šiek tiek kviečių etc., kuriuos jiems siunčiame, tačiau neįleis atitinkamo kiekio kur nors kitur. Nors mes jau rengiamės išsiųsti savo laivus su maistu, vis dėlto nematyti jokių ženklų, kurie leistų numanyti, kad mūsų Vyriausybė reikalauja ko nors mainais, e.g. Vokietijos agentų išsiuntimo iš Šiaurės Afrikos. Teisingiausia būtų palaukti, kol Prancūzijai iškils bado grėsmė, dėl kurios ims svyruoti Pétaino vyriausybė, o tada pasiūlyti iš tikrųjų didelį maisto kiekį mainais į esminę nuolaidą, e.g. svarbių Prancūzijos laivyno dalių kapituliaciją. Žinoma, šiuo metu tokia elgsena būtų neįsivaizduojama. O, kad aš tikrai žinočiau, ar -----, ----- ir visi į juos panašūs yra tikrų tikriausi išdavikai, ar tiktai kvailiai.

Peržvelgdamas ankstesnius šio dienoraščio įrašus pastebiu, kad pastaruoju metu, kitaip nei pradžioje, rašiau su gerokai ilgesnėmis pertraukomis ir daug mažiau — apie visuomeninius įvykius. Visi jaučia stiprėjantį bejėgiškumą. Taip pat jaučiama, kad požiūrį galėtų radikaliai pakeisti nebent tik dar viena nelaimė, kurios mes jau negalime sau leisti ir į kurią geriau nesudėti vilčių. Blogiausia, kad artėjanti krizė greičiausiai bus maisto krizė, kurios Anglijos gyventojai iš tiesų dar nėra patyrę. Gan greitai teks spręsti klausimą, ką importuoti — ginklus ar maisto prekes. Visa laimė, kad sunkmetis ištiks vasaros mėnesiais, tačiau vis tiek bus velniškai sunku nuteikti žmones badui, kai, žvelgiant iš jų perspektyvos, karas yra visiškai beprasmiškas, o turtingieji vis dar elgiasi lengvabūdiškai ir toliau taip elgsis, nebent būtų jėga priversti liautis. Tai, kad neturime karinių tikslų, nieko nekeičia, kai reikia atremti invaziją, nes, eilinių žmonių požiūriu, svetimšalių neįleidimas į Angliją jau yra pakankamai svarbus karinis tikslas. Tačiau ar įmanoma prašyti, kad jie leistų savo vaikams badauti, idant būtų galima gaminti tankus, kariausiančius Afrikoje, jeigu iš kalbų, kurias

jie girdi, negalima padaryti išvados, jog karas Afrikoje arba Europoje yra susiję su Anglijos gynyba?

Ant pastato sienos Pietų Londone kažkoks komunistas arba juodmarškinis kreida užrašęs: „Sūriui — taip, Churchilliui — ne!" Kvailas šūkis. Jis byloja apie psichologinį neišprusimą žmonių, vis dar nesuvokiančių, kad dalis tautos mirtų už Churchillį, tačiau niekas nesutiktų mirti už sūrį.

151. Eileenai būdingas lakoniškas humoras.

1941 03 23: Vakar dalyvavau bažnytinėje procesijoje, daugmaž privalomoje Vietinės gynybos būriams, nacionalinės maldos dienos proga. Dalyvavo ir A.F.S.[152], Oro pajėgų kadetai, W.A.A.F.[153] etc., etc. Nerimą kelia šio reikalo džingoizmas ir teisuoliškumas... Manęs nešokiruoja, kad Bažnyčia toleruoja karą, — kitaip nei deklaruoja daugelis, tarp kurių, kaip tenka pastebėti, dažniausiai nebūna nuoširdžiai tikinčių. Jei pritari valdžiai, tai pritari ir karui, o jei pritari karui, tai paprastai trokšti, kad laimėtų viena ar kita pusė. Manęs niekuomet nepiktina vyskupai, šventinantys pulkų vėliavas etc. Tai pagrįsta sentimentalia mintimi, jog kova nesuderinama su meile priešams. O iš tiesų savo priešus galima mylėti tik tuo atveju, jei esi pasiryžęs tam tikromis aplinkybėmis juos žudyti. Tačiau tokios apeigos kelia pasibjaurėjimą dėl to, kad jose nėra vietos savikritikai. Akivaizdu, jog iš Dievo tikimasi pagalbos vien todėl, kad mes esame geresni už vokiečius. Šiai progai sukurtose maldose Dievas prašomas „perkeisti mūsų priešų širdis ir padėti mums atleisti jiems, suteikti jiems atgailos dėl savo nusižengimų malonę ir pasiryžimą atsiteisti už savo kaltes". Nė žodžio apie priešus, kurie atleidžia mums. Aš manau, kad krikščionišku požiūriu mes nesame geresni už savo priešus, mes visi esame apgailėtini nusidėjėliai, bet jei jau lemta taip atsitikti, tai geriau būtų, jei nugalėtume mes, todėl visiškai teisinga melstis, prašant sėkmės..... Manau, taip yra iš baimės, esą pripažinimas, jog priešas turi savų neginčijamų argumentų, galėtų susilpninti kovinę dvasią, nors tokia prielaida, mano manymu, yra psichologinė klaida. Tačiau gali būti ir taip, kad pirmiausia galvojama ne apie pasekmes apeigų dalyviams, o apie šalies mastu vykstančios maldos kampanijos tiesioginius padarinius, tarytum tai būtų užtveriamoji ugnis angelams apsaugoti.

152. Gaisrinės tarnybos pagalbinis personalas (*Auxiliary Fire Service*).
153. Moterų karinių oro pajėgų pagalbinis personalas (*Women's Auxiliary Air Force*).

1941 03 24: Pranešimai apie vokiečių sunkiuosius kreiserius Atlante panašūs į melagingus gandus, siekiant atitraukti svarbiausius Britanijos laivus[154]. Gali būti, kad tai yra įžanga į invaziją. Įsiveržimo tikimybė buvo labai sumažėjusi, nes vyravo bendra nuomonė, kad Hitleriui šiuo metu nepavyktų užkariauti An-

glijos jokiomis pajėgomis, kurias jis galėtų panaudoti tam tikslui, pirmiau gerokai nesusilpninęs Britanijos jūrų ir oro pajėgų. Manau, tokia versija yra tikėtina, ir Hitleris nemėgins įsiveržti, jei prieš tai kur nors nelaimės didelės pergalės, nes jau pati invazija atrodytų kaip pralaimėjimas, todėl reikėtų jį kuo nors kompensuoti. Vis dėlto man atrodo, kad ir nesėkminga invazija, netekus, tarkime, 100 000 ar net 500 000 karių, jam galėtų būtų naudinga, kadangi greičiausiai būtų visiškai paralyžiuota pramonė ir šalies aprūpinimas maistu. Jeigu pavyktų išlaipinti kelis šimtus tūkstančių karių, kurie atsilaikytų bent tris savaites, jie padarytų daugiau žalos nei tūkstančiai aviacijos antskrydžių. Tiesa, padariniai nebūtų jaučiami iškart, taigi Hitleris tikriausiai ryžtųsi šiam žingsniui tik tokiu atveju, jeigu reikalai jam klostytųsi ypač palankiai.

Vietinė gynyba akivaizdžiai stokoja amunicijos, i.e. ginklų. Kita vertus, kalbama, kad Afrikoje perimta tiek daug ginklų, jog siunčiami ekspertai jiems inventorizuoti. Vėliau bus atlikti brėžiniai, o pagal jų charakteristikas gaminami nauji ginklai.

154. Tai nebuvo melagingi gandai. Šarvuotasis laivas „Scheer" ir linijiniai laivai „Scharnhorst" bei „Gneisenau" apie tą laiką buvo nuskandinę arba į nelaisvę paėmę septyniolika laivų (tolimo nuotolio bombonešiai nuskandinę 41, povandeniniai laivai — 41). Linijiniai laivai kovo 22 pasiekė Brestą, tačiau buvo sustabdyti Britanijos aviacijos atakų prieš uostą.

1941 04 07: Vakar bombarduotas Belgradas, šįryt gautas pirmas oficialus pranešimas apie Britanijos armiją Graikijoje: kalbama apie 150 000 žmonių. Pagaliau išaiškėjo paslaptis, kur dingo Libijoje dislokuota Britanijos armija, nors tai tapo pakankamai aišku tada, kai britai pasitraukė iš Bengazio. Kol kas neįmanoma pasakyti, ar Jugoslavijos ir S.S.R.S. pasirašyta draugystės sutartis turi kokią nors reikšmę, ar ne, tačiau sunku patikėti, kad ji nebyloja apie blogėjančius Rusijos ir Vokietijos santykius. Apie Rusijos poziciją bus galima spręsti ir atstačius Abisinijos imperatoriaus statusą, aišku, jei tai bus padaryta, — i.e. ar Rusijos valdžia pripažins jį ir deleguos į jo rūmus ambasadorių.

... Vis labiau pastebimas darbo jėgos trūkumas, tekstilės ir baldų kainos kyla į bauginančias aukštumas... Prekyba naudotais baldais po ilgų sąstingio metų klesti... Akivaizdu, kad šaukimas į kariuomenę šiuo metu sąmoningai naudojamas kaip priemonė nepageidaujamiems asmenims nutildyti. Atsargos karininkų amžius žurnalistams buvo prailgintas iki 41-erių — tai padidins jų skaičių tik keliais šimtais vyrų, tačiau panorėjus tai bus galima panaudoti prieš atskirus asmenis. Būtų komiška, jei netikėtai paaiškėtų, kad aš, prieš dešimt mėnesių dėl sveikatos problemų nepaimtas į armiją, esu pakankamai sveikas tarnauti eiliniu pionierių dalinyje[155].

... Be paliovos galvoju apie mūsų armiją Graikijoje ir apie didžiulę riziką, su kuria ji susiduria, būti nustumtai į jūrą. Galima tik įsivaizduoti, kaip į Liddellį Hartą[156]panašūs strategai grąžo rankas dėl tokio neapdairaus žingsnio. Tiesa,

politiniu požiūriu jis yra teisingas, jei žvelgiame 2–3 metus į ateitį. Geriausia, ką šiuo atveju galima pasakyti, — kad net ir siaura strategine prasme toks poelgis turi teikti bent šiek tiek vilties, priešingu atveju suinteresuoti generolai turėtų jo atsisakyti. Sunku pripažinti, jog Hitleris, planuodamas smūgio laiką, neapsiriko maždaug mėnesiu. Abisinija vis tiek prarasta, o Italijos karinio jūrų laivyno sutriuškinimą vargu ar buvo galima numatyti[157]. Be to, jei karas Balkanuose užsitęstų bent tris mėnesius, tai turėtų rimtų padarinių Vokietijos aprūpinimui maistu.

155. Apie Pionierių korpusą žr. „Karo meto dienoraštyje", 1941 02 12; 140.
156. Kapitonas seras Basilis Liddellis Hartas; žr. „Įvykiai", 1939 07 16; 1. Orwellas parašė recenzją jo knygai *The British Way in Warfare*, išspausdintą „The New Statesman and Nation", 1942, lapkričio 21 *CW*, XIX, p. 188–190. Nors ir būdamas nusiteikęs kritiškai, Orwellas rašė: „Niekas kitas iš dabartinių karinių rašytojų nėra taip gerai apibūdinęs viešosios nuomonės."
157. Sutriuškinimas prie Matapano kyšulio. Britai, nepatyrę nuostolių, nuskandino italų kreiserius „Zara, „Fiume" ir „Pola", taip pat eskadrinius minininkus „Alfieri" ir „Carducci". Buvo smarkiai apgadintas linijinis laivas „Vittorio Veneto".

1941 04 08: Ką tik skaičiau *The Battle of Britain*, M. O. I. perkamiausią knygą (paklausa buvo tokia didelė, kad keletą dienų jos nebuvo galima įsigyti). Kalbama, kad ją sudarė sensacingų knygų autorius Francis Beedingas. Manau, ji nėra labai prastai parašyta, tačiau, atsižvelgiant į aplinkybę, kad knyga verčiama į daugelį kitų kalbų ir bus neabejotinai skaitoma visame pasaulyje, — tai yra pirmas, bent jau anglų kalba, oficialus pasakojimas apie pirmą svarbų istorinį oro mūšį, — gaila, kad jie nesusiprotėjo atsisakyti propagandinio tono. Brošiūroje apstu „herojiškų" ir „šlovingų" žygdarbių etc., o apie vokiečius kalbama daugmaž užgauliai. Kodėl nebuvo galima apsiriboti tiksliu faktų perteikimu, juolab kad jie ganėtinai palankūs? Vardan vieno kito pritariančio šūksnio, kuriuos šis bukletas sukels Anglijoje, jie prarado šansą sukurti tai, kas visame pasaulyje būtų pripažinta kaip autoritetingas šaltinis, kuriuo galima neutralizuoti vokiečių melus.

Tačiau skaitant *The Battle of Britain* ir ieškant atitinkamų datų šiame dienoraštyje mane labiausiai stebina tai, kad „įspūdingi" įvykiai tuo metu neatrodo esą labai svarbūs. Tiesą sakant, aš labai aiškiai prisimenu tą dieną, kai atskridę vokiečiai apšaudė dokus (man atrodo, tai buvo rugsėjo 7-ą), bet daugiausia tai yra nereikšmingos detalės. Pirmiausia, važiuoju autobusu pas Connolly'į išgerti arbatos, o priešais mane sėdinčios dvi moterys atkakliai tvirtina, esą tai buvę parašiutai, o ne danguje sproginėję sviediniai, ir aš tik vargais negalais susilaikiau neįsiterpęs ir jų nepataisęs. Paskui slepiuosi nuo krintančių šrapnelių, sakytum nuo liūties, namo tarpduryje, Pikadilio aikštėje. Dar po kurio laiko matau ilgą vokiečių lėktuvų eilę danguje ir keletą visiškai jaunų R.A.F. ir laivyno karininkų, išbėgančių iš vieno viešbučio ir iš rankų į rankas perduodančių lauko žiūronus. Vėliau sėdžiu Connolly'io bute, viršutiniame aukšte[158], ir stebiu didžiules liepsnas už Šv. Pauliaus bažnyčios ir milžinišką dūmų kamuolį, kylan-

tį nuo naftos talpyklos kažkur palei upę, taip pat ant palangės įsitaisiusį Hughą Slaterį, kuris sako: „Labai panašu į Madridą — kaip nostalgiška!“ Vienintelis, kuriam tai padarė šiokį tokį įspūdį, buvo Connolly'is, jis nusivedė mus aukštyn, ant stogo, o paskui, įdėmiai nužvelgęs gaisrus, tarė: „Tai — kapitalizmo galas. Nuosprendis mums.“ Nemaniau, kad taip ir yra, tačiau buvau apstulbintas liepsnų dydžio ir grožio. Tą naktį pažadintas sprogimų išėjau į gatvę pasižiūrėti, ar gaisrai tebeliepsnoja, — iš tikrųjų, buvo šviesu beveik kaip dieną, net ŠV kvartale, — tačiau vis tiek nejaučiau, kad vyksta svarbus istorinis įvykis. Vėliau, kai bandymai užkariauti Angliją, bombarduojant ją iš oro, akivaizdžiai liovėsi, aš pasakiau Fyvelui: „Tai buvo Trafalgaras. O dabar — Austerlicas“[159], bet tuo metu šios analogijos neįžvelgiau.

„News Chronicle“ vėl labai defetistinis, atvirai demonstruoja nepasitenkinimą pasitraukimu iš Bengazio, podraug leisdamas suprasti, kad mums reikėjo žygiuoti į Tripolį, kai buvo palankus metas, užuot atitraukus kariuomenę į Graikiją[160]. Tačiau būtent tie patys žmonės būtų garsiausiai klykę, jei būtume ėję užkariauti Italijos imperijos ir palikę Graikiją bėdoje.

158. Cyrilas Connolly'is tuo metu turėjo gerai įrengtą butą Literatų rūmuose, Pikadilio aikštėje, už kurį iš dalies smokėjo Peteris Watsonas, „Horizon“ rėmėjas. Apie aviacijos antskrydžio stebėjimą nuo stogo 1940 rugsėjo 7 žr. Michael Shelden, *Friends of Promise*, p. 62. Apie Hughą Slaterį žr. „Karo meto dienoraštyje“, 1940 08 23; 91.

159. Admirolas Nelsonas įveikė Prancūzijos laivyną Trafalgaro mūšyje, tačiau Napoleonas kiek vėliau tais pačiais metais laimėjo prie Austerlico, nugalėjo jungtines Rusijos pajėgas ir eliminavo iš karo Austriją. Orwellas turėjo omenyje, kad Hitleris galbūt pralaimėjo mūšį dėl Londono, vis dėlto reikėjo manyti, jog vėliau jis iškovos dar ne vieną pergalę.

160. Žr. „Karo meto dienoraštį“, 1941 03 14; 145 ir 146.

1941 04 09: Biudžetas beveik išstūmė Balkanų kampaniją iš naujienų. Girdžiu žmones visur kalbant apie pirmąją, o ne apie pastarąją žinią[161].

Šio vakaro naujienos, regis, yra labai blogos. Graikų Vyr. V. išplatino pranešimą apie tai, kad serbai atsitraukė ir atidengė jo kairįjį flangą. Tai labai reikšminga, kadangi žmonės apie tai oficialiai nekalba, — iš tikrųjų tuo buvo pasakyta, kad serbai paliko graikus bėdoje, — išskyrus atvejus, kai jie supranta, jog reikalai tikrai labai prasti.

Vietinė gynyba jau turi automatų — šiaip ar taip, kiekvienai kuopai tenka po du. Situacija primena tą metą, kai mus ketino apginkluoti šratiniais šautuvais, — deja, jokių šratinių šautuvų nebuvo, — o iš mano klausimo, ar galime tikėtis kelių kulkosvaidžių, buvo pasišaipyta kaip iš absurdiško.

161. Biudžetas padidino bazinį pajamų mokesčio koeficientą iki dešimties šilingų nuo svaro (50 %).

1941 04 11: Vakar dienos laikraščiuose buvo pranešta apie Britanijos pasirengimą suteikti Ispanijai 2 500 000 £ paskolą, o tai, mano manymu, yra atlygis už

Tanžerą. Tai labai blogas ženklas. Karo metu atsidūrę ypač blogoje padėtyje, mes visuomet pradedame nuolaidžiauti nedidelėms totalitarinėms valstybėms.

1941 04 12: Visi, su kuriais tenka kalbėtis, mielai pritaria minčiai, kad Vokietijos kariuomenė ar bent jau jos dalis į Libiją pateko Prancūzijos laivais ir Prancūzijai priklausančia Afrikos teritorija. Tačiau spaudoje apie tokią galimybę nė neužsimenama. Galimas dalykas, jiems ir toliau nurodoma vengti griežtos kritikos Viši Prancūzijos adresu.

Užvakar mačiau žuvų pardavėją, parduodantį gėlavandenes žuvis (ešerius). Prieš metus anglai, i.e. miestelėnai, nieko panašaus nebūtų nė paragavę.

1941 04 13: Jokių konkrečių žinių apie Graikiją arba Libiją... Iš dviejų laikraščių, kuriuos man šiandien pavyko gauti, „Sunday Pictorial" pasirodė propaguojantis niūrias defetistines nuotaikas, ne kažin kiek nuo jo atsilieka ir „Sunday Express". Vakar dienos „Evening Standard" spausdina „Mūsų karinio korespondento" straipsnį ..., kuris dar labiau defetistinis. Visa tai perša mintį, kad laikraščiai gauna blogas naujienas, kurių jie negali viešinti... Dievaži, baisi painiava. Vienintelis dalykas, galimai teikiantis vilties, yra visų karinių ekspertų įsitikinimas, jog mūsų karinė intervencija Graikijoje yra pragaištinga, o kariniai ekspertai visada klysta.

Kai karinė kampanija Artimuosiuose Rytuose vienaip ar kitaip baigsis ir situacija stabilizuosis, aš nebetęsiu šio dienoraščio. Jis apima laikotarpį tarp Hitlerio pavasario kampanijų 1940 ir 1941 m. Ateinantį, o gal kitą mėnesį turėtų prasidėti nauja karinė ir politinė fazė. Pirmieji šeši mėnesiai šiame dienoraštyje apima kvazirevoliucinį laikotarpį, ėjusį įkandin nelaimės Prancūzijoje. Aišku, kad mes šiuo metu artėjame prie dar vieno katastrofos etapo, kuris bus kitoks — eilinis žmogus jame sunkiau orientuosis, o atitinkamos politinės pažangos galime ir nesulaukti. Žiūrėdamas atgal, į šio dienoraščio pradžią, matau, kad mano politinės prognozės nepasiteisino, vis dėlto, taip sakant, revoliuciniai pokyčiai, kurių tikėjausi, vyksta, tik labai lėtai. Viename įraše, skaitau, dariau prielaidą, kad privatūs skelbimai, klijuojami ant sienų, per metus turėtų išnykti. Žinoma, taip neatsitiko — aplink pilna šlykščių „Famel" sirupo nuo kosulio reklaminių skelbimų, matyti ir „He's Twice the Man on Worthington", ir „Somebody's Mother isn't Using Persil", bet jų kur kas mažiau, o valdžios leidžiamų afišų gerokai padaugėjo. Connolly'is kartą pasakė, kad intelektualai linkę numatyti įvykių eigą, tačiau klysta dėl jų tempo, o tai yra visiška tiesa[162].

Šeštadienį registruodamasis su 38-erių grupe, nustebau išvydęs, kokie jie suvargę. Pamačius tokią grupę, kurios nariai atrinkti paprasčiausiai pagal gimimo metus, sukrečia faktas, kad darbininkų klasė senėja daug greičiau. Tačiau, palyginti su viduriniąja klase, jų gyvenimo trukmė nėra trumpesnė ar bent jau

keleriais metais trumpesnė. Jų vidurinis amžius yra nepaprastai ilgas, nuo trisdešimties iki šešiasdešimties.

162. Connolly'is tai ne tik ištarė, bet ir užrašė: „Intelektualų nuovokos silpnoji pusė yra ta, kad jie paprastai būna teisūs dėl įvykių eigos, bet klysta dėl jų tempo" (Comment, „Horizon", 1940, rugsėjo mėn., p. 83).

1941 04 14: Šios dienos naujienos yra pasibaisėtinos. Vokiečiai yra prie Egipto sienos, o Britanijos pajėgos Tubruke, iš visko sprendžiant, atkirstos, nors iš Kairo šią informaciją ir paneigė[163]. Nuomonės išsiskiria: arba vokiečiai Libijoje tikrai turi labai gausią armiją, arba tik palyginti nedideles pajėgas, tuo tarpu mes — faktiškai nieko, nes didžioji dalis karių ir kovinės technikos buvo perkelta į kitus frontus, vos tik užėmus Bengazį. Mano nuomone, pastaroji versija labiau tikėtina, be to, gali būti, kad į Graikiją pasiuntėme tik europiečius karius, o Egipte yra daugiausia indai ir negrai. D., kuris neblogai orientuojasi Pietų Afrikos reikaluose, mano, kad užėmus Bengazį armija buvo atitraukta ne tiek norint padėti Graikijai, kiek siekiant greičiau užbaigti kampaniją Abisinijoje, vadovaujantis politiniu motyvu, leidžiant kariams iš Pietų Afrikos, kurie mūsų atžvilgiu nusiteikę daugmaž priešiškai, pasidžiaugti pergale ir išlaikyti gerą nuotaiką. Jei mums pavyktų atsilaikyti Egipte, tai visa kampanija pasiteisintų, nes išvalius Raudonąją jūrą atsivertų kelias Amerikos laivams. O neišvengiamas priedas prie to būtų Prancūzijai priklausantys Vakarų Afrikos uostai, kuriuos prieš metus būtume galėję užimti beveik be kovos.

Nepuolimo sutartis tarp Rusijos ir Japonijos, o viešai paskelbtos sąlygos yra visiškai miglotos. Tačiau turbūt yra kokia nors slapta išlyga, pagal kurią Rusija sutinka pasitraukti iš Kinijos, be abejo, palaipsniui ir neprisipažįstant, jog tai vyksta, kaip ir Ispanijos atveju. Antraip būtų sunku pasakyti, kokią reikšmę ši sutartis turės.

Iš Graikijos nėra jokių naujienų. Jau tris dienas paeiliui pasakojama ta pati kvailoka istorija apie anglus patrulius, kurie važiuodami šarvuotu automobiliu netikėtai susidūrė su vokiečių kompanija.

163. Generolo Rommelio armija apsupo Tubruką balandžio 12. Britų pajėgos labai greitai buvo išstumtos iš Kirenaikos (jėgos buvo išeikvotos, išsiuntus dalį jų į Graikiją). Vis dėlto Tubrukas atsilaikė ir 1941 gruodžio 4 buvo išvaduotas iš apsupties.

1941 04 15: Praėjusį vakarą buvau nuėjęs į barą pasiklausyti 9 val. žinių, o keletą minučių pavėlavęs pasiteiravau šeimininkės, kas naujo buvo pranešta. „Ak, mes niekada neįjungiame. Suprantate, niekas nesiklauso. O kitame bare nuolat groja pianinas, ir jie neketina jo nutildyti vien dėl žinių." Ir tai dabar, kai Sueco kanalui kilęs mirtinas pavojus. Plg. sunkiausiu Dankerko kampanijos metu paprašyta įjungti žinias barmenė atsisakė tai padaryti[164]... Plg. taip pat ir įvykį 1936 m., kai vokiečiai iš naujo okupavo Reino kraštą. Aš tuo metu buvau

Barnslyje. Įėjau į barą, kai žinios buvo ką tik pasibaigusios, ir tarp kitko pastebėjau: „Vokietijos armija persikėlė per Reiną." Kažkas, lyg būtų prisiminęs ką nors neaiškaus, sumurmėjo: „Parle-vu"[165]. Daugiau jokios reakcijos... Taip pat visais sunkiausiais kritiniais momentais nuo 1931-ųjų. Visą laiką jautiesi taip, tarytum galva daužytum neįveikiamą kvailumo sieną. Be abejo, kai kada jų kvailumas jiems būna tik į naudą. Bet kuri kita Europos tauta, atsidūrusi mūsų padėtyje, jau senų seniausiai būtų klykusi, reikalaudama taikos.

164. Žr. „Karo meto dienoraštį", 1940 05 28 ir 1940 06 24.
165. Pirmojo pasaulinio karo metais populiarios dainos „Mademoiselle from Armentières" priedainis.

1941 04 17: Praėjusią naktį labai intensyvus antskrydis, galbūt net intensyviausias iš visų, kurie pastaraisiais mėnesiais vyko Londone... Viena bomba nukrito Karališkajame kriketo aikštyne (šįryt moksleiviai, kaip paprastai, treniravosi prie tinklų, vos už kelių jardų nuo bombos išraustos duobės), o kita — Šv. Jono Miškų bažnyčios šventoriuje. Laimė, pastaroji nepataikė, ko aš labiausiai baiminausi, tarp kapų... Šįryt praėjau pro nuošalų Hampstedo skersgatvį, kuriame bomba vieną namą buvo pavertusi nuolaužų krūva, tačiau reginys yra toks įprastas, kad sunku ir pastebėti. Tačiau gatvelė atitverta, joje triūsia žemkasių brigada, stovi keli greitosios pagalbos automobiliai. Po didžiule plytų krūva — sudarkyti palaikai, o kai kurie žmonės tikriausiai gyvi.

Pabūklai triukšmavo kone visą naktį... Šiandien nesutinku nė vieno, kuris prisipažintų miegojęs pastarąją naktį, neišskiriant nė E[ileenos]. Ta pati frazė: „Nė akimirkos nebuvau sumerkęs akių." Manau, kad visa tai nesąmonė. Žinoma, miegoti tokiame gausme yra sunku, bet E[ileena] ir aš tikriausiai miegojome pusę nakties.

1941 04 22: 2 ar 3 dienas praleidau Volingtone. Bombardavimas šeštadienio naktį buvo labai aiškiai girdimas ir čia, už 45 mylių.

Būdamas Volingtone pasodinau 40, o gal 50 sv bulvių, iš kurių galėtų užderėti nuo 200 iki 600 sv, priklausomai nuo sezono etc. Būtų keista, — viliuosi, taip nenutiks, bet ką gali žinoti, — jei rudenį paaiškėtų, kad šios bulvės yra daug svarbesnės už visus mano šiemet parašytus straipsnius, laidas, kuriose dalyvavau, etc.

Graikijos ir Britanijos gynybos linija, atrodo, pasislinko į pietus, ties Janina, į pozicijas, ne per toliausiai nuo šiaurinės Atėnų dalies. Jei pranešimai laikraščiuose teisingi, jie kirto Tesalijos lygumą, nepatirdami didesnių nuostolių. Tačiau visiems kelia nerimą konkrečios informacijos nebuvimas, o tai gali sukelti didelį sąmyšį Australijoje. Churchillis savo kalboje pareiškė, kad net Vyriausybei sudėtinga gauti naujienas iš Graikijos. Mane labiausiai jaudina nepaliaujamas kartojimas, neva mes darome priešui milžiniškus nuostolius, o vokiečiai puola sutankintomis gretomis ir yra šienaujami į pradalges etc., etc.[166]. Lygiai tas pat

buvo tvirtinama vykstant mūšiui dėl Prancūzijos... Nėra abejonių, kad netrukus turėtų prasidėti Gibraltaro puolimas ar koks kitas žygis Ispanijoje. Churchillio kalbos panėšėja į Chamberlaino: vengiama atsakyti į klausimus etc., etc.

Britanijos armija prieš porą dienų įžengė į Iraką° [Orwellas: „Irak"]. Kol kas jokių žinių, ar jie elgiasi teisingai, ar naikina vokiečių agentus etc. Aplink tik ir kalbama: „Hitleriui iš Mosulo nebus jokios naudos, net jeigu jis ten ir pateks. Britai gerokai anksčiau išsprogdins gręžinius." O aš labai abejoju, ar tikrai taip bus. Ar jie išsprogdino Rumunijos gręžinius, kai turėjo tokią galimybę? Šiame kare labiausiai slegia ne negandos, kurias dabar tenka pakelti, o supratimas, kad mums vadovauja silpnavaliai... Jautiesi taip, tarytum tavo gyvybė priklausytų nuo šachmatų partijos baigties, o tu turi paprasčiausiai sėdėti ir stebėti pačius idiotiškiausius ėjimus ir esi bejėgis sutrukdyti.

166. Orwellas pagrįstai įtarė, kad vokiečių kariai nebuvo „šienaujami į pradalges". Išsamiau apie nuostolius žr. „Karo meto dienoraštį", 1941 05 03.

1941 04 23: Graikai, atrodo, kraunasi mantą. Australijoje tikrai kils smarkus sujudimas [167]. Tai bus tik į naudą, jei paskatins tirti kampanijos Graikijoje aplinkybes, Imperijoje kilusiame visuotiniame triukšme bus aiškiai girdimas Australijos balsas, o vadovavimas karo veiksmams taps šiek tiek demokratiškesnis.

167. Australijos ir Naujosios Zelandijos žmonių nerimas dėl beprasmiškos jų karių žūties tikriausiai ir buvo toji priežastis, dėl kurios Churchillis savo karo istorijoje žuvusiųjų skaičių nurodo procentais: 55,8 % — Jungtinės Karalystės karių, 25,1 — australų, 19,1 — Naujosios Zelandijos karių (*The Second World War*, III, p. 206). Per puolimą Graikijoje žuvusiųjų skaičius procentais (Churchillis jų neišskaičiavo) yra toks: 34 % — Jungtinės Karalystės karių, 17,33 % — australų, 13,55 % — Naujosios Zelandijos karių. Žr. toliau, 1941 05 03; 170. Kretoje vadovavo Naujosios Zelandijos generolas, Viktorijos ordino kavalierius Bernardas Freyburgas.

1941 04 24: Jokių konkrečių naujienų iš Graikijos. Žinoma tik tiek, kad Graikijos armija arba dalis Graikijos armijos, arba visa Graikijos armija kapituliavo. Nėra jokių ženklų, iš kurių galėtume spręsti, kiek ten yra mūsų karių, kokioje padėtyje jie palikti, ar būtų įmanoma atsilaikyti, o jei taip, tai kur etc., etc. Iš „Daily Mail" skubotai pateiktų užuominų galima manyti, kad ten nėra nė vieno mūsų orlaivio. Italai pasiūlė tokias paliaubų sąlygas, kad vėliau jie galėtų pasinaudoti belaisviais graikais kaip įkaitais, šantažuojant britus atiduoti Kretą ir kitas salas.

Jokių ženklų, iš kurių būtų galima numanyti Rusijos poziciją. Vokiečiai jau arti Dardanelų, akivaizdu, kad neišvengiamai artėja invazija į Turkiją. Rusai tuomet turės aiškiai apsispręsti, kaip jiems elgtis: pasipriešinti Vokietijai, spausti Turkiją, kad ši nesipriešintų, o mainais į tai gauti Iraną, arba kiūtoti tyliai ir stebėti, kaip visa pietinė Juodosios jūros pakrantė atitenka vokiečiams. Mano nuomone, jie pasirinks antrąjį variantą arba, mažiau tikėtina, trečiąjį, tačiau bet kuriuo atveju bus keliamos viešos orgijos, manipuliuojant savo teisumu.

1941 04 25: C, mano vadovaujamo Vietinės gynybos skyriaus narys, iš profesijos paukštienos pardavėjas, bet šiuo metu prekiaujantis visų rūšių mėsa, vakar pirko 20 zebrų, kuriuos išparduoda zoologijos sodas. Tikriausiai šunims šerti, ne žmonėms[168]. Atrodo, bereikalingas eikvojimas... Kalbama, jog Anglijoje yra dar 2000 lenktyninių žirgų, o kiekvienas iš jų suėda po 10–15 sv grūdų per dieną. I.e. pašaras, kurį šie gyvuliai suryja *kiekvieną dieną*, atitinka vienos dienos duonos davinį karių divizijai.

168. Londono zoologijos sodas pardavinėjo gyvūnus, nes jiems trūko pašaro.

1941 04 28: Churchillio kalba, pasakyta vakar vakare, kaip kalba buvo labai gera. Tačiau išpešti iš jos konkrečios informacijos nepavyko. Vienintelis išgirstas neginčijamas faktas — kad per karinę kampaniją Libijoje Wavellis nė karto negalėjo sutelkti daugiau kaip 2 divizijų, maždaug 30 000 karių. Jo kalbos klausiausi Vietinės gynybos būrio poste. Vyrams ji padarė įspūdį, tiesą sakant, jie buvo sujaudinti. Tačiau aš manau, kad iš jų tik du uždirba mažiau kaip 5 £ per savaitę. Churchillio iškalba yra iš tiesų gera, senamadiška, nors pati kalbėsena man nepatiko. Labai apmaudu, kad jis negali arba nenori, arba jam neleidžiama pasakyti ką nors konkretaus!

1941 05 02: Vakar ryte buvo atvykęs žmogus iš ------[169] iškirpti apmovo mūsų krėslui. Tipiškas audinių pardavėjas, mažokas, dailus, moteriškų bruožų, nuo galvos iki kojų apsikarstęs smeigtukais. Informavo mane, jog šiandien tai esąs pirmas ir paskutinis jo darbas, kurį jis atlieka namuose. Beveik visą laiką jis kerpa apmovus pabūklams, kurie, regis, gaminami taip pat, kaip ir krėslų apmovai. Pasak jo, ------ daugiausia išsilaiko būtent iš šios veiklos.

169. Nenustatyta.

1941 05 03: Iš Graikijos buvo evakuota apie 41 000–43 000 karių, tačiau konstatuojama, kad mūsiškių ten būta mažiau nei manyta, tikriausiai apie 55 000. Manoma, kad žuvusiųjų yra apie 3000, o į nelaisvę paimti 7 arba 8 tūkstančiai, o tai sutampa su vokiečių pateikiamais skaičiais[170]. Teigiama, kad prarasta 8000 transporto priemonių, manau, tai yra įvairių rūšių transporto priemonės. Apie nuskendusius laivus neužsimenama, nors kelių laivų jie ir neteko. Spenderis, vienas iš Australijos ministrų[171], viešai tvirtina, kad „šautuvai prieš tankus tokie pat beverčiai kaip lankai ir strėlės". O tai vis dėlto yra žingsnis pirmyn.

Akivaizdu, kad tai prilygsta karui Irake° [Orwellas: *Irak*]. Geriausiu atveju tai reiškia nelaimę... Labai galimas dalykas, jog mes nesugebėsime tinkamai susikauti su vadinamąja Irako armija, kurią per keletą valandų būtų galima

užmėtyti bombomis. Galimas dalykas, bus pasirašyta sutartis, pagal kurią mes atsisakysime visko ir grįšime į tą patį išeities tašką; o gali būti ir taip, kad išgirsite, jog Irako vyriausybė kontroliuoja naftos telkinius, bet esą tai nesvarbu, nes jie įsipareigoję užtikrinti mums visas galimybes etc., etc., o netrukus išgirsite, jog lėktuvu arba per Turkiją atvyksta vokiečių specialistai; o gal mes užimsime gynybines pozicijas ir nedarysime nieko, laukdami, kol vokiečiai atskraidins savo armiją, o tada, atsidūrę nepavydėtinoje padėtyje, stosime į kovą. Kai imi galvoti apie Britanijos vyriausybės politiką, nuo pat 1931-ųjų jautiesi taip, tarytum spaustum automobilio su veikiančiu tik vienu cilindru akceleratorių, kitaip tariant, jauti visišką bejėgiškumą. Nors iš anksto ir negalėtum pasakyti, kokių konkrečių priemonių bus imtasi, gali būti tikras, kad jokiu būdu nepasiseks arba veiksmai bus gerokai pavėluoti... Kurioziška, kad tuo metu, kai kalbama vien tik apie kovą, galima jaustis palyginti užtikrintai, tačiau kalbant apie strategiją arba diplomatiją apima neviltis. Jau iš anksto yra žinoma, kad Britanijos konservatorių vyriausybės strategija *turi* žlugti, nes trūksta valios ją įgyvendinti. Skrupulai, kurie ima kamuoti, kai reikia pulti neutralią šalį, — o tai svarbiausias mūsų ir Vokietijos strategijų skirtumas šiame kare, — paprasčiausiai byloja apie pasąmonėje glūdintį norą pralaimėti. Jei žmonės tvirtai tiki tuo, už ką jie kovoja, jie nejaučia jokių skrupulų.

170. Pasak Liddellio Harto, „Kovo 7-ąją ... pirmasis Britanijos ginkluotųjų pajėgų kontingentas, kurį sudarė 50 000 karių, išsilaipino Graikijoje... Jie tik per plauką išvengė visiškos nelaimės ... palikdami vokiečiams visus savo tankus ir didesnę dalį savo ginkluotės, o 12 000 karių pateko į nelaisvę" (*History of the Second World War*, 1970, p. 125). Churchillis taip įvardija nuostolius: Jungtinės Karalystės — 6606 (tikriausiai kartu su Lenkijos kariais), Australijos — 2968, Naujosios Zelandijos — 2266, arba 11 840 iš 53 051 buvusių Graikijoje vokiečių puolimo metu. Iš likusių gyvų karių 18 850 buvo evakuoti į Kretą, 7000 persikėlė į Kretą, o vėliau — į Egiptą, 15 361, įskaitant sužeistuosius, iškeliavo tiesiai į Egiptą, o 9451, nepriklausęs kariuomenei, taip pat buvo evakuotas; iš viso — 50 662 (*The Second World War*, III, p. 205–206). *2194 Days of War* rašoma, kad ekspedicinės pajėgos neteko 12 712 karių, iš kurių 9000 buvo paimti į nelaisvę; Italija per šešis kampanijos mėnesius patyrė šiuos nuostolius: 13 755 žuvę, 50 000 sužeistų, 12 368 stipriai nušalę, 25 067 dingę be žinios; Vokietija Graikijoje *ir* Jugoslavijoje neteko 1684 karių, 3752 buvo sužeisti, 548 dingę be žinios (posakis „šienaujami į pradalges" vargu ar tinka, plg. 1941 04 22 įrašą); Graikija neteko 15 700 žuvusių ir dingusių be žinios. Evakuacija, kurioje dalyvavo daugiausia Karališkasis laivynas, padedant sąjungininkų laivams, pavyko sėkmingai (*2194 Days of War*, p. 120).

171. Seras Percy'is Spenderis (1897–1985), teisininkas ir politikas, tuo metu Australijos karo ministerijoje ėjęs armijos ministro pareigas. 1950 vykusioje Sandraugos šalių konferencijoje pasiūlė Pietų ir Pietryčių Azijos ekonomikos raidos projektą, kuris žinomas Kolombo plano pavadinimu. 1958–1964 buvo Hagos Tarptautinio aukščiausiojo tribunolo narys, o nuo 1964 iki 1967 ėjo jo pirmininko pareigas.

1941 05 06: Turkai pasisiūlė tarpininkauti Irake, o tai turbūt blogas ženklas. Mobilizacija Irane. Amerikos valdžia nutraukia ginkluotės ir karinei pramonei naudojamų medžiagų tiekimą į SSRS; pati žinia yra gera, bet gali būti, jog tai tik dar vienas blogas ženklas.

Stulbinantys vaizdai, kuriuos tenka išvysti, vėlai vakare keliaujant pro metro stotis. Didžiausią įspūdį daro čia tvyranti švari, normali, panaši į buitinę atmos-

fera. Į akis labiausiai krinta rausvomis lovatiesėmis apsisiautusios jaunavedžių poros, apdairūs, namų židinį vertinantys žmonės, paprastai įsigyjantys būstą iš statybos kredito bendrovių. Kur ne kur galima išvysti ir dideles šeimas — tėvas, motina ir keletas vaikų, sugulę į vieną eilę nelyginant nugalabyti triušiai. Jie visi taip ramiai miega, apšviesti ryškia žibintų šviesa. Vaikai rausvais it vaškinių lėlių skruostais, sugulę aukštielninki, nepajunta, kaip užmiega.

1941 05 11: Svarbiausia kelių pastarųjų dienų naujiena, nugrūsta į paskutinį laikraščių puslapį, buvo rusų pranešimas, jog jie daugiau nepripažįsta Norvegijos ir Belgijos vyriausybių. Kaip rašoma vakar dienos laikraščiuose, tai galioja ir Jugoslavijai. Tai pirmas diplomatinis žingsnis nuo to laiko, kai Stalinas pasiskelbė vyriausybės vadovu, ir prilygsta pareiškimui, jog Rusija pripažins teisėta bet kokią agresiją. Tai tikriausiai buvo padaryta, spaudžiant Vokietijai, o šis poelgis kartu su Molotovo nušalinimu[172] turėtų reikšti neabejotiną Rusijos politikos kurso priderinimą prie Vokietijos poreikių, tačiau tam reikalingas asmeniškas Stalino įgaliojimas. Greitu laiku jie turėtų imtis priešiškų veiksmų Turkijos arba Irano, arba abiejų šalių atžvilgiu.

Intensyvus aviacijos antskrydis praėjusią naktį. Bomba lengvai pažeidė mūsų pastatą, ir tai buvo pirmas toks atvejis, kad nukentėjo namas, kuriame gyvenu. Maždaug 2 val. nakties įprastame artilerijos ugnies ir tolimų bombų sprogimų fone pasigirdo smarkus trenksmas, kuris mus pažadino, tačiau langų stiklų neiškūlė, o ir kambarys per daug nesudrebėjo. E[ileena] atsikėlė ir nuėjusi prie lango išgirdo kažką šaukiant apie tai, kad buvo apgriautas būtent šis namas. Netrukus išėjome į koridorių, kuriame išvydome daug dūmų ir pajutome svylančios gumos smarvę. Lipdamas ant stogo, išvydau gaisrus mažne visose keturiose pusėse, o vienas buvo kilęs vakaruose, už kelių mylių, — aukštyn kilo didžiulės liepsnos, degė tikriausiai sandėlis, pilnas degių medžiagų. Per stogą ritosi dūmai, bet mes galiausiai nutarėme, kad bomba pataikė ne į mūsų daugiabutį namą. Tačiau leidžiantis laiptais mums buvo vėl pasakyta, kad kliudė būtent mūsų namą, tačiau visiems reikia likti savo butuose. Tuo metu dūmai taip sutirštėjo, kad buvo sunku koridoriuje ką nors įžiūrėti. Greitai pasigirsta šūksniai: „Taip! Taip! Kažkas tebėra šimtas vienuoliktajame“[173], o komendantai ima šaukti, reikalaudami išeiti. Mes užsivilkome vieną kitą drabužį, pagriebėme keletą daiktų ir išėjome, šįsyk jau suprasdami, kad name galėjo kilti didžiulis gaisras ir sugrįžti atgal gali būti neįmanoma. Tokiomis akimirkomis žmogus pasiima su savimi tai, kas jam atrodo svarbiausia, ir aš, praėjus kiek laiko, pastebėjau, jog pasiėmiau ne savo rašomąją mašinėlę arba kuriuos nors dokumentus, bet savo šaunamuosius ginklus, kelionmaišį su maistu etc., kurį visada laikiau parengtą. Iš tikrųjų nutiko taip, kad bomba sukėlė garaže gaisrą, nuo kurio sudegė jame stovėję automobiliai. Nuėjome pas D-us, kurie pavaišino mus arbata, ir suvalgėme šokolado plytelę, taupytą keletą mėnesių. Vėliau atkreipiau dėmesį

į pajuodusį E[ileenos] veidą, o ji į tai atsakė: „Kaip tu manai, koks dabar tavo veidas?“ Žvilgtelėjęs į stiklą išvydau, kad mano veidas visiškai juodas. O aš nė nepagalvojau apie tai.

172. Viačeslavas Molotovas (žr. „Įvykiai“, 1939 08 28; 4), nuo 1930 ėjo Liaudies komisarų tarybos (vėliau — Ministrų Tarybos) pirmininko pareigas, o nuo 1941 gegužės buvo Pirmininko pavaduotojas.
173. „111“ buvo Orwello buto Langfordo rūmuose, Abatijos kelyje, NW8, numeris. Tai nebuvo privatus namas, kaip toliau rašo Orwellas, bet daugiabutis pastatas.

1941 05 13: Visiškai nesuprantu Hesso atvykimo priežasčių[174]. Pernelyg paslaptingas tai įvykis. Žinau viena: jei tik pasitaikys proga paleisti iš rankų tokį propagandinį kozirį, Britanijos vyriausybė ja būtinai pasinaudos.

174. Rudolfas Hessas (1894–1987), nacistų partijos fiurerio pavaduotojas, Hitlerio artimas draugas, 1941 gegužės 10 lėktuvu „Messerschmitt-110“ nuskridęs į Škotiją. Iššokęs parašiutu, buvo suimtas vietinės gynybos karių, prisistatė esąs Alfredas Hornas ir paprašė leisti susitikti su Hamiltono hercogu, tikėdamasis per pastarąjį išsiderėti taikos sutartį. Esant tokiai blogai situacijai, Churchillis neketino diskutuoti taikos klausimu, todėl nuslėpė faktą apie Hesso atvykimą, tačiau gegužės 13 vokiečiai atsargiai pranešė šią žinią, tvirtindami, kad Hessas esąs psichiškai nesveikas. 1946 Niurnbergo karo tribunolo nuteistas kalėti iki gyvos galvos, bausmę atliko Špandau kalėjime, bet apie tai pateikiami prieštaringi faktai. Buvo tvirtinama, neva žmogus, nuskridęs į Britaniją ir miręs Špandau, buvęs apsimetėlis.

1941 05 18: Irakas, Sirija, Marokas, Ispanija, Darlanas[175], Stalinas, Rashidas Ali[176], Francas — apima visiška neviltis[177]. Jei turi įvykti kažkas bloga, tai ir įvyks, neabejotinai. Esu įsitikinęs tuo, tarytum gamtos dėsniu.

Vakar ar užvakar pasirodė plakatai „Naciai naudojasi Sirijos aviacijos bazėmis“, o laikraščiuose rašoma, kad paskelbus šį faktą Parlamente buvo girdėti šūksmai „Gėda!“ Matyt, dar yra žmonių, kurie nustemba, išgirdę apie paliaubų sutarties sulaužymą ir Prancūzijos imperijos pasitelkimą nacių tikslams įgyvendinti. O vis dėlto bet kuris pašalietis, kaip ir aš, tą dieną, kai Prancūzija pasitraukė iš karo, galėjo numatyti tokią įvykių eigą.

Akivaizdu, kad laimėti šį karą padoriomis priemonėms jau neįmanoma. Atrodo, Churchillis ir Co. nusiteikę atiduoti viską, o paskui, pasitelkus į pagalbą Amerikos lėktuvus, užtvindžius žemę krauju, viską atsikovoti. Žinoma, jie negali laimėti. Prieš juos atsigręš visas pasaulis, galimas dalykas, ir Amerika. Per dvejus artimiausius metus mes arba būsime užkariauti, arba tapsime socialistine respublika, kovojančia dėl savo išlikimo, su slaptąja policija ir puse badaujančių gyventojų. Britanijos valdančioji klasė pasirašė sau nuosprendį, atsisakiusi, susiklosčius palankioms aplinkybėms, įžengti į Dakarą, Kanarus, Tanžerą ir Siriją.

175. Admirolas François Darlanas (1881–1942), nuo 1939 ėjęs Prancūzijos karinio jūrų laivyno vyriausiojo vado pareigas, o nuo 1941 vasario iki 1942 balandžio — Viši vyriausybės pirmininko pavaduotojas ir užsienio reikalų ministras. 1942 gruodžio 24 nužudytas; žr. „Antrasis karo meto dienoraštis“, 1942 05 30.

176. Rashidas Ali al-Gailani (1892–1965), pronacistinis Irako ministras pirmininkas, 1941 balandžio 19 neleidęs Britanijos pajėgoms pasinaudoti 1930 sutartimi ir persikelti per jo šalies teritoriją. Po trumpos kovos buvo paskelbtos paliaubos, paskirta Britanijai palanki vyriausybė. 1941 gegužės 30 Rashidas Ali pabėgo į Iraną.
177. Atrodo, Orwellas savo „visišką neviltį" išreiškė, vienu metu išvardydamas nacistų ir komunistų vadovus, priešiškus Britanijai, taip pat teritorijas, kurias pulti rizikinga, tačiau iš kurių būtų galima apsupti Vokietiją ir Italiją. Deja, Britanija galėjo disponuoti tik griežtai ribotu karių, laivų ir lėktuvų skaičiumi, todėl buvo nepajėgi perimti Dakarą, Kanarus, Tanžerą, Siriją, Maroką ir Iraką į savo kontrolę. Vis dėlto balandžio 24 buvo atsiųstas pastiprinimas Irake esančioms pajėgoms, birželio 1 okupuotas Bagdadas, o birželio 5 paskirta Britanijai draugiška vyriausybė. Birželio 8 Britanijos ir neokupuotosios Prancūzijos kariuomenės įžengė į Sirijos teritoriją, o liepos 11 Viši vyriausybei lojalios Prancūzijos pajėgos sutiko su paliaubomis. Atsižvelgiant į šias operacijas, taip pat į mūšius Šiaurės Afrikoje, pavasarinę Britanijos bombardavimo kampaniją, nesėkmę Graikijoje ir vėlesnius įvykius Kretoje, toks gardus kąsnis kaip Dakaras su jame stovinčiais Viši karo laivais buvo ne sąjunginiukų nosiai. 1940 rugsėjo 24–25 surengtas Dakaro puolimas buvo nutrauktas dėl veiksmingų ir ryžtingų jo gynybos veiksmų.

1941 05 21: Visas dėmesys sutelktas į Kretą. Visi sutaria, kad tai vienaip ar kitaip parodys, kiek yra galimas įsiveržimas į Angliją. Tai tiesa, tačiau tik su viena sąlyga: jei mums atskleistų vieną svarbų faktą, i.e. kiek mes ten turime karių ir kaip jie apginkluoti. Jei tiktai 10 000–20 000,[178] ir tie patys pėstininkai, vokiečiai juos gali sutriuškinti vien tik savo skaičiumi, net jei ir negalėtų iškrauti į krantą trankų etc. Atsižvelgiant į viską, vokiečiams Kretoje yra daug palankesnės aplinkybės, nei būtų Anglijoje. Kadangi Kretos puolimas yra repeticija, tai daug labiau tikėtina, kad bus repetuojamas Gibraltaro puolimas.

178. Kretoje buvo iš viso 42 500 karių: 17 960 — Britanijos, 10 300 — Graikijos, 7700 — Naujosios Zelandijos, 6540 — Australijos. (Lidellis Hartas nurodo 28 600 britų, australų ir Naujosios Zelandijos karių, ir „beveik tiek pat graikų"). Ką tik ištrūkę iš Graikijos, jie buvo prastai pasirengę ir blogai dengiami iš oro. Jie turėjo vos šešiasdešimt aštuonis priešlėktuvinius pabūklus pridengti beveik 160 mylių ilgio salai. Vokiečių karo aviacija labai sėkmingai pradėjo puolimą gegužės 20, paskui parašiutais buvo nuleistas karo desantas, kiti atskraidinti lėktuvu. Kariams vadovavęs generolas Freyburgas gegužės 5 Churchiliui teigė, kad „puolimas iš oro nė kiek nebaisus", nes jis galįs „su savo kariais duoti deramą atsaką" (*The Second World War*, III, p. 246). Nepaisant vokiečių desantininkų sėkmės, Hitleris nebuvo linkęs rengti dar vienos oro desanto atakos.

1941 05 24: Žinios iš Kretos neva neblogos, tačiau pesimistinė gaida vis tiek jaučiama. Jokių naujienų iš Sirijos ir Irako, o tai — blogiausias ženklas. Darlanas skelbia, kad jis neketinąs atiduoti Prancūzijos laivyno. Be abejo, dėl tokio akivaizdaus melo bus suduotas dar ne vienas smūgis.

1941 05 25: Girdžiu privačiai kalbant, kad per operaciją Kretoje netekome trijų kreiserių[179]. Laikraščiuose gausu pasiteisinimų, kodėl ten nėra nė vieno mūsų naikintuvo[180]. Niekas nepaaiškina, kodėl nebuvo imtasi priemonių sutrukdyti vokiečių transportiniams lėktuvams pasinaudoti Kretoje esančiomis nusileidimo aikštelėmis, nei kodėl neapginklavome Kretos gyventojų, kol buvo laikas.

179. Iš daugiau kaip penkiasdešimties kampanijoje dalyvavusių karo laivų, kurių daugelis bandė apsaugoti mūsų karius nuo atakų iš oro, buvo paskandinti trys kreiseriai ir aštuoni minininkai; trys linijiniai laivai, lėktuvnešis, septyni kreiseriai, devyni minininkai ir keletas mažesnių laivelių buvo pamušti; Karinis jūrų laivynas neteko 2261 kario (*The War Papers*, Nr. 15; Liddellio Harto pateikti skaičiai truputį skiriasi, p. 142).

180. Tai nebuvo tik tušti atsikalbinėjimai. Britanijos Vidurio Rytų eskadrilė Graikijoje neteko apie 200 lėktuvų. KOP turėjo tik 21 tinkamą „Hurricane", skirtą Libijai ginti, ir 14, kurie saugojo Suecą ir Aleksandriją. Dėl šios priežasties Kariniam jūrų laivynui teko sunki našta ir buvo sukurta žiauri dainelė: „Roll out the *Nelson*, the *Rodney*, the *Hood*, / Since the whole bloody air force is no bloody good." Deja, „Hood" į ją pateko tik dėl rimo, nes „Bismark" jį nuskandino 1941 gegužės 24, šio įrašo išvakarėse (*The War Papers*, Nr. 15).

1941 05 31: Vis dėlto dar nesu visiškai patenkintas dėl Abisinijos. Šiandien mačiau kino žurnalą apie Pietų Afrikos kariuomenės įžengimą į Adis Abebą. Imperatoriaus rūmuose (o gal tai buvo koks kitas pastatas) pirmiausia buvo iškelta Jungtinės Karalystės valstybinė vėliava ir tik paskui — Abisinijos.

1941 06 01: Nešdinamės iš Kretos. Užsimenama apie 13 000 evakuotųjų[181]. Kol kas dar neaišku, kiek jų yra iš viso. Būtų bjaurausia parodija, jei išgabentume visus Britanijos karius, tačiau paliktume graikus, nors, vertinant šaltakraujiškai, iš karinės perspektyvos, tai galėtų būti ir teisinga.

Britai yra Bagdade° [Orwellas: *Bagdad*]. Tačiau dar geriau būtų žinoti, kad jie yra Damaske. Jau iš anksto aišku, kad mums nepavyks primesti irakiečiams griežtų sąlygų, i.e. nesugebėsime užimti naftos telkinių, nors tai būtų labai svarbu derantis dėl paliaubų. Prieš keletą dienų Hessas paprasčiausiai dingo iš naujienų. Parlamento narių išsisukinėjimai, atsakant į klausimus apie Hessą, neigimas, jog Hamiltono hercogas gavęs jo rašytą laišką, pareiškimas, esą M.O.I. buvusi „neteisingai informuota", todėl ir paskelbusi šią žinią, akivaizdžiai visų Rūmų narių negebėjimas paklausti, kas ir kodėl suklaidino M.O.I., buvo tokie apgailėtini, kad man knieti peržiūrėti Parlamento posėdžių ataskaitą ir išsiaiškinti, ar laikraščiai jos necenzūravo.

Ką tik kaukė sirenos, pirmą kartą po 3 savaičių pertraukos, per kurią nebuvo nė vieno aviacijos antskrydžio.

181. Iš 42 500 kariškių, buvusių Kretoje, pavyko išgelbėti 16 500, o iš jų buvo 2000 graikų karių. (Liddell Hart, p. 14)

1941 06 03: Kretos evakuacijai pasibaigus, kalbama apie 20 000 išgelbėtų žmonių. Vadinasi, jų gelbėjimas pradėtas gerokai anksčiau, nei apie tai informavo spauda, o laivai, kurie nuskendo, tikriausiai dalyvavo šioje operacijoje. Pagal galutinius skaičiavimus nuostolius tikriausiai sudarys 10 000 karių, 7 karo laivai (3 kreiseriai, 4 minininkai)[182], galimas dalykas, keletas prekybinių laivų, nemažai priešlėktuvinių pabūklų, keli tankai ir lėktuvai. Ir visa tai be jokio tikslo... Laikraščiai spausdina daug griežtesnę kritiką nei bet kada anksčiau. Viename

Australijos laikraštyje atvirai rašoma, jog ginti Kiprą visiškai neverta, jei nekovosime prieš Siriją. Akivaizdu, kad tokių požymių nėra. Šįryt pranešta, kad Latakijoje išlaipinti vokiečių šarvuočių ir tankų junginiai[183]. O kalbant apie tai, miglotai užsimenama apie „galimą" britų invaziją į Siriją. Dar kelios dienos, ir bus per vėlu, žinoma, jei tik dabar nevėluojame šešiais mėnesiais.

182. Nuskendo kreiseriai „Calcutta, „Fiji" ir „Gloucester", kaip ir minininkai „Greyhound", „Hereward", „Imperial" ir „Juno", žuvo 2011 juose buvusių jūreivių, kiti laivai pamušti, bet nenuskendo. Sąjunginkų gretose žuvo 16 583 kariai (iš jų 8200 britų, 3376 australai, 2996 Naujosios Zelandijos piliečiai). Vokiečiai neteko 3714 žuvusių ir dingusių be žinios, o maždaug 2500 sužeistų (*2194 Days of War*, 1941, birželio 2).

183. Latakija Sirijoje. Pranešimas nebuvo tikslus. Britai tikėjosi, kad vokiečiai, paėmę Kretą, „staiga užpuls Kiprą, Siriją, Suecą arba Maltą". Po karo generolas K. Studentas, Vokietijos oro desanto pajėgų vyriausiasis vadas, atskleidė, jog Hitleris nebuvo linkęs rizikuoti, puldamas Kretą. Su dideliais nuostoliais užėmęs Kretą (nors sąjungininkai patyrė daug didesnių nuostolių), jis atsisakė „šokti iš Kipro toliau, užimti Sueco kanalo" (Liddell Hart, p. 144–145).

1941 06 08: Britai šįryt įžengė į Siriją.

1941 06 14: Rusijos ir Vokietijos santykius gaubia gili paslaptis, ir niekas nieko konkretaus nežino. Vis dar negaliu susisiekti su kuo nors iš mačiusių Crippsą po jo sugrįžimo[184]. Kažką numanyti galima tik vadovaujantis paprasčiausiomis tikimybėmis, ir man atrodo, kad svarbiausi faktai yra šie:(i) Stalinas nestos į karą su Vokietija, jei tik bus galimybė, neskaitant savižudybės, jo išvengti, ir (ii) Hitleriui būtų nenaudinga, jei Stalinas šiame etape netektų reputacijos, mat jis visuomet naudojasi ja prieš pasaulio darbininkų klasę. Todėl daug labiau tikėtina ne tiesioginis karas su Rusija ar sutartis, kuri akivaizdžiai būtų nenaudinga Rusijai, bet koncesija, maskuojama kaip sąjunga, galbūt pridengta įsiveržimu į Iraną arba Turkiją. O tada išgirsime apie „apsikeitimą specialistais" etc., etc., ir apie tai, kad Baku, atrodo, labai padaugėjo vokiečių inžinierių. Vis dėlto nereikėtų atmesti ir tikimybės, kad šis menamas manevras yra paprasčiausias blefas, norint nuslėpti būsimą ėjimą kita kryptimi, pavyzdžiui, Anglijos invaziją.

184. Staffordas Crippsas (1889–1952), tuo metu ėjęs Britanijos ambasadoriaus Maskvoje pareigas ir birželio 11 grįžęs į Londoną. Birželio 13 grafas Friedrichas von Schulenburgas, Vokietijos ambasadorius Maskvoje, telegrafavo Vokietijos užsienio reikalų ministerijai: „... Dar prieš Anglijos ambasadoriui Crippsui grįžtant į Londoną, o ypač jam sugrįžus, Anglijos ir užsienio šalių spaudoje plačiai sklido gandai apie gresiantį SSRS ir Vokietijos karą." Šiuos gandus jis apibūdino kaip akivaizdžiai absurdiškus, tačiau manė, kad yra būtina atsakinguose sluoksniuose Maskvoje „pareikšti, kad tai yra nevykęs propagandinis manevras" (Churchill, *The Second World War*, III, p. 326–327). Žr. „Įvykiai", 1939 07 02; 7.

1941 06 19: Nepuolimo sutartis tarp Vokietijos ir Turkijos. Tai atpildas mums už tai, kad nesuskubome išvalyti Sirijos. Nuo šiol Turkijos spauda bus nuteikta prieš mus, o tai turės įtakos arabams.

Vakar buvo surengtas derbis, jis vyko Niumarkete, susirinko tikrai didžiulės minios. Apie tai pašaipiai atsiliepė net „Daily Express". O „Evening Standard" tvirtina, kad Vokietija per 80 dienų turėtų įsiveržti į Angliją, ir daro prielaidą, esą Rytų Europoje vykstantys manevrai greičiausiai tėra priedanga, tačiau, mano manymu, taip daroma siekiant pagąsdinti žmones, kad šie daugiau dirbtų.

Britanijos vyriausybė nutraukė navigacijos sertifikatų[185] išdavimą Petsamui ir sulaikė tris Suomijos laivus, remdamasi tuo, kad Suomija šiuo metu faktiškai yra priešo okupuota teritorija. Tai yra pats aiškiausias požymis, leidžiantis manyti, kad tarp Rusijos ir Vokietijos tikrai kažkas vyksta.

185. Neutralių šalių (pavyzdžiui, Suomijos) laivai galėjo gauti konsulinių tarnautojų pasirašytus sertifikatus, patvirtinančius, jog laivas ir jo krovinys turi teisę praplaukti laisvai, be jokios apžiūros.

1941 06 20: Pastarosiomis dienomis mes visi esame tapę kažkokie jautresni. Man dingtelėjo į galvą mintis, jog vienas mažas šio karo privalumas yra tas, kad jis privertė laikraščius atsisakyti idiotiško įpročio jų vedamuosiuose rašyti apie vakardienos orą.

1941 06 22: Šįryt Vokietija įsiveržė į S.S.R.S.

Visi nepaprastai susijaudinę. Visuotinai manoma, kad tokia raida palanki mums. Tačiau tai teisinga tik tuo atveju, jei Rusija iš tiesų yra nusiteikusi priešintis ir gali tai sėkmingai padaryti — nebūtinai sustabdyti vokiečius, pakaktų susilpninti jų oro pajėgas ir laivyną. Akivaizdu, jog vokiečiai tiesiogiai nusitaikę ne į teritoriją ir ne į naftą, o siekia sunaikinti Rusijos karines oro pajėgas ir pašalinti grėsmę iš savo užnugario, kad galiausiai galėtų susidoroti su Anglija. Sunku nuspėti, kaip pasirodys Rusija. Blogiausiai nuteikia tai, kad vokiečiai tikriausiai nebūtų nė mėginę pulti, jei nebūtų įsitikinę, kad gali pasiekti, ir labai greitai, savo tikslą.

1941 06 23: Churchillio kalba, mano manymu, buvo labai vykusi. Kairiesiems ji nepatiks, bet jie pamiršta, kad jis turėjo kalbėti visam pasauliui, e.g. Vidurio Vakarų amerikiečiams, lakūnams ir jūrininkams, suirzusiems krautuvininkams ir ūkininkams, taip pat ir patiems rusams, lygiai taip pat, kaip kairiosioms partijoms. Jo priešiški pastebėjimai apie komunizmą buvo visiškai teisingi ir paprasčiausiai pabrėžė jo nuoširdų pagalbos siūlymą. Galima tik įsivaizduoti, kaip dėl to klyks „New Statement" etc. korespondentai. Kažin ar jie pagalvoja, kokį įspūdį padarytų Stalino kalba, jeigu jis atsistotų ir pareikštų: „Aš visada buvau įsitikinęs kapitalizmo šalininkas"?

Sunku pasakyti, kokį įspūdį šis Hitlerio žingsnis padarys J.A.V. Manyti, kad tai paskatins atsirasti stiprią pronacistinę partiją Anglijoje, būtų visiškai

klaidinga. Be abejonės, yra pasiturinčių žmonių, kurie norėtų pamatyti, kaip Hitleris sutriuškins sovietinį režimą, bet tokių bus labai mažai. Žinoma, katalikai irgi bus tarp jų, tik, galimas dalykas, jie elgsis itin apdairiai ir neatskleis savo planų, kol Rusijos pasipriešinimas neims silpti. Kalbėdamas su žmonėmis iš Vietinės gynybos, įskaitant „blimpus" ir pasiturinčius verslininkus, matau, kad jie visi nusiteikę prorusiškai, nors jų nuomonės dėl Rusijos sugebėjimo priešintis labai skiriasi. Charakteringas pokalbis, kurį užrašau iš atminties:

Paukštienos pardavėjas didmenininkas: „Ką gi, aš tikiuosi, kad rusai kaip reikiant įkrės jiems į kailį."

Drabužių siuvyklos savininkas (žydas): „Neįkrės. Jie palūš kaip pastarąjį kartą. Pamatysit."

Gydytojas (kažkoks užsienietis, gal pabėgėlis): „Jūs visiškai klystate. Visi pernelyg nuvertina Rusijos galią. Jie išguldys nacius aliai vieno."

Bakalėjininkas didmenininkas: „Po velnių, jų yra du šimtai milijonų."

Drabužių siuvyklos savininkas: „Taip, bet jie neorganizuoti etc., etc., etc."

Visi kalbėjo neišmanydami, tik atskleisdami sentimentus. Prieš trejus metus didžioji dauguma gyventojų, uždirbančių daugiau kaip 1000 £ per metus ar bent jau maždaug 6 £ per savaitę, būtų stoję vokiečių pusėn prieš rusus. Tačiau šiuokart neapykanta Vokietijai jiems nustelbė visa kita.

Viskas priklauso nuo to, ar Rusija ir Britanija iš tiesų pasirengusios bendradarbiauti be jokių *arrière-pensée* ir nebandyti pakišti viena kitos po stipresniu smūgiu. Be abejo, Rusijoje egzistuoja stipri pronacistinė partija, ir aš drįstu teigti, kad jai vadovauja Stalinas. Jei Rusija vėl pakeistų kryptį ir Stalinas imtų vaidinti Pétainą, neabejoju tuo, kad vietiniai komunistai seks paskui jį ir vėl virs pronacistais. Jei sovietų režimas bus paprasčiausiai sunaikintas, o Stalinas nužudytas arba paimtas į nelaisvę, daugelis komunistų, mano manymu, persimes prie Hitlerio. Šiuo metu Britanijos komunistai išleido kažką panašaus į manifestą, kuriuo reikalaujama „Liaudies vyriausybės" etc., etc. Jie pakeis savo toną, vos tik juos pasieks propagandiniai lankstinukai iš Maskvos. Jei rusai tikrai priešinasi, jie nėra suinteresuoti, kad Britanijoje būtų silpna vyriausybė arba kas nors užsiimtų ardomąja veikla. Komunistai, nei kiek tuo neabejoju, per dešimt artimiausių dienų taps aršiausiais patriotais — jų šūkis tikriausiai bus „Visa valdžia — Churchilliui" — ir bus visiškai ignoruojami. Tačiau jei sąjunga tarp šių dviejų šalių yra tikra, su tam tikromis abipusėmis nuolaidomis, tai vidinės politinės pasekmės abiem šalims turėtų būti tik į naudą. Aplinkybės šįkart visiškai kitokios nei anuomet, kai Rusijos suteikta karinė parama padarė neigiamą įtaką.

Visi jau iš anksto tik ir kalba, kokie nuobodūs bus tie „laisvieji" rusai. Spėjama, kad jie bus tokie pat, kaip „baltieji" rusai. Žmonės įsivaizduoja Staliną nedidelėje krautuvėlėje, Patnyje, parduodantį samovarus ir šokantį kaukazietiškus šokius, etc., etc.

1941 06 30: Jokių konkrečių žinių iš Rusijos ir Vokietijos fronto. Abi šalys visą savaitę giriasi sunaikinusios daugybę priešo tankų etc. Tačiau informacija apie užimtus miestus etc. galima pasitikėti, o vokiečių pranešimai iki šiol nebuvo labai išpūsti. Jie užėmė Lembergą*, atrodo, okupavo Lietuvą, taip pat tvirtina apėję Minską, o rusai tuo tarpu tvirtina sustabdę jų puolimą. Kad ir kaip būtų, prasilaužimo nėra. Visi jau dabar nusiteikę pernelyg optimistiškai. „Vokiečiai atsikando daugiau nei gali sukramtyti. Jei Hitleriui nepavyks prasiveržti ateinančią savaitę, jam bus galas", etc., etc. Kai kurie mąno, kad vokiečiai yra geri kareiviai ir nebūtų pradėję šios kampanijos, jei iš anksto nebūtų įvertinę savo galimybių. Blaiviausias vertinimas būtų šis: „Jei Rusijos armija atsilaikys iki spalio ir toliau kausis prieš Hitlerį, tai gali būti, kad šią žiemą jis bus nugalėtas." Nežinia, kaip reikėtų suprasti Rusijos vyriausybės sprendimą konfiskuoti visus radijo aparatus. Galimi keli paaiškinimai.

Nieko konkretaus apie mūsų sąjungos su S.S.R.S. esmę. Praėjusį vakarą visi labai džiugiai laukėme, ar, sugrojus valstybinius mūsų kitų sąjungininkų himnus, bus atliekamas Internacionalas[186]. Savaime aišku, nieko panašaus. Tačiau reikėtų nepamiršti, kad turėjo praeiti nemaži laiko, kol prie kitų buvo pridėtas ir Abisinijos valstybinis himnas. Galiausiai jie vis tiek turės atlikti kurį nors motyvą, reprezentuodami S.S.R.S., bet jo parinkimas bus labai subtilus.

186. BBC laikėsi tradicijos kiekvieną sekmadienį, vakare, atlikti valstybinius šalių sąjungininkių himnus.

1941 07 03: Stalinas savo kalboje, kurią transliavo radijas, duoda tiesų atsakymą Liaudies frontui, gina demokratinę liniją ir, tiesą sakant, visiškai prieštarauja tam, ką jis ir jo šalininkai kalbėjo dvejus pastaruosius metus. Ir vis dėlto tai buvo didinga, karinga kalba, puikiai papildanti Churchillio kalbą ir leidžianti suprasti, kad neketinama, bent jau šiuo metu, eiti į jokius kompromisus. Tiesa, iš kai kurių fragmentų galima numanyti, kad svarstoma didelio atsitraukimo galimybė. Apie Britaniją ir J.A.V. atsiliepiama draugiškai ir jos įvardijamos daugmaž kaip sąjungininkės[187], nors formaliai jokios sąjungos kol kas nėra. Ribbentropas ir Co. vadinami kanibalais, lygiai taip pat juos vadina ir „Pravda". Matyt, viena iš priežasčių, dėl kurių rusiškų kalbų vertimai pasižymi keista frazeologija, yra ta, kad rusų kalba yra turtinga užgaulių žodžių, kurių atitikmenų anglų kalboje nėra.

Mūsų laikų moralinį ir emocinį paviršutiniškumą geriausiai iliustruoja faktas, kad mes visi dabar daugmaž palaikome Staliną° [Orwellas: *proStalin*]. Šis šlykštus žudikas laikinai yra mūsų pusėje, todėl valymai etc. staiga buvo pamiršti. Tas pat būtų ir su Francu, Mussoliniu etc., jeigu jie galiausiai stotų į mūsų pusę. Geriausia, ką būtų galima pasakyti apie Staliną, kad jis, galimas dalykas, elgiasi nuoširdžiai, o to nebūtų galima pasakyti apie jo šalininkus, mat jo

* Lvovo pavadinimas Austrijos–Vengrijos sudėtyje (vert. past.).

nuolatinis fronto linijų kaitaliojimas, kad ir kaip būtų, atliekamas jo asmeniniu sprendimu. Tai yra vienas iš tų atvejų, apie kuriuos sakoma: „O jūs, vaikai, taip darykit, kaip Jurgelis daro“[188], o „Jurgelis“ vadovaujasi savo galva.

187. Labai reikšminga, kad šiame etape buvo aiškiai vengiama žodžio „sąjungininkai“. Liepos 12 Maskvoje buvo priimta Anglijos ir Rusijos sutartis, kurią pasirašė seras Staffordas Crippsas ir Viačeslavas Molotovas. Ja buvo pareikšta, kad abi šalys padės viena kitai „dabartiniame kare prieš hitlerinę Vokietiją“ ir atskirai viena nuo kitos nepasirašys jokios paliaubų ar taikos sutarties. Vertinant šį susitarimą, buvo labai aiškiai pabrėžiamas skirtumas tarp buvimo sąjungininkais ir „kariavimo vienoje pusėje“. Vernonas Bartlettas, „News Chronicle“ politikos apžvalgininkas, liepos 14 (tą dieną, kurią buvo oficialiai paskelbta apie sutartį) straipsnyje pavadinimu „Maskva — ne sąjungininkė, tačiau mūsų pusėje“ rašė: „Žmonės vakar teiravosi, ar Sovietų Sąjungą dabar turėtume laikyti mūsų sąjungininke, ar mūsų partnere. Šie klausimai yra ... kvaili.“ Frazė „hitlerinė Vokietija“, jo manymu, reiškia, kad „rusai vis dar viliasi suskaldyti viešąją nuomonę pačioje Vokietijoje“.

188. Posakis, plačiau žinomas kaip „Gulėjo dešimt lovoje, mažiausias tarė: „Verčiamės!“* (iš populiarios dainelės).

1941 07 06: Pavieniai laikraščiai vis labiau nerimauja, kad niekuo nepadedame S.S.R.S. Nežinau, ar ketinama imtis dar kokių nors veiksmų, išskyrus aviacijos antskrydžius, tačiau toks neveiklumas yra nerimą keliantis ženklas, o ką jau kalbėti apie karines ir politines pasekmes. Jei mes nesugebame pradėti puolimo sausumoje dabar, kai 150 vokiečių divizijų plūkiasi Rusijoje, tai kada mes tai padarysime, velniai rautų? Negirdėti jokių kalbų apie kokį nors mūsų karių judėjimą, vadinasi, jokių žygių, bent jau iš Anglijos, nėra rengiama[189]. Vienintelė naujiena yra ta, kad Beaverbrookas pradėjo didelį tankų gamybos vajų, primenantį pernykštę lėktuvų gamybos kampaniją. Tačiau nauda iš to bus ne ankačiau kaip po kelių mėnesių, be to, net nėra aišku, kur šie tankai turėtų būti naudojami. Man sunku patikėti, kad jie galėtų būti naudojami vokiečių invazijai atremti. Jei vokiečiai galėtų į mūšio lauką permesti didelį skaičių šarvuotosios technikos, i.e. jeigu jie visiškai kontroliuoja jūrą ir oro erdvę, vadinasi, karą mes jau pralaimėjome.

Nieko negirdėti apie oficialią sąjungą su Rusija, o ir apskritai aiškumo mūsų santykiuose nė kiek ne daugiau, nepaisant abiejų pusių daugmaž draugiškų pareiškimų. Žinoma, negalime labai rizikuoti, nebūdami tikri, kad jie tvirtai laikosi įsipareigojimų, i.e. tęs kovą ir tuo atveju, jei sėkmingai atmuš puolimą.

Iš frontų nėra jokių patikimų žinių. Vokiečiai jau kitapus Pruto, tačiau abejotina, ar jie persikėlė per Bereziną. Tai, ką abi šalys tvirtina apie nuostolius priešui, yra akivaizdi netiesa. Rusai tvirtina, neva vokiečių gyvosios jėgos nuostoliai siekia jau 700 000, i.e. sudaro 10 nuošimčių Hitlerio armijos.

Atidžiai peržiūrėjau ne vieną katalikišką laikraštį, taip pat keletą „Truth“[190] egzempliorių, norėdamas sužinoti, koks jų požiūris į mūsų pusiau sutartį su S.S.R.S. Katalikų laikraščiai netapo pronacistiniais ir tikriausiai netaps. Akivaizdu, kad Rusija, sekant jų „linija“, yra mūsų pusėje, todėl ją reikia paremti, bet aiškiai apibrėžtos sąjungos neturėtų būti. „Truth“, neapkenčiantis Chur-

* *There were ten in the bed and the little one said, „Roll over“* (vert.past.).

chillio, laikosi daugmaž tos pačios linijos, tačiau, regis, Rusijos atžvilgiu yra nusistatęs šiek tiek labiau priešiškai. Atrodo, kai kurie Airijos katalikų laikraščiai atvirai stojo nacių pusėn. Jei tai tiesa, panašų atbalsį išgirsime JAV. Bus įdomu, ar „neutralumo", primesto Airijos spaudai, draudžiančio pareikšti nuomonę apie kurią nors iš kariaujančių pusių, bus reikalaujama ir Rusijos, kuri šiuo metu irgi kariauja, atžvilgiu.

Liaudies suvažiavimas nubalsavo už visišką paramą vyriausybei, reikalaudamas „aktyviai dalyvauti kare", — ir tai praėjus vos dviem savaitėms po jų reikalavimo „tautos santarvės". Pasakojama, kad tuo metu, kai žinia apie Hitlerio įsiveržimą į Rusiją pasiekė Niujorką, vienoje kavinėje kalbėjosi keletas komunistų, ir vienas iš jų, kuris buvo išėjęs į tualetą, sugrįžęs suprato, kad jam nesant „partijos linija" visiškai pasikeitė.

189. Nuo to momento, kai Sovietų Sąjunga stojo į karą ir atsidūrė Britanijos pusėje, prasidėjo nuolatinė agitacija atidaryti antrąjį frontą. Aktyviausiai šiuo klausimu reiškėsi komunistai ir jiems prijaučiantys.
190. Kraštutinės dešinės žurnalas.

1941 08 28: Šiuo metu esu tikrų tikriausias B.B.C. darbuotojas.

Rytų fronto linija, jei tik tokia egzistuoja, šiuo metu eina apytikriai pro Taliną, Gomelį, Smolenską, Kijevą, Dnepropetrovską, Chersoną. Vokiečiai okupavo teritoriją, didesnę už pačią Vokietiją, tačiau nenugalėjo Rusijos armijų. Prieš 3 dienas britai ir rusai įsiveržė į Iraną, o iraniečiai jau pasidavė. Negirdėti jokių gandų, iš kurių būtų galima numanyti apie kariuomenės judėjimą šioje šalyje. Jiems likęs tik maždaug mėnuo, per kurį galėtų imtis kokių nors veiksmų žemyne, tačiau aš nemanau, kad jie ketina kažką panašaus daryti. Churchillio ir Roosevelto deklaracijos sąlygos leidžia manyti, kad amerikiečių antihitlerinės nuostatos po S.S.R.S. užpuolimo susilpnėjo. Kita vertus, neturime jokio pagrindo galvoti, kad dėl tos pačios priežasties būtų sustiprėjęs mūsų pasiryžimas ištverti galimas aukas etc. Tiesa, nusiskundimai dėl mūsų nepakankamos pagalbos S.S.R.S. yra dažni, tačiau labai tylūs. Manau, galima teigti, kad Rusijoje vykstančioje kampanijoje įsivyravo pusiausvyra, mat Hitleris šią žiemą negalės prasiveržti nei į Kaukazą, nei į Artimuosius Rytus, tačiau jis nesirengia pralaimėti, o nuostolių yra daugiau padaręs nei pats jų patyręs. Šiuo metu apie pergalę nėra jokios kalbos. Esame įtraukti į ilgą, nuobodų ir sekinantį karą, kuriame visi tik silpsta. Naujasis etapas, kurį buvau anksčiau numatęs, prasidėjo, o pusiau revoliucinis laikotarpis, prasidėjęs nuo Dankerko, baigėsi. Todėl baigiu šį dienoraštį, kaip ir buvau ketinęs padaryti, kai tik prasidės naujas etapas.

Tai buvo paskutinis įrašas Orwello
„Karo meto dienoraštyje" iki 1942-ųjų kovo 14-os.

ANTRASIS KARO METO DIENORAŠTIS

1942 m. kovo 14 d.–1942 m. lapkričio 15 d.

1941 m. rugpjūčio 18 d. Orwellas buvo paskirtas pokalbių laidų asistentu BBC Užsienio tarnyboje už 640 £ per metus atlyginimą, o tai būtų maždaug 22 000 £, perskaičiavus pagal dabartinę vertę. Jis lankė įvadinį kursą, kuris truko dvi savaites po 5½ dienos ir vyko Londono universiteto Bedfordo koledže, Regento parke. Poetas ir mokslininkas Williamas Empsonas kursą pašaipiai vadino „Melagių mokykla“. Iš tikrųjų, sprendžiant iš pokalbių ir užsiėmimų tvarkaraščio (jis yra išlikęs), tai buvo praktiškas, tiesa, elementarus ir perteikiamas per kuo trumpesnį laiką įvadas į radijo laidų vedėjo darbą. (Žr. *CW,* XIII, p. 3–21 ir 82–92.) Orwellas pradėjo dirbti Rytų šalių tarnyboje ir vedė laidas, transliuojamas į Indiją, Malają ir Indoneziją, o 1943 m. lapkričio 24 d. tapo „Tribune“ literatūros redaktoriumi. Iš pradžių Orwellas dirbo Portlando aikštėje, 55-ajame name, kuris ir įkvėpė „101-ojo kambario“ idėją. Tai buvo komiteto kambarys, jame Orwellui tekdavo iškentėti Rytų tarnybos komiteto susirinkimus. Nors „101-asis“ kambarys romane „1984-ieji“ yra patalpa, kurioje vyksta fiziniai kankinimai, reikėtų nepamiršti fakto, jog, pasak O'Brieno, „101-asis kambarys“ skiriasi atsižvelgiant į suvokėją: „Tai gali reikšti palaidojimą esant gyvam, paskandinimą, pamovimą ant baslio ir dar penkiasdešimt skirtingų mirčių. Tai gali būti ir visiškai trivialūs, netgi ne mirtini atvejai.“ Orwellui tai buvo mirtinas susirinkimų nuobodulys; Vinstonui Smitui — žiurkės, kurios, tiesą sakant, kartais sukeldavo problemų ir Orwellui, ypač Ispanijos fronto linijoje. 1942-ųjų birželio pradžioje skyrius persikėlė į Oksfordo gatvę 200. Velionis Ericas Robertsonas, ten dirbęs ir pažinojęs Orwellą, man pasakojo, jog šis pastatas buvo žinomas ne kaip „200“, o „ZOO“, ir tai, jo manymu, siejasi su „Gyvulių ūkiu“. Orwellas buvo daugybės programų autorius. Pavyzdžiui, jis parašė 104, o gal 105 informacinius biuletenius anglų kalba ir 115 arba 116 — vertimui į vietines kalbas. Išliko penkiasdešimt Indijoje transliuotų laidų tekstų. Orwello kuriama propaganda krypo į literatūrą ir kultūros sritį. Vienas svarbus laidų ciklas vadinosi „Suvaidinkime“ („Let's Act ir Out“), jo dalyviai mokėsi vaizdavimo metodų, o sugrįžę į Indiją juos pritaikydavo rengdami keliaujančio teatro vaidinimus. Jis pirmasis organizavo literatūros, mokslo ir psichologijos kursus, kurie atitinka studijas dabartiniame atvirajame universitete. Jiems vesti Orwellas samdė žymius rašytojus ir mokslininkus, pavyzdžiui, T. S. Eliotą, Herbertą Reedą, E. M. Forsterį, Josephą Needhamą ir C. D. Darlingtoną. Orwellas jam būdinga save žeminančia maniera apibūdino laikotarpį, praleistą BBC, kaip „dvejus prarastus metus“. Žinoma, šias laidas girdėjo nedaug žmonių, tačiau tai nesumenkino jo pagirtinų ketinimų, o įtakos tam turėjo ne jo darbo kokybė, o

nedidelis radijo imtuvų skaičius, prastai priimamas signalas, dažnai keičiamas transliacijų laikas ir daugybė kalbų. Visų Orwello laidų BBC tekstus galite rasti „Pilname raštų rinkinyje" (*The Complete Works*, t. XIII, XIV ir XV).

Didžiąją šiame dienoraštyje aprašyto laikotarpio dalį Orwellas labai aktyviai dalyvavo Vietinės gynybos veikloje. Jis buvo seržantas ir vadovavo būriui, kuriam priklausė ir jo leidėjas Fredricas Warburgas (Pašendeile tarnavęs jaunesniuoju leitenantu); žr. „Karo meto dienoraštį", 1941 02 12; 143. Bet vis dėlto jis rasdavo laiko ir straipsniams rašyti, o iš jų labiausiai įsidėmėtini „Londono laiškai" amerikiečių žurnalui „Partisan Review".

Yra du šio dienoraščio variantai: rankraštinis (be antraštės) ir spausdintas mašinėle, Orwello pavadintas „KARO DIENORAŠTIS (tęsinys)". Rankraštiniame variante randame žodžių ir fragmentų, kurių nėra spausdintame (trūkstamos vietos nurodytos). Orwellas tikriausiai ketino trumpesnį variantą išleisti kartu su Inezos Holden dienoraščiu (žr. įžangines pastabas „Karo meto dienoraščiui", 1940 m. gegužės 28 d.–1941 m. rugpjūčio 28 d.), deja, Orwellui esant gyvam, šis dienoraštis nebuvo išleistas. Šioje knygoje fragmentai, randami tik rankraštyje, spausdinami kursyvu laužtiniuose skliausteliuose ir eina po mašinėle spausdinto teksto. Pavadinimai (e.g. žurnalų), kurie pagrindiniu šriftu spausdintame tekste turėtų būti pateikiami kursyvu, taip pat pateikiami ir kursyvu spausdintame tekste, tik yra dar ir pabraukti*. Jei mašinėle spausdintoje versijoje vardas pažymėtas vien inicialais, o rankraštinėje versijoje pateikiamas visas, tai knygoje jis spausdinamas pagrindiniu šriftu. Išnašos naudojamos tik tais atvejais, kai skirtumai tarp spausdinto mašinėle ir rašyto ranka teksto yra reikšmingi. Tekstas išsamiai detalizuojamas „Pilname raštų rinkinyje".

Išnašos skaičiuojamos iš naujo.

1942 03 14: Vėl atverčiu šį dienoraštį po maždaug 6 mėnesių pertraukos, karui perėjus į naują etapą.

Tiksli Crippso išvykimo į Indiją data nebuvo nurodyta[1], tačiau, galimas dalykas, kad šiuo metu jis jau išvykęs. Atrodo, pas mus viešoji nuomonė į jo išvykimą reagavo pesimistiškai. Labiausiai paplitęs vertinimas: „Jie taip pasielgė, norėdami pašalinti jį iš kelio" (tai yra ir viena menamų priežasčių, kurias įvardija vokiečių radijas). Tai labai kvaila ir byloja apie Anglijos žmonių, nepajėgiančių suprasti, kad Indija gali būti kuo nors svarbi, provincialumą. Geriau informuoti žmonės nusiteikę pesimistiškai todėl, kad mūsų Vyriausybės iškeltų Indijai sąlygų neviešinimas beveik neabejotinai reiškia jas esant netinkamas. Nežinia, ir kokie įgaliojimai suteikti Crippsui. Galintys tai žinoti nieko neatskleidžia, todėl kokias nors užuominas galima išgauti tik netiesiogiai. Eg. paprašytas reklamuoti Crippsą, siūlau savo informaciniuose biuleteniuose[2] vaiz-

* Vertime pateikiami kabutėse (vert. past.).

duoti jį kaip politinį ekstremistą. Už tai susilaukiu perspėjimo: „Tik neperlenk lazdos“, o tai leidžia daryti prielaidą, kad didieji šulai per daug nesitiki, jog Indijai bus suteikta visiška nepriklausomybė.

Sklando daugybė įvairiausių gandų. Atrodo, daugelis mąno, kad Rusija ir Vokietija šiemet sudarys separatinę taikos sutartį. Analizuodamas vokiečių ir rusų radijo laidas, jau gerokai anksčiau padariau išvadą, kad pranešimai apie Rusijos pergales yra gerokai išpūsti, nors, be abejo, Vokietijos vykdoma karinė kampanija nevyksta kaip planuota, [*manau, kad rusams pavyko iškovoti tik tokią pergalę, kaip mes kad iškovojome Britanijos mūšyje, ie. pavyko atitolinti pralaimėjimą, tačiau tai nieko nepakeitė.*] Netikiu separatinės taikos sutarties galimybe, nebent Rusija būtų akivaizdžiai sutriuškinta, nes neįsivaizduoju, kaip Rusija arba Vokietija sutiktų atsisakyti Ukrainos. [*Kita vertus, yra žmonių, kurie galvoja (girdėjau tai, eg. iš Abramso, Baltijos šalių ruso ir uolaus Stalino šalininko, nors turbūt ir nepriklausančio K. P.), kad tuo atveju, jei rusams pavyktų išstumti vokiečius iš savo teritorijos, jie sudarytų kažką panašaus į slaptą taikos sutartį ir toliau vykdytų tik butaforinius karo veiksmus.*]

Gandai apie Beaverbrooko pasitraukimą[3]:

a. Tai buvo Crippso iškelta sąlyga prieš tampant Vyriausybės nariu.
b. Beaverbrooku buvo atsikratyta, atsižvelgiant į jo palaikomus ryšius su Goeringu, siekiant kompromisinės taikos sutarties.
c. Beaverbrooko nušalinimo siekė armija, mat jis visus lėktuvus siuntė į Rusiją, o ne į Libiją ir Tolimuosius Rytus.

Dirbu BBC jau apie 6 mėnesius. Liksiu ir toliau, jei įvyks politinės permainos, kurias numatau, tačiau priešingu atveju — ne. Tai kažkas tarp mergaičių gimnazijos ir pamišėlių prieglaudos, o visa tai, kuo dabar užsiimame, yra be naudos ar net šiek tiek blogiau. Mūsų radijo strategija dar labiau beviltiška už karinę strategiją. Vis dėlto greitai išmokstu propagandinių triukų ir išsiugdau suktumą, kuriuo anksčiau nepasižymėjau. Eg. savo informaciniuose biuleteniuose reguliariai tvirtinu, kad japonai rengiasi pulti Rusiją. Netikiu, kad taip atsitiks, bet vadovaujuosi išskaičiavimu:

a. Jei japonai puls Rusiją, galėsime tvirtinti: „Aš jums sakiau.“
b. Jei pirmi puls rusai, galėsime, iš anksto perspėję apie japonų sąmokslą, teisintis, jog pradėjo vis dėlto japonai.
c. Jei karas nekils, galėsime tvirtinti, kad japonai pernelyg bijo Rusijos.

Bet kokia propaganda yra melas, net jeigu ir sakoma tiesa. Nemanau, kad tai ką nors keičia tol, kol žinai, ką ir kodėl darai.

[*Paplitęs pasakojimas:*

T. K.[4] *sustoja prie Vietinės gynybos kario: „Atsiprašau, jūsų paradinės durys atidarytos.“*

V. G.: „Aa. O jūs kartais nepastebėjote aukšto, tvirto sargybinio, stovinčio prie durų?“

T. K.: „Ne, mačiau tik senuką iš Vietinės gynybos, prigulusį ant dviejų smėlio maišų.“

1942 03 11 paleidau gandą, kad bus normuojamas alus, ir pasidalinau juo su 3 skirtingais žmonėmis. Įdomu, kada šis gandas sugrįš atgal iki manęs.] *1942 05 30:* taip ir nesugrįžo. Išsiaiškinti, kaip sklinda gandai, nepavyko.

Kitą dieną trumpai pasikalbėjau su Williamu Hickey[5], ką tik grįžusiu iš JAV. Anot jo, jų kovinė dvasia pasibaisėtina. Produkcija nėra tiekiama, sparčiai plinta įvairiai besireiškiantis priešiškumas britų atžvilgiu, taip pat antirusiškos nuotaikos, kurias kursto katalikai.

1. Seras Staffordas Crippsas (žr. „Įvykiai“, 1939 07 02; 7 ir 1941 06 14; 184) kovo 22 išskrido į Indiją derėtis dėl kompromiso su Indijos kongreso partija, siekiančia Indijos nepriklausomybės. Jis tikėjosi susitarti dėl bendradarbiavimo su Indija karo metu ir laipsniško nepriklausomybės jai suteikimo po karo. Nehru ir Kongreso partija siekė tik visiškos nepriklausomybės, todėl derybos buvo atidėtos iki balandžio 10.
2. Orwellas, dirbdamas BBC Indijos tarnyboje, be kitų pareigų, turėjo rašyti informacinius biuletenius. Anglų kalba jis iš viso parašė 55 ar 56 informacinius biuletenius, skirtus Indijai, 30 — Malaizijai, 19 — Indonezijai. Taip pat parašė 115 arba 116 informacinių biuletenių, kurie turėjo būti išversti į gudžaratų, maračių, bengalų, tamilų ir hindi kalbas. Žr. Informacinį biuletenį maračių kalba, Nr. 3, 1942, kovo 19, *CW*, XIII, p. 234–235, taip pat jo „Savaitės naujienų apžvalgą“ anglų kalba, Nr. 15, 1942 kovo 21, *CW*, XIII, p. 236–239.
3. Lordas Beaverbrookas (žr. Karo meto dienoraštį, 1940 05 29; 9), vadovaujant Churchilliui, buvo aviacijos pramonės ministras (1940–1941) ir tiekimo ministras (1941–1942). Jo indėlis buvo vertinamas nevienareikšmiškai, tačiau savo beribe energija jis sugebėjo įkvėpti pasitikėjimą, todėl lėktuvų skaičius didėjo.
4. Teritorinės (moterų) kariuomenės aptarnaujančio personalo, vėliau — WRAC*, Moterų karališkosios kariuomenės korpuso, narė.
5. „Williamas Hickey“ daugiau kaip penkiasdešimt metų rašė visuomeninį dienoraštį į „Daily Express“, o jį redagavo įvairūs žurnalistai. Tuo metu tai buvo jo pradininkas Tomas Dribergas (1905–1976), kairysis politikas, vėliau išrinktas į Parlamentą nuo Leiboristų partijos. Orwellas mašinėle spausdintame tekste pridėjo ranka rašytą išnašą su paaiškinimu, kad „Williamas Hickey“ — tai Tomas Dribergas. Nors Dribergas vėliau tapo Leiboristų partijos pirmininku (1957–1958), anksčiau jis dirbo KGB. Jo slapyvardis buvo „Lepeidžas“ (žr. Christopher Andrew and Vasili Mitrokhin, *The Mitrokhin Archive*, 1999, p. 522–526). Orwellas įtarė jį išdavyste ir įtraukė į savo sudarytą „Pogrindinių komunistų ir jiems prijaučiančiųjų sąrašą“ (žr. *CW*, XX, p. 242 ir 246).

1942 03 15: Šįryt apie 11. 30 trumpas signalas, perspėjantis apie aviacijos antskrydį. Nei bombų, nei šūvių. Šį garsą išgirdau pirmą kartą per dešimt mėnesių. Širdyje buvau šiek tiek išsigandęs, akivaizdu, kad taip pat jautėsi ir visi kiti, nors iš išorės to nebuvo matyti ir niekas nė nepriminė fakto, kad vyksta antskrydis, kol nepasigirdo signalas, informuojantis apie oro pavojaus pabaigą.

1942 03 22: Empsonas sako, jog Užsienio reikalų ministerija kategoriškai draudžia bet kokią užuominą, kad Japonija rengiasi pulti SSRS. Todėl šios temos rūpestingai vengiame laidose, transliuojamose Tolimiesiems Rytams, tačiau laidose Indijai nuolat primename. Jie dar nesužinojo šio fakto, mūsų niekas neįspėjo,

* *Women's Royal Army Corps* (vert. past.).

mes apie draudimą oficialiai nežinome ir darome geriausia, ką galime šiomis sąlygomis. Toks pat chaosas vyrauja visame propagandos fronte. [*Eg. Buvo beveik nutrauktas papildomo popieriaus tiekimas „Horizon" redakcijai, kuri ant jo spausdindavo išvežtinius laikraščius, ir visa tai — dėl mano straipsnio apie Kiplingą (visa laimė, kad paskutinę akimirką įsikišo Haroldas Nicolsonas*[6] *ir Duffas Cooperis*[7]*), o BBC tuo pat metu papraše manęs parašyti „apybraižą" šio straipsnio pagrindu.*]

Vokietijos propaganda yra nenuosekli kitokiu būdu, ie. sąmoningai, be jokių skrupulų, žada viską ir visiems: nepriklausomybę Indijai, kolonijinę valdžią Ispanijai, emancipaciją kaframs, griežtesnius rasinius įstatymus būrams, etc., etc. Visa tai, mano nuomone, atrodo teisinga, vertinant propagandos požiūriu ir turint omenyje, kokia politiškai neišprususi yra žmonių dauguma, kaip ji nesidomi niekuo, išskyrus savo tiesioginius reikalus, ir kaip nepaiso šių nenuoseklumų. Prieš keletą savaičių NBBS[8] iš tikrųjų buvo užsipuolusi „Workers' Challenge" [*radijo stotį*][9], įspėdamas žmones apie tai, kad ši „finansuojama iš Maskvos".

Komunistai Meksikoje vėl persekioja Victorą Serge'į[10] ir kitus pabėgėlius Trockio šalininkus, atvykusius iš Prancūzijos, reikalaudami ištremti juos iš šalies, etc., etc. Tokia pati taktika kaip Ispanijoje. Esu baisiai prislėgtas, kad šios senosios intrigos vėl atgyja, ir ne tiek dėl to, kad jos pasibjaurėtinos moraliai, kiek dėl šios priežasties: Kominternas jau 20 metų naudojasi šiais metodais ir visada bei visur pralaimi fašistams; vadinasi, mes, susieti su juo sąjungos saitais, taip pat pralaimėsime.

Įtarimas, kad Rusija ketina pasirašyti separatinę taikos sutartį, paplitęs visuotinai. Renkantis iš dviejų galimybių, Rusijai būtų lengviau — tiek geografiškai, tiek psichologiškai — atiduoti Ukrainą, ir akivaizdu, jog jie neatiduotų be kovos Kaukazo naftos telkinių. Tikėtinas scenarijus, kad Hitleris ir Stalinas pasirašytų slaptą susitarimą, pagal kurį Hitleris pasiliktų užimtą Rusijos teritoriją ar bent jau kai kurias jos dalis, tačiau nesiveržtų tolyn ir nukreiptų puolimą pietų link, į Irako ir Irano naftos telkinius, podraug vykdydamas butaforinį karą su Rusija. Man atrodo, kad tokia separatinė taikos sutartis būtų dar labiau tikėtina, jei mes šiemet pradėtume puolimą žemyne, nes jei mums pavyktų sukelti vokiečių sumaištį ir atitraukti didelę jų kariuomenės dalį, Rusija tuojau pat atsidurtų kur kas geresnėje padėtyje, kuri leistų tiek atsikovoti okupuotas teritorijas, tiek vykdyti derybas. Ir vis dėlto aš manau, kad mums reikia pradėti puolimą Europoje, jei jame dalyvautų ir laivai. O užkirsti kelią tokiai šlykščiai išdavystei galėtume sudarę tvirtą sutartį su SSRS ir detaliai įvardiję karinius tikslus. To neįmanoma padaryti su mūsų dabartine valdžia ir tikriausiai tol, kol valdžioje bus Stalinas: [*tai būtų įmanoma, jei turėtume kitokią vyriausybę ir rastume progą pasikalbėti su Rusijos žmonėmis Stalinui už akių*].

Toks pat jausmas, kaip ir vykstant mūšiui dėl Prancūzijos, — nieko naujo. Tai labiausiai susiję su nepaliaujamu laikraščių skaitymu. [*Dėl savo informacinių biuletenių dabar kasdien perskaitau keturis arba penkis rytinius laikraščius ir keletą*

vakarinių, neskaitant dienraščių apžvalgos.] Naujos informacijos kiekviename leidinyje, kurį skaitau, tiek mažai, kad nesunku susidaryti nuomonę, jog niekas nevyksta. Be to, kai reikalai klostosi blogai, gali viską nuspėti. Vienintelis pastarosiomis savaitėmis mane nustebinęs įvykis — tai Crippso misija į Indiją.

6. Apie Haroldą Nicolsoną (1886–1968, riteris nuo 1953), kritiką, biografą ir Parlamento narį žr. „Įvykiai", 1939 08 30; 1. Be kita ko, jis yra parašęs Tennysono, Byrono, Swinburne'o, lordo Curzono, karaliaus Jurgio V ir Sainte-Beuve'o biografijas.
7. Apie Alfredą Duffą Cooperį (1890–1954, vikontas Norvičas nuo 1952), diplomatą, Talleyrando ir erlo Haigo biografą žr. „Karo meto dienoraštyje", 1940 05 029; 4. Jis trumpai ėjo Karo ministerijos atstovo Singapūre pareigas ir buvo iš dalies, tik vargu ar teisingai, kaltinamas dėl nesėkmės. Taip pat atstovavo Britanijai Šiaurės Afrikos nacionalinio išvadavimo Prancūzijos komitete (vadovaujamame generolo De Gaulle'io) ir trejus metus nuo 1944 rugsėjo dirbo Britanijos ambasadoriumi Paryžiuje. Jo autobiografinė knyga — *Old Men Forget* (1953).
8. „New British Broadcasting Station" transliuoja propagandines laidas anglų kalba iš Vokietijos. Apie tai, kaip Orwellas apibūdina jos strategiją, galite skaityti jo „Londono laiškus", 1941, sausio 1, *CW*, XIII, p. 110-111. W. J. Westas savo knygoje *Truth Betrayed* (1987) „New English Broadcasting Station" paskyrė ištisą skyrių. Jis taip pat aptaria ir kitas dvi Vokietijos radijo stotis, transliuojančias savo laidas į Britaniją, „The Workers Challenge Station" ir „Christian Peace Movement" [stotį]. Priede jis spausdina tų trijų laidų tekstus.
9. Tai buvo dar viena stotis, iš Vokietijos transliuojanti propagandą anglų kalba.
10. Victoras Serge (Kilbat'chiche; 1890–1947), autorius ir žurnalistas, ištremtų Rusijos intelektualų sūnus, gimęs Briuselyje, vėliau priėmęs Prancūzijos pilietybę. Buvo siejamas su anarchistų judėjimu Paryžiuje. Rusijoje įvykus revoliucijai, savo veiklą tęsė Maskvoje, Leningrade ir Berlyne (ten jis leido laikraštį „Communist International"). Dėl artimų ryšių su Trockiu 1933 buvo ištremtas į Sibirą. Grįžęs iš tremties, Ispanijos pilietinio karo metais dirbo POUM korespondentu Paryžiuje. 1941 persikėlė į Meksiką ir ten, gyvendamas skurde, mirė. Be daugelio kitų knygų, parašė *From Lenin to Stalin* (1937, versta iš prancūzų kalbos); *Vie et mort de Trotsky* (Paryžius, 1951) ir *Memoires d'un révolutionnaire 1901–1941* (Paryžius, 1951; angliškas leidimas, *Memoir of a Revolutionary*, 1963). Jis taip pat parašė įvadą Joaquino Maurino (1896–1973), vieno iš POUM (1937) įkūrėjų, knygai *Revolution et contre-revolution en Espagne.*

1942 03 27: Manoma, kad ryt turėtų pasipilti žinios apie sąlygas, kurias Crippsas pateiks Indijoje. Kol kas tik girdai, tikėtini, bet prieštaraujantys vienas kitam. Labiausiai tikėtina, kad Indijai bus pasiūlyta sutartis, panaši į pateiktą Egiptui. K.S.S.[11], mūsų įsižeidęs priešininkas, laikosi nuomonės, kad ji bus pasirašyta, jei indams bus leista turėti savo Gynybos, Finansų ir Vidaus reikalų ministerijas. Šiuo metu visi indai, keletą savaičių buvę niūrus, atrodo nusiteikę daug optimistiškiau, tarytum būtų kažkaip pajutę (galbūt tyrinėdami ištįsusius veidus Indijos ministerijoje), jog sąlygos visų pirma nėra tokios blogos.

[*Rūmuose smarki diskusija dėl istorijos su „Daily Mirror"*[12]*. A. Bevanas*[13] *skaito ištraukas iš Morrisono*[14] *straipsnių „D. M.", parašytų nuo karo pradžios, šiuo savo poelgiu pralinksmindamas konservatorius, kurie nusiteikę prieš „D. M.", bet niekada neatsispiria spektakliui, kuriame du socialistai pliekia vienas kitą. Cassandra"* [15] *pareiškia atsistatydinantis, kad galėtų tarnauti armijoje. Pranašaujama, jog per tris mėnesius jis sugrįš į žurnalistiką. Tačiau kur mes visi atsidursime per tuos tris mėnesius?*]

Grantame vykusiuose papildomuose rinkimuose Vyriausybės kandidatas patyrė pralaimėjimą (surinkęs labai mažą daugumos dalį). Man atrodo, tai pirmas toks atvejis nuo karo pradžios.

Netikėtas mūsų Vietinės gynybos kuopos sušaukimas prieš keletą savaičių. Kuopai surinkti ir amunicijai išduoti prireikė 4½ valandos, ir būtume užtrukę dar vieną valandą, jei būtų reikėję užimti kovines pozicijas. Tai iš esmės lemia reikalavimas, kad, užuot paprasčiausiai išdalijus amuniciją bendrai, kiekvienas asmeniškai privalo atvykti į štabą ir ją pasiimti. Nusiunčiau dr. Tomui Jonesui[16] pastabą šiuo klausimu, ir jis iškart persiuntė ją serui Jas. Griggui[17]. Savo paties dalinyje, net ir būdamas kuopos vadas, negalėčiau gauti nieko panašaus.

Jau visiškai pražydo krokai. Atrodo, karo naujienų migloje juos pastebiu tik probėgomis.

[*Įžeidžiantis laiškas nuo H. G. Wellso, kuris, be kita ko, į mane kreipiasi žodžiu „Šūdžiau“*[18].

Vatikanas apsikeičia su Tokijumi diplomatiniais atstovais. Šiuo metu Vatikanas palaiko diplomatinius santykius su visomis Ašies valstybėmis, tačiau, mano manymu, nepalaiko jų nė su viena iš sąjungininkių. Tai blogas ženklas, tačiau tam tikra prasme jis yra geras, nes pastarasis veiksmas reiškia, kad jie galutinai nusprendė, jog Ašis, o ne mes, atstovauja labiau reakcingai politikai.]

11. Dr. Krishna S. Shelvankaras (1906–1996), Indijos rašytojas ir žurnalistas. Karo metais gyveno Anglijoje kaip Indijos laikraščių korespondentas. Jo knyga *The Problem of India* (Penguin Special, 1940) Indijoje buvo uždrausta. Orwello viršininkas BBC Z. A. Bokharis rašė Rytų šalių tarnybos direktoriui, teigdamas, jog jis prieštaraująs sprendimui leisti Shelvankarui vesti laidas: „Jei norite, vadinkite mane kietakakčiu, bet aš manau, kad dabar ne laikas bičiuliautis su aikštinguoju ponaičiu „Nacionalizmu“ (*CW*, XIII, p. 242). Nors Orwellas vadina Shelvankarą „mūsų įsižeidusiu priešininku“, vis dėlto šis, globojamas Orwello, vedė Indijai skirtas laidas. Pakistanui tapus nepriklausomu, Bokharis buvo paskirtas Pakistano radijo generaliniu direktoriumi.
12. „Daily Mirror“, populiarus kairiųjų dienraštis, kurio Churchillis buvo paprašęs laikytis tvarkos ir neskleisti, anot paties Churchillio, defetistinių nuotaikų, kitaip tariant, liautis kritikavus vyriausybės vykdomą karinę strategiją. Po debatų Bendruomenių Rūmuose ši istorija baigėsi šnipštu.
13. Aneurinas (Nye) Bevanas (žr. „Įvykiai“, 1939 08 28; 11), Parlamento narys nuo Leiboristų partijos, konfliktavęs su savo partija, labiausiai nuo 1939, pašalintas iš jos už paramą sero Staffordo Crippso Liaudies fronto kampanijai, nors jo sąžiningumas niekam nekėlė abejonių. 1942–1945 redagavo „Tribune“ (puikus pasiekimas žmogaus, kuris trylikos, vos pramokęs skaityti, metė mokyklą) ir parėmė Orwellą, net ir nepritardamas jo nuomonei. Didžiulis jo laimėjimas buvo sukurta Valstybinės sveikatos apsaugos sistema, vadovaujantis įvairiais ankstesniais pasiūlymais.
14. Herbertas Morrisonas (1888–1965, Lambeto baronas), leiboristas, Parlamento narys nuo 1923, 1933–1940 vadovavo Londono grafystės tarybai, vidaus reikalų ministras ir saugumo ministras 1940–1945. Bendruomenių Rūmų pirmininkas ir ministro pirmininko pavaduotojas Clemento Attlee'io vadovaujamose dviejose vyriausybėse 1945–1951. Diskusijoje, kurią mini Orwellas, buvo cituojami ir jo maištingi raštai iš Pirmojo pasaulinio karo, į kurį jis nėjo dėl sąžinės įsitikinimų (žr. Hugh Cudlipp, *Publish and be Damned*, p. 195–196).
15. Williamo Connoro (1900–1967, riteris nuo 1966) pseudonimas. Jis buvo plačiai žinomas radikalių pažiūrų žurnalistas, kuriam „Daily Mirror“ buvo skirta asmeninė skiltis. Jo *English at War* (1941, balandis), redaguota T. R. Fyvelo ir Orwello, buvo skaitomiausia *Searchlight Books* serijos knyga, pakartotinai išleista tris kartus.
16. Dr. Tomas Jonesas (1870–1955, Garbės ordino kavalierius), Vyriausybės sekretorius prie Lloydo George'o. 1939 suvaidino svarbų vaidmenį įsteigiant CEMA, Muzikos ir menų skatinimo tarybą*, kuri vėliau tapo Didžiosios Britanijos menų taryba.
17. Seras Jamesas Griggas (1890–1964, Pirties 2-ojo laipsnio ordino kavalierius), karo ministro nuolatinis padėjėjas 1939–1942, karo ministras. 1942–1945 Indijos tarybos vicekaraliaus patarėjas fi-

* *Council for the Encouragemnt of Music and arts* (vert. past.).

nansų klausimais, o 1942 vasario 25, Churchilliui įsteigus Indijos komitetą, buvo pakviestas dirbti patarėju Indijos reikalams. Churchillis norėjo jam suteikti pero titulą, bet jis atsisakė. Jo žmona, ledi Grigg, dirbusi BBC Rytų tarnyboje radijo laidų cikle „Women Generally Speaking" („Moterys, ir tiek"), buvo kaip krislas Orwello akyje.

18. Tam pradžią davė Orwello straipsnis „Wells, Hitler and the World State", kurį 1941 rugpjūtį spausdino „Horizon" (*CW*, XIII, p. 536–541), o vėliau aistras kurstė jo vedama pokalbių laida „The Re-discovery of Europe" („Europos atradimas iš naujo"), apie kurią Wellsas parašė atsiliepimą į „The Listener". Įnirtingame Wellso ir Orwello ginče, kilusiame dėl straipsnio „Horizon", dalyvavo ir Ineza Holden. Orwellas manė, kad Wellso įsitikinimas, jog Vokietija gali būti greitai sutriuškinta, kenkia plačiajai visuomenei, o Wellsas kaltino Orwellą, kad šis esąs defetistas, nors jis tai paneigė. Ginčo protrūkis buvęs gana draugiškas, bet vėl atsinaujinęs tada, kai „The Listener" išspausdino Orwello laidos tekstą, į kurį buvo atsakyta aukščiau paminėtu užgauliu laišku. 1967 gegužės 21 Holden rašė Ianui Angusui apie tai, kad Orwellas labai apgailestavo dėl straipsnio „Horizon" ir gailėjosi, jog suerzino Wellsą, kuriuo visuomet labai žavėjosi. Žr. t. p. Crick, p. 427–431.

1942 04 01: Labai nuliūdau dėl akivaizdžiai nepasisekusios Crippso misijos. Atrodo, dauguma indų dėl to irgi nukabinę nosis. Manau, aiškumo nori netgi nekenčiantys Anglijos. [*Vis dėlto aš tikiu, kad, nepaisant taktikos „kaip sau norite", kuria iš pradžių vadovavosi mūsų valdžia, sąlygos bus nežymiai pakeistos, galimas dalykas, atsižvelgiant į spaudimą šioje pusėje.*] Yra manančių, kad už Crippso plano stovi Rusija ir tuo esą galima paaiškinti Crippso pasitikėjimą peršant tai, kas aiškiai nepatrauklu. Kadangi jie nekariauja prieš Japoniją, rusai neturi jokio oficialaus požiūrio į Indijos reikalus, tačiau jie gali pateikti direktyvą savo šalininkams, per kuriuos ji pasiektų ir kitus, linkusius draugauti su rusais. Kita vertus, indų, tikrai palankių rusams, nėra daug. Jokių ženklų nematyti ir iš Anglijos komunistų partijos, o iš jų elgesio būtų galima numanyti apie rusų laikyseną. Taigi būtent tokiomis prielaidomis turime grįsti savo propagandą, negaudami iš aukščiau jokio aiškaus arba naudingo nurodymo.

Connolly vakar norėjo pacituoti savo laidoje ištrauką iš „Katalonijai pagerbti". Atvertęs knygą, radau šį tekstą: „Viena didžiausių karo bjaurasčių yra ta, kad visą propagandą, visą neapykantą, visus klyksmus ir melus paprastai skleidžia žmonės, kurie patys nekariauja... Tas pat vyksta per visus karus: kareiviai kariauja, žurnalistai šūkauja, ir joks tikras patriotas niekada neprisiartina prie apkasų, nebent per trumpas propagandines išvykas. Kartais guodžiuosi mintimi, kad lėktuvai keičia karų pobūdį. Galbūt per kitą didelį karą jau pamatysime žmonijos istorijoje neregėtą vaizdą — karingą patriotą su kulkos skyle"[19].

Ir štai, praėjus mažiau nei 5 metams, dirbu BBC. Manau, anksčiau ar vėliau mes visi rašysime savo epitafijas,

19. *Homage to Catalonia*, *CW*, VI, Appendix I, p. 208 ir 209. [Cit. Iš George Orwell, „Katalonijai pagerbti", vertė Arvydas Sabonis, 2010.]

1942 04 03: Crippso sprendimas likti Indijoje dar vieną savaitę laikomas gera lemiančiu ženklu. Priešingu atveju vilties būtų ne per daugiausia. Gandhis sąmoningai trukdo, [*siunčia užuojautos telegramas Bose'o*[20] *artimiesiems dėl jo mir-*

ties, apie kurią eina kalbos, o paskui, paaiškėjus, kad pranešimai buvo melagingi, siunčia sveikinimus. Be to, ragina indus netaikyti išdegintos žemės taktikos, jei būtų įsiveržta į Indiją]. Sunku pasakyti, kokie yra jo tikrieji ketinimai. Jo atžvilgiu nusiteikusieji priešiškai tvirtina, esą jis atstovaujantis bjauriausiems (Indijos) kapitalistų interesams, juolab kad jis įprastai iš tiesų apsistojantis kažkokio indo milijonieriaus rūmuose [*ar panašiai. Tačiau tai nebūtinai nesuderinama su jo tariamu šventumu. Gali būti, kad jo pacifizmas yra nuoširdus. Prasidėjus 1940-ųjų sunkmečiui, jis ragino ir Angliją nesipriešinti, jeigu ji būtų užpulta*]. Nežinau kuris, Gandhis ar Buchmanas[21], labiausiai tinka mūsų laikų Rasputino vaidmeniui.

Anandas[22] sako, kad indų tremtinių dvasia yra labai silpna. Jie vis dar linkę manyti, jog Japonija neturi jokių piktų kėslų Indijos atžvilgiu, ir visi kalba apie separatinę taikos sutartį su Japonija. Tą patį galima pasakyti ir apie jų lojalumą Rusijai ir Kinijai. Atsakiau A[nandui], kad svarbiausia, kas tinka mažne visiems indų intelektualams, yra tai, jog jie nesitiki nepriklausomybės, negali jos nė įsivaizduoti ir širdies gilumoje jos nenori. Jie nori visada būti opozicijoje, kentėti beskausmę kankinystę, ir yra pakankamai kvaili įsivaizduoti galį žaisti slėpynių su Japonija arba Vokietija taip pat, kaip su Britanija. Mano nuostabai, jis iš dalies sutiko. Jis teigia, kad jiems, ypač komunistams, būdingas „opozicijos mentalitetas", o Krishna Menonas[23] „laukia nesulaukia, kada derybos žlugs". Šaltakraujiškai kalbėdami apie Kinijos išdavimą, sudarant separatinę taikos sutartį, jie tuo pat metu šūkauja, kad kinų kariai Birmoje nesulaukia reikiamos aviacijos paramos. Pastebėjau, jog tai atrodo vaikiška. A: „Suprask, George'ai, kad pervertinti jų vaikiškumo neįmanoma. Tai nesuvokiama." [*Įdomu, kiek pas mus gyvenančių indų požiūris atitinka Indijos intelektualų požiūrį. Jie yra toliau nuo pavojaus ir, galimas dalykas, kaip ir mes užsikrėtę taikia pastarųjų 10 mėnesių atmosfera, tačiau, kita vertus, beveik visi, čia gyvenantys jau ilgesnį laiką, yra paveikti vakarietiško socialistinio požiūrio, taigi tikrieji Indijos intelektualai turbūt yra daug blogiau. Pats A. neturi šių ydų. Jis yra nuoširdus antifašistas, kuris, palaikydamas Britaniją dėl to, kad ši objektyviai yra antifašistų pusėje, pasielgė prieš savo nusistatymus, o galbūt ir pakenkė savo reputacijai.*]

20. Subhasas Chandra Bose'as (1897–1945), Indijos nacionalistų vadas ir Indijos nacionalinio kongreso narys, atstovavęs kairiajam sparnui. Būdamas aršus Britanijos nedraugas, subūrė Indijos nacionalinę armiją į pagalbą japonams. Vadovavo jai, tačiau nesėkmingai, kovoje prieš britus. Buvo įsitikinęs, kad, INA susidūrus su britų vadovaujama Indijos kariuomene, pastaroji nestos į kovą, bet pereis į pirmosios pusę. „Deja, revoliucionierius pasuko atgal, pasirinkęs savanaudžio patogumus. INA ėmė plėšikauti, puldinėdama vietines gentis" (Mihir Bose, *The Lost Hero*, [1982], p. 236). Jo šalininkai dar ilgai tikėjo jį esant gyvą (nepaisant dviejų Indijos vyriausybės tyrimų), tačiau, atrodo, nekyla abejonių, kad jis žuvo sudužus lėktuvui 1945 rugpjūčio 19 (*The Lost Hero*, p. 251–252). Dokumentai, kuriuos 1993 lapkritį paskelbė Karo ministerija, byloja, kad dauguma Indijos karo belaisvių perėjo į Italijos pusę, o pirmieji 3000 į Italiją atvyko 1942 rugpjūtį. Britanijos žvalgybos raporte teigiama: „Laikydamiesi savo dabartinio politinio kurso Indijos atžvilgiu, išugdėme naują karininkų kategoriją, kurie galbūt yra ištikimi Indijai, tikriausiai ištikimi ir Kongresui, tačiau nebūtinai ištikimi mums" („Daily Telegraph", 1993, gruodžio 5).

21. Frankas Nathanas Danielis Buchmanas (1878–1961), evangelistas ir propagandininkas, 1921 įstei-

gęs Moralinio perginklavimo sąjūdį, kuris dar vadinamas Oksfordo grupės sąjūdžiu (pagal įsteigimo vietą) arba tiesiog kaip buchmanizmas.

22. Mulkas Rajas Anandas (1905–2004), romanistas, novelistas, eseistas ir kritikas. Gimė Indijoje, kovojo Ispanijos pilietiniame kare (nors Orwello ten ir nesutiko), dėstė literatūrą ir filosofiją Londono grafystės suaugusiųjų švietimo kursuose. 1939–1945 rašė tekstus BBC laidoms. Po karo sugrįžo į Indiją ir skaitė paskaitas įvairiuose universitetuose, o 1963 Pandžabo universitete jam suteiktas dailės profesoriaus vardas. Orwellas parašė recenziją jo *The Sword and the Sickle*, kurią 1942 liepą išspausdino „Horizon" (*CW*, XIII, p. 379–381). 1983 rugsėjo 29 rašytame laiške Anandas taip atsiliepė apie Orwellą: „Gyvenime jo balsas buvo santūrus. Jis kalbėjo pakuždomis. Į nemalonią tikrovę reaguodavo cinišku humoru. Jo veide retai matydavau pyktį, nors dvi gilios linijos skruostuose ir raukšlėta kakta išdavė pastovų nusivylimą. Jis šypsodavo vakare gerdamas arbatą ir buvo puikus kompanionas bare. Tačiau savo strėles jis laidė labai švelniu balsu, ir jo kokni humorui buvo būdinga tai, kas yra išskirtinai angliška." Žr. Abha Sharma Rodrigues, „George Orwell, the BBC, and India: A Critical Study" (Edinburgh University, PhD, 1994).

23. V. K. Krishna Menonas (1897–1974), Indijos valstybės veikėjas, teisininkas, rašytojas ir žurnalistas, tuo metu gyvenęs Anglijoje. Aktyviai dalyvavo Britanijos kairiųjų politinėje veikloje, Indijos kongreso partijos delegatas Anglijoje, Indijai siekiant nepriklausomybės. 1947, kai Indija tapo nepriklausoma, ėjo jos vyriausiojo komisaro pareigas, o 1952–1961 atstovavo Indijai Jungtinėse Tautose. 1943 sausio 31 buvo vienas iš šešių oratorių, kalbėjusių „Indijos demonstracijoje", kuri įvyko Londono koliziejuje („Tribune", 1943, sausio 29, p. 20)

1942 04 06: [*Vakar žvilgtelėjau į aplinkkelio, statomo tarp Aksbridžo ir Denamo, atkarpą. Nustebino milžiniškas sumanymo mastas. Į vakarus nuo Aksbridžo plyti Kolno slėnis, o virš jo nutiestas viadukas iš plytų ir betono atramų, apytikriai ¼ mylios ilgio. Nusileidęs nuo jo kelias eina paaukštintu pylimu. Kiekviena šių atramų yra apie 20 pėdų aukščio ir maždaug 15 iš 10 pėdų storio, o atramos po dvi stovi apytikriai kas penkiolika jardų. Manyčiau, kad vienai atramai pastatyti reikia 40 000 plytų, neskaitant pamatų ir betoninio kelio viršuje, kurio jardui išlieti sunaudojama maždaug tona geležies ir betono. Aplink mėtosi stulbinamai daug geležies (sutvirtinimui), taip pat milžiniški granito luitai. Šio vienintelio viaduko statybą pagal darbo apimtį galima prilyginti erdvaus karo laivo statybai. Be to, labai abejotina, ar ir šis aplinkkelis, net jeigu ir būtų užbaigtas, gali būti naudojamas anksčiau, nei baigsis karas. Tuo tarpu labai trūksta darbo jėgos. Atrodo, žmonės, parduodantys plytas, yra visa galintys. (Plg. niekam tikusias antžemines slėptuves, kurias bent kiek nusimanantys apie statybą, jas dar statant, sukritikavo kaip nenaudingas, taip pat nereikalingą negyvenamųjų privačių namų, kurių pilna visame Londone, remontą.)*

Dename mačiau kažką, važiuojantį dvirate karieta, dar ganėtinai tvarkinga.

1942 04 10: Britanijos karinio jūrų laivyno nuostoliai per 3 ar 4 pastarąsias dienas: nuskendo 2 kreiseriai ir lėktuvnešis, taip pat 1 eskadrinis minininkas[24].

Iš Nehru šiandien pasakytos kalbos: „Kas miršta, jeigu Indija gyva?" Kokį įspūdį tai padarys kairuoliams, ir kaip jie prunkštaus girdėdami: „Kas miršta, jeigu Anglija gyva?"[25]

24. Balandžio 5 Japonijos orlaiviai, pakilę nuo lėktuvnešių Indijos vandenyne, paskandino sunkiuosius kreiserius „Dorsetshire" ir „Cornwall", eskadrinį minininką „Tenedos" ir šarvuotą prekybinį laivą „Hector". Balandžio 9 (tą dieną, kai prie Bataano pasidavė 64 000 filipiniečių ir 12 000 ameri-

kiečių) Indijos vandenyne japonų paskandintų laivų gretas, įskaitant prekybinius ir transportinius laivus, iš viso 135 000 tonų, papildė lėktuvnešis „Hermes" ir eskadrinis minininkas „Vampire".

25. „Kas miršta, jeigu Anglija gyva?" yra eilutė iš Kiplingo eilėraščio „For All We Have and Are" (1914), kurią Orwellas citavo savo „Notes on the Way", 1940 balandžio 6 (*CW*, XII, p. 126); jame yra ir eilutė „Hunas, štai, prie vartų!" Nors „hunas" menkinančia reikšme buvo vartojamas vokiečiui pavadinti devynioliktame amžiuje, dvidešimtame jį sugrąžino kaizeris Vilhelmas II plačiai pagarsėjusioje kalboje, 1900 liepos 27 kreipdamasis į savo karius, prieš jiems išvykstant į Kiniją.

1942 04 11: Pagaliau ji[26] žlugo. Vis dėlto aš nemanau, kad tai jau viskas.

Klausiausi Crippso kalbos iš Delio, kurią retransliavome į Angliją etc. Transliacijos iš Delio, kurių kartkarčiais klausome, yra vienintelė priemonė, leidžianti spręsti, kaip Indijoje girdimos mūsų transliuojamos laidos. Kokybė visą laiką būna labai bloga, girdimas gana stiprus foninis triukšmas, kurio neįmanoma pašalinti įrašant laidas. [*Kalba pirmoje dalyje buvo gera ir ganėtinai tiesmuka, kad sukeltų, mano nuomone, didelį priešiškumą. Antroje dalyje gerokai nukrypo į lankas.*] Keista tai, kad Crippsui kalbant pakilesniu tonu buvo girdėti Churchilio balso moduliacija. Tai gali reikšti, kad jis šiuo metu yra stipriai veikiamas Churchillio, ir taip būtų galima paaiškinti, kodėl jis ėmėsi šios misijos, galėdamas pasiūlyti tik tokias blogas sąlygas.

26. Sero Staffordo Crippso misija Indijoje.

1942 04 18: Neabejotina, kad Crippso kalbos etc. daug ką stipriai įžeidė, ie. Indijoje. Tačiau vargu ar daug kas už Indijos ribų kaltina Britanijos vyriausybę dėl nesėkmės. Šiuo metu vienintelis nemalonus dalykas yra netaktiški pranešimai amerikiečių, tauškiančių apie „Indijos laisvę", taip pat apie Britanijos imperializmą, ir staiga praregėjusių, jog Indijos inteligentija nenori nepriklausomybės, ie. atsakomybės. Nehru kalba provokuojamai, siekdamas įteigti, kad visi anglai yra vienodi, taip pat ir politinės partijos, ir bando sukiršinti Britaniją su JAV, tvirtindamas, jog tai JAV iš tiesų kovojo. Tuo pat metu Nehru vis kartoja, kad jis nėra Japonijos šalininkas, o Kongresas iš paskutiniųjų ginsiąs Indiją. BBC tuojau pat prirankioja tokių epizodų iš jo kalbų ir transliuoja juos, nė neužsimindama apie antibritiškus pasisakymus, o Nehru iškart skundžiasi (visiškai pagrįstai), kad buvo neteisingai suprastas. [*Naujausioje direktyvoje nurodoma, kad tais atvejais, kai kurioje nors jo kalboje yra ir antibritiškų, ir antijaponiškų pasisakymų, mums vertėtų ignoruoti ją visą. Tai sukelia painiavą. Tačiau manau, kad, atsižvelgus į viską, Crippso misija buvo naudinga, nes, nesukompromitavusi Crippso pas mus (o tai galėjo visiškai paprastai nutikti), ji išaiškino problemą. Kad ir kas būtų kalbama oficialiai, visas pasaulis padarys šias išvadas: (a) Britanijos valdančioji klasė neketina atsistatydinti, ir (b) Indija nenori nepriklausomybės, todėl, nepriklausomai nuo karo baigties, jos negaus.*

Kalbėdamas su Wintringhamu[27] *apie tikėtiną rusų požiūrį į Crippso derybas (žinoma, nekariaudami prieš Japoniją, jie negali pareikšti oficialaus požiūrio), pa-*

sakau, kad būtų daug lengviau, jei kuo daugiau karinių instruktorių etc., kurie vėliau bus siunčiami į Indiją, būtų rusai. Viena galimų pasekmių — kad Indiją galutinai užvaldytų SSRS, ir nors aš niekada nesitikėjau, kad rusai Indijoje elgtųsi geriau nei mes, galbūt jie elgtųsi kitaip dėl savo ekonominės santvarkos. Wintringhamas teigė, kad net Ispanijoje dalis Rusijos delegatų buvo linkę ispanus laikyti „vietiniais", todėl neabejotina, jog taip pat elgtųsi ir Indijoje. Kitokio elgesio labai sunku tikėtis, matant, kad faktiškai dauguma indų atsilieka nuo europiečių, todėl ne tik sunku atsikratyti šio nusistatymo, bet po kurio laiko pradedama atitinkamai elgtis.]

Amerikiečių požiūris greitai pasikeis ir dėl Indijos jie vėl ims kaltinti britus. Iš amerikietiškų laikraščių, kuriuos galima gauti, aišku, kad priešiškumas britams labai sustiprėjo, o visi izoliacionistai po laikino atsitraukimo sugrįžo su visais savo ankstesniais šūkiais. [*Tėvo Coughlino leidinys*[28], *tiesa, ką tik buvo pašalintas iš pašto korespondenciją.*] Kalbose apie amerikiečių neigiamą nusistatymą britų atžvilgiu mane baugina pasibaisėtinas neišmanymas. Tikriausiai tas pat galioja ir antiameriketiškoms nuotaikoms Anglijoje.

27. Thomas Henry (Tomas) Wintringhamas, rašytojas, kariškis, Ispanijos pilietiniame kare vadovavęs Tarptautinės brigados Britanijos batalionui. Vėliau įsteigė Vietinės gynybos būrių Osterlio parko mokomąjį centrą. Jis parašė šias knygas: *New Ways of War*, *Politics of Victory* ir *People's War*. Žr. „Karo meto dienoraštį", 1940 08 23; 91, taip pat Davido Fernbacho straipsnį „Tom Wintringham and Socialist Defense Strategy" žurnale „History Workshop", Nr. 14 (1982), p. 63–91.
28. Tėvas Charles'as E. Coughlinas (1891–1979) gimė ir mokėsi Kanadoje, vėliau tapo Romos katalikų kunigu ir ketvirtame dešimtmetyje išgarsėjo radijo laidomis Jungtinėse Valstijose. Jau 1934, įkūręs Nacionalinę socialinio teisingumo sąjungą, jis tvirtino, kad Britanija manipuliuoja Jungtinėmis Valstijomis, siekdama įtraukti jas į naują Europos karą. „Aš šaukiu, — kalbėjo jis, — norėdamas sulaikyti Ameriką nuo karo." Orwellas užsimena apie jo žurnalą „Social Justice", kuriame jis reiškė savo pažiūras, artimas fašistinėms. Jungtinėse Valstijose buvo uždrausta platinti šį žurnalą per pašto tarnybas todėl, kad jis pažeidė Špionažo įstatymą. 1942, įsikišus bažnytinei vadovybei, jo leidyba visiškai nutrūko.

1942 04 19: Vakar buvo, ar bent jau manoma, kad buvo, bombarduojamas Tokijas[29]. Kol kas šią žinią pateikia tik Japonijos ir Vokietijos šaltiniai. Šiais laikais melas taip dažnai priimamas už gryną pinigą, kad panašiais pranešimais neverta tikėti, jei jų nepatvirtina abi pusės. Net jei pats priešas pripažįsta jo sostinę buvus bombarduojamą, vis dėlto tai dėl kokios nors priežasties gali būti melas.

[*E[ileena] pasakoja, kad vakar Anandas, sakytum tai būtų savaime suprantama, jai užsiminęs, esą Britanija šiemet turėtų sudaryti separatinę taikos sutartį, ir atrodė nustebęs, kai ji paprieštaravo. Be abejo, indai turi taip kalbėti, ir jie taip elgiasi nuo pat 1940-ųjų, nes jiems tai duoda dingstį laikytis antikarinės pozicijos, taip pat ir todėl, kad tuo atveju, jeigu jie drįstų pagalvoti apie Britaniją ką nors gera, sutriktų jų psichinė pusiausvyra. Fyvelas man pasakojo apie tai, kaip 1940-aisiais, kai Chamberlainas dar buvo valdžioje, jis dalyvavęs susirinkime, kuriame buvo ir Prittas, ir nemažai indų. Indai replikavo jiems būdinga pseudomarksistine maniera: „Žinoma, Churchillio-Chamberlaino vyriausybė ketina sudaryti separatinę taikos sutartį", o Prittas tučtuojau paaiškinęs, jog Churchillis niekada nepasiryšiąs*

taikos sutarčiai, o vienintelis skirtumas, kuris (tuo metu) egzistavo Anglijoje, buvo skirtumas tarp Churchillio ir Chamberlaino.]

Vis daugiau ir daugiau kalbama apie invaziją į Europą, tiek daug, kad galima pamanyti, jog ji jau rengiama, kitaip laikraščiai nerizikuotų sukelti nusivylimą, tiek daug rašydami šia tema. Mane stebina, kad daugelis šių kalbų yra nerealistiškos. Atrodo, beveik visi dar tebegalvoja, jog dėkingumas yra svarbus veiksnys jėgos politikoje. Kairioji spauda nuolat daro dvi prielaidas: a) antrojo fronto atidarymas yra priemonė sutrukdyti Rusijai sudaryti separatinę taikos sutartį, ir b) kuo daugiau kariausime, tuo svaresnis bus mūsų žodis, rengiant galutinį taikos susitarimą. Kai kurie žmonės, regis, mąsto, kad jei invazija į Europą būtų sėkminga ir pavyktų atitraukti Vokietijos armijas nuo Rusijos, Stalinas neturėtų svaraus motyvo kariauti toliau [*o tokia išdavystė visiškai atitiktų Rusijos ir Vokietijos paktą ir sutartį, kurią SSRS akivaizdžiai sudarė su Japonija*]. O apie antrą prielaidą galima pasakyti, kad daugeliui atrodo, jog laimėjus karą teisė priimti svarbius politinius sprendimus esanti tam tikras atlygis už sėkmingą dalyvavimą kare. Žinia, kad lemiamą žodį gali tarti stipriausi kariniu požiūriu, plg. Amerika baigiantis pastarajam karui.

Situaciją pataisyti galėtų šie du žingsniai: a) aiškus susitarimas su SSRS ir bendras (ganėtinai detalus) karo tikslų deklaravimas, ir b) invazija į Ispaniją politiškai yra visai neįmanoma valdant dabartinei valdžiai.

29. 1942 balandžio 18 šešiolika bombonešių B-25, kuriems vadovavo pulkininkas Jamesas H. Doolittle'is, pakilę nuo lėktuvnešio „Hornet", bombardavo Tokiją. Poveikis buvo veikiau psichologinis nei karinis. Kadangi lėktuvai neturėjo pakankamai degalų kelionei atgal, jie skrido į Kiniją. Dėl blogo oro kai kurie iš jų buvo priversti leistis priverstinai; vienas lėktuvas nusileido netoli Vladivostoko, o jo įgula buvo internuota; du nutūpė Japonijai priklausančioje teritorijoje, ir kai kuriems lakūnams 1942 spalio 15 buvo įvykdyta mirties bausmė. Iš 80 įgulos narių gyvi liko 71.

1942 04 25: JAV lakūnai, po Tokijo bombardavimo priverstinai nusileidę Rusijos žemėje, buvo internuoti. Pasak Japonijos radijo, rusai sudaro sąlygas japonų agentams greičiau persikelti per Rusijos teritoriją iš Švedijos (vadinasi, ir iš Vokietijos) į Japoniją. [*Jei tai tiesa, vadinasi, vyksta kažkas nauja, nes tuo metu, kai Vokietija puolė SSRS, šis judėjimas buvo sustabdytas.*]

Subhaso Chandros Bose'o buvimo vietą ir toliau gaubia visiška paslaptis. [*Svarbiausi faktai yra šie:*

i. Jo dingimo metu Britanijos valdžia skelbė, kad jis išvyko į Berlyną.

ii. Jo balsas galbūt girdimas Laisvojo Indijos radijo (Vokietija) laidose.

iii. Italijos radijas mažų mažiausiai vieną kartą yra skelbęs, kad Bose'as yra Japonijos teritorijoje.

iv. Pas mus gyvenantys indai apskritai mano, kad jis esąs Japonijos teritorijoje.

v. Pabėgti į Japonijos teritoriją būtų fiziškai paprasčiau, nei pabėgti kuria nors kita kryptimi, nors pastaroji galimybė neturėtų būti neįmanoma.

vi. Viši praneša apie jo mirtį lėktuvo avarijoje tarp Bankoko ir Tokijo, nors be-

veik tikra, kad tai netiesa, ir iš to galima numanyti, jog tam tikruose Viši sluoksniuose buvo laikoma savaime suprantama, kad jis buvo Japonijos teritorijoje.

vii. Kaip teigia technikai, nėra neįmanoma perduoti užšifruotą jo balsą iš Tokijo į Berlyną, o paskui, jį iššifravus, pertransliuoti.

Be to, galima išgirsti nesuskaičiuojamą daugybę kitų svarstymų ir begalę gandų.]

Sunkiausia atsakyti į du klausimus. Jei Bose'as yra Japonijos teritorijoje, kodėl taip įmantriai stengiamasi sudaryti įspūdį, kad jis esąs Berlyne, ten, kur iš jo buvimo palyginti nėra jokios naudos? Jei Bose'as yra Vokietijos teritorijoje, tai kaip jis ten nusigavo? Be abejo, tikėtina, kad jam ten patekti sudarė sąlygas rusų nuolaidžiavimas. Tokiu atveju kyla kitas klausimas: jei rusai prieš tai praleido Bose'ą, tai ar jie perspės mus vėliau, kai kariausime drauge, būdami toje pačioje pusėje? Žinodami atsakymą į šį klausimą, žinotume ir jų požiūrį į mus. Be abejo, mes neturime jokios informacijos, kuri leistų numanyti atsakymus į panašius klausimus. Belieka skleisti propagandą nežinioje, apdairiai sabotuojant politines direktyvas, kai jos labiau nei paprastai atrodo neprotingos[30].

Sprendžiant iš jų radijo, vokiečiai tiki, kad artėja invazija arba į Prancūziją, arba į Norvegiją. Kokia gera galimybė užpulti Ispaniją! Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad jau nustatė ir jos datą (gegužės 1-a), gali būti, jog jie paprasčiausiai tik svarsto invazijos galimybę, kad galėtų pasišaipyti, kai ji nepasiseks. Tuo tarpu pas mus nėra jokių požymių, kurie leistų numanyti apie rengimąsi invazijai: jokių gandų apie karių arba laivų telkimą, jokių pakeitimų geležinkelio tvarkaraščiuose etc. Aiškiausias ženklas yra invaziją palaikanti Beaverbrooko kalba, pasakyta JAV.

[*Vis dėlto atrodo, kad nėra jokių naujienų. Jau keletą mėnesių laikraščiai nebuvo tokie tušti.*]

Apstulbino amerikiečių karių, kuriuos retsykiais tenka išvysti gatvėje, tik pusėtini fiziniai duomenys ir apskritai nekokia išvaizda. Tiesa, karininkai atrodo geriau už eilinius.

30. Bose'as pabėgo iš Indijos, padedant Vokietijai, per Afganistaną, o tai buvo 1940–1941 žiemą. Jam atvykus į Maskvą, rusai „elgėsi ypač svetingai, bet akivaizdžiai vengė jam padėti. Vokiečiai Berlyne jį priėmė kur kas geriau" (Mihir Bose, *The Lost Hero*, p. 162). Vokietijoje jis gyveno iki 1943 vasario 8, tada išplaukė iš Kylio vokiečių povandeniniu laivu (p. 205).

1942 04 27: [*Plačiai spėliojama, ką savo kalba vakar norėjęs pasakyti Hitleris. Apskritai galima įtarti ją buvus pesimistinę. Beaverbrooko kalba apie įsiveržimą interpretuojama įvairiai, paraidžiui, ir manoma, kad ji įkvepia amerikiečius, o rusus patikina, jog mes nepaliksime jų bėdoje, tačiau reiškia puolimo prieš Churchillį (kuris gali būti verčiamas duoti atkirtį) pradžią. Mūsų dienomis, kad ir kas ką kalbėtų ar darytų, nedelsiant ieškoma slaptų motyvų ir manoma, kad žodžiai gali reikšti bet ką, išskyrus tai, ką jie turėtų reikšti.*]

Italijos radijas apie gyvenimą Londone:

„Vakar už vieną kiaušinį buvo mokami penki šilingai, o už bulvių kilogramą — vienas svaras sterlingų. Ryžiai dingo net iš juodosios rinkos, o žirniai tapo milijonierių privilegija. Nėra pardavinėjamas cukrus, nors mažais kiekiais jo dar pasitaiko, tik neįperkamomis kainomis."

Būtų galima teigti, jog tai tėra kvaila propaganda, nes tokiomis sąlygoms Anglija per keletą savaičių liautųsi kariavusi, tačiau to neįvykus klausytojas tikrai suprastų, kad jis buvo apgaudinėjamas. Bet iš tiesų nieko panašaus nevyksta. Galima be perstogės meluoti ir meluoti, o melas gali būti visiškai akivaizdus, tačiau žmonės, net jei nepatikės, vis tiek per daug nesibjaurės.

Mes visi grimztame į purvą. Kai tenka kalbėtis su kuo nors arba skaityti raštus kieno nors, kas siekia egoistinių tikslų, man dingojasi, kad intelektualinis nuoširdumas ir sveikas protas paprasčiausiai išnyko nuo žemės veido. Visi aliai vieno mąsto kaip teismo ekspertai, visi paprasčiausiai pateikia „parodymus", sąmoningai nutylėdami savo oponento nuomonę, tačiau dar svarbiau, kad žmonės visiškai nejautrūs kitų žmonių, išskyrus savo pačių arba savo draugų, kentėjimams. Indų nacionalistas skendi savigailoje ir neapykantoje Britanijai, būdamas visiškai indiferentiškas Kinijos bėdoms; Anglijos pacifistas neapsakomai jaudinasi dėl koncentracijos stovyklų Meno saloje ir pamiršta tokias pat Vokietijoje etc., etc. Tai pastebime tuose žmonėse, su kuriais nesutariame, kaip antai fašistuose arba pacifistuose, bet iš tiesų tai galioja visiems, bent jau visiems, kurie turi aiškias pažiūras. Kiekvienas yra nesąžiningas, kiekvienas yra visiškai beširdis esantiems už jo interesų rato. Labiausiai stulbina, kad užuojautą galima atsukti arba užsukti lyg čiaupą, tai priklauso nuo politinių sumetimų. [*Visi kairuoliai arba bent jau dauguma tų, kurie it paklaikę nerado sau vietos, apimti įniršio dėl nacių prieš karą vykdomų žvėriškumų, vos tik karas ėmė nubosti, užmiršo apie visas baisybes ir akivaizdžiai prarado užuojautą žydams etc. Tą patį galima pasakyti ir apie tuos, kurie iki 1941-ųjų birželio 22 negalėjo pakęsti Rusijos it mirtino nuodo, ūmai, kai tik Rusija įstojo į karą, pamiršo valymus, G.P.U. etc. Turiu galvoje ne melą dėl politinių išskaičiavimų, bet tikrų tikriausius subjektyvių jausmų pokyčius.*] Tačiau nejaugi nėra nė vieno, turinčio tvirtas pažiūras ir sveiką požiūrį? Iš tiesų, tokių yra daugybė, bet jie bejėgiai. Visa galia yra paranojikų rankose.

1942 04 29: Vakar ėjau į Rūmus klausytis debatų Indijos tema. Pasigailėtinas šou, išskyrus Crippso kalbą. Jie dabar posėdžiauja Lordų Rūmuose[31]. Kalbant Crippsui maniau, kad rūmai pilni, tačiau suskaičiavęs įsitikinau, jog dalyvavo tik apie 200–250 narių, kurių pakako, kad dauguma kėdžių būtų užimtos. Viskas jau gerokai nusidėvėję. Suolai aptraukti raudona dirbtine oda — galėčiau prisiekti, kadaise čia buvo raudonas pliušas. Tvarkdarių marškinių priekis labai aptriušęs. Matydamas šią visą nykumą arba skaitydamas apie paskutines Tautų Sąjungos dienas arba Indijos politikų darkymąsi, priešakinių pozicijų kaitalio-

jimą, išsidėstymą, *demaršus*, denonsavimus, protestus ir apie gestus apskritai, visuomet prisimenu, kad Romos senatas vis dar egzistavo ir toliau, jau Imperijos laikais. [*Tai yra parlamentinės demokratijos saulėlydis, o*] visi šie įrankiai nelyginant dvasios šmėkščioja kažkur kampe, kai tikri įvykiai tuo metu vyksta kažkur kitur.

31. Bendruomenių Rūmai stipriai nukentėjo per aviacijos antskrydį 1941 gegužės 10. Taigi jų nariai posėdžiavo Lordų Rūmuose, kurie buvo nukentėję visai nežymiai. Lordų Rūmų nariai posėdžiavo savo persirengimo salėje.

1942 05 06: Atrodo, žmonės nėra patenkinti dėl Madagaskaro[32], kitaip nei buvo Sirijos atveju[33], nes jie galbūt taip gerai nesuvokia strateginės jo reikšmės, bet aš manau, jog labiausiai dėl to, kad jiems iš pradžių nebuvo pateikta atitinkama propaganda. [*Sirijos atveju pavojaus akivaizdumas, nuolatinės kalbos apie vokiečių infiltravimą ir ilga nežinomybė dėl Vyriausybės veiksmų sudarė įspūdį, kad sprendimą nulėmė viešoji nuomonė. Kiek man žinoma, iš dalies galėjo būti ir taip.*] Vos tik paaiškėjo, kad Singapūrui gresia pavojus, aš atkreipiau dėmesį, kad mes galėtume užimti Madagaskarą, ir būtų ne pro šalį mūsų laikraščiuose, leidžiamuose indų kalba, pradėti spausdinti pagiriamuosius komentarus. Aš jau tada buvau iš dalies atgrasytas nuo šios minties, o prieš keletą savaičių gavau direktyvą, išleistą tikriausiai Užsienio reikalų ministerijos, kad Madagaskaro minėti nereikia. Nurodyta priežastis (kai britų pajėgos buvo išsilaipinusios): „Kad neišleistume iš rankų palankios progos." Pasekmė: Madagaskaro užėmimas visoje Azijoje dabar gali būti vaizduojamas kaip imperialistinis užgrobimas.

Šiandien mačiau dvi moteris, važiuojančias senamadiška guvernantės karieta. Prieš savaitę, o gal prieš dvi mačiau du vyrus dvikinkėje karietoje, o vienas jų, beje, buvo su pilku katiliuku ant galvos.

[*Daug spėliojama apie „Tribune" spausdinamų straipsnių, smarkiai užsipuolančių Churchillį, kurių autorius pasirašo „Thomas Rainsborough"*[34]*, autorystę. Yra manančių, kad tai esąs Frankas Owenas*[35]*, bet aš netikiu tuo.*]

32. Sąjungininkų pajėgos išsilaipino Diego Suarese (Madagaskaras) gegužės 5-ą, o rugsėjį buvo užėmusios visą salą, strategiškai svarbią, atsižvelgiant į laivyno nuostolius, patiriamus Indijos vandenyne. Ji rėmė Prancūzijos Viši, valdant Pétainui.
33. Sklido gandai, esą vokiečiai 1941 birželį iš Kretos pajudės į rytus. Todėl sąjungininkų pajėgos įsiveržė į Siriją ir atėmė ją iš Prancūzijos Viši kariuomenės.
34. Tikrasis Thomas Rainsboroughas, arba Rainborow'as, buvo respublikonas, Pilietiniame kare kovojęs valstybės pusėje. 1643 vadovavo karo laivui „Swallow", o po dvejų metų — naujojo modelio armijos pulkui. 1646 tapo Parlamento nariu ir vadovavo respublikonų frakcijai, tačiau galiausiai buvo sutaikytas su Cromwelliu. Mirtinai sužeistas mūšyje 1648. Į „Tribune" rašęs autorius pasirinko šį vardą, atitinkantį ypač radikalias, leveleriams būdingas pažiūras. Tai buvo Franko Oweno pseudonimas.
35. Frankas Owenas (1905–1979, Britanijos imperijos ordino kavalierius, už karinius nuopelnus), žurnalistas, autorius, laidų vedėjas, liberalas, Parlamento narys 1929–1931; 1931–1937 redagavo „Daily Express", 1938–1941 — „Evening Standard" (abu laikraščiai leidžiami Beaverbrooko, atstovaujantys dešiniosioms pažiūroms). Pasirašęs pseudonimu „Katonas", kartu su Michaelu Footu

(1942 laikinai ėjo „Evening Stadard" redaktoriaus pareigas, vėliau, 1976–1983, buvo Leiboristų partijos pirmininko pavaduotoju ir pirmininku) ir Peteriu Howardu parašė *Guilty Men* (Gollancz, 1940), kuri buvo nukreipta prieš Chamberlainą, Halifaxą ir kitus konservatorių vadovus, pataikavusius Hitleriui. Tomas Dribergas knygoje *Beaverbrook: A Study in Power and Frustration* (1956) rašo apie Oweną, „kuris pastaruoju metu buvo paimtas į kariuomenę, tačiau, pasirašinėdamas Thomaso Rainsborougho pseudonimu, rašė į „Tribune" straipsnius ir juose griežtai kritikavo Churchillį bei jo karinę strategiją" (p. 287). 1942–1946 tarnavo Karališkajame šarvuočių ir tankų korpuse ir Pietryčių Azijos vadovybėje, lordo Louiso Mountbatteno iš eilinių pakeltas į papulkininkius ir gavęs nurodymą nuo 1943 rengti vadovybei dienraštį, nepaisant sero Jameso Griggo stipraus priešinimosi. SEAC perspausdino septynis proginius Orwello tekstus, kurie 1945–1946 buvo publikuoti „Evening Standard". 1947–1950 dirbo „Daily Mail" redaktoriumi ir, be kitų knygų, yra parašęs *The Three Dictators* (1940) ir *The Fall of Singapore* (1960).

1942 05 08: Pasak W.[36], turėtų būti pasirašyta tikra Anglijos ir Rusijos sąjunga, ir Rusijos delegatai jau atvykę į Londoną. Netikiu tuo.

Turkijos radijas (mano nuomone, prieš kurį laiką buvęs vienas patikimiausių informacijos šaltinių) tvirtina, esą tiek vokiečiai, tiek rusai būsimose kautynėse ketina naudoti nuodingąsias dujas.

[*Koralų jūroje vyksta didelis jūrų mūšis*[37]*. Abi pusės skelbia nuskandinusios tiek daug priešo laivų, kad nežinia, kuo tikėti. Tačiau kadangi Japonijos radijas noriai kalba apie šį mūšį (jie jau pavadino jį Koralų jūros mūšiu), galima daryti prielaidą, jog jie tikisi pasiekti savo tikslą.*

Mano spėjimas dėl „Thomaso Rainsboro" tapatybės: Tomas Wintringhamas. (Teisingai!)

(1942 05 30 Wintringhamas neigia esąs šių straipsnių autorius, vis dėlto aš manau, kad tai jis parašė juos.)[38]]

36. Fredricas Warburgas (1898–1980), „Secker & Warburg" generalinis direktorius, Orwello knygų leidėjas.
37. Koralų jūros mūšis, gegužės 4–8, buvo pirmas jūrų mūšis, kuriame kovėsi išimtinai aviacija, o jame dalyvavę laivai nepasirodė vienas kito matymo lauke. Amerikiečiai neteko lėktuvnešio „Lexington", tanklaivio, eskadrinio minininko, 74 lėktuvų ir 543 karių, o japonai prarado lengvąjį lėktuvnešį „Shoho", eskadrinį minininką, per 80 lėktuvų ir daugiau kaip 1000 karių. (Liddell Hart, *History of the Second World War*, p. 361–363).
38. Įžangą įterpinyje, datuotą gegužės 30, Orwellas pridėjo tik į juodraštinį variantą.

1942 05 11: Praėjusį vakarą — dar vienas perspėjimas dėl dujų (Churchillio kalboje). Manau, nepraeis nė kelios savaitės, ir mes jas naudosime.

Iš Japonijos radijo: „Vertindama patriotinę korėjiečių dvasią, Japonijos vyriausybė nutarė Korėjoje įvesti privalomąją karinę tarnybą."

Sklinda gandai, kad žinoma Vokietijos invazijos į Britaniją data: gegužės 25-a.

1942 05 15: Trečiadienį mačiau Crippsą, ir tai buvo pirmas kartas, kai aš iš tikrųjų kalbėjau su juo. Paliko gana gerą įspūdį. Jis pats buvo prieinamesnis ir paprastesnis, nei aš tikėjausi, ir visiškai noriai atsakinėjo į klausimus. Nors jau 55-erių, kai kurie jo judesiai atrodė kone berniokiški. Kita vertus, jis neabejo-

tinai raudonanosis. [*Mačiau jį viename Lordų Rūmų priimamųjų, ar kaip jie ten vadinami. Ant sienų kabojo keletas įdomių senovinių graviūrų, karūnėlėmis puošti krėslai ir peleninės, tačiau kaip ir visose parlamentinėse institucijose galima įžvelgti nykimo požymius. Crippso laukia eilė niekuo neišsiskiriančių žmonių. Laukdamas ir bandydamas pasikalbėti su jo sekretoriumi, prisiminiau frazę, panašiais atvejais ateinančią į galvą: „krūpčiodamas prieškambariuose". Biografijose iš aštuoniolikto amžiaus visuomet rašoma apie žmones, laukiančius savo patronų ir „it epušės lapai krūpčiojančius jų prieškambariuose". Tai viena tų nuvalkiotų frazių, kaip ir „darbymety ir akmuo kruta", tačiau jos teisingumu kaipmat įsitikini, atsidūręs kur nors netoli politikų arba net susidūręs su daugiau išlaidų reikalaujančia žurnalistika.*]

Crippsas mãno, kad Bose'as neabejotinai yra Vokietijos teritorijoje. Pasak jo, žinoma, jog jis išvyko per Afganistaną. Man pasiteiravus, ką jis manąs apie Bose'ą, kurį jis turėjęs gerai pažinoti, Crippsas atsakęs, kad šis žmogus yra „visiškai sušvinkęs". Aš pasakiau, kad beveik neabejojau dėl jo profašistinių pažiūrų. Crippsas: „Jis yra prosubhistas*. Jam tai svarbiau už viską. Dėl savo karjeros jis padarys bet ką."

Remdamasis Bose'o radijo laidomis, negalėčiau būti garantuotas, kad yra būtent taip. Pasakiau jam, kad, mano nuomone, tik nedaugelis indų yra tikri antifašistai. Crippsas nesutiko dėl jaunosios kartos. Jis atsakė, kad jaunieji komunistai ir kairiojo sparno socialistai yra įsitikinę antifašistai, turintys vakarietišką socializmo ir internacionalizmo sampratą. Tikėkimės, kad taip ir yra.

1942 05 19: Attlee'is man labiausiai primena neseniai nudvėsusią ir dar nesuspėjusią sustingti žuvį.

1942 05 21: Sako, Molotovas esąs Londone. Netikiu tuo.

1942 05 22: Sako, Molotovas ne tik Londone, bet jau pasirašyta nauja Anglijos ir Rusijos sutartis[39]. Tačiau šią naujieną paskleidė Warburgas, kuris būna tai per didelis optimistas, tai pernelyg pesimistas, tačiau visada tiki ypatingų ir dramatiškų permainų neišvengiamybe. Jei tai tiesa, man tai būtų tikras laimikis, kuriuo galėčiau užpildyti savo [BBC] informacinius biuletenius. Juk kuo toliau, tuo sunkiau rasti ką nors, ką būtų galima juose panaudoti, mat niekur nieko nevyksta, išskyrus Rusijos frontą, o žinios iš ten, tiek iš rusų, tiek iš vokiečių pusės, darosi vis apgaulingesnės. Norėčiau rasti laisvą savaitę, kad galėčiau atidžiai išklausyti pastarųjų metų Rusijos ir Vokietijos radijo transliacijas ir susumuoti jų įvairius pareiškimus. Manyčiau, vokiečiai turėtų būti nužudę 10 milijonų, o rusai — nužygiavę maždaug iki Atlanto vandenyno.

* Subhas — tai Bose'o vardas (vert. past.).

39. Dviedešimties metų Rusijos ir Britanijos bendradarbiavimo sutartis pasirašyta Londone 1942 gegužės 26.

1942 05 27: Iškarpa iš „D. Express", 1942 05 26:

KAIRAS, pirmadienis. — Generolas Auchinleckas, vykstant kampanijai prieš popierizmą, trukdantį karo veiksmams Artimuosiuose Rytuose, išsiuntė šį laišką „visiems šios kariuomenės karininkams ir štabams":

„Ištrauka iš Wellingtono laiško, rašyto Ispanijoje, apie 1810 m., karo ministrui lordui Bradfordui:

„Milorde, jei aš bandyčiau atsakyti į galybę mane supančios beprasmiškos korespondencijos, aš nusišalinčiau nuo visų svarbių kampanijos reikalų.

Tol, kol mano postas išlieka nepriklausomas, pasistengsiu, kad nė vienas iš man pavaldžių karininkų neužsiimtų tuščiomis rašliavomis jūsų šviesybės kanceliarijoje, apleisdamas savo tiesiogines pareigas, į kurias kaip paprastai įeina jo vadovaujamų eilinių mokymas."

Generolas Auchinleckas[40] priduria: „Suprantu, kad jums tai neaktualu, tačiau prašyčiau pasistengti, kad niekuomet nebūtų aktulau nei jums, nei jūsų pavaldiniams". — A. P.

Šis tekstas spausdinamas laikraščiuose ir netgi transliuojamas per radiją, deja, svarbiausia yra tai, kad šiais laikais niekas negali panašiai kalbėtis su Karo ministerija. Dar plačiau kalbama, kad Molotovas yra Londone. O dar tie paslaptingi straipsneliai laikraščiuose, peršantys mintį, kad tai gali būti tiesa (žinoma, vardai neminimi).

40. Generolas (vėliau feldmaršalas) seras Claude'as Auchinleckas (familiariai vadintas „Auku") (1884–1981), per Pirmąjį pasaulinį karą dalyvavęs Mesopotamijos kampanijoje. Per Antrąjį pasaulinį karą 1940 dalyvavo nesėkmingoje Norvegijos kampanijoje. 1941 liepą iš feldmaršalo Wavellio perėmė vadovavimą Aštuntajai armijai Šiaurės Afrikoje. Nepaisant trumpos sėkmės, prarado Winstono Churchillio pasitikėjimą ir buvo paskirtas tarnauti Indijoje. Ten jis labai sėkmingai organizavo Birmos kampanijai rengtų kariškių apmokymą ir Keturioliktosios armijos aprūpinimą.

1942 05 30: Kone kasdien šalia Aukštutinės Regento gatvės matau laibą, pagyvenusį, labai geltoną japoną, kurio veidas panašus į kenčiančios beždžionės; jis neskubėdamas eina greta milžiniško stoto policininko. Būna dienų, kai jie rimtai kalbasi. Manau, tai vienas iš ambasados tarnautojų. Tačiau negaliu pasakyti, ar policininkas yra tam, kad neleistų jam vykdyti sabotažo veiksmų, ar tam, kad jį apsaugotų nuo įtūžusios minios.

Girdai apie Molotovą, regis, nutilo. Warburgas, be išlygų patikėjęs pasakojimu apie Molotovą, jau pamiršo jį ir yra užsiėmęs tik siauram žmonių ratui žinoma istorija, kodėl Garvinas[41] buvo atleistas iš „Observer". Tai todėl, kad jis atsisakęs užsipulti Churchillį. Astorai yra pasiryžę atsikratyti Churchilliu, nes jis yra prorusiškas, o „Observer" pertvarkymas — sudėtinė šio manevro dalis. „Observer" turi vadovauti puolimui prieš Churchillį ir tuo pačiu metu nukreip-

ti jaunus talentingus žurnalistus, pajėgius suteikti karui revoliucingą reikšmę, tokia linkme, kad šie savo energiją naudotų beprasmybėms, kol atliks šią jiems skirtą užduotį. Visko gali būti. Kita vertus, netikiu, kad Davidas Astoras[42], kuris nukreipia į save dėmesį, taip elgiasi sąmoningai*. Įdomu matyti, kad Rusijos klausimu šiuo metu ne tik Beaverbrooko spauda yra *plus royaliste que le roi*, bet ir T. U.[43]. Savaitraštis „Labour's Northern Voice" staiga išaiškina, kad Garvinas, kaip gerai žinomas antifašistas, buvo atleistas dėl jo radikalių pažiūrų. Šiomis dienomis mane beveik visi stebina savo trumpa atmintimi. Desmondas Hawkinsas[44] visiškai neseniai pasakojo, kaip pastarosiomis dienomis nusipirko keptos žuvies, kuri buvo suvyniota į 1940-ųjų laikraščio lapą. Vienoje jo pusėje buvo straipsnis, įrodinėjantis, jog iš Raudonosios armijos nėra nieko gero, o kitoje — narsaus jūrininko ir gerai žinomo anglofilo admirolo Darlano[45] atsiliepimas.

Į Dienoraštį įklijuotas „That Monstrous Man", Nicholaso Moore'o[46] poema (žr. *CW*, XIII, p. 341). Po jo eina Orwello komentaras:

Plg. Alexanderio Comforto laišką pastarajame „Horizon" numeryje[47].

41. J. L. Garvinas, dešiniųjų pažiūrų žurnalistas, „The Observer" redaktorius nuo 1908 iki 1942 vasario 28. Karo pradžioje nesutiko su vikontu Astoru, laikraščio savininku, kuris abejojo, ar tai, kad Churchillis tuo pat metu buvo ministras pirmininkas ir gynybos ministras, yra protinga.
42. Garbusis Davidas Astoras (1912–2001) tarnavo Karališkosiose jūrų pėstininkų pajėgose (1940–1945), apdovanotas *Croix de Guerre* (1944), buvo „Observer" užsienio naujienų redaktorius (1946–1948), redaktorius (1948–1975) ir direktorius (1976–1981). Jo dėka „Observer" tapo „idėjų" laikraščiu, kurio tiražas 1946 pralenkė „Sunday Times". Jis tikėjo klasikine anglų proza ir platino Orwello *Politics and the English Language* (*CW*, XVII, p. 421–432) naujiems darbuotojams kaip konkretaus mąstymo ir pedantiško rašymo vadovą. Astoras ir Orwellas buvo tapę artimais draugais, todėl kartą rašytojas pasisiūlęs redaktoriui: kai šis norėsiąs pataisyti sau nuotaiką, surengti susitikimą su Orwellu bare ir pasimėgauti pastarojo humoro jausmu. Astoras organizavo Orwello laidotuves taip, kaip šis buvo pageidavęs, pagal Anglikonų bažnyčios apeigas. Žr. *Remembering Orwell*, p. 218–220.
43. Profesinės sąjungos (*Trade Union*).
44. Desmondas Hawkinsas (1908–1999, Britanijos imperijos ordino kavalierius nuo 1963), romanų autorius, literatūros kritikas ir diktorius. Karo metais uoliai dirbo BBC kaip laisvai samdomas neetatinis darbuotojas. Iki Orwello rašė į „Partisan Review" skiltį „Londono laiškas" (*London Letter*), o vėliau į savo vietą rekomendavo Orwellą.
45. Admirolas Francois Darlanas (1881–1942), Prancūzijos laivyno vadas, Viši vyriausybės viceprem-jeras ir užsienio reikalų ministras nuo 1941 vasario iki 1942 balandžio. 1942 balandį, sąjunginin-kų kariuomenei įsiveržus į Maroką ir Tunisą (tuo metu priklausiusius Prancūzijai), su juo buvo suda-rytas Britanijoje ir Amerikoje stipriai kritikuotas sandėris, pagal kurį, siekiant sumažinti okupacijos aukų skaičių, jis tapo vyriausiuoju komisaru ir karinio jūrų laivyno vadu. 1942 gruodį į jį pasikėsino Bonnieras de la Chapelle. Dvidešimt vienerių užpuolikui, karo lauko teismo nuteistam mirties bausme, po dviejų dienų buvo įvykdytas nuosprendis. Churchillis rašė, jog tai „išvadavo sąjungi-

* Užsiminiau apie tai Tomui Harrissonui, kuris geriau už mane gali įvertinti situaciją. Jo manymu, tai turi pagrindą tikrovėje. Jis sako, kad Astorai, o ypač ledi A, elgiasi labai protingai ir supranta, jog visa tai, ką jie laiko vertinga, bus prarasta, jei nesudarysime kompromisinės taikos sutarties. Be abejo, Rusijos atžvilgiu jie nusiteikę priešiškai, taigi kartu ir prieš Churchillį. Vienu metu jie iš tiesų rezgė planą, kaip Trenchardą iškelti į ministro pirmininko postą. Jų tikslus idealiai atitiktų Lloydas George'as, „jei tik šis galėtų pasirodyti scenoje". Šiuo klausimu sutinku, tačiau šiek tiek nustebau, išgirdęs tai iš Harrissono, — būčiau linkęs manyti jį esant Lloydo George'o šalininku. Jis taip pat sakė neatmetąs galimybės, kad Beaverbrookas finansuojąs Komunistų partiją. [Orwello išnaša prie mašinėle spausdinto varianto.]

ninkus iš sunkumų, kuriuos teko patirti dirbant su juo“ (*The Second World War*, IV, p. 577–578). Darlanui skirtame nekrologe Churchillis apie jį atsiliepė kritiškai, tačiau kilniaširdiškai: „Nedaug yra žmonių, kurie už savo klaidas ir charakterio trūkumus sumokėjo brangiau negu admirolas Darlanas... Jis visą gyvenimą paskyrė pastangoms atkurti Prancūzijos laivyną ir sugrąžino jam šlovę, kurią jis turėjo tik Prancūzijos karalių laikais... Tegul jis ilsisi ramybėje, o mes dėkokime už tai, kad mums neteko patirti tokių išmėginimų, kurie jį palaužė (IV, p. 579–580).

46. Nicholasas Moore'as (1918–1986), 1938–1940 „Spleen“ redaktorius (taip vadinasi ir jo poezijos knyga, 1973), penktame dešimtmetyje buvo Tambimuttu asistentu žurnale „Poetry (London)“. Iki 1949 parengė devynis poezijos tomus, o vėliau — „Spleen“ ir tris jau po jo mirties išleistus rinkinius. Jo laiškas rašytas „Partisan Review“ apie Orwello „London Letter“, 1941 balandžio 15 (*CW*, XII, p. 470–479).
47. Alexanderis Comfortas (1920–2000), poetas, romanistas ir gydytojas biologas. Jo *The Joy of Sex* (1972) buvo parduota daugiau kaip dešimt milijonų egzempliorių. „Horizon“ (1942, gegužė, p. 358–362) buvo išspausdintas jo ilgas laiškas apie tariamą karo poezijos stoką, kurią, anot jo, nulėmusios trys prieš poetus nukreiptos kampanijos. Orwellas savo „Pacifism and War: A Controversy“, žr. *CW*, XIII, p. 396–399) cituoja keletą eilučių iš Comforto laiško „Horizon“.

1942 06 04: Labai karštas oras. Stulbina, kad viskas atrodo kaip įprasta: mažai skubos, nedaug uniformų, visiškai nekaringai nusiteikusios, lėtai gatve slenkančios minios žmonių, stumiančių vaikiškus vežimėlius arba stoviniuojančių aikštėse ir žiūrinčių į gudobeles. Tačiau aiškiai matyti, kad gerokai sumažėjo automobilių. Tai šen, tai ten pravažiuoja automobilis su gale sumontuotu kuro keitikliu, šiek tiek primenantis senamadišką automobilį su pieno cisterna. Šiaip ar taip, aišku, kad kontrabandinio benzino nėra jau tiek daug.

1942 06 06: Vis dar sklando gandas apie Molotovą. Esą jis buvęs čia derėtis dėl sutarties, o dabar grįžo atgal. Tačiau laikraščiuose apie tai nėra nė užuominos.

Kalbama apie didelius „New Statesman“ redakcijos nesutarimus antrojo fronto klausimu[48]. Ištisus metus klykęs, kad nedelsdami privalome atidaryti antrąjį frontą, Kingsley'is Martinas[49] staiga atvėso. Pasak jo, šiuo metu kalbama apie tai, kad armija nepatikima, kad kareiviai šaudys savo karininkams į nugaras etc. — kadangi per šį karą kareiviams diegiamas nepasitikėjimas karininkais. O aš manau, antrasis frontas jau neabejotinai numatytas, bent jau tuo atveju, jei pavyktų sutelkti pakankamą kiekį laivų.

48. Antrojo fronto atidarymo tuo metu buvo laukiama beveik kasdien. 1942 birželio 26 „Daily Express“ pranešus apie Dwighto D. Eisenhowerio atvykimą į Angliją, po nuotrauka buvo šis prierašas: „Atvyko Jungtinių Valstijų antrojo fronto generolas“. Nors, atsiliepiant į Stalino reikalavimą atidaryti antrąjį frontą, buvo svarstoma galimybė 1942 rugpjūtį arba rugsėjį keltis per Lamanšą ir išsilaipinti Europoje, naujas frontas (daugelis jo nelaikė antruoju frontu) nebuvo atidarytas iki 1942 lapkričio 8, ir tai Šiaurės Afrikoje.
49. Kingsley'is Martinas (1897–1969), kairiųjų pažiūrų žurnalistas, „The New Statesman“ redaktorius (1931–1960), savo kalbomis ir rietenomis dėl mokesčių Indijos skyriui sukėlęs didelių nemalonumų. BBC buvo laikomas nepatikimu, kadangi nesilaikė cenzūruotų tekstų, o dėl bendradarbiavimo su „Answering You“, kuri 1941 gruodį buvo transliuojama į Šiaurės Ameriką, Vidaus reikalų ministerija bei Informacijos ministerija uždraudė jo veiklą.

1942 06 07: „Sunday Express“ irgi nutilo dėl antrojo fronto. Regis, oficialiai lai-

koma, kad mūsų aviacijos antskrydžiai ir yra antrasis frontas. Akivaizdu, kad vyriausybė išsiuntinėjo tam tikrus pareiškimus leidiniams, nurodydama šiuo klausimu prikąsti liežuvį. [*Jei valdžia nori tik neleisti jiems skleisti apgaulingų gandų, tai kyla klausimas, kodėl nenutildė jų anksčiau.*] Visiškai įmanoma, kad sprendimas dėl įsiveržimo jau priimtas, todėl spaudai duotas nurodymas atsiliepti apie antrąjį frontą neigiamai, siekiant suklaidinti priešą. Melo labirinte, kuriame dabar gyvename, niekas nenori tikėti tuo, kas yra akivaizdu. [*Plg. Davido Astoro pasakojimą apie traukinyje susitikusius du Vokietijos žydus.*

Pirmas žydas: Kur keliaujate?

Antras žydas: Į Berlyną.

Pirmas žydas: Tai melagis! Norite mane apgauti. Gerai žinote, kad išgirdęs, jog keliaujate į Berlyną, pamanysiu, jog vykstate į Leipcigą, ir taip visada, niekingas apgavike, jūs iš tikrųjų keliaujate į Berlyną!]

Praėjusį antradienį [1942 birželio 2] ilgai vakarojau su Crippsu (jis buvo pareiškęs norą susitikti su keliais literatais), kartu su Empsonu, Jacku Commonu, Davidu Owenu, Normanu Cameronu, Guy'u Burgessu[50] ir dar vienu (valdininku), kurio vardo nenugirdau. Apie 2½ valandos, nieko neturint išgerti. Įprasta, nieko nesprendžianti diskusija. Crippsas, beje, labai žmogiškas ir gebantis išklausyti. Sėkmingiausiai jam pasipriešino Jackas Commonas. Crippsas keletą kartų nustebino ir net šiek tiek mane išgąsdino. Vienu atveju jis pareiškė, kad daugelis žmonių, kurių nuomonė verta dėmesio, įsitikinę, jog karas iki spalio baigsis, ie. Vokietija iki to laiko išsikvėps. Man tarus, kad tokią nuomonę būčiau linkęs vertinti kaip paprasčiausiai pražūtingą (jei šį karą būtų galima laimėti taip lengvai, tai pas mus nebūtų tokios suirutės, o Amerikos milijonieriai vis dar būtų *in situ*), Crippsas, atrodo, nesuprato. Jis pasakė, kad, laimėjus karą, didžiosioms valstybėms, kad ir kaip būtų, teks įvesti tvarką pasaulyje. Kaip atrodo, jis nesupranta, jog tai, ar šios valstybės bus kapitalistinės, ar socialistinės, gali daug ką pakeisti*. [*Jam pritarė tiek Davidas Owenas, tiek vyras, kurio vardo nežinau.*] Supratau, kad aš prieštarauju oficialiajai nuomonei, visas problemas siejančiai su valdymu ir nesuvokiančiai, jog tam tikru metu, ie. kai iškyla pavojus ekonominiams interesams, visuomeniškumo jausmas išblėsta. [*Svarbiausia šių žmonių daroma prielaida — visi nori, jog pasaulis funkcionuotų kaip pridera, ir padarys geriausia, kas tik nuo jų priklauso, kad jis nesustotų. Jie nesupranta, jog daugeliui turinčių valdžią pasaulis nė velnio nerūpi, jiems terūpi tik jų pačių lizdas.*] Man vis labiau atrodo, kad Crippsas jau perveiktas. Žinia, ne pinigais ar kuo nors, kas panašu į pinigus, ir net ne meilikavimu, ne valdžia, kurie jam, labai galimas dalykas, buvo visiškai nė motais, o labai paprastai — įsipareigojimu, kuris žmogų savaime padaro baugštų. Be kita ko, vos tik įgyji galią, tavo perspektyva susiaurėja. Sakytum, akylas paukščio žvilgsnis būtų virtęs kirmino žvilgsniu.

* Labai įdomu, bet viešinti tai, kas nugirsta privačiame pokalbyje, būtų pernelyg griežta Crippso atžvilgiu [Orwello ranka įrašyta pastaba mašinraštyje].

[*Wintringhamas neigia esąs „Thomas Rainboro". Manau, tikriausiai sako tiesą. Jei tai ne Wintringhamas, tuomet galėtų būti lordas Winsteris (trečio rango kapitonas Fletcheris)* [51].]

50. Williamas Empsonas (1906–1983, nuo 1979 — riteris), poetas, kritikas, prieš karą — anglų kalbos profesorius Tokijuje ir Pekine. Kaip ir Orwellas, dirbo BBC Rytų tarnyboje, tačiau rengė laidas Kinijai. Šefildo universiteto anglų literatūros profesorius 1953–1971. Pripažinimą mokslo pasaulyje jam buvo pelnę *Seven Types of Ambiguity* (1930) ir *Some Versions of Pastoral* (1935); vienas paskutiniųjų jo veikalų buvo *The Structure of Complex Words* (1951). „The Times" spausdintame nekrologe jis buvo pavadintas „nepaprastai išprususiu žmogumi, iš pagrindų pakeitusiu eilėraščio skaitymo būdą".

Jackas Commonas (1903–1968), darbininkas iš Tainsaido, dirbęs „The Adelphi", nuo 1930 birželio — tiražo platintojas, o nuo 1932 — redaktoriaus pavaduotojas. Susidraugavo su Orwellu ir buvo apsigyvenęs Orwellų vasarnamyje Volingtone, kai šie buvo išvykę į Marakešą. Pripažinimą jam pelnė *The Freedom of the Streets*, kurią Orwellas recenzavo 1938 birželio 16 (*CW*, X, p. 162–163). Žr. t. p. *Orwell Remembered*, p. 139–143.

Arthuras Davidas Kempas Owenas (1904–1970), sero Staffordo Crippso asmeninis asistentas nuo 1942 vasario 19 iki lapkričio 21.

Normanas Cameronas (1905–1953), Roberto Graveso draugas ir mokinys, kartu su juo ir Alanu Hodge'u redagavę „Work in Hand" (1942). Jo *The Winter House and Other Poems* išleista 1935. Be to, jis vertė iš prancūzų ir vokiečių kalbų.

Guy'us Burgessas (1911–1963), studijavo Itone ir Trejybės koledže Kembridže, buvo geras oratorius ir pasižymėjo neeiliniais gabumais, kurie jam padėjo patraukti žmones į komunizmo pusę. Dirbo Britanijos saugumo tarnyboms ir BBC (Vidaus tarnybos laidų rengėju), vėliau perėjo dirbti į Užsienio reikalų ministeriją. Jo prosovietinė veikla išaiškėjo tik 1951 gegužę, kai jis kartu su Donaldu Macleanu išvyko į Maskvą ir liko ten gyventi iki mirties.

51. Lordas Winsteris (trečio rango kapitonas R. T. H. Fletcheris, 1885–1961), 1923–1924 Parlamento narys nuo Liberalų partijos; 1935–1942 Parlamento narys nuo Leiboristų partijos, nuo 1940 gegužės iki 1941 gruodžio ėjo admiraliteto pirmojo lordo asmeninio sekretoriaus Parlamente pareigas. Rainsborougho pseudonimu tuo metu pasirašinėjo Frankas Owenas.

1942 06 10: Vienintelis metas, kai BBC dainuojama, yra anksti ryte, tarp 6 ir 8. Tuo laiku čia triūsia valytojos. Didžiulė jų armija, atvykusi vienu metu, susėda priimamajame ir laukdama, kada bus išduoti šepečiai, tarytum pulkas papūgų kelia didžiulį triukšmą, o paskui visos, valydamos koridorius, įsitraukia į nuostabų chorą. Taigi tuo metu čia tvyro visiškai kitokia nei dieną atmosfera.

1942 06 11: [*Vokiečiai radijo bangomis praneša, kad jie, atsižvelgdami į tai, jog Čekijos kaimo Ladicės° (maždaug 1200 gyventojų) gyventojai priglaudė Heydricho žudikus, sušaudė visus kaimo vyrus, visas moteris išsiuntė į koncentracijos stovyklas, visus vaikus išvežė „perauklėjimui", o kaimą nušlavė nuo žemės paviršiaus ir pakeitė jo pavadinimą. Aš turiu šio pranešimo, įtraukto į BBC monitoringo protokolą, kopiją.*]

Iš BBC monitoringo protokolo:

Praha (ČEKIJOS VIDAUS STOTYS).
VOKIŠKAI, PROTEKTORATUI. 1942 06 10
Kerštas už Heydrichą. Nušluotas kaimas. Sušaudyti visi vyrai. PRANEŠIMAS

Oficialiai pranešama: vykdant S.S. obergrupenfiurerio generolo Heydricho[52] žudikų paiešką, pagal akivaizdžius požymius (*sic*) buvo nustatyta, kad Lidicės vietovės, esančios netoli Kladno, gyventojai rėmė įtariamų kaltininkų ratą (*sic*) ir jam padėjo. Nepaisant vietos gyventojų kvotos, su nusikaltimu susiję įkalčiai buvo nustatyti be jų pagalbos. Tai atskleidžia gyventojų požiūrį į įvykdytą smurto aktą, lygiai kaip ir kiti Reichui priešiški jų veiksmai, kaip ir surasti Reichui priešiški spausdinti tekstai, taip pat ginklų ir amunicijos sandėliai, nelegalus radijo siųstuvas, didelis kiekis griežtai ribojamų prekių, kaip ir faktas, jog šios vietovės gyventojai, išvykę į užsienį, kariauja mūsų priešo pusėje. Kadangi šio kaimo (*sic*) gyventojai akivaizdžiai nusikalto išleistiems įstatymams, tiek savo veikla, tiek padėdami S.S. obergrupenfiurerio Heydricho žudikams, suaugusieji vyrai buvo sušaudyti, moterys išsiųstos į koncentracijos stovyklą, o vaikai perduoti atitinkamoms ugdymo institucijoms. Šioje vietovėje stovėję namai buvo sulyginti su žeme, o bendruomenės pavadinimas išdildytas iš atminties.

(Pastaba: tai pranešimo čekų kalba iš Prahos, transliuoto 19.00, kai signalas buvo labai blogas, identiška kopija vokiečių kalba.)

Manęs ypač nestebina, kad žmonės daro tokius dalykus, net ir tai, kad jie skelbia apie tokius savo poelgius. Tačiau mane stebina, kad kiti žmonės į šiuos įvykius reaguoja pagal politinę to meto madą. Taip prieš karą kairieji tikėjo kiekviena baisia istorija, nutikusia Vokietijoje arba Kinijoje. Dabar jie jau nebetiki vokiečių arba japonų žiaurumais ir visus pasakojimus apie jų piktadarystes priskiria „propagandai". Dar kiek, ir jūs būsite išjuoktas, jei užsiminsite, kad Lidicės istorija gali būti tikra. Tačiau ją patvirtina faktai, skelbiami pačių vokiečių ir įrašyti gramofonų plokštelėse, kurias neabejotinai bus galima įsigyti. Plg. ilgą žvėriškų nusikaltimų, įvykdytų nuo 1914-ųjų, sąrašą [*vokiečių žiaurumai Belgijoje, bolševikų žiaurumai, turkų žiaurumai, britų žiaurumai Indijoje, amerikiečių žiaurumai Nikaragvoje, nacių žiaurumai, italų žiaurumai Abisinijoje ir Kirenaikoje, raudonųjų ir baltųjų žiaurumai Ispanijoje, japonų žiaurumai Kinijoje*[53] ----], kuriais kiekvienu atveju tikima arba netikima, atitinkamai pagal politines simpatijas, visiškai nesidomint faktais ir pasirengus keisti savo įsitikinimus, vos tik pasikeis politinė situacija.

Žiaurumai (po 1918)

Data	Tiki dešinieji	Tiki kairieji
1920	Turkų žiaurumai (Smirna)	Turkų žiaurumai (Smirna)
1920	Šinfeinerių žiaurumai	Juodųjų ir geltonai rudųjų žiaurumai
(circa)	Bolševikų žiaurumai	Britų žiaurumai Indijoje (Amritsaras)
1923		Prancūzų žiaurumai (Rūras)
1928		Amerikiečių žiaurumai (Nikaragva)

1933	Bolševikų žiaurumai	
(Baltosios jūros kanalas etc.)		
1934–1939	Vokiečių žiaurumai	
1935		Italų žiaurumai (Abisinija)
1936–1939	Raudonųjų žiaurumai Ispanijoje	Fašistų žiaurumai Ispanijoje
1937	Bolševikų žiaurumai (valymai)	Japonų žiaurumai[53]
1939	Vokiečių žiaurumai	Britų žiaurumai (Meno sala etc.)[54]
et seq.		
1941	Japonų žiaurumai	
et seq.		

52. Reinhardas Heydrichas (1904–1942), Reicho vyriausiosios saugumo tarnybos (gestapo, kriminalinės policijos ir SS saugumo tarnybos) vadas, Heinricho Himmlerio, svarbiausio nacių „galutinio sprendimo" organizatoriaus, pavaduotojas, 1941 rugsėjį paskirtas Bohemijos ir Moravijos protektoriumi. 1942 gegužės 27 buvo sužeistas, kai į jį pasikėsino Anglijoje parengti Čekijos patriotai, ir mirė birželio 4. Į tai buvo atsakyta Lidicės kaimo „eksterminacija". Jame gyveno apie 2000 žmonių, iš jų gyvi liko tik vienetai. Humphrey Jenningsas apie šį įvykį sukūrė jaudinantį filmą, jo veiksmas, atsižvelgiant į Britanijos vyriausybės propagandą, kurios tikslas — sunaikinti nacizmą, vyksta Velso kaime, Astradganlaise („The Silent Village", 1943). Propagandinio lankstinuko, pasakojančio apie šį filmą, kopija yra Orwello surinktoje lankstinukų kolekcijoje, kuri šiuo metu saugoma Britanijos bibliotekoje. Orwellas savo rankraštyje kaimą vadina Ladice.
53. Orwellas 1942 sausio 14 rašė Hsiao Ch'ienui, prašydamas „vieno pokalbio apie įprastus žiaurumus", Japonijai įsiveržus į Kiniją. Laida buvo transliuojama 1942 vasario 26.
54. Ranka rašytas ir mašinėle spausdintas tekstai šiek tiek skiriasi. Orwellas greta Baltosios jūros kanalo įtraukia Ukrainos badą, prie Abisinijos prideda Kirenaiką, o japonų žiaurumai įvardijami konkrečiai: Nankingas. Kaip britų žiaurus poelgis įvardijamas garlaivis „Dunera".

Vadovaujantis Vyriausybės reglamentu Nr. 18B ir baiminantis, jog tarp pabėgėlių, atvykusių į Britaniją, o ypač tarp pabėgėlių iš nacistinės Vokietijos, yra užsimaskavusių šnipų ir diversantų, į Meno salą buvo internuoti tūkstančiai nekaltų žmonių. Nors ir labai ironiška, vargu ar šį įvykį galima prilyginti anuomet įvykdytiems žvėriškiems nusikaltimams. Panašiu pretekstu įvykdyta žydų deportacija garlaiviu „Dunera" į Australiją taip pat buvo klaida, atvedusi prie žiauriaus ir neprotingo poelgio.

1942 06 13: Molotovo vizitas labiausiai stebina dėl to, kad vokiečiai apie jį nieko nežinojo. Kol nebuvo oficialiai pasirašyta sutartis, radijas nė žodžiu neužsiminė apie Molotovą Londone, nors Vokietijos radijas tuo tarpu ir plyšavo apie Britanijos bolševizaciją. Be abejo, jie būtų prasitarę, jei tik būtų apie tai žinoję. Atsižvelgiant į tai ir į kitus faktus (eg., kad pastaraisiais metais buvo sugauti du parašiutais nuleisti nevykėliai šnipai su nešiojamuoju radijo siųstuvu ir, nors ir keista, vokiškų dešrelių prikimštais lagaminais), peršasi išvada, kad vokiečių šnipų tinklas pas mus neypač stiprus.

Ranka rašytame dienoraštyje šioje vietoje įklijuotos keturios laikraščio iškarpos. Išsamiau apie tai žr. *Complete Works*, XIII, p. 362–363:

1. Iš 1942 06 12 „Tribune" vedamojo apie Wm. Melloro[55] mirtį. Jų mintis apie „Kategorišką stilių".
2. Iš 1942 06 21 „Reynold's"[56] cituojamų Hitlerio kalbų.

3. 1942 06 12 „Tribune“ (Wilfredo Macartney'aus straipsnis). Plg. prieškarines nuorodas į Ašies šalių vykdomą cenzūrą, radijo hipnozę etc. Plg. t. p. oficialius vokiečių pareiškimus dėl Kiolno antskrydžio.

4. Apie gyvenimą 1942 (iškarpa iš „E. Standard“: penkių moterų nuotrauka, pavadinta „Rusijos automatininkės pasirengusios mūšiui“.

55. Williamas Melloras (1888–1942), kairiųjų pažiūrų žurnalistas ir rašytojas, 1903 pradėjęs dirbti „Daily Herald“, redagavo jį nuo 1926 iki 1930. Vėliau ėjo „Odhams Press“ vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojo pareigas, o 1937 sausio 1 tapo „Tribune“ redaktoriumi. Parašė *Direct Action* (1920), o drauge su G. D. H. Cole — *The Meaning of Industrial Freedom* (1918). Socialistų lygos Nacionalinio kongreso narys.
56. „Reynold's News“ buvo leiboristams palankus sekmadieninis laikraštis. Žr. „Prieškarinių įvykių dienoraštį“, 1939 09 03; 2.

1942 06 15: Dėl antrojo fronto atidarymo nebeliko abejonių. Visi laikraščiai apie tai rašo kaip apie tikrą faktą, o Maskva irgi plačiai skelbia. Žinoma, greitai įsitikinsime, kiek šios šnekos pagrįstos.

Iškarpa iš BBC monitoringo protokolo. Labai primena daugelį kitų tipiškų Vokietijos pranešimų.

Rankraštyje įstrižai priklijuotas BBC monitoringo protokolas ir jo paties spausdintas pranešimas apie Lidicės likvidaciją. Tekstai pažodžiui identiški (žr. *CW*, XIII, p. 364).

1942 06 21: Dirbant BBC, tačiau akivaizdu, jog taip yra ir kitose srityse, stebina ne tiek moralinis purvas ir visiškas darbo beprasmiškumas, kiek nusivylimo jausmas, negalėjimas nieko įgyvendinti, netgi jokios niekšystės. Mūsų veiklos strategija tokia neapibrėžta, dezorganizacija tokia didelė [*planas nuolat keičiamas*], o intelekto baimė ir neapykanta jam taip išsikeroję, kad planuoti kokią nors radijo kampaniją yra neįmanoma. [*Suplanavęs daugmaž propagandinį pokalbių ciklą, pirmiausia išgirsti pritarimą, paskui esi verčiamas atsisakyti sumanymo, motyvuojant tuo, kad tai „neapgalvota“ ir „pernelyg skubota“, vėliau vėl siūloma tęsti toliau, o po kurio laiko liepiama sušvelninti toną, atsisakyti tai šen, tai ten pasitaikančių tiesmukų pareiškimų, dar vėliau tau liepiama „modifikuoti“ visą ciklą taip, kad jis nebetenka savo pradinės reikšmės; galiausiai, paskutinę akimirką, paslaptingu įsaku iš aukščiau visas ciklas atšaukiamas ir duodamas nurodymas paskubomis sukurpti kitokį ciklą, kuris tau visiškai neįdomus ir neturi jokios aiškiai apibrėžtos idėjos.*] Todėl eteryje tenka nuolat pliurpti visiškus niekus, nes pokalbiai, kurie pasirodė esą pernelyg protingi, paskutinę akimirką buvo atšaukti. O be to, organizacija yra taip stipriai išpūsta, kad daugelis žmonių tiesiog neturi ką veikti beveik tiesiogine prasme. Tačiau net ir tuo atveju, jei tau pavyksta nuveikti eteryje ką nors ganėtinai padoraus, esi slegiamas suvokimo, kad vargu ar tavęs kas nors klausosi. Negana to, kad Europoje, mano manymu, paprasčiau-

siai nesiklausoma BBC laidų užsieniui, ir šį faktą žino visi, kuriems rūpi transliacijos į užsienį. [*Amerikoje atlikus dalies klausytojų apklausą paaiškėjo, kad visose JAV BBC klausosi apie 300 000 žmonių. Indija ir Australija klausytojų skaičiumi nė iš tolo neprilygsta.*] Visiškai neseniai paaiškėjo (praėjus dvejiems metams nuo tos dienos, kai savo veiklą pradėjo Imperijos tarnyba), kad daugybė indų, turinčių trumpųjų bangų imtuvus, nieko nėra girdėję apie BBC transliacijas Indijai.

Tą patį galima pasakyti ir apie dar vieną visuomeninę veiklą, kurioje dalyvauju, — Vietinę gynybą. Per dvejus metus nebuvo jokių tikrų apmokymų, neparengta jokia speciali taktika, nenustatytos kovinės pozicijos, neįrengti jokie įtvirtinimai, o taip atsitiko dėl nuolatinio planų kaitaliojimo ir visiško mūsų tikslų nesupratimo. Organizacinės detalės, kovinės pozicijos etc. buvo keičiamos taip dažnai, kad vargu ar kas nors kada nors žino, kokių potvarkių konkrečioje situacijoje reikėtų laikytis. Pavyzdžiui, daugiau kaip prieš metus mūsų kuopa kasė griovių sistemą Regento parke tam atvejui, jei čia sumanytų leistis oro desantas. Nors buvo kasama ir kasama, grioviai taip ir liko iki galo neiškasti, nes įpusėjus darbą buvo keičiamas planas ir duodami nauji nurodymai. Tas pat ir visame kame. Kad ir ko būtų imamasi, jau iš pat pradžių žinoma, jog staiga bus duotas kitas nurodymas, paskui dar kitas, ir taip be galo. Čia niekada nieko nenutinka, tik nesibaigiantis jaudulys perauga į vis stiprėjantį nusivylimą. Geriausia, ko galima tikėtis, kad ir priešingoje pusėje yra lygiai taip pat.

1942 06 24: Praėjusį vakarą klausiausi radijo laidos su Lordu Cha Cha, tik šįsyk tai buvo ne Joyce'as[57], jau kurį laiką nevedantis laidų, o vyras, kuris, sprendžiant iš jo tarsenos, galėjo būti iš Pietų Afrikos, ir dar vienas, kalbantis kokni tarme. Daug dėmesio skirta Laisvosios Indijos sąjūdžio kongresui Bankoke. Mane nustebino, kad visi indiški vardai buvo tariami klaidingai, ir net labai klaidingai, eg. Rasas Beharis Bose'as[58] buvo virtęs Rashu Beery Bose'u. O juk patarti šiuo klausimu galėtų visi indai, vedantys radijo laidas iš Vokietijos. Tikriausiai jie kasdien įeina ir išeina pro tas pačias duris, pro kurias vaikšto ir Lordas Cha Cha. O vis dėlto faktas, kad priešingoje stovykloje irgi pakanka netvarkos, nuteikia viltingai.

57. Apie Williamą Joyce'ą, Lordo Cha Cha pseudonimu vedusį laidas iš Berlyno, skaitykite „Karo meto dienoraštyje", 1940 07 28; 77.
58. Rasas Beharis Bose'as (1880(?)–1945), neturėjęs nieko bendra su Subhasu Chandra Bose'u. Nuo 1911 kovojo už Indijos nepriklausomybę. Žlugus Crippso misijai, japonai paprašė jo užleisti vietą Subhasui. Jis sutiko, ir 1942 balandžio 17 Japonijos Ministrų Kabinetas nutarė pasinaudoti Subhasu „esamoje politinėje situacijoje" (Mihir Bose, *The Lost Hero*, p. 191, 197–198; jis rašo: „Rashas Beharis Bose'as").

1942 06 26: Po Libijos įvykių[59] visi užsikrėtę defetistine nuotaika. Dalis laikraščių vėl liovėsi rašę apie antrąjį frontą. Tomas Dribergas („Williamas Hickey") laimėjo papildomus rinkimus Maldene, surinkęs dvigubai daugiau balsų nei

konservatorių kandidatas. Tai jau 4 iš 6 rinkimų, kuriuose Vyriausybė patyrė pralaimėjimą.

59. Netikėtas Tubruko atidavimas Rommelio pajėgoms 1942 birželio 21, nepaisant aštuonis mėnesius trukusio priešinimosi 1941 iki pat gruodžio, kai buvo išvaduotas iš apsupties. Šis pralaimėjimas sudavė tokį stiprų smūgį kovinei dvasiai, kad jis prilygo nebent tik tam, kurį teko patirti po pralaimėjimo Singapūre. Į nelaisvę pateko dvidešimt penki tūkstančiai karių. Trumpą pasakojimą apie tai, kas privedė prie Aštuntosios armijos skilimo, bergždžiai bandant išlaikyti Tubruką, ir apie Churchillio indėlį galima rasti Liddellio Harto *History of the Second World War*, p. 287; apie atsitraukimą į El Alameiną, už penkiasdešimt penkių mylių nuo Aleksandrijos, žr. p. 287–303). Daugelis kaltino generolą serą Claude'ą Auchinlecką (žr. 1942 05 27; 40), kuris po Churchillio apsilankymo Kaire rugpjūčio 4 buvo atleistas iš vado pareigų. Jį labai aukštai vertino Rommellis ir manė, kad savo pajėgoms jis vadovavęs labai sumaniai (Liddell Hart, p. 301–302). Pasibaigus karui, jam buvo pavesta nedėkinga pareiga padalyti Indijos armiją į dvi dalis tarp dviejų nepriklausomomis tapusių valstybių, Indijos ir Pakistano. Jis taip gerai atliko savo darbą, kad jaunų nepriklausomų šalių vyriausybės paskyrė jį vadovauti abiem armijoms.

1942 07 01: Kelou Ende, Vust. (apsistojęs ūkyje)[60]. Jokio triukšmo, išskyrus orlaivius, paukščius ir dirbančius šienpjovius. Niekas neprimena karo, nebent tik užsimenama apie italus karo belaisvius, dirbančius kai kuriuose ūkiuose. Atrodo, jie laikomi gerais darbininkais, kurie uogoms skinti tinka labiau nei „apsukriais" laikomi miestiečiai, atvykstantys iš Vusterio. Nors ir susiduriama su pašaro stygiumi, aplink daugybė kiaulių, naminių paukščių, žąsų ir kalakutų. Per kiekvieną valgymą čia patiekiama grietinėlės[61].

[*Ištisą dieną virš galvos skraido didžiuliai bombonešiai. Be kita ko, orlaiviai atlieka ir ypatingas funkcijas, eg. tempia kitus lėktuvus, prikabintus viela (tikriausiai sklandytuvus?), arba gabena ant jų užkeltus mažesnius lėktuvėlius.*]

60. Tai buvo vienintelė šiek tiek ilgesnė pertrauka, kurią Orwellas turėjo dirbdamas BBC. Jis buvo apsistojęs Kelou Ende, Vusteršyre, ir nuo birželio 28 iki liepos 11 daugiausia laiko praleido meškeriodamas. Jis buvo aistringas žvejys, nors šiuo atveju žuvies ir alaus buvo mažoka. Tai, ką sugavo, išvardijo šio karo meto dienoraščio 3 dalies priešpaskutiniame puslapyje. Jis sugavo iš viso aštuoniolika strepečių (tai galėjo būti ir kuojos), du ungurius ir vieną ešerį. Penkias dienas nesugavo nieko.
61. Nors nedidelį kiekį grietinėlės buvo leidžiama pasigaminti vietinei prekybai, tačiau, taupant išteklius, gamyba įprastais kiekiais ir visuotinis aprūpinimas produkcija buvo sustabdyti.

1942 07 03: Nepasitikėjimo votumas žlugo: 475–25. Skaičius reiškia, kad susilaikiusių buvo labai mažai. Įprasta gudrybė: debatai virto pasitikėjimo pačiu Churchilliu votumu, o dėl to turbūt buvo jau iš anksto sutarta, nes nėra nė vieno, kuris norėtų užimti Churchillio vietą. Vyriausybei kur kas lengviau, žinant kai kurių aršiausių opozicionierių, eg. Hore-Belishos[62] blogus ketinimus. Nežinau, kiek dar ši komedija tęsis, bet neturėtų trukti labai ilgai.

Churchillis savo kalboje nė neužsiminė apie antrąjį frontą.

Aišku tai, kad japonai ganėtinai greitai puls Rusiją. Atrodo, jie jau įsitvirtino tolimuosiuose Aleutuose, o tai gali reikšti tik viena: jie ketina atkirsti Rusiją nuo JAV.

Kairieji taip stipriai panikuoja pirmą kartą po Dankerko. „New Statesman" vedamasis pavadintas „Akis į akį su šmėkla". Egipto praradimą jie laiko savaime suprantamu. Dievai žino, ar tai iš tiesų atsitiks, tačiau šie žmonės jau anksčiau taip dažnai pranašavo° [Orwellas: „prophecied"] Egipto praradimą, kad vėl girdint jų kalbas apie tai galima jaustis kone užtikrintam, jog to neįvyks. Keista, kad jie visuomet elgiasi taip, kaip nori vokiečiai, eg. prieš kurį laiką jie iš mūsų reikalavo nutraukti aviacijos antskrydžius virš Vokietijos ir pasiųsti savo bombonešius į Egiptą. Kiek anksčiau ketinome siųsti savo bombonešius į Indiją. Kiekvienu atveju to paties reikalavo Vokietijos „laisvės" stotys. Stebina ir atsaini panieka, su kuria visi kairieji atsiliepia apie mūsų aviacijos antskrydžius virš Vokietijos: antskrydžiai daro labai silpną įspūdį etc., etc. Ir tai kalba tie, kurie, bombarduojant Londoną, rėkė garsiausiai.

62. Leslie'is Hore-Belisha 1937–1940 ėjo karo reikalų ministro pareigas, 1942–1945 — nepriklausomas Parlamento narys. Chamberlainas 1937 paskyrė jį karo reikalų ministru, tačiau 1940 atleido iš pareigų. Churchillis nepaskyrė jo į savo vadovaujamą vyriausybę, taigi per karą jis nebuvo valdžioje. Apie jo ankstesnę karjerą žr. „Įvykiai", 1939 07 19; 1.

1942 07 04: Wardlaw-Milne'io[63] siūlymas [*teikiant pasiūlymą dėl nepasitikėjimo votumo*] vyriausiuoju vadu paskirti Glosterio hercogą suglumino visus aliai vieno. Labiausiai tikėtina, kad Glosteriu norima pridengti ką nors kitą [*(galimas dalykas, Mountbattenį?)*] *Tačiau blogesnį nominalų vadovą nei šis nutukęs silpnaprotis būtų sunku įsivaizduoti.*

Alinės dėl alaus stygiaus dažnai būna uždarytos. Taip nutiko greičiausiai dėl pastaruoju metu ištikusių karščių. Šioje vietovėje auga daug apynių, ir aš girdėjau, kad ūkininkų buvo prašoma nemažint apyniams skirto žemės ploto, o kai kurie jį net padidino. Visi apyniai, bent jau aukščiausios rūšies, sunaudojami alui.

63. Seras Johnas Wardlaw-Milne'is (1879–1967), unionistas, 1922–1945 Parlamento narys, rinktas Kiderminsteryje. Bendruomenių Rūmų Specialaus komiteto valstybės išlaidoms pirmininkas, brošiūrų finansų temomis autorius. Buvo didelis Churchillio priešininkas ir pateikė pasiūlymą dėl nepasitikėjimo votumo bei šios kandidatūros. Pasak Churchillio, „kaip paaiškėjo, jam tai tik pakenkė". Apie debatus, o ypač apie Wardlaw-Milne'io pasiūlymą žr. *The Second World War*, IV, p. 356–366.

1942 07 10: Prieš keletą dienų atvyko pora Karinio jūrų laivyno sunkvežimių su „vrensėmis"[64] ir jūreiviais, kurie keletą valandų ravėjo ropes pono Phillipso[65] lauke. Visos kaimo moterys džiaugėsi jūreivių mėlynomis kelnėmis ir baltais marškinėliais išvaizda. „Tik pažiūrėkite, kokie jie švaruoliai! Man patinka jūreiviai. Jie visada tokie švarūs." [*Atrodo, jūreiviai ir „karietaitės" irgi buvo patenkinti savo išvyka ir gėrimais alinėje po darbo. Tikriausiai jie priklausė kuriai nors savanorių organizacijai, kuri, reikalui esant, parūpina darbininkų.*] Ponia Phillips taip aiškina: „Tai savanorių organizacija iš Malverno[66]. Kartais atsiunčia A.T.[67], o kartais — jūreivius. Žinoma, mums tai visai patinka. Suprantate, tai suteikia

šiokią tokią nepriklausomybę nuo savų darbininkų. Darbo žmonės šiais laikais būna baisūs. Dirba tiek, kad nepersidirbtų. [*Suprantate, jie žino, kad be jų negalite apsieiti. Dabar neįmanoma nusamdyti moters net ir paprasčiausiai namų ruošai. Merginos nenori likti kaime, jei nėra kino salės. Turiu tokią moterį, kuri ateina, bet negaliu sulaukti, kada ji imsis darbo.*] Tai vis šiokia tokia paspirtis, jei gauni keletą savanorių. Taip sakant, leidžia tapti labiau nepriklausomam."

Tai tikrų tikriausia tiesa [*atsižvelgiant į tai, kad žemės ūkio darbai negali nukentėti, taip pat tikrų tikriausia tiesa yra tai, jog miestiečiams reikalingas nors šioks toks sąlytis su žeme*]. Vis dėlto šios savanoriškos organizacijos, kaip ir kareivių darbas šienapjūtės metu etc., ir italai belaisviai yra paprasčiausia streiklaužystė.

Solsberyje laimi valdantieji. Nepriklausomas kandidatas buvo Hipwellas[68], „Reveille" redaktorius. Valdantieji automatiškai laimi kiekvienąkart, kai tik dalyvauja šis juokdarys. Jie turėtų būti jam už tai dėkingi, jei tik, žinoma, iš tikrųjų nemoka jam pinigų už dalyvavimą.

„Mėlynasis varpelis" ir vėl uždarytas dėl alaus trūkumo. 4 ar 5 dienas vyko smarkokos išgertuvės, o paskui stojo sausra. [*Tiesa, retsykiais, kai jie užsidaro, vietos valdininkus galima išvysti geriančius atskirame kambaryje, o eiliniai kareiviėliai, kaip ir darbininkai, neįleidžiami. „Raudonasis liūtas" gretimame kaime laikosi kitokios sistemos, kurią jo savininkas man aiškina taip: „Aš nesutinku su tuo, kad viską reikia atiduoti svečiams vasarą. Aš manau taip: jei alaus nedaug, tegul pirmi ateina vietiniai. Daug dienų laikau savo barą uždarytą, ir tik vietos gyventojai žino, kaip patekti pro užpakalinį įėjimą. Žmogui, dirbančiam laukuose, reikia alaus, ypač su maistu, kuriuo šiais laikais yra maitinami. Tačiau aš jiems nustatau normą. Sakau: „Nagi, paklausyk. Tau alaus reikia nuolat, tiesa? Ar ne geriau būtų kasdien išgerti po pintą per vakarienę, nei keturias pintas vieną dieną ir tris — kitą?" Tas pat ir su kareiviais. Nenoriu atsakyti kareiviui alaus, bet pintą leidžiu išgerti tik pirmą kartą. Paskui jiems paaiškinu: „Tik po pusę pintos, vaikinai". Taip po truputį ir daliju."*]

64. *Women's Royal Naval Service* (Moterų karališkasis jūrų laivynas).
65. Tikriausiai ūkininkas, pas kurį Orwellas buvo apsistojęs. Nėra žinoma, ar Eileena galėjo išeiti atostogų tuo pat metu kaip ir jos vyras.
66. Malvernas, vietovė toli nuo jūros, neatrodanti panaši į tokią vietą, kurioje galėtų veikti karinio jūrų laivyno įstaiga, tačiau ten veikė radiolokacijos tyrimų stotis ir pradinio rengimo dalinys.
67. *Auxiliary Territorial Service* (Pagalbinė teritorinė tarnyba, moterų karinė tarnyba, dabar — WRAC, *Women's Royal Army Corps* (Karališkasis armijos moterų korpusas).
68. W. R. Hipwellas.

1942 07 22: Iš Ahmedo Ali[69] pastarojo laiško iš Indijos:

„Šiek tiek apie senąjį Delį, kas galėtų tave sudominti.

Judrioje gatvėje laikraščių pardavėjas šaukia urdu kalba: „Panditas Jawaharlalas[70] kalba savo rožinį atvirkščiai". Vaikinas turėjo omenyje, kad jis pakeitė savo nusistatymą Vyriausybės atžvilgiu. Klausinėjamas jis paaiškino: „Niekada negalite juo pasikliauti, mat šiandien jis teigia palaikąs Vyriausybę ir jos vykdo-

mą šalies gynybos politiką, o ryt kalba visiškai priešingai.“ Paskui jis nusigręžė nuo manęs ir vėl ėmė šūkčioti, pridurdamas: „Jawaharlalas metė iššūkį Vyriausybei.“ Tačiau laikraščiuose apie jokį iššūkį nerašoma.

Kiti urdu kalba leidžiamų laikraščių pardavėjai: „Vokietija jau per pirmą ataką sutriuškino Rusiją.“ Nereikia nė sakyti, kad kitą rytą angliškuose laikraščiuose perskaičiau visiškai priešingai. Akivaizdu, urdu kalba leidžiami laikraščiai atkartojo tai, ką kalbėjo Berlynas. Niekas negali uždrausti laikraščių pardavėjams šūkauti to, kas jiems patinka.“

[*„Ganėtinai smagu vaikštinėti po turgavietes ir prekyvietes ir klausytis garsių plepalų, žinoma, jei tik nėra nepakeliamai karšta. Kartkartėmis papasakosiu daugiau, jei tik tau įdomu.“*]

69. Ahmedas Ali (1910–1994), pakistanietis rašytojas ir anglų kalbos profesorius iš Bengalijos. 1942–1945 ėjo Naujajame Delyje įsikūrusios BBC Klausytojų tyrimo tarnybos direktoriaus pareigas. 1949–1960 dirbo Pakistano vyriausybėje. Vienas „Indian Writing“ (Londonas, 1940–1945) ir „Tomorrow Bombay“ (Indija, 1942–1944) redaktorių. Rašė urdu ir anglų kalbomis, pastarąja kalba yra parašęs *Twilight in Delhi* (1940) ir *Ocean of Night* (1964), kuriose gvildeno musulmonų paveldo Indijoje klausimą. 1941 paskelbtas literatūros kritikos darbas, *Mr Eliot's Penny-World of Dreams*.
70. Panditas Jawaharlalas Nehru (1889–1964), Indijos nacionalinio kongreso generalinis sekretorius, vėliau — jo prezidentas, studijavęs Harou ir Kembridže. Po žudynių Amritsare 1919 įsitraukė į kovą už nepriklausomybę ir buvo ypač siejamas su Gandhiu, nors jų pažiūros kartais ir skirdavosi. Dažnai buvo britų kalinamas, o 1947, Indijai iškovojus nepriklausomybę, tapo jos pirmuoju ministru pirmininku.

1942 07 23: Rašau į šį dienoraštį kur kas rečiau, nei buvau įpratęs, nes tiesiog neturiu laisvo laiko. O vis dėlto neužsiimu niekuo daugiau, kaip tik tuo, kas neturi jokios prasmės, ir vis mažiau lieka laiko, kurį iššvaistau veltui. Regis, taip yra visiems: apima pats baisiausias nusivylimo pojūtis, be jokio tikslo sukantis uždarame rate ir užsiimant kvailystėmis — jos yra kvailystės ne todėl, kad susijusios su karu, o karas savaime yra kvaila, bet todėl, kad neprisideda prie šalies gynybos, netgi visiškai nieko nereiškia, tačiau didžiajame biurokratiniame mechanizme, į kurį patekome, jos laikomos būtinybe. Didelė dalis BBC transliuojamų laidų paprasčiausiai išmetama į stratosferą, niekas jų nesiklauso, o tie, kurie už jas atsakingi, žino, kad niekas nesiklausys. Šias beprasmiškas laidas rengia šimtai įgudusių darbuotojų [*šaliai per metus atsieinančių dešimtis tūkstančių,*], prie kurių šliejasi tūkstančiai kitų, neturinčių jokio konkretaus darbo, bet radusių ramią nišą, joje patogiai įsitaisiusių ir apsimetančių dirbančiais. Tokia situacija visur, ypač ministerijose.

[*Tačiau maistas, kurį išmėtome kur papuola, kartais atsiduria keisčiausiose vietose. Štai, buvome parengę 6 laidų ciklą, labai intelektualų, apie šiuolaikinę anglų literatūrą, kurio, mano manymu, Indijoje niekas nesiklausė. Hsiao Chi'en, kinų studentas, skaitydamas mūsų pokalbius, kuriuos išspausdino „Listener“, taip susidomi, jog ima rašyti knygą kinų kalba apie Vakarų literatūrą, daugiausia remdamasis mūsų pokalbiais. Šiuo atveju Indijai skirta propaganda jos nepasiekia, bet netikėtai*

pasiekia Kiniją. Galimas dalykas, norint, kad tave išgirstų Indijoje, laidas reikia transliuoti į Kiniją.]

Indijoje vėl legalizuota Komunistų partija ir jos spauda. Manyčiau, dabar pats laikas atšaukti draudimą „Daily Worker", nes priešingu atveju situacija būtų pernelyg absurdiška.

Tai man primena Davido Oweno* papasakotą istoriją, kurios, jei gerai pamenu, neužrašiau šiame dienoraštyje. Atvykęs į Indiją Crippsas kreipėsi į karaliaus vietininką su prašymu išlaisvinti internuotus komunistus. Pastarasis sutikęs (manau, kad dauguma jų grįžo į laisvę), tačiau paskutinę akimirką pabūgo ir susinervinęs paklausė: „O ar jūs esate tikras, kad jie iš tiesų yra komunistai?"

Kalbama, kad mums teks 20 procentų padidinti bulvių suvartojimą. Iš dalies, taupant duoną, ir iš dalies tam, kad suvartotume nepaprastai gerą šių metų bulvių derlių[71].

71. Maisto produktų ministerija (joje dirbo ir Eileena), siekdama įtikinti gyventojus suvartoti po svarą bulvių per dieną, sukūrė komiksų personažą Bulvinį Pitą.

1942 07 26: Vakar ir šiandien vykstančiuose Vietinės gynybos manevruose miške teko matyti įvairių nedidelių karinių stovyklaviečių, radiolokacijos [=*radaro*] stočių etc. Apstulbino kareivių išvaizda, jų nepaprastai gera sveikata ir rūstūs žvilgsniai. Visi jauni ir žvalūs, drūtomis rankomis ir kojomis, rausvais, skaisčiais veidais. Tačiau veidų išraiška atrodė niūri ir buka — ne, jie nebuvo nei pikti, nei bloga linkintys, juose tik buvo matyti monotonija, vienatvė, apmaudas, nuolatinis nuovargis ir fizinė sveikata.

1942 07 27: Šiandien kalbėjausi su Sultana, vienu maltiečių diktorių. Jis teigia palaikąs ganėtinai neblogą ryšį su Malta ir žinąs, kad sąlygos ten labai blogos. „Pastarasis laiškas, kurį gavau šįryt, buvo panašus į... kaip jūs tai vadinate? — jis ėmė smarkiai gestikuliuoti, — į rėtį. Cenzorius išbraukęs ištisas dalis. Tačiau aš vis tiek kai ką suprantu." Toliau jis man be kita ko papasakojo, kad 5 sv bulvių dabar kainuoja atitinkamai 8 šilingus. [*Jam atrodo, kad iš dviejų laivų vilkstinių su konvojumi, mėginusių pasiekti Maltą, ta, kuri buvo iš Anglijos ir kuriai pavyko, gabeno amuniciją, o toji, kuri plaukė iš Egipto ir kuriai nepavyko, gabeno maistą.*] Aš tariau: „O kodėl jie negalėtų atsiųsti dehidruotų maisto produktų lėktuvu?" Jis gūžtelėjo pečiais, o iš jo gesto buvo galima numanyti, kad jis tiesiog instinktyviai jaučia, jog Britanijos vyriausybė dėl Maltos niekuomet per daug nesivargins. Vis dėlto atrodo, kad maltiečiai yra tvirti Britanijos šalininkai ir už tai reikėtų padėkoti Mussoliniui.

* Tuo metu jis dirbo Staffordo Crippso sekretoriumi. [Orwello ranka rašyta išnaša jo mašinėle spausdintame dienoraščio variante.]

[*Vokiečių laidose tvirtinama, kad Londone esąs Vorošilovas*[72], *tačiau tai mažai tikėtina, o ir gandų čia negirdėti. Tai turbūt tėra aklas spėjimas, kuriuo siekiama atsverti jų pastarąją nesėkmę dėl Molotovo*[73], *ir šįkart jie tikriausiai daro prielaidą, kad šiuo metu čia tikrai turėtų būti koks nors aukšto rango Rusijos karinis atstovas. Jei paaiškėtų, kad tai tiesa, man tektų keisti savo požiūrį į Vokietijos slaptosios tarnybos veiklą mūsų šalyje.*]

Trafalgaro aikštėje vyko mitingas dėl antrojo fronto, kuriame, pasak dešiniojo sparno spaudos, dalyvavo 40 000, o kairiosios spaudos skaičiavimu — 60 000 žmonių. O iš tiesų turbūt 50 000. Mano slaptasis agentas praneša, kad, nepaisant dabartinio komunistų kurso „Churchilliui — visus įgaliojimus", jų oratoriai iš tikrųjų labai smakiai puolė Vyriausybę.

72. Apie generolą Klimentą Vorošilovą žr. „Įvykiai", 1939 08 31; 1. Churchillis turėjo susitikti su juo 1942 rugpjūčio 12, tačiau Maskvoje (žr. Winston Churchill, *The Second World War*, IV, p. 429).
73. Apie Viačeslavą Molotovą žr. „Įvykiai", 1939 08 28; 4. Apie tuo metu įvykusį jų asmeninį pokalbį Churchillis pasakoja knygoje *The Second World War* (IV, p. 436–437). Svarbiausias jų svarstomas klausimas buvo antrojo fronto atidarymas.

1942 07 28: Šiandien laikraščių skaičiau mažiau negu paprastai, tačiau matytieji, išskyrus „News Chronicle", liovėsi rašę apie antrąjį frontą. [„*The Evening News*" *pirmame puslapyje išspausdino straipsnį, kuriame neigiamai atsiliepiama apie antrąjį frontą (jo autorius — generolas Brownriggas*[74].] Savo nuomonę apie jį išsakiau Herbertui Readui[75], kuris niūriai atsakė: „Vyriausybė liepė jiems užsičiaupti." [*Be abejo, jeigu jie ir ketina ką nors pradėti, vis tiek turi tai neigti.*] Readas paaiškino manąs, jog situacija Rusijoje esanti desperatiška, ir dėl to atrodė labai sunerimęs, nors anksčiau yra buvęs didesnis už mane antistalinistas. „Ar dabar, kai rusai pateko į bėdą, tavo nusistatymas jų atžvilgiu nepasikeitė?" — paklausiau jo. Jis sutiko. Tiesą sakant, supratęs, kad Anglija pateko į bėdą, jos atžvilgiu aš irgi pasijutau visiškai kitaip. Žvelgdamas atgal, matau, kad buvau priešiškas rusams (tiksliau sakant, priešiškas Stalinui) tuomet, kai Rusija atrodė esanti stipri tiek kariniu, tiek politiniu atžvilgiu, ie. nuo 1933 iki 1941. Iki tol, taip pat ir po to aš buvau už rusus. Tai galima aiškinti labai įvairiai.

Praėjusią naktį virš Londono priemiesčio vyko nedidelis antskrydis. Buvo panaudoti nauji raketiniai pabūklai, dalį jų [dabar] aptarnauja Vietinės gynybos kariai[76] [*ir teigiama, kad buvo numušti keli lėktuvai (iš viso 8).*]

Galima drąsiai sakyti, kad tai buvo pirmas kartas, kai Vietinė gynyba dalyvavo aktyviuose veiksmuose, praėjus šiek tiek daugiau kaip dvejiems metams nuo jos suformavimo.

Vokiečiai niekada nepripažįsta nuostolių, kuriuos patiria jų kariniai objektai, bet patvirtina civilių gyventojų aukas po mūsų didesnių aviacijos antskrydžių. Po Hamburgo bombardavimo, vykusio prieš 2 paras, jie teigė patyrę didelių nuostolių. O mūsų laikraščiai atkuria šį įvykį pasididžiuodami. Prieš dvejus

metus mes visi būtume baisėjęsi mintimi apie civilių žudymą. Prisimenu, kaip blico metu, kai KOP smogė atgal, kaip tik sugebėjo, kažkam sakiau: „Nepraeis nė metai, ir „Daily Express" skaitysi štai tokias antraštes: „Sėkmingas antskrydis virš Berlyno našlaičių prieglaudos. Kūdikiai liepsnose." To dar nesulaukėme, tačiau ta kryptimi judame.

74. Generolas leitenantas seras W. Douglas S. Brownriggas (1886–1946) buvo Britanijos ekspedicinių pajėgų generolas adjutantas (1939–1940). Atsistatydino 1940, tačiau 1941 buvo paskirtas Vietinės gynybos zonos ir sektoriaus vadu.
75. Herbertas Readas (1893–1968; riteris nuo 1953), poetas, kritikas, pedagogas ir šiuolaikinio meno interpretatorius. Kariavo Pirmajame pasauliniame kare (ordinai „Už ypatingus nuopelnus tarnyboje" ir „Karo kryžius"), buvo ypač įtakingas ketvirtame ir penktame dešimtmečiuose. 1931–1932 dirbo Viktorijos ir Alberto muziejaus prižiūrėtojo padėjėju ir dėstė Edinburgo universitete. 1933–1939 redagavo „Burlington Magazine". Po karo labai didelę įtaką padarė jo knyga *Education through Art*. Po Pirmojo pasaulinio karo buvo didelis anarchizmo šalininkas, bent jau iki įšventinimo į riterių luomą.
76. Vietinės gynybos priešlėktuvinės gynybos padalinys, vadovaujamas generolo sero Fredericko Pile'o (1884–1976, baronetas), buvo apginkluotas raketų paleidimo įrenginiais. Jie galėjo iššauti po dvi centnerį sveriančias raketas ir buvo sujungti į baterijas po šešiasdešimt keturis. Paleisti visas raketas išsyk nebuvo būtina. Raketos nebuvo labai taiklios, tačiau jos sukeldavo šrapnelių smūgį, galintį pažeisti ir numušti lėktuvus. Turėdamas tarnybos 101-ojoje raketų baterijoje, Aiveryje, netoli Slau, patirties, galiu pasakyti, kad jos nebuvo naudojamos prieš lėktuvus, skrendančius žemai virš apstatytos vietovės, nes galėdavo nukrypti ir pataikyti į namų stogus baterijos apylinkėse. Orwellas tikriausiai išmetė „dabar" iš mašinėle spausdinto teksto, nes šie pabūklai, nors ir ne pačiu didžiausiu mastu aptarnaujami reguliariosios kariuomenės kariškių, kaip ir kaštiniai minosvaidžiai, buvo daugiausia Vietinės gynybos ginklai.

1942 08 01: Jei pateikiami skaičiai yra teisingi, vokiečiai per kiekvieną iš pastarųjų antskrydžių prarado apie 10 procentų savo pajėgų. Pasak Peterio Masefieldo, tai nesusiję su naujais pabūklais, nors visą darbą atliko naktiniai naikintuvai. Jis papasakojo man ir apie tai, kad naujasis FW 190 naikintuvas yra kur kas geresnis už visus kitus šiuo metu eksploatuojamus naikintuvus, kuriuos tik žinome. *[Aviacijos konstruktorius pavarde Bowyeras, taip pat dalyvavęs laidoje, sutiko su juo.]* Oliveris Stewartas māno, kad pastarieji vokiečių antskrydžiai yra žvalgybinio pobūdžio, ir jie gana greitai pradės didelio masto blicą, bent jau tuo atveju, jeigu jiems pavyks įgauti daugiau laisvės Rusijoje[77].

Ne kažin ką galima nuveikti tarnautojų nedarbo dienomis savaitgaliais[78]. Kiekvieną kartą, kai tik turiu laisvo laiko, statau vištidę. Tai reikalauja didelio išmoningumo, nes gauti medienos nepaprastai sunku. Kai darau ką nors panašaus, nesijaučiu nei kaltas, nei švaistąs laiką, o kaip tik priešingai — aplanko silpna nuojauta, jog bet koks normalus užsiėmimas turėtų būti naudingas ar bent jau pateisinamas.

77. Peteris Masefieldas (1914–2006, nuo 1972 — riteris) 1939–1943 dirbo karo korespondentu KOP ir JAV Aštuntosiose karinėse oro pajėgose. 1949–1952 buvo Britanijos Europos oro linijų generalinis direktorius. 1942 birželio 31 jis kartu su Oliveriu Stewartu (1895–1976, „Aeronautics" redaktorius 1939–1962) buvo pakviestas dalyvauti vienoje Orwello vedamų laidų, transliuojamų į Indiją, ir kalbėti apie aviaciją, tačiau jam atsisakius Orwellas pakvietė E. C. Bowyerą, etatinį Britanijos aviacijos konstruktorių draugijos darbuotoją.
78. Savaitgalis turėjo būti leidžiamas Orwellų vasarnamyje Volingtone.

1942 08 03: D[avidas] A[storas] pasakoja, kad Churchillis yra Maskvoje[79]. Jis taip pat sako, esą neketinama atidaryti jokio antrojo fronto. Vis dėlto, jei antrasis frontas planuojamas, Vyriausybė turinti padaryti viską, kas tik įmanoma, kad iš anksto būtų sudarytas priešingas įspūdis, [*o D. A. galėtų būti vienas iš žmonių, naudojamų gandams skleisti.*

D. A. teigia, kad visada, kai tik komandosai išsilaipina, vokiečiai nestoja į mūšį, o akimirksniu dingsta. Nėra abejonės, kad jiems taip įsakyta. Šio fakto neleidžiama garsinti spaudoje — greičiausiai siekiant apsaugoti visuomenę nuo perdėto pasitikėjimo.]

Anot D. A., Crippsas neketina atsistatydinti iš Vyriausybės[80] ir jau turi parengęs alternatyvią strategiją. Žinoma, jis negali apie tai kalbėti viešai, bet gali padaryti tai privačiai. Tačiau man teko girdėti, kad Macmurray'us [81], viešintis pas Crippsą, pastarosiomis dienomis negalėjęs nieko išpešti apie jo politinius ketinimus.

79. Churchillis tądien nuvyko į Kairą, paskui per Teheraną rugpjūčio 12 pasiekė Maskvą. Jis su Stalinu aptarė antrojo fronto klausimą (žr. *The Second World War*, IV, p. 411 ir 430–433).
80. Crippsas buvo beatsistatydinąs, tačiau liko Kariniame ministrų kabinete iki 1942 lapkričio 22, kai buvo paskirtas aviacijos pramonės ministru, ir šias pareigas ėjo iki pat karo Europoje pabaigos.
81. Johnas Macmurray'us (1891–1976) buvo Londono universiteto Psichikos ir logikos filosofijos Grotės profesorius.

1942 08 04: Turkijos radijas (kartu su kitais) irgi skelbia, jog Churchillis yra Maskvoje.

1942 08 05: Visuotinis nerimas dėl Indijos vyriausybės neapdairiai paviešintų dokumentų, kurie per policijos reidą buvo paimti iš Kongreso būstinės[82]. [*Kaip įprastai, svarbiausias dokumentas gali būti interpretuojamas nevienareikšmiškai, o iš to kilsiančios bereikalingos rietenos dvejojančius Kongreso elementus gali nuteikti prieš britus.*] Priešiškumas Indijai, kurį publikacija sukėlė Amerikoje, o turbūt taip pat ir Rusijoje, ir Kinijoje, ilgalaikėje perspektyvoje mums nėra į naudą. Rusijos valdžia senu stiliumi skelbia demaskavusi carinį sąmokslą. Neduoda ramybės nuojauta, kad tai kažkokiu būdu susiję su vienalaikiu Gandhio sąmokslu su japonais.

82. Žlugus Crippso misijai Indijoje, Kongresas ėmė vis labiau spyriotis. Rugpjūčio pradžioje Gandhis pradėjo pilietinio nepaklusnumo kampaniją. Siekdama užtikrinti tvarką, Indijos vyriausybė surengė kratą Kongreso būstinėje, paėmė pirminį Indijos nepriklausomybės rezoliucijos projektą, kuris buvo atiduotas svarstyti Kongreso darbo grupei, ir paviešino jį spaudoje.

1942 08 07: [*Hughas Slateris labai nusiminęs dėl karo. Anot jo, atsižvelgiant į Rusijos atsitraukimo tempą, neįmanoma, kad Timošenka, kaip yra skelbiama, sugebėjo išsaugoti savo armiją nenukraujavusią. Jis taip pat teigia, kad Maskvos spaudos ir*

radijo tonas byloja apie labai nusilpusią Rusijos dvasią.] Kaip ir mažne visi mano pažįstami, išskyrus Warburgą, Hughas Slateris galvoja, kad jokio antrojo fronto nebus. Tokią išvadą visi daro atsižvelgdami į Churchillio vizitą Maskvoje[83]. Žmonės šneka: „Nejaugi jam būtų reikėję vykti į Maskvą vien tam, kad pasakytų, jog mes rengiamės[84] atidaryti antrąjį frontą? Jis tikriausiai nuvyko pasakyti, kad mes negalime to padaryti." Visi pritaria mano užuominai, jog būtų gerai, jei Churchillis, grįždamas atgal, būtų paskandintas kaip Kitcheneris[85]. [*Žinoma, išlieka ir tokia tikimybė, kad Churchillis visiškai ne Maskvoje.*]

Vakar vakare pirmą kartą išardžiau dalimis „Sten" pistoletą kulkosvaidį[86]. Atrodo, nėra jame nieko tokio, ko nežinočiau. [*Jokių atsarginių detalių. Jeigu jis rimtai sugenda, tiesiog jį išmeti ir gauni kitą.*] Ginklas be dėtuvės sveria 5½ svaro — [*automatas svertų 12–15 sv. Apytikrė jo kaina — ne 50/-, kaip įsivaizdavau, bet 18/-*]. Įsivaizduoju, kaip milijonas ar net du milijonai šių ginklų, kiekvienas su 500 šovinių ir instrukcijomis, mažais parašiutais leidžiasi virš Europos. Jei Vyriausybė būtų ryžusis tai padaryti, jie būtų supleškinę jų laivus.

83. Šis fragmentas rankraštyje yra perbrauktas: „Iš visų pusių girdėti: „Jei rengiamasi atidaryti antrąjį frontą, ką reiškia Churchillio kelionė į Maskvą? Jis tikriausiai nuvyko ten papasakoti, kad mes negalime to padaryti."
84. Rankraštiniame variante iš pradžių buvo „mes negalime", bet šie žodžiai perbraukti ir ištaisyti taip, kaip yra mašinraštyje.
85. Feldmaršalas Horatio Herbertas Kitcheneris (1850–1916; pirmasis erlas Kitcheneris), atkariavęs Sudaną (1896–1898), sėkmingai vadovavo mūšiams prieš būrus Pietų Afrikos kare (1900-1902), britų buvo laikomas didvyriu. Pirmojo pasaulinio karo pradžioje buvo paskirtas karo reikalų ministru. Nuskendo plaukdamas D. Britanijos karo laivu „Hampshire" su misija į Rusiją, kai į šį pataikė mina. Jis anksčiau už kitus suprato būtinybę surinkti didelę kariuomenę, labai sparčiai stiprino vadinamąją „Kitchenerio armiją" ir padidino ją nuo dvidešimties iki dvidešimt septynių divizijų. Dirbti komandoje jam sekėsi sunkiai, todėl kolegų Ministrų Kabinete buvo mėgstamas mažiau nei plačiosios visuomenės. Antrasis išspausdintas Orwello kūrinys, kurį jis parašė mokydamasis parengiamojoje mokykloje, buvo eilėraštis apie Kitchenerio žūtį; žr. *CW*, X, p. 24.
86. 1940 Britanijos armijai iš automatinių ginklų buvo prieinami tik amerikietiški „Thompson", tačiau mažiausiai 100 000 jų nuskendo jūroje, pakeliui iš JAV, todėl atsirado būtinybė nedelsiant sukurti pigų savos gamybos automatinį ginklą. „Sten" pavadintas pagal jo kūrėjus majorą R. Vernoną Sheppardą ir Haroldą J. Turpiną ir gamyklos vietą Enfildą, kainavo tik 2 £ 10 š. Jis nebuvo priklausomas nuo serijiniu būdu gaminamų detalių, neturėjo medinės buožės. Dėtuvė buvo gaminama vokiško MP 40 pagrindu, buvo linkęs užsikirsti arba netikėtai šaudyti pavienius šūvius. Vis dėlto „Sten" pasitvirtino kaip nusisekęs, pasipriešinimo kovotojų labai vertinamas ginklas.

1942 08 09: Šiandien pirmąsyk šaudžiau iš „Sten". Jokios atatrankos, nei vibracijos, labai tylus, pakankamas taiklumas. Iš maždaug 2500 šūvių 2 kartus teko nutraukti šaudymą, abiem atvejais dėl netikusių šovinių, o užtaisyti paprasta — paprasčiausiai ranka atitraukiant spyną.

1942 08 10: Nehru, Gandhis, Azadas[87] ir daugelis kitų — kalėjime. Maištas didesnėje Indijos dalyje, yra žuvusiųjų, begalė suimtų. Šlykšti Amery'io[88] kalba, kurioje jis įvardijo Nehru ir Co. kaip „blogus žmones", „sabotažininkus" etc. Ji, žinoma, buvo transliuojama visai Imperijai ir retransliuojama AIR bangomis[89].

Juokingiausia, kad vokiečiai kaip įmanydami trukdė transliacijas, nelaimei, nesėkmingai.

Indai ir visi, palaikantys Indiją, apimti siaubingos depresijos. [*Net Bokharis, priklausantis Musulmonų lygai*[90]*, kone verkdamas teigia pasitrauksiąs iš BBC.*] Nors ir keista, bet tikra tiesa, jog dabartinis Britanijos vyriausybių elgiasys mane slegia labiau nei karinės nesėkmės.

87. Abdulas Kalamas Azadas (1888–1958), Indijos nacionalistų musulmonų vadovas, Indijos nacionalinio kongreso delegatas 1945 vykusiose derybose dėl nepriklausomybės. 1958 išleista jo knyga *India Wins Freedom*.
88. Leo Amery'is, Parlamento narys, atstovavęs Konservatorių partijai, Indijos reikalų ministras 1940–1945; žr. „Įvykiai", 1939 07 02; 5.
89. *All-India Radio*.
90. Musulmonų lyga įkurta kaip religinė organizacija, ginanti musulmonų interesus Britų Indijoje. Iki 1935 ji rėmė Indijos nacionalinį kongresą, kai Kongreso partijoje ėmė dominuoti indų reikalai, ir Lyga tapo politine organizacija. Vadovaujama Mohammedo Ali Jinnaho, ji reikalavo Indijos padalijimo. 1947 susikūrus Pakistanui, Lyga užtikrino Steigiamojo susirinkimo kontrolę.

1942 08 12: Šįryt paskelbtas pasibaisėtinas politinis pareiškimas spaudai apie reikalus Indijoje. Riaušės yra nereikšmingos — situacija valdoma, — juoba kad žuvusiųjų skaičius nėra didelis, etc., etc. O studentų dalyvavimas neramumuose paaiškinamas paprastai: „Vaikinai lieka vaikinais", „Visi gerai žinome, kad studentai visur labai mielai prisideda prie įvairiausių patriukšmavimų", etc., etc. Kone visi smarkiai pasibjaurėję. Dalis indų, girdėdami šias nesąmones, labai išblykšta, ir tai atrodo keista.

Didžiuma spaudos laikosi griežtos pozicijos, Rothermere'io spauda tiesiog šlykšti. Jei šios represinės priemonės Indijoje, kaip atrodo, kurį laiką pasiteisins, tai savo šalyje sulauksime labai liūdnų padarinių. Regis, viskas parengta sėkmingam reakcionierių sugrįžimui, ir vis stiprėja įtarimas, kad Rusijos palikimas bėdoje buvo šio manevro dalis. [*Šiandien popiet Davidas Owenas man visiškai konfidencialiai parodė Amery'io pareiškimą [apie] pokarinę politiką Birmos atžvilgiu, kuris parengtas pagal Dormano-Smitho*[91] *ataskaitą. Jame numatoma vėl, 5–7 metų laikotarpiui, įvesti „tiesioginį valdymą", Birmos atstatymą finansuotų Britanija, o didžiosios britų firmos turėtų būti atkurtos beveik tomis pačiomis, kaip anksčiau, sąlygomis. Prašau Dievą, kad joks panašus dokumentas nepatektų į priešo rankas. Kad ir kaip būtų, iš Oweno ir iš šio konfidencialaus dokumento sužinojau vieną svarbų dalyką, jog, kiek man yra žinoma, išdegintos žemės taktika buvo vykdoma nepaprastai kruopščiai.*

91. Seras Reginaldas Hughas Dormanas-Smithas (1899–1977) 1941 ir britams atsitraukiant 1942 buvo Birmos gubernatorius.

1942 08 14: Šiandien laidoje dalyvavo Horrabinas, ir tradiciškai jį pristatėme kaip žmogų, braižiusį žemėlapius Wellso *Outline of History* ir Nehru *Glimpses of*

World History[92]. Šiam įvykiui intensyviai rengėmės ir apie jį iš anksto informavome. Horrabino ryšiai su Nehru jau savaime turėjo būti masalas Indijai. Šiandien nuoroda į Nehru iš anonso buvo iškirpta — Nehru dabar kalėjime, vadinasi, jis tapo Blogas.

92. Iš tikrųjų, *Glimpses of World History: Being Further Letters to His Daughter, written in Prison and containing a Rambling Account of History for Young People* (Allahabad, 1934); 1939 Lindsay'us Drummondas išleido peržiūrėtą ir pataisytą leidimą su penkiasdešimčia žemėlapių, kurių autorius — J. F. Horrabinas. Pasak Inezos Holden, privačiame susirašinėjime Orwellas prasitarė, kad ketino prašyti Drummondo išleisti savo ir jos karo meto dienoraščius.

1942 08 18: Iš Georgeso Koppo[93] pastarojo laiško iš Marselio (po šiokios tokios raizgalynės apie jo inžinerinę veiklą, kuria dabar užsiima): „... ketinu pradėti masinę gamybą. Vis dėlto nesu tikras, kad man tai pavyks, nes mane saisto aiškiai apibrėžta sutartis su firma, kuri, bijau, vėliau užmezgė ryšius, gerokai suvaržiusius jos veiksmų laisvę, ir toji kita firma, galimas dalykas, palaipsniui gaus naudos iš mano darbo, o man tai labai nepatiktų, nes manęs su pastarąja nesieja joks susitarimas, ir aš šiuo metu neketinu nieko panašaus pasirašyti. Jei būsiu priverstas nutraukti savo darbą, tai iš tiesų nežinau, kuo teks užsiimti; noriu, kad kai kurie man labai mieli bičiuliai, kuriems ne kartą esu rašęs, nebūtų tokie vangūs ir pasyvūs, kokie atrodė esą. Jei šioje srityje nebūtų jokios perspektyvos, svarstau galimybę pasinaudoti kita savo sukaupta patirtimi, susijusia su tiltų statyba [*kurią, jei pameni, sėkmingai realizavau San Mateo prieš karą*".]

Išversta: „Man kelia nerimą tai, kad Prancūzija artėja prie visiškos sąjungos su Vokietija. Jei antrasis frontas nebus greitai atidarytas, aš būtinai ištrūksiu į Angliją."

93. Georgesas Koppas (1902–1951), apie save papasakojęs daug nebūtų dalykų, tačiau neabejotina, kad jis buvo Orwello viršininkas Ispanijoje, drąsus žmogus, dirbęs Prancūzijos žvalgybai, o vėliau — MI5. Stebėtinai ironiška, kad vienas iš užverbavusiųjų jį į MI5 buvo išdavikas Anthony'is Bluntas (1907–1983). Jiedu su Orwellu buvo draugai ir, nepaisant Orwello įžvalgumo, leidusio jam kiaurai permatyti tokius kaip Peteris Smollettas, jis klausėsi Koppo pasakojimų apie save. Didelę dalį Koppo gyvenimo prasimanymų atskleidė Berta Govaerts iš Antverpeno; žr. *The Lost Orwell*, p. 83–91.

1942 08 19: Šiandien komandosai surengė didelį užpuolį prieš Djepą. Tęsėsi jis ir vakare. Visiškai įmanoma, kad tai pirmoji invazijos stadija ar bent jau pirmos stadijos repeticija, nors aš taip nemanau. Prancūzams transliuotas perspėjimas, kad vyksta tik užpuolis ir jiems nereikia prisidėti, tuo atveju būtų buvęs blefas.

1942 08 22: D[avidas] A[storas] labai nusiminęs dėl atakos prieš Djepą, kurią jis stebėjo iš ganėtinai arti ir kuri, pasak jo, buvo mažne visiška nesėkmė, išskyrus kad buvo sunaikinta daugybė vokiečių naikintuvų, nors tai ir nebuvo numatyta pagal planą. Jis teigia, kad spauda šį įvykį nušvietė neabejotinai klaidingai[94], o

dabar jis taip pat klaidingai nušviečiamas P. M. pateikiamose ataskaitose. Štai, svarbiausi faktai. Užpuolyje dalyvavo apie 5000 karių, iš kurių ne mažiau kaip 2000 žuvo arba paimti į nelaisvę. Užsibūti krante ilgiau nebuvo planuota (ie. iki maždaug 4 val. popiet), bet buvo siekiama sunaikinti visą Djepo gynybos sistemą, o pastangos tai padaryti baigėsi visiška nesėkme. Tiesą sakant, buvo padaryti tik palyginti nedideli nuostoliai, kaip antai sunaikintos kelios artilerijos baterijos etc., ir tik vienam iš trijų pagrindinių būrių pavyko įgyvendinti iškeltą tikslą. Kitiems nepavyko pasiekti kažko daugiau ir daugelis buvo iššudyti pabūklų ugnimi. Įtvirtinimai buvo sunkiai įveikiami net ir pasitelkus į pagalbą artileriją, mat ginklai pasirodė bejėgiai prieš uolas arba milžiniškas betonines priedangas. Tankus gabenusių desantinių laivų nuskendo daugiau nei pasiekė krantą. Maždaug 20 ar 30 tankų išsikėlė į krantą, tačiau nė vienas negrįžo atgal. Laikraščiuose spausdintos nuotraukos, kuriose matyti tankai, neva pargabenti atgal į Angliją, buvo sąmoningas klaidinimas. Visuotinai manoma, kad vokiečiai jau iš anksto žinojo apie ataką[95]. Beveik nuo pat jos pradžios vienas jų žmogus per radiją skelbė melagingus „tiesioginio liudytojo" pranešimus iš pakrantės gilumos, o kitas perdavė klaidinančius įsakymus anglų kalba. Kita vertus, vokiečiai akivaizdžiai nesitikėjo tokios stiprios mūsų aviacijos paramos. Kadangi jie, kaip paprastai tausodami lėktuvus, laikė savo naikintuvus žemėje, vos tik išgirdę apie į krantą iškeliamus tankus, pakėlė juos į orą, todėl dalį prarado, o nuostoliai pagal įvairius skaičiavimus skiriasi, tačiau, anot kai kurių KOP karininkų, jie gali siekti net 270. Britų galia ore leido eskadrinius minininkus visą dieną laikyti atokiau nuo Djepo. Vienas nuskendo, tačiau taip nutiko dėl pakrantės artilerijos. Gavus nurodymą atakuoti kai kuriuos objektus krante, minininkai išsirikiavo į vieną eilę ir iš pabūklų paleido smarkią ugnį į krantą, tuo tarpu naikintuvai parėmė juos iš viršaus.

Davidas Astoras laikosi nuomonės, kad tai akivaizdžiai įrodo, jog įsiveržti į Europą yra neįmanoma. [*Žinoma, atsižvelgiant, kas yra jo tėvai, mes negalime būti tikri, kad jam nėra liepta taip tvirtinti.*] Manęs neapleidžia mintis, kad vien tik įsiveržimas į krantą taip stipriai įtvirtintoje vietoje, nenaudojant bombonešių, be artilerijos paramos, pasitelkus vien tik eskadrinių minininkų pabūklus (mano manymu, tai buvo 4.9 patrankos), be oro desanto, buvo žymus laimėjimas.

94. Ataka prieš Djepą, vertinant bent jau iš trumpalaikės perspektyvos, pasirodė buvusi apgailėtinu nuostoliu, išskyrus tai, kad privertė vyresniojo rango karininkus išmokti pamoką, kuri pravers rengiant naujas desantines operacijas. Joje dalyvavo daugiau kaip 6 000 karių, daugiausia kanadiečių, iš kurių daugiau kaip pusė žuvo, buvo sužeisti arba paimti į nelaisvę. (*The Second World War*, IV, p. 459). Visi į krantą iškelti tankai buvo kone iškart sunaikinti; KOP neteko 70 lėktuvų, nuskendo 34 laivai. Vokiečiai pripažino, jog jų pusėje žuvo 297, 294 buvo sužeisti arba pateko į nelaisvę, prarasti 48 lėktuvai. Laikraščių antraštės skelbė, kad „Hansai patyrė didelius nuostolius" („Daily Mirror", 1942 rugpjūčio 20), tačiau, kaip rašoma „The War Pappers", 22 (1977), „jie galėjo pridurti: „Dar didesni sąjungininkų nuostoliai." Davidas Astoras tarnavo Karališkajame kariniame jūrų laivyne 1940–1945, apdovanotas „Kariniu kryžiumi".

95. Buvo įtariama, kad vokiečiai iššifravo britų kodus, todėl jau iš anksto žinojo apie užpuolį, tačiau atrodo, kad pirmieji juos įspėjo vokiečių keliautojai, pastebėję prie kranto artėjančią sąjungininkų flotilę. Dėl nesėkmės oficialiai buvo kaltinamos „neatsakingos kalbos" ar net muilo drožlių reklama, vaizduojanti medį genančią moterį, kurios apdaras antraštėje pavadintas PAPLŪDIMIO APSIAUSTAS IŠ DJEPO. Reklaminio skelbimo, išspausdintos 1942 08 18 „Daily Telegraph" numeryje, iškarpą Orwellas paaiškino: „Reklama, daugelio manymu, perspėjusi vokiečius apie ataką prieš Djepą". (Iškarpa saugoma Orwello brošiūrų kolekcijoje, Britanijos bibliotekoje, 39-oje dėžutėje.) Kino juosta „Next of Kin" (1942), sukurta tam, kad padėtų įsisąmoninti, jog reikšmingus sumanymus gali sugriauti neatsakingos kalbos, buvo vienas iš kariuomenei skirtų trumpų mokomųjų filmų. Churchillis tvirtina: „Pokarinis vokiečių dokumentų tyrimas rodo, kad jiems nebuvo nutekinta jokia informacija, iš kurios jie būtų galėję sužinoti apie mūsų ketinimą pulti" (*The Second World War*, IV, p. 458).

1942 08 25: Vienas iš daugelio gandų, kurie sklando tarp mūsų šalyje gyvenančių indų, kad Nehru, Gandhis ir kiti buvo deportuoti į Pietų Afriką. Tokias kalbas skatina spaudos cenzūravimas ir laikraščių draudimas.

1942 08 27: Panaikintas „Daily Worker" leidybos draudimas[96]. [*Jis turėtų vėl pasirodyti rugs. 7-ą (tą pačią dieną, kai Churchillis skaitys savo pranešimą Parlamentui.*]

[*Vokiečių radijas vėl tvirtina, jog S. C. Bose'as yra Penange. Tačiau tam tikri požymiai leidžia manyti, kad tai išsprūdo iš R. B. Bose'o lūpų.*]

96. „Daily Worker" leidyba buvo sustabdyta 1941 sausio 22.

1942 08 29: Plakatas alinėje, reklamuojantis stimuliuojančias tabletes — fenacetiną ar kažką panašaus:

BLITZ
Visiškai rekomenduojamas
Medikų
„Žaibiškas"
Puikus atradimas
Šį vaistą vartoja milijonai
gydyti
Pagirioms
Karo baimėms
Gripui
Galvos skausmui
Dantų skausmui
Neuralgijai
Nemigai
Reumatizmui
Depresijai etc., etc.
Sudėtyje nėra aspirino

Dar vienas tarp indų sklandantis gandas apie Nehru — šįkart kalbama, kad jis pabėgęs.

1942 09 07: Neabejotini sunkumai Sirijoje. Šįryt paskelbtas pranešimas spaudai — Jo D. Vyriausybės didelei nelaimei ir prieštaraująs jos siekiams, — atsižvelgiant į generolo De Gaulle'io primygtinį tvirtinimą, jog Sirija vis dar pavaldi Prancūzijos mandatui, ir kol kas neįmanoma pasirašyti sutarties, kaip tai buvo Irako atveju. Generolo De Gaulle'io požiūris laikomas labiausiai apgailėtinu, tačiau, atsižvelgiant į faktą, kad jis visų pirma yra pripažintas laisvosios Prancūzijos vadovas, o teisinė situacija labai miglota (klausimas turėtų būti sprendžiamas Tautų lygoje, kuri, deja, jau nebeegzistuoja), Jo D. Vyriausybė nepajėgi etc., etc. Kitaip tariant, sirams nebus pasiūlyta jokia sutartis, kaltė už tai suversta mūsų marionetei De Gaulle'iui, o Sirijai, jeigu tai bus įmanoma, smogsime vieni patys. Girdėdamas šiuos visiškus niekus, kuriuos iš pat ryto bruko Rushbrookas-Williamsas[97] ir kurių mes visi turėjome klausytis rimtais veidais, prisiminiau, tik nežinau kodėl, Hardy'io *Dynasts* eilutes apie Napoleono karūnavimą Romoje:

> Argi prelato neišduos jo balso tonas
> Ir juokas tvardomas jo lūpų neiškreips,
> Kai melsdamasis laimins šitą poną,
> Kuriam labiau už viską aukso sosto reik?[98]

Šiandien vėl pasirodė „Daily Worker" — labai nuosaikus, tačiau vis tiek reikalaujantis (a) antrojo fronto, (b) visapusiškos pagalbos Rusijos ginklais etc., (3) demagogiškos programos, kurioje numatytas visuotinis darbo užmokesčio didinimas, tačiau neįmanomos suderinti su (a) ir (b).

97. Laurence'as Fredericas Rushbrookas Williamsas (1890–1978), Britanijos imperijos antrojo laipsnio ordino kavalierius 1923; Orwellas kartais, kaip ir šiuo atveju, rašydavo jo pavardę su brūkšneliu), Šiuolaikinės Indijos istorijos profesorius, 1914–1919 dėstęs Alachabado universitete, 1920–1926 Indijos centrinio informacijos biuro direktorius. Nuo 1941 iki 1944 lapkričio ėjo BBC Rytų tarnybos direktoriaus pareigas, vėliau perėjo dirbti į „The Times" (iki 1955). Jo požiūris į Indiją labai vykusiai išreikštas jo paties parašytoje knygoje *India* (Oxford Pamphlets on World Affairs, 1940). Jis taip pat parašė *The State of Pakistan*, 1962, ir *The East Pakistan Tragedy*, 1972.

98. *The Dynasts* („Įpėdiniai") vaizduoja Napoleoną, kuris pats užsideda sau ant galvos karūną Milano katedroje, ne Romoje (*Complete Edition*, 1910, 35; I dalis, I veiksmas, 6 scena). Orwellas aptaria *The Dynasts* 1942 rugsėjo 18 „Tribune" (*CW*, XIV, p. 42–45).

1942 09 10: Vakar vakare skaičiau paskaitą Lambete, Morlio koledže. Maža salė, apie 100 žmonių, darbininkiška inteligentija (auditorija tokia pati kaip Kairiosios knygos klubo skyriuje[99]). Po paskaitos ne mažiau kaip 6 žmonės pasiteiravo: „Ar pranešėjas nemano, kad draudimo „Daily Worker" atšaukimas buvo

didžiulė klaida?" Savo klausimą jie pagrindė labai abejotinu „D. W." lojalumu ir popieriaus eikvojimu. [*„D. W." užsistojo tik viena moteris, matyt, komunistė, kurios atžvilgiu keletas dalyvių išreiškė savo nepakantumą („O, ji vėl kaip visada!")*]. Ir visa tai po metus trukusių rėksmingų reikalavimų atšaukti draudimą. Klausantis aiškiai savo mintis reiškiančios mažumos ir pamiršus, jog be jos yra dar 99 procentai, galima labai susipainioti savo svarstymuose. Plg. Miuncheną, kai daugybė žmonių beveik neabejotinai palaikė Chamberlaino politiką, nors, skaitydamas „New Statesman" etc., nebūtum taip pamanęs.

99. Kairiosios knygos klubas, 1936 įsteigtas Victoro Gollanczo, ir toliau kas mėnesį išleisdavo knygą antifašistine arba socialistine tematika. Vietos grupių susitikimai buvo atnaujinti 1942 viduryje, įkurta daugmaž penkiasdešimt skyrių. Jam padedant, išleista ir knyga *The Road to Wigan Pier*.

1942 09 15: Nemalonus bejėgiškumo Indijos reikalų atžvilgiu pojūtis, Churchillio kalbos, akivaizdus „blimpų" siekis dar kartą pademonstruoti tariamą tvirtumą, taip pat laikraščių įžūlumas, klaidingai nušviečiant šį klausimą, kartu labai gerai suprantant, kad visuomenė niekada nesužinos visos tiesos ar bent jau nebandys patikrinti faktų. Pastarasis simptomas pats blogiausias, nors, tiesą sakant, mūsų pačių apatija Indijos atžvilgiu nėra niekuo blogesnė už Indijos intelektualų nesidomėjimu kova prieš fašizmą Europoje.

1942 09 21: Vakar pirmą kartą susitikau Liddellį Hartą. Stipriai užsikrėtęs pralaimėjimo nuotaika ir netgi, mano manymu, nusiteikęs iš dalies provokiškai. [*Labai sunerimęs dėl Liubeko bombardavimo. Laikėsi nuomonės, kad pastarųjų amžių karuose žiaurumu ir polinkiu naikinti labiausiai pagarsėjo britai.*] Be abejo, labai nepritaria antrajam frontui, bet kartu ir reikalauja, kad atšauktume bombardavimą. Tai daryti nėra jokios prasmės, nes tuo nieko nepasieksime, o ir Vokietijos nenusilpninsime. Kita vertus, mums visų pirma nereikėjo pradėti bombardavimo (jis laikosi nuomonės, kad tai mes jį pradėjome), nes taip tik iššaukėme stipresnį atsakomąjį smūgį.

Čia buvo ir Osbertas Sitwellas[100]. [*Jis vienu metu buvo susijęs su Mosley'io judėjimu, bet tikriausiai nėra toks aktyvus Vokietijos šalininkas kaip L-H.*] Jie abu prisipažino pasipiktinę, kad mes užgrobėme Viši kolonijas. Sitwellas teigė, neva mes vadovavomės moto: „Kai reikalai atrodo prasti, reikia atsiimti Madagaskarą." Jis taip pat sakė, kad Kornvalyje Vietinei gynybai duotas įsakymas invazijos atveju sušaudyti visus menininkus. Aš atsakiau, kad Kornvaliui tai gali išeiti tik į naudą.

100. Seras Osbertas Sitwellas (1892–1969) baigė Itono koledžą, 1912–1919 tarnavo Grenadierių gvardijoje. 1916 jo ir sesers Edithos poezija buvo išspausdinta kaip *Twentieth-Century Harlequinade*. Jis yra parašęs ir trumpų apsakymų (*Triple Fugue*, 1924; *Open the Door*, 1941), taip pat keletą romanų, kaip antai *Before the Bombardment* (1926), *The Man Who Lost Himself* (1929), *Those Were the Days*

(1938), *A Place of One's Own* (1941), daug apybraižų ir keletą literatūros kritikos studijų (ypač apie Dickensą). Jis surinko ir spaudai parengė Williamo Waltono *Belshazzar's Feast* (1931) tekstą. Anot Orwello, jo parašytos *Left Hand, Right Hand!*, *The Scarlet Tree* ir *Great Morning!* (1944–1947) yra vienos geriausių mūsų laikų biografijų; žr. *CW*, XIX, p. 385–388.

1942 09 22: Dauguma šaudmenų mūsiškiams „stenams" yra itališki, arba, teisingiau sakant, pagaminti Vokietijoje Italijos užsakymu. Manau, tai pirmas ginklas Britanijos armijoje, kurio kalibras išmatuotas milimetrais, o ne coliais. Buvo planuojama sukonstruoti naują pigų automatinį šautuvą, todėl, po ranka turint tokią daugybę trofėjinių šaudmenų, paimtų per Abisinijos kampaniją, ginklai buvo gaminami taip, kad atitiktų šovinius, o ne atvirkščiai. Pranašumas yra tas, kad jiems tinka beveik visų žemyne gaminamų automatų šaudmenys. Būtų įdomu sužinoti, ar vokiečiai su japonais imtųsi gaminti .303 ginklą, kuris galėtų šaudyti britiškais šaudmenimis.

1942 09 28: Vakar Regento parke vyko bažnytinė procesija. Reginys turėjo būti jaudinantis: tuščioje aikštėje išrikiuotas batalionas, Koldstrimo gvardijos orkestras, vienplaukiai vyrai (puiki rudens diena, silpnas rūkas, nejuda nė vienas lapelis, aplink straksi šunys), kaip tik įmanydami traukia giesmes. Deja, pamokslas, kaip ir visuomet tokiomis progomis, buvo tikrų tikriausias šovinistinis mėšlas, privertęs mane, kol jo klausiausi, būti Vokietijos šalininku. O dar speciali malda „už Stalingrado gyventojus" — Judo pabučiavimas. [*Tokiomis progomis mane itin neigiamai veikia tokia detalė kaip dvasininko balta kamža, kuri labai nedera kariškų uniformų fone. Apstulbino orkestro, o ypač jo vadovo (kariškio juoda gvardiečio kepure su snapu), profesionalumas. Maldoms artėjant į pabaigą, orkestras pagyvėjo, iš odinių lagaminų išniro trombonai, kilstelėjo kapelmeisterio batuta, ir visi tik laukė, kada, kunigui ištarus „per Jėzų Kristų, mūsų Viešpatį", galės pritarti savo „Amen".*]

1942 10 05: Greitai turėtų būti paskirtas naujas Indijos vicekaralius. Apie jį nežinoma nieko. Kai kas juo įvardija generolą Auchinlecką, kuris, kaip teigiama, gerai sutaria su Indijos kairiaisiais.

Ilgai kalbėjausi su Branderiu, sugrįžusiu iš 6 mėnesių kelionės po Indiją[101]. Jo išvados tokios slegiančios, kad man sunku prisiversti jas užrašyti. Trumpai tariant, situacija Indijoje daug blogesnė, nei mums čionai galima įsivaizduoti; iš tiesų, ji atitaisoma, tačiau to nebus, nes valdžia nusprendusi nedaryti jokių realių nuolaidų, o tuo atveju, jei įsiveržtų Japonija, būtų tikras pragaras, o mūsų transliacijos yra visiškai bevertės, nes niekas jų nesiklauso. Tiesa, Branderis teigė, kad indai klausosi BBC žinių, nes laiko jas patikimesnėmis už transliuojamas Tokijo arba Berlyno. Anot jo, mums reikėtų transliuoti žinias ir muziką, daugiau nieko. Būtent tai aš ir esu sakęs jau anksčiau.

101. Laurence'as Branderis (1903–?), autorius, dvylika metų prieš karą Indijoje skaitęs paskaitas apie anglų literatūrą, 1941–1945 dirbęs BBC Rytų tarnybos Informacijos skyriuje. 1954 išleistas jo mokslinis darbas *George Orwell*. 8–9 puslapiuose pateikiamas glaustas Orwello, dirbusio BBC, apibūdinimas:

„Jis buvo visų mėgstamas ir gerbiamas, įkvėpęs Trečiosios programos užuomazgą, kuri buvo siunčiama specialistui Indijoje. Greitai suprato, kad programos klausytojų nėra tiek daug, kiek jų tikėjosi vadovai, todėl, dar prieš man 1942-aisiais išvykstant į Indiją išsiaiškinti padėties, skyrė man daug laiko, kad galėtų aptarti šias problemas. Išsiaiškinau, kad mūsų programos buvo transliuojamos tokiu dienos metu, kai niekas nesiklauso, be to, dėl pernelyg silpno signalo jas labai sudėtinga išgirsti. O radijo aparatais galėjo naudotis tik nedaugelis...

Dirbdamas BBC, visada jaučiau dėkingumą Orwellui. Jis labai mielai pasijuokdavo iš to meto kvailysčių ir padėdavo jas ištverti. Tai nė kiek nesusilpnino jo atsakomybės, nes jis gerai suprato, kokia svarbi gali būti protingai organizuojama radijo propaganda, be to, labai kruopščiai rengė savo pokalbius, kurie buvo visada įdomūs ir talentingai parengti. Trūkumas buvo jo balsas. Laibas ir monotoniškas nelabai tinka transliacijoms trumposiomis bangomis." [Orwello balsui labai pakenkė sužeidimas į kaklą, patirtas kariaujant Ispanijoje.]

Branderis pasiūlė išspausdinti visus vertingus pokalbius, kurie nebuvo girdimi, ir patarė Blairui laidas vesti Orwello vardu (žr. *CW*, XIV, p. 89 ir 100–102). Po karo užėmė Britų tarybos leidybos direktoriaus pareigas.

1942 10 10: Kinijos revoliucijos metinių proga šiandien virš BBC pastato iškelta Kinijos vėliava. Deja, atvirkščiai.

[*Pasak D[avido] A[storo], Crippsas ketina netrukus atsistatydinti dėl to, kad Karo meto Ministrų Kabinetas esąs butaforinis, o realią valdžią jame turi vienintelis Churchillis.*]

1942 10 11: Kanados valdžia liepė grandinėmis prirakinti tiek vokiečių belaisvių, kiek britų belaisvių buvo grandinėmis prirakinta Vokietijoje. Po velnių, ko mes siekiame?[102]

102. Vokiečiai grandinėmis prirakino maždaug 2500 sąjungininkų karių (daugiausia kanadiečių), paimtų į nelaisvę Djepe, teigdami, kad britų komandosai taip įkalino belaisvius vokiečius. Britanijos karo ministerija tai paneigė. Tada Kanada surakino antrankiais 1376 karo belaisvius vokiečius. Spalio 15-ą Šveicarijos Raudonasis Kryžius pasisiūlė tarpininkauti. Žr. Orwello (neišspausdintą) laišką „Times", rašytą 1942 spalio 12, kuriame jis tvirtina, kad taip atkeršydami mes „nusileidžiame ... iki priešų lygmens" (*CW*, XIV, p. 97–98). Spalio 18 Hitleris įsakė vokiečių kareiviams sušaudyti visus „iki paskutinio" į nelaisvę paimtus sąjungininkų komandosus.

1942 10 15: Į Angliją perkelta Indijos dalelė. Keletą savaičių mūsų informacinį biuletenį į maračių kalbą vertė ir radijo laidas vedė mažutis kamuolio formos žmogelis vardu Kotharis, ganėtinai protingas ir, kaip man atrodo, tikras antifašistas. Tačiau netikėtai viena tų paslaptingų institucijų, kurios kontroliuoja įdarbinimo BBC reikalus (manau, šiuo atveju tai yra MI5)[103], išaiškino, jog Kotharis buvo, o gal ir tebėra komunistas, aktyviai dalyvavęs studentų judėjime, buvęs kalėjime, todėl nurodė juo atsikratyti. Į jo vietą buvo priimtas jaunuolis vardu Jatha, dirbantis Indijos rūmuose ir politiškai patikimas. Šios kalbos vertėjų rasti nelengva, ir indai, kuriems ji yra gimtoji, pagyvenę Angli-

joje, atrodo, ją primiršta. Po kelių savaičių pas mane paslapčiom užėjusi mano asistentė ponia Chitale patikėjo man paslaptį, kad informacinius biuletenius ir toliau rašo Kotharis. O Jatha, nors ir galįs skaityti šia kalba, jau nebemoka taip gerai rašyti, todėl už jį rašąs Kotharis. Žinoma, atlyginimą dalijosi abu. Mes nerandame kito kompetentingo vertėjo, todėl Kotharis ir toliau dirba pas mus, nors oficialiai mes nieko apie tai nežinome. Taip nutinka visur, kur tik pasitaiko indų.

103. Tai turbūt užuomina į paslaptingą ir neišaiškintą „koledžą", apie kurį retsykiais užsimena Orwellas.

1942 10 17: Vakar vakare „Players" teatro scenoje girdėjau „sąmojį apie žydus" — santūrų, papasakotą žydo, bet vis tiek truputį antižydišką[104]. Vėl gandai apie antrąjį frontą. Šįsyk nurodoma spalio 20-a, antradienis, ir tai nepanašu į tiesą. Vis dėlto neabejotina, kad Vakarų arba Pietvakarių Afrikoje kažkas įvyks.

104. „Sąmojus apie žydus" Orwellas laikė antisemitizmo pavyzdžiu.

1942 11 15: Šįryt skambino bažnyčios varpais — pažymint pergalę Egipte [105]. Tai pirmas kartas per dvejus metus, kai girdėjau juos skambant.

105. 1942 spalio 23 pradėjusi El Alameino puolimą, Aštuntoji armija baigė operaciją Egipte 1942 lapkričio 11; Tubrukas Libijoje buvo susigrąžintas lapkričio 12. Sąjunginiukų pajėgos įžengė į Amroką ir Alžyrą lapkričio 8, o lapkričio 12 buvo prie vakarinės Tuniso sienos. Tačiau galutinė pergalė Afrikoje buvo pasiekta tik 1943 gegužės viduryje.

Čia Orwello „Karo dienoraščiai" baigiasi.

DŽUROS DIENORAŠČIAI

NAMŲ DIENORAŠTIS, III DALIS

1946 m. gegužės 7 d.–1947 m. sausio 5 d.

1943 M. LAPKRIČIO 23 D. išėjęs iš darbo BBC, Orwellas dėl sveikatos priežasčių išstojo ir iš Vietinės gynybos. 1943 ir 1944 m. jos nariai daugiausia tarnavo priešlėktuvinės gynybos baterijose (ypač „Z“ arba raketinėse baterijose, o jis buvo tam netinkamas). 1943 m. gruodžio 3 d. Orwellas parašė pirmą iš aštuoniasdešimties „Tribune“ jam skirtų skyrelių „Kaip noriu“, o vėliau tą patį mėnesį pradėjo rašyti recenzijas „The Manchester Evening News“ užsakymu. 1943–1944 m. žiemą rašė „Gyvulių ūkį“. 1944-ųjų gegužės pabaigoje baigė rašyti *The English People*, tačiau ji buvo išleista tik 1947 m. rugpjūtį. 1944-ųjų liepą Orwellai įsivaikino berniuką, Richardą. Kitą mėnesį, 28-ą, per bombardavimą buvo sugriautas jų butas, todėl sunaikinta daug jo knygų, o „Gyvulių ūkio“ rankraštis, kaip pats Orwellas paaiškino T. S. Eliotui, liko „truputį suglamžytas“. Eliotas „Faber“ vardu jį atmetė (taip pat, kaip buvo atmetęs „Dienas Paryžiuje ir Londone“). Orwello draugė Ineza Holden rašė, jog butas negyvenamas, tačiau Orwellas „kasdien eina į griuvėsius, norėdamas išgelbėti kuo daugiau knygų, ir, sudėjęs į vienratį, jas išveža. Taip jis keliauja iš Įlankos gatvės per pietų pertrauką.“ Tą vasarą Orwellas pirmą kartą nuvyko į Džurą, o spalį kartu su Eileena persikėlė į butą Kanonburio aikštėje, Islingtone. Tai buvo jo paskutiniai namai Londone.

1945 m. nuo vasario 15-os iki kovo 24-os Orwellas dirbo karo korespondentu Prancūzijoje, Vokietijoje ir Austrijoje — rašė straipsnius į „The Manchester Evening News“ ir „The Observer“. Eileena kelerius metus su pertraukomis sirgo ir 1945 m. kovą buvo nuspręsta atlikti chirurginę operaciją. Nelaimei, 29-ą, būdama narkozės nuo anestezuojamųjų vaizdų būsenos, mirė. Ypač jaudina tuo metu vykęs jų susirašinėjimas; Eileena nesuspėjo užbaigti savo paskutinio laiško, nes buvo išvežta vežimėliu į operaciją. Pasirūpinęs savo mažojo sūnelio globa, Orwellas iškeliavo toliau vykdyti savo, kaip karo korespondento, pareigų.

Nors Orwellas pasakojo Fredricui Warburgui, jog apie „1984-uosius“ pirmą kartą pagalvojęs 1943 m., žinome, kad rašyti romaną jį ypač paskatino Johno Bakerio kalba apie mokslo falsifikavimą SSRS, pasakyta 1944 m. rugpjūčio 22–26 d. Londone vykusioje PEN konferencijoje (žr. *The Lost Orwell*, p. 128–133). Jis rašė lėtai. 1945 m. birželio 25 d. Fredricas Warburgas pranešė, kad Orwellas „parašė pirmuosius dvylika savo naujo romano puslapių“ („1984-ieji“), o 1946 m. rugsėjo 26 d. (įpusėjus šį dienoraštį) jis pats rašė Humphrey'iui Slateriui: „Pagaliau pradėjau

Džura
Vietos, susijusios su Orwellu.

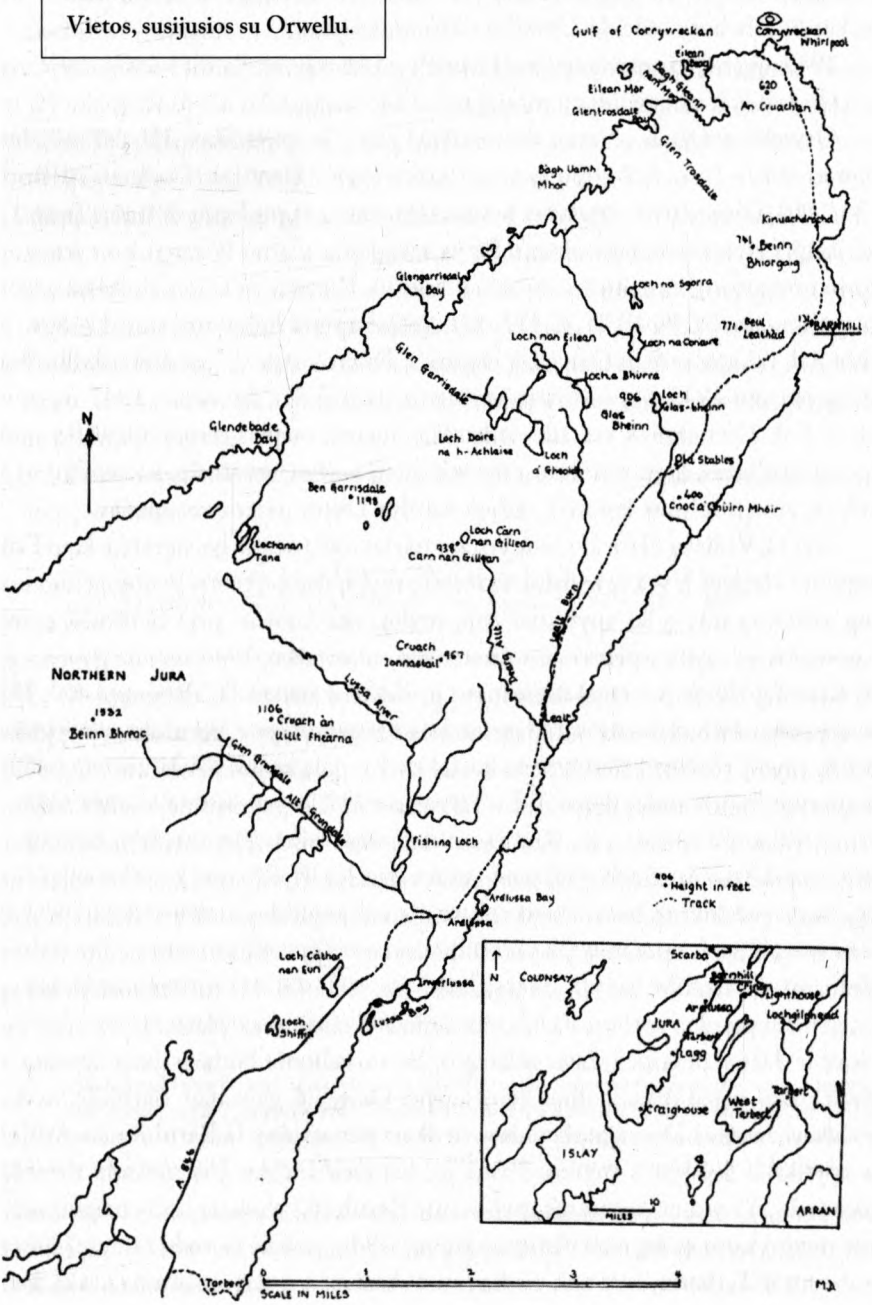

savo romaną apie ateitį, bet parašiau tik maždaug 50 puslapių." Romanas turėjo būti baigtas 1948-ųjų gruodį. Tuo tarpu 1945 m. rugpjūčio 17 d., daugelį kartų atmestas, „Gyvulių ūkis" buvo išleistas „Secker & Warburg" leidyklos. 1946 m. jį išspausdino JAV, kur „Book-of-the-Month Club" išrinko mėnesio knyga. 1946 m. vasario 14 d. „Secker & Warburg" išleido Orwello *Critical Essays*.

1945-ųjų rugsėjį apsistojęs žvejo namelyje Džuroje, apsilankė salos šiaurėje esančiame Barnhile ir nutarė išsinuomoti jį nuo 1946 m. gegužės 23-os iki spalio 13-os.

Orwello trečiasis „Namų dienoraštis", kurį jis pavadino „III dalimi", buvo rašomas šimto lapų 8x7 colių pratybų sąsiuvinyje (Denbigh Coomercial Books, D.34/100). Dienoraštis parašytas beveik išimtinai ant puslapių dešinėje (nuo 1 iki 182, kaip sužymėta redaktoriaus). Po jo seka sodo planai (atkurti šioje knygoje), taip pat metaforų, banalių frazių ir t. t. sąrašai. Pastarieji čia nepateikiami, tačiau juos galima rasti *CW*, XVII, p. 432–438. Įrašai apima laikotarpį nuo 1946 m. gegužės 7 d. iki spalio 8 d. Orwellas išvyko iš Džuros atgal į Londoną spalio 9-ą. Į Džurą sugrįžo 1947-ųjų sausio pradžioje ir padarė dar du įrašus, 1947 m. sausio 4 d. ir 5 d. Dienoraštis yra tik rankraščio forma, rašytas paties Orwello ranka, neperspausdintas, kaip anksčiau rašytieji dienoraščiai, mašinėle. Identifikuoti kai kuriuos jame minimus žmones padėjo Avrilės Dunn parengtas sąrašas.

Džura, Vidinių Hebridų sala, yra apytikriai toje pačioje lygiagretėje kaip Edinburgas ir Glazgas. Ji yra apie dvidešimt šešių mylių ilgio, o plotis įvairuoja nuo maždaug aštuonių mylių iki apytikriai trijų mylių, skaičiuojant prie Barnhilo, esančio už beveik trijų mylių į pietus nuo šiauriausio salos taško. 1946 m. joje gyveno apie 250 žmonių, tačiau per trisdešimt metų jų skaičius išaugo iki daugmaž 400. Džuros sąsiauris, skiriantis salą nuo pagrindinės teritorijos, prie Barnhilo yra apytikriai keturių mylių pločio; kelionė jūra, kuriai turi įtakos stiprus Atlanto bangavimas, pietų kryptimi užtrunka ilgiau. Nuo Tarberto, esančio pagrindinėje šalies dalyje (iš tikrųjų, Vakarų Tarberto), iki Kreihauso daugmaž trisdešimt mylių, ir kelionė tuo metu užtrukdavo nuo dviejų iki pustrečios valandos. Kreihause, kur Orwellas rinko sau maisto produktus, buvo vienintelė visoje saloje parduotuvė ir vienintelis gydytojas, be to, buvo ir telefonas. Jis yra už dvidešimt trijų mylių, einant nosies tiesumu, į pietus nuo Barnhilo, bet su „nuolydžiais" (žr. 1946 06 02) turbūt susidarytų apie dvidešimt septynios mylios. Kelias, tais laikais dažnai neką platesnis už taką, buvo prastas ir dažnai prakiurdydavo padangas. Be to, kelionės būdavo daug ilgesnės, nei atrodo pagal pagal išmatavimus žemėlapyje. Orwellui gyvenant Barnhile, laivas iš didžiosios žemės į Džurą atplaukdavo triskart per savaitę. Iš Barnhilo iki Ardlusos yra apytikriai septynios mylios. Pasak jo, Kiniueičdračdas (jis niekada netardavo paskutinės „d") yra už pusantros mylios nuo Barnhilo, bet tiesia linija truputį arčiau. Apie pietinį salos tašką eina dirbtinis kelias, A846, paskui jis veda į šiaurę, eina per Kreihausą ir Tarbertą, šiek tiek piečiau nuo Ardlusos, o ten susiaurėja į taką. Barnhilas pažymėtas kariniame topografiniame žemėlapyje *Ordnance Survey Landranger Map 61, „Jura & Colonsay", 1987.*

1946 05 07: *Londonas*: Vedu užrašus, kad vėliau galėčiau palyginti su Edinburgu ir Džura.

Pastarąsias dvi dienas praleidau Niuarko[1] kaimynystėje, grįždamas automobiliu Notingamas–Ameršamas.

Augalija Notingamšyre, regis, lenkia Londono rajoną. Dauguma medžių jau su lapais. Ąžuolai daugmaž pusiau sulapoję. Pastarųjų lapai gelsvi, kaip rudenį. Paprastųjų bukų lapai daug blyškesni negu tuomet, kai jie būna visiškai sulapoję. Žydi kaštainiai. Obelys visur jau visiškai arba beveik visiškai pražydusios. Kai kurios jų netgi nužydėjusios. Gudobelės taip pat pražydusios ir netgi uždengusios kai kuriuos krūmus. Visiškai pražydusios scylės. Taip pat ir darželinės blizgės (? aukštos, rausvai raudonos piktžolės). Pačiame žydėjime tulpės ir smalkos, aubretės, vaistučiai. Jau pražydo ir alyvos. Aitrieji šilokai dar be žiedų. Kaimas, apskritai paėmus, atrodo gana ankstyvai ir stipriai sužaliavęs, nepaisant baisaus šalčio pastarosiomis dienomis. Nemačiau nė vienos kregždės, negirdėjau gegutės.

Žolė, auganti kreidingame dirvožemyje, atrodo blyškesnė nei auganti molingoje žemėje.

1. Orwellas dalyvavo savo sesers Marjorie, Humphrey Dakino žmonos, laidotuvėse. Jos tikriausiai vyko 1946 gegužės 6. Žr. jo laišką Dakinui, 1946 gegužės 8, *CW*, XVIII, p. 309.

1946 05 14: *Netoli Edinburgo.* Medžiai jau pakankamai sužaliavę, tik gėlės dar atsilieka nuo augančių Notingamo rajone ir Londone. Iš jų šiuo metu geriausiai atrodo tulpės, uolaskėlės, aubretės, scylės, laukinės neužmirštuolės. Alyvos sukrovusios pumpurus, tačiau dar nežydi. Bijūnai su žaliais žiedpumpuriais. Obelys, išskyrus augančias apsaugotose vietose, vos ne vos skleidžia žiedus. Dygiakrūmiai jau žydi. Skirtingai nei p. Anglijoje, dar nuo karo šiose vietose labai daug triušių. Ganėtinai daug juodųjų žąsų. Žiurliai poravimosi metu gieda kitaip nei žiemą. Sausra čia buvo stipresnė, palyginti su p. Anglija, tvenkiniai etc. labai nusekę ir švarūs. Šiame rajone[2] „javai" reiškia avižas. Vidutinis avižų derlingumas apytikriais skaičiavimais siekia 12 ct iš akro.

2. „Šis rajonas" buvo Bigaras už maždaug trisdešimties mylių į pietvakarius nuo Edinburgo ir už trisdešimt penkių mylių į pietryčius nuo Glazgo. Georgesas ir Doreena Koppai čia turėjo ūkį, ir Orwellas buvo pas juos savaitei apsistojęs. (Doreena buvo Gwenos O'Shaughnessy pusseserė, o apie Georgesą Koppą žr. „Antrąjį karo meto dienoraštį", 1942 08 18; 93. Orwellas viešėjo Bigare be Richardo.

1946 05 16: Vakar nušoviau juodąjį triušį (jauniklį)[3]. Tamsiai juodą, pilka papilve. Regis, jie čia įprasti.

Per dvi dienas suartas, lėkštėmis suakėtas ir apsėtas avižų laukas (1¾ akro). Čia prieš tai buvo pieva, todėl žemė liko nelygi ir po arimo bei dviejų akėjimų

lėkštinėmis akėčiomis. Sėklos buvo paskleidžiamos išberiant, o šis metodas, regis, vis dar paplitęs nedideliuose plotuose. Sėjėjas turėjo „sėjimo maršką", tai inksto formos drobinė kraitė, pritvirtinta prie medinio rėmo. Ji atremta į jo pilvą, o diržais laikosi pakabinta ant peties. Žmogus eina pirmyn ir atgal, beria sėklą abiem kryptimis tai viena, tai kita ranka. Sėklos išberiamos gan tolygiai, grūdai pasklinda maždaug 3 colių atstumu. 1¾ akro jis apsėjo greičiau nei per popietę. Tiesa, tam reikalingas dar bent vienas žmogus — sekiojantis iš paskos su kibiru ir vis įpilantis sėklų. Taip pat turėtų būti kas nors su šautuvu, atbaidantis kovus. Laukui apsėti buvo skirti 3 maišai po 12 bušelių (man atrodo) kiekvienas, tačiau užteko 2½ maišo. Šiandien dirva buvo lyginama. Po sėjos antrą kartą akėjama lėkštinėmis akėčiomis, todėl sėkla užverčiama pakankamai gerai.

Prieš 3 dienas ožiukų atvedusi ožka duoda tiek daug pieno, kad jos abu ožiukai persisotino ir dabar stipriai viduriuoja. Melžti ją gan sunku: daugmaž 3 pintos per dieną, neskaitant to, ką gauna ožiukai.

Atkreipiau dėmesį į pakitusius ožkų šėrimo įpročius. Šios dvi laikomos aptvertoje pievelėje ir nepasiekia lapijos. Ramiai ėdinėja, nė neketindamos ištrūkti, nors tvora yra žema. Popiet ant kalvos netoliese (2700 pėdų) mačiau sniegą[4].

3. Orwellas ne vieną kartą rašo esąs „blogas šaulys", tačiau toks savęs juodinimas jam būdingas.
4. „Ant kalvos netoliese" veikiausiai galėjo būti arba Broad Law (2723 pėdos), arba Dollar Law (2681 pėda), abi stūkso už maždaug tuzino mylių į pietryčius nuo Bigaro. Artimiausios kalvos yra nuo 1200 iki 1400 pėdų aukščio.

1946 05 22: Daugelyje vietovių dar tik iš dalies gegužė.

Šeštadienį (18 d.) dariau kaliausę. Iš pradžių kovai jos bijojo, tačiau pirmadienio vakare jau lesiojo per 20 jardų nuo jos.

Ant E[ileenos] kapo[5] prigijo visos „Polyantha" rožės. Sodinau aubretes, miniatiūrinius flioksus, uolaskėles, kažką iš nykštukinių raipstų, perkūnropes, mažuosius gvazdikus. Augalai ne itin geros kokybės, tačiau oras buvo lietingas, turėtų įsišaknyti.

Oras dar drėgnesnis, bet tikros liūties nėra. Šiandien giedra, bet ne per šilčiausia.

Gouročas–Kreihausas.

Iš Gouročo išplaukėme apie 9.30 ryto (Glazgas — 8 val.).

Danūnas — apie 10.

Rotsis — 10.35.

Kolintreivas — 11.10.

Taich-na-briueičas — 11.30.

Rytų Tarbertas — 12.30 (l. vėluojame).

Rytų Tarbertas–Vakarų Tarbertas, 5 mylios kelio.

Išvykome iš V. Tarberto 13.40 (vėluojame 50 min.).

5. Orwellas aplankė Eileenos kapą Šv. Andriejaus ir Jesmondo kapinėse, esančiose už dviejų trijų mylių į šiaurę nuo Niukaslo prie Taino, tuo metu, kai buvojo Bigare. Kelionės atgal atstumas — truputį daugiau kaip du šimtai mylių keliu.

1946 05 23: *Džura.* Vis dar labai sausa ir karšta. Paprastai ganėtinai sraunūs upeliai dėl užsitęsusios sausros išdžiūvo. Jei tik yra šiokia tokia priedanga, vaisius palyginti gerai mezga ne tik krūmai, bet ir obelys. Gerai auga azalijos, rododendrai, virtę kone piktžolėmis, fuksijos išaugusios į didelius sumedėjusius krūmus, be to (kaip man atrodo) sulaukėjusios. Čia auga daugybė medžių, tačiau jie labai gumbuoti ir nedideli. Elniai visiškai nebijo žmonių. Ypač daug triušių, bet paaugę ganėtinai baikštūs. Per daug užsiėmęs įsikūrimu name, kad galėčiau nuveikti ką nors daugiau lauke, tačiau sode nušoviau triušį (jauniklį). Nėra jokių daržovių, išskyrus pupeles. Paeksperimentuosiu troškindamas jas su marinuotais svogūnais.

Aplink begalė scylių. Vis dar žydi raktažolės, taip pat gvaizdės (ant uolų, beveik pačioje jūroje). Irisai dar tik pradeda žydėti. Pastarieji auga vos per keletą jardų nuo potvynio žymos. Nepaisant sausros, žolė sodriai žalia ten, kur jos nenustelbę vikšriai, kurie šioje vietovėje bjauriausi iš piktžolių, bjauresni net už šakius. Pilkosios varnos[6] čia gyvena ne tik žiemą, kaip Rytų Anglijoje, bet ir visą vasarą. Nemažai jūrinių šarkų.

Žvejyba, ie. jūroje, šiais metais kol kas labai menka. Sako, kaltas sausas oras ir rytų vėjas.

6. Pilkoji varna (*Corvus cornix*).

1946 05 24: Pradėjau kasti daržą, ie. ardyti velėną. Sekinantis darbas. Dirva ne tik sausa it kaulas, bet ir labai akmeninga. Vis dėlto praėjusią naktį truputį palijo. Kai tik būsiu sukaręs tinkamą sklypelį, sukaišiosiu į jį lapines daržoves. Šį rudenį, jei bus įmanoma, pasodinsiu krūmelius, rabarbarus ir vaisinius medelius, tačiau tam reikės aukštos ir tvirtos tvoros, kad apsaugotų nuo elnių. Rūke šoviau į triušį, bet nepataikiau. Sode vis matau jauną ir labai šviesų triušį, elniuko kailio spalvos, tokios šviesios, kad gali pasirodyti beveik baltas. Anksčiau tokios spalvos triušių nėra tekę pastebėti. Kaip visuomet, išvydęs kuo nors išsiskiriantį gyvūną kaip šis, vėliau dar nesyk gali jį pamatyti.

Mačiau ruonį netoli kranto. Lėtai išnirdavo ir vėl panirdavo, statmena nelyginant periskopas nosimi.

Donaldas Darrochas[7] papasakojo, kad pastarąjį mėnesį, nusinuodijusios šakiais, — tokia veterinaro diagnozė, — krito dvi telyčios. Jei šakiai joms nuodingi, tai reikia turėti proto ir jų neliesti, kitaip tokioje vietoje neišgyvens joks galvijas.

7. Donaldas Darrochas ir jo sesuo Katie už maždaug mylios nuo Barnhilo, Kiniueičdračde, turėjo ūkelį. Orwellas kasdien eidavo pas juos pieno, kol vėliau nusipirko karvę. Jiedu su Donaldu, ku-

ris buvo Orwello dvarininko Robino Fletcherio bendraturtis, buvo geri draugai. Orwellas dažnai trumpina jų vardus kaip D. D. ir K. D.

1946 05 26: Oras dvi pastarąsias dienas labiau apsiniaukęs, bet vis tiek labai karšta ir sausa. Kasti daržą patogiau išsirengus iki pusės. Sėjau salotas, ridikėlius, pavasarinius svogūnus, pipirnes. Nedarysiu nieko, kol nebus lietaus. Žemė iki 8 colių gylio sausa kaip kaulas.

Šiandien aptikau išpampusią erkę, kuri, mano manymu, buvo ką tik atkibusi nuo karvės. Ji truputį didesnė už žirnį, tik ovalo formos, maždaug tokio dydžio kaip nedidelė džiovinta pupelė. Pilka, blizgi ir palyginti kieta. Prapjoviau ją, o ji buvo pilna tamsaus lipnaus kraujo.

1946 05 27: Naktį ir šįryt truputį palijo, bet lietus į žemę neprasiskverbė nė per colį. Visa diena vėjuota ir dažniausiai apniukusi. Vėjas be perstojo sukiojosi į visas keturias šalis. Debesys kartkarčiais plaukė itin žemai, bet vis tiek nelijo.

Dar truputį kasiau. Iškart dirbti galima tik nedideliame lopinėlyje, o visą kitą plotą, norint išnaikinti vikšrius, būtina pirmiau apdoroti natrio chloratu ir tik paskui suarti.

Mačiau, kaip man pačiam atrodė, erelį, bet jis buvo tolėliau, o aš ne per geriausiai pažįstu stambius plėšriuosius paukščius, taigi tai galėjo būti ir kas nors iš suopių. Yra ir uolinių karvelių, ir keršulių.

1946 05 28: Vakare lijo, stipriau nei vakar, apie pusantros valandos. Šįsyk lietus praėjo visai arti. Regis, lietus visada nuramina jūrą.

Vakar sukaliau ožį rąstgaliams pjauti. Padaryti ką nors iš medienos, nukirstos miške, yra neįprastai sudėtinga, mat medžiai tokie gumbuoti, kad rasti tiesų rąstą sunku. Šiandien dariau roges, — primityvų vienračio pakaitą, — kurioms panaudojau į krantą išmestą rąstą ir seną įlaidinę lentą. Jomis lygiu paviršiumi galima traukti nemažą svorį. Vietos gyventojai naudoja roges tam, kad užtrauktų ką nors į stačią kalvą, bet jos greičiausiai būna kitokios. Ėmiau iš akmenų statyti krosnį šiukšlėms deginti. Labai varginantis darbas, nes ne taip paprasta rasti plokščių akmenų. Aptikau durpių klodą, todėl ryt, jei tik oras bus geras, bandysiu kasti. Paprastai jos kasamos gegužės mėnesį ar bent ne vėliau kaip pirmą birželio savaitę, o priežastis ta, kad vidurvasary būna sužėlusi aukšta žolė ir durpės negali išdžiūti. Įprasta sukrauti durpių luitus eilėmis, vėliau, kai išdžiūsta viršus, sudėti juos piramidės forma ir leisti džiūti toliau, o galiausiai durpės vežamos namo. Kai oras ypač sausas, durpės išdžiūsta per 3 savaites. Vidutinio dydžio šeimai, kuri visiškai priklauso nuo durpių, tai reiškia vieną mėnesį darbo kasmet.

Kalnėnų veislės galvijai yra neabejotinai smulkiųjų veislės. Banda, kurią

mačiau ir palaikiau vidutinio amžiaus telyčiomis, iš tikrųjų buvo 3 metų karvės. Sako, kad jų pienas riebus, tačiau primilžis nedidelis. Keletas juodų. Tai reiškia sugrįžimą į pradinę veislę, kuri paprastai buvo vadinama „juodųjų".

„Javai" iš papratimo sėjami paskleidžiant sėklą. Vis dėlto jie dygsta eilėmis, nes arimo vagos išlieka net po akėjimo ir grūdai nusirita į jas. Taip pat ir Maroke, kur ne tik sėja, paskleisdami sėklą, bet ir neakėja, tik vis iš naujo aria ir aria.

1946 05 29: Pastarąją naktį buvo ypač šalta. Šiandien visą laiką vėjuota ir dažniausiai apsiniaukę. Vėjas nepastovus, iš visų pusių. Deja, lietaus vis dar nėra. Praėjusią naktį lietus tam kartui buvo užpildęs kanalą tiek, kad dalis vandens galėjo tekėti į rezervuarą, tačiau šiandien ir vėl beveik sausa.

Sukasiau lysvę po langu. Išroviau keletą dagių, įtaisiau lentynas. Daugiau nedariau nieko, nes jaučiausi labai pavargęs, todėl popiet kokias 2 ar 3 valandas numigau.

Šįvakar nepataikiau į didelį triušį, tupintį už 35 jardų! Iš dalies todėl, kad šautuvo gaiduko mechanizmas yra kietesnis nei esu įpratęs.

1946 05 30: Visą dieną labai karšta, sausa, be vėjo. Jūra it stiklas. Vėlai vakare per maždaug 5 minutes iškrito tiesiogine prasme keli lašai.

Mačiau 3 gelsvai rudus triušius — skirtingo dydžio, skirtingose vietose, vadinasi, šiose vietose turėtų būti tokia veislė.

Pradėjau kasti sklypelį prie užtvaros. Žemė čia tamsesnė, mažiau akmenuota. Iškasiau apie 100 luitų durpių ir išdėliojau juos eilėmis. Nustebau, nes pasirodė labai lengva: kol iškasiau apie 100 luitų, užtrukau mažiau nei valandą. Pastebėjau, kad durpės slūgso nebūtinai labai giliai. Gylyje per vieną kasį buvo grynos durpės, o paskui aptikau blankesnes, jos priminė įmirkusį priesmėlį.

Įtaisiau dar daugiau lentynų, apdengiau atlankas.

Zylės aiškiai susisukusios lizdelį vartų stulpe (geležiniame), nes kartais pastebiu jas, išlendančias iš kiaurymės. Prieš dvi dienas viena jų, išvydusi mane einant artyn, akimirksniu sustingo landoje ir net suriko iš baimės.

1946 05 31: Po pietų nestipri liūtis.

Nušoviau vieną gelsvai rudą triušį (patelę). Kailis gan ryškus, beveik rausvas. Pabandysiu jį užraugti.

1946 06 01: Apdorojau triušio kailiuką pagal kitame dienoraštyje aprašytą metodą[8], bet nesu tikras, ar pašalinau visus riebalus. NB. patikrinti jį apie 1946 06 15.

Debesuota, smulkiai lynoja, tačiau nėra šalta. Užtikau kranklį ant stataus skardžio, kuris, galimas dalykas, miegojo, o gal ir ne, tačiau, kad ir kaip ten būtų, prieš pakildamas skristi, sunkiai kapanojosi per didžialapius šakius.

Sklando stambus plėšrus paukštis, — jo skrydis panašus į didelio pelėsakalio, tik kad lėčiau mojuoja sparnais, — visą laiką netoli namo. Gali būti koks nors suopis. Miške aptikau vidutinio dydžio rudą paukštį, kuris, sprendžiant iš išvaizdos, buvo slanka. Maniau, jos čia nepasilieka vasaroti. Palyginti nemažai tetervinų. Matant porelę, abu atrodo tokios pat spalvos, nors patelė (vadinama „teterva“) ir būtų šviesesnė.

Jau pražydo aitrieji šilokai rausvais lapeliais, kurie čia paplitę ant uolų. Šviesiai rožiniai ir balti žiedeliai. Pabandžiau persodinti nedidelį kupstelį, nors jau tikriausiai per vėlu.

8. Kai kurių Orwello rašytų dienoraščių, kaip ir čia paminėto, taip ir nepavyko rasti.

1946 06 02: Visą dieną buvo labai karšta ir sausa, o vakare silpnai palynojo. Iš Kiniueičdračo vykau į Glentrosdeilį[9] — apytikriai 3½ mylios nosies tiesumu, bet su nuolydžiais susidaro apie 5. Pirmyn užtrukau 2 valandas; grįžtant — 1¾.

Nudobiau gyvatę. Rudos spalvos, maždaug 18" ilgio, zigzago pavidalo žymė ant nugaros. Ir šįkart nesu tikras, ar tai ne žaltys, bet nusprendžiau dėl R[ichardo] saugumo naikinti visus, kas tik šliauš arti namų. Perkirtau ją perpus. Tada pakėliau, kaip man pasirodė, saugiąją pusę, norėdamas ištirti, tačiau ten buvo galva, kuri tuojau pat pabandė kirsti. Anksčiau pastebėjau dar vieną gyvatę, bet tai truko tik akimirką.

Mačiau 3 laukinius ožius. Jie buvo už maždaug 400 jardų ir iš tokio atstumo atrodė visiškai juodi. Judesiai vangūs, palyginti su elnio.

Pastebėjau (man atrodo) paprastąjį nykštuką.

9. Glentrosdeilis yra vakariniame Džuros krante, už dviejų mylių tiesiu taikymu nuo Kiniueičdračdo (Orwellas visada praleisdavo „d“).

1946 06 03: Rytas apsiniaukęs, dulksnojo, bet likusią dieną buvo sausa, tik vėjuota. Sako, naktį turėjo šiek tiek palyti.

Sėjau pipirnes, ridikėlius, pavasarinius svogūnus, salotas. Pipirnės ir kitos sėklos (manau, salotų), kurias kartu sėjau 1946 05 26, jau sudygo.

Ant tvoros tupi dvi gegutės dar nesutvirtėjusiais sparnais. Kregždė tvarte nulipdė lizdą.

1946 06 04: Visą dieną, iki maždaug 5.30 vakaro, gausiai lijo, paskui išsigiedrijo. Vakaras ramus, šiltas, protarpiais švietė saulė. Ryte buvusi audringa jūra vakare staiga nurimo.

Išdygo ridikėliai (sėjau 1946 05 26). Apie sudygusius augalus pabarsčiau suodžių. Baisybė šliužų.

1946 06 05: Visa diena audringa. Vėjas iš vakarų. Lietus retkarčiais liaudavosi, bet vėjas nerimo. Jūra stipriai banguoja.

Pernelyg šlapia, kad būtų galima ką nors dirbti lauke. Išvaliau klojimą, padariau vietos anglims etc. Perdanga storai padengta sausu mėšlu, kuris užpiltas baltomis sąnašomis, mano manymu, salietra. Taigi gavau pusę vežimo trąšų.

Visai arti namo, kartais vos per 20 ar 30 jardų nuo žemės, ratus suka du didžiuliai sakalų giminės paukščiai, kurie, mano manymu, galėtų būti ereliai. Varnos puldinėja juos, retsykiais kone ant jų nutūpdamos. Buvau išėjęs pasivaikščioti, mačiau tik vieną triušį. Tikriausiai jie nedrįsta lakstyti, kai būna labai vėjuota. Vėl užtikau slanką.

1946 06 06: Visą dieną gražus oras, tik keletą kartų trumpai, vos kelias minutes palijo. Jūra ganėtinai rami.

Vakar vėlai vakare nušoviau dar vieną gelsvai rudą triušį. Užraugiau kailį. NB. Patikrinti apie 1946 06 20. Šiose apylinkėse gana didelis procentas triušių, daugmaž vienas iš dešimties, yra būtent šios spalvos. Tačiau tokiems sunkiau išlikti gyviems, nes jie daug labiau pastebimi. Šį galėjau įžiūrėti beveik visiškoje tamsoje, o įprasto triušio nebūčiau pastebėjęs.

Gavau kauptuką, todėl pradėjau ravėti vikšrius užpakaliniame kieme. Su šiuo įnagiu tai palyginti lengvas darbas.

Ėmiau naudoti žibalą iš 40 galonų statinės. Jei per savaitę sunaudosime 2 galonus (vėliau reikės tiksliau apskaičiuoti), tai turėtų užtekti beveik iki spalio pabaigos.

1946 06 07: Gražus oras visą dieną. Ėjau į Glengarisdeilį[10] ir atgal. Lygiai po 3 valandas į abi puses, bet tikriausiai užtruktų ilgiau, jei nesirinktum artimiausio atstumo. Nosies tiesumu 10 mylių, tačiau keliu, kurį tenka rinktis — apie 14 (ie. iš viso). Mačiau laukinių ožkų bandą. Jos, be abejo, baikštesnės negu elniai. Dauguma visiškai juodos, o kai kurios su baltomis dėmėmis. Iš tokio atstumo, ie. maždaug 300 jardų, atrodo labai didelės, todėl, ko gero, galima palaikyti galvijais. Galimas dalykas, dėl gauruotos vilnos.

Glengarisdeilio pakrantėje guli sena žmogaus kaukolė ir keletas kitų kaulų. Kalba, kad ji gali būti žmogaus, išgyvenusio Campbellų[11] vykdytas McCleanų° [turėtų būti „Macleanų"] žudynes ir tikriausiai kokių 200 metų senumo. Išlikę du dantys (galiniai). Dar ganėtinai gerai išsilaikiusi.

Nors omarų šiose apylinkėse daug ir jie geri, tačiau didelių krabų pasitaiko retai ir niekas per daug nesivargina jų paleisti. Gan dažnai vienu bučiumi pagaunami du omarai. Dabartinė omarų kaina turguje yra 2/11½ už svarą. Vakar viriau du gyvus omarus — tai vienintelis praktikoje taikomas jų nugalabijimo

būdas. Patekę į verdantį vandenį jie dar keletą sekundžių atrodė gyvi (šiaip ar taip, tačiau priešinosi). Vis dėlto jų kiautai vietomis ėmė rausti tą pačią akimirką, kai tik buvo įleisti į vandenį.

Pusės galono žibalo užtenka „Aladino" lempai, standartinei ir 1 sieninei, taip pat maždaug ½ antros sieninės lempos. Jos turėtų degti apytikriai 2 dienas. Žibalinei viryklei sunaudojant po ½ galono per savaitę, žibalo per savaitę prireiktų apie 2½ galono, arba 3 galonai tuo atveju, jei džiovinimui būtų naudojama kita maža viryklė. Taigi 40 galonų žibalo turėtų užtekti iki rugpjūčio pabaigos.

10. Glengarisdeilio įlanka yra vakariniame Džuros pakraštyje, už maždaug keturių mylių nuo šiaurinio salos krašto ir už 3½ mylios tiesiu taikymu į vakarus nuo Barnhilo.
11. Tai vienos iš kelių mažiau žinomų žudynių, kurias įvykdė Campbellai, bet ne Macdonaldų žudynės Glenkou 1692, už maždaug penkiasdešimties mylių į šiaurę.

1946 06 08: Graži diena. Šilta, tačiau ne itin saulėta. Jūra rami. Šeivamedis skleidžia žiedus (mano manymu, vėluoja?). Jau kurį laiką gausiai žydi šermukšnis. Sudygo pipirnės, kurias pasėjau 1946 06 03. Tačiau pirmųjų svogūnų nematyti nė ženklo. Svirne susisuko lizdą kielės. Labai užsiėmusios — tai pirmyn, tai atgal skraido su samanų kuokštais. Atkreipiau dėmesį į tai, kad čia nematyti nei paprastųjų, nei juodųjų strazdų. Labai reti kikiliai ir netgi žvirbliai; tiesą sakant, nemanau, kad nuo savo atvykimo dienos būtume regėję nors vieną žvirblį. Taip pat ir varnėnų. Vieversių turėtų būti, tik jie čia nėra labai paplitę. Dažnos lauko pelės. Neteko matyti, kad aplink šį namą bėgiotų naminės pelės arba žiurkės.

Ūgtelėjusių (mano supratimu) žąsiukų (6 savaičių) kaina yra 25/- už vieną. Iš tikrųjų, šiais laikais tai nėra labai brangu, turint omenyje, kad bemaž visą savo gyvenimą jie prasimaitina daugiausia žole.

1946 06 09: Graži, bet iki 5 val. vakaro apniukusi diena, paskui ėmė lyti. Jūra rami. Elniai sutrypė didelę dalį durpių, kurias buvome sukrovę išdžiūti. Tikriausiai todėl, kad buvome sudėję ne ant žolės, bet pačiame durpyne, kuriame elniai mėgsta lankytis.

A[vrilė][12] šalia vartų rado negyvą žiurkės jauniklį. Lig šiol aplink namą nebuvo nei žiurkių, nei pelių (ie. kitokių nei lauko pelės).

12. Avrilė (paprastai A) — Orwello jaunesnioji sesuo. Tai ji vėliau, po Orwello mirties, rūpinsis jo sūnumi Richardu Blairu.

1946 06 10: Visą rytą lijo, o visą popietę buvo giedra. Pavakary protarpiais pūtė stiprokas vakarų vėjas, ne per šilčiausia. Jūra rami.

Sėjau salotas. Sudygo antras sklypas (apsėtas 1946 06 03). 1946 05 26 pasėti svogūnai dar tik ima rodytis. Aplink sudygusias sėklas pabarsčiau suodžių.

Valtis su varikliu, sumontuotu už borto (nedidelė irklinė valtis su varikliu išorėje), iš Ardlusos į Glengarisdeilį (sako, 15 mylių, bet aš sakyčiau, jog yra daugiau)[13] nuplaukia per 2–3 valandas, kartais net per 2 valandas, ir sunaudoja 1½ galono benzino. Taigi degalų sąnaudos: galonas — 8 mylių. Variklis gali būti pritvirtinamas prie bet kurios, netgi plokščiadugnės, valties.

Neabejotina, kad žuvis, vadinama *lithe*, tai reiškia „menkė", yra polakas, tačiau kartais susidaro įspūdis, jog tai keletas skirtingų „saidų" (vartojamas terminas „akmeninė saida"), o kita „saida" vadinama juodžuve*. Jau senokai nesu matęs nė vienos jų, tačiau nemanau, kad visos šios žuvys priklauso tai pačiai šeimai.

13. Tikslus atstumas — apie penkiolika mylių.

1946 06 15: Keletą dienų praleidau Bigare ir Glazge.

Šiandien šilta, debesuota diena. Popiet trumpai dulksnojo.

Sėjau morkas, burokėlius, špinatus, vijoklines pupeles, ropes, griežčius, pipirnes — daugiausia mažais kiekiais. 1946 06 10 pasėtos salotos jau sudygo. Kažkas nugraužė ridikėlių daigus. Įtariau, tai gali būti šliužų darbas, ir pabarsčiau daugiau suodžių, bet netrukus po to pastebėjau labai jauną triušiuką iš sode gyvenančios šeimos, šmirinėjantį netoli žalumynų lysvės, taigi manau, kad dėl to kalti triušiai. Reikia manyti, pirmiausia turėtų pulti dygstančias salotas. Lysvę pridengiau vieliniu tinklu, tikiuosi, to pakaks apsaugai nuo triušių.

Parsinešiau namo žąsis. Jau dviejų mėnesių amžiaus. Apsiplunksnavusios, sveria, mano manymu, po 8-10 svarų. Tikriausiai todėl, kad buvo sunerimusios dėl perkėlimo į kitą vietą, visą dieną, užuot vaikštinėjusios aplink, praleido susispietusios į būrį prie užpakalinių durų, o ir lesioja ne per daugiausia.

Šiandien mačiau du pelėsakalius, tupinčius ant tvoros. Turbūt jaunikliai, dar neseniai išmokę skraidyti.

Javai, pasėti Bigare, sudygo puikiai ir pakankamai tolygiai. Jei jau taip, tai tankiausi atrodo toje pusėje, kur buvo daugiausia kovų. Galimas dalykas, kovai tik be reikalo šmeižiami, nes atskrenda vien dėl vabzdžių.

1946 06 16: Visa diena apniukusi, nuo 11.30 lyja daugmaž be perstojo.

Ėjome iki W formos įlankėlių[14], ne per toliausiai nuo Glentrosdeilio. Maždaug valanda ir pusė abiem kryptimis. Mačiau gyvatę, bet atrodo, kad tai buvo žaltys. Neužmušiau, nes neturėjau tinkamos lazdos. Vienoje įlankėlėje buvo dvylika ar net daugiau ruonių. Koks pustuzinis jų gulėjo ant akmenų. Išvydę

* Juodžuvė [Orwello išnaša]. Menkė, *lythe* (taip rašoma paprastai), yra tamsi menkių šeimos žuvis žalia nugara. Ji dar žinoma kaip saida, *saithe*, ir polakas, *pollack*. 1946 08 22 Orwellas pastebi, kad turėtų būti rašoma *saithe*, nors paskui jis pats vis tiek rašo įvairiai. Raidės „e" galūnėje kartais nėra.

mus, priplaukė arčiau kranto, tikriausiai iš smalsumo. Dar nemačiau jauniklių, bent jau sąmoningai dairydamasis. Sako, jaunikliai turėtų būti balti.

Nežinomas paukštis, kurį mačiau vakar vakare, galėjo būti plaukikas[15]. Ilgas, lyg perkūno oželio, snapas, gan tvirtas kūnas, trumpoki sparnai, o garsas primena cypsėjimą. Truputį didesnis už strazdą.

Svogūnai, kuriuos sėjau 1946 06 03, dar tik dygsta.

Tikrieji lipikai išplito po visą plotą. Scylės dar nevisiškai pražydusios. Tai šen, tai ten dar žydi viena kita raktažolė. Rusmenės beveik pačiame žydėjime.

14. Kalbama apie Glentrosdeilio įlankos šiaurinę ir pietinę kranto linijas. Orwellas turi galvoje tikriausiai įlanką į šiaurę nuo Glentrosdeilio, *Bagh Glenn nam Muc*, ir kitą, pietinėje pusėje, *Bagh Uamh Mhor*.
15. Vandens paukštis, panašiomis į laukio kojomis.

1946 06 17: Visą dieną buvo giedra. Sėjau porus, lubinus, pentinius, darželines našlaites, aubretes, aitriuosius šilokus, uolaskėles, čederio gvazdikus.

1946 06 18: Giedra ir šilta. Sėjau ropes.

Po pietų ėmiau kirsti vikšrius nuo kelio. Norint išvalyti 200 jardų ilgio kelią, ie. atstumą, kuriame vikšriai auga kone ištisai, tenka plušėti 2½ valandos. Dalgiu nebūčiau jų priveikęs, todėl teko mojuoti pjautuvu. Pažymėtina, kad mažu, storu pjautuvu be atbulosios pusės galima kirsti tiek iš dešinės, tiek iš kairės.

Sukroviau likusias durpes į „trejetus". Apačia vis dar labai drėgna. Apie 100–150 luitų, dar maždaug 100 sutrypė elniai. Šiaip ar taip, eksperimentavimui užteks. Svarbu nepamiršti, jog durpes reikia džiovinti sudėjus ant žolės, bet ne pačiame durpyne, kur ne tik elniai atsibasto ir trypia, bet ir apačia visada būna gerokai drėgnesnė. Sako, jų neverta kasti vėliau kaip pirmąją birželio savaitę, nes paskui užauga aukšta žolė, ir jos negali išdžiūti.

Užraugiau dar vieno triušio (įprasto) kailį. NB. patikrinti maždaug liepos pradžioje.

1946 06 19: Anksti ryte porą kartų smarkiai palijo, paskui visą dieną buvo gražus, šiltas oras.

Ryte ėjau į Ardlusą. Užtrukau lygiai 2¼ valandos, o tai reiškia, kad atstumas nėra, kaip daugelis sako, 9 mylios. Galbūt 9 mylios iki Kiniueičdračo ir apie 7½ iki Barnhilo.

Aišku, kad svirne išperėjo kregždės, nes radau prasikalusį kiaušinį.

1946 06 20: Ryte trumpai palijo, o likusi diena buvo giedra ir gan vėjuota.

Salotas, kurias sėjau 1946 05 25, jau beveik galima persodinti. Žąsys vis dar vaikštinėja palei užpakalines duris, aiškiai mėgsta tupinėti ant akmenų, o

pastebėjusios atidarytą svirną, lenda į jį. Noriai skabo žolę, bet neina tolėliau į lauką, o nuvarytos į pievą už namo atrodo išsigandusios ir nori kuo greičiau grįžti atgal. Kitokio lesalo, be maisto likučių, gauna nedaug, bet vis tiek atrodo sveikos ir riebios. Kadangi įpratusios būti vienoje vietoje, labai aiškiai matyti, kiek daug mėšlo po jų lieka. 6 iš jų, sprendžiant iš kiekio, kurį sugrandome ir sumetame ant mėšlo krūvos, kasdien duoda nuo vieno iki dviejų svarų.

Vakar vakare mačiau kažkokį plėšrų paukštį, skraidantį virš pajūrio. Balsvas, skrido it pelėda, bet, kiek man pavyko įžiūrėti (iš 200–300 jardų atstumo), galvos ir kaklo plunksnos buvo juodos ir baltos, o tokių pelėdų man niekada nėra tekę matyti.

1946 06 21: Visą dieną, iki maždaug 9 val. vakaro, buvo geras, tik debesuotas oras, o paskui užslinko tiršta, prasiskverbianti iki kaulų škotiška dulksna.

Pasodinau apie tuziną salotų. Labai smulkios, todėl norėdamas apsaugoti apdengiau jas maišiniu audeklu. Užraugiau dar vieną triušeną (atidengti reikėtų apie 1946 07 05).

1946 06 22: Maždaug nuo vidurdienio giedra ir šilta. Tuo pat metu nuo jūros staiga atsirisdavo tankios ūkanos. Jūra kaip stiklas. Sėjau morkas. Pasodinau dar vieną eilę salotų. Sudygo ropės, sėtos 1946 06 15, o tą pačią dieną sėti griežčiai dar tik pamažu rodosi.

1946 06 23: Ištisą dieną dulksnojo. Vakare išsigiedrijo, tačiau tirštos miglos tai užslinkdavo, tai vėl atsitraukdavo, kartais nusileisdavo taip žemai, kad visiškai nesimatydavo didžiosios žemės kranto linijos, o tuo tarpu toliau nuo kranto, net už kelių mylių esančios aukštumos buvo matyti ganėtinai aiškiai.

Per daug šlapia, kad būtų galima dirbti lauke. Nuėmiau maišinį audeklą, kuriuo buvau uždengęs salotas, o jos, regis, užaugs visai neblogos, jei tik sugebėsiu apsaugoti nuo kenkėjų ir triušių. Išdygo 1946 06 18 pasėtos ropės.

Žiedus skleidžia šiose vietose paplitusios laukinės rožės. Balti žiedlapiai švelniai rausvais kampučiais. Žiedpumpuriai stambūs ir labai gražūs, ryškiai rausvais galais. Lapai savo silpnu kvapu primena rūdėtojo erškėčio kvapą. Neabejotina, kad tai yra „škotiška“ arba „kraujalakė“ rožė (*rosa spinosissima*). Kai kurių kotai labai spygliuoti, tačiau jų yra įvairių. Nežinau, ar į šią rožę galima įskiepyti.

Žąsys darosi šiek tiek judresnės. Šiandien džiaugėsi lietumi ir turškėsi klanuose. Todėl paskui, kitaip nei būtų galima tikėtis, atrodė purvinos ir bjaurios.

1946 06 24: Didesnę dienos dalį buvo giedra ir šilta. Burokėliai (pasėti 1946 06 15) dar tik pradeda dygti.

Vakare apie 2 valandas sugaišau, bandydamas ištraukti iš pelkės karvę. Ji buvo įkritusi į siaurą griovį prie kelio ir kone iki kaklo įklimpusi dumble. Gal būtų ir suvis nuskendusi, jei griovys nebūtų buvęs labai siauras, todėl ją sulaikė kraštai. Aš su dar vienu vyru pabandėme ją ištraukti, iškelti lentų atraižomis, tačiau tam būtų reikėję bent jau 5 arba 6 vyrų. Galiausiai ji buvo ištraukta sunkvežimiu. Teko girdėti, kad ji dėl to nė kiek nenukentėjo, nors išbuvo ten mažų mažiausiai 5 valandas.

Elektrinė aptvara, turinti skirti galvijų bandas vieną nuo kitos, aiškiai neveikia. Negana to, kad karvės prasibrovė pro ją arba peršoko, bet D[onaldas] D[arrochas] dar teigia matęs, kaip vienas Hailando raguotis į vielą kasėsi nugarą.

1946 06 25: Giedra iki vakaro, paskui ėmė lyti. Šįryt gavau valtį, deja, žvejybai pernelyg drėgna, o ir jūra per daug banguota. Lakavau valtį, ruošiau ritinėlius. Rasti tiesų rąstigalį šiose apylinkėse nepaprastai sunku. Netgi pjaudamas kėdei kojas, bet kurioje reikiamo dydžio ir tvirtoje šakoje randu kreivumų.

Pražydo dar viena rožė, šįsyk rausva. Man atrodo, tai šunrožė, tačiau ji šiek tiek skiriasi nuo tokių pat angliškų — labiau žemaūgė, kotai labai spygliuoti, o silpnas rūdėtojo erškėčio kvapas būdingas ir žiedams, ir lapams. Nemanau, kad tai galėtų būti erškėtis, kuris, kiek man žinoma, niekada nežydi[16].

Visoje apylinkėje išilgai jūros auga katžolės, o gal pipirmėtės. Rusmenės jau bebaigią nužydėti. Šiandien aptikau grybą — man atrodo, „tikrą" grybą.

Retinau ridikėlius ir salotas. Visos salotos auga puikiai, kol neprileidžiu prie jų triušių ir vikšrų. Dar dalį durpių sukrovėme į „trejetus". Iš viso prikasėme ne daugiau kaip 2 cnt.

[*Priešais esančiame lape*]

Fuksijos auginiai. Liepa–rugpjūtis. 4" ilgio, iš šoninių atžalų. Pjauti su kulniuku, pašalinti apatinius lapus, pakirpti kulniuką. Pasodinti smėlingame dirvožemyje. Palaikyti drėgmę, pridengti nuo vidurdienio saulės, bet ištisai pavėsyje nelaikyti.

Smeilę irgi, tik vasarai baigiantis.

16. Rūdėtasis erškėtis (arba erškėtis), *rosa rubiginosa*, žydi pavieniais rausvais žiedais, turi kietus spyglius ir maloniai kvepia. Žodis „erškėtis", *briar* (arba *brier*), gali būti taikomas ir laukinei, arba šunrožei (*rosa canina*), kuri taip pat žydi pavieniais rausvais žiedais.

1946 06 26: Gražus oras buvo didesnę dienos dalį, tik labai vėjuota. Jūra pasišiaušusi, tačiau įlankoje rami. Apie 10 val. vakaro išplaukiau žvejoti. 2 saidos, sugavau jas raudona rite. Galėjau sugauti daugiau, bet teko grįžti, nes valtis leido vandenį. Apie 11 val. žuvų guotas šokinėjo iš vandens, sakyčiau, strepečiai.

1946 06 27: Labai audrotas oras, smarkiai lijo iki maždaug 8 val. vakaro. Jūra labai šiaušėsi, tačiau apie vakarą šiek tiek aprimo. Per daug šlapia, kad būtų galima daugiau nuveikti lauke. PR vėjas.

Jau dygsta morkos (sėjau 1946 06 13). Špinatai, kuriuos sėjau tą pačią dieną, dar tik pradeda dygti. Triušiai ir vėl graužia salotas etc. Papildomai apdengiau tinklu.

Užsakiau po tuziną raudonųjų serbentų, juodųjų serbentų, agrastų, taip pat 1 tuziną rabarbarų šaknų, 2 tuzinus aviečių stiebų, 4 tuzinus braškių, 6 obelų sodinukus, bet tikriausiai visų negausiu.

Nušoviau 2 triušius — pirmąkart per vieną dieną, nors jų čia begalė. Javų plotai, kuriuose triušiai lankosi dažniausiai, taip nugraužti, kad primena nušienautą pievą.

Mačiau dar vieną grybą. A[vrilė] rado dvi prinokusias gervuoges (pernelyg anksti?).

1946 06 28: Visa diena ypač vėjuota (PV vėjas), tačiau po maždaug 2 val. lijo nedaug. Jūra vis dar nerami. Keliai nėra tokie patižę, priešingai nei buvo galima tikėtis.

Užraugiau triušio kailiuką (baltojo). Reikės atidengti apie liepos 12-ą. Pradėjau kasti naują žemės lopą. Vėliau reikės patręšti, kad galėčiau jame sodinti braškes arba avietes. Naudoju lygiai metų senumo mėšlą, kurį sugrandžiau didžiajame klojime, sumaišytą su šiek tiek žąsų mėšlo ir pelenais. Turbūt reikėtų pakalkinti žemę.

Gavau benzino statinę, 40 galonų. Jei mums neskirs papildomai, šio kiekio turėtume užtekti iki daugmaž spalio pabaigos (norma 2 transporto priemonėms[17] yra 8½ galono per mėnesį, tačiau motoriniam dviračiui liepos mėnesį priklauso tik ½ galono). Pasižymėsiu visą sunaudojamą kiekį. Šiandien išleidau 1 galoną.

Dygsta vijoklinės pupelės.

M. McKechnie'is[18] sako, kad vielinis tinklas nuo triušių turi būti 4 pėdų aukščio. Žemesnį tinklą jie gali peršokti.

17. Dvi transporto priemonės tikriausiai buvo sunkvežimis, pirktas iš Koppo, ir motorinis dviratis. Liepos 7 įraše Orwellas, regis, rašo apie automobilį — žodis, kurį jis vartoja, nėra aiškus, — tačiau jis neturėjo jokio automobilio. Kuras, kaip ir daugelis kitų dalykų, buvo griežtai normuojamas.
18. Malcolmas M'Kechnie'is, Ardlusos vyresnysis; turėjo dešimt vaikų. Orwellas kartais rašo jo pavardę, kaip šiuo atveju, „McKechnie".

1946 06 29: Vėtringa, bet dalį dienos buvo giedra. Jūra vis dar šiek tiek banguota. Dar kartą lakavau valtį ir taisiau plyšius, kurie atrodė nelyginant dvi išpuvusios siūlės. Pasodinau dar šiek tiek salotų. Patrumpinau valties irklus, kiekvieną jų po 6".

1946 06 30: Graži, bet vis dar vėjuota diena. Didesnę dienos dalį jūra ritosi gožos. Sėjau griežčius. Dygsta špinatai, tačiau ne per geriausiai. Dirvožemis prie tvoros kur kas sunkesnis nei prie namo. Patręšiu ir antro sklypo gale sodinsiu braškes, jei tik pavyks jų gauti. Šiame sklype turėtų užtekti vietos 4 tuzinams braškių, 2 tuzinams aviečių, be to, turėtų išsitekti rabarbarų, kurie gali augti ir prastoje žemėje, ežia.

Norint įdirbtus plotus apsaugoti nuo triušių, reikės 100 jardų vielos ir daugmaž 50* kuolų.

[*priešais esančiame lape*]

* 25 (iš jų 6 stori).

1946 07 07: Keletą dienų iki užvakar praleidau Londone[19]. Londone nepakenčiamai karšta. O čia beveik visą laiką lijo, išsigiedrijo tik užvakar, tačiau vis tiek nebuvo labai šilta. Tolyn nuo Glazgo nušienautos beveik visos pievos, dalis šieno sukrauta į kupetas. Džuroje dar nešienauta.

Įdomu, kad varnėnų, kurių šioje salos dalyje niekada neišvysi, Kreihause yra pakankamai daug[20]. Vakar pastebėjau juodąjį strazdą — paukštį, kuris čia palyginti retas.

Į atvirą vietą persodinau dar daugiau salotų. Visi augalai sudygo gerai, išskyrus špinatus, kurie, regis, nė nepradėjo dygti — galimas dalykas, kalta bloga sėkla. Vakar nupjoviau keletą pipirnių — pirmieji daržo, kurį pradėjau įdirbti dirvone apie 1946 05 20, vaisiai.

Keletą kartų buvome išplaukę į žvejybą, veltui nepraėjo nė viena diena, tačiau vieną dieną (kai išplaukėme apie 8 val. vakaro) sugavome tik 1 žuvį. Sėkmingiausia žūklė (dusyk): 15 žuvų, iš jų 14 saidų, 1 polakas. Vakar vakare A[vrilė] sugavo skumbrę, bet ji, atkabinama nuo kabliuko, įšoko atgal į vandenį. Skumbrių žvejybos sezonas prasideda rugpjūčio mėnesį. Atrodo, jos įprastai ima kibti temstant, ie. šiuo metu apie 11 val. vakaro. Būna laiko tarpas, trunkantis apie 10 minučių, kai turi traukti išsijuosęs, o paskui staiga nustoja kibusios.

Benzinas: sunaudojau 3 galonus (gal truputį mažiau) motoriniam dviračiui.
2 galonus automobiliui[21].
2 galonus pasiskolino Ardlusa[22].

Iš viso iki šios dienos paimti 8–2 galonai (6, jei tie 2, kuriuos paskolinau, bus grąžinti).

Tikrai užsakiau:

½ tuz. obelų, įskaitant 2 žardelius.

½ tuz. kitų vaismedžių, įskaitant 2 vyšnių žardelius.

1 tuz. juodųjų serbentų.

1 tuz. raudonųjų serbentų.
1 tuz. agrastų.
2 tuz aviečių.
4 tuz. braškių.
1 tuz. rabarbarų.

Braškės bus rugsėjį. Dirvą ruošiu dabar; pakankamai gausiai patręšiu senu mėšlu iš tvarto. Kitus augalus gausiu tik lapkritį, taigi gali būti sunku juos pasodinti. Sudygo lubinai, taip pat ir daržėlinės našlaitės.

Bandau gauti leidimą 100 jardų vieliniam tinklui nuo triušių[23]. Pastaruoju metu triušiai kenkia mažiau; žinoma, todėl, kad pradėjau dažnai į juos šaudyti.

19. Orwellas vyko į Londoną pasiimti sūnaus Richardo.
20. Kreihausas yra už maždaug dvidešimt trijų mylių į pietus nuo Barnhilo.
21. Parašyta kaip *care* (rūpestis, slauga, priežiūra); Orwellas neturėjo automobilio, bet *care* neturi prasmės. Galbūt jis davė 2 galonus benzino (kadangi benzinas buvo normuojamas) automobilio savininkui, pervežusiam lankytojus į Barnhilą. Jis patarė Sally'ei McEwan „pasiteirauti nuomojamo atomobilio McKechnie'io parduotuvėje" (1946 liepos 5, *CW*, XVIII, p. 339). Orwellas taip pat užsimena apie kyšio davimą vairuotojui, kuris vešiąs labai blogu keliu; „kyšis" ne visą laiką būdavo duodamas pinigais (rašydamas Michaelui Meyeriui jis siūlo 5 dol/d), bet galėjo būti ir benzinas.
22. Pasiskolino Fletcheriai; žr. „Dienoraštį", 1946 08 20. Ardlusa buvo už maždaug septynių arba aštuonių mylių nuo Barnhilo einant nosies tiesumu. Ardlusos dvarą buvo paveldėjęs Robinas Fletcheris, buvęs Itono pensiono vedėjas. Jis ir jo žmona Margaret ėmėsi restauruoti dvarą ir plėtoti ūkį. Jos interviu BBC programai „Arena" 1984 atkurtas knygoje *Orwell Remembered*, p. 225–229. Ji vaizdžiai dalijasi prisiminimais apie Orwellą: „Toks ligotas, toks baisiai ligotas atrodė... ir išėjęs iš veido — toks liūdnas buvo jo veidas... Manau, jis labai ilgėjosi žmonos... Jis buvo atsidavęs Richardui."
23. Norint įsigyti deficitinių medžiagų, reikėjo gauti leidimą.

1946 07 08: Didesnę dienos dalį buvo giedra, bet laikėsi tirštas rūkas, o vakare truputį palijo. Praėjusią naktį sugavau 25 saidas ir 1 polaką.

1946 07 09: Giedra, graži ir karšta diena. Vakare gan staiga atšalo. Radau kelis pusiau subrendusius lazdyno riešutus. A[vrilė] rado dar keletą grybų. Ant ropių pasirodė spragės. Apliejau jas muilingu vandeniu.

Tik 3 saidos.

Liepos 9 BBC „Children's Hour" laidoje buvo transliuojama Orwello inscenizuota pjesė „Raudonkepuraitė"; scenarijų galima rasti *CW*, XVIII, p. 343–354.]

1946 07 10: Užraugiau triušio kailiuką (paprasto). Atidaryti reikėtų 1946 07 25.

Praėjusią naktį tik 4 saidos. Šių žuvų judėjimas visiškai nenuspėjamas, bet gali būti, kad jos seka paskui mailiaus ir kitokių smulkių žuvelių guotus. Jų viduriuose randu kažką panašaus į smulkius unguriukus, maždaug 1½" ilgio.

1946 07 11: Praėjusią naktį — 8 saidos. Aplink šokinėja žuvys.

Visą dieną buvo karšta, o vakare užklupo vėsa, vėjas sukasi į vakarus, bet nelyja.

Tykodamas triušio, išvydau netoli vartų ant akmens žaidžiantį šermuonėlį. Jis buvo vos per keletą pėdų nuo manęs, tačiau atrodė beveik neišsigandęs ir paprasčiausiai tupėdamas ant akmens žiūrėjo į mane. Man pasirodė, kad jis tamsesnis (spalva labiau priminė šokoladą) už sutinkamus Anglijoje. Pastebėjau, kad šios šeimos gyvūnai, paprastai ganėtinai baikštūs, kartais, žiūrėk, praranda bet kokią žmogaus baimę.

Kilpos triušiams tuščios (paspendžiau 12). Turbūt pirmiausia reikia ilgai pasipraktikuoti, kad išmoktum jas teisingai paspęsti. Vis dėlto viena kita iš mano kilpų buvo apversta, o tai reiškia, kad triušiai ne visuomet vengia lakstyti ten, kur būna paspęsti žabangai. D[onaldas] D[arrochas] teigia, kad sugautus triušius reikia surinkti anksti ryte, kitaip juos pasiims kirai.

Šiandien mačiau pavėsingose vietose pražydusias raktažoles. Skleidžiasi dar viena, šįsyk tamsiai rausvai violetinė, gegužraibė. Kita buvo šviesi, beveik balta. A[vrilė] sako, kad tai ta pati gėlė, bet turbūt yra skirtingų porūšių. Sodo žolėje pražydo smulki, gan daili gėlė, vadinama paprastąja akišvaite. Aplink daugybė juodgalvių.

Iš gėlių sėklų, kurias pasėjau 1946 06 07, kol kas pasirodė tik lubinai, darželinės našlaitės ir čederio gvazdikai. Aišku, kad špinatai nesudygo, todėl žemės plotą panaudosiu kam nors kitam.

Vadinamoji laukinė katė iš tiesų nėra tokia laukinė. Įvairiomis progomis esu ją matęs iš pakankamai arti. Visada susidaro įspūdis, kad ji tykina labai nevykusiai, o kad gyvūnas tokiu į akis krintančiu kailiu (sakytum žvilgančiu vėžlio kiautu) apskritai gali išgyventi, byloja apie begalę galimo laimikio.

1946 07 12: Praėjusią naktį 24 saidos. Jas visas sugavau per daugmaž 20 minučių, paskui baigėme žvejoti, nenorėdami eikvoti žuvų. Jei tik būtume panorėję, būtume sugavę 50. Jūra knibždėjo gyvių, šokinėjančių aplink valtį. Pasvėrus keletą žuvų paaiškėjo, kad sunkiausia mūsų pagauta sveria apie 11–12 uncijų. Tačiau jos yra panašaus dydžio, todėl manau, kad nedaug sveriančių mažiau kaip 6 uncijas. Saidos nepaprastai skanios. Reikės sužinoti metodą, pagal kurį vietos gyventojai džiovina jas žiemai.

Žąsys šiek tiek šeriasi, turbūt dėl blogo lesalo. Nemanau, kad jos turėtų šertis dar iki rugpjūčio mėnesio.

1946 07 13: Vakar visą dieną buvo sausa ir karšta. Jūra tarytum stiklas. Sparvos nepakenčiamos.

Naktį iškrito keli lietaus lašai. Rytas drėgnas ir ūkanotas, vakarų vėjas. Vakar retinau pirmąsias ropes, pasėjau dar daugiau salotų. Vakare, apie 10.30, šalia naujųjų arklidžių pastebėjau 3 ūdras, skuodžiančias pieva, už maždaug 30 jardų. Prietemoje jos atrodė beveik juodos.

Šįryt radau pirmą pakliuvusį į kilpą triušį. Nusileidau žemyn parsinešti kilpų, pasiėmęs su savimi šautuvą tam atvejui, jei pasitaikytų koks triušis. Išvydau vieną, tupintį už apytikriai 40 jardų, šoviau, nušoviau, bet paaiškėjo, kad jis jau buvo įkliuvęs į žabangus (įkišęs galvą).

Benerdamas triušiams kailius, pastebėjau didelį skirtumą tarp senų ir jauniklių. Jaunųjų kailis nusineria lyg pirštinės, o nuimti kailį nuo kai kurių senųjų būna labai sunku. Be to, raugiant jauniklių kailis išlieka kur kas elastingesnis. Esu užraugęs šešetą ar septynetą kailių; kol kas nematyti jokių gedimo požymių, bet reikėtų palaikyti dar keletą mėnesių ir tik tada įvertinti. O paskui išsiaiškinti, ką daryti, kad jie būtų elastingi (kol kas per daug standūs)[24].

Truputį užsiėmiau tvarkymusi, naktį vėl lijo. Vandens lygis išlieka labai žemas ir atrodo, kad jis niekada nepakyla aukščiau kaip per 20 jardų nuo aukščiausio lygio padalos. Tačiau A. McK.[25] teigia, kad greit prasidės potvynis.

Popiet už įlankos į viršų ūmai šovė vandens stulpas. A[vrilė] sakė, kad tai — „banginių ėdikė", o galbūt ir pilkasis delfinas[26]. Apie šiuos gyvūnus nežinau nieko, netgi ar jie žinduoliai, ar ne.

A[vrilė] nupirko bučių omarams gaudyti, kurį nuleidome į vandenį. Dar vieną įsigysime kitą savaitę. Man atrodo, kad jį įtaisiau per daug arti kranto. Kadangi turėjome begalę maisto, išplaukėme žvejoti, norėdami sugauti tik 1 žuvį, kad galėtume panaudoti ją kaip masalą omarams, tačiau jos ėmė kibti taip greitai, jog tik užtaisę bučių buvome sugavę jau 8 ar 9.

Anglys beveik baigėsi (1 tona, pradėjau apie gegužės 24-ą). I.e. anglies tonos užtenka daugmaž 6 savaitėms. Neilgai trukus gausiu daugiau. Tuo tarpu rankioju ir kertu medieną, o šiam darbui 2 žmonės, jei nesinaudoja jokiais kitais įrankiais, per dieną sugaišta 2 valandas. Iš šermukšnio šakos išdrožiau kotą kūjui. Tik įdomu, ar jam užteks tvirtumo. Beveik neįmanoma rasti medienos, kuri būtų arba tiesi, arba šiaip be jokio trūkumo. Užraugiau triušio kailiuką — reikės atidengti liepos gale.

24. Gali būti, kad Orwello pasąmonėje buvo likęs pražūtingai pasibaigęs Flory'io ketinimas užraugti Elizabethai leopardo kailį, aprašytas knygoje *Burmese Days* (*CW*, II, p. 224–227).
25. Angusas M'Kechnie'is, gyvenęs Ardlusoje.
26. *grampus griseus*, banginių šeimos žinduolis, panašus į delfiną, tačiau neturintis snapą primenančios nosies.

1946 07 14: Naktį truputį palijo. Rytas labai vėjuotas (vakarų vėjas), lietus kaitaliojasi su giedros intervalais.

Išroviau pirmus ridikėlius, sėtus 1946 05 25. Pakenčiami, tačiau būtų buvę

geresni, jei būčiau sėjęs trumpuosius. Pavasarinius svogūnus — artimiausią savaitę, salotas — per artimiausias 10 dienų arba per dvi savaites.

Ištraukiau bučių. Jame radau krabą (paprastą, valgomą), tačiau nebuvo toks didelis, kad reikėtų pasilikti, tai paleidau jį atgal. Čia kone visi krabai smulkoki, verti pasilikti tik tuo atveju, jei sugauni 2 ar 3, taigi mums teks pasirūpinti dėže jiems laikyti.

1946 07 15: Naktį lijo, ganėtinai stipriai, be paliovos lijo ir ryte, ypač šalta.

Antroje dienos pusėje lijo lietus, kurį vis keisdavo saulė, pakankamai vėjuota. Vėjas protarpiais atsisuka į ŠR.

Nežvejojau, netikrinau bučiaus. Valtis gerai laikosi ant vandens, pritvirtinta inkaru, tačiau, ūmai pasikeitus srovės krypčiai, vanduo ėmė plūsti kranto link, ir ji atsidūrė taip toli, kad pakilus vandeniui negalėjome jos pasiekti. Sukaliau dėžę žuvims, bet nusprendžiau, kad ji per didelė ir griozdiška, todėl panaudosiu ją kaip dėžę krabams laikyti.

Retinau pirmuosius griežčius, taip pat morkas ir burokėlius. Pasėjau dar daugiau salotų, nes jos šiais metais auga taip greitai, kad šiandien pasėtas bus galima skinti dar neprasidėjus rugsėjui. Pašalinau tinklą nuo lysvių — manau, tam kartui išgąsdinau triušius ir išvaikiau sode tiesiogine prasme įsikūrusią triušių šeimyną.

Elniai jau su labai dideliais, bet vis dar aksominiais ragais. Ant tvoros tupi kielė motina ir maitina jauniklę. Ši rūšis[27] išskrido iš lizdo prieš maždaug 3 dienas, vadinasi, jos maitina savo jauniklius dar keletą dienų po to, kai šie jau gali skristi.

27. Turbūt buvo numanoma „vada" [angl. *brood*], bet parašyta neabejotinai su dviem „e" [angl. *breed*].

1946 07 19: Keletą dienų nerašiau dienoraščio, nes buvau kažkur nudėjęs plunksnakotį.

Oras iki vakar dažniausiai lietingas, taip pat ir vėjuotas. Vakar vakare išsigiedrijo, tai giedra ir dabar. Beveik visą dieną laikosi vakarų vėjas. Jūra rami.

Žvejyba baigėsi. Praėjusią naktį vos 2 žuvys, ie. saidos (dažniausiai sugauname ir vieną kitą polaką), o užvakar 7. Žuvys jau nebešokinėja. Praėjusią naktį A[vrilė] pagavo kabliuku skumbrę ir vėl paleido ją, keldama į valtį.

Pradingo bučius, panaudojus vos tris naktis. Manau, būsiu jį nuleidęs į vandenį pernelyg arti kanalo arba nepakankamai apsunkinęs, todėl jis ir nuplaukė pasroviui.

Vandens lygis labai stipriai pakilęs. Norint pritvirtinti valtį inkaru, reikia gerokai paplušėti, kad galėtume ją pasiekti per potvynį, bet nereikėtų tempti ilgą atstumą vandeniui atslūgus.

Užraugiau 2 triušenas, kurias reikės apžiūrėti maždaug rugpjūčio pradžioje.

Kiniueičdračo apylinkėse mačiau keletą triušių baltomis apykaklėmis. Čia jų niekada neteko pastebėti, bent jau mylios atstumu, o elniuko spalvos triušiai, kurie įprasti šioje vietovėje, nėra pastebėti toliau nuo čia.

Durpės jau sugabentos į vidų ir naudojamos, nors dar ganėtinai drėgnos. Apytikriai 150 luitų.

Vakar radau prisirpusių mėlynių. Kiniueičdračo apylinkėse labai daug lazdyno riešutų. Sako, turėtų subręsti apie rugsėjo pradžią. Prisirpę ir juodieji serbentai ar bent jau dauguma jų.

D. D. ir jo sesuo[28] plūkiasi, retindami savo ropes — maždaug ketvirtį akro. Ropės šiuo metu yra daugmaž 8" aukščio, o retinamos rankomis. D. D. nenaudoja kauptuko, sakydamas, kad kauptuku negalėtų atrinkti stipriausiųjų augalų. Iš tiesų, pirmiausia būtų galima apkaupti apytikriai, o jau paskui — surūšiuoti kiekvieną atskirą grumstelį. Paprasčiausiai toks yra vietos paprotys — retinti be kauptuko. O kad išretintum tokį plotą ropių, tenka padirbėti keletą dienų.

D. greitai kas dalį bulvių, o tai svarbu ir mums, nes mūsiškės jau baigiasi.

28. Donaldas ir Katie Darrochai. Knygoje *Remembering Orwell* yra trumpas, bet iškalbingas Katie'ės Darroch prisiminimas apie Orwellą. Ji apibūdina Orwellą kaip „savitai linksmą ir gyvą" žmogų, be to, didelį jos sklindžių gerbėją! (p. 174–175).

1946 07 20: Dieną lijo ne per daugiausiai, tačiau oras apniukęs ir vėjuotas, neabejotinai šalta. Ravėjau antrą ropių sklypą.

Pristatė vielos tinklą apsaugai nuo triušių, 100 jardų, 3 pėdų pločio. Man reikės maždaug 30 kuolų, tačiau bus sunku jų gauti, nes šiose apylinkėse nėra nė vieno tiesaus medžio. Jau atgabena natrio chloratą, 1 cnt, bet pusę jo nori pasiskolinti F[letcheriai]. Pusės cnt turėtų užtekti visam plotui apdoroti pakankamai stiprios koncentracijos tirpalu, bet aš norėčiau apipurkšti 2 kartus.

Išleidau ½ gal. benzino. Iš viso iki šiandien sunaudota 8½ — 2[29] gal.

Šiandien pradėjau naudoti naują anglių toną. Pirmosios tonos užteko maždaug 8 savaitėms, bet šįkart naudosiu ir nemažai malkų bei šiek tiek durpių. Taigi 6 tonos per metus tokiam namui nėra per daug[30].

Sėjau ridikėlius.

Nušoviau vieną triušį balta apykakle. Balta žymė yra tik aplink kaklą ir nosį; šie triušiai paplitę labai siaurai ir yra pastebėti tik dviejose mažose teritorijose.

Žvejyba kurį laiką visiškai nutrūko. Tik 3, ie. saidos, praėjusią naktį ir 2 užvakar. Vakar vakare prie iškyšulio netikėtai išvydau bučių ir skubotai nusprendžiau, jog tai tas pats, kurį buvome praradę. Kai ištraukiau jį iš vandens, paaiškėjo, kad jis ne mūsų, tačiau gali būti tas, kurį mums žadėjo palikti I. ir A.[31]. Jame buvo didokas krabas, kurį pasilikau. Prireikė milžiniškų pastangų jam ištraukti, nes laikėsi tvirtai įsikibęs į tinklelį, todėl man teko jėga atkabinti° [Orwellas: „prize"] jo žnyples, rizikuojant būti sugnybtam

F-ai jau nukasė vieną bulvių lauką, tiesa, turbūt šiek tiek per anksti, nes visi jų žmonės jau nebeturi bulvių.

Vanduo gerokai pakilęs. Jūroje stiprus potvynis, bet paviršius dar ramus. Užraugiau 2 triušių kailius (atidaryti apie 1946 08 03).

29. Veiksmas, iš bendros sumos, 8½ galonų (o 24-ą — iš 9½), atimant du reiškia du galonus, paskolintus Ardlusai; žr. 1946 07 07 ir (22). Be abejo, Orwellui rūpėjo ne tai, kad du galonai nebuvo grąžinti, o kad apskaita būtų tiksli, nes norėjo žinoti, kiek laiko užteks jam skirtos normos.
30. Anglys, kaip ir daugelis kitų dalykų, buvo normuojamos. 6 tonos turėjo būti davinys metams.
31. Ianas ir Angusas M'Kechnie'iai. Ianas dirbo Ardlusos dvare ir gyveno Inverlusoje. Angusas vertėsi omarų žvejyba ir, kitaip negu Ianas ir Malcolmas M'Kechnie'iai, nepriklausė Astorų darbuotojams.

1946 07 21: Nemalonus oras. Lietus nėra stiprus, bet lyja beveik kiaurą dieną. Taip šalta, kad norisi užkurti ugnį kiekviename kambaryje. Dirbti lauke per daug šlapia. Paruošiau bučių, prailginau saugojimo dėžės virvę, bet nežvejojau, mat jūra ėmė smarkiai banguoti.

1946 07 22: Nuvykau į Kreihausą. Aname salos gale baisingas lietus, o šiame ne toks jau didelis.

Pastebėjau, kad ten ganėtinai paplitę kikiliai, būna jų ir čionai, bet dažnai nepamatysi.

Bandžiau žvejoti, tačiau labai sunku išlipti iš valties ir ištraukti ją ant kranto. Jūra smarkoka, labai stiprus bangavimas. Per 5 minutes sugavau keletą polakų, o paskui jie ūmai liovėsi kibę. Saidų nesugavau, nekaitant vienos labai smulkios. Bučiuje nėra nieko.

1946 07 23: Lietus kone visą dieną, o vakare kilo liūtis. Upeliai išsiliejo per savo krantus, o keliai virto upėmis, ir visa tai vos per valandą ar dvi, pliaupiant tokiam lietui. Oras žvejybai per daug žvarbus, bet ištraukiau bučių (tuščias), o traukdamas valtį į krantą permirkau iki juosmens. Vėjas sukasi pietų kryptimi.

Vienu šūviu paklojau du triušius, o tai nutinka ne per dažniausiai, ie. su suaugusiais triušiais.

1946 07 24: Dalį nakties siautė stipri audra, o šįryt nurimo. Šiek tiek griaudėjo.

Nusileidau patikrinti valties ir pamačiau, kad ji, nors ir tvirtai laikėsi inkaru, buvo apsemta šėlstančios jūros, o grotelės etc. išplautos už borto. Vis dėlto suradau viską. Valties priekyje žiojėjo didelis įtrūkis, todėl nuleidus į jūrą paaiškėjo, kad ji stipriai praleidžia vandenį, tiesa, ne tiek, kad visiškai būtų neįmanoma ja naudotis, bet pakankamai, kad semdamas iš visų jos pakampių vandenį sugaiščiau vieną kitą valandą. Apverčiau ją dugnu aukštyn, užkimšau plastilinu plyšį, užtaisiau keletą siūlių ir nulakavau storu sluoksniu. Kai tik nurims jūra,

patikrinsiu, ar to užtenka, kad nepraleistų vandens, bet akivaizdu, kad jai reikės naujos lentos, o iš tikrųjų tai 2 lentų.

Kone ištisą dieną pučia pietų vėjas. Ryte nedaug palijo, o nuo pietų beveik visą laiką buvo šilta ir saulėta.

Buvau pamiršęs užrašyti, kad 1946 07 22 panaudojau dar vieną benzino galoną, ie. 9½ galono — 2 galonai.

Jau maždaug savaitę virš salelės Kiniueičdračo uosto įplaukoje ratus be paliovos suka triukšmingos žuvėdros. Jos ištisai pikiruoja virš sausumos lygiai taip pat, kaip tai daro žuvaudamos virš jūros. Turbūt taip maitina jauniklius (manau, šiemet žuvėdros perėjo vėlai). Atkreipiau dėmesį, kad kai kurios nardo palei medį saloje, taigi, galimas dalykas, lizdų yra ne tik ant žemės, bet ir ant šakų.

Šiomis dienomis beveik nebematau rusvos spalvos triušių, nors jų visų tikrai neiššaudžiau — jei skaičiuotum tiksliai, tai, man atrodo, nušoviau 8, o daugiausia jų čia buvo gegužės ir birželio mėnesiais. Dabar matau tik vieną, kuris visada pasirodo maždaug toje pačioje vietoje. Gali būti, kad dėl savo ryškios, į akis krintančios spalvos jie pirmi patenka vanagams, o gal ir pelėdoms, į nagus. Beveik neabejotina, kad tai nėra atskira rūšis, ie. tik mutacija, atsikartojanti vienoje vietovėje, kaip ir juodieji triušiai, todėl bus įdomu pamatyti, ar ir ateinančiais metais jie čia bus paplitę, kaip ir šiemet. Triušiai su baltomis žymėmis yra aptinkami išimtinai siauroje teritorijoje. Man tenka matyti juos 3 vietose ir niekur daugiau. Matydamas taip lengvai atpažįstamus gyvūnus, gali įsitikinti, kad triušiai juda labai apibrėžtoje teritorijoje.

Regis, ūdros gaudo ne tik jūros žuvis, bet ir omarus. Pasakojama, kad jos sugauna tokių omarų, kokių žmonėms niekada nėra tekę sugauti, ie. dėl savo dydžio netelpančių į bučių. Tas pat ir dėl lašišų: sako, žmonės radę apgraužtą 40 sv lašišą — tokios šioje saloje niekas niekada nebuvo sužvejojęs.

1946 07 25: Rytas lietingas, popiet giedrijasi. Jūra pasišiaušusi. Buvome nuėję iki Glengarisdeilio. Kelionė užtruko 2¾ valandos, atgal grįžau per 2 valandas ir keturiasdešimt minučių, taigi kelias, kuriuo dabar einame, yra akivaizdžiai geresnis (praėjusį kartą užtrukome po 3 valandas į abi puses). Jūra Atlanto pusėje, mano nuostabai, ramesnė nei šioje. Radau keletą jaunų dvigeldžių moliuskų, nors ant uolų jų visiškai nėra. Atrodo, šioje salos dalyje jos paprasčiausiai neegzistuoja.

Mačiau kone baltą stirną: baltos dėmės daugmaž dengė nugarą, tik pilvas rudas. Per visą dieną neteko pamatyti nė vieno elnio, o stirnų, tiesiogine prasme, mačiau šimtus. Matyt, šiuo metų laiku jie gyvena skyrium, bet kur dedasi elniai, lieka mįslė.

Regėjau kikilių pulką, vadinasi, šioje salos dalyje jie paplitę labiau, nei aš maniau.

Vėl mačiau erelį, apspistą pilkųjų varnų.

1946 07 26: Giedra ir šilta, jūra ramesnė, nors vėjas vėl pasuko į vakarus. Bučiuje stambus krabas, kurį šiuokart sugavau, masalui panaudojęs triušį. Nudažiau visą valties dugną, pirmam sluoksniui panaudojau raudonus dažus, paskui dažysiu baltai, o vidų — žalia spalva. Ji jau nebe taip stipriai praleidžia vandenį.

1946 07 27: Giedras oras visą dieną, nors ne itin karšta. Omaras bučiuje (mūsų pirmasis). Prie virvės pritvirtinau ritinėlius ir sujungiau juos į nenutrūkstamą grandinę, kuria bus galima į krantą ištraukti valtį, o nugabensiu ritinėlius į vietą ryt, kai nuslūgs vanduo. Šiąnakt sugavau tik 3 saidas, o praeitą naktį — 12. Praėjusią naktį dusyk buvome sugavę skumbrę, bet paleidome traukdami į valtį, o iš viso taip yra nutikę jau 4 kartus. Ji taip elgiasi tikriausiai todėl, kad skumbrė yra kovotoja ir bando pasprukti net paskutinę akimirką, dėl to trankosi į valtį arba į vieną iš meškerių. Aš tikrai norėčiau įsigyti graibštą.

Triušiai ir vėl buvo darže, padarė šiokios tokios žalos. Regis, blogiausios labai jaunų triušių šeimynos. Vakar pastebėjau dar vieną iš baltųjų.

Ianas McKechnie'is teigia, kad omaro „žirklės" ne visada būna iš tos pačios pusės, sakytum vieni omarai būtų dešiniarankiai, o kiti — kairiarankiai.

1946 07 28: Be pertraukos lijo mažne visą dieną. Vakarop atsisuko pietų vėjas, jūra ganėtinai siautulinga, bet vėliau tiesiog staiga nurimo.

Išdėsčiau ritinėlius, tačiau tikriausiai deramai nepasirūpinau jų svoriu, kad bangos negalėtų išjudinti iš vietos. Žvejybai per daug drėgnas oras.

1946 07 29: Silpnas lietus, oras geresnis. Bangavimas buvo išsklaidęs ritinėlius, todėl, kol juos atraizgiau ir sudėjau atgal, sugaišau apie valandą. Vakare, praėjus dar vienam potvyniui, jie buvo beveik nepajudinti. Dabar jau aišku, kad didesnio svorio reikia visai jų eilei. Tačiau būdami savo vietose jie labai palengvina darbą.

Vakare — 6 saidos ir 1 polakas. Bučiuje tik vidutinio dydžio krabas, kurį nugalabijau ir palaikau ten pat kaip jauką. Atrodo, jei bučiuje randi krabą ir nenori jo pasilikti, tai jį reikia užmušti, nes kitu atveju krabas suris masalo likutį. Omaras, atsidūręs nelaisvėje, nebeėda jauko — taip bent jau pasakojama.

Padėjau kasti D[onaldo] D[arrocho] bulves. Labai prastas derlius, nepaisant vešlių virkščių[32]. Sakyčiau, vidutiniškai po 5 arba 6 bulves iš vieno kero. Priežastis ta, kad nebuvo patręšta dirva.

32. Paprastai vartojama kalbant apie šiaudus*, tačiau ypač tinka žirniams, pupoms ir bulvėms.

* Šiuo atveju Orwello vartojamas žodis *haulm* anglų kalboje taikomas ir kalbant apie šiaudų stiebus. (Vert. past.)

1946 07 30: Smarkus, nenutrūkstamas lietus iki pat vakaro. Apie 5 val. ėmė giedrytis, pakilo stiprus vėjas, protarpiais pasirodydavo saulė. Vakar ir šiandien pūtė nepastovus tai vakarų, tai pietų vėjas, o jūra įlankoje į tai reagavo beveik iškart. Vanduo visą laiką gana ramus, ie. pakrantėje, kai pučia vakaris. Bučiaus neiškėliau. Lauko darbams per daug drėgnas oras. Ėmiausi vienračio remonto.

1946 07 31: Graži, giedra diena, pakankamai karšta. Jūra įlankoje visiškai rami, bet anapus įlankos stipriai banguoja. Vanduo itin skaidrus, žydras, labai nuslūgęs. Radau dingusį bučių, kuris, kaip A[ngusas] M[cKechnie'is] buvo numatęs, atsirado visiškai nuslūgus vandeniui. Buvau sunarpliojęs virvę ir sutrumpinęs ją maždaug 6 pėdomis, o kaip tik to, pritvirtinant bučių, reikia vengti. Nudažiau — žaliai ir baltai — valtį. Žemės darbų planą, numatytą liepos mėnesiui, įvykdžiau tik šiandien. Pastebėjau, kad išravėjus žolę iš serbentų ir agrastų, kuriuos buvo nugraužę elniai, jie atrodo geriau ir, pasirūpinus jų peržiemojimu, gali vėl duoti uogų. Keletas serbentų krūmų patys pasidaugino atlankomis, priauginę mažų krūmelių, kuriuos aš, atėjus laikui, persodinsiu.

Nuleidau į vandenį vieną bučių, nes kitam neturiu jauko.

Išleidau 1½ galono benzino. (Iš viso: 11 — 2 galonų.)

1946 08 01: Gražus oras iki maždaug 10 val. vakaro, kai ėmė dulksnoti, o vėliau pratrūko ir smarkiai lyti. Sugavau (ie. ištraukiau į krantą) pirmą šiais metais skumbrę.

1946 08 02: Liūtys, bet didesnę dienos dalį laikosi giedra. Vėjas visą laiką blaškosi tarp vakarų ir pietų, jūra banguota. Pučiant pietų vėjui, beveik visuomet būna sudėtinga nuleisti valtį į vandenį.

Mačiau fazanų jauniklių šeimą, iš kurių 6 ar 8, atsižvelgiant į tai, kad dar tik rugpjūtis, labai anksti subrendę ir puikiai skraido.

Užraugiau triušeną (gelsvai rudą). Reikės nudengti apie rugpjūčio vidurį.

Nuleidau į vandenį abu bučius, jaukui panaudodamas triušį.

1946 08 03: Gražus oras visą dieną, pūtė stiprokas vakarų vakarų vėjas, jūra palei krantą gan rami.

Toliau pjoviau stulpus tvorai. Darže vėl pasirodė triušiai. Kad ir kaip tai keista, jie pirmiausia puola ridikėlius.

Formuojasi žalios gervuogės, kur ne kur beveik prisirpę šermukšniai, žvaigždūnės su pumpurais.

1946 08 04: Rytas labai vėjuotas, popiet išsigiedrijo, tačiau vėjas vis tiek stiprus. Išgliaudžiau lazdyno riešutą. Viduje tik minkštimas. Aiškiai matyti, kad bus gausus riešutų derlius.

1946 08 05: Vėjas silpnesnis. Keletą kartų stipriai nulijo, bet apskritai oras gražus. Baigiau remontuoti vienratį (kadangi trūksta tinkamos medienos, jis labai netvirtas) ir paženklinau trečią lysvę. Turiu pakankamai stulpelių, todėl galiu pradėti tverti tvorą. Ganėtinai tyku, galima nuleisti valtį. Ritinėliai vėl išsklaidyti aplink, dabar man jau aišku, kad kiekvieną reikia pritvirtinti atskirai. Šešios saidos, nors buvome pagavę dar beveik tiek pat, tačiau kitos paspruko. Viename iš dviejų bučių radau stambų krabą be žnyplių. Atrodo, jie gali išgyventi ir be žnyplių. Anksčiau nebuvau pastebėjęs, jog omaras ant vienos iš kojų, už pagrindinių žnyplių, turi dar vienerias mažas žnyples ir naudojasi jomis maitindamasis, o didžiosios yra jo ginklai. Įkeliant į dėžę omarą, kurį laiką išbuvusį be vandens, reikia būti atsargiam, kad jo nenuskandintum. Kad taip nenutiktų, pirmiausia jį reikia keletą kartų trumpam įmerkti į vandenį ir tik paskui galutinai patalpinti į dėžę. Omarui kas 24 valandas reikia kubinės pėdos gėlo vandens, kad dėžė būtų tinkamai prisotinama dujų.

1946 08 06: Tai lyja, tai nustoja. Pradėjau ruošti naują lysvę, paruošiau stulpelius tvorai. Apkarpiau krūmus, kurie dar neatrodo visiškai beviltiški. Jau galima pjauti salotas (sėjau 1946 05 28). Triušiai vėl lankėsi darže ir netgi kapstėsi ežiose. 2 ar 3 pastarąsias dienas neturėjau galimybės jų šaudyti. Atrodo, jie būna tai ypač baikštūs, tai elgiasi visiškai priešingai. Į dėžę įdėjau 2 omarus. Be vandens jie išbuvo apie 6 valandas, todėl dabar galėsiu įsitikinti, ar po tokio ilgo tarpo jie nuskęs, ar ne.

Bučiai, kuriuos mes pastarąjį kartą nuleidome į vandenį anapus įlankos, tušti. Nuogąstauju, ar tik įlankos nebus apšvarinę omarų žvejai, atplaukę valtimis iš didžiosios žemės.

Ianas sako, kad, bučiumi sugavus jūrinį ungurį, labai svarbu jį nugalabyti dar neišėmus, antraip jis gali pridaryti bėdos. Jis užmušamas sulaužant stuburą.

Buvau užmiršęs paminėti, kad užvakar užmušiau dar vieną gyvatę (mažą). Ir šįsyk nesu visiškai tikras, ar tai nebuvo žaltys, tačiau nenoriu rizikuoti, kai jie taip arti namų.

Surišant omaro žnyples, pirmiausia reikia surišti „žirkles".

Šiandien man įgėlė vapsva — iki šiol nebuvome jų pastebėję.

Valtis vėl užlieta ganėtinai stipraus jūros bangavimo, kurį sukėlė šįryt pūtęs pietys. Jei tinkamai pritvirtintas jos pirmagalys ir laivagalis, ji nenukrypsta nuo

inkaro, deja, niekas negali apsaugoti valties nuo jūros užliejimo, todėl būtina išimti iš jos viską, ką bangos galėtų nuplauti, pavyzdžiui, groteles.

1946 08 07: Giedra, labai vėjuota diena iki pat vakaro, kai užėjo nedidelis lietus. Ištempiau daugmaž tris ketvirčius tinklo apsaugai nuo triušių. Daugelyje vietų ją nuleidau iki maždaug 2", o tiek, pasak žmonių, visiškai pakanka.

Jūra audringa, truputį aprimo tik į vakarą.

1946 08 08: Lijo beveik be pertraukos iki pat vakaro, bet nestipriai, labiau panėšėjo į keletą ištisinių viena paskui kitą sekusių dulksnų. Vėjas daugiausia pietų krypties, jūra ryte gan audringa, tik vakare truputį aprimo. Per daug šlapia, kad būtų galima dirbti lauke. Nukirtau pirmąją žąsį. Tai toji, kurios sparnai buvo deformuoti, — ne didžiausia, bet ir ne mažiausia. Išdarinėjus svėrė 7½ sv, taigi gyvas svoris turėtų būti 8 arba 9 sv. 3½–4 mėnesių amžiaus, todėl darau prielaidą, kad kai kurios, prieš mums jas valgant, svers 10 sv ir daugiau. Buvau apstulbęs, kai išvydau tokį nepaprastai didelį ir ypač kietą skilvį.

Šiandien gavau dovanų elnio kepenis. Labai didelės ir itin tamsios.

1946 08 09: Naktį labai stipriai lijo. Vakar iš vakaro rengiausi į žvejybą, deja, buvo per sunku nuleisti į vandenį valtį. Nutrūko inkaro virvė, ir valtis laikėsi tik už kranto virvės, laimei, nuostolių nebuvo. NB. prie paties inkaro norėčiau pritvirtinti kelių pėdų grandinę.

Būtinai reikėtų kalkinti dirvožemį. Žemė lysvėje tiesiai priešais sieną labai gera (galbūt dėl kalkių ir cemento skiedinio), tačiau lysvėje arčiausiai tvoros dirvožemis atrodo labai rūgštus, jokios sėklos jame gerai neprigijo. Beje, daugmaž pusė gėlių sėklų, kurias įsigijau iš Carterių[33], absoliučiai nesudygo.

Lyja visą rytą, jūra banguota. Po pietų staiga išsigiedrijo, todėl vakaras buvo labai gražus, jūra it stiklas, mėnulis įspūdingo grožio. Popiet buvau labai užsiėmęs — reikėjo pravalyti užsikimšusį vandentiekį (pavyko tik iš dalies). Ištraukiau inkarą. Sugavau 8 saidas, kai kurios jų pakankamai didelės. Masalą sekė ir jį knibinėjo smulkiųjų, maždaug 4" ilgio, žuvelių guotai; kartkarčiais tiesiog neįmanoma nepagauti šių mažyčių padarėlių, tačiau ne taip ir sudėtinga nukabinti juos nuo kabliuko nesužeistus ir paleisti atgal. Įtaisiau bučius naujoje vietoje.

33. Pirmaujanti sėklininkų firma (šiais laikais žinoma kaip „Carters Tested Seeds").

1946 08 10: Labai graži diena, neskaitant labai trumpos, kelių minučių liūties po pietų. Eksperimentuodamas apšlakščiau dilgėles nedideliu kiekiu natrio chlorato, santykiu 1 sv galonui, o vienu galonu apdorojau 10 kvadratinių jardų. Jeigu pavyks jas sunaikinti, tokios pačios koncentracijos tirpalu apdorosiu ir vikšrius.

Į bučių pateko vienas omaras (vidutinio dydžio). Surišau jo žnyples, tikiuosi, pakankamai gerai, tačiau neturėjau virvelės, todėl teko išardyti lyno paviją. Pirmiausia surišau jo žirkles, sumezgęs slankiojamąjį mazgą ir tvirtai jį suveržęs, o jau paskui apvyniojau aplink, prispaudęs omarą koja.

Šiandien pamačiau driežą (rudą) — pirmą kartą per tą laiką, kai čia esu. Kasdamas atsitiktinai užmušiau rupūžę, kuri buvo užsikasusi į žemę kelių colių gylyje. Mano manymu, šiuo metu laiku tai galėtų būti tik tokia rupūžė, kuri nenubudo pavasarį. Sunku tikėtis, kad jos dar sykį užmigs žiemos miegu.

Didesnę dienos dalį pūtė žiemys.

Ianas paėmė (manau) apie 2 gal. benzino, todėl šiuo metu sunaudota 13–2 gal.

1946 08 11: Labai graži ir rami diena, išskyrus smarkią liūtį, pliaupusią po pietų apie ketvirtį valandos, ir kiek vėliau užėjusią dar vieną, silpnesnę. Jūra ryte nežymiai bangavo, o popiet buvo tokia rami, jog galėjome jos paviršiuje įžiūrėti švyturio atspindį.

Valgiau žąsį — geras skonis, tačiau neriebi (maitinosi tik žolėmis).

Ėmiau ruošti kuolus medžiams ir krūmams. „Raudonieji žarstekliai"* jau beveik žydi. Dilgėlės, kurias aplaisčiau natrio chloratu, prarado spalvą, vysta. Mačiau liepsnelę, retą šiuose kraštuose paukštį. Išbandžiau repelentą vabzdžiams atbaidyti, kuris, atrodo, veiksmingas, tačiau jį reikia naudoti gan dažnai.

1946 08 12: Ne tokia graži diena kaip vakar. Keletą kartų praėjo liūtis, be to, kaip atrodo, lis ir naktį. Aplaisčiau natrio chloratu dalį vikšrių. Vieną taką apdorojau tokios pat koncentracijos tirpalu, kokį naudojau dilgėlėms, ie. 1 svarą galonui, o daugmaž 1 galonas — 10 kv. jardų, o kitame atlikau eksperimentą: išbarsčiau sausą natrio chloratą ir viliuosi, kad lietus padės jam susigerti į dirvą.

Vakarų krypties vėjas.

Vakar mačiau dar vieną gelsvai rudą triušį (mažylį). Pustuzinį išdirbtų triušenų, turint omenyje, kad jos pakankamai išdžiūvusios, sudėjau į stalčių. Įdėsiu į jį ir kamuoliukų kandims naikinti, o po metų bus matyti, kaip jie atrodo. Manau, iš kiekvieno kailio galima gauti vidutiniškai tik 8" iš 4" arba 5" dydžio stačiakampį, taigi, norint pasiūti gerą pledą lovai, reikia maždaug 100 kailiukų. Kita vertus, iš 4 arba 5 galima pagaminti porą miegamojo šlepečių.

1946 08 18: Dėl kelionių etc. dienoraščio keletą dienų nerašiau.

Pastarąsias 5 ar 6 dienas buvo labai gražus oras, saulėta, vėjuota, su trumpalaikiais lietumis, tačiau viena ar dvi dienos buvo visiškai be lietaus. Per tą laiką kone visiškai išdžiūvo keliai. O šiandien vėl bjaurus oras, pietų vėjas ir nerami jūra.

* Knipofijos, angl. *red hot pokers* (vert. past.).

Pirmą kartą buvau nuvykęs į Ailą. Atkreipiau dėmesį, kad ten plačiai paplitusios kuosos, o šiose saloje nemačiau nė vienos.

Vakar motorine valtimi su pakabinamu varikliu vykau į Ardlusą. Iš Barnhilo į Ardlusą — beveik lygiai viena valanda. Keliaujant sausuma atstumas apie 7½ mylios, tačiau jūra, tikėtina, trumpiau. Mes plaukėme pasroviui, bet, kita vertus, valtyje buvo 4 žmonės ir 6 tuzinai omarų, kurie būtų svėrę daugmaž tiek pat, kiek dar vienas asmuo.

Sugavau dar du omarus ir keletą krabų. Išmokau vieną gudrybę, kaip rišti omaro žnyples. Per šią operaciją sudėtingiausia ištraukti juos iš bučiaus, ypač jei tenka traukti krabus, įsikibusius į tinkliuką.

Natrio chlorato koncentracija, kurios pakanka dilgėlėms ir žolei naikinti, visiškai neveikia vikšrių. Tačiau atrodo, kad tokia koncentracija naikina didžialapius šakius. Šįkart apsiribosiu dilgėlių, šakių ir žilių naikinimu.

Prieš keletą dienų pasėjau pavasarinius kopūstus. Į atvirą dirvą persodinau daugiamečių kopūstų auginius. Taip pat persodinau dalį čederio gvazdikų daigų, parsinešiau keletą gvaizdžių kupstelių, norėdamas pamatyti, ar jas galima aklimatizuoti. Jos labai tiktų alpinariumui, tiesa, dabar nėra tinkamas metas augalams persodinti.

Žvejyba labai permaininga. Vieną naktį sugavome 22 žuvis ir būtume sugavę dar daugiau, jei nebūtų tekę semti iš valties vandenį. Kitą naktį — vos 1, skumbrę. Šiuo metų laiku skumbrių nedaug, o spiningu nesugavome nė vienos.

Saidų sūdymo būdas: išskrosti, nupjauti galvas, paskui sudėti sluoksniais į rupią druską — druskos sluoksnis, žuvų sluoksnis, ir taip toliau. Palikti kelioms dienoms, o paskui, esant saulėtam, vasariškam orui, išimti ir, sukabinus už uodegų ant virvės po dvi, palaukti, kol visiškai išdžius. O jau tada galima kabinti viduje ir laikyti kelis mėnesius.

A[vrilė] parūpino keletą valgomojo dumblio — raudonojo, ne karageno — bandinių. Ji džiovina juos. Paruošimo ir virimo būdai šiek tiek skiriasi, tačiau sakoma, kad gaminant piene labiau primena pudingą, o ne drebučius.

1946 08 19: Vakar visą dieną buvo labai prastas oras. Jūra sąsiauryje atrodė labai pasišiaušusi. Ištraukiau valtį, kuri vėl buvo prisisėmusi vandens. Pernelyg šlapia daugeliui lauko darbų. Apdorojau natrio chloratu dar dalį žemės, išbarstydamas jį sausą ir palikdamas, kad lietus padėtų jam susigerti į dirvą. Atrodo, mano anksčiau panaudotas natrio chloratas pagaliau naikina vikšrius, tik daug lėčiau nei dilgėles etc.

D[arrochai] sūdo ir džiovina saidas. Džiovinti jas reikia tol, kol pasidaro kietos it lenta. Prieš valgymą išmirkyti, kad išeitų druska.

Šiandien graži, vėjuota diena. Vėjas vakarų krypties. Jūra įlankoje rami, tačiau sąsiauryje pasirodo viena kita aukšta banga.

1946 08 20: Vakar visą dieną buvo giedras oras. Popiet iškeldamas bučius pastebėjau iš vandens šokinėjančių mažų žuvelių tuntą — jas, matyt, vijosi skumbrė. Ištraukiau meškeres ir ėmiau irtis, tačiau tai nedavė jokio rezultato. Vis dėlto vakare pagavau 8 skumbres, taip pat 8 saidas, vadinasi, jau ima kibti ir skumbrės. Bučiai tušti (jau antrą kartą, todėl pakeisiu vietą).

Pradėjau naudoti naują „Calorgas" balioną. Jei, kaip ketinome, naudosime jį tik pusryčiams ir retsykiais užvirinsime vandenį virdulyje, jo turėtų užtekti daugmaž 6 savaitėms, taigi turėtų pasibaigti apie rugsėjo pabaigą. Turiu 2 balionus. Nuo balionų užsakymo iki jų pristatymo praeina 17 dienų. Todėl visada reikia turėti bent jau 1 balioną atsargoje, todėl NB. daugiau dujų reikės užsakyti maždaug rugsėjo *viduryje.*

Buvau užmiršęs paminėti, kad F[letcheriai] pasiskolino dar 2 gal. benzino, taigi dabar yra sunaudota 15 — 4 gal. (ie. likę maždaug 25 galonai).

1946 08 21: Šįryt giedra ir šilta. Lietus prasidėjo apie 4 val. popiet, vakare oras subjuro, vėjas sukasi pietų kryptimi, jūra ima šiek tiek banguoti. Sunkiau nuleisti valtį į vandenį, kad galėčiau nuplukdyti bučius į vietą.

D[onaldas] D[arrochas] vargsta, bandydamas suvežti šieną. Didelė dalis šieno saloje jau suvežta ar bent jau sukrauta į mažas kupetas, iš kurių vėliau bus gabenama po stogu. D-o šienas labai prastas, trumpas, iš dalies dėl to, kad labai ne laiku buvo užėję lietūs. D. teigia, kad kelerius metus nenušienavus pievos, kaip šiuo atveju, vėliau būna sunku šienauti, nes neįmanoma atskirti senos žolės nuo naujos.

Vikšriai, apdoroti natrio chloratu, labai smarkiai pagelto, tapo kone rausvi.

Saidą reikia laikyti druskoje vieną dieną ir naktį. Nesant giedro oro, galima džiovinti ir viduje. Tomis dienomis, kai kūrenama durpėmis, paprastai džiovinama viduje.

Šiandien mačiau virš galvos skrendančius kranklius. Šioje salos dalyje tai nėra įprasta. Pievelėje radau negyvą, ką tik papjautą triušį išdraskytu sprandu ir atviru stuburu. Tikriausiai pilkųjų varnų darbas. Vėl susidūriau su „laukine" kate. Ji nė nebandė nuo manęs bėgti, kol neprisiartinau prie jos per du ar tris jardus.

N.B. Priminti F[letcheriams], kad iš Iano ir Anguso gavome 2 omarus, kurių abiejų svoris — 7 sv.

1946 08 22: Gražus oras, vėjuota. Jūra rami. Nukirtau dar vieną žąsį (ne pačią didžiausią). Išdarinėjus svėrė taip pat 7½ sv.

Vėl šlaksčiau natrio chloratą, aplink pavasarinių kopūstų daigus pabarsčiau suodžių (dar tik dygsta), retinau antrą morkų ir ridikėlių sklypą.

Tik 5 saidos (N.B., atrodo, kad turėtų būti rašoma SAITHE.*). Tuo tarpu Kiniueičdrače sužvejota apie 200, ir visos saidos, nė vienos skumbrės.

1946 08 23: Debesuota, šaltoka. Iškart po pietų pradėjo lyti ir nenustojo. Jūra ganėtinai nerami. Per daug šlapia darbui lauke. Dažiau dviratį.

D[onaldo] D[arrocho] ropės, sėtos, mano manymu, apie gegužės pabaigą, jau didesnės už kriketo kamuoliukus. Jau pražydo pievinė miegalė (anksčiau buvau klaidingai palaikęs žvaigždūne)[34]. Ji yra tamsesnė už žvaigždūnę. Leipsta vienas kitas didžialapis šakys. Keletą pastarųjų naktų ūbavo rudosios pelėdos. Anksčiau šią vasarą nebuvo tekę girdėti jų ūbavimo.

34. *Scabiosa succisa.*

1946 08 24: Iki maždaug 4 val. po pietų be perstojo pliaupė smarkus lietus. Akivaizdu, kad daug prilijo ir naktį, nes didžioji kelio į Ardlusą atkarpa virtusi paprasčiausiai tekančiu upeliu. Vakaras gražus ir ramus, jūra veidrodiška. Vis dėlto sugavau vos 1 žuvį, saidą.

Persodinau į atvirą gruntą lubinus iš šiltlysvės. 25 augalus, kurių turėtų užtekti, jei tik visi prigis. Daugiamečių kopūstų auginiai atrodo gerai besišakniją.

1946 08 25: Ryte truputį palijo, diena graži ir šilta, jūra it veidrodis. Įlankoje daug kirų ir kormoranų, taigi popiet pabandžiau spiningu žvejoti skumbres... Nepagavau nė vienos, tik vieną didelę saidą° [Orwellas vėl rašo *saythe*] ir keletą smulkių žuvelių. Vakare — 5 skumbrės, 4 saidos.

Sodinau fuksijos auginius. Nesu tikras, ar teisingai tai padariau.

Žąsys tik kelias minutes buvo suėjusios į daržą ir plikai, iki pat žemės, nuskabė visas salotas. Laimei, kiti augalai beveik nepaliesti.

1946 08 26: Popiet keletą kartų smarkiai palijo, graži visais kitais atžvilgiais diena. Jūra ypač rami. D[onaldas] D[arrochas] vargsta, bandydamas suvežti po stogu šieną, tačiau užtenka brizui nurimti, ir mašalai pasidaro tokie įkyrūs, kad dirbti beveik neįmanoma. Bandžiau jam padėti, tačiau po maždaug pusvalandžio teko nešti kudašių. Taip pat ir D. D. Kvėpuojant mašalai sutraukiami į nosiaskyles, o tai sukelia erzinantį dirginimą. Pamiršau paminėti, kad vakar man buvo įgėlusi vapsva — kone pirmoji, kurią šiais metais pamačiau[35].

Neįtikimai daug šliužų — jie juodi ir nepaprastai stambūs. Vakar su A. ir I.[36], grįždami iš Kiniueičdračo, sumanėme pažiūrėti, kiek jų sumindžiosime nesitraukdami iš kelio. Nuo šaltinio iki namo, ie. nuėję maždaug mylią, sutrypėme 102 šliužus.

* Orwellas iki šiol visą laiką rašė *saythe*, toliau rašo įvairiai. (Vert. past.)

Praėjusią naktį sugavau 27 žuvis, įskaitant 2 skumbres ir 5 polakus. A[vrilė] bando sūdyti keletą saidų.

Vakar viename bučiuje radau keistą krabą. Apskritas, plokščias kūnas dantytu priekiu, o žnyplės (turėjo tik vienerias) ir kojos neįtikėtinai plokščios. Blyškiai rausvas, su žaliais dryžiais ant kojų. Plotis — apie 4 coliai.

35. Apie tai, kad buvo įgeltas vapsvos, Orwellas rašo rugpjūčio 6: „iki šiol nebuvome jų pastebėję".
36. A. ir I.: tikriausiai Avrilė ir Ineza Holden.

1946 08 27: Puikus oras ištisą dieną. Jūra tokia rami, kad paviršiuje galime matyti švyturio atspindį. Padegiau dalį vikšrių, kuriuos, manau, išnaikino natrio chloratas. Pabandysiu išnaikinti, o paskui sudeginsiu visas šiame sklype augusias piktžoles, kad rudenį jis būtų daugmaž švarus. Šįvakar sugavau tik 4 žuvis, ir visos buvo skumbrės. Vėl pradanginau bučių. Jis dingo, praėjus vos kelioms minutėms po to, kai įmečiau į vandenį. Atslūgus vandeniui, pabandysiu susigrąžinti.

1946 08 28: Lietingas rytas. Po pietų kurį laiką buvo išsigiedriję, bet paskui ėmė smarkiai lyti ir griaudėti. Vakaras apniukęs, drėgnas. Jūra po pietų buvo ramesnė. Apdorojau natrio chloratu sklypą, kurį ketinu išvalyti. Visą likusį laiką popiet praleidau lopydamas pradurtą motorinio dviračio padangą. Persodinau kelias darželines našlaites ir čedaro gvazdikus.

1946 08 29: Puiki diena, išskyrus labai trumpą lietų apie 1 val. dienos. Ištraukiau pamestą bučių, kuriame radau stambų omarą. Geriausia ieškoti tokiu metu, kai jūra būna rami ir vandens lygis žemiausias, nes tada lynas tiesiog stovi vertikaliai. A[vrilė], prieš maždaug pusvalandį buvusi valtyje, apytikriai 6 pėdų gylyje pastebėjo kamštinę plūdę, veikiausiai nesutaisomą. Tačiau man atvykus ji buvo išnirusi į paviršių.

D[onaldas] D[arrochas] deda visas pastangas, norėdamas suvežti ne tik šieną, bet ir avižas, nes jos „išguldytos". Jis turi iš viso apie 5 akrus avižų. Nukirtus jas, renkami pėdai, kurie surišami rankomis, apvyniojus aplink juos keletą stiebelių, o galus paslepiant viduje. Dėl šios priežasties pėdai būna gan ploni, ie. tokie, kad juos būtų galima aprišti avižų koteliais. Paskui pėdai po aštuonis sustatomi į kupetas. D. D. pasakoja, kad pietinėje Škotijos dalyje jie sustatomi po šešis. Galbūt todėl, kad pėdarišė javapjovė ten nėra visiška naujiena, o jos surišti pėdai būna tikriausiai drūtesni.

Sudariau potvynių ir atoslūgių lentelę iki 1946 09 15, atsižvelgiant į tai, kad (a) vakar 1.15 buvo atoslūgis, ir (b) kasdien susidaro 1½ valandos skirtumas. Artimiausią savaitę galėsiu įsitikinti, kiek ši prielaida teisinga.

Šiąnakt sugavau 5 skumbres, 6 saidas ir polaką.

Surenkant dalgį, jo geležtę reikia tvirtinti taip, kad geležtė, kotas nuo rankenos iki apatinės jo dalies ir geležtės smaigalys sudarytų lygiakraštį trikampį. Tvirtinimui naudoju vielos, iš kurios tveriu tvorą, galą, sulenktą ugnyje, kad nesidaužytų į geležtę, o paskui užmaunu žiedą.

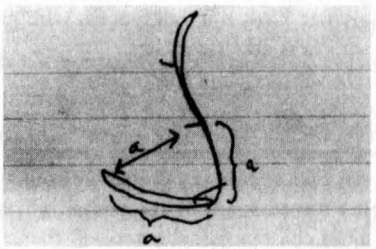

[*Priešais esančiame puslapyje*]

Neteisingai. Žr. 1946 09 12

1946 08 30: Graži diena, neskaitant kelių trumpalaikių liūčių. Sėjau svogūnus ('Ailsa Craig') ir salotas ateinantiems metams.

Vakare 20 saidų.

1946 08 31: Naktį aiškiai palijo, tačiau diena graži. Kelias į Ardlusą vis dar pažliugęs. Didesnė dalis javų jau gubose. Bučiai tušti. Sužvejojau 11 skumbrių ir 4 saidas. Esu beveik tikras, kad žvejyba būna sėkmingesnė naudojant šviežias museles. Valtis labai praleidžia vandenį.

1946 09 05: Dienoraščio keletą dienų nerašiau.

Iki vakar buvo geras oras, nors visą šį laiką dienomis trumpai palydavo, ir ne po kartą. Praėjusią naktį lijo smarkiai, lyja ir šįryt, tamsu. Šakiai neabejotinai vysta. Prisirpusios kelios gervuogės, tačiau jų dar nėra tiek, kad būtų verta uogauti. Begalė jų sirpsta. Šermukšniai atrodo idealiai. Kai kurių lapai rausvoki, todėl iš tolo atrodo, kad jie tiesiog skendi uogose. Riešutai dar neatrodo subrendę. Išroviau pirmas morkas. Kai kurias ropes jau beveik galima rauti.

Pastaruoju metu pagavau dar daugiau skumbrių ir šiek tiek saidų. Daugybė labai smulkių saidų, kurios tik trukdo, mat visą laiką baksnodamos kabliuką gadina museles. Jas dabar keičiame maždaug kas 3 arba 4 dienos. Esu beveik tikras, kad su šviežiu jauku sugaunama daugiau žuvų. Vakar, irdamasis prie bučių įdėti masalo, išvydau keletą didokų, daugmaž 2 pėdų ilgio, ryklių, kurie sekė paskui valtį, plaukdami per kokią pėdą nuo jūros paviršiaus. Jie atrodė rausvi, tačiau tikriausiai todėl, kad mačiau juos po vandeniu. Rykliai nekreipė dėmesio į spiningo blizgę skumbrėms, kurią traukėme priešais juos. Jei pavyktų vieną kitą sugauti (turbūt žuvies gabalu), būtų išspręstas jauko klausimas. Pastaruoju metu nepavyko sugauti nė vieno omaro, tik vieną kitą krabą. Kai kurie jų tokie

dideli, kaip parduodami parduotuvėse, tačiau šiose vietose veisiasi daugiausia maži ir jie niekada nepatenka į rinką. A[vrilė] jau išsūdė maždaug porą tuzinų saidų. Sako, kad rūkytos skumbrės nėra skanios, bet mes pabandysime keletą jų išrūkyti, panašiai kaip silkes.

Ištraukiant krabą iš bučiaus, reikėtų naudoti valties kabeklį. Juo baksnojamas krabas dažnai įsikabina į jo galą, o jau tada gali būti ištraukiamas. Kol kas negaliu kruopščiai patikrinti potvynių ir atoslūgių lentelės. Atrodo, ji klaidinga, bet ne per labiausiai.

Šiandien keletą kartų buvo pragiedrėję, tačiau didesnę dienos dalį lijo. Sugavau 21 skumbrę, o tai sėkmingiausia iki šiol žūklė, ie. skumbrių. Nė vienos saidos, neskaitant mažų. Vienąme bučiuje radau omarą. Kito neiškėliau, nes jis nuleistas giliai, todėl reikės palaukti atoslūgio.

1946 09 06: Gailėtina diena, kelias į Ardlusą — viena klampynė. Vėjas dažniausiai pietų krypties, jūra audringa. Mačiau 5 krūvoje buvusius elnius, nors pastaruoju metu jų apskritai nematydavau, išskyrus besilankantį javų lauke. Žvejybai per smarkus vėjas.

1946 09 07: Bjaurus oras. Jūra truputį ramesnė. Vienąme bučiuje radau didelį krabą. Įleisdamas jį į dėžę pamačiau, kad anksčiau į ją įleistas krabas suėdęs vieną omarą, nors šio žnyplės ir nebuvo surištos. Tačiau tai buvo mažas omaras, o krabas — didelis. Darau dar vieną dėžę, kad krabų nereikėtų laikyti kartu su omarais. Bandau išrūkyti kelias skumbres, užkūręs ugnį iš malkų. Sako, geriausiai tam reikalui tinka būtent tokios, ąžuolinės, nors didelio skirtumo tikriausiai nėra.

Sugavau 7 skumbres. Nė vienos saidos.

1946 09 08: Oras pagerėjo, vėjuota, be žymesnių kritulių. Buvau nuėjęs iki W. įlankos. Daug ruonių kaip paprastai gulinėja ant akmenų, kiti nardo jūroje, už kelių jardų nuo kranto, veikiausiai žaisdami. Kai jie guli ant akmenų, įmanoma prisiartinti maždaug 30 jardų.

Vandenyje jie atrodo juodi, tačiau sausi būna visiškai šviesūs ir dėmėti. Regis, jų esama dviejų skirtingų spalvų: vieni rusvi, kiti pilkšvi.

1946 09 09: Keletą kartų nesmarkiai palijo, bet daugiausia buvo vėjuota ir giedra. Prie naujojo tvarto mačiau didžiulę elnių bandą — galėjo būti nuo 50 iki 100 gyvūnų, įskaitant keletą patinų ir jauniklių. Tik 3 saidos. Rūkytos skumbrės (sūdžiau apie 36 valandas, paskui rūkiau malkų dūmais maždaug 20 valandų) labai skanios.

1946 09 10: Nemaloni diena. Be perstojo lyja. Vėjas daugiausia pietų krypties, jūra pasišiaušusi. Pasodinau 4 tuzinus braškių ('Royal Sovereign'). Sveiki augalai ir, regis, geros būklės, nors buvo vežami 4 dienas. Dirvožemis, kuriame buvo pasodintos, nėra labai geras, jau greičiau grumstuotas, piktžolėtas, be to, jį reikėtų kalkinti, nes po kelių mėnesių pūdymo jame ėmė augti samanos. Lauke per daug šlapia, kad būtų galima nuveikti ką nors daugiau. Padariau dėžę omarams.

1946 09 11: Gražus oras visą dieną. Po pietų kepino karšta saulė. Vakare truputį atvėso, bet nelijo, o ir vėjo nebuvo. Jūra visiškai rami, skaidri, permatoma iki 20 ar net 30 pėdų gylio. Nuostabi rudeninio mėnulio pilnatis. Praėjus vakarykštei žvarbai, ritinėliai buvo nuplauti į šalį.

Viename bučiuje — du omarai (maži). 24 skumbrės. Vienai jų pavyko nutraukti kabliuką. Nauja dėžė omarams plūduriuoja pernelyg aukštai, vandens paviršiuje, mat joje prigręžiota per daug skylių, todėl ji tėra paprasčiausias medinis rėmas, be to, ganėtinai plūdrus, o ne dėžė. Pridėjau akmenų, bet nb.°, kad jie turi būti pritvirtinti, kitaip slankios po dėžę ir sužalos omarus.

Pamečiau tabako kapšiuką. Pasidariau laikiną iš triušio odos, o pamušalui panaudojau padangos kamerą. Tam visiškai pakanka 1 mažo triušio odos. Iš elnio kaulo išskaptavau šaukštelį garstyčioms.

Šalia senojo tvarto toliau renkasi didelės elnių bandos, daugiausia elnės, keletas patinų ir jauniklių. Buvau per 20 jardų nuo dviejų stambių elnių. Neabejotina, kad jų šioje pusėje tiek daug todėl, kad palei Glengarisdeilį elniai šaudomi.

1946 09 12: Labai baisus oras. Iš ryto jūra buvo rami, vėjas nestiprus, tik truputį lynojo. Nuo pietų visą laiką smarkiai lijo, šėlo stiprus pietų ir pietvakarių vėjas. Jūra labai audringa. Bijau, kad gali būti apgadinta valtis, tačiau tikriausiai nebūtų įmanoma ištraukti jos į krantą, nors oro sąlygos ragino nedelsti. Ryte ištraukiau bučius. Vienas krabas, normalaus dydžio.

Pernelyg šlapia, kad būtų galima dirbti lauke. Iš naujo surinkau dalgį pagal D[onaldo] D[arrocho] instrukcijas. NB. ankstesniame įraše buvau nurodęs klaidingai. Reikia vadovautis taisykle, kad dalgio geležtė, koto atkarpa, kurios ilgis atitinka dalgio geležtės ilgį, ir atstumas nuo tolimiausio šios koto atkarpos taško iki geležtės smaigalio sudarytų lygiakraštį trikampį. Geležtė tvirtinama stora viela, eg. naudojama tvorai tverti, kuri perveriama per skylę po ašmenimis, o paskui užlenkiama kitoje pusėje. Norint ją išlenkti atitinkamos formos, reikia įkaitinti iki raudonumo, nes antraip, trankydamasi į geležtę, gali ją sugadinti.

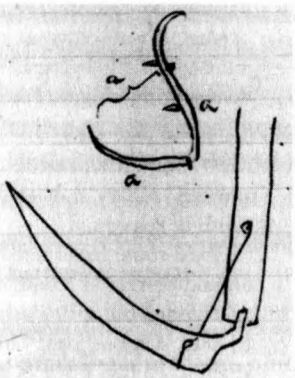

[*Priešais esančiame puslapyje*]

Dalgio geležtės movą pažymėkime A, o geležtės smaigalį — B. Išmatuokime AB. Nuo koto galo atmatuokime ir pažymėkime atkarpą AC, kurios ilgis atitinka AB. Paskui nureguliuokime geležtę tokiu kampu, kad BC atitiktų AB.

Šaukštelį garstyčioms pasigaminau iš elnio kaulo, o druskai — iš elnio rago. Kaulas yra geriau.

D. D. galanda savo dalgio geležtę per visą ilgį ir neužsiima „greitu galandimu", ie. negalanda vien tik ašmenių. Akmenį (karborundą) jis laiko beveik lygiagrečiai geležtei ir galanda išilgai jos per pusę ar net per visą colį.

1946 09 13: Iš ryto keletą kartų buvo išsigiedriję, tačiau visą popietę lijo, siautė stiprus, dažniausiai vakarų, vėjas. Jūra ramesnė. Valtis stipriai įlaužta: trūko 3 lentų. Turbūt pataisoma, bet tik ne čia. Be abejo, audra išjudino inkarą. Viena dėžė su omarais nuplauta tolyn. Kitą bus galima ištraukti nuo kranto nuslūgus vandeniui. Bučių jau nesusigrąžinsiu. Šiandien oras pernelyg lietingas, o ir vėjas per stiprus, kad būtų galima žvejoti, tačiau kai tik oras pagerės, o vėjas nutols nuo kranto, pabandysiu meškerioti savo ilgąja museline. K[atie] D[arroch] pasakoja, kad jos tėvas, meškeriodamas nuo kranto, žuvis paprastai viliodavo virtomis bulvėmis. Moliuskai naudojami dar dažniau — paprastai jie pirmiausia išverdami, mat virtą lengviau ištraukti iš kiauto.

Išbandžiau savo pasidarytą dalgį. Sekasi pusėtinai, bet įgudęs turėčiau šienauti geriau.

Aplink sukasi nemažai kranklių. Į javų laukus įsisuko balandžiai, tačiau prisiartinti prie jų taip, kad būtų galima šaudyti, neįmanoma.

1946 09 14: Diena, apskritai paėmus, bjauri. Maždaug 20 minučių pragiedrulys pavakary, o daugiau kone visą laiką lijo. Didžioji kelio į Ardlusą dalis virtusi tekančiu upeliu. Netoli Ardlusos dambos kelio paviršius buvo nuplautas, o tekantis vanduo keliose atkarpose pragraužė dviejų pėdų gylio kanalus. Dviračius, kuriais gabename maisto produktus, teko stumti. Iš Barnhilo į Ardlusą (be krovinio) — apie 2 valandas, o kelionė atgal — apie 3. Tiesa, įveikiant paskutines 2 mylias, buvo jau per daug sutemę, taigi, esant palankesnėms sąlygoms, šį atstumą būtų galima įveikti per maždaug 2½ valandos. D. D. su didesniu kroviniu užtrunka apie 1½ valandos.

1946 09 15: Truputį geriau. Labai vėjuota, tačiau giedra, tik protarpiais kelis kartus palijo. Ryte, apie 8 val., pylė smarki kruša. Vėjas vis dar pietų krypties, jūra banguota.

Patikrinau kelis lazdyno riešutus. Dar nesubrendę, nors kevalas jau mažne užpildytas. Dar maždaug 10 dienų, ir turėtų būti subrendę.

Retinau pavasarinius kopūstus. Ropės, kurias pasėjau (1946 06 15), pakankamai didelės, tinkamos rauti. Ateinančių metų derliui pasėti svogūnai sudygo gerai. Taip pat ir salotos, tiesa, dalį jų, vos tik ėmė dygti, nulesė kikiliai.

1946 09 16: Naktį smarkavo vėjas. Rytas dar labiau vėtringas, siaučia siaubingas pietų vėjas, o tokios banguotos kaip dabar jūros dar niekada nebuvau matęs. Apie vidurdienį iš Ardlusos atvažiavo sunkvežimis su 10 ar net 20 žmonių, kurie tikėjosi patekti į D[onaldo] D[arrocho] avižų lauką. Nė menkiausios vilties. Lietus ėmė lyti kaip tik tuo metu, kai kertamoji buvo apvažiavusi lauką du kartus, o lijo kone be perstojo ištisą dieną. Visą laiką siautė baisingas vėjas, kuris pūtė tai iš vakarų, tai iš pietų, todėl, net ir nustojus lyti, nė kiek nedžiovino.

Stebėjau, kaip dvaro dailidė gabeno į D. D. namą naują lango rėmų rišinį. NB., kad pirmiausia reikia pašalinti šonines juostas, prilaikančias apatinę lango dalį, paskui — laikančias viršutinę, o nuimti viršutines ir apatines dalis nėra būtina.

1946 09 17: Truputį geriau. Vėjas vis dar pietų krypties, labai stiprus, bet lyja jau mažai, buvo keletas pragiedrulių. Šoviau į žiurlį, deja, netaikliai. Pirmąkart buvau taip arti jo, kad galėjau šauti.

Kaip buvau planavęs, pirkau iš F[letcherio] elnienos. Kainos dar nežinau, bet turguje svaras skerdienos (be vidurių, bet su oda ir ragų šaka) kainuoja 10 p, o šis turėtų sverti ne mažiau kaip 150 sv, taigi kainuoti turėtų daugmaž 6 £. Jis buvo paliktas prie naujojo tvarto (nušautas vakar), o D. D. šįryt pargabeno. Įprastos bėdos. Traktorius, laukiant, kada bus galima kirsti avižas, buvo pastatytas tvarte, tiesiai priešais D. D. vežimą, o negalėdamas užvesti traktoriaus, jis negalėjo išstumti vežimo, kuriuo būtų atvežęs elnią. Todėl teko jį gabenti, užtraukus ant paskubomis sukonstruotų šlajų, kurios sulūžo, iki namų likus maždaug ketvirčiui mylios. Šiandien po pietų mačiau, kaip jis lupo odą. Kiekvienam mūsų teks po užpakalinę koją, o visą kitą sudėsime į sūrymą ir paliksime žiemai. Labai svarbu kuo kruopščiau išdarinėti, pirmiau perskeliant pleištu tiesiai per vidurį nuo priekio iki galo, išimant trachėją ir plaučius, supjaustant skerdeną išilgai apatinės pilvo dalies, kuri, pirmą kartą dorojant vidurius, susitepa. Nudyrus odą, jis yra iškeliamas aukštyn (nenaudojat skriemulio, reikalingi 4 vyrai) ir laikomas 24 valandas, o jau paskui kapojamas. Elnias turėjo daugiau

taukų, nei aš tikėjausi iš laukinio gyvūno. Pasilikau apytikriai pusę kailio, nenorėdamas pritrūkti medžiagų, reikalingų jam raugti, ir užraugsiu jį taip pat, kaip raugiu triušenas. Iš viso kailio išeitų dailus platus kilimas prie židinio. D. D. nupjovė ausis ir rūpestingai padėjo jas taip, kad jų nepasiektų šunys. Tai kažkaip susiję su apmokestinimu — kiekvieno nušauto elnio ausys turi būti pateiktos apžiūrai.

Šiąnakt vėl lijo, protarpiais.

1946 09 18: Naktį šiek tiek palijo. Rytas šaltas ir apniukęs, tačiau vėjas liovėsi. Jūra ramesnė.

Po pietų apskritai giedra ir saulėta. Po vidurdienio palynojo, apie 6 pliaupė smarki liūtis, dar truputį lijo naktį.

Pamėginau meškerioti nuo uolų, deja, nesėkmingai, nors, pučiant mažne tiesiai iš šiaurės, galiu užmesti mažų mažiausiai už 40 pėdų nuo kranto, ten, kur kartais šį bei tą sužvejojame. Be abejo, stovėdamas vienoje vietoje, esi priklausomas nuo to, ar praplauks toje vietoje žuvų guotas, ar ne.

Elnias turės būti „išdarinėtas" šįvakar arba ryt, kol jo neapniko musės. Užraugiau maždaug pusę kailio, tiek, kad užtektų raugalo, ir taip pat, kaip raugiu triušenas. NB. atidengti apie spalio 3-ią.

D. D. plūkiasi, kirsdamas savo antrąjį lauką ir, padedamas K. D., riša bei stato pėdus. Jis skuba padaryti kiek tik įmanoma daugiau iki atvykstant būriui pagalbininkų su kertamąja iš Ardlusos. Sako, prieš tris dienas jie pridarę daug maišaties, nors tąsyk nukirto labai mažai. Pėdai buvo per dideli, visi surišti viršuje. Jų šlapių beveik neįmanoma pakelti, o dauguma kupetų, kurias jie tądien sukrovė, nuvirto.

1946 09 19: Apie pusryčius kelis kartus pliaupė lietus.

Beveik visą dieną pūtė stiprokas vėjas, buvo palyginti šalta, nors saulės užteko, o ir lietaus būta ne per daugiausia. Jūra ramesnė, o vėjas protarpiais pasisukdavo į pietus. D. D. laukas jau sudorotas, ie. nukirstas kertamąja, kuri paskui persikėlė į Barnhilą. Trukdė įvairiausios problemos. Pirmiausia, Kiniueičdrače buvo likęs jos peilis, paskui neužsivedė traktorius, o vėliau jis neįvažiavo į labiausiai pažliugusią lauko dalį. Galų gale, nukirtus daugmaž ketvirtadalį lauko, buvo nuspręsta užbaigti darbą ryt, nukirsti javus, bet nesukrauti į kupetas ir nerišti į pėdus, o paprasčiausiai palikti „pradalgėse" ir vėliau suvežti juos į klojimą, kaip šieną. Aišku, tai įmanoma, jei neketinama kulti javų, kurie ypač drėgni ir dažnai „išguldyti", nors vietomis, kur triušiai nebuvo įsisukę, jie neatrodo prasti.

Ištraukiau bučius ir 1 omarų dėžę. Kita buvo sudaužyta į šipulius. Didesnioji, tiesą sakant, nebuvo sugadinta, tik išjudinta iš vietos, ir omarai pabėgę, mat visiškai klibėjo dangtis. Bučiai tušti. Ilgai vargau, kol juos ištraukiau, nes

buvo įsipainioję į tankius jūros dumblius. Praėjus audrai, ant kranto buvo pilna sąnašų. Vėl apžiūrėjau valtį. Iš tikrųjų, sutaisoma, tik reikės pakeisti 5 lentas, o tai atlikti paplūdimyje, be abejo, nėra galimybės. Vis dėlto ji jau atsimokėjo už savo pirmines sąnaudas (10 £) žuvimi, o ateinančiais metais valtį, jei ją turėsime, laikysime Kiniueičdrače.

1946 09 20: Rytas gražus, saulėtas, nors ir šaltas. Silpnas vėjas, jūra rami.

Apie 4 val. popiet praėjo trumpas liūtinis lietus, visą kitą laiką buvo giedra, saulėta, bet šaltoka. Virš sąsiaurio be perstogės zuja didžiuliai kirų pulkai, tikriausiai persekiodami skumbrių guotus.

Javai Barnhile nukirsti ir guli pradalgėse. Kalbama, kad taip nuimtų javų nereikia apversti, nes išdžiūva ir šitaip.

Jūrinis upėtakis, kurį mums vakar atnešė F[letcheris], buvo pilnas ikrų — stambių rutuliukų, rausvų, gelsvų. Nežinojau, kad šiuo metų laiku jie būna su ikrais.

Daugybė gervuogių, bet jos dar nėra visiškai prisirpusios. Lazdyno riešutai dar tikrai nėra subrendę.

Šiandien suėjo mėnuo nuo tos dienos, kai pradėjau naudoti „Calorgas" balioną. Jam pasibaigus, negalėsime tiksliai pasakyti, kiek laiko užteko dujų, nes jų šiek tiek praradome dėl nuotėkio. Buvau užmiršęs paminėti, jog 1946 09 16 pradėjome 5 gal. talpos žibalo statinę (šiuokart labai reikalingas dalykas). Naudojame jį lempoms dvigubais degikliais ir iš dalies — „Valor" bei „Beatrice"[37] šildytuvams, taip pat kilnojamiesiems žibaliniams žibintams. Veikiausiai užteks ne ilgiau kaip 2 savaitėms, bet NB. pasižymėti datą, kada baigsis.

Šiandien atgabeno šiek tiek anglių, apie ¾ tonos. Jų mums užteks iki pat išvykimo dienos, spalio 9-os, o 2¼ tonos liks kitiems metams (ie. iki ateinančių metų birželio). Šiam namui yra skirta 6 tonos metams. Nuo maždaug gegužės 25-os, ie. per daugmaž 4 mėnesius, sunaudojome beveik lygiai 3 tonas. Taip pat naudojome nemažai malkų, o nuolat kūrenome tik virtuvėje. Pastarąjį mėnesį naudojome ir šiek tiek „Calor" dujų. Taigi gyvenant čia nuolat, kasmet reikėtų po 10 tonų akmens anglių. Žinoma, šildant vandenį, o virtuve naudojantis ne tik maistui ruošti, bet ir kaip bendruoju kambariu.

Elnias sukapotas ir užmerktas į sūrymą, išskyrus kulšis, kurias D-ai ir mes valgome šviežias. Sumokėjau už šį elnią 8.8.0 £. Jo svoris buvo įvertintas 14 stonų, iš kurių 2 stonai buvo išskaityti galvai ir kojoms, o rinkos kaina šiuo metu yra 1/- už svarą. Nudyrus kailį, mėsa su kaulais turėtų sverti tikriausiai 10 stonų (140 sv). Kadangi dalijamės jį su Darrochais, turėsime po maždaug 70 sv mėsos, iš kurios 30 sv sūdoma. Tai beveik atitinka mėsos racioną vienam žmogui per metus[38].

37. Žibalinių šildytuvų pavadinimai.

38. Karui baigiantis, savaitinį maisto racioną sudarė 4 unc. kumpio, 8 unc. sviesto, margarino ir lydytų kiaulės taukų mišinio, 3 unc. sūrio (o tai buvo triskart daugiau negu 1940), 2 unc. arbatos ir mėsos, kurios dalis turėtų būti sūdyta, už 1 š 2 p (6 naujieji pensai, arba maždaug 1,80 £). Maistas, priskiriamas prabangos prekių kategorijai, kaip antai konservuoti vaisiai, žuvis ir mėsa, buvo normuojamas pagal taškų sistemą, o suaugęs žmogus galėjo tikėtis 3 kiaušinių per mėnesį. Neleista gamintis grietinėlės. Net ir pasibaigus karui, ingredientus, įeinančius ne į pirmo būtinumo konditerijos gaminių sudėtį, buvo leista naudoti tik technikos mokyklose, kuriose vedami profesionalūs konditerijos kursai, meistriškumui ugdyti. Buvo ribojamas ir galimų įsigyti drabužių kiekis, o *jau po karo* — kartais ir duona, ir bulvės. Benzino norma buvo penki galonai per mėnesį, normuojamos ir akmens anglys. Normų mažinimas, dalį maisto nukreipiant į tuo metu beveik badavusią Vokietiją, kėlė nepasitenkinimą. Mėsos normavimas buvo panaikintas tik 1954 liepą. Kai kuriuose šalies rajonuose (kaip antai Džuroje) dalis maisto produktų buvo lengviau prieinama.

1946 09 21: Siaubinga diena. Šėlstantis pietys, daug lietaus. Po 9 val. vakaro lietus dar labiau sustiprėjo, visą naktį siautėjo vėjas.

Sutaisiau kariškus batus, ie. prikaliau antkulnius. Atrodo, tai nėra sunkus darbas, bet norint jį užbaigti iki galo reikalingas tekėlas ir degutas.

Mauroja elniai patinai. Atrodo, šiemet girdžiu juos pirmąsyk. Dideli kovų pulkai. Nė nežinojau, kad jų čia yra, todėl, matydamas pavienius šios rūšies juodus paukščius, jei tai būdavo ne pilkosios varnos, paprastai juos palaikydavau krankliais. Tačiau beveik nėra abejonės, kad tai būdavo kovai. Sužinoti, kur jie suka lizdus, nes šiose apylinkėse nėra aukštų medžių[39].

39. Škotijos vietovėse, kur nėra medžių, kovai ir pilkosios varnos lizdus suka ant žemės, paprastai tarp šilinių viržių.

1946 09 22: Oras vos vos geresnis. Vėjas naktį išsikvėpė, todėl rytas buvo ganėtinai gražus. Po pietų — trumpalaikiai lietūs. Jūra rimsta. Aplink mauroja elniai.

1946 09 23: Visapusiškai geresnis oras. Dieną daugiausia giedra, vėjuota, šaltoka, tačiau beveik nelijo iki pat 6 val. vakaro, bet paskui be pertraukos lijo kone valandą. Naktį vėl keletą kartų pliaupė liūtys. Vėjas iš pietų ir pietvakarių, labai stiprus, o jūra vis dar audringa.

Baigėsi „Calorgas" balionas. Jo užteko mėnesiui ir 3 dienoms, kitaip tariant, 5 savaitėms, atsižvelgiant į šiokį tokį dujų nutekėjimą. Užsakiau daugiau balionų. Naujasis turėtų mums tarnauti iki pat išvykstant spalio mėnesį.

Užkūriau didelį laužą, daugiausia iš šiukšlių. Jau ne vieną savaitę ketinau tai padaryti, tačiau šiandien pirma diena, kai pakankamai sausa.

1946 09 24: Daug geresnė diena. Gražus oras, džiovinantis vėjas, per visą dieną lijo tik sykį. Išdeginau piktžoles sklype, kurį prieš tai buvau apdorojęs natrio chloratu. Sudegė puikiai, tikriausiai neliko nė vieno menkiausio vikšrio, nors kai kurių šaknys, galimas dalykas, liko gyvos. Jei greitai negausiu natrio chlorato statinės, negalėsiu išnaikinti piktžolių kitame dideliame sklype.

D. D. išsijuosęs krauna stirtas. Šiandien viena jau baigta, tik dar neuždengta. Iš viso jų turės maždaug 5. Jo stirtos nedidelės ir apvalios, viršūnėje dailiai smailėjančios, o dengiamos vikšriais. Atrodo, viena stirta reiškia 6 pilnus vežimus, arba apytikriai vieną akrą javų. Vis dėlto javai labai drėgni, todėl teko atrinkti pėdus, kuriuos galima vežti, o likusieji vėl buvo sustatyti į gubas, kad labiau pradžiūtų. Tai, kad drėgnieji užkeliami ant stirtos viršaus, nėra labai svarbu. Palaipsniui smailindamas viršų, D. D. panaudoja ir mažiausius pėdus, ie. labai trumpus, triušių apgraužtus. Jie atidedami į šalį ir naudojami paskiausiai, kai stirta pradedama siaurinti. Pasak jo, apvali stirta geriau už kitas atlaiko vėją.

Šiandien pirmą kartą pasirengiau apatinių drabužių.

1946 09 25: Giedra, vėjuota diena iki 4 val. popiet, vėliau ėmė lynoti; vėjas vis dar iš pietų, o jūra šėlsta. Pradėjau švarinti ežią po langu, persodinau daugiamečių kopūstų sėjinukus (regis, jau suformavo tvirtas šaknis) ir dalį pavasarinių kopūstų sėjinukų. Pastarieji yra silpni augalai, tikriausiai todėl, kad jie tik išretinami, tačiau nėra persodinami į daigyną. Dirvožemis jame būna visiškai kitoks nei kitose lysvėse, ir vos už 5 jardų. Velėnos, kurias apkasiau maždaug gegužei baigiantis, jau beveik supuvo. Vadinasi, dirvą, kurioje buvo įkastos velėnos, visu gyliu galima kasti praėjus maždaug 4 mėnesiams.

Šiandien virš namo sklandė erelis. Atrodo, šiose apylinkėse juos galima pamatyti tik esant labai vėjuotam orui. Vienas D[onaldo] D[arrocho] šuo šiandien papjovė kiškį (kalnų kiškį). D. D. sako, kad jie nėra tokie reti. Jis tvirtina, kad ši rūšis žiemą būna balta, kaip ir šermuonėliai (o gal žebenkštys). Kadangi sniego šiose vietose ne per daugiausia, šis veiksnys iš dalies gali lemti kiškių paplitimą.

Dobiesas[40] neturi rožių krūmų, todėl reikia užsakyti 6 vijoklines rožes ir 12 daugiažiedžių. Nežinau, ar jie turės tiek daug. Tulpių svogūnėlių dar negavau.

40. Daigyno Edinburge savininkas, užsakytas prekes siųsdavęs paštu. 2009 įmonė „Dobies of Devon" iš Torkio. Pateikiama Orwello rašyba.

1946 09 26: Praėjusią naktį siautė smarkus vėjas. Šiandien šlykšti diena. Iš tiesų, beveik iki vidudienio nelijo, nors dangus buvo apsiniaukęs, o vėliau kone ištisai lijo, protarpiais labai stipriai. Jūra nerami.

Lauke negalėjau daug nuveikti. Baigiau valyti ežią po langu, paruošiau vietą pirmai gyvasienei. Bus sudėtinga pritvirtinti ją prie šių sienų, nes vinies neįmanoma įkalti į akmenį.

Bandau surašyti, kiek kartų valgysime pusę elnio. Iki šiandien valgėme 7 kartus (maždaug 2–6 žmonės), maistą gamindami iš subproduktų, ie. kepenų, širdies ir liežuvio, taip pat iš šviežios kapotos mėsos. Be to, apytiksliai svaras lajaus ir didelis dubuo privarvėjusių taukų.

„Dobdie's"° neturi kalkių. Jeigu jų iš niekur negausiu, bus didelė bėda.

1946 09 27: Diena daug geresnė. Pastaroji naktis buvo labai vėtringa, o nuo pat ryto iki maždaug 1 val. dienos beveik be perstojo lijo. Paskui išsigiedrijo, stojo ramuma, labai atšilo, lietaus nebebuvo. Gražus, ramus vakaras, protarpiais pasirodydavo saulė. Staiga nurimo jūra. Vos tik nurimsta vėjas, pasirodo mašalai.

Išplėčiau ežią palei sieną iki pat prienamio, parengiau vietą rožių krūmui. Ravėjau ir truputį kasinėjau plyną braškių ežios plotą. Dirva stipriai permirkusi. Dirvožemis kone iki pat prienamio prastas, todėl į jį persodinsiu dalį laukinių rusmenių ir raktažolių. Genėjau ir tręšiau išlikusius vaiskrūmius.

Šįryt aplink namą sukiojosi didelis kiras, sprendžiant iš plunksnų, šiųmetis, ir lesiojo kartu su žąsimis. Matyt, esant audringam orui ir negalėdami žuvauti jie išalksta.

Didžialapiai šakiai beveik visiškai parudavę. Spalvą nežymiai keičia ir medžiai. Nuskyniau keletą riešutų. Labai gerai subrendę, bet daugmaž pusė jų supuvę, neabejotinai dėl to, kad šie metai labai lietingi. Daugybė gervuogių, tik šiemet jos ne pačios geriausios, dauguma truputį dėmėtos.

1946 09 28: Nuostabi diena. Truputį miglota, nė mažiausio vėjelio. Jūra it veidrodis, gražiai šviesiai mėlyna. Keliai jau gerokai pradžiūvo. Iki Ardlusos užtrukau 1 valandą 55 minutes, o grįždamas, atėmus pietų laiką, 2 valandas 25 minutes. Vis dėlto šįkart nevežiau tokio sunkaus krovinio, kaip buvau įpratęs.

Netoli senojo tvarto, už maždaug 100 jardų nuo kelio, stoviniuoja du elniai ir karingai mauroja, veikiausiai man. Jei nemauroja, draugiškai vienas šalia kito rupšnoja žolę. Matyt, susitikę jie nebūtinai kaunasi, nors būtent taip jiems ir derėtų elgtis kergimosi metu.

1946 09 29: Graži diena. Ganėtinai karšta jau nuo pat ankstaus ryto. Vėjas, tiesa, stipresnis nei vakar, ir jūra nerami, nors kurį laiką pūtė šiaurys. Vakarop vėjas ypač sustiprėjo.

Iškasiau duobę kompostui, toliau deginau vikšrius, rinkau iš atskirų dalių tvorą, kuria aptversiu vyšnias. A[vrilė] parnešė riešutų, kuriuos rado nukritusius ant žemės, tikriausiai nuplėšti neseniai siautėjusių štormų. Jie atrodė subrendę, bet dauguma supuvę. Akivaizdu, šiemet nebus nieko gero.

1946 09 30: Iš ryto lijo, tačiau popiet išsigiedrijo, buvo ramu, tyku, protarpiais švystelėdavo saulė. Jūra ramesnė. Buvau nusileidęs į pajūrį. Šviežių sąnašų nematyti. D. D. vakar ėjo į W. įlanką[41] pažiūrėti, kokių sąnašų sunešė audra, tačiau, atrodo, nerado nieko įdomaus.

Pjoviau ir aštrinau kuolus medžiams, užbaigiau ruošti 3-ią ežią, nušienavau žemės sklypą medžiams, o žolę sukroviau į komposto duobę, paruošiau vietas me-

džiams sodinti. Jie augs maždaug 8 pėdų atstumu į abi puses, o žemaūgiams medžiams tiek visiškai pakanka. Mėšlo užteks tik šiems medžiams, bet ne daugiau.

Pirmą kartą mačiau elnią, kuris dažnai lankosi palei krantą, čia pat, anapus aptvaros nuo elnių. Elnė. Ji ėdinėjo vos už 5 jardų nuo manęs, nuleidusi galvą į vilkdalgius, ir manęs nei matė, nei girdėjo, kai specialiai ėmiau bruzdėti, norėdamas ją pabaidyti.

Šįvakar sunaudojau paskutinius 5 galonus žibalo — lempos švies dar maždaug 1 dieną, bent jau pora jų. Pradėjau (man atrodo) 1946 09 16, vadinasi, užteko apytikriai dviem savaitėms. Jei žibalą būčiau netausodamas naudojęs šildytuvui (šildytuvus naudojome, bet ne per dažniausiai), jo sąnaudos per savaitę būtų sudariusios 3 gal., o galbūt ir 3½.

41. Tai veikiausiai buvo W formos įlankos netoli Glentrosdeilio.

Priešais dienoraščio įrašus nuo rugsėjo 30 iki spalio 3 ant trijų paeiliui kairiųjų lapų pateiktos schemos, kurias Orwellas buvo nubraižęs, norėda-

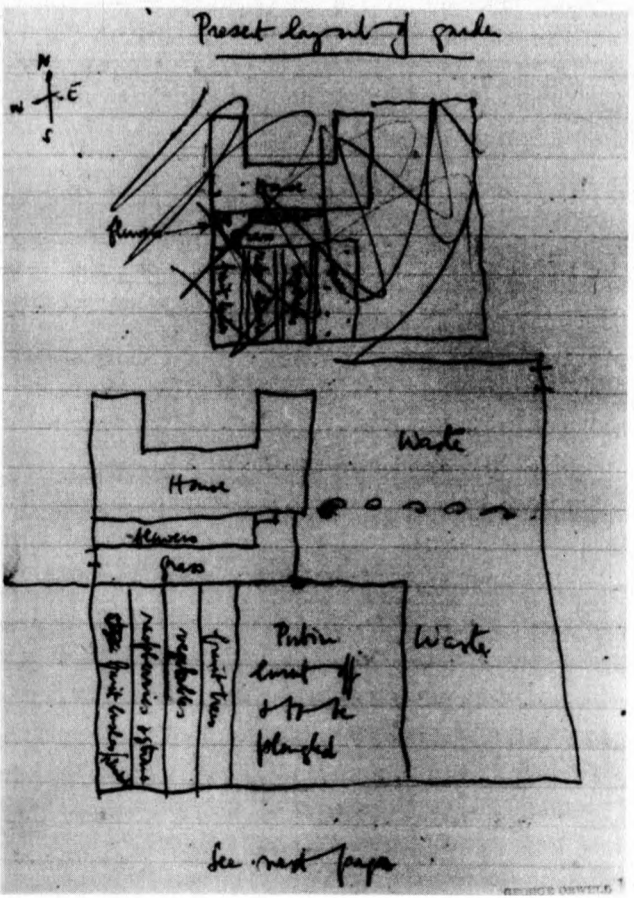

mas parodyti, kaip jis ketino toliau plėtoti savo sklypą. Pirmosios eilutės, užrašytos priešais esančio dešiniojo puslapio viršuje, pirmi keturi žodžiai užrašyti ir pirmosios schemos viršuje, tačiau jie perbraukti. Tikėtina, kad Orwellas pradėjo braižyti šias schemas rugsėjo 30. Ketvirtasis sodo planas nubraižytas ant atskiro lapo, įkišto į dienoraštį. Visi keturi brėžiniai šioje knygoje skaitytojo patogumui išdėstyti vienas paskui kitą. Apie krūmų, kuriuos Orwellas pasodino 1947 sausio 2 grįžęs į Barnhilą, išdėstymą skai-

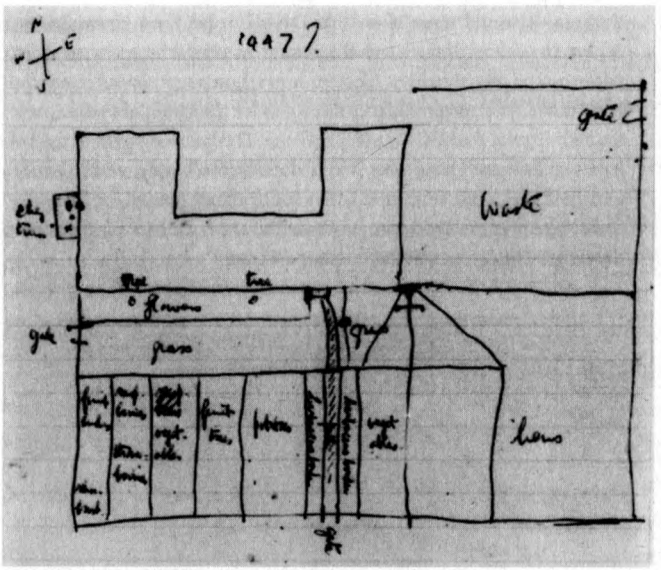

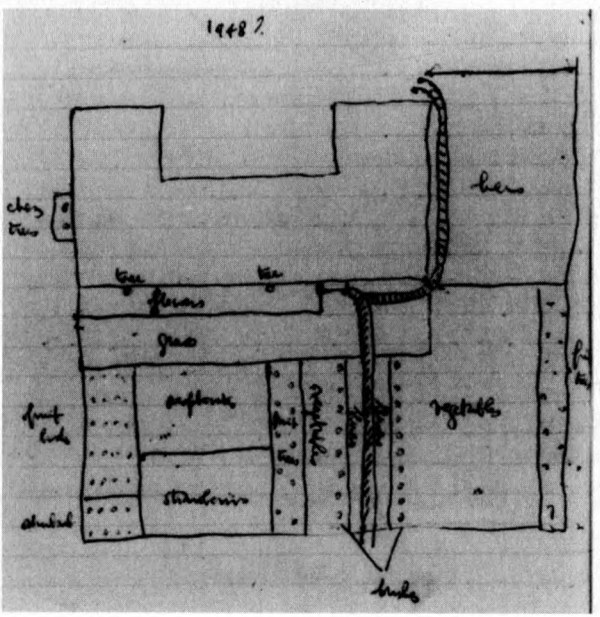

tykite 1947 01 04. Paskutiniuose dviejuose knygos puslapiuose pateikti du sąrašai: pirmajame surašyta tai, ką reikia padaryti prieš išvykstant, skliaustuose nurodžius mėnesį — „Spalis“, o antrajame išvardyta tai, ko reikės Barnhile. Kadangi jie, galimas dalykas, buvo sudaryti daugmaž tuo metu, todėl yra įterpti po schemų. Schemos šioje knygoje pateikiamos sumažintu masteliu.

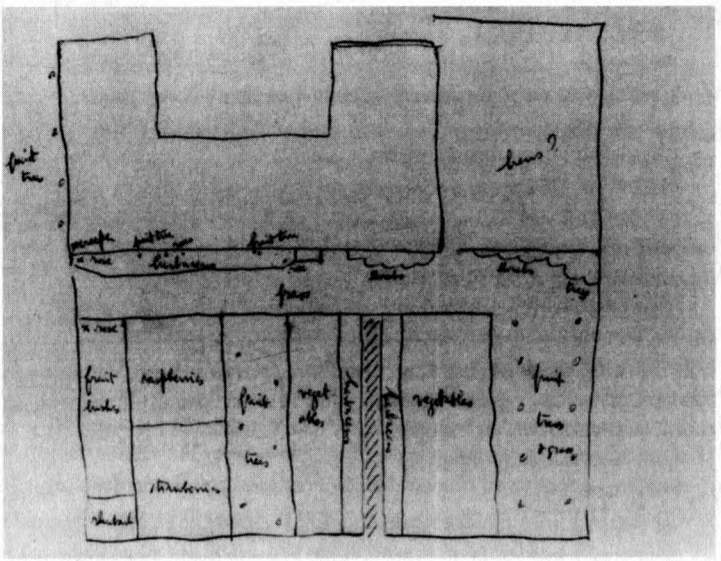

Prieš išvykstant (Spalis)[42]:

Patikrinti aptvarą nuo elnių. Sutaisyti vartus.

Užtaisyti spragą užpakaliniame darže (2 pupelių[43] yra gana).

Paruošti vietas vaismedžiams, taip pat rožių krūmeliams.

Iškirsti 12 kuolų (maždaug 12 medeliams, 6 arba 8 vieliniam tinklui, 1 tuz. mažų rožių krūmams).

Aptverti vieliniu tinklu lysvę šalia namo.

Išvalyti ežias.

Nulyginti pakraščius.

Pasodinti kopūstus, lubinus, darželines našlaites, čederio gvazdikus, raktažoles (?), tulpes (?).

Pakalkinti kiek tik įmanoma didesnį plotą.

Ištraukti valtį.

Padaryti jai uždangalą (rifliuoto metalo?).

Sutepti įrankius (ir sunešti į vidų). (dviratį)

Išmatuoti laiptus ir koridorių.

Cisternos dangtį prispausti akmenimis.

Pririnkti dumblių ir lapų puvenų.

Reikės Barnhile:[44]

4 mažų kilimėlių (maždaug 14' iš 6').
1 gero kilimėlio prie židinio
Dar 4 mažų (kilimėlių šalia lovos).
Maždaug 15 jardų laiptų dangos
Maždaug 10 jardų demblių koridoriui.
Linoleumo, apytikriai 12' iš 6'.
5 stalų, įvairaus dydžio (daugiausia virtuvinių).
2 krėslų.
Maždaug pustuzinio kėdžių.
Kelių apsauginių grotelių.
Užvalkalų pagalvėms (1 tuz.).
Puodelių, lėkščių, stalo įrankių (įsk. didelį peilį mėsai pjaustyti ir šakučių).
4 staltiesių, languotų.
Mėsmalės. Laidynių. Radijo imtuvo. Siuvamosios mašinos?

Įrankiai. Žoliapjovė, grėblys šienapjūtei, didelis spaustuvas, įvairūs obliai, įvairūs kaltai, įvairūs kūjai ir mediniai plaktukai, bidonai žibalui, dažymo teptukai, dažai, derva, cementas, virvė, grandinė. Rankinis kultivatorius. Teleskopas.

Už borto tvirtinamas motoras (ir valtis).
Rankinis vežimėlis.

42. Visi punktai pažymėti paukščiuku, išskyrus „Nulyginti pakraščius" ir „Sutepti įrankius ... (dviratį)"; prieš punktus „Pakalkinti kiek tik įmanoma didesnį plotą" ir „Pririnkti dumblių ir lapų puvenų" yra pažymėti kryželiai; „Padaryti jai uždangalą (rifliuoto metalo?)" ir „Ištraukti valtį" perbraukti. Visi klaustukai yra paties Orwello.
43. „pupelių" tikriausiai reiškia vytis vijoklinėms pupelėms. Šiame puslapyje Orwellas taip aiškiai rašo raidę „m", kad nepanašu, jog jis būtų turėjęs omenyje „tašus"*.
44. „Radijo imtuvas" ir „žoliapjovė" pažymėti paukščiuku. Klaustukas yra paties Orwello.

1946 10 01: Graži, šilta diena, protarpiais debesuota, bet daugiausia saulėta, vėjas silpnas. Vakare, apie 9.30, prapliupo smarki liūtis, kuri tęsėsi maždaug 5 minutes, o paskui ėmė lynoti.

Šįryt vėl atvyko darbininkai iš Ardlusos, vėl norėdami sudoroti javus. Pirmiausia išsklaidė kupetas, paskui iškedeno šakėmis, tikėdamiesi, kad popiet javai bus pakankamai išdžiūvę ir tinkami vežti. Vis dėlto didžioji dalis buvo drėgna, todėl teko vėl sukrauti į maždaug 5 pėdų aukščio kupetas, viliantis suvežti juos ryt (jie vėliau bus laikomi mūsų tvarte). Tikriausiai lietus, užklupęs šįvakar, juos vėl permerkė.

Praplėčiau ežią šalia sienos, parengiau vietą dar vienam vaismedžiui ir kelioms vijoklinėms rožėms, pasodinau azalijas ir snapučio (manau, mėlyno) ša-

* Angl. *beans* — pupelės, o viena iš *beams* reikšmių — „tašai, sijos, strypai". (Vert. past.)

knį, kurią gavau iš M[argaret] F[letcher]. Vakare, paėmęs F medžioklinį šautuvą, nuvykau į Kiniueičdračą pamėginti laimės ir nušauti elnio, atsibastančio į D[onaldo] D[arrocho] javų lauką. Jis nepasirodė. Šauti labai sudėtinga, nes elnias ateina vakare, jau po 8 val., kai būna per tamsu.

D. D. uždengė vieną stirtą, kitą sukrovė, tačiau neuždengė, o dar vieną įpusėjo, ie. maždaug pusė javų jau sukrauta. Atrodo, kad jis, prireikus grūdų, neardo stirtos, bet gabena jas viena po kitos į klėtį, o jau tada kulia grūdus. Milžiniškas dvigubas vargas, kurį jam tenka patirti, neturint pakankamai talpaus svirno.

Atidengiau rauginamą elnio kailį. Regis, viskas gerai (ie. nedvokia), tik labai drėgnas, o popierius, į kurį jis buvo įvyniotas, apsitraukė pelėsiais ir vietomis prilipo prie kailio. Nebeturiu nei alūno, nei salietros, todėl, prieš kabindamas kailį džiūti, jį ištryniau druska.

1946 10 02: Labai drėgnas oras, ramu ir tamsu visą dieną, bet nelyja. Temti ėmė nuo 18.15.

Išpjoviau stulpus tvorai, paruošiau vietą dar 6 medžiams, sugrėbiau lapų humusą (medžiams), parsinešiau apie tuziną laukinių raktažolių ir jas pasodinau. Šiuo metų laiku nelengva jų rasti, nes lapai tampa gležni, ir žolė jas paslepia. Žemė, kurioje sodinsiu kai kuriuos vaismedžius, labai nederlinga — ypač kibi ir molinga, o akmenuotas podirvis taip arti paviršiaus, kad neįmanoma tvirtai įkasti kuolų, todėl juos pačius tenka paramstyti.

Elnio nematyti. Perkant iš D-ų bulves, jie parodė man vieną, kurią D. D. buvo pasvėręs, ir jos svoris buvo lygiai 1 sv ('Great Skott' — nelaikoma pirmos klasės bulvių veisle, tačiau dailios formos, todėl lengva lupti, kaip ir didžiąsias).

Vakar pradėjau naudoti naują (40 gal.) žibalo statinę. 5 gal. išsiųsiu į Londoną geležinkeliu, nes labai sudėtinga ten nusigauti. Atsižvelgiant į šią aplinkybę, taip pat į dabartines sąnaudas per savaitę ir į tai, kad praleisime čia vieną lapkričio savaitę[45], mes turime atsargą ateinančių metų 2 mėnesiams. Tas pat ir dėl akmens anglių, ie. apytikriai 2 tonos, o tikriausiai ir daugiau. „Calorgas" baliono turėtų užtekti dar 2 savaitėms, o dar 2 balionus, ie. maždaug 9 savaitėms, gausiu. Tai reiškia, pirmuosius 2 mėnesius ateinančiais metais turėtume išsiversti lengvai.

45. Orwellas grįžo tik sausio mėnesį (žr. toliau esančius „Dienoraščio" įrašus).

1946 10 03: Visą dieną šaltas, apniukęs oras. Vakare keletą kartų trumpai palijo. Jūra palyginti rami.

Pasodinau į atvirą gruntą lubinus (25 augalus), darželines našlaites (apie 50) ir keletą čederio gvazdikų; pastarieji atrodo ne per geriausiai, o aš abejoju, ar ši nekalkinta dirva jiems tinka. Aptvėriau tvora 2 sklypus medžiams, esančius

anapus daržo, iškasiau duobes, paskui čia ir aplink gėlių lysvę ištempiau vielinį tinklą. Nuo triušių galbūt labai ir neapsaugos, tačiau šiek tiek turėtų sulaikyti. Pradėjau valyti pirmą lysvę. Ridikėliai, kurių dar nerovėme, jau yra daugmaž 8" ilgio ir 1" pločio. Dalis griežčių, pasėtų 1946 06 15, jau ganėtinai dideli, todėl juos galima valgyt.

Buvau užmiršęs paminėti, kad A[vrilė] vakar tvarte matė pelę. Jau anksčiau buvau pastebėjęs jų pėdsakų, ie. apgraužtą popierių, tačiau name niekada neteko matyti, todėl visuomet vyliausi, kad tai tėra lauko pelės (kl. ar šios irgi krauna lizdus iš popieriaus skutų?). Žiurkės, kurių iki šiol nebuvo, pasirodys tada, kai į tvartą bus suvežti javai.

1946 10 04: Drėgna, darganota, ganėtinai vėjuota, bet nešalta. Keletą kartų lynojo. D. D. vis dėlto toliau doroja javus ir tikisi šiandien sukrauti trečią stirtą. Taisiau aptvarą, saugančią nuo elnių, ir vartus lauko gale. Nekoks darbas, tačiau jau geriau negu buvo prieš tai. Pradėjau kasti pirmą lysvę. Velėnos beveik supuvusios, todėl dirvožemis daug geresnis nei anksčiau, kai jį plėšiau pirmą kartą.

1946 10 05: Naktį šiek tiek lijo. Diena debesuota, vėjuota, bet tik sykį ar du truputį palijo.

Šiandien atvežė žoliapjovę („New British", pakankamai lengva ir, atrodo, ne itin kokybiškai pagaminta). Pjoviau žolę, ie. tiek, kiek ją dar įmanoma pjauti. Neatrodo blogai, o bus dar geriau, pavasarį nupjovus dar kartą. Sodinau tulpes (50 įvairiarūšių, tačiau nežinau, ar jos ankstyvosios, ar vėlyvosios). NB. tulpes pasodinau dviem guotais: vienas jų priešais obelų gyvasienę, o kitas — priešais vandentiekio vamzdį. Kad tik ant jų nepasodinčiau rožių. Už 50 svogūnėlių sumokėjau 16/3, ie. po maždaug 4 p už vieną.

Ryt, jei bus galima:
Išrauti bugienį, iš naujo velėnuoti sklypą.
Iki galo sukasti pirmąjį sklypą. rytas[46]
Paramstyti vaismedžių kuolus (1 tuz. kuolų).
Parinkti šiek tiek lapų humuso.
Pasodinti truputį daugiau laukinių rusmenių.
Sukasti dar vieną plotą vijoklinei rožei ir aptverti kitą.
Jeigu tai padarysiu, sodo darbai šiemet bus tikrai baigti, ie. pagal grafiką.

Šiandien pamėginau išnaikinti pavienes rūgštynes ypač stipriu natrio chlorato tirpalu, pamirkęs jame smaigą, o paskui juo persmeigdamas rūgštynių šaknis.

46. „rytas" iš pradžių buvo pažymėtas skliaustu taip, kad jungė pirmąsias tris užduotis, tačiau skliaustas perbrauktas ir „rytas" liko susietas su dviem pirmosiomis užduotimis. 1, 2, 5 ir 6 užduotys pažymėtos paukščiukais.

1946 10 06: Pirmoji diena pagal G.M.T.[47].

Graži diena. Saulėta ir giedra, beveik be vėjo, jūra rami, gražios šviesiai mėlynos spalvos. Vis dėlto, vos tik saulė užlindo už kalvos, tuojau pat atšalo. Šiandien prieš 7 val. vakaro jau buvo tamsu.

Iškirtau bugienį, ėmiau iš naujo velėnuoti sklypą. Pašalinau dalį atžalyno, sužėlusio aplink fuksijos krūmelį, pašalinau sausas šakas.

47. Grinvičo vidutinis laikas (*Greenwich Mean Time*). Laikrodžiai turėjo būti pasukti valanda atgal, palyginti su vasaros laiku, todėl sutemo jau ne prieš 8 val. vakaro, o prieš 7.

1946 10 07: Vėl graži diena, tik truputį šaltesnė ir stipresnis nei vakar vėjas. Radijas pranešė, kad naktį buvo šalna (manau, ne čia). Rytas truputį ūkanotas, didžiosios žemės beveik nesimatė. Vėjas atsisuka tai iš vienos pusės, tai iš kitos, jūra ganėtinai banguota.

Pasodinau dar daugiau laukinių rusmenių. Nebeliko jokių darbų, išskyrus tai, kad reikia paramstyti vaismedžių kuolus ir, jei įmanoma, parinkti truputį humuso, kad turėčiau ką užmesti ant komposto viršaus puvimui pagreitinti.

D. D. sudorojo visus savo javus, nors šiandien ir vakar jam skaudėjo gerklę, mat buvo stipriai persišaldęs. Kai šiandien popiet nuvykau tenai, važiavo jau paskutinis vežimas ir penktoji stirta buvo pusiau sukrauta. Tačiau uždengta kol kas tik pirmoji.

Man einant pro šalį, D. D. lauke lesinėjo keturi fazanai. Elnias daugiau nebepasirodė, ie. dienos metu.

1946 10 08: Giedra ir sausa, bet šalčiau ir stiprus vėjas, daugiausia pietys. Jūra labiau banguota. Miške mačiau teterviną, kuris buvo visiškai arti. Jis atrodė didžiulis — neabejotinai didesnis už fazaną. Pamaniau, kad tai galėtų būti kurtinys, tačiau, jo sparnuose pastebėjęs baltų plunksnų, nusprendžiau, jog tai esąs tetervinas.

Visą dieną užsiėmiau tvarkymusi etc. Parsinešiau keletą gvaizdės šaknų ir įkasiau jas į žemę, nes šaknis, kurią buvau parsinešęs anksčiau, prigijo. Paramsčiau vaismedžių kuolus, baigiau kloti velėnomis plyną sklypą. Darbai darže šiuo metu baigti, ie. pagal grafiką.

Rytoj išvykstame, tikiuosi sugrįžti ir apie lapkričio vidurį pasodinti medžius.

Orwellas grįžo į Londoną, rašė į „Tribune“ etc.
Lapkritį buvo išspausdintas jo straipsnis „Kaip miršta vargšas“ („How the Poor Die“).
Į Barnhilą jis grįžo 1947 m. sausio 2 d.

1947 01 04: Esu čia nuo 1947 01 02. Turėjau atvykti dviem dienomis anksčiau, tačiau 30-ą nesuspėjau į laivą ir 2 dienas teko trintis Glazge. Jūra, plaukiant iš Tarberto, buvo labai audringa, ir aš labai negalavau. Negėriau tablečių, kol nepasijutau sergąs, todėl atgalinėje kelionėje išgersiu jas dar prieš įlipdamas į laivą. Švartavimasis Kreihauso prieplaukoje užtruko apie pusę valandos, nes taip banguojant jūrai laivas negalėjo priplaukti arčiau. Net ir pritvirtintas trosais, jis tik vieną kitą minutę galėjo išstovėti vietoje, todėl keleiviams teko paskubėti, kad suspėtų nusileisti trapu.

Man atvykus, buvo graži, saulėta diena, tarytum balandį. Vakar didesnę dienos dalį lijo, pūtė toks stiprus vėjas, kad buvo sunku išstovėti. Šiandien truputį geresnis oras — šalta ir debesuota, bet vėjas ne toks stiprus.

Visi mano pasodinti smulkūs augalai — darželinės našlaitės, lubinai, čederio gvazdikai ir kopūstai — buvo visiškai dingę, ir dėl to tikriausiai kalti triušiai. Jie su šaknimis išrovė ir sugraužė keletą ropių, kurios buvo paliktos žemėje, tačiau morkų nelietė. Dar blogiau, kad jie sunaikino daugumą braškių. Kelios likusios sveikos, bet daugumos jų nebėra; tiesa, jei tik liko vainikėliai, braškės pavasarį turėtų atsigauti. Kadangi tinklas aplink gėlių ežią nebuvo pritvirtintas kuoleliais, triušiai pralindo pro jo apačią. Prieš išvykstant reikės paspęsti spąstus. Aplink daržovių lysvę tvora keliais coliais susmegusi, todėl nematyti, kad triušiai būtų pralindę pro jos apačią, vadinasi, jie veikiausiai ją perlipo (3 pėdas aukščio), bet kalbama, kad jie tai sugeba.

Šiandien pasodinau 1 tuz. vaismedžių, 1 tuz. raudonųjų serbentų, 1 tuz. juodųjų serbentų, 1 tuz. agrastų, 1 tuz. rabarbarų, 1 tuz. rožių (6 vijoklinės). Ryt sodinsiu avietes.

Kairiajame puslapyje, esančiame priešais 1947 sausio 4 įrašą, Orwellas nubraižė planą, vaizduojantį jo vaismedžių išdėstymą; žr. p. 421. Plane į kairę nuo namo vaizduojamos dvi morelės. Dešimt medžių vaizduojami žemiau namo kontūrų, po penkis dviejose eilėse. Prie pirmojo kairėje eilėje pažymėtas klaustukas; žemiau vaizduojami trys medžiai yra Alingtono pepinas, Ribstono pepinas ir 'Lord Derby'; penktasis nepavadintas. Dešinėje eilėje pažymėti 'Golden Spire', 'Ellison's Orange', vieno veislė nenurodyta, 'James Grieve' ir 'Lady Sudeley'.

1947 01 05: Naktis buvo labai vėjuota. Ryte pūtė vis dar stiprus vėjas, jūra audringa. Saulėta, bet šalta diena.

Sodinau avietes (2 tuzinus, augalai ne per aukščiausios kokybės).

Paspendžiau 2 spąstus.

Tulpės dygsta gan gerai.

NB. tai, kad sugrįžę mes atsargoje turėsime:
Apie 30 gal. žibalo (maždaug 8 savaitėms).
2 „Calor Gas“ balionus (maždaug 9 savaitėms).
2 tonas akmens anglių (Ardlusoje) (maždaug 2 mėnesiams).

Tuo baigiasi Orwello „Namų dienoraščio“ trečios dalies įrašai. Sąsiuvinio gale yra Orwello pastabos apybraižai „Politika ir anglų kalba“ (*Politics and the English Language*, *CW*, XIV, p. 432–438). 1946 balandį ji buvo spausdinama „Horizon“ (*CW*, XVII, p. 421–432). IV dalis pradedama 1947 balandžio 12 (žr. p. 423).

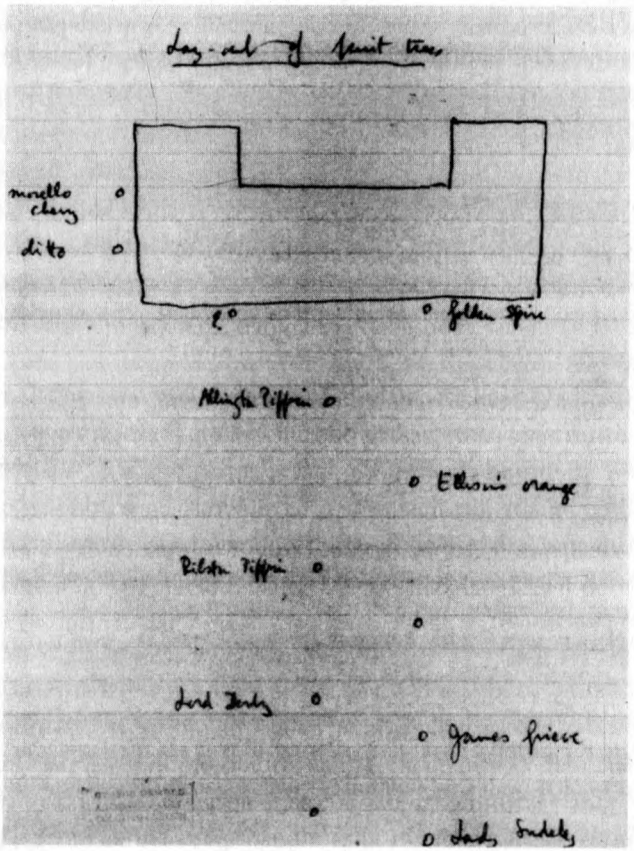

Čia baigiasi „Namų dienoraščio“ III dalis.

NAMŲ DIENORAŠTIS, IV DALIS

1947 m. balandžio 12 d.–1947 m. rugsėjo 11 d.

1947 M. SAUSIO 14 D. BBC trečioji programa, Trečiojo radijo pirmtakė, transliavo Orwello inscenizuotą „Gyvulių ūkį". Vasario 2-ą radijo inscenizacija buvo kartojama. Norėdamas pabrėžti tai, ką jis pavadino „lūžiu pasakojime ... kai kiaulės pasiliko sau pieną ir obuolius", Orwellas prie radijui parengto teksto pridėjo keturias eilutes. Tačiau BBC prodiuseriui jas iškirpus, sumanymas nuėjo perniek.

Aštuoniasdešimtą, paskutiniąją, „As I Please" skiltį „Tribune" išspausdino 1947 m. balandžio 4 d., o kitą savaitę Orwellas išvyko į Džurą, Barnhilą, kur ėmėsi rašyti romaną „1984-ieji". Nors dažnai sirgo ir desperatiškai stengėsi užbaigti romaną, jis parašė apybraižos „Such, Such Were the Joys" juodraštį. Pastarąjį 1947-ųjų gegužės 31-ą išsiuntė Fredericui Warburgui. Net ir suprasdamas, kad apybraiža, bijant šmeižtų, jam gyvam esant nebus išleista, Orwellas ją toliau taisė, kol 1948-ųjų gegužę pagaliau užbaigė. 1947 m. rugpjūtį „Collins" serijoje *Britain in Pictures* išleido *The English People*, o 1947-ųjų rugsėjį jis užleido patalpas, kurias iki tol nuomojosi Volingtone.

1947-ųjų spalį Orwellas sirgo taip sunkiai, kad jam teko dirbti lovoje. 1947 m. lapkričio 7 d. jis užbaigė pirmąjį „1984-ųjų" variantą.

Nuo 1947 m. gruodžio 20 d. iki 1948 m. liepos 28 d., diagnozavus tuberkuliozę kairiajame plautyje, Orwellas buvo gydomas Ist Kilbraide, netoli Glazgo, Heimyrso ligoninėje. Jam būnant ligoninėje, į dienoraštį trumpai parašydavo jo sesuo Avrilė, dažniausiai pažymėdama oro sąlygas. Šie įrašai trumpai apibendrinami penktos dalies pabaigoje.

Antrąjį „1984-ųjų" variantą Orwellas pradėjo 1948-ųjų gegužės mėnesį, vis dar gydomas Heimyrso ligoninėje. Liepos 29-ą jis sugrįžo į Barnhilą, kur po dviejų dienų pradėjo rašyti paskutiniu tapsiantį dienoraštį. 1948 m. lapkričio pradžioje jis užbaigė „1984-uosius". Deja, jokia sekretorė nesutiko važiuoti į Barnhilą ir mašinėle atspausdinti romano teksto, taigi Orwellui, dažnai gulint lovoje ir kosėjant kraujais, teko pačiam imtis šio varginančio darbo. Baigęs spausdinti, 1948-ųjų gruodžio 4-ą, kopijas jis nedelsdamas išsiuntė savo agentui Leonardui Moore'ui ir leidėjui Fredricui Warburgui. Romanas „1984-ieji" JAV buvo išleistas būtent pagal šio mašinėle spausdinto rankraščio nuorašą, atliktą per anglinį popierių. Reikšminga tai, kad tą patį gruodžio mėnesį Orwellas nutraukė savo buto Islingtone, Kanonburio aikštėje, nuomos sutartį; akivaizdu, kad jis suprato čia daugiau nebegyvensiąs.

Orwello „Namų dienoraščio" IV dalis buvo užrašyta 7½ x 6½ colių sąsiuvinyje ant keturiasdešimt penkių dešiniųjų ir šešių kairiųjų puslapių, turinčių po dvidešimt

dvi eilutes. Prieš pirmą įrašą Orwellas užrašė „IV DALIS“, o žemiau — „Dienoraštis (ankstesnės dalies tęs.)“. Nuo rugsėjo 12-os V dalis tęsiama kitame sąsiuvinyje. Orwellas užrašo, kiek galonų benzino sunaudoja — benzinas tuo metu buvo normuojamas. Be to, skliaustuose jis nurodo ir nuolat papildomą surinktų kiaušinių sumą.

Išnašos numeruojamos nuo „1“.

1947 04 12: *Barnhilas.* Atvykau vakar vakare. Gražus oras tiek vakar, tiek šiandien, tik šaltoka. Viskas nepaprastai vėluoja. Dar nė kiek neauga žolė, taip pat ir vikšriai, paukščių medžiuose beveik nematyti. Geltonieji narcizai tik skleidžiasi, snieguolės baigia nužydėti — kai kurios dar su žiedais. Skrisdamas iš Glazgo, aukštumose pastebėjau daug sniego ruožų. Džuroje 6 savaites šalo, paskui prasidėjo lietūs, todėl žemė dar labai įmirkusi. Žiemą krito daug ėriukų ir veršelių. Aiškinama tuo, kad avys ir karvės pritrūko pieno.

Visi mano sodinti medžiai ir krūmai atrodo sveiki. Dvi gyvasienės, augančios priešais pietinę sieną, puikiai krauna pumpurus. Svogūnai etc., kuriuos išsaugojau ir kurie sausį atrodė gerai, per šaltį faktiškai išnyko. Dauguma braškių, regis, atsilaikė, bet yra labai retos. Rabarbaras auga labai gerai. Tulpės sudygo puikiai.

Jūroje dar niekam nepavyko sugauti žuvų. Sako, triušių šiemet turėtų būti nedaug.

Graži visa diena, apie 5 val. vakaro neįprastai šalta. Mačiau užuovėjoje pražydusias raktažoles, bet daugiau laukinių gėlių nematyti. Aitrieji šilokai dar tik ima stiebtis aukštyn, dygsta vilkdalgiai ir scylės. Žolė atrodo lygiai taip pat, kaip žiemą. Mačiau kelis triušius. Aukštai skraido karveliai, garsiai plazdendami sparnais — jie tikriausiai poruojasi. Jūra labai rami. Ruonių nematyti.

Sėjau žemaūgius žirnelius. NB. kitą dalį pasėti apie 1947 04 25. Negailėdamas apgenėjau rožes. Kai kurios dar be pumpurų, todėl negaliu pasakyti, ar jos gyvos. Dirva labai prastos būklės, todėl neįmanoma sėti jokių smulkių sėklų. Mėšlu apdengiau rabarbarą. D.[1] paviršutiniškai suarė vieną sklypelį, kurį buvau jam parodęs. Reikės jį visą gerai sukaupti, kad turėčiau dirbamos žemės lopinėlį, į jį galėčiau pasodinti bulves, kai jų gausiu. Jis turėtų būti gerai sukastas, tačiau visų pirma taip įdirbama žemė lauko augalams.

Kompostas, rudenį sukrautas į duobę, dar nėra visiškai perpuvęs.

1. Donaldas Darrochas ir jo sesuo Katie. Dažnai žymimi kaip D. D. ir K. D.

1947 04 13: Visą dieną giedra, bet šalčiau negu vakar. Stiprokas vėjas, pučiantis iš vakarų ir pietų. Jūra dar labiau šiaušiasi.

Pastačiau surenkamą vištidę. Labai prasta kokybė, teks daugelyje vietų sutvirtinti ir prispausti prie žemės, kad stovėtų vietoje. Du ratai iš tų, kuriuos gavau, sulūžę. Prieš karą buvo galima jų gauti labai nesunkiai, tačiau turbūt ne dabar. Pasodinau 4 tuzinus gladiolių svogūnėlių (rausvų ir geltonų). Vėjui apdžiovinus, dirva truputį geresnė, todėl galbūt jau ryt galėsiu sėti smulkias sėklas.

1947 04 14: Naktį smarkiai lijo. Šiandien oras gražus, ganėtinai saulės, tačiau ir vėl šaltoka, vėjuota. Tolumoje šokinėja varnas, matyt, poravimosi metas.

Aplink aptvarą vištoms sukaliau kuolus tinklui tvirtinti. Pasėjau medetkas. Negalėjau atlikti daugiau darbų lauke, nes šįryt nugriuvęs R.[2] giliai prasikirto kaktą. Tikiuosi ryt nuvežti pas gydytoją, mat tai neįmanoma padaryti šiandien, nes nėra jokios transporto priemonės.

Atidariau brendžio butelį. Jei kasdien išgersime[3] po truputį, butelio turėtų užtekti savaitei.

Nuo vakar gyvename pagal DBVL[4]. Šioje saloje gyvenama pagal tris skirtingus laikus.

2. R. — Richardas, Orwello dvejų metų sūnus. (Paprastai rašoma R, tačiau tai gali reikšti ir Richardą Reesą.) Vienintelis Džuros gydytojas gyveno Kreihause, už maždaug 25 mylių į pietus prastais keliais.
3. Orwellas ir jo sesuo Avrilė (paprastai rašoma A.).
4. Dvigubas Britanijos vasaros laikas (*Double British Summer Time*). Pavasariui baigiantis buvo įvedamas vasaros laikas, pasukant laikrodžių rodykles viena valanda į priekį, ir jo buvo laikomasi iki rudens pradžios; karo metais ir iškart po karo laikrodžių rodyklės buvo pasuktos viena valanda į priekį visus metus, o dar viena valanda į priekį jos buvo sukamos vasaros laikotarpiu. Tokia praktika labiausiai nepatiko ūkininkams. Minėdamas „tris skirtingus laikus“, Orwellas tikriausiai turi omenyje DBVL, Vasaros laiką (kai rodyklės pasukamos tik viena valanda į priekį), ir „normalų“ laiką, kurio buvo laikomasi ūkyje.

1947 04 15: Lyja kone visą dieną, labai stiprus vėjas, ganėtinai šalta. Nedirbau darže etc., nes vežiau R. pas gydytoją. Dvi siūlės. NB. reikės pašalinti po maždaug savaitės (ne ilgiau kaip 10 dienų).

1947 04 16: Šalta, debesuota, palyginti vėjuota. Vėlai vakare oras truputį pagerėjo, aprimo jūra.

Neįmanoma sėti. Barsčiau kalkes (ne per geriausiai gesintos), dengiau kartonu vištidės stogą.

Šįvakar mačiau vieną balsvą triušį (iš toliau, bet man pasirodė suaugęs).

1947 04 17: Diena kur kas gražesnė. Nedidelis vėjelis, bet saulėta ir pakankamai šilta. Ėmiau kasti suartą plotą. Ne taip jau ir blogai — bus bulvėms. Sėjau ropes, morkas, pipirnes, salotas (NB. vėl sėsiu 27-ą), klarkijas, godecijas. Paso-

dinau ir keletą bulvių, pirktų maistui, nes sėklinių bulvių dar nėra. Jos visos su akutėmis, taigi turėtų sudygti.

Išbandžiau guminę KOP valtį. Labai plūdri ir, kaip atrodo, nelinkusi apvirsti, tačiau beveik nevaldoma. Aišku, kad ja bus galima tik nusigauti iki kitos valties.

Prie mūsų įlankos gulėjo negyvas elnias. Ne pats didžiausias malonumas, nes per daug sunkus, kad būtų galima nutempti į šalį.

Pražydo dar kelios raktažolės ir viena kita ugniažolė. Parsinešiau keletą raktažolių šaknų. Labai aiškiai jaučiu skirtumą, kai nebeliko didžialapių šakių, ie. palyginti lengva vaikščioti. Mašalų dar nėra. Įlankoje plaukioja kormoranai, vadinasi, tikriausiai pasirodė žuvys.

1947 04 18: Šalta, vėjuota, apniukę. Po pietų trumpam pasirodė saulė, paskui truputį palijo. Jūra palyginti rami.

Vėl kasiojau suartą plotą, įleidau į žemę vartų stulpus vištų aptvarui.

Kasinėdamas suartą sklypelį, atkasiau gūžtą su 3 triušiukais, kuriems, mano manymu, ne daugiau kaip 10 dienų. Vienas atrodė jau negyvas, kitus du užmušiau. Gūžta buvo vos kelių colių gylyje. Į ją buvo patenkama veikiausiai per skylę sode už maždaug 10 jardų

Mačiau keletą įprastų žalių sėjikų. Negaliu prisiminti, kad būčiau regėjęs jų kada nors anksčiau. Parsinešiau varlių kurkulų stiklainyje. Turėtų išsiristi per savaitę arba per dešimt dienų.

1947 04 19: Gražesnė diena. Saulėta, vėjas nedidelis, nors ir ne per šilčiausia. Vakaras vėjuotas ir šaltas, palijo. Jūra anapus įlankos audringa.

Toliau kasiau tą patį sklypelį, ravėjau ir kalkinau braškes. Jos jau neatrodo taip blogai, o tuščių tarpų yra mažiau, nei aš maniau. Tačiau neatrodo, kad šiemet bus daug uogų.

Kol kas be pumpurų likusi tik viena rožė ('American Pillar'[5]). Rožė prie vartų ('Alberic Barbier'[6]), kurią buvau palaikęs nudžiūvusia, apačioje, beveik prie šaknų, sukrovė mažytį pumpurą, todėl nupjoviau jos kamieną tiesiai virš jo. Padariau 2 cemento blokus, apytikriai 1 kvadratinės pėdos dydžio ir 2" storio (gal net mažiau), sutvirtinau vieliniu tinklu. Panaudosiu takui. NB. 2 kvadratinių pėdų cemento blokui reikėjo penkių krosnies semtuvų smėlio ir vieno semtuvo cemento, tačiau, norint padaryti bent 2" storio, kaip ir turėtų būti, reikia daugiau.

5. 'American Pillar' (Orwellas rašo mažąją „p") — karmino spalvos vijoklinė rožė baltomis „akimis" ir aukso spalvos kuokeliais.
6. 'Albéric Barbier' yra vijoklinė rožė baltais su kreminiu atspalviu žiedais geltonu viduriu. Ji buvo išvesta to paties augintojo, kaip ir 'Albertine', kurią Orwellas prieš karą labai sėkmingai augino prie savo vasarnamio Volingtone. Orwellas rašydamas praleido kirčio ženklą.

1947 04 20: Visą praėjusią naktį siautė smarki audra, daug lijo. Šiandien iki maždaug 5 val. vakaro pūtė stiprus vėjas, daugiausia iš pietų, šalta, beveik be paliovos lijo. Jūra labai audringa, bangos verčiasi per krantą. Vakaras ramesnis, protarpiais švystelėdavo saulė, tačiau toli gražu nebuvo šilta.

Lauke padariau nedaug. Nušoviau triušį, pirmą šiais metais. Pastebėjau, kad tie baikštūs triušiai, kuriuos pavyksta nušauti, beveik be išimties būna vaikingos patelės. Man niekada nepatiko jas valgyti. Manau, taip yra todėl, kad vaikingos ne tokios judrios, todėl joms sunkiau pabėgti, tačiau praeitais metais tarp mano nušautų triušių buvo tiek daug patelių, kad pradėjau manyti, ar tik jų nėra daugiau negu patinų.

Alastairas ir D-ai[7] patiria daug vargo su avimis. Jos ėriuojasi būdamos tokios silpnos, kad neturi pieno, o kartais net atstumia ėriukus, ir netgi dabar, kai žolė jau ima želti, kai kurios jų per silpnos, kad galėtų ganytis. D-ai pasakoja, kad silpnas avis puldinėja kirai ir pilkosios varnos, o vakar vienai aviai net išlupo akį.

7. Alastairas M'Kechnie'is ir Darrochai, brolis ir sesuo, Donaldas ir Katie.

1947 04 21: Siaubingas oras. Visą praėjusią naktį siautėjo baisi audra, kuri šįryt dar labiau sustiprėjo, o kartais būdavo tokia stipri, kad vos galėjau išstovėti. Vištidė nupūsta nuo pamato, tačiau laimė, kad nebuvo apgadinta. Teks pritvirtinti ją bakštagais. Kone visą dieną lijo. Apie 4 val. stojo giedresnis oras, kartais pasirodydavo saulė, tačiau vėjas nesilpo. Jūra šėlsta.

Brendžio butelio A[vrilei] ir man užtenka jau 1 savaitę, kasdien išgeriant visiškai padorią (truputį mažiau nei dvigubą).

Lauke nieko nedirbau.

1947 04 22: Geresnė diena. Vėjas vis dar stiprus, tačiau lijo nedaug, protarpiais pasirodydavo saulė, truputį šilčiau. Pamažu rimsta jūra.

Dar nesijaučiu pakankamai gerai, kad galėčiau daug dirbti lauke. A[vrilė] baigė kasti pirmą išarto žemės lopo dalį. Joje tilps 4 bulvių vagos (apie 10 sv sėklos). Tam žadu panaudoti dalį D[onaldo] D[arrocho] sėklinių bulvių — manau, kad tai yra 'Great Scott'.

Šalia namo išardžiau rievėtos geležies lakštą. Turėtų užtekti vištidės stogui, o iš jo rėmo padarysiu vartus aptvarui. Negalėsiu baigti šio darbo, kol nenurims vėjas. Pjoviau lazdeles žemaūgiams žirneliams. Pradėjau pjauti lazdeles pupoms. Apsiėriavo vieniša avis lauke. Beveik nekreipia dėmesio į ėriuką, vaikštinėja, kai šis pradeda žįsti. Bet vis dėlto, kai paėmiau ėriuką ant rankų, norėdamas įnešti jį į vidų, avis ėmė reikšti nepasitenkinimą. Ėriukas ganėtinai stiprus, nors maniau, kad jis sversiąs tik vieną kitą svarą.

Kadangi kieme daug pelų, aplink namą sukasi gerokai daugiau paukščių. Žvirblių vis dar nėra, tačiau kikilių pulkai savo gausa beveik nenusileidžia žvirblių pulkams. Sužinoti, ar jie irgi puola žirnius bei burokėlius.

Dauguma vaiskrūmių palyginti gausiai krauna pumpurus.

Pasak D. D., gegutė šiame krašte paprastai girdima jau anksčiau negu dabar. Kita vertus, šelmeninės kregždės paprastai nepasirodo anksčiau kaip gegužės 12-ą.

Negaliu būti tikras, bet man atrodo, kad per savaitę sunaudojame lygiai 4 gal. žibalo, o jeigu taip yra iš tikrųjų, tai ši statinė turėtų baigtis apie gegužės pabaigą (turiu vieną atsargai). Priežastis yra šaltas oras, dėl ko naudojamės „Valor" šildytuvu. Vienas toks šildytuvas per dieną sunaudoja ½ gal., jei dega visą laiką.

Po 7 val. vakaro truputį palijo.

Reikėtų užsakyti ateinantiems metams (geriau užsakyti iš anksto, jau dabar):

3 obelis, kurių vaisiai tinkami maistui ruošti.
4 slyvas.
1 aitriąją slyvą.
1 renklodą.
1 svarainį.
6 vyšnias (valgymui).
2 tuz. rožių krūmelių.
1 tuz. bijūnų šaknų (raudonų ir rausvų).
200 tulpių svogūnėlių.
Braškių? [*perbraukta*] 3 logano uogų krūmus [*užrašyta šviesesniu rašalu*].
[Priešais esančiame puslapyje].
NB. Užsakyti ir:
6 rožes (2 vijoklines, 4 krūmelius).
6 agrastų krūmus.

1947 04 23: Pasibaisėtinas oras iki maždaug 4 val. popiet. Smarkus vėjas, nepaliaujantis lietus, labai šalta. Paskui stojo kiek geresnis oras, tiesa, daugiausia lijo, tačiau keletą kartų buvo išlindusi saulė. Vakare labai ramu, lietus lijo ir toliau. Jūra stebėtinai greitai rimsta.

Šįryt krito vakar gimęs ėriukas. A[vrilė] rado jį leisgyvį ir įnešė į vidų. Gyvūnui iš nasrų sruvo kraujas, o Alastairo teigimu, jis buvo užpultas kirų arba pilkosios varnos. Motina atrodo visiškai stipri ir sveika, tačiau ji nuo pat pradžios daugmaž ignoravo savo jauniklį, ir tai tikriausiai leidžia daryti išvadą, kad ji neturi pieno.

R[ichardas] jaučiasi labai prastai, karščiuoja, kosėja, susirgo praėjusią naktį. Vis dėlto kakta gyja gerai. Šiandien gydytojas išėmė siūlus, nebuvo jokių

komplikacijų ir neatrodo, kad liktų gilus randas. Vakar atvežė sėklines bulves ('Great Scott'). Sodinsiu, kai tik pradžius žemė.

Pražydo dar daugiau raktažolių. Žydi dygiakrūmis. Daugiau nematyti jokių laukinių gėlių, išskyrus vieną kitą ugniažolę.

Vėjas šiandien toks stiprus, kad nulaužė keletą rabarbaro stagarų. Tulpėms žalos nepadarė, tačiau jos geriau apsaugotos. Žiedpumpurius sukrovė visos, išskyrus vieną, rožės.

1947 04 24: Rytas giedras, vėjuotas ir šaltas. Po pietų liūtis su audromis ir smarkų lietų keitė saulė. Apie 5.30 kilo nedidelė kruša. Visą dieną buvo šalta, vėjas pūtė iki vakaro. Išdirbau naująjį sklypelį kauptuku ir kultivatoriumi, tačiau jis dar turės šiek tiek pradžiūti, kad galėčiau sodinti bulves. Pjausčiau lazdeles pupoms.

R[ichardui] truputį geriau, tačiau šįvakar vėl karščiavo.

Užsakiau medžius etc. ateinantiems metams.

Žiedpumpurius krauna visos obelys, išskyrus 'James Grieve', kuri atrodo taip, tarytum būtų apmirusi. Avietės dar be pumpurų. Regis, visi kiti vaiskrūmiai jau pumpuruoja. NB. 'James Grieve' buvo aplūžusiomis šaknimis.

1947 04 25: Bjaurus oras. Labai šalta, lyti beveik nenustoja, nuo vidudienio pučia smarkus vėjas. Tokios purvynės dar nėra buvę. Lauke nieko nedirbau. R. kosėja vis dar taip pat stipriai, vos ne visą dieną laikosi aukšta temperatūra.

Iš tolo mačiau paukštį, kuris galėjo būti kregždė.

Vakare šėlo liūtiniai lietūs su audromis.

1947 04 26: Šiandien daug gražesnė diena. Giedra, vėjuota ir ne tokia šalta. Dirva džiūsta gražiai, bet bulvėms sodinti dar netinka. Dar pakasiojau suartą žemės lopą, sėjau pavasarinius svogūnus ('White Lisbon'), pradėjau pjauti žolę tarp vaismedžių. Vietomis galima naudoti žoliapjovę, tačiau senos žolės kuokštams tinka tik dalgis arba didelės žirklės. Paskui jau galima pjauti žoliapjove.

R[ichardas] atrodo sveikesnis — 6 val. vakaro temperatūros beveik neturėjo, o išbėrimas, prieš keletą valandų apėmęs didesnę kūno dalį, taip pat ir kojas, laikinai išnyko.

A[vrilė] šįryt girdėjo gegutę.

Jie šiuo metu baigė arti lauką priešais namą. Apytikriai 4½ akro, per vakar ir šiandien jie, mano manymu, iš viso užtruko apie 8 valandas, įskaitant porą atvejų, kai traktorius buvo užklimpęs. Palyginti su praėjusiais metais, jie suarė truputį daugiau, vadinasi, turėtų būti mažiau vikšrių.

A. matė kalnų kiškį, kuris dar buvo beveik baltas! Galimas dalykas, jie keičia kailį priklausomai nuo temperatūros.

Pagaliau neabejotinai nustatyta, kad R. serga tymais. Jis dar vieną savaitę turės gulėti lovoje, o paskui dar savaitę negalės išeiti į kiemą.

1947 04 27: Visą ar beveik visą naktį smarkiai lijo. Šįryt visur telkšojo didelės balos.

Rytas lietingas ir šaltas. Po pietų daugiausia saulėta ir vėjuota, keletą kartų pliaupė smarkios liūtys. Apskritai paėmus, žemė šiandien nežymiai pradžiūvo.

Lauke nieko nedirbau. Padariau karkasą vištų aptvaro vartams. Labai sunkūs, bus sudėtinga sukioti ant vyrių, nes ne tik nėra tokio dydžio vyrių, bet ir stulpas, prie kurio jie bus tvirtinami, nėra tiesus. Vartus teks nuleisti ant žemės, tačiau tuo atveju juos būtų geriausia tvirtinti lynais arba viela. Būtų idealiausia vartų apačioje įtaisyti ratukus, bet man atrodo, kad tiktų ir bėgiai, jei po jais išlyginčiau žemę.

R. sveikesnis. Bandžiau jam padaryti sudedamąjį paveikslėlį, tačiau galiu pjaustyti tik detales tiesiais kraštais, mat sulūžo mano vienintelio figūrinio pjūklelio geležtė.

A. vakar matė į antis panašius paukščius, kurių nepažino, galimas dalykas, tai buvo kažkas iš narūnų šeimos.

Mačiau blezdingą (o gal kregždę — tik akimirką).

1947 04 28: Naktį lijo (pasak K[atie] D[arroch] buvo ir kruša). Šiandien daugiausia vėjuota ir apsiniaukę, lietus kaitaliojosi su pragiedruliais. Vakaras ramus ir gražus. Šalta visą dieną. Šįvakar bene pirmą kartą per savaitę, o gal ir per ilgesnį laiką, nurimo vėjas. Nepastebėjau, kad visą tą laiką būtų pūtęs ne vakaris.

Įtaisiau vartus ant bėgių, atrodo visiškai neblogai.

Girdėjau gegutę (pirmąsyk). Raktažolių palyginti gana daug, pumpurus gausiai krauna lazdynai, vilkdalgiai maždaug nuo 6" iki 1' aukščio. Kol kas dar nematyti nė vieno šakio.

1947 04 29: Atrodo, naktis praėjo be lietaus. Lyti pradėjo apie 10 val. ryto ir beveik be pertraukos lijo (nelabai stipriai) iki maždaug 8 val. vakaro, kai šiek tiek pragiedrėjo.

Aplink ir vėl viena klampynė. Vėjas kur kas silpnesnis nei vakar.

Lauke nieko negalėjau daryti. Cementu sutvirtinau podėlio sieną.

Labai sparčiai naudojame žibalą, užtenka jau vien dviejų „Valor" šildytuvų, kurie veikia ištisą dieną. Tokiu oru neįmanoma rasti sausų malkų. Jos drėgnos netgi klėtyje, kur neprasiskverbia vanduo, o cementas, pastebėjau, stingsta ne vieną dieną.

1947 04 30: Diena daug gražesnė, nors labai šalta. Nelijo, visą laiką švietė saulė, o smarkus šiaurys neblogai džiovino.

Vos tik ėmė dygti žirniai, salotos ir ropės, atskrido kikiliai ir, regis, išpešiojo visus salotų sėjinukus, taip pat daugelį ropių daigų. Jau buvo pradėję skabyti ir žirnius. Atsėjau salotas, sėklas pridengiau vieliniu tinklu, o tai turėjau padaryti jau pradžioje. Trys agrastų krūmai dar be pumpurų. Kai kurios avietės krauna pumpurus pažeme, prie pat šaknų — matyt, sodinant jas, reikėjo labiau patrumpinti stiebus. Ant 'James Grieve' pumpurų vis dar nematyti. Pradeda dygti piktžolės.

Vėl truputį kasiojau, nupjoviau žolę tarp vaismedžių, paramsčiau žirnius. Žolę ateinantį kartą galėsiu pjauti jau tik su mašina; duobeles, kurios liko išrovus vikšrius, reikės užlyginti ir apsėti arba velėnuoti. Šiandien prijungiau naują „Calorgas" balioną (nb. užsakyti dar 2). Turėtų užtekti iki pirmos birželio savaitės. Žibalo mažiau negu maniau (manyčiau, 1–2 savaitėms). Tiesa, atsargai mes dar turime visą statinę.

1947 05 01: Graži diena. Nelyja, nors popiet apie pusvalandį atrodė grėsmingai. Daugiau visą dieną švietė saulė. Vėjas silpnesnis nei vakar, tačiau vis dar šalta.

Sodinau bulves ('Great Scott'), 5 vagas, apie 15 sv, nors galbūt beveik 20 sv. Išroviau senus agrastų krūmus. Padedant Nealui McArthurui ir Duggie Clarkui[8], užkėliau vištidę ant pamato. Tikiuosi, jos nenupūs dar kartą pirmiau, nei ją pritvirtinsiu varžtais.

Užmušiau pelę podėlyje. A[vrilė] atėjo papasakoti apie labai drąsią pelę. Nuėję į vidų, pamatėme ją ant grindų kažką graužiančią ir nepaisančią mūsų. Trenkiau statinės šulu ir užmušiau. Keista, kad gyvūnų jaukumas keičiasi diena iš dienos.

Seni agrastų ir serbentų krūmai mezga uogas, tiesa, jų labai mažai, todėl nelabai tikiuosi, kad mano sodintieji vaiskrūmiai šiemet jau turės uogų.

8. Duggie (Dougie?) Clarkas dirbo Astorų dvare, Tarberte, kaip tikriausiai ir Nealas (Neilas?) McArthuras.

1947 05 02: Gražus oras visą dieną. Šilčiau negu vakar, labai silpnas vėjas. Po pietų buvo truputį apsiniaukę, tiesiogine prasme iškrito keli lietaus lašai.

Uždengiau vištidę rievėtos geležies lakštu. Manau, turėtų laikytis, tačiau dar reikės pritvirtinti vištidę prie pamato. Kol kas negaliu jos priveržti, nes neturiu pakankamai ilgų varžtų. Apžiūrėjau, kaip D[onaldas] D[arrochas] pritvirtinęs savo vištidę viela. Vištidė iš visų pusių apdėta dideliais akmenimis, kurie apsukti dviguba viela, naudojama tvorai tverti. Aplink ją apsukta dviguba viela, kuri toliau pravesta per stogą ir stipriai užveržta sukant. Manau, tai visiškai įprastas būdas.

Pirmą kartą šiais metais pamačiau kelis triušių jauniklius, kikiliai etc. dar skraido pulkais, vadinasi, lizdų dar nesusuko. Nėra abejonės, kad kikiliai sunaikino visas ropes, taigi teks jas atsėti.

Atrodo, žibalo statinėje užteks tik kelioms dienoms, ie. 1 mėnesiui, o ne 2 mėnesiams, kaip buvau numatęs. Tikriausiai pernai, mums išvykstant, jo buvo likę mažiau, negu aš galvojau.

R[ichardas] šiandien pirmąkart nusileido žemyn. Be to, pirmą kartą buvo be tvarsčio. Žaizda sugijo labai dailiai ir nelabai krinta į akis.

1947 05 03: Beveik visą dieną buvo šalta ir debesuota. Po pietų kone visą laiką lijo. Vakaras gražesnis, bet šaltas. Jūra banguota.

Negalėjau daug dirbti lauke. Truputį pakasiau, padariau apsauginį tinklą sėkloms, iš naujo pasėjau ropes. NB. kikiliai knebinėja sėklas net ir per tinklą. Jie be baimės lenda po juo.

Pumpurą sukrovė ir paskutinioji iš rožių, taigi nėra nė vienos neišgyvenusios. Dalis jaunų serbentų krūmų, kurie jau su lapais, mezga uogas, nors, be abejo, ne itin daug.

1947 05 04: Graži diena, išskyrus smulkų, keletą minučių trukusį lietutį vakare. Neypač saulėta, bet šilčiau nei vakar. Jūra ryte tebebuvo pasišiaušusi, bet vakarop ėmė rimti.

Vėl kasiau, baigiau pjauti žolę apie vaiskrūmius, sėjau klarkijas, medetkas, Širlio aguonas, rudgrūdėles.

Iš varlių kurkulų niekas neišsiperėjo, turbūt todėl, kad papildomai neįpyliau gėlo vandens, manydamas, kad tai nėra būtina, kol neišsiritę buožgalviai.

Kelios braškės su žiedpumpuriais.

Kikiliai ir toliau atskrenda lesti ropių sėklų, nepaisydami vielos tinklo ir drobės. Vieną nušoviau ir palikau ant lysvės. Tikriausiai padės tik vieną kitą dieną.

Žvelgdamas tolyn, jūros link, žvilgsniu aprėpdamas mišką, vos įžiūriu vieną kitą žalią lapelį. Žibalas statinėje beveik baigėsi — užteko 5 savaitėms trumpiau nei buvau manęs. Tikriausiai joje nuo pradžios buvo mažiau negu įsivaizdavau.

Išsiunčiau 2 balionus „Calorgas". (Išsiunčiau tuščius.)

1947 05 05: Daugiausia debesuota, bet keletą kartų buvo pasirodžiusi ir saulė, truputį vėjuota. Kelis kartus trumpai lijo.

Vėl kasiojau, pripjoviau lazdelių pupoms, pririšau prie kuolų vyšnias, kaišteliais pritvirtinau vištidę — nors ir mėgėjiškai, tačiau vasaros vėjus turėtų atlaikyti.

Jau sužydo daug raktažolių. Aitriųjų šilokų beveik nematyti, tikriausiai dar nė nepradėjo augti. Ardlusoje dar negirdėjo kukuojant gegutės.

Šiandien apsėjo ir suakėjo lauką priešais namą. Pirmiausia buvo sėjama į vieną kartą suartą dirvą (4½ akro apsėti užtruko, regis, tik 2 valandas), kuri paskui buvo du kartus akėjama. Nė nežinojau, kad galima taip daryti, būčiau pamanęs, kad sėkla taip tiesiog užrausiama žemėje labai nevienodame gylyje, o dažniausiai per giliai, nes ten, kur apverčiama velėna, lieka 8" gylio vaga. Tačiau šis metodas pranašus tuo, kad visos sėklos sukrenta į vagas ir vis tiek sudygsta eilėmis, kurios išlieka net ir po akėjimo.

Šiandien baigėsi žibalas statinėje.

D. spąstais tvarte užmušė didžiulę žiurkę.

1947 05 06: Ryte truputį palijo, po pietų buvo saulėta ir vėjuota. Truputį šilčiau.

Vėl kasiau, formavau vyšnias ir vieną obelų gyvasienę, kad augtų reikiama kryptimi. Pastarieji mezga daugybę žiedų, bet jų išliks tikriausiai nedaug, be to, jeigu kitos obelys nežydės, jie liks neapdulkinti.

Lapus leidžia didžialapiai šakiai.

1947 05 07: Visą dieną buvo ramus, daugiausia apniukęs oras. Ryte trumpai lynojo. Jūra rami.

Sėjau žirnius ('Daisy', vidutinio ankstyvumo, 1½ p) ir salotas. Atrodo, kelios pirmo sėjimo salotos atlaikė kikilių antpuolį.

Nuvyto keli rabarbarai — jauni ir gležni, jie tikriausiai neatlaikė per didelio mėšlo kiekio, kurį buvau ant jų iškratęs. Avietės krauna pumpurus daugiausia aplink šaknis. Trys agrastų krūmai vis dar nepumpuruoja, ir aš jau nerimauju, kad jie galėjo neišgyventi.

Šiandien pradėjau naują žibalo statinę. Turėtų užtekti bent iki liepos pabaigos, bet, NB., birželio mėnesį reikalauti naujos.

Kelios mano persodintos raktažolės jau skleidžia žiedus.

1947 05 08: Rytas ramus ir apsiniaukęs. Po pietų truputį palijo. Gan šilta. Aplink aptvarą vištoms pradėjau tiesti tinklą.

1947 05 09: Graži, šilta, rami, saulėta iki pat vakaro diena. Pirma diena per visą laiką nuo mūsų atvykimo, kai buvo malonu pasėdėti lauke. Jūra ypač rami.

Nesijaučiu pakankamai sveikas, kad galėčiau daug ką nuveikti. Pjoviau žolę priešais namą (daugybė žilių etc., bet jas galima dažnai nukapoti).

Apžiūrėjau durpių klodą. Jos jau ganėtinai sausos, todėl galima pradėti kasti. Padariau šakę lauko darbams. Sudeginau šiukšles.

Tai vienur, tai kitur pasirodo gladiolės (sodintos 1947 04 13).

Mačiau pražydusias našlaites (pirmosios, kurias pamačiau šiemet, tačiau A[vrilė] buvo mačiusi jau anksčiau).

Dar vienas kritęs elnias, ne per toliausiai nuo apgriuvusio namelio. Sako, šią žiemą jų daug krito.

Mačiau blezdingą, tupinčią ant žemės, o tai, manau, nėra įprasta.

Vėlai vakare vieną kitą valandą lijo.

1947 05 12: Tris pastarąsias dienas gulėjau lovoje. 1947 05 10 — 8 „M & B ir Bakeris"[9] tabletės. Sunkiai sirgau iki pat šio ryto. Po pietų buvau kelioms valandoms atsikėlęs. Vis dar silpna.

1947 05 10 vakare kelias valandas griaudėjo perkūnija ir smarkiai lijo, o apskritai visos šios dienos buvo šiltos ir ramios. Augmenija nepaprastai suklestėjo.

Laukinės vyšnios skendi žieduose. Žydi viena kita tulpė. Išdygo 1945 05 04 pasėtos Širlio aguonos. Dygsta daug gladiolių.

9. May ir Bakeris, sulfanilamidų ir sulfapiridino, vaisto pneumonijai gydyti, plačiai žinomo pagal gamintojo inicialus, kūrėjai.

1947 05 13: Geriau. Buvau trumpam išėjęs į lauką, bet nieko nedirbau.

Graži diena. Augmenija tiesiog klesti.

Šiandien apsėjo lauką svidrėmis. Jos sudygsta vėliau už avižas ir, nuimant pastarųjų derlių, per daug nenukenčia. Kitais metais jos gali būti šienaujamos pašarui, tačiau tuo atveju jų laukas bent vienerius metus turi būti ganykla. Sėjai naudojama „centrifuga", kuri išmėto sėklas visomis kryptimis, nes jos labai lengvos, todėl įprastas sėjos būdas šiai žolei netinka. Valdant nedidele svirtimi, dalis sėklų iš maišo patenka ant skardinio, į sekcijas padalyto disko, galinčio suktis labai dideliu greičiu. Sėjėjas, pasikabinęs įrenginį ant sprando, iš lėto eina lauku ir rankena suka diską. Visam laukui (4½ akro) apsėti reikėjo vieno maišo sėklų.

Į Ardlusą atgabeno už borto montuojamą valties motorą. Kitą savaitę, kai važiuos automobilis, galėsiu užsukti valties.

Užsakiau vištų — 28 savaičių 8 vištaites, pageidautina R.I.R. x W.L.[10] hibridų. Jas turėtų pristatyti iš Jorkšyro, o tai bus ilga kelionė.

10. Veislė, išvesta, sukryžminus Rodo salos raudonąsias ir baltuosius leghornus.

1947 05 14: Iš ryto vėjuota ir apsiniaukę, tačiau pakankamai šilta. Po pietų ilgą laiką lijo.

Truputį geriau. Ištempiau dar šiek tiek tinklo aplink aptvarą vištoms. Reikės dar nemažai pritvirtinti.

Liejau iš švino kamštį vonios kriauklei. Kažką padarau ne taip, kaip reikėtų. Nors lydomajame katile švinas būna vienodai tirštas, supiltas į formą jis visada ima kunkuliuoti, todėl niekaip nepavyksta jo išlieti be įtrūkimų. Spėju, dėl temperatūros skirtumo. Gal dėl to reikėtų pakaitinti formą?

R[ichardui] šiandien suėjo 3 metai.

Baigėsi dujos „Calorgas" balione, per dvi savaites! Sunku uždegti dujas iš naujo baliono — tikriausiai per didelis slėgis. Galimas dalykas, jie pildomi labai nevienodai.

1947 05 15: Vėjuotas ir palyginti šaltas rytas. Po pietų kelis kartus lijo, o vėliau išsigiedrijo ir įšilo. Malonus ir ramus vakaras. Jūra rami.

Toliau tempiau vielinį tinklą. Beveik užbaigiau, liko tik pritvirtinti etc. Išpjoviau lazdeles gladiolėms pririšti (pirmoji lysvė jau sudygo).

Pirmą kartą per 10 dienų buvau nuvykęs į Kiniueičdračą. Kur ne kur žydi scylės. Pumpurus krauna viena kita laukinė kryklė (pamenu, pernai neradome nė vienos dygiosios slyvos). Lazdynai dar beveik be lapų. Pirmą kartą šiais metais mačiau rudų musių, paprastai pastebimų ant karvių mėšlo. Palyginti dažnos mėsinės musės.

K[atie] D[arroch] sako, kad vakar vakare per radiją girdėjusi, jog siekiama užkirsti kelią kažkokiai ligai, todėl nutraukiamas naminių paukščių siuntimas iš Anglijos į Škotiją. Žinoma, yra išleistas ir įsakymas, draudžiantis importuoti į J.K. naminius paukščius iš užsienio šalių. Tikiuosi gauti atsakymą iš prekybos agento, kuriam išsiunčiau laišką.

Sudygo 1946° 05 07 sėtos salotos, tačiau keliomis dienomis anksčiau pasėtų svogūnų dar nematyti.

1947 05 16: Visą dieną buvo gražus, saulėtas oras, tik kartais pakildavo šaltas vėjas.

Ištempiau tinklą (tačiau dar reikės pritvirtinti kuoleliais).

Valiau braškių lysvę, aplyginau kraštus, apkarpiau avietes. Labai sparčiai želia piktžolės.

Dygsta svogūnai.

1947 05 17: Debesuota, bet nėra labai šalta. Visą popietę ir vakare lijo arba dulksnojo.

Sėjau petražoles, išpjoviau dar daugiau lazdelių gladiolėms (dabar jau pakaks). Vis daugėja šliužų. Aplink salotas pabarsčiau tabako miltelių.

A[vrilė] šįryt pastebėjo įlanką kertantį banginį. Tikriausiai šiaurės delfinas[11], kaip ir praėjusiais metais.

Mačiau vieną triušį balta apykakle, kuris pasirodė įprastoje vietoje. Pirmas šiais metais.

Pagaliau ant uolų dygsta aitrieji šilokai. Vilkdalgiai — pėdos arba aštuoniolikos colių aukščio.

11. Banginių šeimos žinduolis, panašus į delfiną, tačiau neturintis snapo formos nosies.

1947 05 18: Naktį neabejotinai smarkiai lijo. Rytas vėjuotas ir apniukęs, lynoja. Po pietų buvo saulėta, tačiau visą dieną šalta.

Vėl truputį kasiojau (vis dar negaliu daug dirbti), ruošiau vietą aguročių lysvei, pritvirtinau vielinį tinklą (vienas kitas kampas liko nevisiškai pritvirtintas).

Tulpės, kurias buvome užsakę įvairių spalvų, beveik visos yra geltonos.

1947 05 19: Graži, saulėta diena. Jūra rami.

Lauke sėjau aguročius (krūmelius) po puodynėmis, ie. skardinėmis, su skyle dugne. NB. po maždaug savaitės patikrinti, ar jie sudygo. Pririšau gladioles, apkaupiau ropes, ėmiau retinti antrą lysvę. Dar truputį apgenėjau rožes, kurioms, mano manymu, tai buvo reikalinga.

Žiedpumpurius krauna dar kelios obelys. Žardeliai jau skleidžia žiedus, bet šie tikriausiai liks neapdulkinti. Vyšnios irgi pradeda žydėti.

1947 05 20: Graži, karšta, be vėjo diena.

Ruošiau dirvą burokėliams. Pjoviau lazdeles pupoms pririšti. Viena kita braškė mezga uogas. Pražydo daugelis obelų. Gerai dygsta lauke priešais namą pasėti javai. Pelkėtose vietose auga dideli vėdrynai. Visur sužydėjo raktažolės.

Šiandien labai aiškiai matyti salose esančių švyturių atspindžiai, o tai, pasak vietinių gyventojų, reiškia, kad ateina lietus.

Jei bus geras oras, ketiname sekmadienį (25-ą) parsigabenti namo valtį.

1947 05 21: Rami diena, ryte buvo debesuota, o popiet kone visą laiką švietė saulė. Jūra labai rami, truputį ūkanota.

Pradėjome kasti durpes. Iškasėme 200 luitų, tam, įskaitant velėnų šalinimą prieš darbą, reikėjo 2 žmonių ir 2 valandų. Apjuosiau juos virve, tikėdamasis, kad ji apsaugos nuo elnių ir galvijų. Tikimės iškasti ne mažiau kaip 1000 luitų.

Apibarsčiau obelis tabako dustu. NB. rytoj nuplauti. Keturi medžiai, ie. iš tų, kurie auga vejoje, sukrovė daugybę žiedų, deja, turbūt jų ir gyvasienės žydėjimo laikas nesutaps.

Žydi gvaizdė.

Įlankoje nuolat būna tiek daug kormoranų, kad tikriausiai čia pat yra jų kolonija, mat šiuo metų laiku jie negali ilgai būti toli nuo savo lizdų.

1947 05 22: Debesuota, bet nešalta. Vėjo beveik nėra. Po pietų daugiausia lijo. Jūra rami.

Sėjau burokėlius ir ropes.

Pristatė vištas, ie. į Ardlusą. Tikriausiai nuvažiuosiu ten šeštadienį.

Dar nežinau, kokios veislės (buvau užsakęs hibridų, jei tai įmanoma, nesant grynų R.I.R.).

1947 05 23: Graži, šilta diena. Jūra rami.

Atitraukiau tinklą nuo vaismedžių sklypo, priešais namą nupjoviau žolę, pradėjau pjauti tarp vaismedžių. Natrio chloratu apdorojau dalį vikšrių ir dilgėlių.

Kai kurie obelų lapai neatrodo labai sveiki.

Praėjusią naktį pelkėje nuskendo karvė. Traukiama iš pelkės nepajėgė išsilaikyti ant kojų, todėl teko ją užmušti, tą padarė A[vrilė].

1947 05 24: Šilumos mažiau nei vakar, o ir vėjas stipresnis. Pučia iš visų keturių šalių. Jūra palyginti nerami.

Parsinešiau keletą aitriųjų šilokų, juos norėčiau aklimatizuoti. Pernai pasodinta gvaizdė prigijo gan gerai.

Pristatė vištas (Rodo). Jos nuo 21-os buvo Ardlusoje ir per tą laiką padėjo 6 kiaušinius. Iš pažiūros visos ar bent jau jų dauguma ruošiasi dėti.

F[letcheriai] vakar pirko daug kirų kiaušinių, tačiau jų didžiuma buvo perėti, taigi akivaizdu, kad jau per vėlu juos naudoti. Prisiminti, kad tinkamas laikas turėtų būti maždaug 15–20 dienomis. Vis dėlto tarp jų buvo ir nemažai gerų kiaušinių, todėl jie mums perleido 16. Stebėtinai dideli kiaušiniai, tokio pat dydžio kaip vištų. Galimas dalykas, juodnugarių arba sidabrinių kirų. Skirtingai nei kitų kirų kiaušinių, jų neįmanoma parduoti kaip sėjikų kiaušinių.

Kenkėjai graužia medetkas. Pabandysiu apibarstyti tabako milteliais.

1947 05 25: Giedra, tačiau vėjas stipresnis nei vakar. Buvau nuvykęs į Ardlusą, ketindamas parsiplukdyti valtį, tačiau jūra atrodė pernelyg nerami.

Ardlusoje viskas anksčiau negu čia.

Vištos nepadėjo nė vieno kiaušinio.

1947 05 26: Giedra ir labai vėjuota. Jūra audringa, vakare truputį aprimo.

Vėl kasėme durpes (150 luitų), toliau pjoviau žolę apie medžius.

Dygsta 1 bulvė, iš antrojo sklypo. Kitos (sodintos 1947 04 17) dar nesirodo, tačiau vieną kitą atkasęs įsitikinau, kad jos jau leidžia daigus.

Vėlai vakare keletą kartų lijo.

Nė vieno kiaušinio.

1947 05 27: Diena be vėjo, ganėtinai šilta. Daugiausia apsiniaukę. Jūra palyginti rami.

Kasėme durpes (130 luitų), dalį sukrovėme į eilę po tris. Retinau klarkijas (keletą jų apgraužė kenkėjai), užpakaliniame kieme augančias rūgštynes apdorojau natrio chloratu.

Dirbdami kartu su A[vrile], reguliariai iškasame 100 luitų durpių per valandą. Jei padaryčiau dvigubai daugiau, turint omenyje, kad mes ir apverčiame, ir krauname į eilę, ir vežame, 1 toną durpių iškastume (2 žmonės) per 40 valandų. Be abejo, įgudę° [Orwellas: *practiced*] kasėjai dirba kur kas greičiau, be to, būtų lengviau, jei dirbtų 3 ar 4 žmonės, kurie sutaupytų laiko pasidalydami užduotis.

1947 05 28: Graži diena, daugiausia vėjuota. Jūra šiaušėsi, bet vakare aprimo.

Lauke nedirbau nieko, norėjau greičiau padaryti pašto dėžutę.

Sudygo ropės, pasėtos 1947 05 22.

Kiaušinių vis dar nėra. Janeta McK. [12] pasakojo, kad iš Anglijos jų pirktos vištos po kelionės nedėjo visą savaitę.

12. Janeta M'Kechnie; Orwellas kartais vartoja formą M'Kechnie, o kartais McKechnie.

1947 05 29: Naktį truputį lijo. Didesnę dienos dalį lynoja, dulkia. Jūra ramesnė.

Sėjau laibenius (vienmečius), retinau pirmąsias ropes. 'James Grieve' neabejotinai prigijo. Taigi iš maždaug 90 augalų, neskaitant braškių, žiemos neišgyveno 3 agrastų krūmai, 1 juodasis serbentas, 3 rabarbarų šaknys ir apie ½ tuzino aviečių. Nėra blogai, atsižvelgiant į vėlyvą sodinimo laiką ir blogas oro sąlygas.

2 kiaušiniai (pirmieji).

Sudygo nemažai pirmo sodinimo bulvių.

1947 05 30: Be vėjo, šilta.

Ianas[13] vakar vakare atplukdė valtį, mat jie keliavo į Glengarisdeilį. Perkėliau ją į Kiniueičdračą. Iš pradžių teko truputį pavargti (nekokia žvakė).

Šiandien po pietų buvau nuplaukęs į salą įplaukoje pažiūrėti, ar žuvėdros jau suka lizdus. Dar nepradėjo, bet radau vieną kiro kiaušinį.

A[vrilė] matė dar keletą gelsvai rudų triušių.

Scylės beveik pačiame žydėjime.

Kiaušinių nėra.

13. Ian M'Kechnie'is. Glengarisdeilio įlanka yra vakarinėje Džuros dalyje, beveik tiesiai priešais Barnhilą.

1947 05 31: Praėjusią naktį neabejotinai palijo. Diena be vėjo, šilta, nors saulės ne per daugiausia. Jūra rami.

Baigiau pjauti žolę aplink medžius, retinau klarkijas ir aguonas. Sudygo burokėliai (pasodinti 1947 05 22). Iš žemės kyšo vienas aguročio daigas.

2 kiaušiniai. Vištoms pradėjau duoti „Karswood"[14].

Pradėjome naudoti benziną iš 50 galonų statinės (turėtų užtekti iki rugpjūčio pabaigos). A[vrilė] jau išleido 9 gal.

14. Lesalo naminiams paukščiams gamintojo prekės ženklas.

1947 06 01: Naktį dundėjo griaustinis ir smarkiai lijo. Ryte lijo, o didesnę dienos dalį buvo gražus ir šiltas oras, neskaitant ūkanų.

Buvau Skarboje[15]. Apie ½ valandos valtimi (3–4 mylios). Grįžtant namo, neužsivedė variklis (galbūti dėl žvakės defekto), todėl teko irkluoti. Didelis vargas, užtrukome apie 2 valandas. Skarba daug skurdesnė už Džurą. Medžių beveik nėra, vešli žolė. Būdamas ten, suspėjau užmušti labai didelę gyvatę.

Sėjau salotas.

1 kiaušinis.

15. Skarba yra į šiaurę nuo Džuros, o jas skiria Korivrekano įlanka.

1947 06 02: Graži, šilta, rami diena, tik truputį ūkanota. Jūra visiškai rami.

Kasėme durpes (200 luitų). Piktžoles dar kartą apdorojau natrio chloratu.

2 kiaušiniai (deda jau trečia višta).

Jau 2 rožės sukrovė pumpurus. Žydi visos, išskyrus dvi, obelys. Antro sodinimo gladiolės sudygo nelabai gerai (tik maždaug pusė).

D[onaldas] D[arrochas] davė vežimą mėšlo.

Aplink daug gegučių. Kl.: ar jos birželį tikrai kitaip kukuoja, ar paprasčiausiai jų kukavimas, apsipratus su juo, ima erzinti?

1947 06 03: Be vėjo, debesuota ir šilta. Nelijo, nors keletą kartų atrodė, kad jau ims lyti. Jūra labai lygi. Esant tokiam orui, labai greit rūgsta pienas.

Baigiau ruošti dirvą pupoms. Patepiau valties motorą, išjungiau benzino tiekimą, kaip I[anas] M'K[echnie'is] buvo pataręs, ir įstačiau naują žvakę. Ši buvo iš „Austin" ir man pasirodė tokia pat bloga, kaip ir ankstesnioji, todėl užsakiau naujų. Kadangi valtis buvo nepasiekiama, negalėjau išbandyti variklio. Kai tik jis veiks, nugabensiu į Kiniuečdračą KOP gelbėjimo valtį.

A[vrilė] ir B. D.[16] vakar vakare plaukė į žvejybą, bet ir vėl nieko. Atrodo, tėra tik mažytės žuvelės.

Žiedus sukrovė sena kriaušė gyvatvorėje. Tačiau kai pernai čia atvykau (viskas bus keliomis savaitėmis anksčiau), man pasirodė, kad ji žydėjo, bet vaisių nebuvo. Dygsta laibeniai. Pradeda žydėti šermukšniai. Visiškai sužaliavo ąžuolai.

3 kiaušiniai (iš viso 10).

16. Billas Dunnas. Williamas Dunnas (1921–1992) buvo armijos karininkas, bet, netekęs kojos, atleistas nuo karo tarnybos. 1947 atsikėlė į Džurą ūkininkauti. Po penkių mėnesių jis nusileido iš savo ūkio, buvusio aukštumose už Barnhilo, ir prisidėjo prie Orwello ir jo sesers Avrilės. Vėliau kartu su Richardu Reesu ūkininkavo Barnhile. 1951 jis vedė Avrilę ir jie kartu augino Orwello sūnų Richardą. Žr. Billo Dunno interviu, duoto Nigelui Williamsui, kopiją knygoje *Orwell Remembered*, p. 231–235, ir *Remembering Orwell*, p. 182–185. 2009 vasarį ir kovą Richardas Orwellas prisidėjo prie „Eric & Us" interneto svetainės (www.finlay-publisher.com) įdomia apybraiža, kuri buvo atkurta Orwello premijos (*Orwell Prize*) svetainėje. Ši apybraiža išsaugota archyve.

1947 06 04: Naktį stipriai palijo. Lietus ir „škotiška ūkana" tęsėsi beveik visą dieną. Žemė labai permirkusi.

Negaliu sėti pupų. Pradėjau raišioti žirnius, sutaisiau klėties durų skląstį, tvarkiau žibintus.

Darže radau sinavadą (senovišką, ryškiai raudoną su violetiniu atspalviu). Jis turėjo likti iš tų laikų, kai šiame name buvo gyvenama, o tai buvo prieš daugmaž 12 metų. Tarp išgyvenusių gėlių yra gelsvųjų narcizų, snieguolių (abiejų nepaprastai daug), „raudonųjų žarsteklių", kurpelių.

Žibalo sąnaudos šiuo metu siekia tik 1–2 galonus per savaitę.

4 kiaušiniai (manau, deda jau 5 vištos). (14)

1947 06 05: Apsiniaukę, šaltoka, lynoja beveik visą dieną. Vakare truputį prasigiedrijo. Jūra rami.

Sėjau pupas (susmeigiau jas, mat dirva buvo labai lipi). Dar kartą pamėginau užvesti variklį, deja, nesėkmingai. Kol negavau naujų žvakių, negaliu būti tuo tikras, tačiau bijau pagalvoti apie tai, kad problema gali būti dinamoje, o apie ją aš nenusimanau.

Kol kas esu su D[onaldu] D[arrochu] valtyje, kurią jis ištraukė į salos krantą.

Žuvėdrų kiaušinių dar nematyti, bet, atrodo, jos jau suka savo lizdus (ie. daro įdubas). D. D. aptiko lizdą su dviem jau apsiplunksnavusiais tamsiais dryžuotais paukščiukais, dydžiu prilygstančiais vienos dienos viščiukams. Turbūt jūrinės šarkos, mat du tokie paukščiai čia nuolat sukiojasi.

Valtyje daugybė vandens, tačiau tai tikriausiai lietaus vanduo. Kiaušinių nėra.

1947 06 06: Vėjuota, daugiausia giedra, tačiau protarpiais atslenka ūkanos ir nedidelis lietus.

Toliau pjoviau žolę. B[illas] D[unnas] ir D[onaldas] D[arrochas] praeitą naktį sužvejojo vieną žuvį (mažą saidą).

4 kiaušiniai (18).

1947 06 07: Vėjuotas, bet apskritai gražus oras. Jūra ima banguoti.

Vakar vakare sode nušoviau jauniklį triušį. Numečiau jį į griovį, o šįryt jo jau nebuvo, — turbūt katinų darbas. NB. greitai ištempti likusią tinklo dalį.

Įstačiau naują žvakę į motorinės valties variklį ir, laikydamasis Iano M'K patarimo, padidinau benzino proporciją bake. Valtis buvo aukštai, sausa, vandensraigtis neturėjo sąlyčio su žeme, todėl norėdamas išbandyti variklį įtaisiau jį laivagalyje. Jis užsivedė kone iškart, o paskui nenustojo veikęs — tikriausiai užstrigo droselinės sklendės laidas. Taigi variklis dirbo apie 5 minutes be vandens, o tuo metu, kai karbiuratoriuje baigėsi benzinas, tepalas pavarų dėžėje tiesiog spirgėjo.

Išleidau apie galoną, o iš viso susidaro apie 10 galonų.

3 kiaušiniai (21).

Iš F[letcherių] vakar gavau cnt kukurūzų.

1947 06 08: Vėjuota, vėsu, visą dieną lyja su pertraukomis. Vėjas daugiausia vakarų krypties. Jūra audringa.

Vakar vakare darže pasirodė kitas triušis. Šoviau į jį, tačiau nepataikiau.

Sėjau kvapiuosius pelėžirnius (nedaug) ir godus. Išroviau tulpes ir 3 negyvus agrastų krūmus. Apžiūrėjęs vieno jų šaknis, nusprendžiau, kad jis, galimas dalykas, nemiręs.

Atrodo, per 24 valandas iš statinės nuvarva apytikriai pinta benzino. Jei viena dešimtoji šio kiekio išgaruoja, tai per 2½ mėnesio susidarys 1 galonas, o tai, mano nuomone, nėra ypač daug.

2 kiaušiniai (23).

1947 06 09: Graži, šilta diena. Jūra rami. Silpnas vėjelis.

Ištempiau likusią vielinio tinklo dalį (be tinklo likę tik vartai), valiau aviečių ir rabarbarų lysves. Nušoviau dar vieną jauniklį triušį, bandžiusį patekti į daržą.

Vakare bandžiau buksyruoti KOP gelbėjimo valtį į Kiniueičdračą, prikabinęs ją prie motorinės valties. Baisus vargas, nes pusiaukelėje išsijungė variklis (tikriausiai per daug tepalo), todėl teko irkluoti, o gelbėjimo valtį palikome senojoje Kiniueičdračo prieplaukoje — pasiimsime ją, kai tik galėsime.

Mačiau pelėdą (šiemet pirmą kartą). Ji man neabejotinai pasirodė esanti juoda ir balta[17].

3 kiaušiniai (26).

17. Kitaip tariant, vasariška plunksnų danga.

1947 06 10: Debesuota visą dieną, lynojo beveik be perstojo. Vėjas silpnas. Jūra rami. Pjoviau žolę priešais. Įrengiau girdyklą vištoms. Pumpuruoja 5 rožės. Vijoklinės dar nepradėjo.

4 kiaušiniai (iš viso 30).

NB. Varva benzinas. Varvinu į butelį, o retkarčiais supilu į automobilį[18]. Reikia vis pasižymėti taip sunaudojamo benzino kiekį. Iki šiandien 3 pintos.

18. Tai gali būti ir bidonas, tačiau 1947 07 03 aiškiai parašyta „automobilis"*.

1947 06 11: Graži, be vėjo, karšta diena, turbūt pati gražiausia šiais metais diena. Jūra tartum veidrodis.

Retinau morkas.

Nugabenau valtį į Kiniueičdračą. Atsistumti irklais nelabai pavyksta, todėl geriausias būdas — pririšti lyną ir patempti. Pabandžiau užvesti variklį, į mišinį įpylęs dagiau benzino. Užsivedė iškart, vadinasi, prieš tai buvau įpylęs per daug tepalo.

Dar tik pradeda dygti petražolės (sėjau 1947 03 17).

Nuvarvėjo 4 pintos benzino.

4 kiaušiniai (34).

1947 06 12: Graži, rami diena, tirštesnė nei vakar migla, tačiau popiet buvo beveik taip pat karšta. Jūra labai rami.

Kasėme durpes (150 luitų), likusias krovėme į „trejetus". Buvo atsibastęs elnias, bet didesnės žalos nepadarė. Sėjau pastarnokus.

Aplink žydi švyliai. Visiškai sužydo šermukšniai. Jų žiedai kvepia taip pat, kaip gudobelės ar šeivamedžio, tik dar stipriau. Laukinės vyšnios mezga uogas (kaip ir mažosios morelės, bet dauguma jų tikriausiai nukris). Sudygo, išskyrus 2 ar 3, bulvės.

Mačiau suopį, kuris naguose nešė žiurkę ar kažką panašaus dydžio. Pirmą kartą mačiau plėšrų paukštį su grobiu.

Per dvi pastarąsias savaites tvarte sugautos penkios žiurkės (2 jauniklės, 2 didžiulės). Atrodo, jos leidžiasi labai lengvai sugaunamos. Spąstai paprasčiausia užtaisomi aptvaruose, net be masalo ir beveik atvirai. Be to, nepaisoma jokių atsargumo priemonių. Teko girdėti, kad Ardlusoje žiurkės neseniai įkando porai vaikų (kaip paprastai į veidą).

Nuvarvėjo 5 pintos benzino.

5 kiaušiniai (iš viso 39).

1947 06 13: Naktį neabejotinai smarkiai lijo. Visą dieną apsiniaukę, ilgą laiką lengvai dulksnojo. Nėra jokio vėjo. Jūra rami. Viskas kiaurai permirkę.

Žydi rusmenės. Pernai jos žydėjo daug anksčiau.

Manau, vištos užsikrėtusios parazitais, panaudojau DDT. Viename lizde

* Angl. *can* ir *car* (vert. past.).

radau kažką panašaus į kiaušinio baltymą, tačiau niekur nemačiau lukštų. Galimas dalykas, tai tik atsitiktinumas, ir kiaušinių niekas nelesa.

Benzino privarvėjo jau 6 pintos.

5 kiaušiniai (44).

1947 06 14: Giedras ir tykus oras, bet šilumos mažiau nei užvakar. Jūra jau nėra visiškai rami.

Apkaupiau bulves, retinau ropes, skystomis trąšomis palaisčiau braškes.

Šįvakar du triušiai ne tik buvojo darže, bet ir tiesiogine prasme slėpėsi palei namą. Už vienos obelies yra drenažo vamzdis ar kažkas panašaus, į kurį, kaip buvo perspėjęs D[onaldas] D[arrochas], jie sulenda žiemą. O bėda ta, kad jis tikriausiai veda į užpakalinį kiemą, taigi triušiai taip apeina vielinį tinklą. Galimas dalykas, tai jie, o ne šliužai nugraužia klarkijas. Užblokavau angą šiferio lakštu, kurį prispaudžiau akmeniu. NB. pritaisyti tinklą ant vartų.

A[vrilė] ir B[illas] D[unnas] praėjusią naktį sugavo 16 žuvų (smulkių).

Prilašėjo jau 7 pintos benzino. Vis dėlto reikėtų sakyti, kad jau prilašėjo galonas, o tai reiškia, kad šiuo metu sąnaudos siekia 11 galonų.

Jau beveik pražydo fuksija (praėjusiais metais žydėjo gegužės pabaigoje).

3 kiaušiniai (47).

1947 06 15: Naktį trumpai palijo, diena saulėta ir vėjuota, ne per šilčiausia. Jūroje stiprėja vėjas, bet didelių bangų nematyti.

Sugavau abu triušius, kurie slėpėsi urve palei namo sieną, įkišęs pro angą spąstus ir palikęs ją atidarytą. Abu jaunikliai. Kadangi jie bandė pasprukti pro šią angą, vadinasi, kito išėjimo nėra. D. D. sako, kad tai yra tik ventiliacijos anga.

Ištempiau nuo kranto ilgą virvę iki valties inkaro gairės, kad tais atvejais, kai valtį nuneš toliau nuo kranto, galėčiau pasiekti jį gelbėjimo valtele.

Išleidau 3 galonus benzino, taigi iki šiandien esu sunaudojęs jau 14 gal.

Daug nuvarvėjo, 1½ pintos (pablogėjo po to, kai buvau atidaręs volę).

5 kiaušiniai (52).

Keli aviečių krūmai, kurie, mano manymu, buvo mirę, leidžia ūglius.

Apkaupiau pirmą bulvių sklypą.

A[vril]ė] ir B[illas] D[unnas] praėjusią naktį sugavo 31 žuvį.

1947 06 16: Naktį tikriausiai truputį lijo. Dieną daugiausia apsiniaukę, vėjuota ir šaltoka. Vakare pakilo stiprus pietų vėjas, truputį lijo. Jūra nerami, atviroje jūroje kyla gožos. Kiniueičdračo įlankoje atrodė ramu, pūtė pietys.

Sėjau žirnius (paskutinius).

Landoje palei namą vėl užtaisęs spąstus, sugavau žiurkę (mažą). Vadinasi, žiurkės gali pro kažkur praljsti, o triušiai — ne.

Žydi dalis vilkdalgių. D. D. sėja ropes, 2 akrus. Turėtų būti baisi kančia, rankomis retinant tokią daugybę.

Išvarvėjo 3 pintos benzino.

6 kiaušiniai (58).

1947 06 17: Vakar, jau vėlai vakare, pliaupė liūtis, šiek tiek lijo ir naktį. Rytas debesuotas, paskui dangus kelioms valandoms išsigiedrijo. Vakare vėl lijo ir buvo vėjuota. Jūra audringa.

Išsėmiau vandenį iš labai apsemtos valties. Ant vartų pritvirtinau tinklą. Aptvėriau juo ir agrastų krūmus, kad ten nepatektų R[ichardas].

„Kiaušinienės su kumpiu“[19] dar tik pradeda žydėti. Dalis braškių beveik tokio didumo kaip gilės.

A[vrilė] šiandien užmerkė kiaušinius į skystą stiklą[20].

Benzino išvarvėjo 4 pintos (šiuo metu varva ne taip stipriai).

5 kiaušiniai (63).

19. Linažolė arba didysis žioveinis.
20. Norint išsaugoti kiaušinius žiemai. Skystame stikle laikytų kiaušinių negalima virti, juos reikia kepti arba, būtiniausiu atveju, gaminti plaktą kiaušinienę.

1947 06 18: Naktį neabejotinai daug lijo. Šįryt žemę gaubė tirštos ūkanos, kurios išsisklaidė tik apie 2 val. popiet. Antroje dienos pusėje buvo saulėta ir palyginti šilta, pūtė silpnas vėjelis.

Apkaupiau antrą bulvių sklypą. Retinau burokėlius. Pradėjau velėnuoti duobes pievelėje tarp vaismedžių. A[vrilė] apdorojo natrio chloratu vikšrius, sužėlusius šoniniame darže. Retinau aguročius.

Viena vijoklinė rožė krauna žiedpumpurius. Obelys užmezgusios daug vaisių, tačiau jų išliks, žinoma, nedaug.

Nulašėjo daug benzino (šiandien daugiau), 3½ pintos.

Skystame stikle užmerktų kiaušinių sk. 9.

4 kiaušiniai (67).

1947 06 19: Naktį truputį palijo. Šiandien keletą kartų trumpai palijo, bet didesnę dienos dalį buvo gražus, ramus, palyginti šiltas oras. Jūra rami.

Vėl bandžiau užvesti valties variklį. Iš pradžių veikė gerai, o išjungus antrą kartą jau neužsivedė. Buvau išsilaipinęs į salą. Radau 3 žuvėdrų kiaušinius (nebuvo verti, kad paimčiau). Radau negyvą žuvėdrą. Apstulbino jos blizgus, skaisčiai raudonas snapas ir tokios pat kojos. Jūrinės šarkos, kurių saloje gausu, neabejotinai maitinasi beveik vienais moliuskais. Apstulbino ir žolės bei lauki-

nių gėlių (gvaizdžių ir aitriųjų šilokų) gausa saloje, kuri yra apytikriai 40 jardų ilgio ir 5–10 pločio. Gyvena čionai ir vienas kitas elnias. Matyt, elniai, kurie būna persekiojami, į ją tiesiog atplaukia.

Artimiausioje įlankoje mačiau dvi urvines antis. Žydi paprastosios akišvaitės. Užmušiau žalią vapsvą (A[vrilė] prieš kurį laiką irgi buvo tokią užmušusi). Šiandien D[onaldas] D[arrochas] volavo priešais namą pasėtas avižas. Jos yra maždaug 6" aukščio, taigi dabar, mano manymu, tinkamiausias laikas jas voluoti. Kielės jauniklę tėvai maitina čia pat, ant žemės. Susirūpinau dėl vienos vištos, kuri turbūt jau peri.

Nulašėjo daug benzino, 4 pintos.

5 kiaušiniai (72).

1947 06 20: (rašau 1947 06 21).

Dieną daugiausia tvyrojo tirštas rūkas, kelis kartus nesmarkiai palijo. Iki vakaro buvo labai ramu, tačiau apie 6 val. vakaro ūmai pakilo nepastovios krypties vėjas. Jūra rami. Plaukėme valtimi į Ardlusą, nes buvo pradurta automobilio padanga. Kelionėje maršrutu Barnhilas–Ardlusa ir atgal užtrukome po maždaug 1¼ valandos, esant priešiniam vėjui ir bangoms. Kiek tai buvo įmanoma, laikėmės kuo arčiau kranto. Jei kuro mišinys geras, variklis dirba gerai, tačiau užvesti jį vis tiek nelengva.

Mačiau erelį, tupintį ant žemės, o paskui nuskrendantį, netoli kranto, maždaug pusiaukelėje tarp naujo ir seno tvartų.

Nulašėjo daug benzino (po atidarymo pablogėja). Išleidau galoną, todėl iki šiol sunaudota 15 galonų.

4 kiaušiniai (76).

Baigiasi dujos „Calorgas" balione. Buvo prijungtas 1947 05 15, taigi naudojau, kaip ir buvau numatęs, 5 savaites. Ankstesnis balionas greičiausiai buvo su defektu.

Pradeda žydėti ant uolų augantys aitrieji šilokai. Baigia nužydėti pajūrio gvaizdės.

1947 06 21: Sausa, saulėta, pučia vėjas, nelabai šilta. Ryte pūtė šiaurės vėjas, o vėliau atsisuko iš vakarų. Jūra prie kranto rami, protarpiais kildavo bangų mūša.

Kasėme durpes (150 luitų), sutvarkėme iškastas anksčiau. Buvo atėjusios karvės, bet didesnės žalos nepadarė. Iš viso turime 1000 luitų. Jei sausas oras bus ir toliau, artimiausią savaitę galėsime sukrauti jas į mažas krūveles, o dar po maždaug dviejų savaičių — į vieną krūvą.

Ravėjau ir kaupiau smulkius sėjinukus, kurie, pučiant sausam vėjui, nuleipsta. Šliužai nuėdė vieną iš dviejų aguročių, bet galbūt dar atsigaus.

Nušoviau kirą (tripirštį) dėl uodegos plunksnų. Nei labai didelės, nei standžios. Plunksnos iš žąsų sparnų yra neabejotinai geriausios.

Palei namą sugavau dar vieną žiurkę (jauniklę).

Prijungiau naują „Calorgas" balioną. Turėtų užtekti beveik iki birželio galo.

Nulašėjo daug benzino, 6 pintos.

5 kiaušiniai (81).

1947 06 22: Sausa, šilta, tyku. Jūra rami.

Dygsta nemažai vijoklinių pupelių. Lenda iš žemės ir vienas kitas kvapusis pelėžirnis. Nedaug trūksta, ir pražys fuksijos (pernai žydėjo gegužės pabaigoje), žydi dedešvos. Keletas rožių krauna daugybę žiedų.

Praėjusią naktį į javus buvo atėjęs elnias (elnė). Nežinau, pro kur pateko, nes vartai buvo uždaryti.

Buvau pamiršęs paminėti, kad vakar kieme užmušiau didelę gyvatę. Ji gulėjo ant anglių krūvos.

Nulašėjo daug benzino, 6½ pintos.

6 kiaušiniai (87).

1947 06 23: Visą dieną apsiniaukęs oras, beveik visą laiką lijo. Vakare truputį prasigiedrijo. Jūra permaininga, tačiau dalį dienos įlankoje stipriai bangavo.

Pirmo sėjimo žirniai turi vieną kitą žiedelį. Patręšiau skystomis trąšomis. Šliužai sunaikino vieną iš dviejų aguročių. Nereikėjo jų taip anksti retinti. Dygsta paskutinieji žirniai.

Nuvarvėjo didelis benzino kiekis, 7 pintos.

Skystame stikle šiuo metu 12 kiaušinių.

6 kiaušiniai (93).

Statinėje šiuo metu yra apie 20 gal. žibalo (tikriausiai). NB. kuo greičiau užsakyti naują statinę.

1947 06 24: Kone be paliovos lyja ištisą dieną. Šaltoka, pučia vėjas, dažniausia iš PV. Jūra banguota.

Ėmiau valyti braškių lysvę. Dabar pats metas pakreikti ant jos šiaudų. Regis bus nemažai braškių, tačiau labai mažų.

Iš Lilto nusileido karvių banda ir ėmė graužti žirnius, tačiau nugraužė ne per labiausiai.

Nuvarvėjo daug benzino, 7¼ pintos, tarkime, 1 gal., o tai reiškia 16 galonų iš viso.

Skystame stikle šiuo metu mirksta 17 kiaušinių.

5 kiaušiniai (98). Šiandien sueina mėnuo nuo tos dienos, kai pristatė vištas, o jos per tą laiką dėjo vidutiniškai po 2 tuz. per savaitę.

1947 06 25: Ryte saulėta, vėjuota, atrodė, kad jau ims lyti, tačiau nelijo... Po pietų džiovino geriau, o ir šilumos buvo daugiau. Vakare vėl ėmė debesuotis.

Kračiau šiaudus ant braškių lysvės (neužteko šiaudų).

Peri dvi vištos, o 6 deda.

5 kiaušiniai (103).

1947 06 26: Vėjuota ir šalta. Popiet trumpam pasirodė saulė, tačiau nebuvo šilta. Nelijo, bet ore buvo juntama drėgmė. Vakaras debesuotas, atrodė, kad lyja. Jūra audringa.

Sėjau morkas ir šiek tiek ridikėlių.

Praėjusią naktį A[vrilė] ir B[illas] D[unnas] plaukė žvejoti — tuščiai. Buvo labai žvarbu, o pernai žvarbiu oru mes paprastai nesužvejodavome nieko, išskyrus vieną kitą polaką. Vis dėlto nebuvo nė vienos dienos, kad Barnhilo įlankoje nieko nesugautume.

Vakar virš namo praskrido erelis.

Stipriai varvėjo benzinas (įskaitant vakar), ½ pintos.

Skystame stikle šiuo metu yra 20 kiaušinių.

3 kiaušiniai (106).

1947 06 27: Debesuota, šilta ir tvanku. Popiet kurį laiką siautė stiprus vėjas, tačiau daugiausia buvo ramu. Vieną kitą kartą atrodė, kad ims lyti, tačiau nelijo.

Nusprendžiau plaukti valtimi į pajūrį netoli Lilto ir pasirinkti sąnašų. Kaip įprastai, pirmą kartą užsivedė gerai, o paskui, man sustojus Barnhile paimti į valtį A[vrilės] ir R[ichardo], variklis jau neužsivedė. Užtrukau apie pusvalandį, kol užvedžiau, todėl beliko tik plaukti atgal į Kiniueičdračą. A. išlipo saloje. Maždaug tuzinas žuvėdrų kiaušinių, tačiau buvo pernelyg smulkūs, kad juos paimtume. 3 kirų kiaušiniai, kuriuos mes pasiėmėme*.

[*Orwello pastaba priešais esančiame puslapyje*] * Visi blogi, su iš dalies išsivyščiusiais paukščiukais viduje.

Žydi, ir labai gražiai, daugybė aukštųjų gegūnių. Tikrai būtų verta aklimatizuoti, jei tik rudenį atpažintume jų svogūnėlius. A[vrilė] rado vieną psichopsį. Žydi ir nemažai vilkdalgių.

Privarvėjo daug benzino, 1 pinta.

Išleidau ½ gal., taigi dabar iš viso sunaudota 16½ gal.

Pastarnokai vis dar nedygsta — turbūt prasta sėkla.

5 kiaušiniai (111).

1947 06 28: Tvanki, šilta ir rami diena. Daugiausia apniukę, tačiau su pragiedruliais. Jūra rami.

Likusias durpes sukroviau į „trejetus“. Buvo užėjusios karvės, bet labai nesuniokojo. Dalis neliestų yra labai sausos. Galima būtų sukrauti į mažas krūveles, jei ateinančios dvi ar trys dienos būtų sausos.

Lenda keletas pastarnokų, bet ne per geriausiai.

Šiandien atvežė „Balancer“ rupių miltų, 12 sv, 1 mėnesio norma.

Viename iš gardų radau suėstą kiaušinį — nėra jokios abejonės, kad buvo netyčia sudaužytas. Be jo, dar 4 kiaušiniai (115).

1947 06 29: Naktį truputį lijo. Rytas tvankus ir šiltas, popiet šiek tiek vėsiau, truputį sustiprėjo vėjas. Dangus visą dieną apsiniaukęs. Keletas lietaus lašų. Jūra iš ryto buvo palyginti nerami, tačiau vakarop šiek tiek aprimo.

Šienavau žolę priešais namą. Persodinau dalį salotų. Šliužai apgraužė likusį agurotį — galbūt užaugs, tačiau jos nuėdė pačias viršūnėles. Vakar vakare prie jo aptikau didžiulę lervą, nors aplink buvau pabarstęs suodžių.

Praėjusią naktį buvau žvejyboje — veltui, nors ir matėme šokinėjant vieną žuvį.

5 kiaušiniai (120).

1947 06 30: Visą dieną labai ramus, apsiniaukęs ir drėgnas oras. Ganėtinai tvanku, tačiau vakaras gaivesnis. Visą popietę lengvai dulksnojo, tvyrojo tirštas rūkas. Vakaras apniukęs. Jūra it veidrodis.

Lauke dirbti beveik neįmanoma. Ant braškių užtraukiau tinklą. Vakar vakare išbandžiau tirpalą šliužams naikinti, sumaišęs „Meta“[21] su atsijomis. Šįryt radau daugybę negyvų, tačiau nesu tikras, ar dėl to šliužai nepuls augalų, augančių šalia apsaugotų daržovių.

Puikiai dygsta kvapieji pelėžirniai, tiesa, tik mažuma, po maždaug 1 tuz. sėklų iš kiekvieno pakelio.

4 kiaušiniai (124).

21. Metaldehidas, nuo 1924 naudotas kaip kietasis kuras, gaminamas kubelio formos, o nuo 1938-ųjų — ir kaip priemonė šliužams naikinti.

1947 07 01: Rytas labai ramus, tirštos ūkanos, kurios vėliau išsisklaidė. Pakankamai tvanku. Vakaras gaivesnis, šiek tiek vėjuotas, nuo 6 val. vakaro ėmė krapnoti. Jūra labai rami.

Buvau įlankoje, kurią pastebėjau pakeliui į Ardlusą, ir pririnkau apie 4 cnt sąnašų. Palikau jų dar daugiau, įskaitant šachtų atramas ir dideles lentas. Parplaukiau į Barnhilą, išlaipinau A[vrilę] ir R[ichardą], iškroviau medieną, paskui maždaug pusiaukelėje iki Kiniueičdračo baigėsi benzinas, todėl sunkiai irdamasis grįžau atgal. Išplaukėme su maždaug ¾ gal., o tai akivaizdžiai per mažai tokiai kelionei, prilygstančiai pusei atstumo iki Ardlusos, ie. kaip kelionė atgal,

daugmaž 5 mylios. Plaukiant į Ardlusą, reikia užpilti 1½ gal. NB. variklis užgęsta, bake likus ½" benzino. Dabar užsiveda daug geriau.

Palaisčiau skystu mėšlu keletą greitai žydėsiančių rožių.

Kormoranų jaunikliai kartu su motina plaukioja jūroje — tai labai primena ančių šeimynas. Kartu skrenda keturios laukinės antys (gaigalai) — kl.: ar dvi iš jų yra šiųmetės? Du maži paukščiukai, kurių nepažinau sode — vienas jų atrodantis gan įspūdingai: rausvai rudu pasturgaliu, juoda galva ir balta dėme viršuje*. Kiti atrodė labai susidomėję braškėmis, nors ant jų buvo ištemptas žirniams skirtas apsauginis tinklas... Žydi laukinė rožė (balta, kl.: ar tai nėra paprastas erškėtis?) Žydi nemažai pirmo sėjimo žirnių.

Išleidau ½ gal. benzino, iš viso — 17 gal. Varva nežymiai.

2 kiaušiniai (126).

[*Orwello pastaba priešais esančiame puslapyje*] * Raudonuodegė?

1947 07 02: Ryte buvo tirštas rūkas, kuris šiek tiek prasisklaidė tik popiet. Apie 5 val. vakaro ėmė lyti. Pakankamai šilta ir visiškai be vėjo. Jūra labai rami.

Dalį ropių (pasėtų 1947 04 17) jau beveik galima rauti.

Žydi laukinės rožės. Paėmiau 2 gal. benzino, iš viso — 19 gal.

A[vrilė] ir B[illas] D[unnas] praėjusią naktį žvejojo — 2 žuvys.

R. R.[22], šiandien plaukdamas iš Tarberto, sąsiauryje pastebėjo didelį ryklį.

3 kiaušiniai (129).

22. Seras Richardas Reesas (1900–1970), redaktorius, dailininkas ir kritikas; jiedu su Orwellu tapo draugais, dirbdami „The Adelphi", Reesas turėjo būti Orwello literatūrinio testamento vykdytoju. Atvyko į Džurą tapyti ir čia liko iki rugsėjo. Savo knygoje *George Orwell: Fugitive from the Camp of Victory* jis pateikia išsamų Orwello gyvenimo Džuroje aprašymą; žr. fragmentus, perspausdintus knygoje *Orwell Remembered* (p. 115–123). Vienoje ištraukoje taip glaustai apibūdinamas Orwello gyvenimas Džuroje: „Gyvenimas Džuros saloje neabejotinai atskleidė dar vieną jo ypatybę, kurios ir buvo galima tikėtis, o būtent jo žavėjimąsi didvyriškais ir desperatiškais gydymosi metodais. Buvo manoma, kad šis kraštas yra apniktas gyvačių [žr., pvz. 1947 06 22], ir Orwellui nepaprastai patiko mintis — tiesa, neįsivaizduoju kito žmogaus, kuris būtų ją įgyvendinęs — nuo gyvatės įkandimo gydytis cigaru. Pasak jo, uždegus cigarą, reikia jį prispausti prie žaizdos ir užgesinti" (p. 152; *Orwell Remembered*, p. 122).

1947 07 03: Bjauri diena iki maždaug 8 val. vakaro. Ūkanos ir lietus, kartais tik dulksnodavo, o kartais pliaupdavo smarkiai. Vakaras giedresnis. Jūra rami.

Rausta kelios braškės.

Atrodo, viena iš vištų lesa kiaušinius. Jei taip, tai suradęs ją nukirsiu.

Benzino prilašėjo apie ¾ gal., o taip nutiko todėl, kad palikau žemyn nuspaustą rankenėlę. Supyliau jį į automobilį. Tarkime, kad tai yra vienas galonas, taigi iš viso jau 20 gal.

3 kiaušiniai (132).

1947 07 04: Nemaloni diena. Vėjuota, apniukusi ir šaltoka, lyja su pertraukomis, kartais gan smarkiai. Jūra banguota.

Vėl lankėsi karvių banda iš Lilto (neabejotina, kad jos čia lankosi dėl kalnėnų veislės buliaus), karvės išvartė durpes, tiesa, ne per daugiausia. Tvarkiau tai, ką jos buvo sugriovusios. Didelė dalis ganėtinai sausa. Jei būtų 3 gražios dienos, jas galėčiau sukrauti į nedideles krūveles.

Lauke daug dirbti neįmanoma. Skystomis trąšomis palaisčiau kitas rožes. Visos, išskyrus 3, rožės greitai skleis žiedus.

Įlankoje, netoli Kiniueičdračo, plaukioja antis su ančiukais (neįžiūriu veislės, bet nepanašu, kad būtų urvinė).

A[vrilė] ir B[illas] D[unnas] praėjusią naktį buvo išplaukę žvejoti, bet ir vėl nieko. Omarų gaudytojas iš Luingo[23] sako, kad vieną kitą žuvį galima sugauti apie 1 val. nakties.

2 kiaušiniai. Susirūpinau, kad veikiausiai yra viena, kuri lesa kiaušinius.

23. Orwellas rašo *Ling*, tačiau jis tikriausiai turėjo omenyje Lingo (angl. *Luing*) salą, o ne gretimą salelę pavadinimu Lunga arba vietovę tuo pačiu pavadinimu pagrindinėje teritorijoje; visos trys yra už maždaug kelių mylių nuo šiauriausio Džuros taško. Išvadą dėl Lingo pagrindžia „Glasgow Herald" (1947 rugpjūčio 30) pasakojimas apie tai, kaip Orwellas išsigelbėjo iš sūkurio Korivrekano įlankoje. Jame rašoma apie du žvejus, atskubėjusius Orwellui į pagalbą, o buvo jie iš Toberenočio, esančio Lingo saloje. Žr. 1947 08 19; 35.

1947 07 05: Diena gražesnė. Vėjas nesiliovė visą dieną (vakarų krypties), daugiausia saulėta, bet vėsu. Nelijo, neskaitant trumpo lietaus apie 2 val. po pietų. Jūra pasišiaušusi, sąsiauryje aukštos bangos.

Buvau nuvykęs į Ardlusą grąžinti ponio. Ilgesnę kelio dalį ėjau pėsčiomis, nes joti poniu be balno yra per sunku. D[onaldo] D[arrocho] jojamasis Princas. Ponį pakausčius, pasiskolinau balną ir nujojau į Tarbertą. Tik 6 mylios, tačiau taip ilgai[24] nesėdėjus ant arklio truputį per sudėtinga.

Tarberto apylinkėse pastebėjau kalnų kiškį. Akivaizdžiai mažesnis už rudąjį kiškį, ilgomis kojomis, su didele balta dėme ant pasturgalio. Mačiau kelis plėšikų [tokie paukščiai — *vert.*] pulkus — regėjau juos pirmąkart, bet manau, kad jie čia dažni.

Ardlusoje jau žydi rožės, dalis lubinų jau barsto sėklas, pražydo „raudonieji žarstekliai".

Pasodinau 25 brokolių* sodinukus, kuriuos vakar gavau paštu. Ne pats geriausias oras sodinti, juoba kad keletą dienų jie išbuvo ne žemėje.

2 kiaušiniai (136).

Išleidau 1 gal. benzino, o iš viso — 21 gal.

[*Orwello pastaba priešiniame puslapyje*] * kopūstus

24. Nors Orwello lotynų ir graikų kalbų mokėjimas 1922 stojant tarnauti į Indijos imperinę policiją buvo įvertintas ypač aukštais balais, jojimo egzaminą jis išlaikė vos dvidešimt pirmas iš dvidešimt trijų kandidatų, surinkęs 104 balus iš 200 galimų (teigiamu buvo laikomas įvertinimas nuo 100 balų). Vėliau jam tikriausiai yra tekę jodinėti, ypač Birmoje.

1947 07 06: Graži, vėjuota, nelabai šilta diena. Pasirodo vienas kitas tamsus debesis, tačiau nelyja.

A[vrilė] nukrito ir išsinarino petį. R[ichardas] R[eesas] nuvežė ją į Kreihausą pas gydytoją[25].

Prie bučių pririšau naujas virves. Prikaliau atšokusius valties kraštus, truputį padažiau. Retinau vijoklines pupeles. Apdengiau tinklu „laukinius" raudonuosius serbentus.

Rausta dalis braškių. Viena rožė rodo spalvą (rausva). Pražydo mažieji sausmedžiai, įskaitant augančius ant uolų, kone jūroje.

Išleidau 4 gal. benzino, taigi iki dabar sunaudoti 25 galonai. Jei apskaita tiksli ir didesnių nuostolių nebuvo, dar liko 25 gal., kurių turėtų užtekti iki rugpjūčio pabaigos. Tai reiškia, kad sąnaudos nuo šiol neturėtų viršyti 3 gal. per savaitę. Kelionei į Ardlusą ir atgal tiek valtimi, tiek automobiliu reikia 1½ gal., taigi turėtume išsiversti.

5 kiaušiniai (141).

25. Reesas pasakoja apie šį įvykį savo knygoje: „Jo sesuo išsinarino ranką, šokdama per tvorą. Orwellas atbėgo į namą ir šūktelėjo man: „Esi teikęs pirmąją pagalbą, tiesa? [Ispanijos pilietinio karo metais Reesas tarnavo Madrido fronto lauko ligoninėje.] Avrilė išsisuko ranką. Ar galėsi įstatyti ją į vietą? Tau tik reikia staiga trūktelėti ją aukštyn, ar ne?" Tačiau šis metodas nepadėjo, tikriausiai todėl, kad nepakankamai staigiai traukiau (Orwellas apskritai nieko nedarė), todėl teko važiuoti dvidešimt penkias mylias pas gydytoją, kuriam irgi nepavyko" (*George Orwell*, p. 152; *Orwell Remembered*, p. 122). Žr. 1947 07 07.

1947 07 07: Šaltoka, vėjuota, debesuota, palijo. Jūra šėlsta.

Kadangi gydytojas negalėjo įstatyti A. rankos į vietą, D. D., R. R. ir B. D. valtimi nuplukdė ją į Krinaną. Parplaukė pasroviui apie 11 val. vakaro. Neabejotinai sunki kelionė. A. ranką išgydė Lochdžilfede, ir dabar ji tikrai sveika[26].

Per daug užsiėmęs R[ichardu] etc., todėl negaliu nieko daryti lauke.[27]

Išleidau 1¾ gal benzino — tegul bus 2 gal., — vadinasi, iš viso sunaudoti 27 galonai.

2 kiaušiniai (143).

26. Kadangi Kreihause gyvenantis gydytojas negalėjo įstatyti į vietą A išsinarintos rankos, Donaldas Darrochas, Billas Dunnas ir Richardas Reesas nugabeno ją Džuros sąsiauriu (daugmaž šešios mylios plaukiant tiesiai, tačiau žr. 1947 08 16) į nedidelį Krinano uostą pagrindinėje šalies teritorijoje, o paskui dar šešias mylias keliu į Lochdžilfedą, ant Loch Faino kranto. Kol buvo išgydyta Avrilės ranka, ji sukorė apie penkiasdešimt mylių prastais Džuros keliais, šešias mylias plaukė valtimi ir dar šešias mylias važiavo keliu, o paskui įveikė tuziną mylių grįždama atgal.

27. Reesas savo knygoje *George Orwell* rašo, kad Orwellas Džuroje buvo „neabejotinai patenkintas", nes jis čia „dirbo sode, žvejojo iš valties skumbres, šėlo su savo įsūniu" (p. 149; *Orwell Remembered*, p. 120).

1947 07 08: Didesnę dienos dalį ganėtinai šalta ir apsiniaukę, liūtiniai lietūs. Šiek tiek lijo ir praėjusią naktį. Vakaras giedras ir malonus. Jūra rami.

Priskyniau tiesiogine prasme pilną saują braškių, pirmųjų savo daržo uogų, išskyrus agrastus. Dygsta 1947 06 26 sėtos morkos.

Lauke tarp avižų dygsta daug salotų*. Jis buvo papildomai apsėtas svidrėmis, kurios paprastai pasirodo nukirtus javus ir kitais metais gali būti šienaujamos. Kl.: ar buvo sėjama ir kitų augalų sėklomis (svidrės yra ypač smulkios), ar jos paprasčiausiai nebuvo išvalytos?

Lauke vėl buvo elnias... Reikės užtaisyti skylę.

4 kiaušiniai (147).

[*Orwello įrašas priešais esančiame puslapyje*] * Cikorija. Specialiai įmaišoma į sėklas, tikintis, kad ji pagerina dirvožemį.

1947 07 09: Graži, saulėta, vėjuota diena. Ne per labiausiai šilta. Jūra rami. Viskas aplink gerokai pradžiūvo.

Kroviau durpes į mažas krūveles. Didelė dalis jau pakankamai sausa, ypač mažieji luitai. (NB. ateinančiais metais kasti plonesnius gabalus.) Iškasiau tulpių svogūnėlius.

2 kiaušiniai (149).

1947 07 10: Apsiniaukę kone visą dieną, tačiau nelijo. Šilumos ne per daugiausia. Jūra rami, vakare vaiski it stiklas.

Roviau pirmąsias ropes.

A[vrilė] vakar vakare buvo išplaukusi žvejoti — 6 saidos, 2 menkės.

Užtaisiau bučius (pirmąkart šiais metais). Tinklelis senas, gali neatlaikyti, tačiau pririšau naujas virves, taigi neturėčiau pamesti.

Žibalo jau labai nedaug. Nauja statinė paruošta, tik nežinia, kada ją mums pristatys.

Šiandien baigėsi gėrimai — lygiai 3 mėnesiai, 12 butelių[28]. Daugiau dar neatvežė.

2 kiaušiniai (151).

28. Tikriausiai brendžio; žr. 1947 04 14.

1947 07 11: Oras gražesnis. Praėjusią naktį trumpai palijo. Dieną keletą minučių smulkiai dulksnojo. Vėjas nestiprus. Jūra rami.

Ištraukiau bučius — nieko. Pastebėjau, kad vienas jų pažeistas prie pat dugno, taigi omaras galėjo iš jo išlįsti. Apibarsčiau meta° aplink braškes, kurias labai ėda šliužai.

Dalis rožių jau skleidžia žiedus — džiaugiuosi, kad ne baltos. Popiet priskyniau laukinių rožių puokštę. Trijų aiškiai skirtingų rūšių. Viena jų rausva, iš pažiūros erškėtrožė, tačiau ji, mano manymu, kvepia kitaip negu erškėtrožė. Kita smulki ir ganėtinai trapi balta rožė, manyčiau, tai yra Škotijos baltoji rožė. O dar kita irgi balta, tik tvirtesnė ir, mano manymu, bukesnės formos lapais. Abiejų pastarųjų kvapas panašus į švelnų erškėtrožių kvapą.

Išleidau 1 gal. benzino, taigi iki dabar sunaudojau 28 gal. Viršuje padariau landą ir išmatavau benzino lygį. Atrodo, statinaitė beveik puspilnė, taigi mano apskaita tikriausiai tiksli.

2 kiaušiniai (153).

1947 07 12: Šiandien daugiausia apsiniaukę, keletą kartų buvo pasirodžiusi saulė. Vakarop iškrito vienas kitas lietaus lašas, sustiprėjo vėjas. Jūra iki vakaro buvo rami, paskui truputį pasišiaušė.

R[ichardas] sumindžiojo du žiedinius kopūstus. Kiti, atrodo, prigijo gerai. Pražydo pirma rožė (gelsvai rausva).

7 kiaušiniai (5 ne gūžtoje) (160).

1947 07 13: Atrodo, pastarąją naktį truputį palijo. Ryte dulksnojo, o vėliau išsigiedrijo ir buvo graži, rami ir saulėta popietė bei toks pat gražus vakaras. Jūra rami.

Reikia paremti vienos obelies šaką, kuri jau nusvirusi nuo vaisių. Priskyniau truputį mažiau kaip ½ sv braškių. Noksta daugiau. Daug ūsų. Joms čionai, matyt, patinka, todėl rudenį reikėtų pasodinti daugiau, žinoma, jei tik suspėsiu paruošti žemę.

2 kiaušiniai (162).

1947 07 14: Šilta, silpnas pietų vėjelis, dalis dienos apniukusi, tačiau be lietaus. Jūra rami.

Išsiruošiau rinkti sąnašų. Valtis plaukė gerai. Kol rinkome į krantą išmestas sąnašas, užėjo atoslūgis, ir turėjome gerokai paplušėti, akmenuotu krantu traukdami valtį atgal į vandenį. NB. tokią sunkią kaip ši valtį visada reikia palikti nuleistu inkaru pakankamai gilioje vietoje.

Žydi dar viena rožė (tamsiai raudona daugiažiedė). Skabiau obuolius.

Varva benzinas, 2 pintos.

4 kiaušiniai (166).

1947 07 15: Graži, saulėta diena, viena gražiausių per visą laiką. Vėjo beveik nėra. Jūra visiškai rami.

Kroviau durpes. Krūva 4' iš 5' dydžio. Dauguma durpių pakankamai sausos.

A[vrilė] praėjusią naktį žvejojo — tuščiai. Atrodo, Ardlusoje irgi nieko nesugauna.

Nuskyniau vos keletą braškių.

3 kiaušiniai (169).

1947 07 16: Sumauta diena. Lijo beveik be perstogės iki 7 val. vakaro. Aiškiai lijo ir praėjusią naktį. Jūra rami.

Retinau pirmąsias morkas (paskutinis retinimas).

3 kiaušiniai (172).

1947 07 17: Šilta, tvankoka, protarpiais debesuota, tačiau nelyja. Jūra rami.

Retinau ridikėlius, ištempiau tinklą aplink žirnius° [Orwellas: „third peas“] (lazdelių jau nebeturiu). Pradeda žydėti dar viena rožė. Su žiedpumpuriais rudgrūdėlės ir aguonos.

Nulašėjo ¾ gal. benzino (pakeitus kaiščius), be to, 1 kvorta anksčiau, taigi 1 gal., o iš viso 29 gal.

2 kiaušiniai (174).

1947 07 18: Tvanki, rami diena, daugiausia debesuota, tačiau faktiškai nelijo iki 6 val. vakaro, kai kilo smarki liūtis. Jūra it stiklas. Šįryt buvo taip tyku, kad, kormoranui pakilus nuo jūros skristi, savo kambaryje girdėjau jį plasnojant sparnais (atstumas apie 400 jardų).

Sėjau daugiamečius laibenius. Pjoviau žolę priešais namą, paskui barščiau smėlį.

Išleidau 1 gal. benzino, o iš viso susidaro 30 gal. Mums lieka 20 gal., kurių turime užtekti iki rugpjūčio pabaigos, ie. po maždaug 3 gal per savaitę, tačiau mes tikimės, kad yra dar 7 gal.

3 kiaušiniai (177).

1947 07 19: Pastarąją naktį praėjo ganėtinai smarkus lietus. Diena labai šilta ir tvanki, daugiausia apniukusi, tačiau be lietaus. Jūra nėra tokia rami kaip buvo. Labai įkyrūs gyliai („sparvos“).

Kasiau pirmąsias bulves (3 mėnesiai kaip pasodintos) — dauguma per mažos, reikėtų palikti dar maždaug 3 savaites. Skyniau braškes, mažiau kaip ½ sv.

Ėmiausi formuoti takelį.

Spalvą keičia serbentai. Per visą sodą būtų tikriausiai apie 1 sv. Trečioji žiedą beskleidžianti rožė neabejotinai yra tokia pati, kaip ir pirmoji. Iš tuzino rožių, kurias auginau praėjusiais metais, buvo tik 3 krūmai, o kitos buvo daugiažiedės,

vijoklinės arba laipiojančios. Galbūt šį kartą bus geresnės, nes jos jau nebe tokios retos kaip anksčiau.

3 kiaušiniai (180).

Baigėsi dujos „Calorgas" balione. Šįkart tik 4 savaitės. Prijungiau paskutinįjį. NB. kuo greičiau užsakyti daugiau.

1947 07 20: Naktį truputį lijo. Šiandien šilta ir apsiniaukę, tačiau palijo tik apie 7 val., ir tai trumpai. Jūra ne per ramiausia.

Pradėjau šalinti senus medžius iš tos vietos, kur stovės vartai. Pražydo dar viena rožė (tamsiai raudona daugiažiedė, kaip ir kita).

Privarvėjo 1 kvorta benzino.

3 kiaušiniai (183).

1947 07 21: Lijo mažne be paliovos iki 5 val. vakaro, paskui išsigiedrijo, pakilo P arba PR vėjas. Jūra visą dieną banguota, o vakare dar labiau.

Daug dirbti lauke negalėjau. Retinau pastarnokus.

Šeriasi kelios vištos. Šiandien radau padėtą dvigubą kiaušinį, o tai laikoma blogu ženklu, mat sakoma, kad tai esąs paskutinis iš perėjimui tos vištos padėtų kiaušinių.

4 kiaušiniai (187).

Aukštai virš lauko sklandė erelis. Šioje vietoje juos visada galima pamatyti skraidant, kai būna vėjuota.

1947 07 22: Apie 10 val. ryto iškrito vos keletas lietaus lašų, daugiau buvo sausas ir vėjuotas, o popiet ir šiltas oras. Jūra nerami.

Baigiau tvarkyti taką, tačiau negaliu jo apsėti dėl stipraus vėjo.

Šiandien vėl mačiau virš lauko sklendžiantį erelį. Atrodė, apspitusioms varnoms pavyks jį nutupdyti ant žemės. Nepaisant vakarykščio lietaus, durpės ganėtinai sausos. Dar dvi ar trys vėjuotos dienos, ir jas bus galima gabenti į vidų, o po dviejų savaičių visos bus klojime.

Varva benzinas, ½ galono (supyliau į mašiną).

3 kiaušiniai (190).

1947 07 23: Ištisą dieną beveik nenutrūkstamai lyja. Nedidelis rūkas ryte. Stiprokas vėjas, daugiausia pietys, popiet. Jūra rami.

Norėjau užmesti bučius, deja, dėl stipraus atoslūgio neįmanoma nuleisti į vandenį valties. Vieną plūdurą įtaisiau arčiau inkaro.

A[vrilė] ir B[illas] D[unnas] praėjusią naktį sugavo 11 žuvų.

D[onaldas] D[arrochas] pradėjo šienauti lauką už namo, tačiau dėl lietaus negalėjo tęsti pradėto darbo.

Nuskyniau paskutines braškes. Iš viso nuo 1 iki 2 sv — ne taip jau ir blogai, kaip pirmais metais.

3 kiaušiniai (193).

1947 07 24: Beveik visą rytą lijo. Po pietų ganėtinai gražus oras, tačiau saulės ne per daugiausia. Didesnę dienos dalį pūtė nestiprus vėjas, kuris vakarop nurimo. Jūra rami.

Apsėjau taką (tiksliai, vieną siaurą jo galą, nes neturiu pakankamai sėklų).

A[vrilė] kasa ropes kitame sklype (pasėtas 1947 05 22). Artimiausią savaitę turbūt bus galima skinti pirmus žirnius.

Taisiau omarų dėžę. R[ichardo] R[eeso] suskaldytas malkas pernešiau į tvartą. NB. patikrinti, ar čia yra sausiau.

Pastebėjau, kad viena višta jau kurį laiką deda kiaušinius, dydžiu nesiskiriančius nuo jaunos vištaitės kiaušinių. Manau, tai toji višta, kuri buvo linkusi perėti, bet paskui vėl ėmė dėti kaip dėjusi. Perėti beveik tuo pat metu rengėsi dvi vištos, jos buvo ėmusios dėti tik labai mažus perimus kiaušinius. Gali būti, kad viena jų tapo perekšle dar būdama jauniklė ir dėdama mažus kiaušinius, todėl tokius pat mažus deda ir toliau.

Žydi rudgrūdėlės. Beveik pražydo dar dvi daugiažiedės rožės (šviesesnės už kitas raudonas).

4 kiaušiniai (197).

1947 07 25: Puiki diena. Rytas apsiniaukęs, šiltas ir ramus, o po pietų švietė saulė. Beveik nė menkiausio vėjelio. Jūra visiškai rami.

Nuėmiau šiaudus nuo braškių lysvės. Tuščius tarpus užpildžiau keliomis braškių atžalomis.

Lauke, už namo, nupjautas šienas jau sukrautas į nedideles kupetas. Šienas nėra labai geras, pusė jo — vikšriai.

A[vrilė] pastarąją naktį žvejojo — veltui.

Dalį morkų jau galim rauti. Beveik prisirpę raudonieji serbentai.

Šiandien mačiau sniegenų porą. Patinėlis labai ryškus. Per tą laiką, kiek čia gyvenu, mačiau juos tik antrą kartą.

Benzinas laša, ¾ gal.

4 kiaušiniai (201). Beveik lygiai 200 per 2 mėnesius, arba 2 tuzinai per savaitę. Jei tai būtų 8 vištų vidurkis, būtų labai gerai, tačiau jos nustos dėti, kai tik pradės šertis.

1947 07 26: Šilta, ypač rami diena, bet ne itin saulėta. Jūra rami.

Dalis šieno iš lauko už namo jau sukrauta į mažas 8 pėdų aukščio kupetas, kurios čia vadinamos kūgiais. Vienam tokiam kūgiui sukrauti reikia šieno iš

400 arba 500 kvadratinių jardų, ie. jei žolė tokia reta kaip čia. Jei oras tinkamas, visas procesas vyksta taip. Vos tik nušienavus žolę, praėjus maždaug 24 valandoms, šienas sugrėbiamas į eiles. Paskui jis sugrėbiamas į maždaug 2 pėdų aukščio krūveles. Kitą dieną jos išsklaidomos. Paskui šienas vėl grėbiamas į eiles, o iš jų sutraukiamas į ratą, kuriame jo yra tiek, kad užtektų kūgiui. Rato viduryje stovi du vyrai su šakėmis ilgais kotais ir krauna kūgį, kuris, pasiekus 5 ar 6 pėdų aukštį, pradedamas smailinti. Norint, kad neliktų palaidų stiebų, kūgio šonai aplyginami grėbliu. Paskui per kūgio viršūnę permetama virvė, abu jos galai pririšami prie kūgio apačioje iš abiejų pusių tvirtai sumegztų šieno mazgų (dažniau naudojamos 2 virvės, kurių galus darbininkai prislegia akmenimis). Esant geram orui, šis procesas užtrunka tik maždaug 3 dienas, tačiau šienas kūgyje džiūsta ilgiau ir tik tada kraunamas į stirtas.

Šiandien rovėme pirmąsias morkas.

Užmušiau didžiulę gyvatę. Vos tik mus išvydusi, ji ėmė rengtis kovai, susisukdama ratu ir šnypšdama. Anksčiau nebuvau pastebėjęs tokio jų elgesio.

4 kiaušiniai (205).

1947 07 27: Graži karšta diena. Jokio vėjelio. Jūra kaip veidrodis.

Pasodinau 3 lubinus, nors dabar nėra nei pats tinkamiausias oras, nei metų laikas.

Ištraukiau bučius. 1 omaras, 1 krabas. Pirmas šiais metais omaras. Dėžė nėra tinkama omarams laikyti, nes joje per daug plyšių, todėl ji tinkamai nenugrimzta. Negaliu iš naujo užtaisyti bučių, nes neturime masalo.

3 kiaušiniai (208).

1947 07 28: Diena nemaloni. Apie 8 val. ryto kilo didžiulis griaustinis ir ypač smarkus lietus, kuris pliaupė kelias valandas. Lietaus upeliai akimirksniu virto srauniomis, laukus tvindančiomis srovėmis. Kur ne kur buvo paplauta kelio danga. Nuplautas medinis tiltas netoli Kiniueičdračo. Sunaikintos dvi D[onaldo] D[arrocho] ropių vagos. Vidurdienį šiek tiek pragiedrėjo, tačiau griaustinis ir lietus nesiliovė beveik visą popietę. Vakare apgaubė tirštos „škotiškos ūkanos". Daržas atrodo suplaktas ir virtęs purvyne.

Antroje dienos pusėje pamėginau žvejoti Lilte[29], mat mes turėjome ten vykti pasitikti J.[30]. Vos vienas mažas upėtakis. Buvo jų ir daugiau, tačiau be valties neįmanoma nusigauti iki tų vietų, kur jie iškyla arčiau paviršiaus.

5 kiaušiniai (213).

29. Lilt Burnas išteka iš dviejų mažų ežerų, esančių šiek tiek į pietus ir vakarus nuo Barnhilo, ir teka į Džuros sąsiaurį už maždaug penkių mylių nuo Barnhilo; toje vietoje, kur kelias iš Barnhilo į Ardlusą kerta Lilt Burną, yra nedidelis Lilto kaimelis.

30. Orwello dukterėčia Jane Dakin. Crickas pastebi: „Tą vasarą Humphrey'is Dakinas, būdamas našlys, išsiuntė savo dukras, paauglę Lucy ir jos seserį Jane, kuri buvo ką tik baigusi tarnybą Moterų sau-

sumos pajėgose, pas tetą ir dėdę ilgesniam laikui paatostogauti. Netikėtai atvyko ir atostogų gavęs jų vyresnysis brolis Henry'is, tuo metu armijos jaunesnysis leitenantas. Jie mėgo savo dėdę Ericą, nors ištisomis dienomis jo beveik nematydavo, kaip antai vaikystėje Lidse (jų gimtajame mieste), išskyrus valgant, mat jis dirbdavo beveik be pertraukų" (p. 527). Žr. t. p. Shelden, p. 461.

1947 07 29: Graži, saulėta diena, silpnai dvelkia vakarų vėjas. Jūra rami.

Sukaliau 1 dėžę omarams. Reikalingos dvi dėžės, nes neturiu vienos pakankamai didelės, kurią galėčiau padalyti į atskirus skyrius.

D. D. dar kartą varto šieną, nes jis per drėgnas krauti į kūgius. Nuskyniau keletą rožių — pirmoji puokštė. Susirūpinau dėl to, kad lietus galėjo nuplauti žolių sėklas nuo tako, tačiau negaliu būti tuo tikras.

3 kiaušiniai (216).

1947 08 01: Pastarąsias tris dienas praleidau Glengarisdeilyje[31]. Visą laiką buvo nuostabus oras. Jūra labai rami. Kelionė bet kuria kryptimi užtrukdavo 2 valandas arba šiek tiek mažiau, o kai kada užtekdavo mažiau kaip 1 gal. benzino. Kelionę suplanuodavome taip, kad Kiniueičdračą praplauktume ½ valandos iki potvynio, o iš Glengarisdeilio išplaukdavome likus daugmaž valandai iki atoslūgio.

Vakar žvejojau Loch nan Eiline[32]. Šeši pakankamai dideli upėtakiai ir kelios mažos žuvytės. Dvi didžiausios žuvys svėrė po maždaug ½ sv, o likusios — nuo 5 iki 6 uncijų. Dauguma jų buvo sugautos bordo spalvos musyte. Paleidau beveik tiek pat, kiek sužvejojau, nes naudotis graibštu vienam, be kitų pagalbos, labai sudėtinga. Vakariniame salos pakraštyje nepaprastai daug pufinų — šiose apylinkėse jie sutinkami retai.

Regis, per pirmadienio audrą žaibas trenkė į nedidelį sklypą darže. Kitą dieną pastebėjau, kad vysta bulvės. Paaiškėjo, kad apytikriai 5 kvadratinių jardų plote augusios beveik visos bulvės, dauguma vijoklinių pupelių, dalis ropių ir ridikėlių, dalis jaunų žirnių ir net kai kurios piktžolės atrodo it iškepusios ir baigia sudžiūti, tarytum per jas būtų perėjusi liepsna. Tai kažkokiu būdu susiję su audra, ir aš nemanau, kad augalams kenksminga medžiaga būtų galėjusi patekti ant jų kartu su lietaus šuorais. Įspūdinga, jog visi pažeisti augalai yra tame pačiame sklype, o likusi daržo dalis nepaliesta. Tiesa, yra šiame sklype viena žirnių eilė, kuri, regis, nenukentėjo.

Nuo 30-os iki šiandien (3 dienos) — 7 kiaušiniai (223).

31. Iškylaudamas Džuros salos pakrantėje nuo Atlanto pusės, piemens trobelėje, maždaug priešais Barnhilą.
32. Loch nan Eilinas yra už maždaug mylios, einant tolyn į krašto gilumą nuo vakarinės Glengarisdeilio pakrantės ir už maždaug 2½–3 mylių nosies tiesumu nuo Barnhilo.

1947 08 02: Šilta ir debesuota. Apie vidurdienį iškrito keli lietaus lašai, o vakare smulkiai dulksnojo. Jūra rami.

Skyniau žirnius (pirmas skynimas, sėjau 1947 04 12).

Buvau pamiršęs, kad prieš išplaukdamas į Glengarisdeilį išleidau 3 gal. benzino, taigi iš viso jau sunaudoti 33 gal. Man atrodo, kad kažkada neįtraukiau į apskaitą benzino sąnaudų, todėl tarkime, kad sunaudoti 35 gal. Nuo rugsėjo turėčiau gauti šiek tiek didesnį benzino kiekį. Pieva jau beveik nušienauta. Sukrautas maždaug tuzinas „kūgių". Kadangi laukiama lietaus, visa tai, kas buvo išsklaidyta, šiandien turi būti sukrauta į nedideles krūveles.

2 kiaušiniai (225).

1947 08 03: Naktį neabejotinai smarkiai lijo. Rytas ūkanotas, smulkiai dulksnojo. Antroje dienos pusėje oras buvo šiltas, ramus ir saulėtas. Jūra rami.

Ištraukiau bučius — tušti. Paruošiau du naujus, pakeičiau omarų dėžes naujomis. Omaras saugykloje negyvas, veikiausiai audra išplovė gėlą vandenį. Krabas sveikas. Retinau morkas.

Tiesą sakant, pažeistas daržo plotas negalėjo taip nukentėti nuo žaibo, tačiau aš manau, kad visiškai įmanoma, jog žaibo blyksnis galėjo pereiti per lietaus srautą, kuris pasiekė žemę stipriai įelektrintas. Kad ir kaip būtų, kadangi augalai pradėjo vysti kitą dieną, be to, pakenkta buvo tik vienam sklypui, šis reiškinys vienaip ar kitaip susijęs su audra.

Buvau pamiršęs, kad A[vrilė] užvakar paėmė 1 gal. benzino, ir dabar iš viso sunaudoti 36 gal.

Vakar nušienautoje pievoje nudobiau nedidelę gyvatę. Dieną prieš tai gyvatę tame pačiame lauke buvo užmušęs D. D. Šiandien radau dar vieną sukapotą kiaušinį.

3 kiaušiniai (228).

1947 08 04: Iki pat vakaro buvo graži, saulėta diena. Šioks toks vėjelis. Vakare nuo kalvos atslinko rūkas. Jūra rami.

Pieva už namo jau nušienauta, daugmaž pusė šieno sukrauta į „kūgius". Regis, jų bus 28 arba 30, o vėliau jie bus sukrauti į 3 stirtas. Vadinasi, stirta prilygsta maždaug 10 kūgių. Daugmaž sugrėbus šieną į vieną vietą, kraudami kūgį 3 žmonės užtrunka apie 20 minučių. Vienas jų stovi ant viršaus ir stato, o kiti tuo tarpu šakėmis užkelia šieną.

Žydi medetkos. Taip pat ir rausvos gėlės (nežinau, kaip jos vadinasi), kurių mums atnešė M[argaret] F[letcher].

4 kiaušiniai (232).

1947 08 05: Dulksna laikėsi iki maždaug 4 val. po pietų. Vėliau truputį pragiedrėjo, bet saulės nebuvo. Didesnę dienos dalį labai tvanku ir ramu. Jūra rami.

Užmečiau bučius (visus 4). Nors buvo atoslūgis, vieno jų vos nepamečiau, nes akivaizdu, kad už maždaug 200 jardų į kairę nuo prieplaukos yra duobė.

Aplink ratus suka keli jauni kirai (rudomis plunksnomis).

R[ichardas] R[eesas] pradėjo nešti į vidų durpes, kurios jau išdžiūvusios, tačiau turės dar keletą savaičių džiūti svirne.

3 kiaušiniai (235).

1947 08 06: Visa diena apniukusi, bet nelyja ir beveik visą laiką buvo šilta. Pakankamai stiprokas vėjas iš vakarų ir šiaurės. Jūra rami.

Paruošiau daigyną, pikavau smalkas, gvazdikus šiurpius, lubinus, darželinius katilėlius ir dalį kitų A[vrilės] pasėtų gėlių. Beveik savaitę neliestas daržas atrodo nekaip.

Pražydo dar viena rožė (blyškiai rožinė). Skleidžia žiedus ir prie vartų auganti vijoklinė rožė.

2 kiaušiniai (237).

1947 08 07: Graži, saulėta, šilta diena. Silpnas vėjelis. Jūra rami ir labai žydra.

Ištraukiau iš vandens bučius. Visi 4 tušti. Pabandžiau nuleisti valties inkarą naujoje vietoje. Nesu tikras, ar pasieksime ją čia per potvynį, tačiau tikiuosi, kad mus tai išlaisvins iš vargo, kai tenka tampyti ją aukštyn ir žemyn.

Šienavau žolę priešais gatvę. Dalgiu iškirtau žiles, prižėlusias aptvare vištoms.

4 kiaušiniai, iš jų 2 buvo pamesti kur papuola, įskaitant ir tą, kuris atrodė taip, lyg būtų buvęs keletą dienų slėptas. Ir dar vienas, kuris parneštas į namą sudužo, ir taip nutiko veikiausiai dėl nepakankamo pelų kiekio gūžtose. (241)

1947 08 08: Graži, saulėta diena. Ne toks jau ir silpnas pietų vėjas. Jūra nėra visiškai rami.

Užtaisiau bučius. Vieta, kurioje bandėme prisitvirtinti inkaru, nėra tam tinkama, nes per potvynį negalėtume pasiekti valties. Pabandėme prisitvirtinti priešais stapelį, tik maždaug 5 jardais toliau, tam panaudodami ilgą kranto lyną, palei kurį, pakilus vandeniui, galėtume priplaukti ir gelbėjimo valtele.

Nukarpiau braškių ūsus, išskyrus du, kuriuos palikau įleisti šaknis, norėdamas užpildyti tuščius tarpus.

A[vrilė], J[ane'ė] ir B[illas] D[unnas] praėjusią naktį sugavo 30 žuvų, įskaitant 8 skumbres (pirmosios šiais metais).

Pradeda žydėti viena kita klarkija.

3 kiaušiniai, dar vieną sudaužė Richardas. Labai ploni lukštai... NB. paberti daugiau kevalų ir žvyro mišinio.

1947 08 09: Sausa, šilta, vėjuota diena. Vėjas nepastovios krypties, daugiausia iš pietų ir rytų. Ryte jūroje kilo bangų mūša, tačiau popiet ir vakare ji buvo rami.

Ravėjau aviečių ežią. Dalį žolės sudeginau daržo pakraštyje.

Vakar šienaujamoje pievoje užmušiau dvi gyvates. Šiandien darže mačiau stambų gluodeną (maždaug 1 pėdos ilgio).

Išleidau 2½ gal. benzino, o iš viso 38½ gal. (ie. iki rugpjūčio pabaigos likę daugmaž 10–12 gal., tačiau mes dar turime keletą papildomų kuponų[33]).

3 kiaušiniai (247).

33. Kuras buvo griežtai normuojamas, tačiau kartais būdavo išduodami specialūs kuponai, už kuriuos būdavo galima įsigyti papildomą kuro kiekį.

1947 08 10: Sausa ir šilta, saulės truputį mažiau, vėjas visiškai silpnas. Jūra ypač rami.

Buvau artimiausioje įlankoje, čia pat už Barnhilo, pasirinkti į krantą išmestos medienos. Jos čia pakankamai daug, be to, radau didelį rąstgalį, kurį bus galima panaudoti kaip nedidelį priekalą.

Darže viskas perdžiūvę. Sodinukus daigyne laistome kiekvieną vakarą, bet dalis smalkų vis tiek nudžiūvo. Ima žydėti kelios vijoklinės pupelės (sėtos 1947 06 05). Vėl kasiau prieš maždaug 4 mėnesius sodintas bulves. Dabar jau ganėtinai neblogos, tačiau vis tiek nėra tokios geros kaip „šviežios", nes tai ne ankstyvosios veislės bulvės. Deja, iš bulvių, kurios buvo nudegintos, tikriausiai nieko gero nebus.

Paėmiau ½ gal. benzino, o iš viso 39 gal.

2 kiaušiniai (249).

1947 08 11: Didesnė dienos dalis apniukusi, o ir šilumos mažiau nei vakar. Jūra rami. Pasėjau ropes ir šiek tiek griežčių (gal ne per vėlai, kaip buvo praeitą kartą). Skystomis trąšomis palaisčiau vijoklines pupeles, kurios, nors ir auga atskirai nuo pažeistųjų, neatrodo labai gerai.

Žiedus skleidžia dar viena vijoklinė rožė (rausva).

Rausta šermukšnio uogos. Lazdyno riešutai jau pakankamai dideli.

4 kiaušiniai (253).

1947 08 12: Šilta, sausa, palyginti saulėta, truputį vėjuota diena. Jūra rami. Žemė labai išdžiūvusi.

A[vrilė] ir kiti praėjusią naktį buvo išplaukę žvejoti ir sugavo apie 30 žuvų, įskaitant ir skumbrę. Parnešė namo irklą — iš jos padarysiu valties stiebą.

2 kiaušiniai (255).

1947 08 13: Karšta diena, kepinanti saulė. Jūra rami.

Dariau stiebą valčiai (6½ pėdų aukščio, ie. šešių su puse, nuėmus planšyrą). Pristatė naują žibalo statinę.

4 kiaušiniai (259).

1947 08 14: Karšta diena, kepinanti saulė, bene karščiausia iš visų iki šiol buvusių. Jūra tarytum veidrodis.

Bandžiau iškelti bučius, bet veltui, nes jūra dar nepakankamai nuslūgusi. Paskui žvejojau, bet sugavau tik 2 saidas.

Žiedus skleidžia viena kita godecija.

Išleidau 1½ gal. benzino, o iš viso 40½ gal.

5 kiaušiniai (264).

Tvarte labai padaugėjo žiurkių. Užtaisiau spąstus, vieną pagavau.

1947 08 15: Panaši kaip vakar diena.

Viskas labai perdžiūvę. Labai nuseko ir vanduo rezervuare — manyčiau, jei nebus lietaus, užteks 2 dienoms.

Vakar atgabeno naują žibalo statinę, tačiau dar nesu visiškai ištuštinęs senosios. Ji buvo pradėta 1947 05 06. Jeigu jos užteks 2 savaitėmis ilgiau, nei aš buvau apskaičiavęs pagal jos talpą, vadinasi, vidutinės žibalo sąnaudos vasarą nesiekia 3 gal. per savaitę (40 gal. per maždaug 14–15 savaičių).

Šiandien prijungiau naują „Calorgas" balioną. Ankstesnis, kurio užteko iki vakar, buvo pradėtas 1947 07 19, taigi jo užteko trumpiau nei 4 savaitėms.

4 kiaušiniai (268).

1947 08 16: Giedra, karšta diena, vėjas silpnas. Jūra labai rami.

Plaukiau į Krinaną, pirkau avižinių kruopų. Plaukdamas pirmyn užtrukau apie 1 valandą 10 minučių (turbūt maždaug 8 mylios), o atgal — ilgiau, nes nukreipiau valtį per daug į pietus, todėl srovė nunešė sąsiauriu.

Išleidau ¾ gal. benzino, iš viso 41½ gal.

Praėjusią naktį pirmą kartą regėjau šiaurės pašvaistę. Tai buvo ilgi balti ruožai, panašūs į debesis, iš kurių danguje susiformavo arka[34], o per juos kartkarčiais nuslinkdavo keisti žybsniai, sakytum kažkas būtų žaidęs prožektoriumi.

3 kiaušiniai (271).

34. žodis *arc* šioje vietoje yra numanomas ir tinka pagal prasmę, mat tekste esantis žodis *a one* (kažkoks, kažkas, vienas) nėra prasmingas.

1947 08 19: Nuo 1947 08 17 buvau Glengarisdeilyje. Visą šį laiką buvo puikus

oras. Jūra rami. Vandens atsargos baigėsi, o pasipildys tik tuomet, kai ims lyti. Lauke esančiame šulinyje vanduo pakankamai geras.

Į Glengarisdeilį plaukėme apie 1 valandą 45 minutes. Grįždami atgal, šiandien patekome į sūkurį[35] ir visi vos nenuskendome. Jūra nuplėšė variklį, kuris nugrimzdo į dugną. Šiaip ne taip irkluojant pavyko išlaikyti valtį paviršiuje, dukart buvome patekę į patį verpetą, galiausiai išplaukėme į ramų vandenį ir išvydome, jog atsidūrėme vos per 100 jardų nuo Eilin Moro[36], todėl paskubomis nusiyrėme į tą pusę ir pabandėme išsilaipinti. Pirmasis su lynu rankose į krantą iššoko H[umphrey'is] D[akinas], tada valtis apvirto, ir L[ucy], D[akinas], R[ichardas] ir aš atsidūrėme jūroje. R. buvo trumpam patekęs po valtimi, bet mums pavyko jį ištraukti. Netekome beveik visos valtyje buvusios mantos, taip pat ir irklų. Eilin Moro sala yra didesnė negu atrodo — manyčiau, mažų mažiausiai 2 akrų ploto. Visą teritoriją užima pufinų lizdai. Begalė laukinių paukščių, įskaitant ir skraidyti besimokančius kormoranų jauniklius. Labai keista, kad čia yra didokas gėlo vandens telkinys, vadinasi, kažkur turėtų būti šaltinis. Saloje niekur nematyti medienos, nes sąnašos į ją paprasčiausiai nepatenka. Vis dėlto mums pavyko išgriebti mano žiebtuvėlį, kuris dar nebuvo peršlapęs, todėl susikūrėme laužą iš žolės stagarų ir sausų durpių ir išsidžiovinome drabužius. Po maždaug 3 valandų mus rado Lingo° [Orwell: *Ling*] žvejai, kurie tuo metu plukdė iškylautojus. Iš Glengarisdeilio išplaukėme apie 10.30, praėjus maždaug 2 valandoms po potvynio, taigi į Korivrekano įlanką turėjome įplaukti apie 11.30, ie. vandeniui slūgstant maždaug 3 valandas. Regis, tai buvo pats netinkamiausias metas, todėl kelionę iš tikrųjų reikėtų suplanuoti taip, kad Korivrekanas būtų praplaukiamas tuo metu, kai vanduo stovi. Valtis sveika. Tiesa, patyrėme didelius nuostolius: praradome variklį ir 12 vilnonių antklodžių.

Vakar žvejojau Loch nan Eiline ir Buroje[37]. 12 upėtakių, daugiausia maži. Buroje yra daug žuvies, tačiau man nepavyko sugauti nė vienos, kuri svertų daugiau kaip 5 uncijas. Tai sekli upė smėlėtu arba žvirgždėtu dugnu.

Išleidau 1½ galono benzino, o iš viso 43 gal.

15 kiaušinių per pastarąsias 3 dienas (286).

35. Sūkurys Korivrekano įlankoje, tarp Džuros ir Skarbos, buvo ir dabar tebėra ypač pavojingas. Orwellas aprašo šį įvykį kaip linksmą išdaigą, tačiau jiems iš tiesų nepaprastai pasisekė, kad jie nenuskendo. Crickas atkuria Henry'io Dakino vaizdingą pasakojimą (p. 527–529) ir mini Orwello žodžius, kad apie įvykį buvo pranešta „Daily Express" (laiške, 1947 rugsėjo 9 rašytame Anthony'ui Powellui). Deja, jo nepavyko rast Britanijos bibliotekos archyve esančiuose „Daily Express" numeriuose, kurie buvo leidžiami Londonui; nesėkminga buvo ir „Scottish Daily Express" paieška, kurią redaktoriaus pavedimu Valstybinėje Škotijos bibliotekoje Edinburge atliko ponia Helen'a Stokes, o Mitchello bibliotekoje Glazge — ponas Telferis Stokesas. Edinburge nebuvo nė vieno egzemplioriaus, Glazge nerasta nė vieno rugpjūčio mėnesį išleisto laikraščio numerio škotų kalba; nieko neužsimenama ir rugsėjo mėnesio numeriuose (pradedant antruoju, kai laikraštis pakeitė pavadinimą iš „Daily Express" į „Scottish Daily Express"). Tačiau apie šį įvykį pranešė „Glasgow Herald" 1947 rugpjūčio 30. Jame buvo rašoma: „Jie buvo nuplaukę pažiūrėti vandens sūkurio, bet jų motorinė valtis pateko į vieną iš mažesnių verpetų ir apvirto. Laimė, padedant ponui Blairui, jie visi pasiekė nedidelę salelę, iš kurios, praėjus kelioms valandoms, juos išgelbėjo du žvejai, plaukę iš Toberenočio, esančio Lingo saloje.

Lingas yra į šiaurę nuo Skarbos, o Toberenočis — už šešių ar septynių mylių nuo šiauriausio Džuros taško ir truputį toliau už Eilin Moro, čia minimos salelės. Ir Donaldas Darrochas, ir Ianas McKechnie'is atkakliai gynė Orwellą: Orwellas gerai žinojęs, ką daraąs, nors ir būtų galėjęs labiau atsižvelgti į patarimus, bet paprasčiausiai neteisingai perskaitė potvynių ir atoslūgių diagramas, „o suklysti visiškai nesunku" (Crick, p. 529).

36. Eilin Moras (Eilean Mór) — tai maža salelė už maždaug penkių šimtų jardų nuo šiauriausio Džuros taško. Orwellas, rašydamas jos pavadinimą, nededa kirčio.
37. Bhuros ežeras (Loch a Bhùrra) yra šiek tiek į pietryčius nuo Eilino ežero (Loch nan Eilean) ir maždaug per vidurį tarp rytinės ir vakarinės Džuros pakrančių. Orvelas rašo *Bura*.

1947 08 20: Oras kaip ir prieš tai. Jūra labai rami. Name jau maždaug 4 dienas nėra vandens.

Kaip tik mokėdamas užtaisiau valtį, nors neturiu nei dervos, nei tam reikalingo špagato, o ir plastilino visiškai nedaug belikę. Ji nebuvo labai sugadinta, tik nuskendo grotelės ir vienas suoliukas, o pirmagalyje buvo atsiradusi kiaurymė, kurią, manau, jau užtaisiau.

Visiškai pražydo godecijos. Žydi visos, išskyrus vieną, rožės. Agurotis užmezgęs daug vaisių, tik kol kas nematyti žiedelių.

Vakar į radijo imtuvą įdėjau žemos įtampos bateriją. Jos turėtų užtekti 2 mėnesiams, o aukštos įtampos laiko 4 mėnesius, vadinasi, mums vienos ar kitos reikės apie spalio 20-ą. NB. parašyti maždaug spalio 10-ą.

5 kiaušiniai (291).

1947 08 21: Oras kaip ir iki šiol. Jūra nebe tokia rami.

Valiau braškių ežią. Ūsai auga labai greitai. Keletas gladiolių jau su žiedpumpuriais. Uogas nokina viena kita avietė (tiesa, uogų labai mažai).

5 kiaušiniai (296).

1947 08 22: Dangus niaukiasi labiau nei vakar, bet vis tiek dar labai karšta. Jūra nėra visiškai rami.

Bandau padaryti užpakalinį valties suolelį.

Keletas „raudonųjų žarsteklių" krauna žiedpumpurius. Sudygo ropės, sėtos 1947 08 11. Baigia nužydėti sausmedžiai. Ant tako radau negyvą kirstuką. Kur ne kur bręsta javai. Baigia nužydėti ir rudgrūdėlė. Nepaisant sausros, sodinukai daigyne nenudžiūvo.

8 kiaušiniai (4 padėti ne gūžtoje) (iš viso 304).

Baigiasi žibalas senoje statinėje. Pradėjau 1947 05 7, ie. 40 gal. užteko 14-15 savaičių, vadinasi, vidutinės sąnaudos vasarą yra mažesnės kaip 3 gal. per savaitę.

1947 08 23: Šiltas ir sausas oras, retsykiais pakildavo vėjas (V), lietaus nė ženklo. Jūra rami.

Sklype, kuriame išroviau žirnius, pasodinau 25 briuselinius kopūstus. Ne pats tinkamiausias metas sodinti, be to, jie keletą dienų išbuvo pašte.

5 kiaušiniai (309).

1947 08 24: Oras toks pat, kaip ir prieš tai. Pastarąją naktį ir ankstų rytą pažeme driekėsi tirštas rūkas, tačiau lietaus nematyti. Jūra ypač rami.

Pjoviau žolę priešais namą. Kasiau bulves, nes bulvienojai jau nuvytę, taigi jos jau nebeaugtų. Truputį geresnės nei tikėjausi, mat iki audros, kuri jas pažeidė, jos augo tik 3 mėnesius. Apytikriai 100 sv iš 5 vagų (maždaug 25 sv sėklos), o dar 10–20 svarų nukasiau anksčiau. Sodinau 'Great Scott', manydamas, kad normaliomis sąlygomis iš tokio kiekio sėklos galima tikėtis 2¾ cnt.

4 kiaušiniai (313).

1947 08 25: Oras kaip ir anksčiau. Jūra iš ryto nebuvo visiškai rami, bet popiet vėl pasidarė lygi it veidrodis.

Sutaisiau valtį. Suoliukas nėra labai geras. Labai sudėtinga jį atitaikyti, neturint kokybiškos medienos ir formavimo spaustuvo.

Pražydo keletas gladiolių (rausvos). Jau sunoko dalis šermukšnio uogų.

Pradėjau naudoti žibalą iš naujos statinės. Turėtų užtekti bent iki lapkričio vidurio.

7 kiaušiniai (320).

1947 08 26: Oras toks pat. Jūra labai rami.

Perkasiau sklypą, kuriame prieš tai augo bulvės. Dirva labai sausa ir grumstuota. Į šią vietą sodinsiu daugiamečius špinatus. Turėjo būti pasėti jau prieš 2–3 savaites. Apsėjau žole tuščius tarpus ant tako.

A[vrilė] praėjusią naktį išbandė valtį, deja, labai praleidžia vandenį. Teks toliau kamšyti įtrūkimus pirmagalyje.

R[ichardas] R[eesas] šiandien sąsiauryje pastebėjo šiaurės delfiną ar kitą į jį panašų gyvūną.

3 kiaušiniai (323).

1947 08 27: Kaip ir anksčiau. Šiek tiek mažiau šilumos. Jūra rami.

Vėl taisiau valtį, truputį patepiau derva. Kadangi neturiu jokio teptuko, tepti ją labai sudėtinga.

Šiandien baigėsi dujos „Calorgas" balione. Prijungiau naują. Pirmesniojo užteko vos 12 dienų. O juk nenaudojome dujų jokiam kitam tikslui, kaip tik maistui gaminti ir vandeniui šildyti, nes pavojinga naudoti ugnį, kai vandens rezervuaras tuščias.

Vijoklinės pupelės ir vėlyvieji žirniai labai prasti, dėl to, be abejo, kalta sausra.

5 kiaušiniai (328).

1947 08 28: Kaip ir prieš tai. Po pietų labai šilta.

Pasėjau daugiamečius špinatus. Reikėjo juos sėti 3 savaitėmis anksčiau, bet tuo metu nebuvo tam tinkamos žemės.

D[onaldas] D[arrochas] pradėjo javapjūtę. Javai, regis geresni nei praėjusiais metais, šiaudų daugiau, be to, jie ilgesni.

Sausmedžiai nužydėjo, prisirpo dauguma šermukšnių, baigia nužydėti šilingės, raudonuoja viena kita mėlynė, nemažai riešutų, bet jie dar nesubrendę. Aplink daug dirvinių skaistažiedžių — A[vrilė] sako, kad pernai jų apskritai nemačiusi. Ryte būna labai didelė rasa, o tai tik į naudą darže augančioms ropėms.

4 kiaušiniai (332).

1947 08 29: Kaip ir anksčiau. Po pietų labai karšta. Jūra it veidrodis.

Išbandžiau valtį ant vandens. Atrodo, jau nepraleidžia tiek daug. Laisčiau briuselinius kopūstus, kurie atrodo labai suvargę.

Užsakiau „Calorgas".

4 kiaušiniai (336).

1947 08 30: Kaip ir anksčiau. Šilumos šiek tiek mažiau. Jūra rami.

Vėl bandžiau žvejoti Lilte. Jis išsekęs ir virtęs keletu atskirų ir seklių vandens telkinių, kuriuose daugybė žuvų, tik jos labai smulkios. Nepagavau nieko, kas būtų svėrę bent ¼ sv. Be to, kai vanduo taip nusekęs, žuvys tave labai gerai mato ir nekyla į vandens paviršių, nebent žvejodamas gerai pasislėptum.

Pražydo geltonos gladiolės. Žiedelius skleidžia keletas pelėžirnių.

4 kiaušiniai (340).

1947 08 31: Šilumos truputį mažiau. Debesuota, kartais atslenka ūkanos. Jūra rami.

Vos ne visą popietę praleidau bandydamas sutaisyti spausdinimo mašinėlę. Toliau karpiau braškių ūsus. Pradėjau naują lesalą.

1 kiaušinis (341).

1947 09 01: Labai panašu į vakar dieną. Jūra rami.

D. D. lauke dirba javapjovė ir pėdarišė. Todėl pėdai daug didesni ir juos, manau, lengviau sustatyti į gubas. Trumpą akimirką mačiau šiaurės delfiną.

1 kiaušinis ir 1 padėtas kur papuola (343).

1947 09 02: Vėsiau, o vakare akivaizdžiai šaltoka. V vėjas, didesnę dienos dalį pažeme slinko sunkūs debesys, tačiau lietaus vis tiek nebuvo. Jūra rami. Šiandien svetainėje pirmą kartą kūrenome židinį.

Padedant G.[38], ravėjau žolę tarp juodųjų serbentų, be to, užkūriau laužą, tikėdamasis vėliau turėti pelenų barstymui. Visas šis žemės sklypas neabejotinai permirkęs ir jame būtinai reikia potašo bei kalkių. Pamėginsiu gauti šiek tiek „Kainit"[39]

D. D. javai jau nukirsti ir sukrauti į gubas (šiandien buvo atvažiavusi pėdarišė).

2 kiaušiniai (345).

38. Turbūt Gwena O'Shaughnessy'is, Eileenos brolienė, kuri su savo vaikais buvo atvykusi į Džurą (Crick, p. 527).
39. „Kainit" yra vandeninio magnio sulfato ir potašo chlorido mišinio vokiškas pavadinimas (randamo druskų kloduose), kuris buvo naudojamas kaip trąša.

1947 09 03: Šalta, apsiniaukę, žemi debesys. Lašnojo taip silpnai, kad nė nesudrėkino žemės. Sprendžiant iš visko, lietaus dar bus. Vėjas iš P. Jūra šiaušiasi.

Jaučiausi nekaip, nedirbau jokių lauko darbų. Laukas priešais namą šiandien buvo nukirstas, javai sukrauti į gubas, nepaisant įvairių nesklandumų, susijusių su rišamąja (trūkinėjo špagatas etc.) Nušovėme pustuzinį triušių. Perėti susiruošusios trys vištos.

Užbaigiau benzino statinę.

1 kiaušinis (346).

1947 09 04: Akivaizdu, kad naktį truputį lijo. Visą dieną beveik nepaliaujamai, bet smulkiai dulksnojo. Griovelis į rezervuarą vis dar sausas, dirvožemis sudrėkęs tik per maždaug 1".

Jūra jau nebėra visiškai rami.

Atvežė naują vienratį (pernelyg mažą). Pradėjau tręšti sklypelį pavasariniams kopūstams. Perrišau keletą obelų. Perėti susiruošusios bent jau 3 vištos.

1 kiaušinis (347).

1947 09 05: Lijo truputį daugiau, tačiau po pietų vėl išsigiedrijo. Griovelis į rezervuarą toks pat, kaip ir buvęs. Vakaras labai gaivus, protarpiais pasirodydavo saulė. Jūra palyginti rami.

Negaluoju (krūtinė), tik vargais negalais išėjau laukan. Reikia retinti ropes, pasėtas 1947 08 11.

1 kiaušinis (348).

1947 09 06: Palijo, įskaitant keletą smarkių liūtinių lietų. Ketiname ryt nuimti rezervuaro dangtį, kad lytų, jei tik lietus bus, tiesiai į jį. Reikėjo padaryti tai anksčiau. Šiek tiek lietaus, ir mašalai pasiuto. Jūra rami.

Retinau morkas ir ropes, ravėjau tarpus tarp agrastų krūmų, į daigyną persodinau laibenius, taip pat kelis šaknis išleidusius braškių ūsus. Agrastai labai skurdūs, vargu ar jie šiemet nors kiek paaugo. Turbūt per šlapia žemė, nors šį pavasarį ją pakankamai gerai pakalkinau. Jei tik pavyks gauti, patręšiu „Kainit", o pavasarį dar kartą pakalkinsiu. Įkasiau į žemę po obelimi 1 sv Epsomo druskos, nes man atrodo, kad jai trūksta magnio.

1 kiaušinis (349).

1947 09 07: Didesnę dienos dalį dulksnojo. Retsykiais pasirodydavo saulė. Vanduo iš čiaupo jau bėga, tačiau vandens šildytuve jo dar nėra. Jūra rami. Žemė kelių colių gylyje tokia pat sausa, kaip ir buvo.

Pradėjau tverti aptvarą ančiukams. Užsakysiu 6 (3 savaičių).

Baigėsi dujos „Calorgas" balione. Negaliu degti ugnies virtuvėje, kol vandens šildytuve nėra vandens.

Šiandien valgėme pirmą kopūstą (sodintas 1947 07 05).

1 kiaušinis (350).

1947 09 08: Visą dieną lyja su pertrūkiais, protarpiais išlenda saulė. Kartais lyja ganėtinai smarkiai. Vėjas silpnas. Paruošiau vietą ančiukams. Pelėžirniai jau žydi. Dirvožemis vis dar nepaprastai sausas.

Nė vieno kiaušinio. (350)

1947 09 09: Visą arba beveik visą naktį lijo. Didesnę dienos dalį lijo smarkiai, siautėjo įnirtingi P ir V vėjai. Jūra šėlo iki vakaro, o paskui šiek tiek aprimo. Iš čiaupo jau normaliai bėga vanduo. Dygsta špinatai.

1 kiaušinis (351).

1947 09 10: Lijo beveik visą dieną. Iki vakaro pūtė silpnas vėjas. Jūra ganėtinai rami.

Nė vieno kiaušinio (351).

1947 09 11: Lynojo kone visą rytą, pragiedrėjo tik vakare. Silpnas vėjas. Jūra palyginti rami.

Skyniau pirmuosius pelėžirnius. Vėjas ir lietus viską labai suplakė. Klarkijos ir godecijos beveik peržydėjo.

Nė vieno kiaušinio. (351)

Paskutinį „Namų dienoraščio“, IV dalies, atvartą Orwellas panaudojo įvairiems užrašams. Klaustukai ir varnelės paliktos taip, kaip yra rankraštyje.

Kairiajame puslapyje:

Prieš išvykstant.
Sudoroti visus javus.
Nuravėti visus sklypus.
Patręšti.
Užtaisyti viela skylę.
Parnešti kuolų.
Apjuosti vyšnias spygliuota viela.
Nupjauti žolę.
Sukasti sklypą pavasarinėms daržovėms.
Pažymėti vietas vaismedžiams etc.
Pasodinti tulpių ir bijūnų svogūnėlius (?)
Pasodinti daugiametes gėlės (jei jų bus).
Užtaisyti vartų apačią, kad nepralįstų triušiai.
Apsunkinti vištidę.
Ištraukti į krantą ir uždengti valtį.
Apgenėti rožių krūmelius (?)
Patikrinti, ar gerai pririšti vaismedžiai.
Įsitikinti, kad malkos etc. yra sausoje vietoje.
Žibalas / „Calorgas“.
Variklis?[40]
Sutepti įrankius
Patręšti vaismedžius ir vaiskrūmius ✓

Reikalinga
Vielos tvorai
Spygliuotos vielos
Vielinio tinklo[41]
Sankabos (didelės)
Stulpų (spygliuotai vielai)
Kampuočių.
Vienračio ✓
Brezento.

Dešiniajame puslapyje:

„Coming Up“ ne vėliau kaip 1948 04 30
„Burmese Days“ 1948 10 31

„Down & Out“ 1949 04 30[42]
„Homage to Catalonia“
„Critical Essays“ kai bus išleisti
„Animal Farm“ pirmieji leidimai
1947 09 12: — paskaita, Vyrų darbininkų korporacija, Crowndale Rd. NW. I. laikas? (paskaita 45–60 min)[43]
Lapkritis — įvadas (vietos bibliotekininkas. Šv. Pankracijaus rotušė, Euston Rd. TER 7070)
£ 7 826-8-7 (1947 06 19)
(250 £)
(150 £)[44]

40. Perbraukta.
41. Perbraukta; atrodo, „vielinis tinklas“ yra pakeitimas.
42. Tikriausiai tai yra datos, iš kurių galima numanyti, kada Orwellas tikėjosi savo knygų leidimo „Uniform Edition“ serijoje. *Coming Up for Air* buvo išleista 1948 gegužę; *Burmese Days* — 1949 sausį; *Down and Out in Paris and London* — 1949 rugsėjį; *Homage to Catalonia* — 1951 vasarį; *Critical Essays* — 1951 vasario 22. *Animal Farm* išėjo 1949 birželį papiginta, išvaizda panaši į „Uniform Edition“ knygas, tačiau pakartotinai „Collected Edition“ serijoje išleista tik 1965 spalio mėnesį.
43. Orwellas sirgo pernelyg sunkiai, kad galėtų išvykti iš Džuros skaityti šios paskaitos. Šv. Pankracijaus rajono bibliotekininkas Frederickas Sinclairas uoliai puoselėjo kultūrinę veiklą ir jau beveik neabejotinai buvo pasirengęs pristatyti Orwellą publikai.
44. Tai tikriausiai pinigai, kuriuos Orwellas gavo, nors nėra žinoma, ar 7 826 £ 8 š 7 p buvo suma, kurią jis gavo 1947 birželio 19, ar jau anksčiau. Pasirodžius „Gyvulių ūkiui“, jis neabejotinai gavo kur kas didesnius honorarus ir atlyginimus nei tie, kurie ankstesniais metais surašyti jo kasos knygoje.

Tuo baigiasi „Namų dienoraščio“ ketvirtoji dalis

NAMŲ DIENORAŠTIS, V DALIS

1947 m. rugsėjo 12 d.–1947 m. spalio 29 d.

Orwello „Namų dienoraščio“ V dalis parašyta 9¾ x 7¾ colių formato sąsiuvinyje su 26 linijomis kiekviename puslapyje ir užima trisdešimt tris dešiniuosius puslapius bei trisdešimt kairiųjų. Orwellas baigė rašyti 1947 m. spalio 29 d., o nuo gruodžio 27 d. iki 1948 m. gegužės 10 d. jį toliau rašė Avrilė. Po šešių mėnesių ligoninėje (kaip jis pats sako) Orwellas vėl atnaujino dienoraščio rašymą 1948 m. liepos 31 d. ir rašė iki 1948 m. gruodžio 24 d., kai buvo ką tik užbaigęs „1984-uosius“. Avrilės įrašai pateikiami apibendrinti. Jos vyrui Williamui Dunnui sutikus, „Pilname raštų rinkinyje“ buvo išspausdinti ir jos autentiški užrašai. Jie susituokė 1951 m. Avrilė mirė 1978 m., o Billas — 1992 m.

Išnašos numeruojamos toliau, tęsiant ankstesnės dalies numeraciją.

1947 09 12: Lyja didesnę dienos dalį. Stiprus vėjas, daugiausia iš P, iki vakaro. Jūra šėlsta.

Vištų mėšlu tręšiau žemę, joje bus sodinami juodieji serbentai. Pririšau dalį aviečių, kurios prie pat šaknų buvo išklibusios. NB. ateinančiais metais pririšti viela.

9 kiaušiniai (ne gūžtoje). (360)

1947 09 13: Oras didesnę dienos dalį gražus, tačiau apsiniaukęs. Silpnas vėjelis. Vakare nežymiai palijo. Nelabai šilta. Jūroje didžiumą dienos šėlo gožos.

Pasodinau apie 50 pavasarinių kopūstų.

Prijungiau naują „Calorgas“ balioną.

9 kiaušiniai (ne gūžtoje). (369)

1947 09 14: Dieną dažniausiai lijo smarkus lietus, ir taip iki vakaro, kai šiek tiek pragiedrėjo. Stiprus vėjas iš PV, vakarop truputį aprimo. Jūra audrota kone ištisą dieną.

Kiaušinių nėra (369).

1947 09 15: Dalį dienos lijo. Po pietų kilo stiprus vėjas iš P. Jūra pasišiaušusi.

Paėmiau 3 perekšles ir išnešiau iš vištidės į užpakalinį kiemą, tikėdamasis, kad tai padės ir joms praeis noras perėti.

Popiet daugiausia laiko praleidau bandydamas atkrapštyti užsikimšusią virtuvės kriauklę.

Atvežė 15 gal. benzino (turėtų užtekti iki spalio pabaigos). Pristatė ir maždaug 2 tonas anglių.

1 kiaušinis (370).

1947 09 16: Lijo iki maždaug 5 val. vakaro.

Pirmą kartą pjoviau žole apsėtą taką, o tai dariau labiausiai dėl to, kad neaugtų kiaulpienės etc.

9 kiaušiniai (ne gūžtoje). (379)

1947 09 17: Gražesnis oras. Tik truputį pakrapnojo. Saulėta didesnę dienos dalį, tačiau nėra labai šilta. Silpnas vėjelis. Jūra ganėtinai rami.

Parnešiau perekšles atgal. Atkimšau kanalizacijos vamzdį, laikinai. Nulyginau taką, kuris jau atrodo pakankamai tvarkingas.

6 kiaušiniai (4 ne gūžtoje). (385)

1947 09 18: Vos keli lietaus lašai, apie 5 val. vakaro. Daugiau buvo gražus rudeniškas oras, saulėtas, bet ne itin šiltas. Vėjas silpnas, jūra rami.

Tepiau valties dugną derva, dirbau taip kruopščiai, kaip tik sugebėjau, nes dervos jau visai nedaug belikę.

D[onaldas] D[arrochas] lauke už namo krauna stirtą. Dalis jo paties šiaudų jau sutalpinta daržinėje.

Priskyniau apie ½ sv daugmaž subrendusių riešutų. A[vrilė] priskynė apie 1 sv gervuogių (pirmosios šiais metais). R[ichardas] R[eesas] rado keletą grybų, nelabai daug, tačiau didelių ir sveikų.

2 kiaušiniai (387).

1947 09 19: Oras labai panašus į vakar dienos. Nelyja. Silpnas vėjas, o kartais ir išvis nurimsta. Jūra pakankamai rami.

Aplink agrastus pabarsčiau medžio (ir durpių) pelenų.

B[illas] D[unnas] nupirko 22 ėriukus, tikriausiai maždaug 6 mėnesių amžiaus, mokėjo po 43/6 p už vieną[45].

Išleidau 2 gal. benzino. 2 gal.

3 kiaušiniai (390).

45. 2 £ 17½ p pagal dabartinę vertę (vertė apytikriai 30 kartų didesnė).

1947 09 20: Ryte ganėtinai stipriai lijo. Vėliau diena buvo apniukusi, rami ir pakankamai šilta. Jūra rami. Iki vakaro dvelkė silpnas vėjelis.

Nuskyniau paskutinius žirnius.
Išleidau 1 gal. benzino. 3 gal.
8 val. vakaro jau ganėtinai tamsu.
3 kiaušiniai (393).

1947 09 21: Graži, giedra diena, ne itin šilta. Iškrito keli lietaus lašai. Jūra rami.
2 kiaušiniai (395).

1947 09 22: Visą dieną beveik be pertraukos pliaupė smarkus lietus ir šėlo vėtra, tik vakarop truputį pragiedrėjo. Vėjas daugiausia P krypties. Jūra labai audringa.
2 kiaušiniai (397).

1947 09 23: Audrota diena, kartais pasirodydavo saulė, kartais prapliupdavo smarkūs liūtiniai lietūs. Jūra audrota.

Buvau žvejoti Lusos upėje[46]. Kabliuku sugavau lašišą (iš pažiūros kokių 3-4 sv), tačiau kone tą pačią akimirką paleidau. Valas nenutrūko, vadinasi, ji veikiausiai buvo silpnai užkibusi.

Išleidau 2½ gal. benzino. 5½ gal.
4 kiaušiniai (401).

46. Lusos upė teka Džuros pietryčiuose ir, susijungusi su Ardlusa bei Inverlusa, įteka į jūrą.

1947 09 24: Ryte daugiausia silpnai lynojo, po pietų išsigiedrijo. Vėjas daugiausia Š arba ŠV. Jūra ryte audringa, popiet aprimo.

R[ichardas] R[eesas] pririnko ganėtinai daug grybų.
Nukirpau braškių ūsus (jau 4 ar 5 kartą).
2 kiaušiniai (403).

1947 09 25: Graži, šviesi diena, beveik ištisai švietė saulė. Jūra rami.

Nuskyniau pirmą agurotį (vienintelį ir labai menką).

Rankinas atsiuntė obuolių[47]. Maždaug 15–20 sv valgymui ir kompotams, taip pat šiek tiek kriaušių.

3 kiaušiniai (406).

47. Rankinas buvo vaisių ir daržovių pardavėjas didžiojoje žemėje.

1947 09 26: Iki vakaro buvo graži, giedra diena, paskui truputį palijo. Ganėtinai šilta. Jūra rami.

Laukas priešais namą „sutvarkytas“, ie. šiandien buvo sukrautas į nedideles kupetas.

2 kiaušiniai (408).

1947 09 27: Siaubinga diena. Visą laiką lijo smulkus, bet smarkus lietus, vėjas V krypties. Jūra nepastovi, kartais ir labai audrota.

Kruopščiai, kiek tik tai įmanoma, vadovaujantis 6" žemėlapiu, nagrinėjau Barnhilo ūkelio plotą. Atmetus sodą ir pelkėtą lauką, jis man pasirodė esąs didesnis kaip 16 akrų.

Praėmiau kviečių maišą (140 sv). Šeriasi trys vištos. Viena susiruošusi perėti.

3 kiaušiniai (411).

1947 09 28: Visą dieną protarpiais tai lijo, tai švietė saulė. Ganėtinai šalta. Jūra palyginti rami. Dauguma didžialapių šakių ruduoja. Išleidau 2 gal. benzino. 7½ gal.

1 kiaušinis (412).

1947 09 29: Bjauri diena. Protarpiais saulėta, bet dažniausiai smulkiai, tačiau stipriai lydavo, be to, pakankamai šalta. V ir Š vėjai. Dienos metu jūra palyginti rami.

1 kiaušinis (413).

1947 09 30: Šiandien šiek tiek geresnis oras. Kelis kartus nulijo liūtiniai lietūs. Jūra palyginti rami.

3 kiaušiniai (416).

1947 10 01: Debesuota. Keletas lietaus lašų. Jūra rami.

Vis dar žydi viena kita godecija, Širlio aguona ir didelė daugybė medetkų, taip pat knipofijos. Šiandien išroviau pirmuosius pastarnokus — labai prasti.

1 kiaušinis (417).

1947 10 02: Graži, rami diena. Protarpiais debesuota, tačiau popiet užteko ir saulės, ir karščio. Jūra it veidrodis.

D[onaldo] D[arrocho] visi javai pagaliau sukrauti į kupetas.

Nuskyniau keletą gervuogių. Prisirpusių vis dar ne per daugiausia.

2 kiaušiniai (419).

1947 10 03: Graži, be vėjo diena. Ne per šilčiausia. Jūra rami.

3 kiaušiniai (422).

1947 10 04: Graži diena. Maždaug apie 4 val. vakaro stojo vis labiau tirštėjantis rūkas. Nelabai šilta. Jūra rami.

Surinkau pupelių lazdeles. Roviau pastarnokus (labai skurdūs).

Išleidau apie 2 gal. benzino, 9½ gal. Atrodo, statinėje daugiau nebeliko (jei joje buvo 15 galonų).

3 kiaušiniai (425).

1947 10 05: Praėjusią naktį tvyrojo tirštas rūkas. Rami, apniukusi, su saulėtais pragiedruliais diena. Ne per šilčiausia, jūra rami.

Ravėjau kiaulpienes iš žole apsėto tako (o jų dabar jau daugybė).

A[vrilė] priskynė didelę daugybę gervuogių. Mačiau du erelius, praskrendančius virš namo.

3 kiaušiniai (428).

1947 10 06: Diena be vėjo, daugiausia apsiniaukusi, tačiau be lietaus. Šilumos ne per daugiausia. Jūra rami.

Patręšiau visus vaiskrūmius. (NB. aš manau, kad juodiesiems serbentams reikėtų truputį daugiau.)

Braškių ežioje vis tiek driekiasi vienas kitas ūsas, nors ir buvau juos pašalinęs. Kelios pastaruoju metu prisirpusios avietės, todėl manau, kad jos tikriausiai rudeninių veislės.

3 kiaušiniai (431).

1947 10 07: Rami, apsiniaukusi diena, antroje dienos pusėje daugiausia lynojo. Jūra banguotesnė.

Javus iš priešais esančio lauko šiandien sugabenome į tvartą (labai drėgni).

Sutaisiau arklidės langą. Užsakiau „Calorgas".

4 kiaušiniai (435).

1947 10 08: Naktį šėlo stiprus vėjas. Jūra šįryt labai audringa, aprimo tik vakarop.

Rytas vėjuotas ir lietingas, popiet oras pagerėjo, protarpiais pasirodydavo saulė, dulksnojo.

Ėmiau rauti krūmokšnius — ruošiau vietą tulpių darželiui.

4 kiaušiniai (439).

1947 10 09: Bjaurus rytas, audrota jūra. Popiet oras giedresnis, protarpiais išlįsdavo saulė, o ir jūra kiek aprimo.

Valiau fuksijos kelmą.

Pradėjau naują „Calorgas“ balioną. Ankstesniojo užteko mažiau nei mėnesiui, tačiau jį labai dažnai naudojome.

2 kiaušiniai (441).

1947 10 10: Galima sakyti, graži diena, nors ir debesuota. Apie 1 val. po vidudienio trumpai ir nesmarkiai palijo. Jūra pakankamai rami.

Ėmiau ruošti vietą tulpėms.

3 kiaušiniai (444).

1947 10 11: Nemalonus oras, didesnę dienos dalį lyja, po pietų pakilo bjaurus, stiprus P vėjas. Jūra audrota.

4 kiaušiniai (iš viso 445)[48].

48. Prie 444 kiaušinių (1947 10 10) pridėjus 4, jų suma, be abejo, turėtų būti 448. Todėl nuo šiol, nurodant jų bendrą kiekį, trūksta 3 kiaušinių.

1947 10 12: Pastaroji naktis buvo labai vėtringa, jūra šįryt nerami. Didesnę dienos dalį lijo, tačiau vėjas popiet ėmė rimti. Vakare jūra buvo ganėtinai rami.

Lengvai peršalau, į lauką nėjau.

4 kiaušiniai (449).

1947 10 13: Graži, šviesi diena. Ryte saulė kurį laiką tiesiog kepino. Jūra rami.

Negaluoju, nėjau į lauką.

2 kiaušiniai (451).

1947 10 14: Didesnę dienos dalį buvo gražus oras, kelis kartus nulijo. Jūra rami.

Ėmiau kasti ežią tulpėms.

3 kiaušiniai (454)[49].

49. Įrašas tarp spalio 14 ir 15 perbrauktas. Mėnesio diena neįskaitoma, o tekstas yra šis: „Pastaroji naktis buvo labai vėtringa, jūra šįryt nerami. Didesnę dienos dalį lijo, tačiau vėjas popiet ėmė rimti. Vakare jūra buvo ganėtinai rami.“ Tai leidžia manyti, kad į dienoraštį ne visada buvo rašoma baigiantis nurodytai dienai, arba vėliausiai kitą dieną; priešingu atveju Orwellas būtų turėjęs prisiminti, koks oras buvo spalio 15, o ypač todėl, kad jis labai skyrėsi nuo keturioliktosios. Kita vertus, taip galėjo pasireikšti jo progresuojanti liga.

1947 10 15: Diena bjauri. Debesuota, ganėtinai šalta, migla ir smarkus smulkus lietus beveik visą dieną. Vėjas iš V. Jūra prie kranto rami, o toliau, atviroje jūroje, kyla bangos.

4 kiaušiniai (458).

1947 10 16: Graži, giedra diena, saulėta, bet ne per šilčiausia. Vėjo nėra. Jūra rami. Paruošiau lysvę tulpėms (talpins apie 150 svogūnėlių), ėmiau tvarkyti lysvę po langu.

Sunokę du 'Golden Spire' obuoliai, kuriuos ir suvalgėme. Pakankamai geri, kramtant gurgždantys citrininio aromato obuoliai.

Visą naktį mauroja elniai. Girdžiu juos tik apie 10 pastarųjų dienų.

D[onaldas] D[arrochas] šiandien sugabeno į vidų paskutiniuosius šiaudus (iš lauko, esančio už namo). B[illas] D[unnas] užvedė savo avis ant kalvos, kur jos ganysis iki šalnų pradžios.

4 kiaušiniai, bet man atrodo, kad turėjo būti dar 1, tik jis buvo sudaužytas ir sulestas. (462)

1947 10 17: Bjauri, darganota diena, tačiau lietaus iš tikrųjų nedaug, o ir vėjo nėra. Jūra rami.

Regis, baigiasi žibalas (pradėjau naudoti prieš 6 savaites). Užsakiau dar vieną statinę.

Išleidau 1 gal. benzino. 10½ gal. Statinaitėje liko mažai.

2 kiaušiniai (464).

1947 10 18: Niūri, be vėjo diena. Beveik nelijo. Jūra rami.

Ėmiau valyti gėlių darželį.

3 kiaušiniai (467).

1947 10 19: Niūri, apsiniaukusi diena, nelyja, nešalta. Po pietų pakilo nedidelis vėjelis. Jūra audrota, ypač iš ryto.

Toliau tvarkiau gėlių darželį, šiek tiek patręšiau (labai trūksta trąšų).

Šiandien išbandėme naują žibalinę viryklę („Valor").

Man atrodo, kad kregždės jau išskrido. Paskutinį kartą jas mačiau prieš savaitę, o gal prieš 10 dienų. Būriuojasi kikiliai.

4 kiaušiniai (471).

1947 10 20: Graži, saulėta ir vėjuota diena. Ryte ir vakare šaltoka. Jūra pasišiaušusi.

Sodinau tulpes (naujus svogūnus, apie 100–150). Patręšiau nedideliu kiekiu potašo sulfato. Išvaliau gėlių darželį.

Naujoji žibalinė viryklė per valandą sunaudoja po 1 pintą kiekvienam degikliui (vienas degiklis yra orkaitei).

Viena višta nusišėrusi kone visiškai plikai, o kitos ją truputį persekioja. Kl.: ar reikia ją atskirti nuo kitų, nes ji, atrodo, negauna pakankamai lesalo?

3 kiaušiniai (474).

1947 10 21: Graži diena, saulėta, nedidelis rūkas, šaltoka. Jūra palyginti rami.

Pasodinau baltųjų lelijų (atrodo, 6).

3 kiaušiniai (477).

1947 10 22: Graži, giedra, šaltoka diena, tik apie 8 val. vakaro ėmė lyti. Jūra ganėtinai rami.

Pasodinau dar daugiau tulpių (apie 120) ir persodinau keletą šiurpių.

3 kiaušiniai (480).

1947 10 23: Naktį neabejotinai smarkiai lijo. Diena niūri, debesuota, be vėjo, protarpiais lijo, ūkanota. Jūra labai rami.

Sodinau krokus, kurių turėjo būti apie 200, bet manau, kad jų mažiau. Labai prasti svogūnėliai, o ir mažoka. Reikia užsakyti dar apie 100. NB. užsakyti ir šiek tiek scylių.

4 kiaušiniai (484).

Priešais 1947 10 23 įrašą esančiame puslapyje Orwellas užrašė ir varnele kaip atliktą darbą pažymėjo:

Užsakyti krokų.

1947 10 24: Giedra, graži diena, rytas pakankamai šiltas. Jūra audrota.

Šiandien trūko vandentiekio vamzdis; tai, be abejo, didelis nemalonumas, bet visa laimė, kad tai nutiko indaujoje, o ne viršuje. Niekas nežino, kur įrengtas pagrindinis čiaupas, aišku tik tai, kad jis yra kažkur po žeme, veikiausiai netoli tvarto. Vienintelis būdas sustabdyti vandenį — tai atjungti vamzdį nuo bako toje vietoje, kur jis jungiasi su pagrindine linija. Dėl to cisterna greitai ištuštės ir vanduo liausis bėgęs, tik, žinoma, taisant gedimą, iš bako pliaups vanduo, o pripildyti jį, esant sausam orui, nebūtų lengva. NB. norint atjungti vamzdį, reikalingas didelis skečiamasis veržlėraktis, o jo, deja, neturime.

3 kiaušiniai (487).

Priešais šios dienos įrašą esančiame puslapyje Orwellas užrašęs:

Užsakyti skečiamąjį veržlėraktį.

1947 10 25: Graži, giedra, be vėjo diena. Jūra truputį aprimusi.

Genėjau agrastų krūmus (senuosius). Potašo sulfatu tręšiau vaiskrūmius ir braškes, taip pat du obelų žardelius.

Įdėjau naujas baterijas į radijo imtuvą. NB. aukštos įtampos baterijų reikės apie 1948 02 25, o žemos įtampos — apie 1947 12 25. Užsakyti likus 10 dienų.

Vakar mačiau žydint sausmedžio šaką, ant krūmo, sunokinusio uogas. Kelis

žiedus išskleidė gvaizdė, tikriausiai žydės antrą kartą. Buvau pamiršęs užrašyti, kad prieš maždaug savaitę mačiau keletą varnėnų.

3 kiaušiniai (490).

Priešais šios dienos įrašą esančiame puslapyje Orwellas užrašęs:

Užsakyti aukštos įtampos bateriją 1948 02 15.

Užsakyti žemos įtampos bateriją 1947 12 15.[50]

50. Orwello radijo imtuvas (kaip ir daugelio kitų žmonių ketvirtame ir penktame dešimtmečiais) veikė ne naudodamas elektros energiją, o prijungtas prie dviejų akumuliatorių (aukštos ir žemos įtampų), kuriuos nuolat reikėdavo įkrauti.

1947 10 26: Rami diena, debesuotumas didesnis nei vakar, bet nelyja. Jūra rami.

Patręšiau obelis. Pasirodo, 'James Grieve' ūglis įsišaknijo. Nukirpau šakneles — nesu tikras, kad darau teisingai.

5 kiaušiniai (495).

1947 10 27: Graži, rami diena, saulės nedaug, jokio vėjo. Jūra palyginti rami.

Atgabeno naujus vartus ir šiltnamį pomidorams. Be to, ½ tonos šieno, žibalo šulę, „Calorgas". Vartų stulpus, kurie yra 8½ [pėdų] aukščio, reikės patrumpinti, nes į tokią žemę juos bus neįmanoma giliai įkasti.

1 kiaušinis (496).

1947 10 28: Graži, rami diena, saulės nedaug, vėjas silpnas, šaltoka. Jūra rami.

Pradėjau valyti tvartą. NB. užsakyti didelę standžią šluotą.

Pradėjome naują žibalo statinę. Atsižvelgiant į tai, kad sunaudojame 5 gal. per savaitę, jos turėtų užtekti iki 1947 12 28. Labai svarbu, kad nepasibaigtų Kalėdų laikotarpiu. Gruodžio pradžioje užsakyti naują.

3 kiaušiniai (499).

Priešais šios dienos įrašą esančiame puslapyje Orwellas užrašė:

Užsakyti kiemo šluotą.

Apie 1947 12 01 užsakyti žibalo.

1947 10 29: Graži, šviesi diena, ne per šilčiausia, protarpiais pasirodydavo saulė. Jūra audringa.

A[vrilė] ir B[illas] D[unnas] toliau valė tvartą. Nupjoviau pievelę (paskutinį kartą šiais metais).

3 kiaušiniai (man atrodo, kad 1 buvo sulestas). 502.

Dėl savo sunkios ligos Orwellas liovėsi toliau rašęs dienoraštį. Nuo šios dienos ir dar ilgai 1948 m. jis rašė laiškus gulėdamas lovoje. Toliau rašė jo sesuo Avrilė, — daugiausia apie orus ir tai, kiek kiaušinių vištos padėjo, taip pat apie pradurtas padangas.

AVRILĖS ĮRAŠŲ SANTRAUKA

1947 m. gruodžio 27 d.–1948 m. gegužės 10 d.

Orwello jaunesnioji sesuo (po jo mirties užauginusi Orwello sūnų Richardą) gyveno Barnhile kartu su Orwellu ir juo rūpinosi. Ji sunkiai dirbo darže, prižiūrėjo gyvulius, trumpai tariant, rūpinosi nedideliu ūkiu. Ji rašydavo trumpus pastebėjimus Orwello „Namų dienoraščio" V dalyje, pradedant 1947 m. gruodžio 27 d. ir baigiant 1948 m. vasario 22 d., t. y. iki išvykstant į Londoną. Grįžusi, nuo 1948 m. kovo 9 d. iki gegužės 10 d., glaustai rašė toliau. Orwellas tęsė savo dienoraštį nuo 1948 m. liepos 31 d.

Avrilė savo įrašuose visada užsimena apie oro sąlygas, o įprastai nuo jų ir pradeda, pavyzdžiui, „Skarbos kalnas gausiai padengtas sniegu", „pašėlęs pietryčių vėjas", „oras vis dar bjaurus", „baisi diena", arba, rečiau, „graži, puiki diena". Ji laikosi Orwello įpročio. Skarbos kalnas buvo iškilęs virš Skarbos salos, esančios truputį į šiaurę nuo Džuros, už maždaug penkių arba šešių mylių nuo Barnhilo. Jo aukščiausias taškas siekia 1 474 pėdas. Apie orą ji neužsimena tik paskutiniame įraše. Avrilė visada užrašo surinktų kiaušinių skaičių ir, iki išvykdama į Londoną, užrašo bendrą kiaušinių sumą, kaip tai darė Orwellas. Sugrįžusi iš Londono ji nustojo vesti bendrą kiaušinių apskaitą tikriausiai todėl, kad nežinojo, kiek kiaušinių buvo padėta jai išvykus. (Arvilei baigiant dienoraštį, bendras surinktų kiaušinių skaičius turėjo būti 777.) Ji labai trumpai užsimena apie darbus Barnhile — tręšimą, šieno vežimą, normuojamų produktų pristatymą ir pan., — kuriuos atlikti jai padėję kiti žmonės, o ypač Billas Dunnas. Akivaizdu, kad ji dirbo labai sunkiai. Tai labai gerai matyti iš 1948 m. vasario 13 d. įrašo: „Pririšau ir aptvėriau loganų krūmelius. Išvaliau vištidę ir ėmiau kasti kraštinį daržą. Tai nepaprastai išvargina, nes žemėje pilna didelių riedulių." Kovo 19-ą ji rašo: „Iškračiau šiek tiek mėšlo, kasiau ir ravėjau. Kračiau mėšlą ant rabarbarų." Balandžio 11-ą: „Su Billu pradėjome sodinti bulves, o tai labai sekinantis darbas." Kartais jos darbai būna labai kasdieniški: „Viską išskalbiau", arba „Skalbiau ir lyginau" (be abejo, tais laikais nebuvo nei skalbimo, nei džiovinimo mašinų). Tačiau kovo 20-ą ji rašo, kad kartu su normuojamais produktais gavo ir „naują gręžimo ir lyginimo įtaisą". Apie poilsį tik viena kita užuomina. Pavyzdžiui, vasario 7-ą ji rašo: „Nuvežėme Ricką [Orwello sūnų Richardą] į vaikų pobūvį Ardlusoje, o grįždami namo matėme baltą kalnų kiškį." Ardlusa buvo už maždaug septynių mylių į pietus nuo Barnhilo, o kelias labai prastas. Šio kelio kokybė (ar priešingai) neabejotinai lėmė daugkartinius padangų prakiurdymus, dėl kurių jie nuolat vargo. Apie tai pasakojama trijuose įrašuose: „Aš ir Billas užlopėme skyles, bet, grįžtant iš Ardlusos, atsirado dar dvi" (kovo 26-ą); balandžio 10-ą: „Važiavome į Ardlusą ir,

kaip įprastai, prakiurdėme padangą“; dar vienas, balandžio 29-os įrašas: „Grįžtant namo, prakiuro padanga, todėl automobilį teko palikti Lage“ (Lagas — tai mažas kaimelis už maždaug penkiolikos mylių į pietus nuo Barnhilo). Ji rašo ir apie nušaunamus triušius; McDonaldsai, gyvenę Lilte, už maždaug penkių mylių į pietus nuo Barnhilo, kovo 13-ą jiems dovanojo ožkiuką, tačiau 18-ą jis „nuklydo“; pašto korespondencijos visada reikėdavo važiuoti į Ardlusą, o kelyje dažnai būdavo praduriama padanga. Tačiau pasitaikydavo ir džiugesio akimirkų. Kovo 10-ą: „Sutaisėme traktorių“ (kartu su sėklinėmis bulvėmis vasario 17-ą atvežė ir jo ratus). Ji rašo ir apie malonius dalykus, pavyzdžiui: „Iš pajūrio parsinešėme maišą su mediena, o aš radau tiesiog idealias šukas plaukams“, o toliau eina: „Vėl truputį kasiau daržą.“ Kaip ir jos brolis, ji gėrėdavosi supančia gamta. 1948-ųjų kovo 13-ą: „Visiškai pražydo krokai“; balandžio 10-ą pražydo pirmoji tulpė, o kitą dieną ji nuskynė pirmą rabarbarą. Vėliau, gegužės 9-ą, „ėmė dygti“ vijoklinės pupelės ir pelėžirniai. Vis dėlto, nepaisant visų vargų dėl pradurtų padangų ir sunkaus darbo ūkyje, Avrilė rado keletą dienų, kad pasėtų „naują daugiamečių gėlių bordiūrą iš rugiagėlių, aguonų, klarkijų, godecijų, bajorių, rudgrūdėlių ir putoklių“.

SU DIENORAŠČIU SUSIJĘ ORWELLO SĄSIUVINIŲ ĮRAŠAI

Apie 1948 m. vasario 20 d.–1948 m. gegužės 21 d.

ŠIOJE DALYJE pateikiami Orwello penktojo dienoraščio įrašai ir eilė susijusių įrašų iš jo antrojo ir paskutiniojo literatūrinių sąsiuvinių.

HEIMYRSO LIGONINĖS DIENOTVARKĖ, APIE 1948 M. VASARIO 20 D.
DIENORAŠČIO ĮRAŠAS
ORWELLO ANTRAJAME LITERATŪRINIAME SĄSIUVINYJE
(*CW*, XIX, P. 274)

Nėra galimybių tiksliai nustatyti, tačiau reikia manyti, kad ši dienotvarkė buvo užrašyta, Orwellui paskyrus gydymo streptomicino injekcijomis kursą, 1948 m. vasario 19 arba 20 d. Ji pateikiama šioje vietoje dėl patogumo, o ne dėl tikslumo. (Žvaigždutės yra pažymėtos paties Orwello.)

Ligoninės dienotvarkė (nurodomas apytikris laikas):

* 12, vidurnaktis — injekcija
5.30 — prasideda bruzdėjimas (tai šen, tai ten skuba žmonės, semiamas vanduo etc.)
6.30 — kėlimasis, karštas vanduo
7 — matuojama temperatūra
7.30 — pusryčiai
* 8 — injekcija
8.15 — prasideda valymas (su pertraukomis užtrunka apie 2 valandas)
9 — klojama lova
... — vaistai
10 — matuojama temperatūra
10.30 — gydytojų vizitacija
11–12, vidurdienis — atliekamas, žinoma, ne kasdien, rentgenografinis tyrimas, „papildymas" etc.
12, vidurdienis — pietūs
2 — matuojama temperatūra
3 — arbata
* 4 — injekcija

6 — matuojama temperatūra
6.30 — vakarienė
10 — matuojama temperatūra
gesinamos šviesos

NB. injekcijos yra laikinos.

Dienoraščio įrašas Orwello Antrajame literatūriniame sąsiuvinyje (*CW*, XIX, p. 307–308)

Rašytas ranka, tekstiniai variantai pateikiami Pilname raštų rinkinyje (*Complete Works*).

1948 03 30: Ūmai susirgus arba sveikstant po ūmios ligos, smegenys atvirai atsisako dirbti, todėl žmogus prilygsta paveikslėliams, nesudėtingiems kryžiažodžiams etc. Tačiau tais atvejais, kai sergama ilgai, kai esi nusilpęs ir neturi apetito, tačiau nekarščiuoji ir tau nieko neskauda, gali pamanyti, jog tavo smegenys veikia normaliai. Tavo mintys tokios pat gyvos kaip paprastai, tave domina tie patys dalykai, o ir kalbėti, regis, gali normaliai, gali skaityti tai, ką skaitytum kitu metu. Tik tada, kai bandai rašyti, net jeigu tai paprasčiausias ir kvailiausias straipsnis laikraščiui, supranti, kad tavo smegeninėje įvyko gedimas. Iš pradžių apskritai negali nieko popieriuje suregzti. Mintys krypsta į bet kokį įmanomą objektą, bet tik ne į tai, kas dabar reikalinga, nepakeliamai nuobodus atrodo net pats rašymo veiksmas. Vėliau galbūt ir pradedi kažką rašyti, tačiau tai, ką parašai, netrukus pasirodo esą kvaila ir pernelyg akivaizdu. Tu negebi valdyti kalbos arba paprasčiausiai nepajėgi galvoti, tik prisimeni lėkštus ir gerai žinomus posakius, užuot parašęs kokią stiprią ir gyvą frazę. Net ir tuo atveju, jei pamažu imi atgauti rašymo įprotį, nesugebi būti nuoseklus. O jei netikėtai gimsta ganėtinai geras sakinys, tau per sunku sujungti sakinius taip, kad jie atrodytų turį ką nors bendra. Priežastis ta, kad negali susikoncentruoti ilgiau kaip kelias sekundes, todėl nesugebi net prisiminti, ką vos prieš akimirką sakei. Labiausiai šioje situacijoje stebina kontrastas tarp menamo proto normalumo ir jo beviltiškumo, mėginant parašyti ką nors ant popieriaus lapo. Tavo mintys, kai tu mąstai, regis, yra būtent tavo mintys, tokios pačios kaip visada, tačiau, vos tik pabandai jas palenkti tam tikrai tvarkai, jos pasirodo esančios tik nevykusiai išreikštos banalybės.

Mane domina, ar yra pakankamai duomenų apie smegenų funkcijų lokalizaciją analogiškais atvejais. Atrodytų savaime suprantama, jei sergant tiesiog sutriktų mąstymas, tačiau taip neįvyksta. Mąstymo procesai vyksta taip pat, kaip paprastai, gal net dar labiau suaktyvėja, tačiau iš jų nėra jokios naudos. Gali naudotis žodžiais, bet šie žodžiai visuomet bus netinkami; gali turėti idėjų,

bet negali jų susieti. Jei protinę veiklą lemia, pavyzdžiui, smegenų aprūpinimas krauju, tai kodėl krauju geriau aprūpinamos tos smegenų sritys, kuriose kyla kvailos mintys, o ne tos, nuo kurių priklauso protingos mintys?

Dienoraščio įrašas Orwello Antrajame literatūriniame sąsiuvinyje (*CW*, XIX, p. 310–311)

Šis ranka rašytas tekstas yra iš Orwello Paskutiniojo (ne Antrojo) literatūrinio sąsiuvinio. Nors jis rašytas praėjus metams po gydymo, apie kurį jame pasakojama, tekstas pateikiamas būtent šioje vietoje todėl, kad 1948-ųjų vasario 19-ą arba 20-ą Orwellui buvo pradėtas taikyti penkiasdešimties dienų gydymo streptomicinu kursas; po penkiasdešimties dienų turėjo būti balandžio 8-a arba 9-a, ie. kelios dienos po ankstesniame puslapyje pateikto aprašymo apie ligos poveikį protinei veiklai.

1949 03 24: Kol neužmiršau, reikėtų užrašyti, kokius šalutinio poveikio simptomus sukėlė streptomicinas, kuriuo praėjusiais metais buvau gydomas. Streptomicinas yra dar beveik naujas medikamentas, šioje ligoninėje dar nenaudotas. Man pasireiškiantys simptomai visiškai skiriasi nuo aprašytų Amerikos medicinos žurnale.

Pirmiausia, nors atrodė, kad streptomicinas kone iškart pagerins mano sveikatą, jokie šalutinio poveikio simptomai nepasireiškė, išskyrus dėmes ties vieno rankos piršto pagrindu ir ant kojų nagų. Vėliau ėmė pastebimai rausti veidas, luptis oda, išbėrė visą kūną, ypač nugarą. Su bėrimu susijusio niežėjimo nejutau. Po mažd. 3 savaičių ėmė labai skaudėti gerklę, šis skausmas nepraėjo ir nebuvo susijęs su čiulpiamomis penicilino tabletėmis. Ryjant labai skaudėdavo, todėl keletą savaičių teko laikytis specialios dietos. Paskui gerklėje ir vidinėje žandų pusėje atsirado opos su pūslelėmis; tokios pat mažos pūslelės ant lūpų prisipildė kraujo. Naktimis jos pratrūkdavo ir ganėtinai smarkiai kraujuodavo, todėl rytais mano lūpos būdavo sulipusios nuo kraujo, ir aš pirmiausia, prieš išsižiodamas, turėdavau jas nuplauti. Tuo tarpu ėmė skilinėti nagai, pirmiausia nuo panagių, o paskui vis plačiau, tada po jais pradėjo formuotis nauji nagai. Ėmė slinkti plaukai, pakaušyje atsirado kelios visiškai baltos dėmės (prieš tai buvo tik vienas kitas žilas plaukas).

Po 50 dienų gydymas streptomicinu, kuris buvo leidžiamas taip, kad gaučiau po 1 gramą per dieną, buvo nutrauktas. Lūpos etc. sugijo beveik iškart, bėrimas išnyko, nors ir ne taip staiga. Plaukai nustojo slinkę, atgavo jiems įprastą spalvą, nors žilų plaukų, regis, buvo jau daugiau nei prieš tai. Seni nagai baigė visiškai nusilupti, o praėjus keliems mėnesiams po išrašymo iš ligoninės iš jų tebuvo likę tik atskarę galiukai, kurie ir toliau skilinėjo, leisdami augti naujiems nagams. Kai kurie kojų nagai nenukrito. Dar ir dabar jie neatrodo normalūs.

Jie daug labiau rievėti nei bet kada anksčiau ir kur kas storesni, taip pat linkę skilinėti, jei tik nenukerpu visiškai trumpai.

Kol kas Prekybos ministerija neišduos leidimų importuoti streptomiciną, išskyrus kelioms ligoninėms eksperimentiniams tikslams. Dabar jo būtų galima gauti tik aplinkiniais keliais. Jo gramas kainuoja 1£, o dar reikia sumokėti prekės įsigijimo mokestį, kuris sudaro 60 % kainos.

DIENORAŠČIO ĮRAŠAS ORWELLO ANTRAJAME LITERATŪRINIAME SĄSIUVINYJE (*CW*, XIX, p. 19–20)

Rašytas ranka, tekstiniai variantai pateikiami Pilname raštų rinkinyje (*Complete Works*).

1948 04 18: Apie tai, kaip veikia arba neveikia atmintis. Praėjusį vakarą, kai išjungus šviesas migdžiausi, staiga be jokios aiškios priežasties prisiminiau vieną karo metų įvykį. O buvo taip, kad kažkuriuo metu, — nepamenu kada, tačiau aišku, jog tai buvo senokai, — man buvo parodytas dokumentas, toks slaptas, kad suinteresuotam ministrui arba jo sekretoriui (aš manau, tai buvo jo sekretorius), be jokios abejonės, buvo įsakyta nepaleisti jo iš rankų. Taigi man teko apeiti aplink stalą ir, atsistojus jo pusėje, perskaityti tekstą, žvelgiant jam per petį. Tai buvo trumpas propagandinis lankstinukas arba memorandumas, atspausdintas ant aukštos kokybės balto popieriaus, perrišto žalia šilko juostele. Tačiau svarbiausia yra tai, kad aš, net ir labai aiškiai prisimindamas šią sceną, ypač tai, kaip slapukaudamas jis laikė lapą, kol jį skaičiau, rizikuodamas, kad jį vogčiomis gali pamatyti kas nors kitas, neturįs leidimo, niekaip nepamenu, kas per dokumentas tai buvo.

Šįryt aš vėl ėmiau apie tai galvoti ir net padariau šiokias tokias išvadas. Vienintelis ministras, su kuriuo man teko bendrauti karo metais, buvo Crippsas, 1942 ir 1943 metais, jam grįžus iš Indijos. Dokumentas turėjo būti kažkaip susijęs su Indija arba Birma, nes ši detalė (tuo metu dirbau BBC Indijos skyriuje) ir nulėmė mano atsitiktinį susitikimą su Crippsu. Asmuo, kuris man parodė šį dokumentą, veikiausiai buvo Davidas Owenas, Crippso sekretorius. Paskui prisiminiau, kad perskaitęs tekstą pasakiau kažką panašaus į tai: „Manyčiau, tokį dalyką turėtumėte laikyti paslaptyje“, o tai tik dar labiau pagrindžia spėjimą, jog dokumentas buvo susijęs su Indija. Po pietų papasakojau tai Richardui Reesui, o paskui prisiminiau dar šį bei tą, tik labai neaiškiai. Taigi man atrodo, — beje, daug geriau negu tai, jog prisimenu šriftą ir patį popierių, — kad šis dokumentas buvo memorandumas dėl mūsų pokarinio požiūrio į Birmą, kurią tuomet buvo okupavę japonai, ir jame buvo teigiama, jog Birma pirmiausia turėtų pereiti prie „tiesioginio valdymo“ (o tai reiškia karo padėtį) ir tik po kelerių metų būtų galima atkurti civilinę valdžią. Žinoma, tai visiškai skyrėsi

nuo to, ką mes pateikdavome savo propagandoje. Be to, man atrodo (vis dėlto visą šį reikalą prisimenu labai neapibrėžtai), kad, remiantis minėtu dokumentu, netiesiogiai perspėjau vieną iš Londone gyvenančių birmiečių, kad per daug nepasitikėtų Britanijos vyriausybe.

Jei aš tikrai padariau šią užuominą, tai mano poelgis reikštų išdavystę — galbūt todėl ir buvau linkęs pamiršti šį įvykį. Tačiau kodėl jį staiga vėl prisiminiau? Mane labiausiai stulbina ne tai, kad prisiminiau pačią sceną, bet negalėjau prisiminti, kas per dokumentas tai buvo, o[51] tam tikra prasme visiškai atnaujinta atmintis[52]. Tą akimirką, kai šis epizodas vėl atgijo, suvokiau, kad jis niekada iki šiol nebuvo šmėkštelėjęs mano atmintyje. Jis ūmai išniro į paviršių, slypėjęs pamirštas, mano manymu, visus penkerius metus[53].

51. Originaliame tekste šioje vietoje eina vėliau perbraukti žodžiai: „staigus šio epizodo iškilimas mano atmintyje po to, kai jis buvo daug metų užmirštas."
52. Originaliame tekste šioje vietoje eina vėliau perbraukti žodžiai: „supratau, kad jo ir mano atminties keliai daug metų taip ir nesusikirto."
53. Apie galimą šio prisiminimo kilmę žr. 1942 08 12 (p. 350).

Dienoraščio įrašas Orwello Antrajame literatūriniame sąsiuvinyje (*CW*, XIX, p. 497–498)

Rašytas ranka, gydantis Heimyrso ligoninėje.

1948 05 21: *9.45 val.:* Vienu metu girdėti visi šie garsai. Radijas. Gramofonas. Protarpiais nutrūkstantis dulkių siurblio garsas. Retsykiais nutrūkstantis sanitaro dainavimas. Kalimo garsas iš lauko. Kasdienis batų ir stalelių ant ratukų kaukšėjimas, švilpavimas, kovų ir kirų riksmai, iš toli atsklindantis vištų kudakavimas, iš čiaupo bėgantis vanduo, atidaromos ir uždaromos durys, kosėjimas su pauzėmis.

Tame pačiame puslapyje žemiau parašyta:

Jaunystėje nenumatyti vidutinio amžiaus ypatumai.
Nuolatinis varginantis silpnumo pojūtis kojose, skaudantys keliai. Sustirimas, susijęs su nestipriais skausmais nugaroje ir strėnose. Diskomfortas dantenose. Nuolatinis, tai stiprėjantis, tai silpnėjantis spaudimas krūtinėje. Pojūtis ryte, kad beveik negali atsistoti. Šalčio pojūtis, saulei pasislėpus. Dujos žarnyne (apsunkina mąstymą). Nuolat ašarojančios akys.

Skaudus kaip vynuogės sėkla po dantų plokštele.
Triukšmingas kaip pelė makaronų dėžutėje.
Išdidus kaip žuvų pardavėjas.

NAMŲ DIENORAŠTIS, V DALIS

1948 m. liepos 31 d.–1948 m. gruodžio 24 d.

Dienoraštis rašytas ranka. Pastabos numeruojamos nuo 1.

1948 07 31: Vėl atverčiu šį dienoraštį, septynis mėnesius praleidęs [Heimyrso] ligoninėje. Grįžau atgal [į Barnhilą] 1948 07 28. Oras šiuo metu ypač karštas ir sausas, be vėjo. Avižų šiaudai labai trumpi, veikiausiai dėl pavasario sausros. Pievos daugiausia nušienautos, šienas kūgiuose. Visiškai pražydusios rožės, aguonos, gvazdikai šiurpiai ir medetkos, dar žydi vienas kitas lubinas, baigia nužydėti rudgrūdėlės, o klarkijos dar tik žydės. Vaiskrūmiai, išskyrus avietes, ne per geriausiai peržiemojo, todėl daugumą jų pašalinsiu. Medžiai pakankamai sveiki. Kai kurios 1946-ųjų obelys jau užmezgusios daugybę obuolių, tačiau šie dar nelabai paaugę. Braškės nepaprastai geros. A[vrilė] pasakojo, kad jie priskynė apie 20 sv (50 augalų), tačiau jų bus ir daugiau, tik šiuo metu uogų, žinoma, mažėja. Pirmo sėjimo žirnius jau beveik galima skinti. Gražios salotos, taip pat ir ropės, tik vijoklinės pupelės prastesnės. Kad ir kaip būtų, tačiau kas nors iš svogūnų šeimos būtinai neužaugs. Gerai auga du viščiukų pulkeliai: 5 dešimties savaičių ir 10 — 6 savaičių, R. I. R. ir leghornai, geri viščiukai, vienodo dydžio. Kovo mėnesį gimęs paršelis yra tipiškas savo giminės egzempliorius. Buvo maitinamas beveik išimtinai bulvėmis ir pienu, o viščiukai — avižinėmis kruopomis ir pienu. Abi karvės dar melžiamos. Pirmoji (Rozi) apsiveršiavo apie vasarį, dabar vėl turėtų būti veršinga (nuo kalnėnų buliaus). Žolė pakankamai vešli, usnys toli gražu neprimena tų bjauriųjų piktžolių, kokios turėtų būti.

Kurį laiką negalėsiu dirbti darže, išskyrus lengvus darbelius, kaip antai genėjimas.

Žvejyba sėkminga. Neseniai vieną naktį jie sugavo 80 žuvų, o per savaitę — 8 omarus.

Blogai veikia lempos, todėl reikės atsarginių detalių. Nerandu daugelio įrankių.

Priešais esančio puslapio apačioje Orwellas surašė šį sąrašą. Viskas pažymėta varnele, išskyrus kūjį; trečioji eilutė perbraukta ir taip pat pažymėta varnele.

Užsakyti „Tilly" kaitinimo tinklelių ir garintuvų.
" kūjį.

" tarpiklių (čiaupams).
" kamštį vonios kriauklei.
" lempų stiklų.

1948 08 01: Vakar vakare ir naktį labai nedaug lynojo. Šiandien debesuotas ir vėsesnis oras. Jūra primena švininą lakštą. Labai įkyrūs mašalai.

1948 08 02: Graži diena, didesnę jos dalį nebuvo labai karšta. Vakarop dulksna ir lietus. Jūra rami.

A[vrilė] vakar prijungė naują „Calorgas" balioną.

Bobą[1] šiandien išgabeno į Tarbertą. Turėtų grąžinti spalio pirmą savaitę.

1. Bobas buvo arklys.

Priešais esančiame lape, priešais 1948 08 02 įrašą, Orwellas parašė ir varnele pažymėjo šį tekstą:

Užsakyti „Calorgas"
Užsakyti brokolių sodinimui

1948 08 03: Naktį šiek tiek palijo. Diena labai rami, apniukusi, ganėtinai šilta, bet po 8 val. vakaro vėsi. Jūra labai lygi, matyti švyturio[2] atspindys (sakoma, kad tai pranašauja lietų).

Serga viena iš R. I. R. vištų: skiauterės spalva gera, lesa gerai, tik kojos tarytum pusiau paralyžiuotos.

2. Tai tikriausiai buvo Krinano švyturys, stovintis didžiojoje žemėje, už šešių mylių pietryčių kryptimi nuo Barnhilo. Nuo kalvagūbrio, esančio į rytus nuo Barnhilo, lengvai matyti šalies pagrindinės teritorijos krantas; žr. Shelden, iliustracija priešais p. 373, o norintiems didingesnės perspektyvos, galima pasiūlyti puikias spalvotas iliustracijas leidiniuose „Die Stern, Kultur Journal", 1983, „Die Insel des Grossen Bruders" (wo George Orwell „1984" schrieb)", p. 192-202, kurios autorė Dorothee'ė Kruse, taip pat Klauso Meyer-Anderseno fotografijas.

1948 08 04: Didžiuma dienos labai rami, ūkanota, gana šilta. Vakare truputį palijo. B[illas] nušienavo antrą sklypelį.

Traktorius šį darbą atlieka visiškai pakenčiamai, nors pjaunamosios tvirtinimas ir nėra numatytas pagal konstrukciją, o valdyti ją labai nepatogu.

Pradeda žydėti pelėžirniai, bet ne per geriausiai. Buvau užmiršęs paminėti, kad vakar virš lauko priešais namą 3 ereliai (manau, kad 3, nors visą laiką mačiau juos tik 2). Vienas jų atakavo kitą, privertė išmesti grobį, kuris atrodė panašus į žiurkę arba triušį, tada smigo žemyn ir jį pačiupo. Jie klykavo taip garsiai, kaip, mano manymu, gali tik suopiai.

1948 08 05: Be vėjo, debesuota, jūra jau nebėra tokia rami. Regis, naktį šiek tiek palijo.

A[vrilė] ir B[illas] šįryt ištraukė bučius, kuriuose buvo 3 krabai. Angusas[3] vakar atnešė limandų, kurias buvo sugavęs žeberklu, atrodo, Midžo įlankoje[4].

Žiedus skleidžia montbretės. Pumpuruoja viena kita knipofija. Gladiolės (ne itin didelės) irgi sukrovusios vieną kitą žiedpumpurį.

Priešais 1948 08 05 įrašą esančiame puslapyje Orwelas užrašęs ir pažymėjęs varnele:

Užsakyti dagtį pakabinamam žibintui.
T. p. „Valor".

3. Angusas M'Kechnie'is, omarų gaudytojas, kuris gyveno Ardlusoje (tačiau jo nebuvo Astorų darbininkų ir tarnautojų sąraše). Ne visada aišku, kada Orwellas rašo „McKechnie", o kada „M'Kechnie"; šiame leidime vartojamas pastarasis rašybos variantas.
4. Vienos iš vietos įlankų pavadinimas, galimas dalykas, bylojantis apie mašalų gausą šioje vietoje (angl. *midge* — uodas, mašalas).

1948 08 07: Debesuota su pragiedruliais. Vėjuota ir gan šalta. Šieną, kuris yra lauke už namo, B[illas] susuko į ritinius.

Priešais 1948 08 07 įrašą esančiame puslapyje Orwelas užrašęs ir pažymėjęs varnele:

Užsakyti denatūrato (iš Glazgo)

1948 08 08: Giedra, gan šalta. Vėjas šiaurės krypties. Jūra rami. Žydi viena kita klarkija. Viena slyva iš apačios leidžia ilgas atžalas, kurias, mano manymu, reikia nukirpti. Aplink daugybė triušių jauniklių, tačiau sunku šaudyti.

Išsiunčiau dviem adresais laiškus dėl valčių[5].

5. Nepavyko nustatyti.

1948 08 09: Giedra, nėra labai šilta. Norėčiau kurį nors vakarą įkurti ugnį. Žiedus gausiai krauna jurginai. Labai greitai auga knipofijos. Regis, per 3 ar 4 dienas ištįsta visa pėda. Daugybė triušių.

1948 08 10: Giedra, nėra labai šilta. Laikosi šiaurės krypties vėjas. Didžioji žemė atrodė esanti arčiau, nei bet kada anksčiau. B[illas] su draugais sukrovė į kūgius šieną galiniame lauke. Nukarpiau braškių ūsus, ie. pačius ilgiausius.

1948 08 11: Ramu, apniukę, pakankamai šilta. Popiet nežymiai lynojo. Labai įkyrūs mašalai. Jūra rami.

1948 08 12: Ramu. Rytas gražus, popietė debesuota, vakare ir naktį truputį palijo. Jūra rami. Sugabenta dalis šieno. Labai gerai veikia kūgių kėliklis. A[vrilė] ir B[illas] žvejojo ir sugavo 13 saidų.

1948 08 13: Graži, karšta diena. Jūra rami, popiet lygi kaip veidrodis. Buvo suvežti dar keli kūgiai. A[vrilė] pjovė žolę priešais namą. B[illas] kartu su kitais[6] vakare buvo išvykęs į žvejybą ir sugavo 70 saidų.

6. Crick, 30 iliustracijoje matyti Barnhilas 1948, o priešais jį stovi palapinė. Kaip rašoma paaiškinime po nuotrauka (Bowker), ji buvo pastatoma pjūties darbininkams, kurie ir yra tie Orwello šioje vietoje minimi „kiti". Žr. 1948 08 23 įrašą, kuriame užsimenama apie nuverstą palapinę.

1948 08 14: Šilumos mažiau, jūra šiek tiek šiaušiasi. Vakare nežymiai palijo. B[illui] su kitais einant žvejoti, paskui juos nusekė ir veršiukas, kuris netgi bandė plaukti pavymui.

1948 08 15: Debesuota, ramu, ne itin šilta. Dalį dienos lynojo. Jūra nebėra visiškai rami.

A[vrilė] persodino brokolius. Kol buvo gabenami ir kol juos atsiėmėme, augalai mažų mažiausiai savaitę išbuvo ne žemėje. Atrodo, jau būriuojasi kikiliai.

1948 08 16: Debesuota ir drėgna. Jūra gan rami.

1948 08 17: Rytas apsiniaukęs, po pietų protarpiais švietė saulė. Šįryt sugautas labai stambus omaras (4½ sv). Baigėsi dujos „Calorgas" balione". Tikriausiai buvo nuotėkis.

1948 08 18: Graži, saulėta diena, vėjas nestiprus. Jūra rami. B. D. vėl vežė šieną į vidų ir dar daugiau jo sukrovė į kūgius lauke už namo. Klojimas jau pilnas, todėl reikės krauti stirtą. Pririšau prie kuolų vyšnias, nupjoviau negyvas šakas. Pradėjau ravėti gėlių bordiūrą. Užmušiau pirmą vapsvų motinėlę.

1948 08 19: Graži, saulėta diena, dvelkia švelnus vėjelis. Jūra ganėtinai rami. B[illas] ir R[7] krovė nedidelę stirtą, paskui uždengė brezentu. Beliko įvežti į vidų tik vieną kūgį. Paršiuką išleidžiame už vartų, tačiau toliau nuo namų jis dar neina.

Toliau ravėjau bordiūrą.
Baigiasi denatūratas.

Priešais 1948 08 18 ir 1948 08 19 įrašus esančiame puslapyje Orwelas užrašęs ir pažymėjęs varnele viską, išskyrus astrus:

Užsakyti narcizų svogūnėlių
" krokų
" scylių
bijūnų šaknų
svarainių medelių [perbraukta]
lubinų
astrų
1 cnt kalkių
flioksų

7. Turbūt seras Richardas Reesas, tačiau galėjo būti ir Orwello kaimynas, lenkas Tony'is Rozga, ir net jo sūnus Richardas (žr. Orwello laišką Michaelui Meyeriui, 1948 rugpjūčio 22, *CW*, XIX, p. 423–424). 1948 08 31 įraše jis mini Rozgą kaip Tony. Avrilė savo laiške Michaelui Kennardui, datuotame 1948 liepos 29, rašė: „Pas mus dienai ar dviem atvykęs ir Richardas Reesas"; pastarasis galėjęs ir užsibūti arba atvykti dar kartą. Vis dėlto atrodo, kad vienas iš Rozgų yra padėjęs dezinfekuoti avis (1948 08 23).

1948 08 20: Graži, saulėta diena. Silpnas vėjelis. Jūra rami. B. ir R. baigia tvarkyti šieno likučius. Vėl ravėjau.

1948 08 21: Bjauri diena, smarkus lietus, stiprus vėjas, kurį laiką pūtęs iš R. Darželyje žydi daug gėlių. B[illas] ir A[vrilė] praėjusią naktį sugavo 9 skumbres.

1948 08 22: Vos juntamai gražesnė diena. Ryte košė stiprus vėjas, tačiau buvo saulėta. Popiet keletą kartų pliaupė smarkios liūtys, tačiau buvo ir saulėtų pragiedrulių. Vėjas vis dar stiprus, daugiausia V, o kartais P. Jūra audrota. Vanduo aplink švyturį baltos spalvos. B[illas] parvedė avis iš kalvos žemyn ir paliko ganytis lauke, ketindamas jas dezinfekuoti.

1948 08 23: Šlykšti diena. Siautingas vėjas, kuris pučia iš visų pusių. Rytas saulėtas, o popiet ėmė smarkiai lyti. Nuvertė palapinę. Nudraskė dalį obuolių. Jūra audringa, daug balto vandens. B. ir R. sėkmingai dezinfekavo avis mažame metaliniame rezervuare, skirtame lietaus vandeniui. Vakarop vėjas truputį išsikvėpė.

Priešais 1948 08 23 įrašą esančiame puslapyje Orwelas užrašęs ir pažymėjęs varnele:

Užsakyti žibalo.

1948 08 24: Diena gražesnė. Apie vidurdienį palynojo, visą kitą laiką giedra ir saulėta, vėjas nestiprus. Jūra ramesnė. Pririšau prie kuolų keletą jurginų.

1948 08 25: Praėjusi naktis buvo ūkanota. Šiandien daugiausia sausa, vėjuota ir apsiniaukę, protarpiais lijo. Jūra mažiau banguota.

1948 08 26: Graži, rami, saulėta diena. B[illas] tempia lygiagrečiai su žemės paviršiumi vielinį tinklą, kad galėtų į jį atremti pėdus, užuot statęs juos į gubas. Atvežė denatūrato, ie. 1 galoną, o vieną butelį gavome iš McKechnie'io, taigi iš viso turime 9 pintas. NB. pasižymėti, kiek ilgai jo užteks. Nuskabiau ankštis nuo smalkų, nes ketiname jas palikti žemėje. Žmonės jas augina kaip dvimetes, bet aš manau, kad jos iš tiesų yra daugiametės ir po pirmų metų gali dar kuo puikiausiai žydėti[8]. A[vrilė] pjovė žolę.

Priešais 1948 08 26 įrašą esančiame puslapyje Orwelas užrašęs, bet nepažymėjęs varnele:

Užsakyti brezento.

8. Smalkos, jei paliekamos žiemoti žemėje, paprastai žydi ir antrais metais, bet tada gali labai ištįsti jų stiebai.

1948 08 27: Graži, šilta diena. Vėjo nėra. Jūra labai rami. B. ir R.[9] pradėjo kirsti javus. Labai sunku, nes trumpi stiebeliai.

9. Ir šįkart nėra visiškai aišku, kas kerta javus — Richardas Reesas ar Tony'is Rozga, nors šiuokart labiau tikėtina, kad tai buvo Rozga.

1948 08 28: Iki vakaro buvo graži diena, vėjas stipresnis nei vakar. Jūra nelabai rami. B. ir R. šiandien toliau pjovė lauką, o dalį pėdų atrėmė į tinklą, užuot statę į gubas. Jauną gaidžiuką paleidau į diendaržį, kad pariebėtų. Apie 6 val. vakaro gražus oras, o paskui silpnas lietus.

1948 08 29: Naktį smarkiai lijo, siautė vėjas. Diena darganota, apniukusi, gana vėjuota, bet šilta. Atrodo, pėdai išstovėjo, nors naktį lijo, vadinasi, šis metodas pasiteisino. Perrišau jaunus vaismedžius, kurie, pririšti špagatu, trynėsi į jį.

Žydi kai kurios gladiolės. Šiemet jos ne tokios gražios. Rožės tiesiog pasigėrėtinos. Godecijos šiuo metu beveik pačiame gražume.

Priešais 1948 08 26 įrašą esančiame puslapyje Orwelas užrašęs ir pažymėjęs varnele:

Parašyti dėl valties.

1948 08 30: Bjauri diena. Dirbti lauke per daug šlapia. Jūra ramesnė. Atrodo, šįvakar truputį pragiedrės

1948 08 31: Bjauri diena. Lietus su pertraukomis lijo iki maždaug 5 val. vakaro, paskui dvi valandas buvo giedra, o vėliau vėl ėmė lyti. Daugiausia silpnai, tačiau naktį šėlo liūtis. Jūra pakankamai rami. Tony'is [Rozga] Kiniueičdračo prieplaukoje matė kažkurį iš ryklių arba šiaurės delfiną, kuris, pasak jo, iššoko iš vandens ir sugavo kirą.

Šiuo metu viena bijūno šaknis kainuoja 6/-!

Atskirame puslapyje, kuris eina po 1948 08 31 įrašo, Orwellas sudaro vaismedžių etc. purškimo lentelę:

Vaismedžių etc. puškimo lentelė

Obelys		Pastabos
1. Gruod.–vasario vid.	Dervų aliejus (3½–50)	
2. Geguž. pr. (rausvieji)	Kalkių ir sieros nuoviras (1–50)	Netinka esant karštai
saulei		
3. Geguž. pab. (krentant žiedl.)	Bordo mišinys	
Slyvos		
1. Gruod.–sausio pr.	Dervų aliejus (3½–50)	
Geguž. vid. (nužydėjus)	Derris (1 sv–50 gal.)	
Vyšnios		
Gruod.–sausis	Dervų aliejus (3½–50)	
Birželio vid.	Derris (1 sv–50 gal.)	
Juodieji serbentai		
1. Gruod.–vasaris	Dervų aliejus (3½–50)	
Balandžio pr.	Kalkių ir sieros nuoviras (1–50)	
Liepa–rugpjūtis	Bordo mišinys (?)	
(nuskynus uogas)		
Raudonieji serbentai		
1. Gruod.–vasaris	Dervų aliejus (3½–50)	
Agrastai		
1. Gruod.–vasaris	Dervų aliejus (3½–50)	
Birželis	Derris (silpnesnis negu slyvoms ir vyšnioms)	

NB. Dervų aliejus. Maišyti su tokiu pat vandens kiekiu, gerai išmaišyti, įpilti daugiau vandens. Kalkių ir sieros nuoviras. Obelims nekenkia iki žydėjimo.

1948 09 01: Šiek tiek gražesnė diena. Ryte ir popiet keletą kartų lijo, taip pat smulkiai dulksnojo, tačiau daugiausia buvo gražus, ramus oras. Jūra rami. B. ir R. toliau kirto javus, tačiau buvo sunku, nes tokiu oru peilis apsivelia purvu. Durpėse įsitaisęs gluodenas, ten jis, matyt, gyvena, nes mačiau jau keletą kartų. Gal tai ir yra toji R[ichardo] pastebėta „gyvatė". Perrišau vyšnias.

1948 09 02: Iki pietų buvo bjauri diena, o paskui truputį pragiedrėjo. Jūra darosi audringa, kur ne kur kyla mūša. Ūkis rengiasi pirkti antrą karvės jauniklį (2 mėnesių), už 10 £. Atrodo, kaina yra teisinga, nes yra grynaveislė telyčaitė ir jau davusi apie 60 gal. pieno.

Naktį lijo.

1948 09 03: Diena gražesnė. Liūtinis lietus popiet, silpnas ryte, daugiau giedra, jokio vėjo. Jūra visiškai rami. B. ir R. toliau kerta javus.

1948 09 04: Graži, rami, šilta diena. Labai silpnas brizas. Jūra rami. B. ir R. toliau kirto javų lauką. Pradėjau ravėti bordiūrą palei namą.

1948 09 05: Diena nemaloni, darganota ir vėjuota, ir taip iki maždaug 4 val. po pietų. Paskui kelis kartus stipriai nulijo, tačiau apskritai oras buvo jau gražesnis. Jūra nerimsta. Ravėjau lopinėlį, kuriame auga agrastai. Agrastų krūmai vis dar labai maži ir skurdūs, tačiau neatrodo, kad būtų ligoti.

1948 09 06: Diena nemaloni, popiet šiek tiek pragiedrėjo. Pradėjau ravėti serbentų sklypelį. Nusprendžiau šių krūmų nerauti, nes jie paaugo daugiau nei buvau manęs.

Paršelis vis išlenda pro tvorą į kiemą, todėl gali nusigauti ir iki daržo, kas būtų negerai.

Baigėsi denatūratas butelyje, kurį praėmiau 1948 08 26. Tai reiškia, kad vieno butelio užtenka 10–12 dienų, vadinasi, galono (6 butelių?) turėtų užtekti iki 2 mėnesių.

Puslapyje, esančiame priešais 1948 09 06 įrašą, Orwellas yra užrašęs ir varnele pažymėjęs pirmuosius du priminimo punktus:

Apie spalio 20-ą pasodinti tulpes.

Parašyti dėl benzino.
" dėl pelenų[10].
" dėl guminių vamzdžių.
Užsakyti šakes daržui, 2.
" lempų ploviklius (pompą).
" įrankius valčiai.

10. Žodžio „pelenai" prasmė nėra visiškai aiški. Galbūt Orwellas norėjo didesnio kiekio tam, kad turėtų kuo pabarstyti takus.

1948 09 07: Nemaloni diena, jūra šėlsta. Lauke nieko nedirbau.

1948 09 08: Diena daug geresnė, saulėta, pakankamai šilta, jūra aprimusi. B. ir R. baigė kirsti javus. Ravėjau likusį serbentų plotą.

1948 09 09: Graži diena, tačiau ne per šilčiausia. Dienos metu vėjas nestiprus, o ir jūra gan rami. Vėjas ėmė stiprėti apie 8 val. vakaro, o naktį buvo įsišėlęs, šiek tiek lijo. Ravėjau avietes. Nemažai atžalų, kuriomis bus galima užpildyti tuščias vietas. Keletas lubinų vis dar žydi.

1948 09 10: Saulėta, stiprus vėjas. Jūra šėlsta. Javai per drėgni, kad būtų galima krauti į kupetas, todėl jie verčia juos vėl ant žemės.

Ėmiau ravėti kitą serbentų sklypą.

1948 09 11: Diena iš ryto buvo šlykšti, vėjuota, lietinga. Jūra pasišiaušusi. Popiet oras ėmė gerėti, bet vis palydavo. Jūra rimsta.

1948 09 12: Naktį pliaupė smarkus lietus, šėlo vėjas, ryte ėmė giedrėti. Protarpiais palydavo, nėra labai šilta, tačiau diena apskritai graži. Jūra rami. B. ir R. parplukdė iš Kolonsio naują valtį[11]. Pasirodo, Atlantas buvo audringas, nors sąsiauryje visiškai ramu. Po pietų palei tvorą ištempiau vielinį tinklą, kad nepralįstų paršelis. Jis ir toliau lenda, tačiau turbūt negalės to padaryti, jei tinklas bus gerai pritvirtintas apačioje.

11. Kolonsis yra kur kas mažesnė už Džurą sala, esanti nuo jos už penkiolikos mylių į vakarus; plaukiant valtimi, atstumas turėjo būti dvigubai ilgesnis.

1948 09 13: Diena nemaloni, jūra audringa. Vakare truputį pragiedrėjo. B. ir R. niekaip neužveda valties variklio, tikriausiai dėl apsinešusių žvakių. Užsakiau keletą kalakutų jauniklių (3–4 mėnesių). (Neįmanoma gauti.)

1948 09 14: (*Heimyrsas*[12]). Diena daug gražesnė, kurį laiką buvo pakankamai šilta. Jūra ganėtinai rami. Kol pasiekėme Gihą[13], teko truputį pakentėti. Vienas vaikas vemia. Didžiojoje saloje suvežta į klojimus palyginti nedaug šieno.

12. Orwellas buvo grįžęs į Heimyrso ligoninę pono Dicko apžiūrai. Žr. žemiau esantį Orwello laišką Davidui Astorui, rašytą 1948 spalio 9.
13. Giha yra maža sala į pietvakarius nuo Džuros.

1948 09 15: Naktį smarkiai lijo, truputį griaudėjo.

1948 09 16: (*Glazgas*). Niūri, apniukusi diena, tačiau beveik nelyja. Nėra abejonių, kad aną naktį smarkavęs didžiulis lietus ėjo per visą šalį. Kai kurie laukai netoli Heimyrso visiškai užtvindyti. Labai nesveikuoju, temperatūra kiekvieną vakarą pakyla iki maždaug 101°.

1948 09 17: *(Barnhilas).* Ganėtinai graži, tik vėjuota, diena. Kelionė jūra sunkoka, tačiau ne tiek, kad būtų pykinę. Pristatė kalkes.

Kitame puslapyje, priešais 1948 09 17 įrašą, Orwellas užrašęs ir pažymėjęs varnele:

Pasodinti bijūnus
Apgenėti avietes.

1948 09 18: Ryte graži, giedra diena, tik šilumos ne per daugiausia, o popiet ir vakare šiek tiek palijo, pakilo vėjas. B. ir R. krauna į kupetas javus, kurie per pastarąsias dvi dienas lyg ir apdžiūvo. A[vrilė] skynė avietes (pirmąsias šiais metais).

1948 09 19: Protarpiais šviečia saulė, protarpiais apsiniaukia, kelis kartus trumpai palijo, šilumos nėra daug. Jūra prie kranto rami. Krinano pusėje matyti bangų mūša. Išbandėme valtį. Labai lengva vairuoti. Sodinau bijūnus (šešis, raudonus). Pasodinau labai nelygiai. Genėjau avietes. Nesu tikras tuo, kad viską padariau teisingai.

1948 09 20: Vieną kartą smarkiai palijo, o šiaip jau visą laiką buvo graži, giedra, palyginti šalta diena. Nestiprus vėjas iš V. B ir R beveik baigė krauti kupetą, kurią uždengs brezentu. Pamačiau, kad vienas iš juodųjų serbentų (ie. sodintų praėjusiais metais) jau išleido mažą augalėlį, turbūt atlanką.

1948 09 21: Giedra, graži diena, gana šalta. Vėjas silpnas. Jūra pakrantėje rami. Pradėjau deginti nuolaužas, nes reikia medžio pelenų. A[vrilė] daigyne pasodino šiurpių.

1948 09 22: Naktį smarkiai lijo. Nuo 10 val. ryto buvo graži, giedra, saulėta, gana šilta diena. Nuvairavau valtį į artimiausią įlanką pasirinkti medienos. A[vrilė] sėjo žieminius špinatus.

1948 09 23: Keletą kartų trumpai palijo, o kitu metu beveik visą laiką buvo apsiniaukę ir pakankamai šalta. Ryte pūtė R vėjas. A[vrilė] ir B[illas] plaukė per Krinaną į Tarbertą, į galvijų turgų. Valtis dirbo sklandžiai. B. pirko 48 ėriukus, kurie kainavo po 24/-. Pernai jų kaina buvo 43/-. Jaučiausi labai prastai, į lauką nebuvau išėjęs.

1948 09 24: Ištisą dieną buvo bjaurus oras. Jūra audringa. Negaluoju, gulėjau lovoje. Atgabeno B[illo] aveles.

1948 09 25: Bjauri naktis, toks pat ir rytas, tik popiet ėmė pamažu giedrėti. Vėjas ne per smarkiausias. Jūra ramesnė. Buvau trumpam atsikėlęs. Katės gaudo jaunas žiurkes, ie. manau, kad tai mažos žiurkės, ne lauko pelės. Nė nemaniau, kad tokiais kaip šie metais žiurkės atsiveda jauniklių taip vėlai.

1948 09 26: Siaubinga diena. Naktį labai smarkiai lijo, lietus nesiliovė kone ištisą dieną. Ryte buvo pakilęs stiprus vėjas, daugiausia P krypties. Valtį reikės uždengti brezentu, nes toks stiprus lietus gali ją užtvindyti ir paskandinti. Žemė, kur žiūrėsi, virtusi klampyne.

1948 09 27: Naktį lijo, bet diena daug gražesnė, saulėta ir vėjuota. Jūra audringa. Vakare vėl truputį lijo.

1948 09 28: Sumautas rytas, pylė kaip iš kibiro, smarkus pietų krypties vėjas, jūra labai nerami. Nėra šalta. Popiet keletą kartų buvo išsigiedriję.

1948 09 29: Diena gražesnė, saulėta, vėjuota. Ryte trumpai lijo. Jūra visiškai rami.

1948 09 30: Rytas ramus, saulėtas, pakankamai šiltas, popietė be vėjo, bet apsiniaukusi. Jūra iš ryto buvo rami, bet bangos pamažu didėja. Ima kristi lapai.

1948 10 01: Visa diena buvo bjauri. Valtis labai praleidžia vandenį, matyt, iš dalies pro siūles.

1948 10 02: Graži, saulėta, rami diena, iki vakaro pakankamai šilta. Jūra rami. A. ir B. nuplaukė valtimi į Ardlusą pasipildyti atsargų. Kelionė iš Barnhilo į Ardlusą trunka maždaug valandą. Pradėjau ravėti braškių lysvę. Žiurlys užėmė daržą ir praleidžia jame labai daug laiko. Kregždės, atrodo, jau išskrenda. Didžialapiai šakiai jau rudi.

1948 10 03: Puiki diena, neskaitant 1 trumpo lietaus ryte. Sodinau krokus (200, geltoni).

1948 10 04: Puiki diena. A[vrilė] priskynė daug gervuogių. Sodinau scyles (100).

Vakar krito ėriukas, kuris buvo raišas. Labiausiai tikėtina, kad buvo pargriuvęs ant nugaros ir negalėjo atsistoti arba įlindo į provėžą ir negalėjo iš jos išlipti. Kadangi jį radome ką tik nusibaigusį, kiti vėliau jį valgė, nors man tai ir nepatiko. Manoma, kad didysis veršelis serga trichofilija. Dalis lubinų dar žydi, o kai kurie jų net krauna pumpurus. Kasnakt smarkiai mauroja elniai.

1948 10 05: Man regis, naktį šiek tiek palijo. Diena labai rami, apniukusi, ne itin šilta. Jūra stiklinė. Girdėti, kaip pakrantėje (už maždaug 400 jardų) sparnais plasnoja kormoranai. Šiandien į lauką buvo patekusi elnė su elniuku, kuri, pabaidyta Bobo, atsitrenkė į tinklą ir susilaužė koją, todėl B[illui] neliko nieko kito, kaip tik ją nušauti. Kelis braškių ūsus pasodinau į tuščius tarpus lysvėje; knygoje rašoma, kad taip daryti nevertėtų.

1948 10 06: Visiškai be vėjo diena, popietė saulėta. Jūra rami A. ir I.[14] pastatė naują kiaulidę parseliui, sienas padarė iš šieno, kurį sukimšo į tarpą tarp dviejų vielinių tinklų. Atrodo ganėtinai atspari vėjams. Šermukšnių uogos jau idealiai sunokusios. Daug gervuogių, o uogos labai didelės.

Puslapyje, esančiame priešais 1948 10 05 ir 1948 10 06 įrašus, Orwellas yra užrašęs priminimą, paskutinius tris iš keturių punktų pažymėjęs varnele, o „Užsakyti šieno“ ir „žibalo“ pabraukęs:

Užsakyti stiklą „Aladinui“[15].
Užsakyti šieno.
.. žibalo.° [Orwellas: *parafin*]
.. kitą traktorių.

14. Avrilė ir, galimas dalykas, Ianas M'Kechnie'is, Ardlusos dvaro darbininkas, gyvenęs Inverlusoje. Tai negalėtų būti pats Orwellas*, nes prasmė yra visiškai aiški.

* Angl. *I* — „aš“ (vert. past.).

15. „Aladdin“ — kambario šildytuvo, užpildomo žibalu, pavadinimas.

1948 10 07: Graži, rami diena, iki vakaro buvo pakankamai šilta. Baigiau ravėti braškių lysvę. Ūsų mažiau nei praėjusiais metais. Kiti sėdo į valtį ir nuplukdė bučius į kitą įlanką. Kažkas nutiko kuro padavimo sistemai, bet kibirkštis, bene pirmą kartą, buvo visuose 4 cilindruose. Vakare jaučiausi labai negerai (pakilo temperatūra, 101°).

1948 10 08: Visą dieną pūtė smarkus vėjas. Jūra audringa. Vėlai vakare ėmė lyti. Negaluoju, guliu lovoje (temperatūra — 99°).

1948 10 09: Bjauri diena, visiškai. Jūra banguota. Neįmanoma pasipildyti atsargų etc.

Orwellas buvo nuvykęs į Heimyrso ligoninę, pas dr. Dicką, tyrimui. Savo laiške Davidui Astorui, rašytame 1948 spalio 9 (*CW*, XIX, p. 450–451), jis pasakojo: „Dr. Dickas atrodė visiškai patenkintas tyrimo rezultatais, tik kelionė mane išvargino. Atrodo, taip būna po bet kokios kelionės. Jis patarė man ir toliau elgtis taip, kaip dabar, ie. pusdienį praleisti lovoje, ką aš labai mielai darau, nes bet kokios pastangos mane paprasčiausiai išvargina. Aš iškart sunegaluoju, jei tenka nueiti vieną mylią arba pakelti net ir lengviausią daiktą, o labiau už viską bijau sušalti. Net jei vakare išeinu parvesti karvių į tvartą, man pakyla temperatūra. Kita vertus, gyvendamas kaip karščiuis, jaučiuosi puikiai ir, regis, galiu dirbti ne mažiau nei įprastai. Aš taip įpratau rašyti lovoje, kad atrodo, jog man šitai labai patinka, nors iš tikrųjų taip rašyti labai nepatogu. Kaip tik dabar vargstu su paskutiniais šios prakeiktos knygos skyriais [„1984-ieji“], kurią turiu užbaigti iki gruodžio pradžios, o taip ir bus, jei tik vėl nesusirgsiu. Jei ne mano liga, būčiau parašęs ją iki pavasario.“

1948 10 10: Naktį labai smarkiai pliaupė lietus. Šįryt visur telkšojo balos. Diena apniukusi, tirštas rūkas, visiškai be vėjo, o visą rytą lynojo. Popiet lietus liovėsi, bet rūkas dar labiau sutirštėjo. B[illas] ir Ianas [M'Kechnie'is] išplaukė į Krinaną, o tai, esant tokiam rūkui, gan pavojinga, juoba kad jie neturėjo kompaso. Naujas paršelio namukas permirko, o taip nutiko todėl, kad kalvos šlaitu į jį sruveno vanduo, tačiau, palei sieną iškasus negilų griovelį, to neturėtų būti.

1948 10 11: Praėjusią naktį tvyrojo tirštos ūkanos, be to, mano manymu, palijo. Šiandien vėjuotas ir apsiniaukęs oras, tačiau iki vakaro nelijo. Jūra pasišiaušusi. Ianas ir B[illas] turėjo bėdų plaukdami į Krinaną, nes valtyje buvo tiek daug

vandens, kad jis pateko į variklį. Grįžtant atgal viskas buvo gerai. Ianas nuplukdė valtį į Ardlusą Malcolmui[16], kad šis patikrintų, ar nėra blogai pritvirtinta kuri nors lenta. Šiandien, kaip ir vakar, virš lauko sklandė erelis. Katės vis gaudo kirstukus, kurių veikiausiai yra šieno stirtoje. Vakar valgėme pirmąjį gaidžiuką (išperėtą gegužę). Visiškai geras, o užteko 6 žmonėms. Kirsime dar 3. Šiandien atgabeno naują gėrimo siuntą (12 butelių). B[illas] gavo naują šuniuką (kalę). A[vrilė] iškasė griovį aplink kiaulidę.

16. Malcolmas M'Kechnie'is, Iano tėvas.

1948 10 12: Visą dieną pūtė vėjas. Vos vienas kitas lietaus lašas. Jūra audringa, atviroje jūroje šėlsta didžiulės bangos. Dabar, kai A[vrilė] iškasė griovelį, kiaulidė, atrodo, nešlampa. Obuoliai dar nesunoko. Beveik neabejotina, kad turės būti tvarkomas gėlių bordiūras.

1948 10 13: Saulėta diena su vienas po kito sekusiais smarkiais lietumis. A[vrilė] ir I[anas] ėmė karpyti didįjį bordiūrą. Labai stiprus skausmas šone. Jūra rami.

1948 10 16: (Matyt, kelios dienos prapuolė[17]). Saulėta diena, kelis kartus lijo. Ganėtinai šalta. Jūra rami. Toliau tvarkomi bordiūrai. Baigiasi žibalas. Šiuo metų laiku 40 gal. statinės, regis, užtenka apytikriai 6 savaitėms. Nuskyniau 'Golden Spire' obuolius, trys dideli. Labai skanus obuolys, nors, mano manymu, jis skirtas kompotams virti.

Labai stiprus, nuolat pasikartojantis skausmas šone. Temperatūra (naktį) — 100°.

17. Nepaisant „matyt", tai yra paties Orwello įrašas.

1948 10 17: Saulėta diena, kelis kartus lijo. Gan šalta. Jūra rami. Nebuvau išėjęs į lauką.

1948 10 18: Giedra, saulėta, bet pakankamai šalta diena. Nelijo iki nakties. Jūra rami. A[vrilė] toliau gražino bordiūrus.

1948 10 19: Apsiniaukusi diena. Nelijo iki nakties. Jūra palyginti rami, bet B[illas], kuris parplaukė iš Krinano, teigė, esą sąsiaurio viduryje ji buvo banguota.

1948 10 20: Diena apniukusi, popiet lietinga. Ūmai nutrūko vandens tiekimas, ir B[illas] bei A[vrilė] turėjo eiti ir atkimšti vamzdį, besidriekiantį nuo upelio

iki rezervuaro, į kurį buvo patekęs purvo gumulas. Šiemet dėl įmirkusios nuo lietaus žemės daug supuvusių bulvių. Kalbama, kad pas mus per pastaruosius du mėnesius prilijo 20'[18]. Jei mums dar nėra taip blogai, tai Ardlusoje, regis, prigėrė labai daug bulvių. Labai blogi reikalai su žibalu.

18. Dvidešimt pėdų. Orwellas veikiausia turėjo omenyje dvidešimt colių (20").

1948 10 21: Apniukusi diena, protarpiais dulksnoja. Jūra rami. A. ir B. plaukė valtimi į Ardlusą pargabenti 5 gal. žibalo. Valtis dirbo gerai, bet protėkis vis tiek kažkur likęs.

1948 10 22: Giedra, vėjuota diena, šalta. Skyniau obuolius, 4½ sv, ie. apytikriai 5½ su kitais.

1948 10 23: Sumauta diena, kone ištisai dulksnoja. Jūra buvo rami iki maždaug 5 val. vakaro. Kiti valtimi plaukė į Ardlusą pargabenti atsargų, o grįžo prieš pat prasidedant potvyniui. Valtis plaukė gerai, tačiau vis tiek praleido vandenį. Gavome žibalo statinaitę, taip pat „Calorgas".

1948 10 24: Bjauri diena, viena blogiausių iš visų, kokios tik yra buvusios. Nepaliaujamas lietus, stiprokas vėjas, audringa jūra. Tiesa, nebuvo labai šalta. A[vrilė] ir B[illas] sėmė iš visiškai apsemtos valties vandenį. Lubose labai didelės skylės (2 vietos).

NB. pakviesti Robertą Shaw, kad sutvarkytų čerpes.

Pradėjome naują „Calorgas". Taip pat naują statinaitę žibalo, kurio turėtų užtekti apytikriai 6 savaitėms.

Priešais 1948 10 24 įrašą esančiame puslapyje Orwellas užrašė ir pabraukė datą — 1948 11 15:

Susitikti su Robertu Shaw[19] dėl stogo.
Užsakyti žibalo apie 1948 11 15.

19. Robertas Shaw buvo statybininkas ir gyveno Lage, esančiame greta pajūrio kelio, už maždaug penkiolikos mylių į pietus nuo Barnhilo.

1948 10 25: Diena geresnė, saulėta, tik labai šalta. Vėjas šiaurės krypties. Jūra gana rami. Išilgai pylimo sutūpę triušiai šildosi saulėje.

1948 10 26: Pastarąją naktį buvo šalna. Šįryt keletą kartų trumpai kirto kruša, krito šlapdriba, o po pietų vieną kartą trumpai, bet stipriai palijo. Likusią dienos

dalį buvo giedra, saulėta, šalta. Jūra labai rami. B[illas] māno suradęs plyšį valtyje. Užtaisė ją tirštu tepalu, ir to tikriausiai užteks. Apgenėjau raudonuosius serbentus (labai silpnai).

1948 10 27: Praėjusią naktį irgi buvo šalna, o prieš tai, pirmoje nakties pusėje, lijo. Diena graži, saulėta ir be vėjo, tik šalta. Jūra pamažu šiaušiasi. A[vrilė] baigė karpyti bordiūrą. Po šalnos ėmė kristi vaismedžių lapai. Dar kartą genėjau avietes, šįkart išpjoviau visas šakas, kurios šiemet derėjo. Lauke vis lankosi elnias.

1948 10 28: Graži, giedra, saulėta diena, akivaizdžiai šalta. Valtyje vis tiek kaupiasi vanduo, vadinasi, kažkur yra kita skylė.

1948 10 29: Graži, bet vėjuota ir šalta diena. Atvežė šieną (1 tona, 25 ritiniai). Jei bus įmanoma, ryt reikės ištraukti valtį, nes ji vis tiek leidžia vandenį. A[vrilė] su šake darbavosi prie kito bordiūro. Jūra pasišiaušusi.

1948 10 30: Naktį smarkiai lijo. Diena graži ir šalta. Kiti ištraukė valtį į krantą ir įtvirtino ją taip, kad per atoslūgį tikriausiai būtų galima taisyti net laivagalio tarpus. B[illas] nušovė triušį, o šunys pavogė jį nuo virtuvės stalo, vos tik buvo nunertas jo kailis. Šiąnakt atgal pasukamos laikrodžių rodyklės.

1948 10 31: Naktį lijo. Visą dieną siaučia smarkus vėjas, tačiau nešalta. Jūra pasišiaušusi.

1948 11 01: Gražu, šalta.

1948 11 02: Nemaloni diena, lyja beveik be perstogės. Nuo lubų stipriai varva. Šratinukas nustojo rašyti, praėjus vos 6 savaitėms[20]. Jūra nerami. Aukštai virš galvos skraido ereliai.

20. Orwellas 1947 gruodžio 26 buvo prašęs Juliano Symonso, kad šis nupirktų jam šratinuką, ir į voką tam tikslui įdėjęs 3 £. Jokių kitų įrašų apie 1948 įsigytus šratinukus daugiau nėra.

1948 11 03: Diena protarpiais saulėta, kelis kartus lijo. Jūra audringa. Truputį padidėjo primilžis iš karvių, o tam įtakos neabejotinai turėjo šviežias pašaras. B[illas] pastebėjęs ir daugiau triušių šviesiais kailiais.

1948 11 04: Gražesnė, bet šalta diena. A[vrilė] sodino spirėjas ir flioksus.

1948 11 05: Šalta. Keletas pragiedrulių, tačiau protarpiais dulksnoja. Ryte buvo nedidelė kruša. Jūra rami. Vėjas šiaurės krypties. A[vrilė] sodino daugiažiedes rožes.

1948 11 06: Graži, rami diena be vėjo, šilta prieš saulę, bet šalta jai pasislėpus. Jūra rami. A[vrilė] ir I.[21] sodino tulpes, apie 100. A[vrilė] tvarkė lysvę po langu. Po pietų ir vakare jaučiausi labai blogai, be abejo, dėl to, kad buvau išėjęs į lauką[22].

21. Ianas M'Kechnie'is.
22. Iš ankstesnių įrašų žinoma, kad Orwellas faktiškai nepajėgė dirbti jokio fizinio darbo sode; lapkričio 15 Anthony'ui Powellui rašytame laiške jis teigė negalįs netgi išrauti piktžolės, o jį vargina net pasivaikščiojimas keletą šimtų jardų. Taigi jis labai blogai jautėsi vien todėl, kad buvo paprasčiausiai išėjęs į lauką, o ne todėl, kad būtų padėjęs sode. Tai buvo metas, kai jis spausdino mašinėle paskutinį „1984-ųjų" variantą, o tai, kad nustojo rašęs jo „Biro" šratinukas, byloja, jog jis tuo metu dar ir tikslino tekstą.

1948 11 07: Graži, rami, saulėta diena. Šaltoka. Jūra nebe tokia rami.

1948 11 08: Naktį buvo pašalę. Giedra, rami, saulėta diena. Šaltoka. Jūra ganėtinai rami. B[illas] buvo nuvedęs jaunesnę melžiamą karvę pas bulių (Khilachrain). Turėtų veršiuotis rugpjūčio mėnesį. A[vrilė] toliau tvarkė bordiūrą palei namą. Genėjau juoduosius serbentus (tik truputį). Dygsta scylės. Kl.: ar reikia jas pridengti? Problemos dėl traktoriaus troso. Baigiasi gėrimai. NB. užsakyti. Šiandien mačiau kelis juoduosius strazdus. Jie šiose vietose tokie reti, kad, juos išvydus, kyla klausimas, kas jie tokie. A[vrilė] matė skrendant strazdus, tikriausiai migruojančius, ie. smilginius arba baltabruvius. Bangos nuplovė į jūrą vieną gelbėjimo valties irklą. Gladiolės ir jurginai jau nužydėjo. Rožės vis dar krauna naujus pumpurus.

Puslapyje, esančiame priešais 1948 11 08, Orwellas užrašė ir pažymėjo varnele:

Užsakyti džino etc.

1948 11 09: Naktį šėlo smarkus vėjas. Labai banguota jūra. Popiet silpnai palijo, po lietaus jūra šiek tiek aprimo.

1948 11 10: Rami, apniukusi diena. Jūra truputį banguoja.

1948 11 11: Rami, apniukusi diena, šilta. Naktį palijo. Jūra nėra labai rami. Jie buvo žvejoti Barnhilo įlankoje ir sugavo 15. Nuplautas irklas grįžo atgal. Neseniai sodintos daugiažiedės bando žydėti.

1948 11 16: Dienoraščio keletą dienų nerašiau. Pastarosios dvi dienos buvo darganotos ir vėjuotos, o prieš tai — ramios ir apniukusios. Nėra šalta. Jūra šiandien ganėtinai banguota. A[vrilė] sutvarkė lysvę po langu ir persodino neužmirštuoles. Paršelis raišuoja ir vieną dieną nieko neėdė. Šiuo metu geriau, bet vis tiek šlubčioja. Gal reumatizmas dėl šlapio kiaulininko. Laikinai perkeltas į garažą. B[illui] gelia strėnas. Hibridinės vištaitės (gegužės pero atrodė jau dėsiančios kiaušinius, bet vis dar nepradėjo. NB. užsakyti žibalo ir denatūrato.

Puslapyje, esančiame priešais 1948 11 16, Orwellas užrašė ir varnele pažymėjo pirmą punktą:

Užsakyti žibalo.
Užsakyti denatūrato.

1948 11 17: Dargana, apsiniaukę, lynoja. Vakare lijo smarkiai. Jūra pasišiaušusi. Atgabeno naują bulių, jauną, baltą, trumparagį (mėsinis). 15 dienų išbuvo laive, sulysęs, o ir apskritai prastos būklės.

1948 11 18: Graži diena, pakankamai šilta. Jūra rami. A[vrilė] ištempė vielas vijoklinėms rožėms. Genėjau slyvas. Dauguma jų atrodo labai nekaip. Vis dar žydi kelios rožės. Smalkos, kurios buvo paliktos, irgi turi vieną kitą žiedą.

1948 11 19: Niūri diena, lietinga ir labai vėjuota. Jūra audringa. Pradėjo dėti viena vištaitė (gegužės pero). Paršelis vėl judrus. Javų kupetoje įsitaisiusios žiurkės. B[illo] strėnoms geriau. R.[23] vakar sužvejojo keletą žuvų.

23. Galimas dalykas, Orwello sūnus Richardas. Savo laiške Davidui Astorui, rašytame 1948 lapkričio 19, jis pasakojo, kad Richardas „vyksta kartu su kitais į žvejybą ir vieną dieną buvo sugavęs keletą žuvų".

1948 11 20: Kelis kartus smarkiai lijo, su kruša, bet daugiausia gražus oras. A[vrilė] ir B[illas] grįžo namo su nauju vanu („Chevrolet"). Deda dar viena vištaitė (manau). Genėjau agrastus.

1948 11 21: Vieną kartą buvo užėjusi liūtis, o visą kitą laiką oras gražus. Jūra visiškai rami ir nuostabios spalvos. B[illas] valo purvą iš užpakalinio kiemo. Genėjau obelis (nelabai sunku). Neskaitant vieno žardelio, jos ūgtelėjusios labai nedaug. Kl.: gal joms reikia daugiau trąšų, o gal per anksti mulčiavau?

Puslapyje, esančiame priešais 1948 11 21, Orwellas užrašė ir pažymėjo varnele:

Užsakyti žarną (60' ¾")

1948 11 22: Graži, giedra diena. Jūra rami. Nudvėsė viena vištaitė (toji, kuri neseniai buvo kažkur susižalojusi krūtinę).

1948 11 23: Labai niūri, apniukusi diena. Šalta, bet ūkanota. Nematyti didžiosios žemės. Trys kiaušiniai. RIR-ai labai šeriasi.

1948 11 24: Naktį buvo šalčio. Diena graži, saulėta, tik šalta. Vėjas rytų krypties. Smalkos vis dar bando žydėti.

1948 11 25: Šalta. Vėjas R arba PR.

1948 11 26: Pakankamai graži, bet labai šalta diena. Vėjas R arba PR. Jūra palyginti rami. Pradėjo dėti ir viena RIR.

1948 11 27: Rami ir šaltoka diena.

1948 11 28: Graži diena, nėra vėjo, jūra kaip stiklas. Silpnas rūkas. Didžiosios žemės nematyti.

1948 11 29: Rami, apsiniaukusi diena, nėra šalta. Jūra nevisiškai rami. Parsivedė atgal Bobį. Šiek tiek neprižiūrėtas, tačiau atrodo pakankamai sveikas. Kiaušinis dvigubu tryniu, tikriausiai padėjo kuri nors vištaitė.

1948 11 30: Graži, vėjuota ir šaltoka diena. Jūra audringa. Atrodo, deda jau dvi RIR.

1948 12 01: Graži, vėjuota diena. Jūra nerami. Vėlai vakare palijo. 3 arba 4 kiaušiniai beveik kasdien.

1948 12 02: Labai žvarbus vėjas naktį ir dieną. Nemažai lijo. Jūra labai banguota. Plokščiadugnė gelbėjimo valtis[24] sulaužyta dalimis, mat bangos smogė ir ten, kur paprastai būna sausuma. Genda sunkvežimio maitinimo vamzdelis, turbūt neveikia karbiuratorius.

24. Plokščiadugnė gelbėjimo valtis — tai valtis plokščiu dugnu ir nulygintu pirmagaliu. Orwello vartojamas žodis „dinghy“* yra tautologinis.

* Gelbėjimo valtis (laivo) arba pramoginė valtis (vert.past.).

1948 12 03: Apniukusi diena, lynoja. Aprimo vėjas. Jūra vis dar nerami, bet ne tokia kaip vakar. Daugelis galvijų patys pareina į tvartą. Greitai baigsis žibalas. Sunkvežimis, atrodo, sutaisytas.

1948 12 04: Graži, rami, saulėta diena, tik po pietų trumpai palijo. Dvi viena kitai lygiagrečios vaivorykštės, viena daug blyškesnė. Kl.: kodėl kartais taip nutinka, kai vienu metu lyja ir šviečia saulė? Jūra rami. Regis, bulius yra maždaug 16 mėnesių, atvestas 1947-ųjų liepą, taigi pagal savo amžių jis atrodo pakankamai didelis, nors ir nekokios būklės. Kalkinau vaiskrūmius (labai nedaug).

1948 12 05: Naktį sustiprėjo vėjas. Šiandien beveik be perstogės lyja, siaučia vėjas. Jūra audringa. Labai negaluoju. Baigiasi dujos „Calorgas" balione. (Pradėjome 1948 10 29, ie. užteko 5 savaitėms.) Prijungėme naują.

1948 12 06: Vėjas naktį nurimo. Graži, rami, saulėta diena. Jūra visiškai rami. Nesijaučiau gerai, lauke nebuvau. Šiandien skerdžiamas paršelis. Kiti buvo Kreihause pirkti žibalo, bet gavo tik 1 galoną. Padėtis kone beviltiška, laukiant, kada jį pristatys į salą. Šiandien atgabeno naują aviną. Radijo imtuvo baterijos baigia išsekti (užmiršau, kada prijungiau).

1948 12 07: Rami, ganėtinai saulėta diena. Ryte trumpai palijo. Jūra nėra visiškai rami. A[vrilė] parnešė paršelio taukus etc. Už paskerdimą ir išdarinėjimą sumokėjome 1 £ plius kojelės. Jaučiuosi labai blogai.

Orwellas nerašė iki 1948 12 19; kitas įrašas eina tame pačiame puslapyje, iškart po 1948 12 07.

1948 12 19: Neturėjau tiek sveikatos, kad galėčiau rašyti dienoraštį. Oras daugiausia buvo labai ramus, apsiniaukęs, nešaltas, kartais visą dieną tvyrodavo prieblanda. Jūra dažniausiai rami. Kartą ar du buvo pakilęs stiprus vėjas, bet lijo nedaug. Scylė bando žydėti. B[illas] teigia, kad per dvi pastaruosius savaites ūgtelėjo žolė. Parnešta žąsis (Kalėdoms). Taip pat jauna kalnų ožka. Paršelis be galvos ir kojelių svėrė 2 cnt (maždaug 9 mėnesių).

Pradėjome naują žibalo statinę. Esame skolingi maždaug 10 gal., taigi mums priklauso tik 30 gal.

NB. vos ne tuojau pat užsakyti daugiau. Šiandien baigiasi dujos „Calorgas" balione. Kažkur yra dujų nuotėkis, tikriausiai transformatoriuje. Prijungėme naują balioną (NB. šiuo metu turime tik 1.)

Priešais 1948 12 19 įrašą esančiame puslapyje Orwellas užrašė, pažymėdamas paskutinį punktą:

Užsakyti žibalo.
Užsakyti „Calorgas“.
Pasirūpinti, kad uždėtų draudimo spaudą[25].
Užsakyti šieno (1 toną).

25. Valstybinio draudimo žyminiai ženklai, nustatyti įstatymu; veikiausiai jam pačiam, kaip laisvos profesijos atstovui, arba Billui Dunnui, kaip Orwello ir Richardo Reeso darbuotojui.

1948 12 22: Dvi pastarąsias dienas oras buvo ypač giedras, ramus ir šaltokas. Jūra labai rami. Žibintus reikia uždegti popiet, jau apie 3 arba 3.30 val. Šiandien jūroje buvo matyti keisti balti dryžiai, tikriausiai tai guotais aplink plaukiojantis mailius, tačiau paukščių tai visiškai nedomino.

Liko vos 8½ šieno ritiniai iš 25, kuriuos gavome prieš beveik 2 mėnesius. Vadinasi, šiuo metų laiku 1 tonos (25 ritinių) užtenka beveik 3 mėnesiams, ie. 2 melžiamoms karvėms ir veršeliui.

1948 12 24: Praėjusias dvi naktis buvo stipriai atšalę. Dienos saulėtos, be vėjo, jūra rami. A[vrilė] stipriai persišaldė. Buvo dingusi kalėdinė žąsis, tačiau vėliau atsirado — plaukiojo pakrantėje, netoli valčių prieplaukos, už maždaug mylios nuo mūsų paplūdimio. B[illas] mano, kad ji paprasčiausiai plaukiojo ratu. Jam teko plaukti gelbėjimo valtimi iš paskos ir ją nušauti. Svoris prieš nupešant — 10½ sv.

Aplink dygsta snieguolės. Išlenda viena kita tulpė. Kelios smalkos vis dar bando žydėti.

Tuo baigiasi Orwello „Namų dienoraščio“ penktoji dalis

SVARBŪS PASKUTINIO LITERATŪRINIO SĄSIUVINIO ĮRAŠAI

1949 m. kovo 21 d.–1949 m. rugsėjis

Orwellas po sunkaus atkryčio, apie 1949 m. sausio 2 d., buvo išgabentas į Kranhamo (Cranham) sanatoriją, netoli Straudo, Glosteršyre.

Orwello paskutiniame literatūriniame sąsiuvinyje (žr. *CW*, XX, p. 200) yra keletas ranka rašytų įrašų apie Kranhamo sanatoriją ir Universiteto koledžo ligoninę. Abiejų ligoninių, kaip ir Heimyrso ligoninės, dienotvarkė pateikiama su nurodyta data ir glaustu aprašymu. Prie įrašų apie Kranhamą nurodytos 1949 m. kovo 21 ir 24 bei balandžio 17-a dienos. Pirmasis ir paskutinysis įrašai pateikiami šiame skyriuje, o antrasis įterptas p. 483, nes jame minimas Orwello gydymo streptomicinu kursas Heimyrse 1948 m. Apie dienotvarkę Kranhamo sanatorijoje žr. *CW*, XX, p. 69-70.

Išnašų numeravimas pradedamas iš naujo.

1949 03 21: Čia (Kranhamo sanatorijoje) dienotvarkė skiriasi nuo tos, kurios buvo laikomasi Heimyrso ligoninėje. Nors Heimyrse visi aliai vieno su manimi elgėsi maloniai ir buvo dėmesingi, — iš tikrųjų tai mane stulbino, — vis dėlto negalima nepastebėti esminio skirtumo gyvenimo *struktūroje* tuo atveju, kai pats sumoki išlaidas už tavo išlaikymą.

Ryškiausias skirtumas, kad čia gerokai tyliau nei ligoninėje, be to, viskas atliekama palengva, neskubant. Gyvenu vadinamajame vasarnamyje, viename iš eile sustatytų medinių namelių stiklinėmis durimis, kurių plotas yra apie 15' iš 12'. Jame, neskaitant įprasto stalelio prie lovos etc., yra karšto vandens vamzdis, praustuvė, komoda ir drabužių spinta. Išorėje yra veranda stikliniu stogu. Viskas patiekiama rankose, nėra jokių šlykščiai barškančių vežimėlių ant ratukų, kurių garsas ligoninėje nenutyla nė akimirką. Negirdėti ir radijo imtuvų triukšmo — visi pacientai čia turi ausines. (Čia nustatyta „Home Service", o Heimyrse paprastai įjungta „Light"[1].) Čia dažniausiai girdėti paukščių čiulbėjimas.

Dienotvarkė:

7.00. Pulso ir temperatūros matavimas. Šiai procedūrai atsibundu tada, kai reikia įsikišti į burną termometrą, ir tuo metu būnu pernelyg miegūstas, kad galėčiau skaityti.

7.30. Keičiamas puodelis skrepliams.

8.00. Pusryčiai. Po pusryčių atsikeliu iš lovos ir prausiuosi. Maudytis man leidžiama dukart per savaitę, nes manoma, kad tai „silpnina".

9.30 (maždaug). Klojamos lovos.
11.00. Kava.
12.00 (maždaug). Kambario šlavimas ir dulkių valymas.
12.00–12.40. Poilsio laikas. Šiuo metu numanomas gulėjimas lovoje. Paprastai tuo metu aplanko gydytojas.
12.40. Pietūs.
2.00–2.40. Poilsio laikas. Paprastai miegu nuo maždaug 2.30 iki 3.30.
3.30. Arbata.
6.00. Temperatūros ir pulso matavimas.
6.00–6.40. Poilsio laikas.
6.40. Vakarienė.
9.30 (apytikriai). Arbata.
10.30. Gesinamos šviesos.

Sveria, atlieka sveikatos patikrinimą etc. maždaug kartą per mėnesį. Kaina yra 12-12-0 £ per savaitę, tačiau į ją įskaičiuota tik maitinimas ir būstas, o už specialius vaistus, operacijas etc. mokama papildomai.

1. „Home Service" programa turėtų atitikti dabartinę „Radio 4", o „Light" — „Radio 1" arba „Radio 2". „Radio 3" tuo metu buvo vadinama „Trečiąja programa", o jos turinys ir stilius buvo daugmaž tokie patys.

1949 04 17: *Kranhamas.* Velykų sekmadienį sanatorijoje, kai dauguma šio „vasarnamių" korpuso (paties brangiausio[2]) gyventojų sulaukia lankytojų, patiriu keistą jausmą, girdėdamas daugelį kalbant aukštuomenės anglų kalba. Aš dvejus metus buvau beveik visiškai atskirtas nuo šio garso ir tik kartą ar dukart teko nugirsti kalbant šia kalba, ir mano ausys vis labiau apsiprato su darbininkų ir žemesniosios bei viduriniosios škotų klasės balsais. Pavyzdžiui, Heimyrso ligoninėje man per visą laiką tiesiogine prasme neteko išgirsti „kultūringo" akcento, išskyrus atvejį, kai pas mane buvo lankytojas. Atrodė, girdžiu šiuos balsus pirmą kartą. O kas per balsai! Nepaliaujamas apsiėdusių, perdėtai savimi pasitikinčių kvatojimas dėl nieko, išduodantis jų nerangumą ir prabangą išvien su pikta valia, glūdinčia jų esybėje; tai balsai žmonių, kurie, — intuityviai jaučiu, netgi jų nematydamas, — yra priešai viso to, kas tik protinga arba jautru, arba gražu. Nenuostabu, kad esame visų taip labai nekenčiami.

2. Valstybinė sveikatos apsaugos sistema „nuo lopšio iki kapo" pradėjo veikti 1948 birželio 8, tačiau ir toliau buvo teikiamos privačios sveikatos apsaugos paslaugos norintiems už jas susimokėti patiems.

1949 m. birželio 8 d. „Secker & Warburg" leidykloje išleistas romanas „1984-ieji", o po kelių dienų Niujorke jį išleido ir „Harcourt, Brace". Knyga padarė tokį stiprų įspūdį, kad jau 1949 m. rugpjūčio 27 d. „NBC University Theatre" įvyko radijo premjera, kurią meistriškai inscenizavo Miltonas Wa-

yne'as, Vinstono Smito vaidmenį atliko Davidas Nivenas, o kūrinį komentavo romanistas Jamesas Hiltonas.

Rugsėjo 3-iąją Orwellas buvo perkeltas į Universiteto koledžo ligoninę Londone. Toliau pateikiamas paskutinis Orwello įrašas jo paskutiniajame literatūriniame sąsiuvinyje, atliktas 1949-ųjų rugsėjį, pasakojantis apie dienotvarkę, kurios buvo laikomasi šioje ligoninėje (*CW*, XX, p. 165–166). Jame aprašoma ir Orwello palata[3].

Universiteto koledžo ligoninės (privataus flygelio) dienotvarkė

7–7.30. Temperatūros matavimas. Formalus klausimas: „Kaip miegojote?"

7.30–8. Kūno prausimas. Lovos klojimas. Vanduo skutimuisi. „Užpakalio" įtrynimas.

8.45 (apytikriai). Pusryčiai. Atnešamas laikraštis.

9.30 (apytikriai). Flygelio seselė pristato korespondenciją.

10. Temperatūros matavimas.

10.30 (šiuo metu). „Kedenama" mano lova. Kambarinė ateina valyti palatos.

11 (apytikriai). Sanitaras atvyksta valyti dulkių.

12.30. Išardoma lova.

12.45. Pietūs.

2. Temperatūros matavimas.

2.30. „Kedenama" lova.

3.30. Išardoma lova.

3.45. Arbata.

5. Temperatūros matavimas.

5.30 (apytikriai). Esu prausiamas iki juosmens. „Užpakalio" trynimas.

6.45. Vakarienė.

10. Temperatūros matavimas; koks nors gėrimas.

10.30 (apytikriai) „Kedenama" lova, netrukus gesinama šviesa.

Nėra nustatyto laiko gydytojo apsilankymui. Nėra įprastos kasdienės vizitacijos.

Palatoje yra: prausyklė, spintelė, užrakinama spintelė prie lovos, staliukas prie lovos, komoda, drabužių spinta, 2 veidrodžiai, radijo imtuvas (rankenėlės šalia lovos), elektrinis židinys, radiatorius, fotelis ir dar 1 kėdė, lempa prie lovos ir dar 2 lempos, telefonas. Mokestis — 15 ginėjų už savaitę, taip pat papildomas mokestis gydytojui, bet, regis, įskaitant individualius medikamentus. Telefonas ir radijo imtuvas neįskaičiuoti. (Mokestis už radijo imtuvą — 3/6 už savaitę.)

3. Orwello palata Nr. 65 privačiame flygelyje: Thompson, *Orwell's London*, p. 102 (privatus flygelis — ten pat, p. 101).

Čia Orwello dienoraščiai baigiasi

1949 M. SPALIO 13 D. Universiteto koledžo ligoninėje Orwellas vedė Sonią Brownell. Jis vylėsi pakankamai sustiprėti, kad galėtų vykti į Šveicariją toliau gydytis, o draugai (ypač knygų pardavėjai) rinko lėšas jo kelionei. Deja, jis mirė, nesuspėjęs išvykti, nuo smarkaus plaučių kraujavimo, ištikusio auštant 1950-ųjų sausio 21 dienai, šeštadieniui. Palatos kampe stovėjo jo mėgstamos meškerės. Laidotuvių apeigas Kristaus bažnyčioje, Olbanio gatvėje, Londone, NW1, organizavo Malcolmas Muggeridge'as. Jis prašėsi būti laidojamas, ne kremuojamas, o tuo pasirūpino Davidas Astoras. Orwellas palaidotas Visų Šventųjų kapinėse Saton Kortnyje, Berkšyre. Paminkliniame akmenyje iškalti žodžiai „Čia guli Ericas Arthuras Blairas“ ir jo gimimo bei mirties datos.

TRUMPAS PAPILDOMŲ SKAITINIŲ SĄRAŠAS

Visi Orwello raštai, — kartu su komentarais jie sudaro 9 000 puslapių, — yra surinkti „Pilname raštų rinkinyje", *The Complete Works of George Orwell*, red. Peter Davison, bendr. Ian Angus ir Sheila Davison, 1998; antrasis leidimas, minkštu viršeliu, 2000–2002. Jo knygos aprėpia devynis pirmuosius tomus, kuriuos išleidusi „Penguin" leidykla laikėsi tos pačios puslapių numeracijos.

Faksimilinė „1984-ųjų", *Nineteen Eighty-Four*, rankraščio kopija išleista 1984 m., papildomas tomas, *The Lost Orwell*, — 2006 m.

2001 m. „Penguin Books" išleido keturis apybraižų rinkinius (red. Peter Davison), o prie jų pridėti komentarai papildo komentarus, įeinančius į *Complete Works*. Šių komentarų sąrašas:

Orwell in Spain (įskaitant „Katalonijai pagerbti", *Homage to Catalonia*), 393 puslapiai;
Orwell's England (įskaitant „Kelionė į Vigano prieplauką", *The Road to Wigan Pier*), 432 puslapiai ir 32 puslapiai su iliustracijomis;
Orwell and the Dispossessed (įskaitant „Dienos Paryžiuje ir Londone", *Down and Out in Paris and London*), 424 puslapiai;
Orwell and Politics (įskaitant „Gyvulių ūkis", *Animal Farm*), 537 puslapiai.

Išnašų nuorodos

Nuorodos į „Pilną raštų rinkinį" pateikiamos taip: *CW* + tomas romėniškaisiais skaitmenimis + puslapis(-iai), pvz. *CW*, XX, p. 210–211. Nuorodos į žemiau išvardytą literatūrą pateikiamos, pirmiausia nurodant autoriaus pavardę, o paskui puslapį, pvz. Crick, p. 482, išskyrus atvejus, kai kalbama apie knygas *Orwell Remembered* ir *Remembering Orwell*, kurios taip ir įvardijamos, o greta nurodomas puslapis.

Apie Orwellą ir jo raštus yra parašyta labai daug mokslinių studijų. Siekiat paprastumo, šioje knygoje vadovaujamasi tik naujausių biografijų ir kelių pačių naujausių mokslinių tyrimų informacija. O pagal ją ganėtinai nesunku atsekti ir ankstesnes biografijas bei studijas.

Biografijos

Audrey Coppard and Bernard Crick, *Orwell Remembered,* 1984 (čia — *Orwell Remembered*)
Stephen Wadhams, *Remembering Orwell,* 1984 (čia — *Remembering Orwell*).
John Thompson, *Orwell's London* (nuotraukų aut. — Philippa Scoones), 1984.
Bernard Crick, *George Orwell: A Life*, 1980; 1992 išleistas pakartotinas leidimas su svarbiu nauju priedu (čia — Crick).

T. R. Fyvel, *George Orwell: a personal memoir,* 1982 (čia — Fyvel).
Michael Shelden, *Orwell: The Authorised Biography,* 1991, išleista Jungtinėje Karalystėje (čia — Shelden).
Jeffrey Meyers, *Orwell: Wintry Conscience of a Generation,* 2000.
Gordon Bowker, *George Orwell,* 2003 (čia — Bowker).
Scott Lucas, *Orwell,* 2003.
D. J. Taylor, *Orwell: The Life,* 2003 (čia — Taylor).
Jacintha Buddicom, *Eric & Us,* 1974; Dione Venables 2006 parašė šiai biografijai labai svarbų „Post scriptum".

Mokslinės studijos

The Cambridge Companion to George Orwell, John Rodden (ed.), 2007.
Christopher Hitchens, *Orwell's Victory,* 2002 (JAV leidimas: Why Orwell Matters).
Douglas Kerr, *George Orwell (*serijoje *Writers and their Work),* 2003.
Emma Larkin, *Secret Histories: Finding George Orwell in a Burmese Teashop,* 2004.
John Rodden, *Every Intellectual's Big Brother: George Orwell's Literary Siblings,* 2006; joje pateikiama vertinga informacija apie šimtosioms gimimo metinėms skirtą konferenciją „George Orwell: An Exploration of His World and Legacy", 2003 m. gegužę vykusią šalia Bostono veikiančiame Velslio koledže (Masačusetso valst.). Daugeliu atžvilgiu ji tęsia John Rodden, *The Politics of Literary Reputation: The Making and Claiming of 'St. George' Orwell,* 1989.
Daniel J. Leab, *Orwell Subverted: The CIA and the Filming of 'Animal Farm',* 2007.
Sir Richard Rees, *George Orwell: Fugitive from the Camp of Victory,* 1961 (čia — *George Orwell*).
Loraine Saunders, *The Unsung Artistry of George Orwell: The Novels from 'Burmese Days' to 'Nineteen Eighty-Four',* 2008.
Hugh Thomas, *The Spanish Civil War,* 1961; trečias leidimas — 1977 (čia — Thomas).

Interneto svetainės

www.finlay-publisher.com — tai „Eric & Us" svetainė. Joje kartą per du mėnesius publikuojamos žymiausių klasikinės filologijos specialistų apybraižos, taip pat pateikiami skaitytojų komentarai. Ją tvarko Dione Vennables, parašiusi „Posts criptum" antrajam knygos „Eric & Us" (aut. Jacintha Buddicom) leidimui, 2006.
www.orwelldiaries.wordpress.com — joje pateikiama informacija ne tik apie renginius, susijusius su kasmetine Orwello premija, bet ir apie daugelį kitų įvykių. Čia galima rasti rašinių iš „Eric & Us" svetainės, be to, kasdien, lygiai po septyniasdešimties metų, publikuojama po vieną Orwello dienoraščio įrašą. Kartu pateikiamos „Google" žemėlapio nuorodos į tam tikrą vietą, kurioje tą dieną Orwellas rašė dienoraštį. Šią svetainę tvarko profesorius Jeanas Seatonas ir Gavinas Freeguardas.

RODYKLĖ

Abisinija (Etiopija) 167, 181, 194, 262, 270, 302, 303, 306, 307, 310, 318, 322, 348, 349, 367
Abramsas (Baltijos šalių rusas) 327
Aclandas, Richardas 270
„Action" 68, 70, 218, 256
Adelphi, The 12, 33, 39, 54, 61, 285, 347, 448
„Aeroplane" 183, 184
Aerostatų užtvara 217, 218, 304
AEU (Jungtinė inžinierių profesinė sąjunga) 216
AFL 171
agitacija už Antrąjį Frontą 298, 324, 337, 345, 351, 352, 357, 359, 360, 362, 365, 366, 369
Agnesės alėja (nr. 4) 65
Ahmedas, Ali 354, 355
Aicha 103
„Ak, tie šlykštūs apyniai", daina 22
„Albatross Press" 193, 264
Albertas H. 157
Albertine, rožė 154, 162, 233, 425
Allenby'is (Wavellio „Life" ir Orwello recenzija) 297
Amerika (amerikietis), žr. JAV.
Amerikos viešosios nuomonės institutas 207
Amery'is, Leopoldas 166, 167, 215, 360, 361
analizė, turinio 259, 275, 298
analogijos 482
Anandas, Mulkas Rajas 333, 334, 336
  apie Orwellą 334
Andersonas, Johnas 216
Andersono priešlėktuvinė slėptuvė 216
Anderson, ponia 150, 192, 232, 240, 270
anglies briketai 224
Anglijos ir Amerikos sutartis su Vokietija. Žr. Wohltatas;
Anglijos ir Rusijos sutartis 177, 179, 180, 181, 211, 323, 341, 342
Anglų—vokiečių draugija 193, 196
apynių skynimas (straipsnis) 21
arabai 98
arabiškos laidotuvės 125
Ardlusa 372, 381, 387, 399
Ardlusos dvaras 387
Ardlusos kelias, klampynė 404
ARP 142, 170, 291
„As I Please" 262, 422
Asquith, Margot 260
Astorai 343, 344
Astoras, Davidas 344, 363, 495, 498, 503, 510
Astor, ledi 344
Astoro 346
Astradganlaisas 349
Asturija 93, 197
Atėnai 311
Atlantas 195, 265, 305, 342, 372, 393, 457, 494
Atlaso kalnai 97, 98, 101, 105, 109, 119, 120, 123, 130, 133, 134
atsisakymas tarnauti kariuomenėje dėl įsitikinimų 64, 195, 198
Attlee'is, Clementas 215, 331, 342
Auchinleckas, Claude'as, generolas, seras 343, 352, 367
auksas 187, 212, 213
  aukso atsargos 189
Austerlicas, mūšis 308
Australija 87, 311, 312, 313, 314, 317, 319, 349, 351
automatas (ai) 269, 360, 367
Aviacijos antskrydžiai 217, 267
  įbauginti užsieniečiai 293
  Karališkajame kriketo aikštyne 311
  nuostoliai 270, 278, 281, 284, 285, 286
  Orwellų butas 370
  Tokijas 336, 337
Aviacijos ministerijos skandalai 118, 119
Azadas, Abdulas Kalamas 360, 361

Bagdadas 318
Bakeris, Johnas 370
Balbo, Italo 274, 275, 296
Baldwinas, Stanley'is 180, 183, 195, 196
Balkanai 302, 307
Baltijos valstybės 181, 182, 186, 193
  SSRS aneksija 277
Baltosios—Baltijos jūrų kanalas 173
banginiai 88, 389, 434
banginių ėdikė 389
Bardija 298, 299
Barnhilas 7, 267, 372, 375, 380, 387, 408, 423, 479

apie darbus ir užduotis, kuriuos reikia atlikti 414, 416, 419, 437, 468, 478, 492, 493, 506
Barnslis 64, 65, 66, 67, 70, 77, 78, 311
centrinė akmens anglies kasykla 78
viešosios maudyklės 70
Barras, Jamesas 204
Barrettas, keliautojas 25
Barselona 7, 80, 81, 132, 166, 188, 275, 285, 291, 297
Bartlettas, Vernonas 276, 277, 323
Bastilija 176
Bastinianis, Guiseppe 174
„Battle of Britain" 307
Bau, papildomi rinkimai 263
bažnytinė procesija 305, 367
BBC 33, 166, 211, 267, 322, 325, 327, 328, 329, 331, 332, 334, 342
dainuojančios valytojos 347
„Gyvulių ūkis", Orwello inscenizacija 422
moralinis purvas 350, 355, 368, 370, 484
pokalbių laidų asistentas 325
„Raudonkepuraitė", Orwello inscenizacija 387
Beachcomberis 56, 57
Beaverbrookas, lordas (Maksas Aitkenas) 178, 195, 256, 323, 327, 328, 338, 340
Beaverbrooko spauda 178, 183, 261, 282, 344
B.E.F (Britanijos ekspedicinės pajėgos) 255, 256, 258
Béla Kunas 172
Belcheras, George'as 25, 27
Belgija 254
kapituliacija 256, 258, 315, 348
karalius 214, 255
Belgradas 306
Bendruomenių Rūmai 175, 183, 192, 196
idiotai 339
nepasitikėjimo votumas 353
po bombardavimo 340
„Bengal Lancer" 105
Bengazis 303, 306, 308, 310
benzinas 214, 381
kontrabandinis 345
normos 385, 386, 387, 410, 423
Berezina, upė 323
Bergery'is, Gastonas 279
Berkenhedas 56
Berlynas 96, 208, 210, 213, 217, 283, 302
proklamacijų platinimas 330, 337, 338, 351, 355, 358, 367
Bermondsio viešoji biblioteka 30, 202
Berslemas 37
Besarabija 273
Besteiro, Juliánas 170
Bevanas, Aneurinas 80, 213, 216, 266, 330, 331
Bigaras 373, 374, 375, 381
Biglandas, George'as (arkliavagis) 24
Bilingsgeitas 12, 29, 30
Birma 7, 11, 121, 122, 130, 141, 333, 343, 361, 450, 484
Birmos kelias 277
Birmingamas 35, 36, 286
biudžetas (1941) 308
bizonų medžiotojas Bilas 14, 26
Blairas, Richardas, Orwello sūnus (R) 378, 424, 427, 428, 431
išdykauja su Orwellu 452, 462, 503
įvaikintas 370
trejų metų 434, 443, 446
Blair, Avrilė (A) 7, 8, 11, 372, 380, 402, 422, 424, 439, 480, 490, 497
dienoraščio įrašai 470, 478, 479
mirė 470
peties išnirimas 450
Blair, Eileena (E) 7, 57, 81, 211, 223, 229, 246, 251, 254, 255, 256, 258, 270, 274, 280, 281, 284, 285, 298, 311
humoras 150, 173, 216, 304, 305
jos mirtis 316, 370
jos rašyba 8, 35, 151
kapas 374, 375
Blair, Marjorie (Marjorie Dakin) 11, 59
laidotuvės 373
Blair, Richardo Walmesley'io (Orwello tėvas) 11
mirė 161
miršta 145
Blesto ūkis 20, 21, 24, 25
„blimpai" 283, 321, 366
atsikratyti blimpų 266, 267
Blitz (blicas) 297, 298, 300, 357, 358
Blumas, Leonas 125
Bluntas, Anthony'is (MI5) 362
Bobas, arklys 487, 497, 504
Bokharis, Z. A. 331, 361
Bolcanas 174
Boldokas 194, 227, 230, 234, 244, 247, 292
bombardavimas. Žr. aviacijos antskrydžiai
Bonara, ponia Hastings 70
„Book-of-the-Month Club" 372
Borkenau, Franzas 256, 257, 260, 278
Borstalas 15, 17
Bose'as, Rasas Beharis 351, 364
Bose'as, Subhas Chandra 364

Bose'ė, Subhas Chandra 332, 333, 337, 338, 342, 351
Bowyeras, E. C. 358
Bramley'is, Tedas 216
Branderis, Laurence'as 367, 368
  apie Orwellą 368
Brekonas (ir Radnoras) 183, 193
Brendis 424, 426, 451
Britanijos fašistų sąjunga (BFS) 70, 196, 215, 256
Britanijos ir Japonijos susitarimas 185
Britanijos ir Prancūzijos delegacija 199
Britanijos mūšis 119, 280, 327
Britanijos Somalilandas 279, 281
Broad Law 374
Brockway, Audrey'a 208, 209
Brolija 59
Bromlis 16
Bronte'ai 63
Brownas, Alecas 79
Brownas, Jamesas 57, 59, 60, 63
Brownell, Sonia 257, 510
Brownriggas, W. Douglas S. 357, 358
Bucharinas, Nikolajus 165
Buchmanas 333
Buchmanas, Francas 333
Buchmanizmas 334
Buddicom, Jacintha 11
Budziewiczius, Witoldas 182
Bulgarija (Bulgarijos parlamentas) 199, 302
Bund, žr. Vokietijos ir Amerikos sąjunga 206
Burgessas, Guy 346, 347
Burginas, Leslie'is 166, 167
„Burmese Days" („Gyvenimas Birmoje") 11, 33, 220, 389, 469
butai 56, 315, 316
Butleris, R. A 272, 273
Butleris, Samuelis 283

„Cadby Hall" 24
Cameronas, Normanas 346, 347
„Candide" 123, 125
Carter, ledi Violeta Bonham 174, 175
„Carters Tested Seeds" 397
Casado Lópezas, Sigismundas, pulkininkas 170
„Case for Germany" 197
„Cassandra", Williamas Connoras 331
cenzūra, Cenzūravimo skyrius 7, 12, 211, 223, 254, 256, 260, 294, 345, 350, 364
Cha Cha, lordas (žr. Joyce'as, Williamas) 278
Chamberlainas, Neville'is 119, 138, 173, 174, 177, 180, 183, 191, 210, 212, 215, 265, 266, 267, 297, 312, 336, 341, 366
  „mūsų vienintelė viltis 173
  teigiamai vertinamas 294
Chamberso ūkis 19
Chapelle, Bonnieras de la 344
„Charles II" 33
Chestertonas, G. K. 56, 57
Chiappe, Jeanas 267, 296
Chitale, ponia 369
Christi & Moore" 33
Churchillis, Winstonas 103, 168, 172, 173, 175, 177, 193, 195, 215, 218, 255, 256, 261, 264, 265, 267, 276, 284, 286, 289, 294, 295, 303, 312, 316, 324, 331, 332, 343, 344, 352
City of Benares" 265
civilinė sauga 170, 216
Clarkas, Duggie 430
Clarke's" 156, 219, 230, 235
„Clergyman's daughter" („Dvasininko dukra") 12, 33, 70
CNT 92, 93
Cockburnas, Claudas 184, 193, 299
Collingsas, Dennisas 12
Collingsas, dr. 85, 86
Comertas, Pierre'as 295
Comfortas, Alexanderis 344, 345
„Coming Up for Air" 117, 145, 158, 183, 192, 194, 264, 469
Commonas, Jackas 346, 347
Comm. Opp., žr. Tarptautinis komunistinis pasipriešinimas 208
Connolly'is, Cyrilas 257, 264, 267, 275, 307, 308, 309, 310, 332
Connoras, Williamas 331
„Controversy" 166, 202
Cottmanas, Staffordas 81
Coughlinas, tėvas 336
„Coventrisieren" (sulyginti su žeme) 295
C, paukštienos pardavėjas, Vietinės gynybos būrio narys 313, 321
Craigas (svetimšalių legionas) 137
Creedas 64
Crippsas, Staffordas 166, 167, 187, 261, 277, 319, 323, 326, 327, 328, 330, 331, 332, 335, 341, 342, 346, 347, 356, 359, 368, 484
„Criterion", teatras 287, 288
„Critical Essays" 300, 372, 469
Crossmanas, Richardas 265, 267

Čekoslovakija 90, 103, 115, 145, 183, 195
  Lidicė 347

Čiangkufengas
incidentas prie Čiangkufengo 201
čigonai 22, 23, 24
Čingdao (Kvingdao) 179

„Daily Express" (išskyrus nuorodas „Įvykiuose") 57, 178, 298, 320, 328, 340, 345, 357, 462
„Daily Mirror" (išskyrus nuorodas „Įvykiuose") 330, 331, 363
„Daily Telegraph" (išskyrus nuorodas „Įvykiuose") 165, 259, 364
„Daily Worker" (išskyrus nuorodas „Įvykiuose) 256, 297, 298, 356, 364
Dakaras 276, 277, 292, 316, 317
Dakinai, Humphrey'is ir Marjorie 59, 373, 456
Dakin, Jane 456
Daladieras, Edouardas 103, 122, 189, 195, 217
Dallasas (LPEC) 204
Dancigas (Gdanskas) 166, 173, 181, 182, 189, 190, 197, 206, 207, 216, 217, 296
Dancigas (Gdanskas) 181
Dankerkas 254, 256, 257, 258, 260, 266, 280, 310, 324, 352
Dardanelai 312
Dari (dariai) 235, 236
Darlanas, François 316, 317, 344
Darlingtonas, C. D. 325
Darlingtono kelias 45, 46
Darrochas, Donaldas (D. D.) 375, 391, 409, 423, 426, 450, 463
Darroch, Katie (K. D.) 391, 409, 423, 426
„Daughters of Albion" 79
DBST (dvigubas Britanijos vasaros laikas) 93
De Gaulle'is, Charlesas 268, 273, 274, 292, 330, 365
Degnanas, Tommy 70, 77, 78
Deivio žibintai 54, 72, 76
delfinai 389, 434, 464, 465, 492
Delis 335, 354
„Democracia" 89
Denamas 334
„Dépêche de Fez" 132
Derbis 320
De Valera, Eamonas 259
Dickas, dr. (Heirmyrsas) 495, 498
Didekajai 25
Dienerai, May'a ir Johnas 54
dienoraščiai ir Orwellas 7, 8, 82, 254, 362, 370
dingę dienoraščiai 81, 378
kitas 377
dienos skylė 68, 72, 74
direktyva nr. 16 (Hitlerio įsiveržimas į Angliją) 278
diskusijų grupės (diskusijos) 64, 265, 268, 296
„Dynasts" (drama, aut. Hardy, Thomas) 365
Djepas 363, 368
ataka 362, 363, 364
reklama su apsiaustu 364
užpuolis 362
Dobiesas (daigyno savininkas) 411
dokininkai 55
Dollar Law (kalva) 374
Domvile'is, Barry'is 196, 197
Doranas, Charlesas 7
Doriotas, Jacques'as 279
Dormanas-Smithas, Reginaldas 361
Dowdingas, Hughas, seras 119
„Down and Out in Paris and London" („Dienos Paryžiuje ir Londone") 12, 33, 80, 469, 511
„Dramblys ir bokštas" 288, 289
Draxas, Reginaldas Plunkettas Ernle'is Erle'is 190, 191
Dribergas, Tomas 328, 341, 351
Duffas Cooperis, Alfredas 255, 256, 270, 294, 295, 329, 330
dujokaukės 175, 217, 271
perspėjimas dėl dujų 341
„Dunera" garlaivis 349
Dunnas, Williamas (Billas, B. D.) 438, 439, 442, 450, 470, 479, 506
Durrutis, Buenaventura 275
Dvigubas Britanijos vasaros laikas 424
Džindžeris, jaunuolis 15, 31
Džura 267, 285, 372, 373, 375, 380, 410
žemėlapis 371

Edenas, Anthony'is 166, 167, 215, 218
Edinburgas 372, 373, 411, 462
Edvardas VIII (Vindzoro hercogas) 277, 295
Edvardas XVIII, atsistatydinimas 196
Edwardsas, Ebby'is 204
Egiptas 60, 268, 281, 297, 310, 314, 330, 353, 356, 369
Eileena O'Shaughnessy (žr. Blair, Eileena) 7
Eilin Moras, sala 462, 463
Eilsfordas 81, 85
„Eye-Witness in Barcelona" (Tiesioginis liudytojas Barselonoje, Orwello straipsnis) 166

El Alameinis 352, 369
„El Annunciador“ 89
„El Campanse“ 89
Eldonas 37
Eliotas, T. S. 33, 325, 370
Ellisas, Cloughas Williamsas 80
Ellisas, Henry Havelockas 173
Empsonas, Williamas 325, 328, 346, 347
„English People“ 370, 422
Eritrėja 303
Estkorto alėja, Lidsas 59, 62
Etiopija (žr. Abisinija) 7
„Eugénie Grandet“ 14, 15
evakuacija 180, 212, 214, 215, 217, 254, 258, 265, 266, 278, 314, 318
„Evening News“ 210, 255, 357
„Evening Standard“ (išskyrus nuorodas „Įvykiuose“) 178, 255, 282, 309, 320, 340
„Examiner“ 50

„Faber & Faber“ 33, 370
FAI 92, 93
Falanga 89, 92
Faringdonas, lordas 200
Fierz, Sinclair 33
Firthas, Ellisas („Hennessey“) 71, 73, 77, 78
Fyvelas, Tosco 277, 294, 303, 308, 336
Flandinas, Pierre'as-Éttiene'as 268, 270
Fletcheriai, Robinas ir Margareta 376, 387, 409, 417, 436
Fletcheris, R. T. H. 347
Forrestų šeima 45
„France“ (leidinys) 295
Frazeris, Jamesas, seras 28
„Freiheit“ sąjūdžio radijas 208
Frėjaus koledžas 33
Fulleris, J. F. C. 178

Gallacheras, Williamas 187, 213, 216
Gallupo apklausa 207
Galsworthy'is, Johnas 12, 64
Gandhis, Mahatma 332, 333, 355, 359
Garrettas, George'as („Matt Lowe“) 54
Garvinas, J. L. 77, 173, 343, 344
Gaubero šachta 79
gelbėjimosi valtis (KOP, guminė) 425, 438, 440, 441, 442, 459, 502, 504, 506
„Germany's War Chances“ (knyga, aut. Lajos, Ivan) 197
Gibraltaras 87, 88, 89, 90, 141, 268, 299, 312, 317
„Gibraltar Chronicle“ 89
Giha (sala) 495
„Gyvulių ūkis“ 7, 33, 80, 82, 147, 267, 325, 370, 372, 469, 511
  radijo vaidinimas 422
„Glasgow Herald“ 449, 462
Glazgas 137, 169, 265, 286, 372, 373, 374, 381, 386, 420, 422, 423, 462, 488, 495
Glengarisdeilis 379, 380, 381, 393, 405, 437, 457, 458, 461, 462
Glentrosdeilis 378, 381, 382, 413
GMT (Grinvičo vidutinis laikas) 7
„Gneisenau“ (laivas) 306
Goeringas, Hermannas 182, 327
„Golden Bough“ 27, 28
Gollanczas, Victoras 33, 48, 57, 80, 81, 145, 183, 197, 243, 254, 276, 301, 341, 366
gorgijai 24
Grady, Paddy (G.) 40, 49, 70, 71, 73, 76, 79
Grahamas, Duncanas 204
Graikija 302, 317, 318
„Grampus griseus“ 389
Grantamas (žr. Papildomi rinkimai) 330
Greenas, Williamas 171
Greenwoodas, Arthuras 211
Grey'jus, Charlesas 183, 184
Grey'jų šeima 65, 67
Griggas, Jamesas 331
Grigg, ledi 332
Grimetorpo šachta 68
„Gringoire“ 125
Grinvičas 151, 213, 214, 217, 254, 283, 287, 288, 301, 304
  gaisras bažnyčioje 304
grūdų stygius 235
„Guilty Men“ 276, 341

Haffneris, Sebastianas 302, 303
Haidas (papildomi rinkimai) 180
Haidparkas 43, 212, 216
Hamburgas 357
Hamersmitas 28
Hamiltono hercogas 316, 318
Hampstedas 33, 311
„Hanging“ („Korimas“) 11
Hanlis 37
Hanningtonas, Walas 42, 43
Hardie'is, Jamesas Keiras 175, 204
Hardy'is, Thomas'as 365
Harrissonas, Tomas 344
Hartas, Basilis Liddellis 178, 180, 306, 307, 314, 317, 318, 319, 341, 352, 366
Hatchettas, senasis 248
Havarto klebonija 63

Hawkinsas, Desmondas 296, 344
Hebridai 15, 266, 267
Hedinglis 59, 62
Heimyrso ligoninė 422, 485, 486, 495, 498, 507, 508
  dienotvarkė 481
Heydrichas, Reinhardas 347, 348, 349
Hendersonas, Alexanderis 200
Hendersonas, Neville'is 211, 213
Hendersonas, Philipas 79
Henleinas, Konradas 195
Heppenstallis, Rayneris (R. H.) 266, 267
Hessas, Rudolfas 202, 316, 318
Hickey'jus, Williamas 328, 351
Hipwellas, W. R. 354
„History of the Paris Commune of 1871" 63
Hitleris, Adolfas 49, 81, 103, 119, 138, 142
Hoare'as, Samuelis 167, 193, 194, 195, 196, 270, 272, 294
Holbornas 287, 288
Holden, Ineza 254, 267, 326, 332, 362, 370, 402
Hollingsworthai 147, 157, 206, 222, 249
„Homage to Catalonia" („Katalonijai pagerbti") 298, 332, 469, 511
Homoseksualumas (pederastai) 20, 31
Honkongas 176, 207, 277
Hôpital Cochin 66, 67
Hopkinsonas, Tomas 283
Hore-Belisha, Leslie'is 180, 189, 352, 353
„Horizon" 200, 257, 264, 289, 297, 308, 310, 329, 332, 334, 344, 345, 421
Hornby'ių pajamos 41, 42
Hornby'ių šeima 40, 46, 51, 63
Horrabinas, J. F. 361, 362
Hotornai 33
Howardas, Peteris 195, 206, 341
„How the poor Die" („Kaip miršta vargeta") 67, 419
H. P. (redaktorius, kurio tapatybė nenustatyta) 294
Hsiao'as Ch'ienas 349, 355
Hudsonas, R. S. 183, 184
Hueska 284, 287
„Humanitė" 181, 188, 212
humoras ir sąmojai
  antihitleriniai 293
  antisovietiniai 323, 324
  dviejų vokietijos žydų pokalbis traukinyje 346
  Eileenos 304, 305
  Orwello 198
  sąmojis apie žydus, nugirstas „Players" teatre 369
  teritorinės (moterų) kariuomenės atstovės pokalbis su Vietinės gynybos kariu 327
Husseinas 123

IFTU 169, 170, 171
ILP 70, 81, 165, 175, 179, 182, 199, 202, 203, 208, 211, 212, 215, 273
  jaunimo gildija 209
Indija (indai) 89, 90, 95, 98, 100, 105, 113, 118, 122, 128, 132, 266, 303, 310, 325, 326, 328, 329, 330, 332, 333, 335, 336, 340, 342, 348, 351, 355, 359, 360, 361, 364, 366, 367, 484
Indijos debatai 339
Indijos dokai 284
Indijos imperinė policija 11
Indijos kongreso partija 179, 328, 334
indų plovėjai Paryžiuje 25
Informaciniai biuleteniai (BBC) 325, 326, 327, 329, 342, 368, 369
  maračių kalba 328
„Inside the Whale" („bangžuvės pilve") 243, 254
intelektualai 266, 279, 285, 309, 330, 333, 366
intelektualinis nuoširdumas ir jo stygius 339
Internacionalas 322
Internacionalas (ketvirtasis) 209
invazija (įsiveržimas) 260, 268, 269, 276, 289, 305, 320, 346, 366
  į Abisiniją 270
  į Angliją 257
  į Britaniją 341
  į Djepą 362
  į Europą (neįmanoma) 363
  į Indiją (Japonijos) 367
  į Iraką 312
  į Iraną 324
  į Kiniją (Japonijos) 349
  į Lenkiją 166, 169
  į Lenkiją 165, 214, 216
  į Rusiją 324
  į Suomiją 273
  į žemyną 329, 338
  Kokni 27
I.R.A. 185, 187, 189, 190, 205
Irakas 312, 313, 314, 316, 317, 329, 365
Iranas 312, 314, 315, 317, 319, 324, 329
Ironside'as, Archangelsko baronas 300
Ispanija 49, 80, 81, 89, 92, 93, 113, 115, 130, 133, 135, 174, 183, 187, 188, 190, 192, 193, 197, 200, 202, 204, 205, 210, 212,

261, 262, 263, 266, 268, 269, 271, 273, 275, 277, 283, 284, 287, 293, 294, 299, 308, 310, 312, 316, 325, 329, 336, 337, 338, 343, 348, 368
Ispanijos Marokas 93, 94, 263, 268
Ispanijos pilietinis karas 80, 81, 93, 96, 132, 145, 213, 262, 263, 271, 275, 283, 285, 300, 325, 330, 334, 336, 450
Ist Endas (ir jo gyventojai) 11, 21, 22, 23, 31, 70, 195, 201, 216, 263, 289, 290, 292
Ist Kilbraidas 422
italai krautuvininkai (išpuoliai jų atžvilgiu) 262
Italija 69, 174, 190, 212, 217, 258, 261, 266, 270, 272, 279, 295, 296, 298, 299, 302, 303, 307, 308, 312, 314, 317, 337, 348, 352, 367
  apie gyvenimą Londone 339
  įsiveržia į Graikiją 303
  karo belaisviai 354
  skelbia karą 261
Itono—Harou kriketo rungtynės 176, 178, 262
Itono koledžas 11, 176, 178, 200, 257, 347, 366, 387
„It Was Different at the Time" 254

Yagüe, Blanco, Juanas de 186, 188
„Yasukunimaru", garlaivis 140, 141

Jackson, Lydia 229
Jacobsas, Denzilas (D. J.) 300, 301
Jacques'as 279
Janina 311
Japonija, japonai 92, 140, 141, 168, 179, 184, 186, 187, 195, 201, 204, 207, 210, 214, 277, 310, 327, 328, 332, 333, 335, 336, 337, 341, 343, 348, 349, 351, 352, 359, 367, 484
Jaques, Eleanora 12
Jatha 368
Jaunasis Džindžeris, žr. Džindžeris 15
jaunasis škotas (iš Svetimšalių legiono) 137
JAV, Amerika, amerikiečių 54, 55, 134, 152, 171, 174, 176, 182, 187, 189, 206, 207, 264, 271, 276, 277, 279, 281, 289, 294, 295, 302, 304, 310, 314, 316, 320, 322, 324, 326, 328, 335, 336, 337, 338, 341, 344, 346, 348, 350, 352, 359, 360, 372, 483
JAV komunistų ir nacių bendradarbiavimas 276
Jenningsas, Humphrey 349
Jinnahas, Mohammedas Ali 361
jodinėjimas 449, 450
Johnas Lewisas 291
„John Bull" 45, 46, 47
Johno Lewisas 291
Johnsonas, Hewlettas 298
Joyce'as, A. H. 93
Joyce'as, Williamas 278, 279, 351
Jonathanas Cape'as 33
Jonesas, Tomas 331
„Jose Luis Diez" (eskadrinis minininkas) 89
„Journal de Tanger" 92
Jugoslavija 189, 306, 314, 315
„Juneau", JAV laivas 172
„Juodaodės mergaitės nuotykiai" („The Adventures of the Black Girl in Her Search for God") 59
juodmarškiniai 68, 71, 263

„Kainit" 466, 467
kainos Marakeše 143
Kaye'as, Lenas 70, 77
kambarys Nr. 101-asis 325
Kanada 45, 187, 265, 269, 278, 336, 368
Kanonburio aikštė 370, 422
Karališkasis kriketo aikštynas 177, 262, 278, 301, 311
Karališkosios jūrų pėstininkų pajėgos 258, 344, 363
karavanas 86
Kardifas, aviacijos antskrydžiai 285
karieta, dviratė 334
karieta, keturratė 340
Karinės delegacijos kelionė į Maskvą 190, 192, 193
Karinio jūrų laivyno nuostoliai 260, 317, 318, 334, 340, 363
  Britanijos 276, 334
  Italijos 307
  Japonija 341
  Japonijos 140
  JAV 341
  Klaidinga informacija 260
  Prancūzijos 277
Karinio rengimo įstatymas (MTA) 218
karo korespondentas 358, 370
Karo ministerija 172, 178, 181, 211, 256, 262, 279, 333, 343
karo nusikaltimai (žiaurumai) 339, 366
  Lentelė (po 1918 m.) 348
„Karswood" 168, 176, 230, 438

Kasablanka 92, 93, 94, 95, 96, 100, 103, 122, 138, 141, 142, 145, 277
Katalonija 7, 188
  žlugimas 138
„Keep the Aspidistra Flying“ (Lapok, aspidistra) 33, 34, 263, 285
Keiblo gatvės kautynės 70
Keitė, ožka (K) 158, 160, 170
„Kelionė į Vigano prieplauką“ („The Road to Wigan Pier“) 44, 46, 61, 74, 80, 81, 280, 366, 511
Kelou Endas 352
Kennanas, Joe 40, 51, 52
Kenterberio dekanas, žr. Johnsonsas, Hewlettas 297
Kifas 102, 103, 104
King-Hallas, Stephenas 176, 177
Kinija, Kinijos, kiniška 168, 169, 179, 184, 185, 190, 197, 199, 204, 206, 277, 310, 333, 335, 337, 339, 347, 348, 349, 355, 359, 368
  arbata 105
Kiniueičdračdas 372, 375, 378, 382, 391, 393, 401, 408, 409, 417, 434, 437, 440, 441, 446, 447, 449, 456, 492
Kiplingas, Rudyardas 37, 329, 335
Kirenaika 303, 310, 348, 349
Kitcheneris, lordas 360
Kitės Kotės rūmai (Kit's Coty) 84, 85
Klento turistų viešbutis 36
Klifės parko viešbutis 38
klumpės 39, 42, 44, 47, 52, 56, 59, 65
Koestleris, Arthuras 299, 300
Koldstrimo gvardija 367
„Koledžas“ (BBC) 369
Kolnevalis 188
Kolno viadukas 334
Kolonsis 494
komandosų užpuolis 359, 362, 368
Kominternas 209, 329
komunizmas, Komunistų partija 172, 179, 196, 202, 210, 211, 269, 272, 275, 276, 283, 298, 299, 300, 305, 317, 320, 321, 324, 328, 329, 332, 333, 342, 344, 347, 355, 357, 366, 368
Kongreso partija, Indija 179, 328, 333, 334, 351, 355, 359, 361
Koppas, George'as 202, 362, 385
Kopp, Doreena 373
Koralų jūra, mūšis 341
Korėja 341
Korivrekano įlanka 438, 462
  sūkurys 449, 462
Kornvalis 366
Kotharis 368, 369
Kovent Gardenas 13, 14
Koventris 35, 36, 286, 295
Kovojantis Sikis („Battling Siki“) 55
kovų poravimasis 57
K., ponas 230
Kraisčio menestrelių veidai (Christy Minstrels) 68
Kranhamo sanatorija 507
  dienotvarkė 507
Kreihausas 372, 374, 386, 387
kreiseriai, sunkieji
  Britanijos 334
  Vokietijos 305
Kreta 312, 314, 317, 318, 340
Krinanas 450, 461, 487, 495, 496, 498, 499
  Krinano švyturys 487
Kripeno šachta 51
kroatai 189
Kronkas (ūkininkas) 18
Kruvinasis sekmadienis 29, 30
Kunas, Béla 7, 172, 196
Kunas, Miklosas 7
kurčius 25, 28

„Labour's Northern Voice“ 39, 344
Laikas, GMT, Vasaros, Dvigubas vasaros, Žiemos 93, 148, 419
Lajosas, Ivanas 197
Lambet Kutas 29
Lansbury'is, George'as 200, 213, 216, 263
„La Presse Marocaine“ 92, 98
Latakija 319
„L'Atlas“, laikraštis 96
Laurie'is, prof. 197
Lavalis, Pierre'as 167, 268, 270, 295, 299
Lawsonas (pavaduotojas) 72
LCC (Londono grafystės taryba) 12
LDV (Savisaugos savanoriai, vėliau — Vietinė gynyba) 262, 263, 264, 266, 267, 269, 274
Lee, Jennie 80
„Left Book Club“ (Kairiosios knygos klubas) 42, 80, 365, 366
Légion des volontaires français contre bolchevisme (LVF) 279
„Légion d'Honneur“ (filmas) 105
leiboristai, Leiboristų partija (narių pavardės pateikiamos atskirai) 39, 69, 80, 166, 167, 169, 174, 175, 176, 187, 188, 190, 191, 193, 199, 210, 213, 214, 218, 261, 331, 350
leidybos programa 468

Lembergas 322
Leningradas 173, 193, 199, 216, 229, 330
Lenkija 165, 166, 169, 190, 191, 193, 194, 200, 202, 212, 215, 216, 217, 254, 296
Lenkijos koridorius 216, 217
„Le Temps“ 93
Leverhulme'as, lordas 56
Lew Levy'o nakvynės namai 12, 28
Liaudies frontas 125, 261, 277, 282, 322, 331
Liaudies konventas 297, 298, 324
Libija 302, 306, 309, 310, 313, 318, 327, 351, 369
Lidicės žudynės 348, 349
Lidsas 59, 79, 197, 457
Lietuva 322
Liltas (ir Burnas) 445, 446, 449, 456, 465, 480
Lingas, žr. Luingas 449
Link, The 194, 195, 196, 197, 199, 203, 205
Lissagaray'jus, Prosperas Olivieris 63
„Little Grey Home in the West“ („Pilkas namelis Vakaruose“) 16, 17
Litvinovas, Maksimas 186
Liubeko bombardavimas 366
Liverpulis 16, 54, 55, 56, 59, 286
Lyautey'jus, Marshalas 122, 123, 141
„Lyons“ 24, 46
Lloydas George'as, Davidas 195, 206, 266, 278, 331, 344
L. M., žr. Meyersas, L. H. 212
Loch a Bhùrra 462, 463
Loch nan Eilinas 457, 462
Londonas
  apsilankymai iš Džuros 372, 386, 387, 419
  gyvenimas Londone (pagal italus) 339
Longsaitas 39
Lordas Cha Cha, žr. Joyce'as, Williamas 278
Louzonas, Robertas 200
Lowas, Davidas 282
„Lowe, Matt“ (George'as Garrettas) 54
LPEC (Leiboristų partijos vykdomasis komitetas) 204
Lucas, Audrey 256
Luingas 449, 462
lūšnos 23, 25, 36, 44, 55, 58, 59, 60, 122
LVF 279

MacLarenas, Andrew'as 200
Macmurray'us, Johnas 359
MacNairas, Johnas 81
Macnamara, generolas 281
„Maconas“ 242
Madagaskaras 340, 366
„Mademoiselle from Armentières“ 311
Madridas 145, 170, 188, 196, 205, 262, 272, 275, 283, 308, 450
Mahommedas, Mahdjoubas (M) 114, 118, 139
Maida Veilas 285
Maisto produktų kortelės 191
Maklsfildas 38
Maldenas 351
Malta 319, 356
Malvernas 353, 354
„Manchester Evening News“ 370
„Manchester Guardian“ ir „Manchester Weekly“ (išskyrus nuorodas „Įvykiuose“) 74, 282
Mančesteris 38, 39, 42
Mančžou-go 168, 169, 173, 186
Manderis, Geoffrey'is 193, 194, 196, 211
Mandžiūrija 168, 201
„Manifesto of Plain Men“ („Paprastų žmonių manifestas“) 270
maračių kalba (informacinis biuletenis maračių kalba) 328, 368
Marakešas 93
Marakešo užrašų knygelė 143
Maralas, Haroldas 114
Margessonas, Davidas R. 293, 297
Marjorie (Orwello sesuo) laidotuvės 373
Marksas (Orwello šuo) 82, 146, 203, 208, 281, 290
„Maroc Matin“ 103
Marokas 81, 82, 92, 145, 193, 214, 263, 268, 316, 317, 377
Marselis 87, 96, 141, 362
Martinas, Kingsley 345
„Martin Secker & Warburg“, žr. Warburgas 81
Masefieldas, Peteris 358
Maskva 7, 81, 172, 180, 187, 190, 191, 192, 199, 202, 205, 208, 210, 211, 229, 261, 277, 319, 321, 323, 329, 330, 338, 347, 357, 358, 359
Masonas, George'as 281
„Mass Observers“ 270
mašalai 237, 252, 401, 412, 425, 467, 487, 488, 489
Matapano kyšulys, mūšis prie M. kyšulio 307
„Matt Lowe“ (George'as Garrettas) 54
maudyklės, t. p. viešos ir įėjimuose į šachtas 68, 70, 71, 74, 76, 77
Maxtonas, Jamesas 137, 138, 204, 211, 213, 215, 216

Mažino gynybinė siena 142
M & B (May'a ir Bakeris) 433
McArthuras, Nealas 430
MCC 262, 263
McEwan, Sally'ė 387
McGovernas, Johnas 169, 179
McKechnie'is / M'Kechnie'is, Malcolmas 385, 392
Meade'as, Frankas 39
Meidstonas 18, 19, 20, 81, 83
Meyersas, L. H. 82, 165, 212, 213, 215, 272, 275
Meksika 170, 192, 204, 209, 282, 329, 330
„Melagių mokykla" (BBC) 325
„Mėlynasis varpelis", alinė 354
Mėlynojo Varpo kalva 85
Melloras, Williamas 349, 350
Menonas, Krishna 333, 334
Meno sala 339, 349
Meplvelas 78
mergaitė prie drenažo griovio 44
Meridenas 36
Merrickas, Leonardas 197
Mers el Kebiras 276
meškerės (Orwello) 510
Metaldehidas 447, 451
Metaxas, Ioannis 302, 303
metro stotys (kaip priedangos) 290, 292, 300, 314
Michaelis? (Vietinės gynybos karys) 264, 286
Midlsmuras 63
Midžo įlanka 488
Millerio ligoninė 151
Milleris, Henry 80
Milleris, žr. Leonardas Merrickas 197
Miltonas, Johnas 263
Minskas 322
Mitchellas, Chalmersas 200
Mitchello ūkis 18
Mitford, Unity 264
Miunchenas, Miuncheno sutartis 103, 119, 138, 145, 173, 193, 194, 195, 215, 256, 272, 276, 277, 366
M'Kechnie'is, Alastairas 426
M'Kechnie'is, Angusas 389, 392, 395, 488
M'Kechnie'is, Ianas 392, 394, 437, 497, 499, 502
M'Kechnie, Janeta 437
mobilizacija, žr. šaukimas į kariuomenę ir Karinio rengimo įstatymas 67
MOI 271, 273, 307, 318
Molotovas, Viačeslavas 209, 212, 213, 315, 316, 323, 342, 343, 345, 349, 356, 357
Monfloritas 284
Mongolija 168, 184, 187
Monmutas 186
Moore'as, Henry'is 301
Moore'as, Leonardas 33, 34, 48, 223, 422
Moore'as, Nicholas 344, 345
Morlio koledžas, Lambetas 365
Morrisonas, Herbertas 330, 331
Mortonas, J. B. 57
Mosley'is, Oswaldas, seras 68, 70, 74, 77, 195, 196, 201, 214, 215, 278, 279, 366
Mosulas 312
moteris nuošaliame skersgatvyje 44
motorinė valtis 399, 440, 462
Mountbattenas, lordas 341, 353
Muiras, Johnas 166, 167
Murielė, ožka (M) 80, 147, 155, 170
Mussolinis, Benito 103, 173, 262, 270, 272, 277, 322, 356
Musulmonų lyga 361

Namsusas 266, 267
Napoleonas, imperatorius 308, 365
Narvikas 261
Naujoji Zelandija 312, 314, 317, 319
navigacijos sertifikatai 320
NCL (N.L.C) 166, 176, 187
N. D. B. J. 40
N.D.B.J. 40, 42, 43, 47, 48, 66
nedarbas 11, 55, 168
  U.A.B. 73
Negrínas, Juanas 191, 192, 204, 263
Nehru, Panditas 328, 334, 335, 355, 360, 361, 362, 364, 365
„Nelaimės ištikta zona" 34, 51
Nepaprastųjų įgaliojimų įstatymas 209, 210, 213, 214, 216
Nepriklausoma leiboristų partija 51, 70, 81, 138, 175, 273
nesprogusios bombos 287, 290, 291
Neviltis (Orwello) 275, 293, 294, 314, 316, 317, 330, 334
Nevinsonas, H. W. 200
„New English Broadcasting Station" (NBBS) 329, 330
„New Leader" (išskyrus nuorodas „Įvykiuose") 209, 273
„News Chronicle" 165, 269, 275, 357
  defetistinis 292, 308
  turinys 277, 281
„New Statesman" 12, 166, 213, 265, 267, 292, 298, 299, 307, 345, 352, 366
„Next of Kin" 364

Nichollsai
Ponas Nichollsas 155, 222
Ponia Nicholls 246
Nicolsonas, Haroldas 215, 329, 330
niekniekių parduotuvė 45, 46, 51
„Nineteen Eighty-Four" („1984-ieji") 7, 59, 267, 273, 325, 370, 422, 470, 498, 502, 508, 511
Niuarkas 373
Niukaslis prie Laimo 192
Niukaslis prie Taino 281, 375
NKVD archyvas 7, 81
normavimas (maisto, drabužių, benzino) 409, 410, 423, 447
Norvegija 167, 168, 170, 261, 267, 302, 315, 338, 343
N.U.J. 185
„nuovėlų matracas" 48

„Obelisk Press" 201
„Observer" 343, 344, 370
(išskyrus nuorodas „Įvykiuose") 77
Ogdenas, Dennisas 257
OGPU 282
O jūs, vaikai, taip darykit, kaip... 323
Oksford, ledi 259
Oksfordo gatvė 291, 301
Nr. 200 325
optiniai taikikliai 207
Oranas 276
oro kautynės 280, 281
Orwellas
medicininė komisija 273
mirtis, laidotuvės 509, 510
prietaringumas 33
sunki liga 478
O'Shaughnessy, Gwena (G) 258, 265, 269, 275, 301, 373, 466
O'Shaughnessy'is, Laurence'as Frederickas 151, 258, 281
O'Shaughnessy'is, Laurence'as (sūnus) 265
Osterlio parko specialioji mokykla 283, 336
Owenas, Davidas 346, 347, 356, 361, 484
Owenas, Frankas 340

padegamosios bombos 287, 289
pajamos ir uždarbis 7, 25, 27, 39, 42, 60, 77, 93, 99, 104, 123, 280
Palestina 60, 182, 200, 202, 277
Palmeris 208
papildomi rinkimai
Bau 263
Brekone ir Radnore 183, 193
Grantame 330
Haide 180, 182
Kolnevalyje 188
Maldene 351
Monmutas 186
Solsberyje 354
Šiaurės Kornvalyje 178
Paryžius 11, 24, 25, 27, 33, 66, 67, 80, 123, 132, 181, 194, 200, 209, 215, 254, 262, 263, 264, 265, 267, 279, 285, 293, 330
Parras, Robertas 93, 117, 118
Parti Populaire François 279
Peaceful Inn 257
„Peace News" 177, 178
pederastai 20, 31
PEN konferencija 370
Penkridžas 36
Penktoji armija (1918) 71
pensija, senatvės 187
„People" (turinio apžvalga) 259
Perimas 279
perkraustymas 56
peštynės dėl akmens anglies 49
Pétainas, Henris Philippe'as 195, 268, 269, 270, 272, 273, 278, 279, 299, 304, 321, 340
„Petit Marocain" 92, 93, 96, 98, 114, 122, 138
Phillipsai, ponas ir ponia 353
Pietryčių Azijos vadovybė 341
Pietų Afrika 59, 310, 318, 351, 360, 364
Pile'as, Frederickas 358
pionieriai, pionierių dalinys 263, 299, 300, 306, 307
Pitcairnas, Frankas (Claudas Cockburnas) 193, 299
„Players" teatras 369
Platonas 64
P&O 87, 89
Pono F. teta 27
Portrait of Helen 256
POUM milicija (Ispanija) 80, 81, 166, 193, 297, 330
PPU (įsipareigojimo taikai sąjunga) 176, 178, 187, 195, 203, 212
Prancūzija 24, 36, 55, 93, 99, 114, 122, 125, 130, 133, 139, 145, 170, 171, 185, 186, 187, 188, 189, 193, 195, 196, 200, 208, 209, 212, 257, 259, 260, 265, 268, 269, 293, 295, 303, 304, 309, 316, 329, 362, 370
pasipriešinimas 181, 263
Prancūzijos paštas 128

Prancūzijos pralaimėjimas 93, 216, 254, 270, 272, 274, 294
Prarastasis rojus (Paradise Lost) 263
„Pravda“ 322
prekybos laivynas 286
Prestonas 46
Preston Holo sanatorija 81, 85
Priestley'is, J. B. 293
priešlėktuvinė aerostatų užtvara 217, 218, 304
priešlėktuvinės gynybos baterijos (Z) 370
Prieto y Tuero, Indalecio 191, 192, 204
Primo Buffo 35
Princas, arklys 449
Prittas, D. N. 187, 336
propaganda 105, 176, 189, 197, 202, 205, 208, 218, 269, 270, 271, 273, 275, 279, 293, 299, 302, 307, 316, 319, 321, 325, 329, 330, 332, 339, 340, 349, 350, 355, 484
melaginga 193, 327, 332, 338, 348, 485
Prutas, upė 323
P. S. F. (Parti Social Français) 132, 133
P.S.O.P. (Parti Socialiste Ouvriers et Paysans) 196
Pulleyne, Collettė Cresswell 12

Queipo de Llano y Serra 182, 183, 187, 190

radaras 303, 356
radijas, radijo stotys, radijo transliacijos (išskyrus nuorodas „Įvykiuose“) 32, 64, 139, 166, 208, 210, 214, 215, 217, 255, 256, 260, 267, 270, 275, 276, 279, 293, 295, 296, 322, 325, 326, 327, 329, 332, 336, 337, 338, 339, 341, 342, 349, 350, 351, 359, 363, 364, 368, 416, 419, 422, 434, 463, 477, 478, 485, 505, 507, 508, 509
radijo slaptos stotys 166, 208, 330, 331, 347
Radikalų ir liberalų klubas 67
radiolokacija 303, 354, 356
Radjardo ežeras 37, 38
Rainsborough 347
Rainsboroughas, Thomas 340
ramadanas 113
Ramsgeitas 286
Rankinas, vaisių ir daržovių pardavėjas 472
Rashidas Ali al-Gailani 316, 317
„Raudonasis liūtas“ (baras) 354
„Raudonkepuraitė“ (BBC inscenizacija) 387
raugimas
elnio kailio 408
ožkenos 220
triušio kailiuko 220, 377, 379, 382, 383, 385, 387, 389, 390, 392, 395, 408
Readas, Herbertas 357, 358
Reesas, Richardas (R. R.) 33, 39, 54, 81, 192, 285, 424, 439, 448, 450, 484, 490, 491, 506
Regento parkas 152, 254, 274, 285, 292, 325, 351, 367
Reglamentas Nr. 18B 349
Reino kraštas 310
„Reynold's News“ 218, 350
reklamos apžvalga 259, 275, 309
Reveille“ 354
„Revolutionary Proletarian“ 165
Ribbentropas, Joachimas von 208, 209, 211, 213, 215
„Richelieu“, prancūzų linijinis laivas 276, 277
Ridl(e)y'iai, Tomas ir ponia Ridley 150, 163, 183, 242
Ridley'is, Edie (Edie W.) 171
rimuotas slengas 31
Ringvudas 165, 213, 214, 215, 220
Rytų Prūsija 207, 217
Rocque, François, pulkininkas 122, 123, 195, 196
Rommelis, Erwinas, generolas 298, 310, 352
Romos katalikai 54, 56, 57, 174, 191, 321, 323, 328, 336
Rooseveltas, prezidentas 289, 324
Rothermere'io spauda 361
Rowe'as 64
Rowlandsas (Svetimšalių legiono karys) 137
Rozga, Tony'is (R.) 490, 491, 492
Rubinsteinas, Haroldas 33, 48
Rumunija 169, 172, 210, 214, 273, 312
Runcimanas, Walteris 195
„Ruonis“ 18
Rushbrookas, Williamsas, L. F. 365
Rusija, žr. sovietai, SSRS 169–368
prorusiškas 282, 321, 343
Rusijos ir Vokietijos sutartis 211, 215, 216, 217, 218, 272, 320, 322, 337
pasirašyta 209, 210, 214
santykiai 306, 319

Sachalinas 186
Sadarko Tilto gatvė 15
Sautvold 11, 12, 33, 82, 85, 145, 161
„Savoy“ viešbutis 290
Sawyer, W. W. 165

„Scharnhorst“ 306
„Scheer“ (šarvuotas laivas) 306
Schocat, Menna 199, 200
SEAC (Pietryčių Azijos vadovybė) 341
Searle'iai 60–62
  ponios Searle receptai 62
senegaliečiai 55, 98, 136, 139
Separatinė taika? 327, 329, 333, 336, 337
„Septyni ąžuolai“ 17
serbai 189, 308
Serge'ė, Victoras 329, 330
Shaw, George'as Bernardas 30, 59
Shaw, Robertas 500
Shelvankaras, Krishna, S. (K.S.S.) 330, 331
Shooting an Elephant („Nušauti dramblį“) 11
Sidi Barranio 297
„Silent Village“ („Tylus kaimas“) 349
Simonas, Johnas 195, 196, 294
Simontas, M., t. p. Villa Simont 93, 106, 107, 112, 114, 117, 121, 123, 125, 128, 130, 136
Simpson, Wallis (ponia S.) 277, 295
Sinclairas, Archibaldas 166, 174, 175, 211, 215
Sinclairas, Frederickas 469
Sinclair Fierz, ponia 33
Sirija 293, 316, 317, 319, 340, 365
Sitwellas, Osbertas 366
Skarba 438, 462
Skarbos kalnas 479
Skin Game (pjesė) 64
skystas stiklas (kiaušiniams laikyti) 244, 245, 443, 445, 446
Skotland Jardas 266
„Slaptas ginklas“ 303, 304
Slateris, Hughas (Humphrey) 283, 308, 359, 360, 370
slengas 31
Slovakija 193, 194, 215
Smallholder“ 168, 177, 187, 205, 223, 231, 236
Smithas, C. A. 202
Smithas, Johnas 35
Smithas (svetimšalių legiono karys) 137
Smith, Mikaelė 192
„Socialist Correspondence“ 165, 179
sodo (Barnhile) brėžiniai 413–415, 421
Soho 262
„Solidaridad Obrera“ 89
Solitary Reaper 15
Somalilandas 279, 281
sovietai, Sovietų Sąjunga 7, 69, 167, 169, 185, 186, 187, 200, 201, 215, 216, 282, 321, 323, 324
Spenderis, J. A. 174, 175, 181, 206
Spenderis, Percy'is 313, 314
Spenderis, Stephenas 261, 289
SSRS, Rusija 42, 98, 169, 170, 171, 173, 177, 181, 182, 183, 186, 190, 200, 201, 207, 208, 209, 212, 214, 261, 269, 277, 282, 298, 312, 315, 320, 321, 322, 323, 324, 327, 329, 330, 332, 336, 337, 339, 341, 342, 350, 352, 355, 357, 358, 359, 360, 361, 365
  Rusijos ir Vokietijos sutartis 210, 211, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 272, 295, 306, 319
Stafordas 36
Stalinas 166, 169, 172, 173, 184, 191, 212, 269, 272, 282, 295, 315, 316, 319, 320, 321, 322, 327, 329–330, 337, 345, 357–358, 359
Stalingradas 367
„Star“ 255
Stauerbridžas 36
„Sten“, automatinis ginklas, žr. t. p. automatai 360, 367
Stewartas, Oliveris 358
Stiuarto kavinė 14
„Stratheden“, garlaivis 82, 87
Straussas, G. R. 266, 267
streikas, geležinkelio 207, 209
streptomicinas 481, 483–484, 507
subsidijos už ariamą žemę 205, 239, 247
Such, Such Were the Joys“ 422
Sudetai (kraštas) 103, 145, 194, 195
Sueco kanalas 167, 310, 318, 319
Sullivanai, broliai 172
Sultana (maltietis, laidų vedėjas) 356
„Sunday Express“, išskyrus nuorodas „Įvykiuose“ 309, 345
„Sunday Pictorial“ 208, 309
„Sunday Times“, išskyrus nuorodas „Įvykiuose“ 279, 344
Suñeras, Ramonas Serrano 188
Suomija 193, 320
Sûreté 104
svetimšalių legionas 98, 104, 132, 134, 137, 139, 140
Swintonas, lordas 279, 280

šaukimas į kariuomenę 187, 190, 299
  Karališkajame jūrų laivyne 216, 257
  Lenkijoje 215
  Prancūzijoje 212
  Prancūzijoje ir Vokietijoje 209

R.A.F. (Karališkosios oro pajėgos) 216
Vokietijoje 198
Šefildas 57, 58–59, 60–65, 347
Šefildo sanitarijos inspektorius 63
šleuhai 123, 131
šnipai 349
Špandau kalėjimas 316
Šv. Jono Miškų bažnyčios šventorius 311
Šv. Martyno bažnyčia 13, 14
Šv. Pauliaus katedra 300, 307

Tabouis, Genevieve 171
Tadertas 130–135
Tayloras, A. J. P. 215
Tayloras, D. J. 34
taksistas (Paryžiuje) 262
„Tangier Gazette & Morocco Mail" 92
Tanžeras 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 132, 263, 272, 304, 309, 316, 317
tapatybės kortelės 204
Tarbertas, Rytų ir Vakarų 372, 374, 420, 430, 448, 449, 487, 496
tarptautinis komunistinis pasipriešinimas 208, 209
„Tart" vartosena 31
Tensiftas 108, 109, 110, 124, 125, 126, 127
Thaelmannas, Ernstas 48, 49
Thalheimeris, Augustas 208, 209
„The Stores" (Volingtonas) 80, 153, 162, 422
„The Times", išskyrus nuorodas „Įvykiuose" 74, 165, 258, 347, 365, 368
„Thetis", povandeninis laivas 274, 275
„The Week", išskyrus nuorodas „Įvykiuose" 193
„Thompson" automatas 360
„Thunderbolt", povandeninis laivas 275
Tiencinas (Tiandzinas) 179, 184, 190, 204
„Time" 276
Timošenka, Semionas, generolas 359
Tirolis (Italijoje) 174
Titley'is (T.) 147, 155, 156, 172, 221, 223, 228, 229, 233, 235, 253
Toberenočis 449, 463
Tokijas 176, 179, 185, 201, 204, 206, 331, 338, 347, 367
Bomborduojamas 336–338
„Torch" teatreas 255
Trafalgaro aikštė 13, 14, 16, 17, 30, 31, 70, 257, 276, 357
Trafalgaro kelias 30
Trafalgaro mūšis 308
„Tribune" 213, 256, 267, 325, 331, 340, 341, 349, 350, 370, 419, 422
Trockio šalininkai, trockistai 182, 202, 209, 282, 283, 329, 330
Trockis, Leonas 282
„Truth" 323
tuaregai 105
Tubrukas 298, 299, 310, 352, 369
T.U.C. 185, 186, 204
Tulio gatvė 28
Turkija 169, 212, 302, 312, 314, 315, 319

U.A.B. (Paramos bedarbiams departamentas) 74
U.G.T. 92
U.H.P. 92
ukrainietis, ukrainiečių 191, 327, 329, 349
„Universe" 174
Universitetinė koledžo ligoninė 301, 507, 510
dienotvarkė 509
uždelsto veikimo bombos 287, 291
užduotys Barnhile 416, 418, 427, 468, 478, 492, 497
užduotys Volingtone 228
užtemdymas, šviesos 172, 217

vaismedžių purškimas (tvarkaraštis) 492
valiutos kursas 118
valymai 172, 261, 322, 339, 349
valkatų vyresnysis 18, 20
Vansittartas, Peteris 299
Vansittartas, Robertas 299
vargšų prieglaudos šeimininkas 18
Varingtono skersgatvis 40, 42, 46, 51
Varšuva 216, 217, 288, 296
„Vasano" 87, 141
Vateringberio stotis 26, 28
Vaterlo stotis 217, 257
Vatikanas 331
vedybos iš išskaičiavimo 205
vedybos Orwello ir Sonios 510
Velingtono koledžas 11
Vellat, madam 93, 103
Venables, Dione 11
Vengrija 172, 193, 194, 197
Versalis 263
Versalio sutartis 166, 195
Vest Malingas 20, 25
Vidalis, Emilio Mola 275
vidutinis amžius, padariniai 48, 310, 485
viešbutis „Des Negociants" 139
Vietinė gynyba (Vietinės gynybos būriai, žr. t. p. LDV) 263, 269, 271, 278, 281, 282, 283, 285, 289, 301, 304, 305, 306,

308, 313, 321, 326, 327, 328, 331, 351, 358, 366, 370
radiolokacijos stotys 356
raketiniai pabūklai 357
Viganas 32–78
Vigano prieplauka 32, 42
„Vigie Marocaine" 96, 114
Viktorijos stotis 257
vilkstinė 43, 44
Vindzoro gatvė 30
Vindzoro hercogas 276, 277
Vindzoro hercogo (žr. Edwardas VIII) 295
Viši vyriausybė 268, 292, 295, 309, 316, 317, 337, 338, 340, 344, 366
vyrų darbininkų klubai 64, 67
Vyrų darbininkų korporacija 469
Vokietija 69, 75, 103, 132, 139, 142, 145, 165, 166, 172, 173, 175, 180, 182, 183, 184, 193
Vokietijos ir Amerikos sąjunga (Bundo veikla) 205, 206
Vokietijos laisvės radijas 208
Volingtonas 7, 80, 93, 145, 146, 151, 162, 192, 209, 214, 219, 229, 238, 247, 254, 270, 281, 292, 301, 311, 347, 358, 422, 425
užduotys, kurias reikia atlikti 228
Voliso kelias 57
Von Fritschas, Werneris 275
Vorošilovas, Klimentas 191, 216, 217, 356, 357
V. P. K. (Valstybinės paramos komitetas) 57, 60
Vulidžas 284, 287, 288
Vulverhamptonas 36

WarburgWarburgas, Fredericas (t. p. „Secker & Warburg", trumpinys — W) 81, 277, 301, 303, 326, 341, 342, 343, 360, 370, 372, 422, 508
Wardlaw-Milne'io, Johnas 353
Watson, Peteris (P. W.) 264, 308
Wavellis, feldmaršalas (grafas) 297, 302, 303, 313, 343
Wedgwoodas, J. C. 191, 192
Weitzas, Lucienas 200
Wellsas, H. G. 279, 280, 331, 332, 361
W formos įlankėlės 381, 382, 404, 412, 413
Wilde'as 64, 65, 66, 67
Wilkinson, Ellena 213, 216
Williamsas (iš Prancūzijos svetimšalių legiono) 134, 137
Wilsonas, Arnoldas 195, 196, 208
Wilsonas, Cecilis Henry'is 200, 213, 216
Wilsonas, Haroldas 167
„Windmill" teatras 288
Winsteris, lordas 347
Wintringhamas, Tomas 283, 335, 336, 341, 347
Wohltatas, Herr 182, 184
„Woolworth" 16, 162, 249
Wordsworthas, Williamas 15
Workers' Challenge", radijo stotis 329, 330
Wrightas, Cyrilas (C. W.) 192
WRNS (Moterų karališkasis jūrų laivynas) 353, 354

zoologijos sodas
Londono 152, 200, 313
Marakešo 95
Meidstono 83
Oksfordo gatvė 200 325
Vipsneido 200
„Z" (priešlėktuvinės) baterijos 357, 358, 370
zuavai 114, 280

žadintuvai, kaina 298
žąsis, kalėdinė 505
Žemės ūkio ministerijos ataskaita 205
Žemės ūkio plėtros įstatymo pataisa 174
žiemos laikas 235
žydai, žydų 16, 17, 18, 29, 69, 70, 100, 103, 114, 132, 186, 191, 200, 202, 215, 264, 277, 292, 293, 300, 303, 321, 339, 346, 349
„Sąmojis apie žydus" 369
Žydų–arabų vienybės lyga 200
žudynės
Amritsare 355
Djepe 363
įvykdytos Campbellų 379, 380
žvejyba (Orwello) 352, 384, 386, 389, 392, 408, 438

Orwell, George
Or-102 Dienoraščiai / George Orwell; parengė Peter Davison; iš anglų kalbos vertė Arvydas Malinauskas. — Kaunas : Jotema, [2015]. — 528 p. : iliustr.
Bibliogr.: p. 511-512. — R-klė: p. 513-527

ISBN 978-9955-13-506-7

George'as Orwellas buvo nenuilstantis dienoraščių rašytojas. Į šią knygą jų įtraukta vienuolika, pradedant 1931 m., kai Orwellas buvo dar tik pradedantis rašytojas, ir baigiant 1949-aisiais, jo paskutiniu literatūriniu juodraščiu. Šie užrašai atskleidžia Orwello, kaip entuziastingo socialinio gyvenimo komentatoriaus, brendimą.

Apie jo akylumą byloja Maroke ir namuose rašyti dienoraščiai. Orwellas nuolat aštriu žvilgsniu stebėjo ir fiksavo jo aplinkoje ir gamtoje vykstančias permainas. Karo meto dienoraščiai, kuriuose gausu užsienio įvykių, kasdieninio smurto, atskleidžia jo požiūrį tiek į užsienio, tiek į vidaus politiką ir leidžia visiškai naujai pažvelgti į Orwello asmenybę ir jo didžius kūrinius.

UDK 821.111-94

George Orwell

DIENORAŠČIAI

Iš anglų kalbos vertė *Arvydas Malinauskas*
Redaktorius *Jonas Vabuolas*
Viršelio dailininkė *Vilūnė Grigaitė*
Maketavo *Teresė Vasiliauskienė*

SL 250. 33 sp. l. Užsak. Nr. 15.0031
UAB „Jotema", Algirdo g. 54, 50157 Kaunas
Tel. 337695, el. paštas: info@jotema.lt
http://www.jotema.lt
Spausdino UAB „Spindulio spaustuvė", Vakarinis aplinkkelis 24, 48184 Kaunas

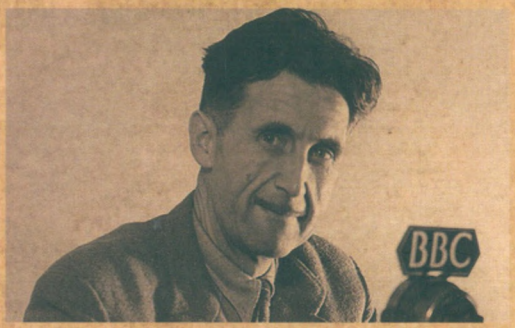

Džordžas Orvelas (George Orwell, tikroji pavardė Eric Arthur Blair, 1903–1950) gimė Indijoje, valstybės tarnautojo šeimoje. 1907 m. su šeima persikėlė į Angliją ir 1917 m. pradėjo mokytis Itone. 1922–1927 m. tarnavo Indijos imperinėje policijoje Birmoje. Vėliau dvejus metus gyveno Paryžiuje, paskui grįžo į Angliją, dirbo repetitoriumi, mokytoju ir knygyno pardavėju, rašė recenzijas ir straipsnius į periodinius leidinius. 1936 m. G. Orwellas išvyko į Ispaniją kovoti už respublikonus ir ten buvo sužeistas. 1941–1943 m. dirbo BBC Tolimųjų Rytų korespondentu. Dirbdamas literatūriniu *Tribune* redaktoriumi jis sukūrė nuolatinę rubriką, kur buvo spausdinami politiniai ir literatūriniai komentarai, rašė straipsnius savaitraščiui *Observer*, o vėliau laikraščiui *Manchester Evening News*. Jo unikali politinė alegorija „Gyvulių ūkis“ (*Animal Farm*) buvo išleista 1945 m., ir šis drauge su romanu „1984-ieji“ (*Nineteen Eighty-Four*, 1949) atnešė G. Orwellui pasaulinę šlovę.

Galbūt geriausias XX a. Anglijos kultūros metraštininkas.

The Economist

Šioje knygoje pateikiami įžymiojo britų rašytojo George'o Orwello (1903–1950), „Gyvulių ūkio" ir „1984-ieji" autoriaus, 1931–1949 metais rašyti dienoraščiai.

Savo dienoraščius Orwellas saugojo ir net perspausdindavo mašinėle. Vienuolika jų išliko. Pasak jų parengėjo spaudai Peterio Davisono, „labai tikėtina, kad dvyliktas, o galbūt ir tryliktas dienoraščiai yra slepiami Maskvoje, NKVD archyve", nes kai kurie duomenys rodo, jog rašytojas buvo sekamas slaptųjų SSRS tarnybų, o minėtame archyve esanti jam užvesta byla.

Autentiškuose užrašuose iš esmės atsispindi jų autoriaus kasdienis gyvenimas, socialinė aplinka, o ypač gamta, kurią Orwellas akylai ir jautriai stebėjo, taip pat to meto politiniai įvykiai ir jų vertinimas. Pirmosios „tiriamosios žurnalistinės" išvykos su uždarbiaujančiais benamiais apynių skynėjais arba ropinėjimas po angliakasių šachtas, asmeninio daržo ir gyvulių priežiūros rūpesčiai, pusmečio kelionė į Maroką, Londono bombardavimas per Antrąjį pasaulinį karą, paskutinės gyvenimo dienos Džuros saloje Škotijoje – visa tai Orwellas stropiai, nuosekliai ir detaliai fiksavo savo užrašuose, kuriais vėliau pasinaudodavo rašydamas publicistinių apybraižų arba romanų knygas.

Šis autentiškų dokumentų rinkinys, aprėpiantis ir paprasčiausią buities, namų ūkio smulkmeną, ir pažiūrą į globalius politinius procesus, – neįkainojamas šaltinis norintiems betarpiškai pasigilinti į didžiojo rašytojo asmenybę, jo charakterio bruožus ir įpročius, o kartu dar geriau perprasti Orwello meninę kūrybą.

ISBN 978-9955-13-506-7

www.jotema.lt
www.facebook.com/jotema